DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

MARCO POLO

DÜNYANIN HİKÂYE EDİLİŞİ

HARİKALAR KİTABI

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

DÜNYANIN HİKÂYE EDİLİŞİ

Harikalar Kitabı

Marco Polo

Tercüme
Işık Ergüden (I-CVI) - Z. Zühre Ilkgelen (CVII-CCXXXIV)

Giriş ve Notlar
Stéphane Yerasimos

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1370
KÜLTÜR SERİSİ: 794

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

ISBN: 978-605-155-766-3

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

Kitabın Özgün adı:
Le devisement du monde
Le Livre des merveilles
© Editions La Decouverte, Paris

1.Baskı: İthaki Yayınları, 2003-2004
2. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Göktürk Ömer Çakır

Son Okuma: Hüseyin Özdemir

Dizin: Mehmet Çalışkan

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak ve Cilt: Derya Mücellit Tel: (0212) 501 02 72

Baskı: ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ
Göztepe mah. Kazım Karabekir cad. No: 32
Mahmutbey-Bağcılar/İSTANBUL
Tel: (0212) 446 38 88 Pbx • Faks: (0212) 446 38 90
Sertifika Numarası: 10766

İstanbul- 2019

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

MARCO POLO (1254-1324); Venedik'te doğan Marco Polo'nun babası Nicolò ve amcası Mafeo, İran ve Çin arasındaki geniş coğrafyada ticari faaliyetlerde bulunmuş tüccarlardı. 1260–1269 yıllarındaki seyahatlerinde Pekin'e ulaşıp Kubilay Han'la görüşme imkânını elde etmişler, ülkelerine döndükten sonra Papa Gregorio tarafından yanlarına iki misyoner katılmak suretiyle tekrar Pekin'e yollanmışlardır. 1271–1274 yılları arasında süren bu seyahatte artık Polo kardeşlerin yanında Marco da vardır. 1292'de İlhanlı Argun'a yeni eşini takdim etmek üzere Kubilay'ın elçileri olarak dönünceye kadar onun nezdinde kalırlar. Argun'un ölümü üzerine kadını onun oğluna teslim ederek 1295'te Venedik'e varırlar. 1298'deki Curzola Savaşı'nda esir düşen Polo'nun seyahat anlatısını, koğuş arkadaşı Pisalı Rustichello 1299'daki tahliyelerinden sonra kaleme alır. 1324'te ölen Marco Polo, San Lorenzo Bazilikası'ne defnedilir.

IŞIK ERGÜDEN; 1960'ta İstanbul'da doğan Ergüden, aralarında Fernando Pessoa, Jose Saramago, Georges Bataille, Jean Baudrillard, Michel Foucault gibi isimlerin yer aldığı pek çok yazarı Türkçeye kazandırmıştır. Ergüden'in, *Kurşunkalemle, Sessizliğin Anarşisi, Kurgusuz ve Yaşanmamış, Hapishane Çağı, Zifir Olsun* adlarıyla yayımlanan telif eserleri, keza çeşitli dergilerde neşredilmiş yazılarını derlediği *Sözler, Yazılar, Sorular* adlı e-kitabı bulunmaktadır.

Z. ZÜHRE İLKGELEN; 1930'da İstanbul'da doğan İlkgelen, 1948'de Kandilli Kız Lisesini, 1952'de İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Fransız ve Roman Filolojisi Bölümü'nü bitirmiş, 1952–1953 ders yılında Grenoble (Fransa) Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Fransız Yazın ve Uygarlığı derslerini izleyip sınavlarını vermiş, 1955–1995 yılları arasında İ. Ü. Yabancı Diller Okulunda Fransızca okutmanlığı yapmıştır. Emekli olduğu 1995 yılından beri Fransız, İngiliz, Alman ve İtalyan dillerinden çeviriler yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Giriş /11

BİRİNCİ KİTAP

I. "Dünyanın Tasviri" Diye Adlandırılan Kitabın Girişi Burada Başlar /43 • II. Beyefendi Nicolò ve Beyefendi Mafeo, Dünyanın Her Tarafında Servet Aramak İçin Konstantinopolis'ten Nasıl Yola Çıktılar/44 • III. Beyefendi Nicolò ile Beyefendi Mafeo Soldanya'dan Nasıl Yola Çıktılar/45 • IV. İki Kardeş Nasıl Çölden Geçip Buhara Şehrine Vardılar/47 • V. İki Kardeş Büyük Kağan'ın Elçilerine Nasıl İnandılar/48 • VI. İki Kardeş Büyük Kağan'ın Yanına Nasıl Ulaştılar/48 • VII. Büyük Kağan İki Kardeşe Hıristiyanların İşlerini Nasıl Sordu/49 • VIII. Büyük Kağan İki Kardeşi Roma Havarisine Kendi Elçileri Olarak Nasıl Gönderiyor/49 • IX. Büyük Kağan Altın Buyruk Tabletini İki Kardeşe Nasıl Veriyor/51 • X. İki Kardeş Akka Şehrine Nasıl Vardılar/52 • XI. İki Kardeş Venedik'ten Nasıl Ayrıldılar, Büyük Kağan'ın Yanına Nasıl Döndüler ve Beyefendi Nicolò'nun Oğlu Marco'yu da Yanlarında Nasıl Götürdüler/53 • XII. İki Kardeş ve Marco Akka'dan Nasıl Ayrıldılar/ 54 • XIII. İki Kardeş Roma'daki Papa'nın Yanına Nasıl Gittiler/55 • XIV. İki Kardeş ile Marco, Büyük Kağan'ın Bulunduğu Şemeinfu Şehrine Nasıl Ulaştılar/57 • XV. İki Kardeş ve Marco Saraydaki Büyük Kağan'ın Huzuruna Nasıl Çıkarlar/57 • XVI. Nasıl Büyük Kağan Marco'yu Habercisi Olarak Gönderdi/58 • XVII. Marco Görevinden Nasıl Döner ve Büyük Kağan'a Elçiliğini Nasıl Anlatır/59 • XVIII. Beyefendi Nicolò, Beyefendi Mafeo ve Beyefendi Marco Büyük Kağan'dan Nasıl İzin İstediler/60 • XIX. Burada Beyefendi Nicolò, Beyefendi Mafeo ve Beyefendi Marco'nun Büyük Kağan'dan Nasıl Ayrıldıkları Anlatılmaktadır/62 • XX. Burada Küçük Ermenistan Anlatılmaktadır/66 • XXI. Burada Türkiye Bölgesi Anlatılmaktadır/67 • XXII. Burada Büyük Ermenistan Anlatılmaktadır/69 • XXIII. Burada Gürcü Kralları ve Onların İşleri Anlatılmaktadır/71 • XXIV. Burada Musul Krallığı Anlatılmaktadır/74 • XXV. Burada Büyük Bağdat Şehrinin Nasıl Alındığı Anlatılmaktadır/75 • XXVI. Burada Soylu Tebriz Şehri Anlatılmaktadır/77 • XXVII. Bölüme Ek - Tebriz Sınırları İçindeki Saint-Balsamo Manastırı Üzerine/78 • XXVIII. Bağdat'ta, Büyük Han Tarafından Alınmadan Önce Burada Meydana Gelmiş Olan Dağın Büyük Mucizesi Üzerine/79 • XXVIII. Halife'nin Söylemiş Oldukları Karşısında Hıristiyanlar Nasıl Büyük Bir Korkuya Kapıldılar/80 • XXIX. Bir Ayakkabı Tamircisinin Duasının Dağı Kımıldatacağı Vahyi Piskoposa Nasıl Geldi/82 • XXX. Hıristiyanın Duası Dağı Nasıl Kımıldattı/83 • XXXI. Burada Büyük Pers Vilayeti Başlamaktadır/85 • XXXII. Burada Tanrı'ya Tapmaktan Gelen Üç Çoban-Kral Anlatılmaktadır/87 • XXXIII. Burada Pers'teki Sekiz Krallık Anlatılmaktadır/88 • XXXIV. Burada Yezd Şehri Anlatılmaktadır/90 • XXXV. Burada Kerman Krallığı Anlatılmaktadır/91 • XXXVI. Burada Camadi Şehri Anlatılmaktadır/92 • XXXVII. Burada Yine Büyük Bayırdan İniş ve Hürmüz Şehri ve İnsanları Anlatılmaktadır/96 • XXXVIII. Vahşi ve Yoksul Bir Bölgeden Nasıl Geçtik/99 • XXXIX. Burada Büyük ve Soylu Cobinan Şehri Anlatılmaktadır/100 • XL. Bir Çölden Nasıl Geçildi/101 • XLI. Burada Dağın Şeyhi'nin ve Onun Haşhaşilerinin Vadisi Anlatılmaktadır/102 • XLII. Dağın Şeyhi Haşhaşilerini Nasıl İtaatkâr ve Kusursuz Kılıyor/104 • XLIII. Haşhaşiler Kötülük Yapmayı Nasıl Öğrendiler/105 • XLIV. Burada Sapurgan Şehri Anlatılmaktadır/107 • XLV. Burada Büyük ve Soylu Belh Şehri Anlatılmaktadır/108 • XLVI. Burada Tuz Dağı Anlatılmaktadır/108 • XLVII. Burada Büyük Bedahşan Vilayeti Anlatılmaktadır/110 • XLVIII. Burada Büyük Pasciai Vilayeti Anlatılmaktadır/113 • XLIX. Burada Keşmir Vilayeti Anlatılmaktadır/114 • L. Burada Çok Büyük Bedahşan Nehri Anlatılmaktadır/115 • LI. Burada Kaşgar Krallığı Anlatılmaktadır/117 • LII. Burada Büyük Semerkand Şehri Anlatılmaktadır/118 • LIII. Burada Yarkent Vilayeti Anlatılmaktadır/122 • LIV. Burada Hotan Vilayeti Anlatılmaktadır/122 • LV.

Burada Pem Vilayeti Anlatılmaktadır/122 • LVI. Burada Ciarcian Vilayetinin Anlatılmasına Başlanmaktadır/124 • LVII. Burada Lop Şehri Anlatılmaktadır/125 • LVIII. Burada Tangut Vilayeti Anlatılmaktadır/128 • LIX. Burada Camul Vilayeti Anlatılmaktadır/131 • LX. Burada Ghighin Talas Vilayeti Anlatılmaktadır/133 • LXI. Burada Succiu Vilayeti Anlatılmaktadır/135 • LXII. Burada Campçio Şehri Anlatılmaktadır/136 • LXIII. Burada Eçina Şehri Anlatılmaktadır/137 • LXIV. Burada Karakurum Şehri Anlatılmaktadır/ 138 • LXV. Cengiz Nasıl Tatarların İlk Hanı Oldu/140 • LXVI. Cengiz Han Rahip Jean'a Karşı Yürümek İçin Adamlarını Nasıl Hazırlıyor/141 • LXVII. Rahip Jean, Adamlarıyla Birlikte, Cengiz Han'ın Karşısına Nasıl Çıktı/143 • LXVIII. Burada Rahip Jean ile Cengiz Han Arasındaki Büyük Savaş Anlatılmaktadır/144 • LXIX. Burada Cengiz Han'ın Ölümünden Sonra Hüküm Süren Hanlar Anlatılmaktadır/145 • LXX. Burada Tatarların Tanrısı ve Yasası Anlatılmaktadır/148 • LXXI. Burada Bargu Ovası ve İnsanların Çeşitli Âdetleri Anlatılmaktadır/154 • LXXII. Burada Büyük Ergiuul Krallığı Anlatılmaktadır/155 • LXXIII. Burada Egrigaia Vilayeti Krallığı Anlatılmaktadır/157 • LXXIV. Burada Büyük Tenduc Vilayeti Anlatılmaktadır/158 • LXXV. Burada Ciandu Şehri ve Büyük Han'ın Olağanüstü Güzel Sarayı Anlatılmaktadır/162 •

İKİNCİ KİTAP

LXXVI. Burada, Şu An Hüküm Süren ve Adı Kubilay Kağan Olan Büyük Han'ın Tüm Yaptıkları Anlatılmaktadır ve Sarayını Nasıl İdare Ettiği ve İnsanlarını Nasıl Adalet İçinde Koruduğu Anlatılmaktadır; Ayrıca Yaptığı İşler de Söylenmektedir/171 • LXXVII. Burada Büyük Han ile Amcası Kral Naian Arasında Cereyan Etmiş Büyük Savaş Anlatılmaktadır/171 • LXXVIII. Büyük Han Naian'a Karşı Nasıl Yürüdü/173 • LXXIX. Burada Büyük Han ile Amcası Naian'ın Savaşının Hikâyesi Başlıyor/175 • LXXX. Büyük Han Naian'ı Nasıl Öldürttü/177 • LXXXI. Büyük Han Hanbalık Şehrine Nasıl Geri Döner/178 • LXXXII. Burada Büyük Han'ın Görünümü Anlatılmaktadır/182 • LXXXIII. Burada Büyük Han'ın Oğulları Anlatılmaktadır/184 • LXXXIV. Burada Büyük Han'ın Sarayı Anlatılmaktadır/185 • LXXXV. Burada Büyük Han'ın Ardından Hükümdar Olacak Oğlunun Sarayı Anlatılmaktadır/188 • LXXXVI. Hanbalık Şehrinde İsyan Etmek İçin Uydurulan Kalleşliğe ve İsyanın Elebaşılarının Nasıl Yakalanıp Öldürüldüklerine Dair/190 • LXXXVII. Büyük Han On İki Bin Atlı Adama Kendini Nasıl Korutuyor/194 • LXXXVIII. Burada Büyük Han'ın Doğum Günü İçin Düzenlenen Büyük Şenlik Anlatılmaktadır/198 • LXXXVIII. Yine Büyük Han'ın Doğum Günü İçin Düzenlediği Şenliğe Dair/198 • LXXXIX. Burada Yılın Başında Büyük Han'ın Yaptığı Çok Büyük Şenlik Anlatılmaktadır/199 • XC. Burada Şenliklerde Gelen On İki Bin Baron Anlatılmaktadır/201 • XCI. Büyük Han Kendisine Av Eti Getirmelerini Adamlarına Nasıl Emretti/202 • XCII. Burada Hayvanları Yakalamak Üzere Eğitilmiş Aslanlar, Leoparlar ve Vaşaklar Anlatılmakta ve Akdoğanlar, Şahinler ve Diğer Kuşlar Hakkında Konuşulmaktadır/203 • XCIII. Burada Yazar, Av Köpeklerinin Başında Bulunan İki Kardeşi Anlatmaktadır/204 • XCIV. Burada Büyük Han'ın Av Hayvanlarını ve Kuşları Yakalamak İçin Nasıl Ava Gittiği Anlatılıyor/205 • XCV. Büyük Han Sarayı Nasıl Toplar ve Büyük Şölenler Yapar/209 • XCVI. Burada Hanbalık Şehri, Bu Şehrin Büyük Ticaret Yaşamı ve Buranın Nasıl İnsanlarla Dolu Olduğu Anlatılmaktadır/210 • XCVII. Büyük Han, Nasıl Para Yerine Kağıdı Harcatıyor/212 • XCVIII. Burada Büyük Han'ın Tüm İşlerine Komutanlık Eden On İki Baron Anlatılmaktadır /215 • XCIX. Hanbalık Şehrinden Nasıl Birçok Yol Ayrılır ve Sayısız Vilayete Gider /216 • C. Büyük Han, İnsanlar Tohumlarında ve Hayvanlarında Sıkıntı Çektiklerinde Onlara Nasıl Yardım Eder /221 • CI. Büyük Han Yol Kenarlarına Nasıl Ağaç Diktiktir /222 • CII. Burada Cathay'daki İnsanların İçtikleri Şarap Anlatılmaktadır /223 • CIII. Burada Ocak Gibi Yanan Taşlar Anlatılmaktadır /223 • CIV. Büyük Han, İnsanlarının

Yardımına Koşmak İçin Büyük Miktarda Tohumu Nasıl Toplatır ve Dağıtır /224 • CV. Büyük Han Yoksul İnsanlarına Nasıl Büyük İyilik Yapar /224 • CVI. Burada Büyük Cathay Vilayetinin Konusu Başlamaktadır ve Pulisanghin Nehri'ni Anlatacağız /229 • CVII. Cocu Kentinden Söz Eden Bölümdür /231 • CVIII. Tayanfu Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /232 • CIX. Kayçu Hisarı Diye Bir Yerden Söz Eden Bölümdür /233 • CX. Rahip Jean'ın Altın Kral'ı Yakalatmasından Söz Eden Bölümdür /234 • CXI. Engin Karamoran Irmağı'ndan Söz Eden Bölümdür /237 • CXII. Büyük Kuencanfu Kentinden Söz Eden Bölümdür /238 • CXIII. Katay ile Manci Arasındaki Uç Topraklardan Söz Eden Bölümdür /239 • CXIV. Akbalık Manci Yöresinden Söz Eden Bölümdür /239 • CXV. Büyük Sindufu Yöresinden Söz Eden Bölümdür /240 • CXVI. Tebet Yöresinden Söz Eden Bölümdür /241 • CXVII. Yine Tebet Yöresi Konusunda /245 • CXVIII. Gendu Yöresinden Söz Eden Bölümdür /246 • CXIX. Büyük Karacan Bölgesinden Söz Eden Bölümdür /249 • CXX. Yine Karacan Yöresinden Söz Eden Bölümdür /250 • CXXI. Büyük Çardandan Yöresinden Söz Eden Bölümdür /253 • CXXII. Büyük Kağan'ın Mien ve Bengala Sultanlıklarını Fethi /257 • CXXIII. Büyük Kağan'ın Ordusu ile Mien Hükümdarı Arasındaki Savaştan Söz Eden Bölümdür /258 • CXXIV. Yine Aynı Savaştan Söz Eden Bölümdür /260 • CXXV. Derin Bir Vadinin Dibine Nasıl İnilir /261 • CXXVI. Mien Kentinden Söz Eden Bölümdür /262 • CXXVII. Büyük Bengala Topraklarından Söz Eden Bölümdür /264 • CXXVIII. Büyük Kaucigu Yöresinden Söz Eden Bölümdür /264 • CXXIX. Amu Yöresinden Söz Eden Bölümdür /265 • CXXX. Toloman Yöresinden Söz Eden Bölümdür /266 • CXXXI. Kuicu [İt. Cugiu] Yöresinden Söz Eden Bölümdür /267 • CXXXII. Kakanfu Kentinden Söz Eden Bölümdür /269 • CXXXIII. Çanglu Kentinden Söz Eden Bölümdür /269 • CXXXIV. Çangli Kentinden Söz Eden Bölümdür /270 • CXXXV. Tundinfu Kentinden Söz Eden Bölümdür /270 • CXXXVI. Görkemli Sincu Matu Kentinden Söz Eden Bölümdür /274 • CXXXVII. Büyük Lincu Kentinden Söz Eden Bölümdür /275 • CXXXVIII. Pincu Kentinden Söz Eden Bölümdür /276 • CXXXIX. Çucu Kentinden Söz Eden Bölümdür /276 • CXL. Büyük Kağan'ın Büyük Manci Bölgesini Fethedişi /277 • CXLI. Koygancu Kentinden Söz Eden Bölümdür /281 • CXLII. Paugin Kentinden Söz Eden Bölümdür /281 • CXLIII. Kauyu Kentinden Söz Eden Bölümdür /282 • CXLIV. Ticu Kentinden Söz Eden Bölümdür /282 • CXLV. Yancu Kentinden Söz Eden Bölümdür /283 • CXLVI. Namgin Eyaletinden Söz Eden Bölümdür /284 • CXLVII. Sayanfu Kentinden Söz Eden Bölümdür /284 • CXLVIII. Sincu Kentinden Söz Eden Bölümdür /286 • CXLIX. Kaycu Kentinden Söz Eden Bölümdür /288 • CL. Çingiyanfu Kentinden Söz Eden Bölümdür /289 • CLI. Çancu Kentinden Söz Eden Bölümdür /290 • CLII. Sucu Kentinden Söz Eden Bölümdür /291 • CLIII. Soylu ve Görkemli Kinsay Kentinden Söz Eden Bölümdür /292 • CLIV. Büyük Kağan'ın Kinsay'dan Elde Ettiği Yüksek Gelirden Söz Eden Bölümdür /305 • CLV. Büyük Tanpicu Kentinden Söz Eden Bölümdür /307 • CLVI. Fucu Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /309 • CLVII. Fucu Kentinden Söz Eden Bölümdür /311 • CLVIII. Sayton Kentinden Söz Eden Bölümdür /315 •

HİNDİSTAN KİTABI

CLIX. Hindistan'da Bulunan Tüm Harikaları ve İnsanlarının Hallerini Anlatan Hindistan Kitabı Burada Başlar /325 • CLX. Sipangu Adası'ndan Söz Eden Bir Bölümdür /328 • CLXI. Büyük Kağan'ın Adamlarının Denizdeki Fırtınadan Kurtulup Düşmanlarının Kentini Ele Geçirmesini Anlatan Bölümdür /330 • CLXII. Putların Hallerinden Söz Eden Bölümdür /332 • CLXIII. Yazar Küçük Hint'ten ve Her Şeyden Önce Çamba Yöresinden Söz Etmeye Yeniden Başlar /334 • CLXIV. Büyük Cava Adası'ndan Söz Eden Bölümdür /337 • CLXV. Sondur ve Kondur Adalarından Söz Eden Bölümdür /338 • CLXVI. Pentan Adası'ndan Söz Eden Bölümdür /339 • CLXVII. Küçük Cava Adası'ndan Söz Eden Bölümdür /339 • CLXVIII. Sumatra Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /342 • CLXIX. Dagroian Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /343 • CLXX. Lambri Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /344 • CLXXI. Fansur Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /345 • CLXXII. Neküveran Adası'ndan Söz Eden Bölümdür /346 • CLXXIII. Angaman Adası'ndan Söz Eden Bölümdür /347 • CLXXIV. Seylan Adası'ndan Söz Eden Bölümdür /348 • CLXXV. Büyük Maabar

Ülkesinden Söz Eden Bölümdür /349 • CLXXVI. Mutifili Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /361 • CLXXVII. Havari Aziz Thomas Efendimizin Yattığı Yerden Söz Eden Bölümdür /363 • CLXXVIII. Tüm Braamanların Çıktığı Lar Eyaletinden Söz Eden Bölümdür /366 • CLXXIX. Seylan Adası'ndan İkinci Kez Söz Eden Bölümdür /371 • CLXXX. Görkemli Kayl Kentinden Söz Eden Bölümdür /374 • CLXXXI. Koylum Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /377 • CLXXXII. Komari Kentinden Söz Eden Bölümdür /378 • CLXXXIII. Eli Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /379 • CLXXXIV. Melibar Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /380 • CLXXXV. Gocurat Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /382 • CLXXXVI. Tana Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /383 • CLXXXVII. Kambaya Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /384 • CLXXXVIII. Semenat Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /385 • CLXXXIX. Kesmakoran Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /385 • CXC. Erkek ve Kadın Adalarından Söz Eden Bölümdür /386 • CXCI. Skotra Adası'ndan Söz Eden Bölümdür /387 • CXCII. Mogedakso Adası'ndan Söz Eden Bölümdür /390 • CXCIII. Zengibar Adası'ndan Söz Eden Bölümdür /393 • CXCIV. Orta Hint'te Bulunan Habeş Topraklarından Söz Etmeye Başlayan Bölümdür /395 • CXCV. Aden Ülkesi Konusunda Söyleyeceklerimiz Burada Başlar /399 • CXCVI. Şihr Kentinden Söz Eden Bölüm /401 • CXCVII. Dufar Kentinden Söz Eden Bölümdür /403 • CXCVIII. Kalatu Kentinden Söz Eden Bölümdür /403 • CXCIX. Hürmüz Kentinden Söz Eden Bölümdür /405 • CC. Büyük Türk İli'nden Söz Eden Bölümdür /405 • CCI. Kaydu'nun Verdiği Zarar Konusunda Büyük Kağan'ın Söyledikleri /410 • CCII. Kaydu'nun Kızının Ne Denli Güçlü ve Gözüpek Olduğunu Anlatan Bölümdür /410 • CCIII. Abaka, Oglu Argun'u Savaşa Nasıl Gönderdi /412 • CCIV. Argun Tahtı Ele Geçirmeye Nasıl Gitti /413 • CCV. Ahmed, Ordusuyla Argun'u Yenmeye Nasıl Gitti /414 • CCVI. Savaşa Gitme Konusunda Argun Beylerine Nasıl Danıştı /415 • CCVII. Beyler, Argun'u Nasıl Yanıtladılar /416 • CCVIII. Argun, Ulaklarını Ahmed'e Nasıl Gönderdi /417 • CCIX. Argun'un Ulaklarını Ahmed Nasıl Yanıtladı /417 • CCX. Argun ile Ahmed Arasındaki Büyük Çarpışmadan Söz Eden Bölümdür /418 • CCXI. Argun Nasıl Tutuldu ve Beyler Nasıl Onu Salıvermekte Anlaştılar /420 • CCXII. Argun Nasıl Özgür Bırakıldı /420 • CCXIII. Argun Hükümdarlığı Nasıl Aldı /421 • CCXIV. Argun, Amcası Ahmed'i Nasıl Öldürttü /422 • CCXV. Beyler Argun'a Nasıl Saygılarını Sundular /423 • CCXVI. Argun'un Ölümünden Sonra Saltanatı Kiyakatu Nasıl Aldı /423 • CCXVII. Kiyakatu'nun Ölümünden Sonra Baydu Saltanatı Nasıl Aldı /424 • CCXVIII. Batıdaki Kral Konçi'den Söz Eden Bölümdür /425 • CCXIX. Karanlıklar Vadisi'nden Söz Eden Bölümdür /427 • CCXX. Rusya Ülkesinden ve İnsanlarından Söz Eden Bölümdür /428 • CCXXI. Büyük Deniz'in Girişinden Söz Eden Bölümdür /432 • CCXXII. Batı Tatarlarından Söz Eden Bölümdür /432 • CCXXIII. Ulau ile Berke Arasında Çıkan Savaştan ve Bu Savaşın Çarpışmalarından Söz Eden Bölümdür /434 • CCXXIV. Berke ve Ordusu Ulau'nun Üzerine Nasıl Yürüdü /434 • CCXXV. Ulau Askerleriyle Nasıl Konuştu /436 • CCXXVI. Ulau ile Berke Arasındaki Büyük Savaştan Söz Eden Bölümdür /436 • CCXXVII. Yine Ulau ile Berke Arasındaki Savaş Konusunda /437 • CCXXVIII. Berke Nasıl Gözüpekçe Davrandı /438 • CCXXIX. Tudamengü Batı Tatarlarına Nasıl Baş Oldu /439 • CCXXX. Tolobuga'nın Ölümüyle İlgili Olarak Nogay'ı Toktay Nasıl Getirtti /440 • CCXXXI. Toktay, Ulaklarını Nogay'a Nasıl Gönderiyor /441 • CCXXXII. Toktay'ın Nogay ile Çatışmaya Gidişi /442 • CCXXXIII. Toktay'ın Askerlerine Söyledikleri /442 • CCXXXIV. Başbuğ Nogay'ın Yürekli Davranışı /444

Dizin /447

GİRİŞ*

Beyefendi Nicolò ile Beyefendi Mafeo Polo'yu ve Nicolò'nun oğlu Marco'yu tanıtmadan önce yaşadıkları dönemi, yani XIII. yüzyılın ikinci yarısını tanıtarak işe başlamak gerek. Çünkü müstakbel kapitalizmin kaynaklarından ve merkantilizmin öncüsü, muhteşem Venedik Cumhuriyeti'nin yurttaşlarından, Venedikli oldukları için tacir, tacir oldukları için de seyyah Pololar, dönemlerinin bileşkesi gibidirler.

Ekonomi ve denizcilik alanlarındaki üstünlüğüyle Venedik, daha XII. yüzyıldan itibaren feodal Avrupa'nın dış dünyayı fethe yönelik ilk teşebbüsü olan Haçlı Seferleri'nin vurucu gücü olmuştu. Zaten Avrupa'daki askerlerin bankeri ve taşımacısı olan Venedik, IV. Haçlı Seferi olarak bilinen o yüzyılın en büyük korsanlığına da elebaşılık edecektir. Böylece 1204 yılında Haçlıları, erişilmesi Kutsal Topraklar'dan daha kolay bir cennete yöneltir: Kuzeydeki ve doğudaki büyük yolların kapısı olan Konstantinopolis'in fethi yoluyla Bizans'ın zenginlikleri.

Ancak, yüzyılın son yarısında fetih hayalleri suya düşer. 1250 yılında, sondan bir önceki Haçlı Seferinde esir düşen Saint-Louis sonuncu seferde ölecektir. En geniş döneminde bile Müslüman dünyanın büyüklüğü karşısında önemsiz bir iç toprak olarak kalan Suriye ve Filistin'deki Haçlı yurtluğu, sahil şeridindeki birkaç şehre dek gerilemiştir. Bu şehirlerin sonuncusu olan Akka, yüzyılın bitiminden önce yeniden fethedilir. 1261 yılında, Cenevizlilerin müttefiki olan Bizanslılar da kendi başkentlerini yeniden ele geçirirler. Bu durum, Cenevizlilerle Venedikliler arasındaki uzun savaşta bir nüfuz bölgesi değişiminden başka bir şey olmasa bile, yine de Venedik için bir yenilgidir.

Bu karanlık tabloda aniden bir umut ışığı görülür. Ne kadar tuhaf görünse de bu umut ışığı Moğollardır. Moğolların bir an Avrupa için bir tehlike olarak ortaya çıktıkları doğrudur. 1241 yılında Moğol orduları Karpatları aşmış ve Viyana yakınlarına ulaşmışlardır. Ama aynı yılın sonunda Büyük Kağan Ögedey'in ölümü ve taht kavgaları muhtemelen bir daha asla tekrarlanmayacak bir ilerlemeyi durdurmuştur. Bununla birlikte, bu kısa süreli endişe verici durumdan önce

* Giriş ve notları kullanmamıza izin veren Dimitri Yerasimos'a teşekkür ederiz.

bile Moğollar, Batı tarafından kurtarıcı bir güç olarak kabul ediliyorlardı. 1221 yılında Suriye'deki Haçlıların ileri karakollarına ulaşan Cengiz Han'a dair ilk bilgiler onu Kral Davut gibi tanıtmaktadır; ve bir yıl önce Moğol ordularının Ermenistan'da görülmesinin öncesinde Çoban-Kralların geri dönüşünü duyuran çılgınca rivayetler ortalığa yayılmışlardı. Bütün Orta Çağ boyunca Avrupa'yı beslemiş olan kıyamet günü efsanelerinin anidęn gerçeklik kazandığı, dünyanın sonu kisvesi altındaki bu büyük umudun, pek belirgin nedenleri vardı.

Haçlıların İslam karşısında geri çekildikleri bir dönemde, Moğollar bir tür *deus ex machina** olarak görülürler. İslam'ı yenebilecek tek güç onlardır; ve bunu kanıtlarlar da. 1221 yılında gelen ilk haber, Müslüman Pers devleti Harezmşahların yenilgisinin yankılarıdır. Bu Pers devleti; Daryus'tan ve Sasanilerden bu yana Yunan, Roma ya da Hıristiyan Batı'nın başlıca düşmanı olarak kabul edilmişti. Ama bu yalnızca bir başlangıçtı; 1258 yılında, Cengiz'in torunu Hülagu; Bağdat'ı alır, Muhammed'in halefi olan son halifeyi atlarının nalları altında çiğner ve halifeliği ortadan kaldırır. Yüzyılın sonuna doğru, bölgedeki tek bağımsız İslam gücü Mısır Sultanlığı'dır. Avrupa'nın gözleri önünde cereyan eden şey, hayal bile edemedikleri şeydir.

Diğer yandan Moğollar; *"En büyük tehlike, en yakındaki tehlikedir."* şeklindeki önemli askeri ilkeye uygun olarak, Avrupa'nın tersine ortak düşmanları olan İslam'a karşı gayet hazırlıklıdırlar. Yerel ittifaklara bile girerler; Antakya prensi, küçük Ermenistan kralı, küçük Haçlı devletlerinin monarkları, Moğollara tâbi olduklarını ilan etmek için birbirleriyle yarışırlar. Moğollar onlar aracılığıyla Akdeniz'e açılırlar ve yüzyıl boyunca süren mücadele, İslam'ın son kalesi olan Mısır'ın savunduğu ve Moğolların Batı'yla birleşmesinin önündeki son İslam barajı olan Suriye'ye kimin sahip olacağı mücadelesidir.

Bu ilişkilerin sonucu olarak, taraflar dinlerine göre tanımlandıklarından Moğollar; Hıristiyanlığa karşı hoşgörülüdürler. Kendileri de tektanrıcı bir dinin yandaşlarıdırlar; ama bu dinin sınırları oldukça muğlak olduğundan, bir imparatorluk dininin gereklerine uyum sağlamakta güçlük çekerler. Demek ki bir boşluk vardır. Zaten, Moğol hükümdarlarının Hıristiyanlığı benimsedikleri yolunda dedikodular sürekli olarak ortalıkta dolaşmaktadır. Artık Avrupa'nın düşlerini şu

* Deus ex machina: Gökten yere inen tanrı.

ortak hedef süsleyecektir: Papalığa bağlı, Katolik ve Romalı büyük bir Moğol hanı, Muhammed yandaşlarının sonunu getirecek ve birleşmiş Hıristiyanlığın ve Batı'nın ezeli zaferinin habercisi olacaktır.

Katolikliğin iki temel dayanağı olan Papa ve Fransa kralı hiç zaman yitirmezler. Moğol akınının durmasıyla birlikte Avrupa cephesinin istikrar kazanmasının ardından Papa bir ulak gönderir. Fransisken Jean du Plan Carpin; Lyon-Karakurum güzergâhını on beş ayda tamamlayarak Büyük Kağan Güyük'ün taç giyme töreninde hazır bulunur. Sekiz yıl sonra da Saint-Louis, Guillaume de Rubruck'u Güyük'ün halefi Möngke'nin huzuruna gönderir. Rahip Guillaume, efendisinin küçük halkının olağanüstü elçisinin önceden gelmiş olduğunu büyük bir şaşkınlıkla fark eder. Karakurum sokaklarında rastladığı, Metz doğumlu Paquette adlı kişiden başka, kardeşi Paris'te Grand Pont'da oturan Guillaume Bouchery'le de karşılaşır. Çekirdekten yetişme bu mücevher ustası, yeni patronu tarafından Moğolların ulusal içkisi olan kımızın aktığı bir çeşme yapmakla görevlendirilmiştir; çeşmenin üzerine de kıyamet işareti olarak Fransız-Moğol yakınlaşmasının güzel sembolü, borazan çalan bir melek konulacaktır.

Bu ilişkiler bir yana, sonuçlar önemsizdir. Hıristiyanlığın sadece Nasturi topluluklardan ibaret kaldığı ve bunların da genellikle küçümsendiği dünyanın bu bölgesinde, güçlü bir Budist ya da Müslüman bürokrasiyle çevrili olan Moğol hükümdarları; Papalığın uzaktaki görece ihtişamını benimsemeye pek hevesli değillerdi. Bunun sonucu olarak Moğollar, kendi yayılma alanlarındaki egemen dinlerle adım adım bütünleşirler: Doğuda Budizm, batıda İslam. Ve Batı, düşlerini gerçekleştirmek için en uzun ama en emin yolu tutmaya razı olur: Kapitalist birikim yolu.

Pololoların macerasını; bu bağlam içine, yani Moğollarla ittifak koşullarına yerleştirmek gerekir. Yine de başlangıçta bu görevi onlar için bir alın yazısı haline getiren herhangi bir şey yok gibidir. Bir "Latin İmparatorluğu" görünümü ardında, Konstantinopolis'in gerçek efendisi olan Venedik; Karadeniz'de ve daha ötede, doğu ve kuzey yollarının -İpek ve Kürk yollarının- varış noktası üzerinde ekonomik tekel uyguluyordu. Nicolò ile Mafeo'nun ağabeyi, "yaşlı" Marco Polo; bu durumdan yararlanarak Konstantinopolis'e yerleşmişti. Burada sahibi olduğu ticarethanenin Kırım-Suğdak'ta bir "artene"si vardı.

İki kardeş Pololar önce ağabeylerinin yanına yerleşecekler, sonra da Suğdak'taki "şube"yi idare etmeye karar vereceklerdir. Böylece Venedik'te bir süre kaldıktan sonra, 1260 yılına doğru denize açılacaklardır. Bu onların ilk büyük yolculuğu olacaktır; ve Marco Polo'nun kitabının Fransızca el yazmasında dendiği gibi bu yolculuğun tek amacı "para kazanmak"tır.

Suğdak, Kürk Yolu'nun son bulduğu yerdir. Daha ötesi, Rus steplerinin efendisi olan Altın Orda Moğollarının, "Batı Tatarları"nın ülkesidir. Hükümdarları Berke, Cengiz soyundan gelip de İslam'ı benimseyen ilk prenstir. Bu durum, Batı'nın düşlerinde ilk ciddi çatlağa yol açar. Ama Polo kardeşler bundan endişelenmişe benzememektedirler. Mallarını kaynağında aramak için Moğol yurtluğunun içlerine kadar ilerlerler, Berke'yi kendi başkentinde ziyaret ederler ve hediye alışverişi yoluyla onun topraklarında ticaret yapma hakkını elde ederler.

Bunun üzerinden ancak bir yıl geçmiştir ki vuku bulan bir olay onların faaliyetini altüst eder. Marco Polo'ya göre bu olay, Berke ve Hülagu arasındaki savaştır. Hülagu'nun 1261 yılında Rusya'nın güneyini işgali, Polo kardeşlerin dönüş yolunu keser. Oysa 1262-63 yılları arasında cereyan eden bu savaş, Kafkaslarda belli belirsiz bir muharebeyle kendini gösterir ve Hülagu'nun ordularının bu sınırı aştıkları kesin değildir. Buna karşılık, yine 1261 yılında Pololar için önemli başka bir olay meydana gelir; kitabını kaleme aldığı sırada Cenevizlilerin esiri olan Marco, bu olayı belki de sessizce geçiştirmekten yanaydı. Bizans İmparatoru Michel Paleologue, Cenevizlilerin yardımıyla Konstantinopolis'i Venediklilerin elinden geri almıştır. Aynı zamanda da tecrit edilmiş Karadeniz, Cenevizlilerin özgürce hareket ettikleri bir alan haline gelmiştir. Pololar, geri üslerinden koparılmışlardı. Kafkaslardan güneye çıkış da Hülagu ile yapılan savaş yüzünden kesildiğinden, geriye bir tek doğu kalmıştı. Böylece Polo kardeşler Buhara'ya doğru yola çıktılar.

Buhara bir başka ticaret yoluydu, ipek ticaretinin yolu; ve bir başka Moğol yurtluğuydu. Çin hükümdarı ve Moğolların en büyük komutanı Kubilay Dönemi'nde bağımlı olan Çağatay'ın soyundan gelenlerin yurtluğuydu burası. Pololar burada 1265 yılına kadar üç yıl kalacaklardı. O tarihte Hülagu'nun Kubilay'a gönderdiği bir elçi onları yanına alacak ve Büyük Kağan'a, o güne kadar hiç görmediği "Latinler"in numuneleri olarak takdim edecekti.

Ardından Pololar Çin'e doğru gemiyle açılırlar. Kubilay'ın yazlık başkentine varmaları bir yıl sürer; 1266 yazı boyunca orada kalırlar. Kubilay onlarla Avrupa üzerine söyleşir ve onları elçi olarak Roma'ya göndermeye karar verir. Ellerine izin belgesi verir; bu belgeler, Marco Polo'nun pek gurur duyduğu ünlü tabletlerdir. Ayrıca, Papaya yazılmış bir de mektup verir. Mektupta, "*Hıristiyan dinini ve doktrinini öğretmek üzere yüz bilgin kişi göndermesi*" Papa'dan talep edilmektedir.

Bu mektubun Vatikan arşivlerinde hâlâ mevcut olup olmadığı bilinmemektedir, ama mektup Batı için yeni bir umut kaynağıydı ve Polo kardeşler de bu umudun taşıyıcısıydılar. O andan itibaren Pololar; dönemin inançlarına göre, dünyanın çehresini değiştirebilecek bir yazgının aracı olmuşlardı ve Marco Polo'nun anlatısı da bunun bilincinde olduklarını göstermektedir. Bu durum, hikâyelerinin devamını belirleyecektir.

Bu mektup dolayısıyla iki tacirin misyoner olduğu şeklindeki yorum tartışmalı gelebilir. Bu görev aracılığıyla elde ettikleri izin belgesi; onlara dokunulmazlık ve dolaşma özgürlüğü, dolayısıyla sağlam bir ticaret özgürlüğü de sağladığından durum daha da tartışmalıdır. Böylelikle, yalnızca çeyrek yüzyıl boyunca her türlü tecrübeden sağ salim çıkmakla kalmayacaklar, dahası Venedik'e milyonluk zenginler olarak döneceklerdir. Venedikli bir soylunun anlayışında din nerede bitmekte, ticaret nerede başlamaktadır? Bunlar birbirini dışlayan şeyler değildir. Moğolların Büyük Kağanı'nın Hıristiyan dinine geçişi Batı'ya, Venedik'e, Polo ticarethanesine umulmadık bir alan açmaz mı? Din değiştirme, ticareti her zaman desteklemiştir.

Pololar geri dönüş yoluna koyularak, üç yıl sonra -1269 yılına geldik- Akdeniz kıyılarına ulaşırlar. Burada, Papa'nın ölmüş olduğunu öğrenirler. Roma'nın kutsal topraklardaki Papalık elçisi, Teobaldo Visconti, halefin seçiminden önce inisiyatif almaya istekli gözükmemektedir. Bunun üzerine Pololar Venedik'e geri dönerler. Karısı hamileyken Venedik'ten ayrılmış olan Nicolò, on beş yaşında bir oğulla karşılaşır: Marco.

Aradan iki yıl geçer ama yeni Papa hâlâ seçilememiştir. Marco Polo'nun belirttiği gibi yokluklarının Kubilay'ı endişelendireceğinden çekinerek yeniden yola çıkmaya karar verirler; bu kez üç kişidirler. Akka'ya geri dönüşlerinde, Papalık elçisi Visconti'yle tekrar görüşürler, ondan mektuplar alırlar ve yola koyulurlar. Eylül 1271 tarihinde,

Visconti'nin Papa seçildiği haberi gelir. Akka'ya geri dönerler, ama Papa olan Visconti; elçi Visconti kadar girişimci gözükmemektedir. Yüz din bilgini yerine Pololar, topu topu iki keşiş elde edebilirler; bunlar da pek tanınmış kimseler değildirler ve yola çıktıktan kısa süre sonra, ilk tehlikeyle yüz yüze gelindiğinde sıvışırlar.

Bunun üzerine Pololar, 1272 ilkbaharına doğru yeniden yola çıkacaklar ve üç buçuk yıl sonra Kubilay'ın huzuruna varacaklardır. Bu yolculuğa iki dolambaç ve iki durak damgasını vurur: Ermenistan'dan ve Kafkasların güneyinden dolaşırlar, böylece muhtemelen Mısır sultanının Suriye'nin kuzeyine yönelik seferinden kurtulmuş olurlar. Ardından, deniz yolculuğu fikrinden vazgeçerek İran Körfezi'nden Horasan'a, Pers boyunca tırmanırlar. Çin kapılarında giriş izni alabilmek için yaklaşık bir yıl beklerler, ikinci bekleyiş ise Marco Polo'nun hastalığı nedeniyle Yukarı Afganistan'da yaşanır.

Çin'e varan üç Polo, Kubilay'ı ve Moğolları Çin İmparatorluğu'nun binlerce yıllık yapılarının zinciri içine iyice gömülü olarak bulur; sonuç olarak Hıristiyanlığı kabule pek hazır değillerdir. Zaten topu topu üç Venediklinin varlığı da Hıristiyanlığı özel olarak çekici kılacak değildir. Bunu az çok tahmin etmiş olmaları gereken Pololar, duruma boyun eğer ve Çin-Moğol bürokrasisinin içine mümkün olduğunca dahil olurlar. Burada on altı yıl kalacaklardır.

Bu dönem boyunca Poloların yaşamlarını ve faaliyetlerini tahayyül etmek güçtür. Bir yandan Marco Polo anlatıyı kendi tekeline almakta ve diğer ikisini yok saymaktadır, eserin bu bölümünde adları ancak iki kez geçecektir; diğer yandan belki de kitabını soylu kişilere yönelik hazırladığından onları sıkmamak için anlatıyı kişiselleştirmekten kaçınmaktadır. Kendinden özellikle gözlemlediklerinin tanığı olarak söz etmekte, pek az yerde ise fail olarak kendini anmaktadır; yalnızca giriş niteliğindeki bölümde ve pek ender birkaç yerde. Böylece ancak yaklaşık bir kronoloji çıkartılabilir.

Moğol dilini ve saray geleneklerini öğrendikten sonra Marco Polo, yaklaşık olarak 1277-78 yıllarında Çin'in güneybatısında bulunan Yunnan'daki bir görevle sınavını verir. Ardından, 1282 yılında Kubilay'ın Maliye bakanının öldürülmesini izleyen olaylar sırasında Pekin'de olduğu varsayılabilir. Üç yıl boyunca belirsiz bir görevde de bulunmuştur; bu görev Kiang-su'daki Yangzhu şehrinde, tuz vergisiyle ilgili olabilir. Nihayet, belki 1284 yılında, Seylan'a elçi olarak gön-

derilir. 1288 yılında ya da daha geç bir tarihte de Vietnam'a, Çampa Krallığı'na bir başka görevle gönderilir.

Yıllar böyle geçer. Polo kardeşlerin büyükleri ve Kubilay yaşlanır. Pololar, Büyük Kağan'ın ölümünden sonra başlarına gelebileceklerden endişe duyarlar ve memleketlerine geri dönmeyi talep ederler. Nafile! Göksel bürokrasi,* memurlarını geçerli neden olmadan serbest bırakmamaktadır. Nihayet 1291 yılında bir fırsat çıkar. Pers'in Moğol Hükümdarı Hülagu'nun torunu Argun'un eşi ölmüştür ve kadınlarının güzelliğiyle ünlü, ölmüş eşinin kabilesinden bir başka kadın almak istemektedir. Büyük amcasına bu amaçla bir elçi gönderir. Kız seçilmiştir ama gönderilmesi sorun yaratmaktadır. Orta Asya'da hüküm süren Cengiz'in torunları, Çin'deki ve Pers'teki yerleşik kuzenlerine karşı yaygın bir isyan halindedirler ve bu durum kara yolculuğunu tehlikeli kılmaktadır. Bunun üzerine Marco Polo hem bu görev için hem de Pololar için gökten inmiş gibi güzel bir çözüm önerir: Elçilik görevleri nedeniyle güney denizlerine aşina olduğundan, deniz yoluyla dönüşe kendisi rehberlik edebilecektir. Öneri kabul edilir ama yolculuk yine de daha az zahmetli geçmeyecektir. Yolculuk üç yıl sürecektir, beş ay boyunca Sumatra'da kaldıkları bilinmektedir. Bu süre boyunca elçiler ve heyetin çoğunluğu telef olur. Argun ölür, Kubilay da ölür. Ama kahramanlarımız ve müstakbel gelin sağ kalırlar ve gelini Argun'un oğluna teslim ettikten sonra nihayet 1295 yılında, çeyrek yüzyıllık bir ayrılıktan sonra Venedik'e geri dönebilirler.

Yine de Marco Polo için macera sona ermemektedir. Uzun deniz yolculuğundan sağ salim kurtulduktan sonra, Venedikliler ile Cenevizlilerin sık sık yaptıkları küçük savaşlardan birinde esir düşer ve 1298 yılında Cenova zindanlarına kapatılır. Bu hapislik, gelecek kuşaklar için beklenmedik bir kazançtır. Çünkü hareketsizliğe mahkum edilince Marco Polo; zamanını, kader arkadaşı Pisalı Rustichello'ya anılarını yazdırarak geçirir. En azından kendi deyişiyle kitabının kaynağı budur. Ama bunun bir taslak olması ve özgürlüğüne kavuştuktan sonra tamamlamış olması da muhtemeldir, çünkü yapılan araştırmalar Marco Polo'nun verdiği bilgilerin sahiliğini kanıtladıkça, notsuz, belgesiz böyle bir kitabın yazdırılmış olması giderek daha az akla yatkın görünmektedir. Dahası Marco Polo; kitabının son

* Göksel bürokrasi: Çin bürokrasisi.

bölümünde, kendisinin hapiste olduğu dönemde cereyan etmiş olayları da anmaktadır; bunları ancak serbest kaldıktan sonra öğrenmiş olabilir.

Marco Polo'nun yaşamının geri kalanı, sonu iyi biten bir hikâyedir: Zengin bir evlilik ve üç kız, 1324 yılında Cumhuriyet'in şeref törenleriyle sona eren mesut bir yaşam.

Marco Polo'nun kitabı; yalnızca yaşlandıkça güzelleşmekle kalmayan, zaman geçtikçe değeri de artan ender metinlere örnektir. Ortaya çıktığı andan itibaren çok ünlü olmasına ve matbaadan bile önce önemli ölçüde dağılmış olmasına rağmen, bu "harikalar kitabı" başlangıçta çok kuşkuyla karşılandı. Olağan dışı ve standartlaştırılmış bir coğrafyaya alışkın olan o dönemin dünyası, Polo'nun yenilikleri karşısında öfkelenmişti. Polo, amazonların ya da pigmelerin krallığını anlatmış olsaydı kimse heyecana kapılmazdı. Ama Çin şehirlerindeki sokakların taş döşeli olduğunu ve kara taşların yandığını anlatmak fazlaydı! Bu nedenle kitap, anlattıklarını başkaları da görüp öğrendikçe, yavaş yavaş kabul görecektir. Marco Polo'nun geçtiği bölgelerin çoğunu ziyaret edecek ikinci Avrupalının ancak XIX. yüzyılda bu gezileri yapabildiği düşünülürse, Polo'nun eserinin açıklamalı incelemelerine niçin ancak o dönemde girişilmiş olduğu anlaşılır. Bu metinde ortaya atılan tarihsel ve coğrafi sorunların büyük çoğunluğunun Çin, Moğol, Pers, Arap vs. kaynakların yardımıyla aydınlandığı günümüzde, bu büyük karşılaştırmanın sonucunun, aynı zamanda Marco Polo'nun bilgisinin değerini de kanıtladığı söylenebilir.

Marco Polo, kitabı boyunca, o dönemin insanında kuşku uyandırmayan gözlemler, belgeler, kesinlikler sunar. Ama bunun üzerinde fazla durmaya gerek yoktur; metnin kendisi, asgari düzeyde zorunlu notlarla, bunu kanıtlamaya haydi haydi yetmektedir. Buna karşılık, genel olarak kanıta gerek duyulmasa da istisnaların sınırlarının belirtilmesi gerekir; çünkü bu metinde, istisnai olsalar bile efsane ögeleri de mevcuttur, bu nedenle bunların açıklanmayı hak eden özel bir yeri vardır. Bu açıklamalar sayesinde, hâlâ mevcut yorum sorunlarını çözmek kadar, metni kendi döneminin içine daha iyi yerleştirmek de mümkün olabilir.

İlk olarak, Marco Polo'nun verdiği bilgiyi "modernite" tuzağından kurtarmak ve yazarı da bir çağdaş olarak görmekten sakınmak gerekir. Marco Polo, çağdaşları arasında istisnai biri olarak kalsa da

döneminin, yani XIII. yüzyılın insanıdır; bu yüzyılın ideolojisinin ve dünya görüşünün taşıyıcısıdır. İçinde hareket ettiği politik ve ideolojik bağlamın ağırlığını ve bu bağlamda oynadığı rolü önceden görmüştük. Eserindeki efsanevi ögeleri de bu zeminde aramak gerekir.

Göze çarpan ilk ögelerden biri, kişisel tanıklığına kanıt sağlamakta ya da önlemler almakta pek ihtiyatlı davranan Marco Polo'nun imansızların arasında kaybolmuş Hıristiyan inancının yüceliğini kanıtlamaya yönelik mucizeler şeklindeki anlatı türlerini dile getirişindeki saflık ya da hoşgörüdür. Dayandığı kaynak, kuşkusuz, Yukarı Asya Hıristiyanlarının hemen hemen tümünün ait olduğu Nasturi geleneğidir. Marco Polo, Nasturileri Roma Katolikliğine göre elbette sapkın olarak değerlendirmektedir. Ne var ki bu gelenek ve bu gelenekteki mucizeler, İslami ya da Budist okyanusun ortasındaki Hıristiyan adacıkların üstünlüğünün tek kanıtını oluşturmaktadır. Ve Marco Polo'nun bu mucizelere ihtiyacı vardır; davayı yitirmiş olan ve onun kitabını asla okumayacak olan Moğollar için değil, "denizin öte tarafındaki" Hıristiyanlar için, imansız Asya'nın içinde yüzdüğü şatafatı ve görkemi okuduğunda kuşkuya kapılacak olan bu yoksul Avrupa için buna ihtiyacı vardır. "Putperestler"in olağanüstü güçlerini şaşkınlıkla anlattığı hikâyelerinde kendisi de defalarca şaşıp kalmakta ve okurlarını kışkırtmaktan çekindiği için bunları kısa kesmektedir. Pololaın, Batı'yı kurtarma misyonları çerçevesinde üstlendikleri ve Marco'nun da kendi kitabında sözcüsü ve temsilcisi olduğu Hıristiyanlığın yeni havarileri rolü, bu efsanevi unsurları kendi içinde bir zorunluluk olarak taşımaktadır; mucizelerin anlatımı bunun yalnızca bir bölümüdür.

Çok daha önemli bir diğer yan, bütün Orta Çağ boyunca Hıristiyan Batı'nın -ve Doğu'nun- bağrında beslediği kıyamet fikrinin bağlam değiştirmesidir. Popüler bir din olan Hıristiyanlık, "Yahudi Mesihçiliğini" yeniden ele alır. Mesih'in gelişinin kabulü, insanlığın kurtuluşu ve Cennet ancak kısmen tatmin edicidir. Daha doğrusu, seküler ve ruhban iktidarın ele geçirdiği Hıristiyanlığın doktrini öte dünyada ödüllendirilmedir; oysa ki popüler zemin esas olarak Mesihçi kalır, Mesih'in geri dönüşü ve bir yeryüzü cennetinin ortaya çıkışı beklenir. İslam'ın ortaya çıkışının ve yayılmasının yarattığı sarsıntı, bu geri dönüş zorunluluğunu kaçınılmaz kılar. Eski kehanetler tekrar su yüzüne çıkar ve inançsızlığa karşı mücadele ile kıyamet

günündeki -ama elbette güncel çağın sonu ve yeni çağın eşiği olan kıyamet günündeki- nihai zafer çerçevesinde bu kehanetler güncellik kazanır. Batı'nın Haçlı Seferleri'ni gerçekleştirerek bu kıyameti bir an önce yaratma girişimi, efsaneleri iyice iç içe sokar. Bu bağlamda Moğolların gelişi; kehanetlerin gerçekleşmesi, çağın sonu anlamına gelir. Tüm çağdaşları gibi bu efsanelerden beslenen Marco Polo, aniden kendini bu kehanetlerin gerçekleşmesinin aracı olarak ortalarına fırlatılmış bulur. Pekin'e doğru yürüyüşü, bu yorumla birlikte, çok özel bir değer kazanır. Bu ögeler karşısında, aktardığı olayların Kutsal Kitap'a uygunluğunu güzergâhı boyunca doğrulayan bir İncil Havarisi gibi davranır. Ama burada gerçek bir güzergâh söz konusu olduğundan, doğrulama özellikle bir yer belirlemesini de gerektirmektedir ve Marco Polo da bu görevi üstlenir. XX. yüzyıl okuruna gelince, sunulan yorumu kavrayabilmesi için yazarın biliniyor kabul ederek açıkça gönderme yapmadığı efsaneyi saptayabilmesi gerekir. Burada kısaca ele almaya çalışacağımız şey, bu saptamadır.

Son büyük evresi Moğol patlaması olan Orta Asya'daki altüst oluşlar çok önceleri başlamıştı ve Haçlı Seferleri nedeniyle zaten ayakta olan Avrupa'nın dikkati bu yana çekilmişti. O dönemde, 1145 yılına doğru, Kutsal Topraklar'daki bir piskopos doğudan gelen bir Hıristiyan kralın Medlerin ve Perslerin kralını yendiğini anlatır. Çoban-Krallar soyundan gelen bu kralın adı Rahip Jean'dır. "Dokuz Canlı Rahip Jean" efsanesi böyle doğmuştur ve XIX. yüzyıla kadar bu efsanenin uzantılarına rastlanacaktır. Kaynaklardan yola çıkarak efsanenin tarihsel kökenleri şu şekilde saptanabilir: Gerçekten de 1141 yılında, İran Selçuklularının son büyük imparatoru Sancar; 907-1122 yılları arasında Kuzey Çin'de hüküm sürmüş Kitanların soyundan gelen, doğudan gelme Türk halkı olan Karahıtaylar karşısında önemli bir yenilgiye uğradı. Bizanslıların kıyıma uğrattığı Nasturi Kilisesi, Orta Asya'dan geçerek bugünkü Mançurya'ya kadar sızmıştı ve o döneme doğru birçok Türk ya da Moğol halkı, prens aileleri de dahil, Nasturi Hıristiyan'dı. Bu durum, bu efsaneye sağlam bir tarihsel temel verir. Avrupalılar, Cengiz'den çok önce Doğu'ya ilişkin umutlarını Rahip Jean'ın kişiliğinde somutlaştırmışlardı ve özdeşleştirme çabaları da hemen başlamıştı. XII. yüzyılın ikinci yarısında, bir Türk-Moğol halkı olan Kereyitler; Moğolistan'ın hâkimi oldular. Bu halk kısmen Hıristiyandı. O dönemde, gelecekteki Cengiz Han'ın babası

olan Yesügey'in efendisi olan Kereyitlerin hükümdarı Ong Han da Hıristiyandı. Bunun üzerine hızla özdeşlik kurulur: Yüzyılın sonundan itibaren Ong Han, Rahip Jean olarak kabul edilir.

Marco Polo, başlangıçta bu özdeşliğe bağlı kalır. Ama olaylar bu efsaneyi yalanlamaktadır. Cengiz, Ong Han'ı yener ve öldürür. Eğer Cengiz ve ardılları Hıristiyanlaşmış olsalardı başka Rahip Jean'a ihtiyaç olmazdı, ama onlar Hıristiyan olmadı... Ve Marco Polo daha iyisini olay mahallini bulur. Onun yorumu tarihsel olarak daha geçerlidir. Bir başka Türk kabilesi olan Oengutlar da Hıristiyandır, hükümdarları da Hıristiyandır, dahası babadan oğula dinî liderlik olarak da aktarılmaktadır bu hükümranlık. Dolayısıyla hükümdarların hepsi rahiptir ve hepsi, Marco Polo'nun diyeceği gibi Rahip Jean'dır. Unvan haline gelmiş ad süreklilik kazanır, zamandışılaşır ve böylece efsaneye daha uygun bir hal alır. Ayrıca, bu aile Büyük Kağanların geleneksel müttefikidir. Rahip Jean, kendisi Büyük Kağan olamadığından, onun akıl hocası olur. Sonunda Marco Polo son bir hileyle, Oengut prenslerini Ong Han'ın torunları yapar ve böylece efsaneye bütünlüklü bir görünüm vererek düzenler.

Diğer efsaneler, örneğin Gog ve Magog efsaneleri için de aynı yer saptama ve kesinlik kaygısı vardır. *Eski Ahit*'e göre yeryüzünün kuzeydoğu ucunda oturan bu halklar, kıyamet günü yaklaştıkça yeryüzünü istila etmek için inlerinden çıkacaklardı. *Kur'an* efsanevi bir kişilik halini almış bir başkasını Büyük İskender'i de buna ekleyerek İncil'den de ileri gider. Büyük İskender büyük bir duvar inşa ettirip Yecüc ile Mecüc'ü (Gog ile Magog) kıyamet gününe kadar duvarın ardına kapatır.* Avrupa, Moğol akınlarını zaten Kutsal Kitap'ta anılan halklarla özdeşleştirmiştir ve Çin'e ulaşan Marco Polo da Büyük Çin Seddi'ni karşısında gördüğünde, bunun efsanede adı geçen duvar olduğundan bir an bile kuşkuya düşmez. Bu özdeşlik ona göre öyle kesindi ki bir kere belirttikten sonra, sanki Çin Seddi, Gog ile Magog'un doğrulanması için varmış gibi buranın adını bir daha anmaz. Adların saptanmasına gelince, Magog için böyle bir sorun yoktur: Onlar Moğollardır ve bir de ortak gerektiğinden Marco Polo

* *Kur'an-ı Kerim*'de, Kehf Suresi'nde anlatılan Zülkarneyn'in Büyük İskender olduğu bilgisi yer almaz. Bu, tarihsel olayların benzerliğinden yola çıkan bazı müfessirlerin yorumudur -en.

Gogların da Oengutlar olduklarına karar verir. Bu yorumla, kıyamet günü istilacıları Batı'nın "nesnel" müttefiklerine dönüşürler.

Büyük İskender de bir başka önemli efsanevi döngünün kaynağıdır. Batı'nın Doğu'ya karşı mücadelesinin sembolü olarak, rakibin topraklarını -Mısır, Mezopotamya, Pers- ilk fetheden, hatta bilinen dünyanın sınırlarının ötesine kadar ilk giden odur. Öylesine ünlüdür ki sonunda rakipleri de onu kendilerine dahil ederler. İslam'da Zülkarneyn -"İki Boynuzlu"- adı altında görülür; bu niteleme, İskender'in koç tanrı Zeus Ammon'a* tapınmayı benimsemiş olmasından kaynaklanır. Orta Çağ boyunca sürekli genişletilen ve tamamlanan, iç içe geçmiş bir efsane olan "İskender'in Romanı"nda, İskender'in fetihlerinin uç sınırları üzerine çok şey vardır. Makedonyalı Hükümdar, öte taraflarda Batı kültürünü sürdüren krallıklar, koloniler bırakmış olmalıdır -meçhul ve düşman bir dünyadaki tanıdık adacıklar- antik bir emperyalizmin kalıntıları, aynı zamanda da gelecekteki bir doğumun tohumları. Burada da Marco Polo izi şaşırmayı, bu adacıkları Yukarı Afganistan'a yerleştirmeyi görev bilir. Ve başka yerlerde olduğu gibi burada da tarihsel temelleri olan bir efsane ögesini belirleyebilmek için akla yatkın bir açıklama getirir. Yukarı Afganistan'ın bu bölgeleri -Bedahşan, Nuristan- gerçekten de İskender'in haleflerinin Hint-Baktriyen krallıklarında yer almış Hint-Avrupa kabilelerinin son sığınaklarıydı. Burada yaşayan halklar ve özellikle de prenslik aileleri Marco Polo döneminde Büyük İskender soyundan geldiklerini ileri sürüyorlardı; ama altı yüzyıl sonra, Kipling döneminde de aynı şeyi söylüyorlardı.

Hıristiyan Batı'nın Asya'da kaybolmuş bir başka adacığı da Havari Aziz Thomas'ın mezarıdır. Aziz Thomas'ın evrakında daha IV. yüzyılda Hindistan'ı Hıristiyanlaştırdığından söz edilir, ama Hindistan'ın en güney ucundaki bu Asyalı Compostelle'in izini ilk kez bulacak olan yine Marco Polo'dur.

Geriye günümüzde saptanması zor, çünkü uzun süreden beri unutulmuş son bir efsane kalır; *"Yalnız-Ağaç, Kuru-Ağaç"* efsanesi. Burada da yüzyıllar boyunca üst üste bindirilmiş katmanlar söz konusudur; ve bu noktada önemli olan şey, Marco Polo'nun dönemindeki anlamının sınırlarını belirleyebilmektir. İki ayrı ad, geçmişteki iki ayrı kökene işaret etmektedir. Yalnız-Ağaç denen, bilinen dünyanın ucunda

* Zeus Ammon, Jüpiter Ammon: Kültürümüzde Zülkarneyn olarak adlandırılmaktadır.

bulunan ve bu dünya ile öteki dünya arasındaki sınırı oluşturan ağaçtır: Bu öte dünyada her şey, zaman ve mekan, cehennem ve cennet, endişe ve ümit, bilinmezlik duygusu içinde erimektedir. Kuru-Ağaç olarak söylenen, günahın ve pişmanlığın ağacıdır, ayrılmaz ikiliğin sembolüdür: Kurumuş yeşil ağaç yeniden yeşerecek Kuru-Ağaç. Ama sınır aşılmak içindir ve bilinmez, asla boş değildir. Eğer Kuru-Ağaç'ı aşmazsak Öteki, ötede oturan, bizim endişelerimizle ve ümitlerimizle meşgul olan, günahlarımızın nedeni ve sonucu, pişmanlığımızın aracı olan Öteki gelip bizi ele geçirecektir. Deccal bu şekilde Kutsal Toprak'a kadar gelmiş, mabedi kirletmiştir çünkü günah işlenmiştir ve bize pişman olmamız için fırsat verilmiştir. Pişmanlık ise günahın ve günahı temsil eden Öteki'nin ortadan kaldırılmasıdır; dolayısıyla, hem Hıristiyanlıktaki hem de İslam'daki Kutsal Savaş'a ayrılmaz biçimde bağlıdır. Pişmanlık yerine getirildiğinde ve Öteki, Kuru-Ağaç'ın ötesine püskürtüldüğünde bu çağ kapanmış ve yeni zamanlar başlamış olur. Ve Kuru-Ağaç da yeniden yeşerir.

Tekvin'deki ve daha eski Mezopotamya uygarlıklarındaki çok eski arketipler bir yana bırakıldığında, bu ağaçtan ilk kez Büyük İskender'in haleflerine karşı Makkabilerin mücadelelerinin kargaşalı dönemlerinde yazılmış olan *Eski Ahit*'in son kitabı olan *Daniel'in Kitabı*'nda söz edildiği görülür. Burada ağaç, Mezopotamya'nın son "barbar" kralı olan Nabukadnezar'ın rüyasındadır. Daha sonra bu işlev, Yahudi-Hıristiyan kolektif hayal gücünde Pers krallarına geçecektir.

Şöyle der Nabukadnezar rüyasını anlatırken:

> *"Baktım, ve işte, dünyanın ortasında bir ağaç vardı, ve çok yüksekti. Ağaç büyüdü ve gelişti, ve boyu göklere erişti, ve bütün yerin ucuna kadar görülüyordu. Yaprakları güzel, ve meyvesi çoktu, ve onda herkes için yiyecek vardı; kırın hayvanları altında gölgelendiler, ve göklerin kuşları onun dallarına kondular, ve bütün beşer ondan yedi."*

Sonra, Yüce Efendi'nin Meleği gelir:

> *"Yüksek sesle çağırdı, ve şöyle dedi: Ağacı kesin, ve dallarını koparın, yapraklarını yolun, ve meyvesini saçın; hayvanlar onun altından, ve kuşlar dallarından kaçsınlar. Fakat köklerinin kütü-*

günü demir ve tunçla çemberleyip yerde, kırın taze otu içinde bırakın." [*Kitabı Mukaddes*, Daniel, 4, 10-15]

Metindeki rüyanın yorumunda, ağaç hakiki tanrının cezalandırdığı pagan krallığı sembolize eder. *Daniel'in Kitabı*'nda da ağaç, zımnî bir şekilde, biricik anlamında "tek"tir, ve açıkça da "kuru"dur, çünkü Tanrı'nın gazabına uğramıştır. Ama henüz sınır işlevi yoktur. Buna karşılık, aynı kitabın daha ileri bölümlerinde, metnin açık seçik olarak kıyametvari bir üslup kazandığı yerlerde, "insanoğlu"nun düşmanlarını yeryüzünün sınırlarına kadar kovduğu görülecektir.

Daniel'in Kitabı'nın "militan" kıyametvari karakteri, bu kitabı tüm Orta Çağ boyunca son derece popüler kılacaktır. Ama Seleukoslara ve Ptolemaioslara yapılan imalar o döneme yetmediğinden, bu özelliği güncelleştirmek için, özellikle de İslam'ın ortaya çıkışından sonra tamamlayıcı ögeler bulmak gerekti. Daha doğrudan tehdit altında olan Bizans, "sözde-Daniel" adı altında bilinen bu eklerin üretiminde çok başarılı olacaktır. Örneğin XIV. yüzyıl tarihli bir el yazmasında insanoğlunun yeni başarıları görülecektir. *"[...] ve dört melek onu alacaklar ve Ayasofya'ya sokacaklar ve ona kral tacı giydirecekler ve sağ eline krallık kılıcını vererek diyeceklerdir ki: Cesur ol ve egemen ol ve düşmanlarını yen. Ve o da meleklerin elinden krallık kılıcını alarak, İsmailoğullarını [Müslümanlar], Etiyopyalıları, Frankları, Tatarları ve onların soyundan gelen herkesi ortadan kaldıracaktır ve İsmailoğullarını üçe bölecektir. Birinci bölüm kılıçla yok edilecektir, ikincisi vaftiz olacaktır ve üçüncüsü büyük öfke içinde Yalnız-Ağaç'a kadar kaçacaktır, ve onun geri dönüşü üzerine yeryüzünün hazineleri ona açılmış olacaktır ve herkes zengin olacaktır ve kimse yoksul olmayacaktır."*

Marco Polo'nun metninden sonra gelen bu el yazması, Yalnız-Ağaç'ın kökenlerine uzanmamızı sağlamamaktadır, ama XV. yüzyıl başında bu efsanenin, kökeni muhtemelen daha eskiye dayanan bir başka efsane olan "Kızıl Elma" efsanesiyle birleştiği de görülecektir.

Kızıl Elma, başlangıçta, Konstantinopolis'teki atlı heykelinde Büyük Justinianus'un elinde tuttuğu yerküredir. Heykelin diğer eli Doğu'yu, geleneksel düşmanı işaret etmektedir ki bu, o dönemde Pers'teki Sasanilerdir ve İslam'ın ortaya çıkışına kadar da bu böyle kalacaktır. İmparatorluğun gücünü simgeleyen altın yaldızlı bu bakır

yerküre, halkın hayal dünyasında Kızıl Elma olur. İmparatorluğun, muhtemelen 1204 yılında Haçlılar tarafından ele geçirilmesi sırasında yaşanan kargaşalarda Kızıl Elma kaybolunca bu sembol bir kıyamet efsanesine dönüşür. Elma'nın, yani kayıp gücün yerini, artık İslam'ın, özellikle de Türklerin temsil ettiği düşmanı kovarak kayıp toprakları yeniden alacak yeni bir kahraman tutabilir ancak. Böylece bir yandan beklenen kahraman, yani insanoğlu aracılığıyla Daniel ve uzantılarına erişilirken, zaferden sonra bulunacak olan Kayıp Elma da doğal olarak dölyatağına, kaynağındaki ağaca gönderme yapar: Elma ağacı. Bu şekilde, Bizans'ın son iki yüzyılı boyunca, Kızıl Elma, Kızıl Elma Ağacı olur, bu da Yalnız-Ağaç'la özdeşleşir. Ancak Bizans'ın düşüşünden sonra Kızıl Elma Ağacı terimi baskın çıkacak ve Türklere karşı mücadelenin sembolü olarak Yunan halk geleneğinde kök salacaktır.

Konstantinopolis'in Türkler tarafından alınması hakkındaki farklı tarihler Yalnız-Ağaç'ı ya da Kızıl Elma Ağacı'nı fark gözetmeksizin zikrederler. Bu dönem tarihçisi olan Ducas, Türklerin şehre girişinin ardından halkın, söz konusu anıtın bulunduğu Justinianus sütununun altına nasıl sığındığını anlatır: *"[...] çünkü şehrin Türklere teslim edileceğini ve Türklerin de Romalıları katlederek ta sütuna kadar zorla şehre gireceğini yıllardan beri sahte peygamberlerin ağzından işitiyorlardı. [...] Daha sonra elinde kılıç taşıyan bir melek belirecek ve elindeki kılıçla krallığı, sütunun altında duran yoksul ve gösterişsiz bir adama teslim edecek ve ona diyecekti ki: 'Al bu kılıcı ve Efendimizin halkının öcünü al!' Bunun üzerine Türkler geldikleri gibi geri dönecekler ve Romalılar onları katlederek peşlerine düşecek ve şehirden çıkaracak, batıdan ve doğudan fersahlarca uzaklaştıracaklardı, ta ki Pers'in sınırlarında Yalnız-Ağaç denen yere kadar kovalayacaklardı onları."*

Ducas, kehaneti belirtirken, bize aynı zamanda bir yer de sunar. Ama Pers'in hangi sınırıdır sözü edilen? Doğu mu, batı mı? Bizans'ın son yüzyılında Türkler; Konstantinopolis kapılarına kadar tüm Küçük Asya'nın hâkimi olduklarından, sınırın Pers'in batısına taşınmış olması muhtemeldir. XIV. yüzyıl sonunun "sözde-Daniel"leri, "Parthia'nın yeri"nde cereyan edecek önemli savaştan söz ederler. Bu ad Parthia'yı, yani Pers'i belirtiyor olabileceği gibi Atropatene'yi, yani bugünkü Azerbaycan'ı, Pers'in batısını da belirtiyor olabilir. XIV. yüzyıl gezgini Odoric de Pordenone ve XV. yüzyıl başında da Clavijo,

Azerbaycan'ın başkenti Tebriz'de kendi Kuru-Ağaç'larına rastlayacaklardır. Oysa daha önceki döneme ait Batılı metinler, daha ziyade doğu sınırını belirtiyor gibidir.

Yalnız-Ağaç'a değil de Kuru-Ağaca gönderme, Batı'nın başka türdeki metinlerinde de görülür: Orta Çağ'ın romanları ve tiyatro oyunları. Sanki tehlikenin uzaklığı, sembolü folklore katarak onun varlığını daha da muğlaklaştırmaktadır. Buna karşılık, XIII. yüzyıl başından beri edebiyatın içindeki daha köklü bir varlık, efsanenin eskiliğine işaret eder.

Sahip olduğumuz en eski metin, *Aziz Nicolas'ın Oyunu'dur.* 1200 tarihli ya da en azından XIII. yüzyıl başına ait bu metin, Fransız tiyatro oyunlarının ilklerinden biridir. Bu oyunda, İkoniyum emîri, yani Küçük Asya'nın Selçuklu sultanı, muhtemelen Pers sultanı olan Oliferne emîri; Yunancada Hyrcanie -Horasan'ın antik adı- denen Orkenie emîri ve Kuru-Ağaç Ötesi emîri, Hıristiyan Batı'ya karşı bir ittifak girişimi içinde bir araya gelirler. Bu ögelerden belirgin bir coğrafi bilgi elde etmeye çalışmak bir işe yaramaz, ama Kuru-Ağaç'ın bilinen dünyanın sınırlarına ve Pers'in ötesine yerleştirilmiş olduğu söylenebilir. Aynı şekilde, XIII. yüzyıl ortasına ait Poitiers kontunun romanında Bizans Kralı Konstantin; Babil emîrini, imparatorluğunu Kuru-Ağaç'a kadar ortadan kaldırmakla tehdit eder.

Nihayet, Marco Polo'dan sonra, son bir Batılı metin: XV. yüzyıl ortasına ait, efsanevi coğrafyanın başyapıtı olan *Mandeville Beyefendisinin Yolculukları,* Kuru-Ağaç'ın yerini Kutsal Topraklar'daki Hebron Vadisi olarak belirler. Bu metin, Hıristiyan bir kralın Kutsal Topraklar'ı kurtarmasına bağlı olan kıyametle ilgili içeriği belirtmeyi ihmal etmeden, başka bir efsane ileri sürer: *"Reçine Ağacı"* Efsanesi. Marco Polo'nun tasvirlerinde de bu ağacın ve harikulade meyvesinin izine rastlanacaktır.

Sonuç olarak denebilir ki XIII. yüzyılda Yalnız-Ağaç, Kuru-Ağaç efsanesi iki merkezden yola çıkarak belirlenir: Kıyametvari bir içerik taşıyan ve inançsızlara karşı nihai zafer yeri olan Bizans; ve kıyametvari içerik ayak diriyor olsa da baskın ögenin bilinen dünyanın sınırı gibi göründüğü Avrupa. Marco Polo bu ikili kaynaktan kesinlikle haberdardır ve sözü edilenin Yalnız-Ağaç olduğunu, denizin bu tarafındaki Hıristiyanların, yani Akdeniz'in ötesindeki Katolik Avrupa'nın ise buna Kuru-Ağaç dediğini belirterek bilgisini göstermektedir.

Ardından da alışılmış akıl yürütme yöntemine uygun olarak, efsanesini dayandıracak gerçek bir zemin arar. Ve muhtemelen onun döneminde efsanenin Ağaç'ı yerleştirdiği yer olan Horasan'da, Pers'in kuzeydoğusunda, iki dünyanın akla yatkın sınırı olan büyük çölün çıkışında tek başına ve harikulade bir ağaç bulur. Çöl kıyısındaki yeri ve boyu nedeniyle zaten yerel düzeyde efsanevi bir ün yapmış olması gereken ve belki de ülkedeki Hıristiyanların Yalnız-Ağaç dedikleri, muhtemelen bir çınar olan bu ağaç, hedefe eksiksiz uymaktadır. Marco Polo'nun bu ağaç hakkındaki hikâyesi, gerçekçi bir çınar tasvirinin kehanetvari bir düşünceyle üst üste bindiği ikili dilin kusursuz bir örneğidir. Bir tarafı beyaz ve diğer yanda yeşil olan yapraklar elbette çınar yapraklarıdır, ama bunlar aynı zamanda bir tarafı yeşil diğer tarafı kurumuş yapraklardır. Çınarın yenmeyen meyveleri, aynı zamanda Daniel'in ağacının Meleğin lanetinden sonraki meyveleridir. Bu ağaçtan elde edilen reçineye gelince Kutsal Toprak'taki reçine ağacına gönderme yapmaktadır. Tarihsel-coğrafi göndermeler, aynı efsaneyi güçlendirmeye yaramaktadır. İskender ile Daryus arasındaki son savaşın yerini burası olarak belirtmek tarihe uygun değildir ama bu yerin, Batı ile Doğu arasındaki nihai savaş yeri olduğu öngörüsünü güçlendirir. Gion, Amu Derya Nehri'nin adının anılması -ki bu aynı zamanda yeryüzü cennetindeki dört efsanevi nehirden biridir- bilinen dünyanın sınırının yakınlığına gönderme yapar. Zaten, döneminin başka Batılı yazarlarında görüldüğü gibi Marco Polo'da da cennetin diğer iki nehri olan Fırat ile Dicle'nin adlarının yerine Volga ve Aras'ın adının geçmesi, bu cennetin kuzeydoğudaki daha uzak bölgelere doğru, yani Ağaç'ın getirdiği sınıra uygun bölgelere doğru yer değiştirdiğini gösterir.

Son olarak, sınırları ihlal edenin ve galibin otoritesini talep eden İskender'in kitabına gönderme tuhaf bir sorun yaratmaktadır. Tersi kanıtlanmadıkça İskender efsanesinin Marco Polo döneminde Kuru-Ağaç'tan söz etmediği ortadadır. Çok daha sonraları yapılan çok sayıdaki eklerden birine -"Tavuskuşunun Dilekleri"- bu da eklenecektir. Böylece, efsanenin adım adım sentezlenmesinin yazıya geçmeden önce geleneksel olarak yapıldığı varsayılabilir.

Marco Polo'nun hikâyesinin karanlık noktalarından biri olduğunu düşündüğümüzden uzayıp giden bu Yalnız-Ağaç, Kuru-Ağaç efsanesiyle birlikte, bu metnin ele aldığı Hıristiyanlığın temel eskatolojik

ögeleri az çok tamamlanmaktadır. Çoban-Krallarının yerinin Pers Zerdüştçüleri ya da muhtemelen Manici olan Çin'in güneyindeki gizli-Hıristiyanlar olarak görülmesi gibi başka göndermeler de mevcuttur, ama bunlar daha az sorun yaratmaktadır.

Buraya kadar ele alınan Polo'nun anlatısının efsanevi iki yanı; Hıristiyan propagandanın mucizeleri ve kıyamet günü efsaneleri, Marco Polo'nun savunmakta olduğu Batı'nın mevcut ya da gelecekteki üstünlüğünün dinî yönünü oluşturur. Batı'nın teknik üstünlüğünü savunmayı hedefleyen ögeler de saptanabilir mi? Bunu ileri sürmek belki cesaret işidir ama bunu düşünmemize yol açan bir anlatı da vardır: Bu, üç Polo'nun Siang-yang kuşatmasına sözüm ona katılmaları ve zaferi sağlayacak makineler icat etmeleridir. Oysa tarihler kesindir, kuşatma 1268'den 1273'e kadar beş yıl sürmüştür. Bu süre boyunca ise Pololaın Çin'de olmadıkları kesindir. Bu savaştan bol bol söz eden Çin vakayinamesi, kullanılan yeni savaş makinelerini ayrıntılı olarak belirtmektedir; hatta bazı yorumcular ilk ateşli silahların kullanımından bile söz etmektedirler ve savaşta görev alan mühendislerin adları ve kökenlerini bile belirtmektedirler: Bunlar Abaka'nın gönderdiği İran Müslümanlarıdır. Demek ki tersi kanıtlanana kadar, Polo'nun bilinçli bir uydurmacasının söz konusu olduğunu kabul etmek zorundayız. Onun anlatısında gerçekten keşfedilen tek uydurmaca budur; bu sayede hiç ilgisi olmayan bir zaferi sahiplenir. Bu durumu açıklamak gerekir. Anlatının başka yerlerinde olduğu gibi burada da Marco Polo yalnızca birey olarak değil aynı zamanda Batı'nın temsilcisi olarak da kendini sunmaktadır. Hikâyesinin başka yerlerinde Yuan İmparatorluğu'nun gerçekleştirdiklerini ve etkisini sergilemek, hatta Avrupa'nın elverişsiz durumunu belirten karşılaştırmalar yapmak için hiçbir vesileyi kaçırmazken burada ilk kez Avrupa'nın teknik üstünlüğünü övme ihtiyacı duyar. Eğer bu analiz doğruysa, dinî üstünlük defalarca vurgulamış ve açıkça savunulmuşken teknik üstünlükten yalnızca bir kez söz edilir; ama bu da Marco Polo ve Batı için ne yazık ki yanlış seçilmiş bir örnektir.

Yazarın geldiği dünyanın değerlerini doğrudan ya da dolaylı olarak savunması anlamına gelen bu efsanevi yanlar Polo'nun efsanevi zemininin en büyük bölümünü oluşturur, ama hepsi değildir. Görünüşte tartışılmamış olduğundan bilinçli olarak savunulmayan bir dünya görüşü de vardır. Ve bu dünya görüşü, sözcüğün gerçek

anlamıyla, her şeyden önce coğrafidir. Marco Polo coğrafyacılık yapar, kitabının adı eski Fransızcada *Le Devisement du monde'dur.* Niyeti, burada tüm dünyayı anlatmak ve yaşadığı dönemin dünya görüşünün içerdiği ögelerin tümünün -gerçek ögelerden ayırt edilemeyen efsanevi ögeler de dahil olmak üzere- yerini belirlemek, betimlemektir. Bu ögeler yalnızca keşfedilmemiş, meçhul dünyanın parçasıdır. Marco Polo kendi keşfiyle meşgulken, bu ögelerin yerlerinin de belirlenmesi gerekmektedir. Buradan da yeni bir efsane kategorisi ortaya çıkar.

Marco Polo, efsanelere dayalı bir coğrafyacı gibi çalışmamaktadır. Aradaki farkı anlamak için örneğin Mandeville'i okumak yeterlidir. Marco Polo mümkün olduğunda, bir efsaneyi çürütmek için kendi "eleştirel", "pozitif" zekâsını kullanır. Amyant örneği böyledir: Bu ürünün topraktan çıkarılması ve üretimi üzerine güvenilir kaynaklar olarak kabul ettiği bilgileri verirken amyantın efsanevi semendere dayalı hayvan kökenlerini çürütür. Ya da efsanevi tekboynuzun (unicorn) tanımını Sumatra gergedanlarına uygulayarak, farkı saptar ve bunun bir bakire tarafından baştan çıkarılan sevimli hayvanla ilgisi olmadığını gösterir. Ama gözleriyle görerek doğrulayamadığı gerekçesiyle, örneğin kuyruklu ya da köpek kafalı insanlar gibi döneminin coğrafyasının çok gerçek gördüğü ögeleri çürütemez. Bunlara rastlamamış olmak var olmadıkları için yeterli bir kanıt oluşturmaz; özellikle de geleneğin ağırlığı karşısında. Bazı efsanevi arketipler, halkların çoğunda var olduğundan bağımsız ve hatta tecrit edilmiş kültürlerde aynı hikâyeleri bulan gezgin kişi, var olmadıklarına dair belirleyici bir bilimsel öncülle silahlanmış değilse bunların gerçekliğine inanmak zorunda olduğunu sanır. Örneğin, Sumatra'da kuyruklu insanlar -maymun değil- diye belirtir, Nicobar Adaları'nda köpek kafalı insanlar ve Arabistan'ın güneyinde erkek ve kadın adaları biçiminde, sonsuz kadın krallıkları anlatıda görülecektir.

Bu önsözde Marco Polo'nun kitabının efsanevi yanlarına ayrılan bölüm; bu efsanelerin, niteliksel ya da niceliksel olarak eserin en önemli bölümünü oluşturduğu şeklinde bir yanılgıya yol açmamalıdır. Ne var ki bunları belirlemek, ayıklamak, anlatının geri kalanının doğruluğunu kanıtlamayı sağlar. Yine de metnin bilgilendirici bölümü de burada ele alınamayacak kadar uzun sınıflandırma sorunları yaratmaktadır. Bununla birlikte bunlara da hızla göz atmak uygun olur.

Bugün elimizde olan metin, -daha ayrıntılı bir başka metnin var olduğuna inanmamız için de hiçbir neden yoktur- Asya'nın en büyük bölümünde çeyrek yüzyıl süren bir yolculuğu kapsadığı düşünülürse çok kısadır. Demek ki kaçınılmaz olarak daha geniş bir malzemeden yazarın yaptığı tercihler söz konusudur. Bu tercihin ölçütleri, hem metnin sunumunda hem de içinde açıkça görülmektedir. Eser, bilimsel bir seferin raporu diye herhangi bir akademiye sunulmuş değildir. Eserin amacı, bunu okuyacak olan soyluları eğlendirmek ve kendilerini ilgilendiren ürünlerin ve malların kökeni üzerine bilgi sahibi olabilecek burjuvaları eğitmektir. Böyle bir yazma amacı, okuru sıkmamak için değişik konuların art arda geldiği, okuması eğlenceli, nisbeten kısa bir eseri gerektirir. Bu kitap da sonuçta XIX. yüzyılın romantik yolculuklarına kadar gelişecek olan "yolculuk" anlatılarındandır. Ama bu taraflılık belirlendikten sonra, bu metinde acaba ne tür bilgiler bulunmaktadır?

Marco Polo'nun sağladığı bilgiyi analiz etmeyi denemek için, öncelikle ölçütleri saptamakla işe başlamalı. Metni, günümüz okurunun karşısına koymak iyi bir çıkış noktası olur, ama yeterli değildir. Söz konusu olan hangi okurdur? *Moğolların Gizli Tarihi*'nin derinliklerini ya da Yuan sarayının yıllıklarını bilen okur mu yoksa Marco Polo'ya bir macera romanı gibi yaklaşan okur mu? Bu kitabın amacı, özellikle her iki okur türünün de aradığını bulmasıdır; ama farklı yerlerde. Bu da kendince bir ölçüttür.

Örneğin, Marco Polo'nun sağladığı bilgilerin bir bölümü, Çin, Moğol ya da Pers kaynakları tarafından desteklenmiştir. Özellikle tarihsel, coğrafi ya da idari ögelerdir bunlar. Bu idari ögeler Çin sarayıyla ve kamusal faaliyetleriyle ilgilidir; ve bu ögelerin bütününü günümüzde özgün kaynak olarak kabul etmek mümkün değildir. Ama, bazı tarih karışıklıkları ve kişiler arası ilişkilerdeki karışıklıklar bir yana bırakılırsa güvenilirlikleri kanıtlanmış olan bu ögeler, özgün metinlere dalacak zamanı olmayan okur için hem canlı hem de doğru bir kaynaktır. Kimi zaman, yerel kaynaklardaki bilgi boşluğunu bile bu ögeler gidermektedir; Büyük Kağan'ın sarayı, Kubilay'ın Maliye bakanının öldürülmesi gibi Marco Polo'nun tanık olduğu bazı olaylar ya da Sumatra krallıkları gibi, yazılı kaynakların o döneme kadar uzanmadığı yerler bu türden örneklerdir, ve bu anlamda özgün bir kaynak oluştururlar.

Niceliksel olduğu kadar niteliksel olarak da metnin temel bölümünü oluşturan geri kalan kısım, ziyaret edilen halkların faaliyetleri ve gündelik yaşamları, giyim kuşam, beslenme, cinsellik, cenaze, dinî âdetlerle ilgili; üretilen mallar hakkında, dahası, güzergâh üzerindeki ülkelerin florası ve faunası hakkında bilgiler içeren eşsiz bir bilgi kaynağıdır. Başka türlü bilemeyeceğimiz şeyleri bize öğrettiği için metnin en ilginç kısmını oluşturan bu bölüm, en az incelenen bölümüdür. Marco Polo'nun söylediklerinin doğruluğunu kanıtlamak için haklı olarak bir buçuk yüzyıldan beri titizlikle uğraşan yorumcular, özellikle metinde sözü edilen tarihî ve coğrafi ögelerin doğruluğuyla ilgilenmişlerdir. Böylece, gerçekleştirilen devasa çalışmanın asıl bölümü; bu anlatının içerdiği özgün malzemenin kullanılmasını bir yana bırakarak, ögelerinin mevcut kaynaklarla uyumunu kanıtlamaya yaramaktadır. Marco Polo'nun sağladığı bilgi açıkçası öyle geniştir ki tek bir eserde eksiksiz bir analizini yapmak imkânsızdır. Birçok araştırmacı bu işe yaşamlarını adamışlardır ve hemen hemen yalnızca tarihsel-coğrafi yanları ele alan notlardan oluşan büyük ciltler yayımlamışlardır. Belki de bu yanın artık az çok saptanmış olduğu günümüzde, daha öteye gitme vakti gelmiştir.

Bu bölümü sonuçlandırmadan önce, burada yayımlanan metin hakkında bazı saptamalarda bulunmak gerekir. Marco Polo'nun kitabının büyük şansı, yayımlandığı andan itibaren çok sayıda el yazmasının yapılmasıdır; bilinen yüz kırk üç el yazması vardır. Sonuç olarak yeniden yazımlar sırasında önemli değişiklik sorunları ortaya çıkmıştır; dahası gerçekten özgün el yazması da elimizde yoktur. İlk sentez çabasına 1928 tarihli İtalyanca bir edisyonda girişilmiştir, ama eksiksiz sentez; Profesör Moule ile Profesör Pelliot'nun Toledo'da buldukları yeni bir el yazması sayesinde ancak 1938 yılında mümkün olmuştur. Mevcut el yazmaları toplamından yola çıkarak yeniden oluşturulmuş bir metin şeklinde hazırlanmış olan bu edisyon, İngilizce olarak yayımlanmıştır. Fransızca tercümesi 1955 yılında Louis Hambis'in hazırladığı edisyonda verilmiştir. Elinizdeki metin 1955 edisyonunu esas almaktadır. Dolayısıyla eksiksiz kabul edilebilecek bir metin söz konusudur. Dipnotlar ise bugüne kadar gerçekleştirilmiş çalışmaların bir tür sentezidir. XIX. yüzyıl başındaki ilk açıklamalı edisyonlar olan; 1818 tarihli Mardsen'in İngilizce edisyonu, 1827 tarihli Baldelli-Boni'nin İtalyanca edisyonu, Marco

Polo'nun ziyaret ettiği bölgeler hakkında henüz pek nisbî bir bilgiye sahip olduklarından artık oldukça geride kalmış, aşılmış edisyonlardır. Sinolog G. Pauthier, 1865 tarihli edisyonunda, Çin kaynaklarını bolca kullanarak, Marco Polo'nun bilgilerinin değerini ilk kez kanıtlamıştır. Ama o dönemde Yukarı Asya'nın kartografik bilgisi hâlâ yolculuğun güzergâhını Pauthier'nin kesin olarak saptayabilmesine imkân verecek yeterlilikte değildi. Aşağı yukarı aynı dönemde İngiliz Yule, açıklamalı bir edisyon hazırlamaya girişti. Fransız Sinolog Henri Cordier'nin tamamladığı -en son güncelleme tarihi 1926'dır- bu edisyon, Marco Polo üzerine çalışmaları önemli ölçüde ilerletmiştir. Ama en görkemli çalışmaya Oryantalist Paul Pelliot ile Profesör Moule tarafından girişildi. "Eksiksiz" bir metin üzerindeki çalışmaları, 1938 tarihli İngilizce edisyonu oluşturdu. Bu edisyonda bir dizi dipnot da olması gerekiyordu ama yazarlarının ölümü nedeniyle bu çalışmada günışığına çıkmaları mümkün olamadı. Sonuçta A. C. Moule'un notları Cambridge'de 1957 yılında ve Pelliot'nun notları ise Paris'te Louis Hambis tarafından 1959, 1963 ve 1973'te üç cilt halinde yayımlandı. Bu arada, muhtemelen Pelliot'nun el yazması notlarını kullanmayan Hambis, birkaç yeni öge de ekleyerek 1955 edisyonunu notlandırmıştı.

Burada sunulan metnin notları, özellikle Çin metinlerinin kullanılmasıyla ilgili olanlarda Pauthier'nin notlarından; son derece ayrıntılı ve açık seçik olmakla birlikte kimi zaman sonuca bağlanmamış olan Pelliot'nun notlarından; Pelliot'nun notlarıyla karşılaştırıldığında birçok noktada daha geri olsa da bir çözüm önerme özelliğine sahip olan, dolayısıyla bu türde bir esere daha uygun olan Hambis'in notlarından yola çıkılarak hazırlanmıştır. Son olarak, çok az sayıda araştırma da esas olarak sinologların ihmal ettikleri Bizans kaynaklarına başvurularak doğrudan doğruya gerçekleştirilmiştir. Demek ki hedef önemli sayıda nota ulaşmaktı; bunlar olmadan metin kurgusal bir eser olma riski taşır ki kuşkusuz böyle bir metin değildir. Notlar; okumayı ağırlaştırmamak için, olanaklar elverdiği ölçüde son derece kısa tutulmuş ve kimi zaman hâlâ sonuçlandırılmamış olan bir tartışmanın en yeni ve en akla yatkın sonuçları elde edilmeye çalışılmıştır.

Marco Polo'nun kitabının son derece özet bir sunumunu yapmayı denedikten sonra, bu metnin; olağanüstü olanın en yüksek ifade düzeyine, yani gerçekliğe eriştiği nokta olduğunu söyleyerek sonuç-

landırabiliriz. Tüm anlatı boyunca, gerçek, olağanüstü olanı didik didik ederek elde edilmiş değildir: Kendine bir içerik edinerek gerçeklik halini alan şey, olağanüstüdür. Bu gerçeklik, kaçınılmaz olarak belli bir olağanüstünün ölümü, ama aynı zamanda da bir diğerinin doğumudur. Marco Polo'dan iki yüzyıl sonra Kuru-Ağaç'tan, Rahip Jean'dan ya da Gog ve Magog'dan neredeyse hiç söz edilmeyecektir, ama onun kitabında ilk kez ortaya çıkarılan Cipingu altınından ve Doğu'nun hazinelerinden hep bahsedilecektir. Dünya görüşünde, gerçek olarak algılanan olağanüstünün yerini olağanüstü olarak algılanan gerçek alacaktır ve bu dönüşümde Marco Polo'nun bir payı vardır. XV. yüzyılın büyük kâşifleri ve takipçileri bu olağanüstüyü gerçekleştirmek için yola çıkacaklardır. Bunu gerçekleştirmek, yani maddileştirmek, talan edilecek zenginliklere, köleleştirilecek el emeğine dönüştürmek. Meçhule kıyametvari bakış, sömürgeler, protektoralar ve diğer nüfuz bölgeleri halinde parçalara ayrılan olağanüstünün sınırlarıyla birlikte gerileyecektir. Kıyamet; Öteki'nin, meçhulün, inançsızın ortadan kaldırılması ya da köleleştirilmesi yoluyla erişilecek yeryüzü cennetinin ilanı, yarın için değildir; o, gündelik yaşamın içine yerleşecektir.

Stéphane Yerasimos
Paris, 21 Şubat 1980.

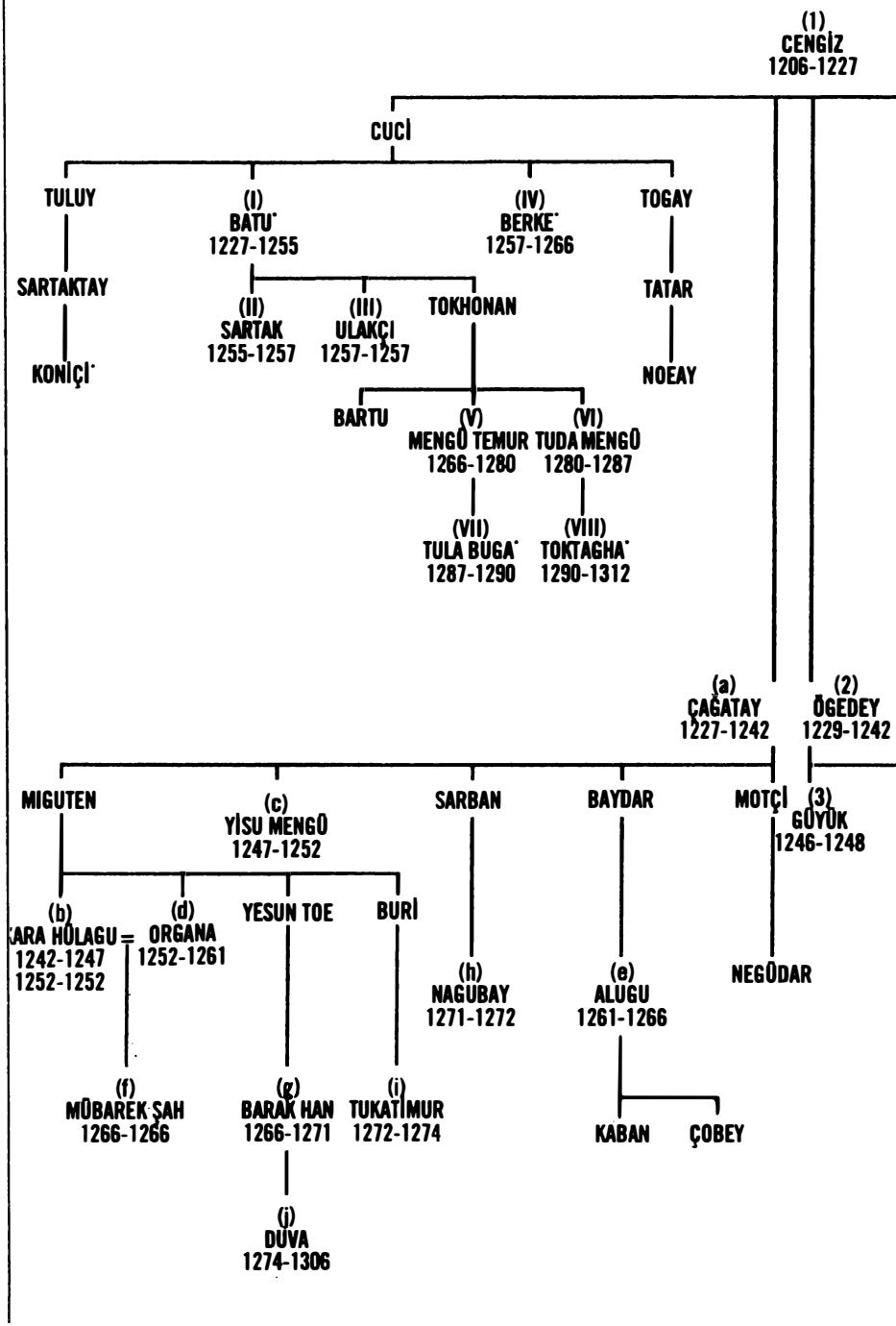
OKURA ÖĞÜT

Marco Polo'nun metninin notlandırılması, metinde belirtilen özel adların yazımı elbette 1955 Fransızca edisyonda kullanılan yazım olduğundan, iki çevrimyazı sorunu ortaya çıkmıştır. Birincisi Moğol adlarıyla ilgilidir. Bu adları, Arap dilinden geçişleri sırasında edindikleri ses düzeninden kurtarmak amacıyla hazırlanan yakın dönemdeki bir çevrimyazı; uzmanlık eserlerinde, *İslam Ansiklopedisi*'nde, hatta *Encyclopediae Universalis*'te kullanılmıştı. Ama bu yazımda, Fransız alfabesinde bulunmayan işaretlerden bolca yararlanılır; dolayısıyla, bu durum fonetik bir rehberin kitaba dahil edilmesi gereğinden başka, dipnotların okunmasını güçleştirme riski de taşırdı. Bu nedenle, özellikle Fransız alfabesinin harflerinden ve Fransızcanın telaffuz biçimlerinden yararlanarak, Latin alfabesi dışındaki alfabeleri kullanan dillerde yazılmış bir sözcüğün telaffuzuna mümkün olduğunca yaklaşmayı deneyen alışılmış çevrimyazımı tercih ettik.

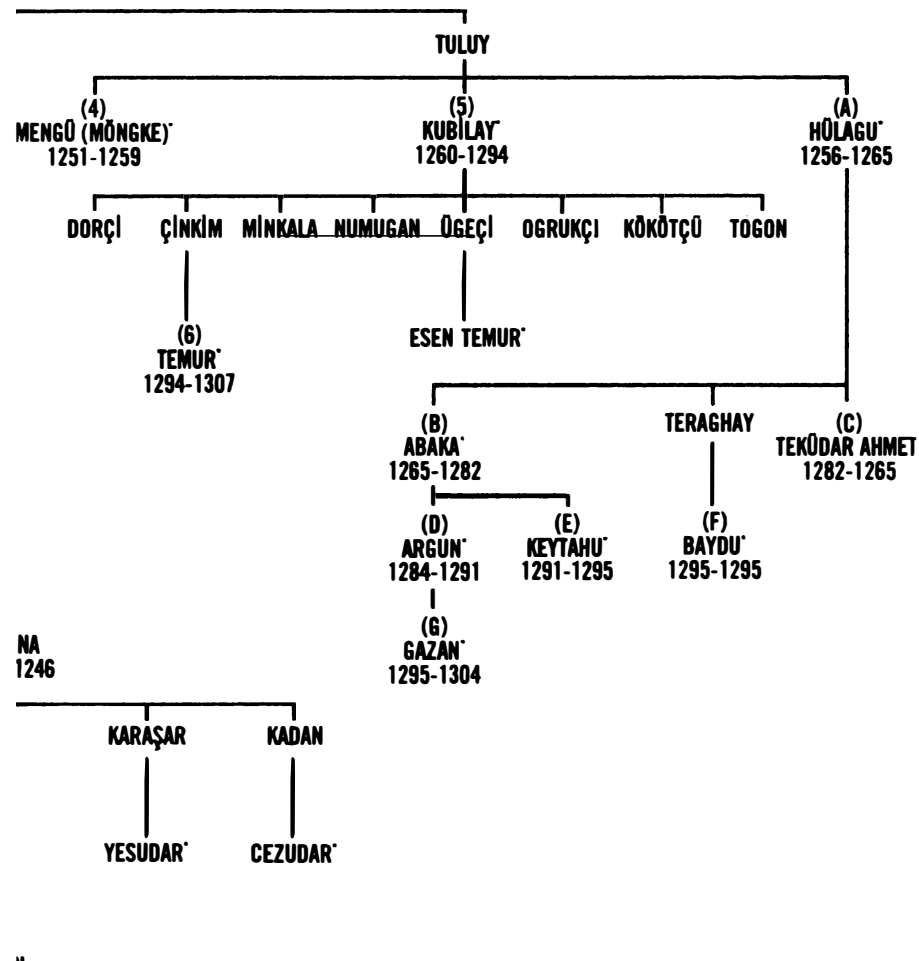
Buna karşılık, Çince yer adları için *pinyin* denen yeni çevrimyazı kullanıldı; çünkü yeni atlaslar bu çevrimyazımı kullanmaktadırlar ve bu adlar ancak bir harita üzerinde yerleri belirlenebilirse okur için bir anlam taşır; okurun kendisini tamamen yabancı hissetmemesi için vilayet adlarında istisna yapıldı.

BİRİNCİ KİTAP

ONÜÇÜNCÜ YÜZYILDA CENGİZ SOYUNDAN

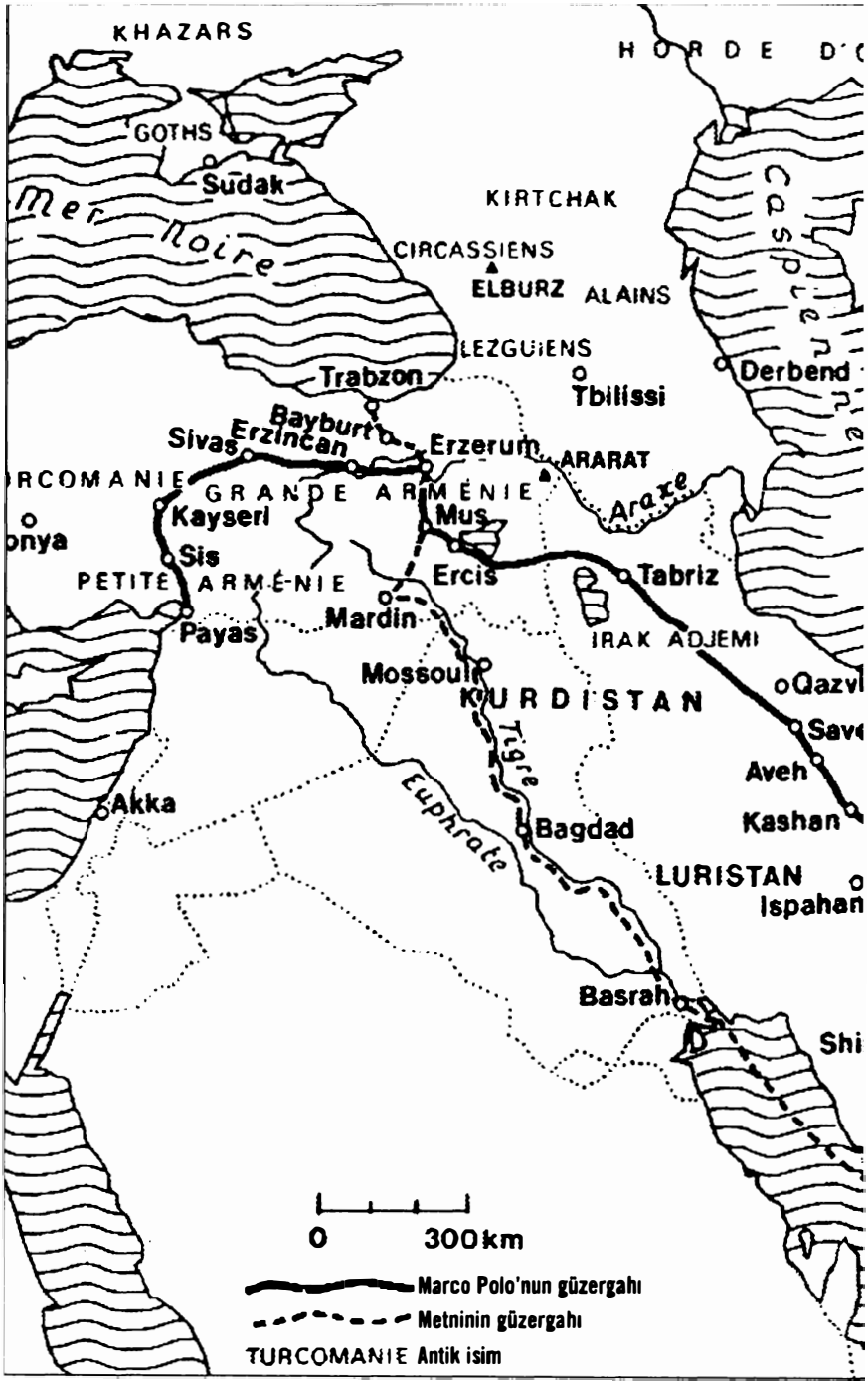

HÜKÜMDARLARIN SOYKÜTÜĞÜ TABLOSU

N

Önünde rakam bulunan bir ad	:	Büyük Kağan ve Kubilay'dan itibaren Çin imparatoru.
Önünde Roma rakamı bulunan ad	:	Altınordu hükümdarı (Güney Rusya).
Önünde büyük harf bulunan ad	:	İlhaniler (Pers Moğolları) Çağatay soyu.
Önünde küçük harf bulunan ad	:	(Transoksiyan).
N	:	Naiplik.
Arkasında * bulunan ad	:	Marco Polo'da belirtilen ad.

KHAZARS
HORDE D'
GOTHS
Soudak
Mer Noire
KIRTCHAK
CIRCASSIENS
ELBURZ
ALAINS
Caspienne
LEZGUIENS
Derbend
Trabzon
Tbilissi
Bayburt
Erzincan
Sivas
Erzerum
ARARAT
RCOMANIE
GRANDE ARMÉNIE
Araxe
Kayseri
Mus
onya
Sis
PETITE ARMÉNIE
Ercis
Tabriz
Mardin
Payas
IRAK ADJEMI
Mossoul
KURDISTAN
oQazvi
Tigre
Save
Aveh
Akka
Euphrate
Bagdad
Kashan
LURISTAN
Ispahan
Basrah
Shi
0
300km
Marco Polo'nun güzergahı
Metninin güzergahı
TURCOMANIE Antik isim

Mer d'Aral
Amu Darya
TURKISTAN
Kashgar
Boukhara
Samarcande
PAMIR
Taloqan
Khanabad
Shebergan
Balkh
Ishkashem
CACHEMIRE
NURISTAN
TUNOCAIN
Kuhbonan
Kerman
Camadi
Ormuz
Indus

I. "Dünyanın Tasviri" Diye Adlandırılan Kitabın Girişi Burada Başlar

SENYÖRLER, imparatorlar ve krallar, dükler ve markiler, kontlar, şövalyeler ve burjuvalar ve sizler; farklı insan ırklarını, ve dünyanın değişik bölgelerinin çeşitliliğini öğrenmek ve onların âdet ve gelenekleri hakkında bilgi sahibi olmak isteyen sizler, alın bu kitabı ve okutun; çünkü burada Büyük ve Küçük Ermenistan'ın, Pers'in, Türkiye'nin, Tatarların ve Hindistan'ın, ve Orta Asya'nın birçok başka bölgesinin ve Yunan-Rüzgârı'nı[1] karşıya alacak şekilde yüründüğünde Avrupa'nın bir bölümünün, Doğu'nun [Levant] ve Yıldız'ın[2] tüm muhteşem olağanüstülüklerini ve çeşitliliklerini bulacaksınız. Böylece kitabımız size bunları, tıpkı Venedik'in bilge ve soylu yurttaşı, Beyefendi Marco Polo'nun kendi gözleriyle gördüğü için betimlediği gibi açıkça ve doğru sırasıyla anlatacaktır.

Hiç kuşkusuz, burada onun görmemiş olduğu ama inanılmaya ve aktarılmaya layık insanlardan işittiği bazı şeyler de vardır. Bu nedenle, görülen şeyleri görülmüş olarak, işitilen şeyleri işitilmiş olarak sunacağız; öyle ki kitabımız hiç yalansız, samimi ve hakiki olacak ve konularını kimse masal diye suçlayamayacaktır.

Ve kim ki bu kitabı okur ya da okutursa söylenenlere inanmalıdır, çünkü buradaki her şey doğrudur. Size diyebilirim ki: Yüce Efendimiz Tanrı ilk babamız Adem'i ve Havva'yı kendi elleriyle yarattığından beri ve günümüze kadar, ister Hıristiyan olsun, ister Sarrazen,[3] pagan, Tatar, Hintli ya da her türden başka insan; hiç kimse söz konusu Beyefendi Marco Polo'nun gördüğü, öğrendiği ya da incelediği kadar değişik şeyi dünyanın değişik bölgelerinde görmemiştir. Bu kadar büyük olağanüstlükleri gören, bilen, inceleyen de yoktur; bunca şey görmesine ve öğrenmesine vesile olmuş bunca yolculuk yapan başka kimse yoktur. Yaşamının akışına bakarak anlaşılabilir ve değerlendirilebilir ki bu soylu yurttaş, akıllı ve mükemmel bir zekâya sahiptir, çünkü senyörlerin ve prenslerin her

[1] Kuzeydoğu rüzgârı, dolayısıyla kuzeydoğu istikameti.

[2] Kuzey rüzgârı; dolayısıyla kuzey.

[3] Müslüman.

zaman için büyük takdirini kazanmıştır. Bu nedenle, gördüğü ya da doğru kabul ettiği bütün o büyük olağanüstü şeyleri yazılı olarak kaydettirmemenin büyük bir bahtsızlık olacağını kendi kendine düşünmüştür, bu sayede bunları ne görmüş ne de öğrenmiş olan diğer insanlar bu kitaptan öğrensinler istemiştir. Ayrıca, bu farklı bölge ve eyaletlerde, gençliğinin ilk yıllarından kırk yaşına kadar, tamı tamına yirmi altı yıl kaldığını da sizlere anlatacağım.

Sonra, savaşın ardından Cenova burcunda kalırken, tembel tembel oturmayı sevmediğinden, okurların zevki için söz konusu kitabı hazırlayabileceğini düşündü. Bugün hâlâ hatırladığı pek az şeyi kendisi kaydetmişti; bizim topraklarımıza geri dönebileceğine inanmış olsaydı yapabileceği geniş -neredeyse sonsuz- anlatı yanında bu kitap pek küçük kalır; ama Tatarların kralı Büyük Kağan'ın[4] hizmetinden ayrılmanın neredeyse imkânsız olduğunu düşünerek, kendi tabletlerine yalnızca birkaç ayrıntıyı not etmişti. Şu anda, tüm bu olayları ve şeyleri düzgün sıra içerisinde, Efendimiz İsa'nın doğumundan 1298 yıl sonra, kendisiyle birlikte aynı Cenova burcunda bulunan Pisa yurttaşı Beyefendi Rustichello'ya yazdırmaktadır.

Kitabı üç bölüme ayırmıştır.

II. Beyefendi Nicolò ve Beyefendi Mafeo, Dünyanın Her Tarafında Servet Aramak İçin Konstantinopolis'ten Nasıl Yola Çıktılar

Badoin'ın Konstantinopolis hükümdarı olduğu[5] ve Beyefendi Ponte de Venise'in Venedik Dükalığı iktidarı adına Konstantinopolis'i

---

[4] Türk-Moğol kökenli unvan: Daha sonra Han halini almış olan Kağan, Moğol topraklarının bütünü üzerinde egemenlik iddiasında olan Cengiz'in ardıllarınca kullanılmıştır. Burada sözü edilen Büyük Kağan elbette Kubilay'dır [bkz. Soykütüğü Tablosu].

[5] Venedik'in yayılmacı hedefleriyle başlangıçtaki amacından sapan IV. Haçlı Seferi, 1204 yılında Konstantinopolis'in ele geçirilmesine ve Bizans İmparatorluğu'nun ganimetlerinin Venedik'in yüksek gözetimi altında Batılı baronlarca paylaşılmasına vardı. Bu yeni feodal hiyerarşinin zirvesinde, görünüşte Konstantinopolis'in "Latin" İmparatoru bulunuyordu. II. Baudouin (1228-1261) bu imparatorların sonuncusuydu ve Bizanslıların 1261 yılında geri dönüşüyle tahttan uzaklaştırılmıştı. Gerçek iktidara gelince, metinde belirtildiği gibi bu Venedik temsilcilerince uygulanıyordu.

yönettiği bin iki yüz elli iki yılında, Venedikli iki soylu yurttaşın, Beyefendi Marco'nun babası Beyefendi Nicolò Polo ile Beyefendi Nicolò'nun kardeşi Beyefendi Mafeo Polo'nun, çeşitli ve değerli mallarla yüklü kadırgalarından biriyle Venedik limanından denize açılmaya karar verdikleri doğrudur. Yelken açarak, derin denizlerde dolaştılar ve elverişli bir rüzgâr sayesinde, Tanrı'nın yardımıyla, tekneleri ve mallarıyla birlikte Konstantinopolis'e vardılar. Elbette soylu, bilge ve becerikliydiler. Bu şehirde başarıyla bir süre kaldıktan sonra, birbirlerine fikir danıştılar ve kazançlarını ve kârlarını çoğaltmak için mallarını da yanlarına alarak Büyük Deniz'e[6] gitmek istediklerinde karar kıldılar. Çok değerli ve güzel pek çok mücevher satın aldılar, onları Konstantinopolis'ten bir kadırgaya yüklediler ve Büyük Deniz'e dalarak Soldanya'ya[7] doğru yol aldılar.

III. Beyefendi Nicolò ile Beyefendi Mafeo Soldanya'dan Nasıl Yola Çıktılar

Ve Soldanya'da bir süre kalıp, bu şehirde umduklarını bulamayacaklarını anladıklarında düşünüp taşındılar ve daha öteye gitmeye karar verdiler. Daha ne diyeyim? Soldanya'dan çıktılar ve atlarına binerek yola koyuldular. Uzun uzun at koşturdular, anmaya değer hiçbir macerayla karşılaşmadılar, sonunda büyük bir Tatar kralının sarayına vardılar; adı Berke Kağan'dı,[8] Tataristan'ın bir bölümünün derebeyiydi, o dönemde Bolgara'da[9] ve Saray'daydı.[10] Bu Berke Kağan, bizim iki Latin'in geldiğini öğrenince onları görmek istedi; konuşma sırasında, onların makbul insanlar olduğunu görerek Beyefendi Nicolò ile Beyefendi Mafeo'yu onurlandırdı ve gelmiş olmalarına pek sevindi. İki kardeş, onun hoşuna gittiklerini görerek büyüklüğüne ve nezaketine duydukları minnetten

---

6 Karadeniz.

7 Venedik'in Kırım şubesi, günümüzde Suğdak. Nicolò ile Mafeo Polo'nun ağabeyleri, yazarla karıştırılmaması için "yaşlı" denen Marco, Konstantinopolis'e yerleşmişti ve Suğdak'ta ticari bir "artene"si vardı.

8 Altın Orda hükümdarı, 1257-1266 [bkz. Soykütüğü Tablosu].

9 Volga Bulgarlarının eski başkenti ve Altın Orda hükümdarlarının (1227-1255) yazlık ikametgâhı. Volga yakınında, Kazan'ın yüz kilometre kadar güneyindedir.

10 Saray, Altın Orda'nın ilk hükümdarı Batu'nun (1227-1253) 1250'ye doğru kurduğu şehir. Kışlık ikametgâh, Volgograd yakınlarındaydı.

Konstantinopolis'ten yanlarında getirdikleri tüm mücevherleri ona verdiler. Berke bunları seve seve kabul etti ve kardeşleri pek sevdi. Hakiki bir kibar senyör olarak, karşılığında onlara iki misli fazla mücevher verdirdi; bu mücevherleri satsınlar diye çeşitli yerlere gönderdi onları ve oralarda çok kârlı satış yaptılar.

Ve kardeşler Berke'nin topraklarında tüm bir yıl kaldıktan sonra, Venedik'e geri dönmek istediklerinde Berke ile Doğu Tatarlarının Beyi Hülagu Kağan[11] arasında en şiddetli savaşlardan biri patlak verdi. Tüm güçleriyle birbirlerinin üzerine yürüdüler, taşkın bir öfkeyle dövüştüler; her iki taraf da ağır kayıplar verdi ama sonunda Hülagu, Berke'yi yendi. Berke'nin ordusu büyük bir bozgun yaşadı ve ülkesini Hülagu fethetti. Bu savaş yüzünden yollar güvenli değildi; Tutulmadık yol kalmamıştı; tehlike özellikle gelmiş oldukları yollardaydı, oysaki daha ileriye gidebilirlerdi. Bunun üzerine, iki kardeş birbirlerine şöyle dediler: *"Mademki mallarımızla birlikte Konstantinopolis'e geri dönemeyeceğiz, o halde şarka* doğru daha ileriye gidelim ve meçhul bir güzergah tutarak Berke Beyliği'nin etrafından dolaşalım. Böylelikle, bir başka yoldan Venedik'e dönmüş oluruz."* Bunun üzerine, hazırlıklarını yaptılar. Berke'den izin istediler ve güvenli bir şekilde yola çıkıp Batı derebeyinin krallığının ucundaki Ukaka[12] adlı bir şehre vardılar. Sonra Ukaka'dan ayrıldılar ve Kaplan[13] Nehri'nden geçtiler, ve on yedi gün süren uzun bir çölden geçtiler; hiçbir şehirle karşılaşmadılar, yalnızca çadırlarıyla Tatarlar vardı, hayvanlarıyla orada yaşıyorlardı.

---

[11] Hülagu, İlhanlıların ilk hükümdarıdır (1256-1265) [bkz. Soykütüğü Tablosu]. Berke, İslam'ı kabul eden ilk Moğol hükümdarıydı. Böylece, vurucu gücü esasen Hülagu olan, kuzenlerinin İslam-karşıtı politikasından kopmuştu. Bu savaş daha ilerde, CCXXIII-CCXXVIII. bölümlerde ayrıntılı olarak anlatılacaktır. 1262-1263 tarihinde cereyan etmiştir ve gayet iyi görüleceği gibi Hülagu önemli bir savaş kazanamadı ve Berke'nin topraklarında ilerleyemedi. Bu nedenle, Polo kardeşlerin belirttikleri gerekçe duruma uygun düşmez. Olasıdır ki gerçek neden, kitabı kaleme aldığı sırada Cenevizlilerin esiri olan Marco Polo'nun, Cenevizlilerin müttefiki olan Michel Paleologue tarafından Konstantinopolis'in geri alınmasını, Latinlere ve Venediklilere itiraf etmek istememesidir. Pololaların ticarethanesinin geri üssünü bu durum ortadan kaldırmıştır.

* Marco Polo "şark" kelimesini burada ve başka yerlerde "Güneşin doğduğu yön" anlamında kullanmaktadır -en.

[12] Volga'nın sağ kıyısında, bugünkü Saratov'un yakınındaki şehir.

[13] Kaplan, Volga'dır.

IV. İki Kardeş Nasıl Çölden Geçip Buhara Şehrine Vardılar

Bu çölü geçtiklerinde Buhara[14] adlı çok soylu ve büyük bir şehre ulaştılar; vilayet bölgesinin adı da Buhara'ydı. Kralın adı Barak'tı.[15] Bu şehir, tüm Pers'in en güzel şehriydi. Bu şehre gelen iki kardeş, Tatarlar arasındaki büyük savaş yüzünden daha öteye gidemediler, geriye de dönemediler; ve bu nedenle Buhara'da üç yıl kaldılar.

Burada kaldıkları süre boyunca Tatarlar arasında barış yeniden kuruldu; birkaç gün sonra, Doğu'nun Efendisi Hülagu'nun elçi olarak gönderdiği bir yargıç ortaya çıktı; tüm Tatarların efendisi olan ve Dünyanın ucunda, Şark ile Yunan-Rüzgârı arasında oturan ve adı Kubilay Kağan olan Büyük Efendi'nin[16] huzuruna gitmekteydi. Bu elçi, orada iki Latin bulunduğunu öğrendiğinde ve artık Tatar dilini gayet ustalıkla konuşan Beyefendi Nicolò ile Beyefendi Mafeo'yu gördüğünde şaşkına döndü ve sevindi, çünkü bu topraklarda hiç Latin görmemişti. Onlarla konuştuktan ve onların iyi insanlar olduğunu anladıktan sonra, iki kardeşe şöyle dedi; *"Efendiler, bana inanmak isterseniz, büyük kâr ve şeref elde edersiniz."* İki kardeş ona dediler ki eğer yapabilecekleri bir şey varsa seve seve inanabilirler. Elçi onlara dedi ki *"Efendiler, size diyorum ki Tatarların Büyük Efendisi hayatında hiç Latin görmedi ve bunu görmeyi çok arzuluyor ve istek duyuyor; bu nedenle, benimle birlikte onun yanına gelmek isterseniz, soylu ve bilge insanlar olan sizleri seve seve kabul edeceğini, büyük mutluluk ve büyük mal mülk vereceğini ve sizin ülkelerinizin durumu ve haberlerini sizin ağzınızdan işitmekten büyük zevk alacağını söylüyorum size, çünkü o büyük bir gücün efendisidir ve yenilikleri öğrenmekten büyük zevk alır. Benimle birlikte sağ salim gelebilirsiniz, serseriler engelleyemez ve benimle birlikte olduktan sonra kişiliğinize yönelik hiçbir saldırıdan endişe duymayın."*

---

[14] Bugünkü Özbekistan Cumhuriyeti'nde.

[15] Barak, Çağatay soyundan gelen Maveraünnehir hükümranı (1266-1271) [bkz. Soykütüğü Tablosu]. Polo kardeşler, Buhara'da ilk kaldıkları dönemde Barak'a hükümdar olarak rastlayamadılar, çünkü şehri takriben 1265 yazında terk etmek zorunda kalmışlardı, ama ertesi yıl geri döndüklerinde rastlayabildiler.

[16] Kubilay, Moğolların Büyük Kağan'ı ve Çin'de Yuan Hanedanının kurucusu (1259-1294) [bkz. Soykütüğü Tablosu].

V. İki Kardeş Büyük Kağan'ın Elçilerine Nasıl İnandılar

Ve iki kardeş elçinin onlara dediklerini işittiklerinde, bu durumdan pek hoşlandılar ve evlerine kolaylıkla dönemeyeceklerini anladıklarından, akıllı insanlar olduklarından, yapmaları gereken uzun yolculuğun önemsiz olduğuna karar verdiler; hazırlandılar ve seve seve onunla yola çıkacaklarını söylediler; elçi de pek sevindi. Bunun üzerine, Tanrı'nın himayesini talep ederek şehri terk ettiler, bu elçiyle birlikte yola koyuldular ve bir yıl boyunca şarka doğru ilerlediler. sonra sol elleriyle Yıldız'a ve Yunan-Rüzgârı'na doğru dönerek, sonunda Büyük Derebeyi'nin bulunduğu yere ulaştılar.[17] Yolda bu kadar uzun kalmalarının nedeni kar, ırmak ve sel taşkınlarıydı, karların geri çekilmesini ve taşkın suların durulmasını beklemek zorunda kaldılar. Ve atla giderken, olağanüstü harikalar ve çeşitli şeyler gördüler ama onları burada anlatmayacağız, çünkü Beyefendi Nicolò'nun oğlu olan Beyefendi Marco, ki o da bunları görmüştür, bu kitabın akışı içerisinde size bunları açıkça anlatacaktır.

VI. İki Kardeş Büyük Kağan'ın Yanına Nasıl Ulaştılar

Ve iki kardeş, Beyefendi Nicolò ile Beyefendi Mafeo vardıklarında ve büyük iyiliği, yüzünden okunan Kubilay adlı Tatarların Büyük Efendisi'ne tanıtıldıklarında Efendi; onları büyük bir saygıyla kabul etti, onlar için çok büyük şenlik ve eğlenceler düzenletti. Gelişlerinden çok büyük bir sevinç duymuştu, ömründe hiç Latin görmemiş biriydi, çünkü onun zamanında, batan güneşin insanları onun ülkesinde yoktu. Ve bu batan güneş ülkeleri hakkında sayısız şey sordu onlara: En başta, Romalıların imparatorlarını[18] ve ülkelerini ve senyörlerini nasıl adalet içinde tuttuklarını ve önemli işleri nasıl yaptıklarını ve savaşa nasıl gittiklerini, elçilerin nasıl olduğunu

[17] Bu bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla Polo kardeşlerin izlediği yol, Tien-shan Tepelerinin kuzeyinden geçiyordu. Oysa ki ikinci yolculuklarında Pamir Dağı'ndan geçecek ve çölü güneyden izleyeceklerdi (bkz. haritalar).

[18] Yani, Germen İmparatorluğu imparatorlarını.

ve tüm diğer davranış ve durumları sordu. Ardından öteki krallar ve Hıristiyan Prensler hakkında, diğer tüm baronlar hakkında ve onların büyüklükleri, gelenekleri ve güçleri hakkında da sordu.

VII. Büyük Kağan İki Kardeşe Hıristiyanların İşlerini Nasıl Sordu

Sonra, büyük bir dikkatle Havarilerin halefi hakkında, Kardinaller hakkında, iman hakkında ve Roma Kilisesi'nin diğer işleri hakkında ve Latinlerin tüm âdet ve alışkanlıkları hakkında sorular sordu. Ve iki kardeş, Beyefendi Nicolò ile Beyefendi Mafeo, her bir şeyin tüm hakikatini adım adım, sırasıyla ve uygun biçimde söylediler, soyluluklarına uygun ve Tatarca denen Tatarların dilini iyi bilen kişiler olarak konuştular; böylece Efendi'nin gözünde pek sevgili oldular ve o güneşin battığı diyarın durumlarını öğrenmek için onlarla birlikte söyleşmekten çok hoşlandı ve sık sık huzuruna çıkmalarını emretti onlara.

VIII. Büyük Kağan İki Kardeşi Roma Havarisine Kendi Elçileri Olarak Nasıl Gönderiyor

Ve tüm senyörlerin senyörü, dünyanın tüm Tatarlarının ve dünyanın da en büyük bölümü olan doğunun en büyük bölümündeki tüm eyaletlerin ve krallıkların ve bölgelerin kralı ve senyörü olan Kubilay Kağan adındaki Büyük Efendi, iki kardeşin sanat ve bilgiyle anlattığı Latinlerin tüm gerçeklerini ve tavırlarını işittiğinde bu onun pek çok hoşuna gitti. Ve yürekten düşünerek kendi kendine dedi ki bir gün onları Havari'ye elçi olarak gönderecekti; öncelikle bu konuda kendi baronlarının görüşünü almak istedi. Ve baronları meclis halinde toplandıklarında, Hıristiyanların efendisi Papa'ya kendi elçilerini göndermek istediğini söyledi ve söz konusu baronlar da bunun iyi olacağını hep bir ağızdan belirttiler. Bunun üzerine kardeşleri çağırdı ve baronlarından biriyle birlikte Papa Efendi'ye elçi olarak gitmelerini tatlı sözlerle rica etti. Kardeşler de sanki onun tebaasıymış gibi tüm emirlerini yerine getirmeye tamamen hazır oldukları cevabını akıllı uslu bir şekilde verdiler. *"Ama aslında,"* dediler, *"Biz bu ülkelerden ayrılalı uzun zaman oldu ve orada neler olup bittiğini ya da nelerin değişmiş olabileceğini hiç bilmiyoruz, çünkü ülkelerin durumu*

başka türlü oldu ve sizin emrinizi yerine getirememekten pek endişeliyiz; ama yine de bize emredeceğiniz her şeyi elimizden geldiğince yapmaya hazırız ve Tanrı'nın yardımı sayesinde mümkün olduğunca çabuk sizin huzurunuza geri dönmeye söz veriyoruz."

Bu durum karşısında, iki kardeşin kendisine dediklerini duymuş olan Büyük Efendi, adı Çağatay[19] olan baronlarından birini huzuruna getirtti ve ona hazırlanmasını, çünkü iki kardeşle birlikte Havari'yi görmeye onun gitmesini istediğini söyledi. Baron dedi ki: *"Efendimiz, ben sizin adamınızım ve her emrinizi elimden geldiğince yerine getirmeye hazırım."* Bunun üzerine, kendisine bağlı prensler söz konusu elçileri görebilsinler ve onlara saygı göstersinler diye imtiyaz belgelerini onayladı. Bunun ardından, Büyük Efendi; mektuplarını ve imtiyazlarını Papa'ya yollamak üzere Türkçe yazdırdı; bunları iki kardeşe ve baronuna verdi ve onları Havari'ye kendi ağzından söylenmesini istediği şeyleri söylemekle görevlendirdi. Ve bilin ki imtiyaz belgesinde ve elçilik görevinde onun söylettiği şeyler, sizin de işiteceğiniz gibiydi. Bunun içinde Havari'den, Hıristiyan dinini ve doktrinini öğretecek, aynı zamanda yedi sanatı bilen ve halkına da öğretebilecek ve dinlerinin sahte olduğunu ve evlerinde ve atölyelerinde tuttukları ve taptıkları tüm putların şeytan işi şeyler olduğunu halkına öğretebilecek, bunu kendine, putperestlere ve onun yasalarına tâbi diğer sınıflardan insanlara kanıtlayabilecek, ve Hıristiyan inancının ve dininin onların dininden daha iyi olduğunu ve tüm diğer dinlerden daha doğru olduğunu akıl yoluyla açıkça gösterebilecek yüz kadar adam göndermesini talep eder; ve eğer bunu kanıtlayabilirlerse, o ve tüm mutlak hükümdarları Kilise'nin tebaası olacaklardır.

Büyük Efendi, dindarca sözlerle bu mektubu yazdırdıktan sonra iki kardeşi, Kudüs'te İsa'nın kabri önünde yanan lambanın yağından biraz getirmekle görevlendirdi. Buna yürekten bağlılık duyuyordu, çünkü İsa'nın kutsal tanrılar arasında olduğuna inanıyordu ve bu nedenle ona karşı çok büyük bir saygı duyuyordu. Ve kardeşler de geri dönerken ona bir miktar yağ getireceklerine söz verdiler. Büyük Efendi'nin üç elçisi Tatar baron ve iki kardeş, Beyefendi Nicolò Polo ile Beyefendi Mafeo Polo aracılığıyla Havari'ye gönderdiği elçilik görevinin kapsamını bu şekilde siz de öğrenmiş oldunuz.

[19] Bu kişinin kim olduğu saptanamamıştır.

IX. Büyük Kağan
Altın Buyruk Tabletini İki Kardeşe Nasıl Veriyor

Ve Büyük Efendi iki kardeşi ve baronunu Havari'ye göndererek elçilikle görevlendirdiğinde, kraliyet mührü kazınmış ve devletinin geleneğine uygun olarak imzalanmış altın bir tableti de onlara verdirdi. Bu tablette, üç elçinin Büyük Kağan'ın elçileri oldukları ve gidebilecekleri tüm müstahkem mevkilerde onun yasasına tâbi ülkelerin tüm yöneticilerinin, ihtiyaç duyabilecekleri her konutu, kadırgayı ve atı ve bir ülkeden diğerine eşlik edecek insanları ve yolculukları için arzulayabilecekleri her şeyi, sanki oradan geçen kendisiymiş gibi vermelerini, yoksa itibarlarını yitireceklerini söylüyordu. Ve bu üç elçi Beyefendi Nicolò, Beyefendi Mafeo ve diğeri; hazır olduklarında ve ihtiyaçları olan her şeyi yanlarına aldıklarında Yüce Efendi'den izin istediler, sonra atlarına bindiler ve yola koyuldular, ülkeden ülkeye gittiler, mektuplar ve altın tablet de yanlarındaydı. Bir süre birlikte at koşturduktan ve yirmi günlük bir yol aldıktan sonra, iki kardeşle birlikte giden Tatar baron Çağatay ciddi bir şekilde hasta düştü ve yola devam edemedi. Alau[20] denen bir şehirde durdu. Ve Beyefendi Nicolò ile Beyefendi Mafeo yol arkadaşları baronun pek hasta olduğunu ve hastalığın daha öteye at sürmeyi engellediğini gördüklerinde, birkaç günün sonunda onu orada bırakmanın daha iyi olacağını düşündüler; böylece, hem onun isteğiyle hem de daha kalabalık olan ötekilerin fikriyle onu bıraktılar ve yolculuğu sürdürmek için yola koyuldular. Ve size söyleyeyim ki gittikleri her yerde büyük bir nezaketle karşılandılar ve ihtiyaç duydukları ve emrettikleri her şey onlara sunuldu ve saygı gördüler; Büyük Efendi'nin otoritesinin imzasını taşıyan altın tablet sayesinde onlara eşlik edecek adamlar verildi. Daha ne diyeyim? Günden güne ata binerek, Küçük Ermenistan'da deniz kenarında bir şehir olan Laias'a[21] sağ salim ulaştılar; ve size söylüyorum ki Büyük Kağan'ın ülkesinden oraya ulaşmak için harcadıkları çaba tam üç yıl sürdü.

---

[20] Şehir saptanamamıştır.

[21] Bugün, İskenderun Körfezi'ndeki (Türkiye) Payas. Pers'teki İlhanlı Moğollarının bağımlı döneminde Haçlılardan doğan küçük bir devlet olan Küçük Ermenistan Krallığı'na ait liman, özellikle Moğol topraklarından geçen bir güzergâhın Ak-

Ve böyle olması da gerekti, çünkü her zaman at süremediler; kötü hava, korkunç soğuklar, karlar ve buz, zaman zaman yağan şiddetli yağmurlar ve birçok yerde karşılarına çıkan taşmış nehirler nedeniyle ve yoldaki güçlükler yüzünden Laias'a ulaşmaları çok gecikti.

X. İki Kardeş Akka Şehrine Nasıl Vardılar

Ve ulaştıkları ve kısa bir süre konakladıkları Laias'tan bir kadırgaya bindiler ve deniz yoluyla Akka'ya[22] doğru yola çıktılar. Günler sonra, İsa'nın vücut bulmasının bin iki yüz altmış dokuzuncu yılında nisan ayının ortasında oraya vardılar. Ve Beyefendi Havari'nin öldüğünü öğrendiler. Beyefendi Nicolò ile Beyefendi Mafeo, adı Papa IV. Clement olan Havari'nin uzun süre önce ölmüş olduğunu[23] öğrendiklerinde son derece üzüntü duydular; tüm Mısır Krallığı'nda Roma Kilisesi için bu Papa'nın elçisi olan ve Kutsal Topraklar'a doğru yol alarak Akka'ya gelmiş olan bilgin bir din adamını bulmaya gittiler. O, büyük yetki ve nüfuza sahip biriydi, adı Teald'di[24] Visconti de Plaisance ailesinden gelmeydi. Ona, Tatarların Efendisi Büyük Kağan'ın Havari'ye gönderdiği elçiler olduklarını söylediler. Ve Papalık elçisi, bu kadar uzak bir ülkeden gelen iki kardeşin kendisine söylediklerini duyunca şaştı kaldı ve çok hoşuna gitti; ona öyle geldi ki bu elçilik görevi kuşkusuz Hıristiyanlık için büyük iyilik ve büyük onur getirecekti. İki elçi kardeşe dedi ki: *"Senyörler, Havari'nin öldüğünü biliyorsunuz ve görüyorsunuz; bu durumda, her amaç için, onun yerine bir başkasının seçilmesini beklemek uygun olur. Ve bir Papa seçildiğinde elçilik görevinizi yerine getirebilirsiniz."* İki kardeş, Papalık elçisinin doğruyu söylediğini görerek ve yeni Papa seçilene kadar elçiliklerini yerine getiremeyeceklerine inanarak, böyle yapacaklarını söylediler ve bir Havari'nin seçilmesini beklerken, kendi evlerini

---

deniz'e açılabileceği olası tek yerdir. Böylece Suriye kıyılarını her zaman elinde tutmuş olan Müslüman güce karşı Hıristiyan-Moğol ittifakını somutlaştırır.

[22] Eski adıyla Saint-Jean d'Acre. Bugün İsrail'de. Haçlıların Filistin'deki son istihkâm noktası. 1291 yılında Mısır Memlukluları tarafından alınır.

[23] IV. Clement 29 Kasım 1268'de ölmüştü. Polo kardeşlerin üzüntüsüne gelince, tamamen öznel olmalıdır, çünkü Pololaın Orta Asya'da bulunduğu süre içinde, 26 Şubat 1265'te seçilmiş olan IV. Clement'i onlar tanıyor bile olamaz.

[24] Teobaldo Visconti, X. Gregoire adı altında Papa olur (1271-1276).

görmek için Venedik'e kadar gitmek istediler. Adı geçen Teald'dan hemen izin istediler, bir kadırgaya bindiler, Akka'dan ayrıldılar ve Negrepont'a doğru yola çıktılar.[25] Ve Negrepont'tan bir kadırgaya binerek Venedik'e ulaşana kadar deniz yolculuğu yaptılar; Papalık namzeti taç giyene kadar orada kalmaktı niyetleri. Venedik'e vardıklarında, Beyefendi Nicolò, Venedik'ten ayrılırken hamile bıraktığı karısının ölmüş ve gömülmüş olduğunu öğrendi ve ona on beş yaşında bir oğlan çocuk bırakmıştı ve adı Marco'ydu ve Beyefendi Nicolò oğlunu hiç görmemişti, çünkü o Venedik'ten ayrıldığında çocuk henüz doğmamıştı. Bu kitabın sözünü ettiği, dünyada bunca şeyi görmüş ve incelemiş olan ve bu kitabı yazmış olan kişi, daha ilerde bahsedileceği gibi bu Marco'dur. Bununla birlikte Papalık Hükümranı'nın seçimi bir türlü gerçekleşmediğinden, iki kardeş; sözü edilen Beyefendi Nicolò ile Beyefendi Mafeo, bir Havari seçilsin diye yaklaşık iki yıl boyunca Venedik'te kaldılar; Bu sırada Beyefendi Nicolò kendine karı aldı ve onu hamile bıraktı.

XI. İki Kardeş Venedik'ten Nasıl Ayrıldılar, Büyük Kağan'ın Yanına Nasıl Döndüler ve Beyefendi Nicolò'nun Oğlu Marco'yu da Yanlarında Nasıl Götürdüler

İşittiğiniz gibi, iki kardeş Venedik'te bunca bekledikten sonra ve bir Havari'nin hâlâ seçilmediğini görünce, Büyük Kağan'ın yanına dönmeden bu kadar uzun süre kalamayacaklarını söylediler, gecikmelerinden dolayı onun telaşa kapılacağından ve bir daha gelmeyeceklerini düşüneceğinden çekindiler. Bunun üzerine Venedik'ten ayrıldılar, Marco'yu da yanlarına aldılar ve deniz yoluyla dosdoğru Akka'ya gittiler ve orada yukarıda size sözünü ettiğim Papalık elçisini buldular. Onunla bu şeyler hakkında çok konuştular ve günler sonra Büyük Kağan'ın onlardan rica ettiği gibi İsa'nın mezar kandilinden biraz yağ almak üzere Kudüs'e gitmek için izin istediler.

[25] Bu ad, hem Euboia Adası'nı (Yunanistan) hem de başkenti Khalkis'i belirtir. Konstantinopolis'teki Latin İmparatorluğu'nun Cenevizlilerden destek alan Bizanslılar tarafından yeniden ele geçirilmesi, Venedik üstünlüğünün Cenevizliler yararına bozulmasına yol açmıştı. Bununla birlikte Negrepont bir Venedik müstahkem mevkii olarak kalmıştı.

Büyük Kağan bunu Hıristiyan olan ölmüş annesi için istemişti.[26] Papalık elçisi onlara izin verdi. Bunun üzerine iki kardeş Akka'dan ayrıldılar ve Kudüs'e gittiler ve İsa'nın mezar kandilinin yağından aldılar. Kabirden ayrıldıklarında Akka'daki Papalık elçisinin yanına geri döndüler ve ona dediler ki *"Efendimiz, mademki hâlâ Havari yok, biz Büyük Efendi'ye geri dönmek istiyoruz, çünkü, isteğimizin aksine, fazla kaldık. Ve sizin iyi niyetinizle, yeniden yola çıkmamız gerektiğini düşünüyoruz. Ama size bir şey sormak istiyoruz: Papa'nın huzurunda elçilik görevimizi yerine getirmek için gelmiş olduğumuzu, onun ölmüş olduğunu öğrendiğimizi ve bir başkasının seçilmesi için beklediğimizi ve bu kadar uzun zamandan sonra kimsenin seçilmediğini gördüğümüzü doğrulayan mektupları ve imtiyaz, belgelerini bizim için, siz yazar mısınız, gördüklerinizi bizim için onaylar mısınız, siz, Papalık elçisi olarak?"* Ve Roma Kilisesi'nin en büyük prensleri arasında yer alan Papalık elçisi Beyefendi onlara dedi ki: *"Büyük Efendi'nin yanına geri dönmeniz beni çok memnun eder."* Bunun üzerine, Büyük Kağan'a gönderilmek üzere mektuplarını ve elçilik görevini istedikleri gibi yazdı. İki kardeşin, Beyefendi Nicolò ile Beyefendi Mafeo'nun elçilik görevlerini yerine getirmek üzere sadakatle gelmiş olduklarına, ama Havari olmadığından bu görevlerini yapamadıklarına tanıklık etti; bunları adı geçen elçilere verdi, ama dedi ki yeni bir Papa seçildiğinde kuşkusuz onların elçiliğini iletecekti; böylece olması gereken yapılmış oldu.

XII. İki Kardeş ve Marco Akka'dan Nasıl Ayrıldılar

İki kardeş Papalık elçisinin mektubunu alınca, hemen Akka'dan ayrıldılar ve Büyük Senyör'ün yanına geri dönmek için yola koyuldular. Gittiler, gittiler, Laias şehrine ulaştılar. Buraya vardıklarında, havadisleri öğrenmekte gecikmediler, yani Papalık elçisi kardinallerin ilgisine mazhar olmuş ve Havari olarak seçilmişti, adı da X. Papa Gregoire olmuştu, Plaisancelı biriydi, daha sonra da Rhône üzerinde Lyon Konsili'ni toplamıştı.[27] İki kardeş buna çok sevindiler. Ardından, Papa seçilen elçiden Laias'a, Beyefendi Nicolò ile Beyefendi Mafeo'ya çok geçmeden bir haberci geldi; onlara, eğer

[26] Kubilay'ın annesi Nasturi Hıristiyan olan Kereyit Türklerinin kraliyet ailesindendi (daha ilerdeki 180. dipnota bakınız).

[27] Bu konsil, Mayıs-Temmuz 1274'te toplanmıştır.

Laias'tan ayrılmamışlarsa anında huzuruna gelmelerini bildiriyordu. Hâlâ Laias'taydılar, çünkü daha öteye gidememişlerdi: Büyük Kağan'ın, Hıristiyan olan ve adı Şariziera olan bir torunu[28] Büyük Kağan'ın yanından kaçmıştı ve tüm çöl yollarını tahrip ederek, büyük siperler ve çukurlar açarak gidiyordu, öyle ki ordular onu izleyemiyordu. Bu nedenle, söz konusu elçiler bu şehirde günlerce kalmak zorunda kaldılar. Bunun üzerine, Papa'nın Beyefendi Nicolò ve Beyefendi Mafeo'ya göndermiş olduğu haberci geldi ve onlara Papa'nın nasıl seçildiğini, daha ileriye gitmemelerini, onun huzuruna dönmelerini söyledi. İki kardeş buna çok sevindiler ve seve seve döneceklerini iki haberciye söylediler. Daha ne diyeyim size? Ermenistan Kralı[29] iki kardeş için bir kadırga hazırlattı ve onları şerefle Papalık elçisine gönderdi.

XIII. İki Kardeş Roma'daki Papa'nın Yanına Nasıl Gittiler

Günler sonra, Akka'ya geldiklerinde, hiç vakit geçirmeden karaya çıktılar ve hemen Beyefendi Havari'yi bulmaya gittiler ve çok alçakgönüllü bir şekilde onu selamladılar. Beyefendi Havari onları kabul etmekten şeref duydu, hayır dualarını sundu ve çok sevinerek onlar için kutlama yaptı. Bu talihli anda, Tanrı'nın Kilisesi için yararlı ve şerefli birçok şeyin meydana geleceğini umuyordu. Dolayısıyla Havari, birkaç gün sonra Beyefendi Nicolò ile Beyefendi Mafeo'ya, tüm bölgenin en bilgili ve en saygın iki günah çıkarıcı rahibini verdi. Birinin adı Rahip Nicolo de Vicense, diğerininki Rahip Guillaume de Tripule'ydi.[30] Onlara gereken her şeyi verdi ve imtiyazlar, imtiyaz belgeleri ve yetkiyle dolu mektuplar verdi. Böylece bu bölgelerde Papa'nın yapabileceği her şeyi onlar da hiç engelle karşılaşmadan yapabileceklerdi, piskoposlar ve rahipler atayabilecekler, onun gibi bağışlayabilecek ve yükümlü kılabileceklerdi; ve onlara Büyük Kağan'a sunmaları için sayısız kristal mücevher ve başka hediyeler verdi ve Büyük Kağan'a

[28] Kim olduğu saptanamamıştır.

[29] III. Leon (Levon), (1269-1289): Moğolların vassalı ve bu nedenle, o dönemde Orta Doğu'daki tek büyük Müslüman güç olan Mısır Hükümdarı Baybars'ın baş hedefi.

[30] Birincisi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Suriye'deki Trablus'ta doğmuş olan ikincisi ise döneminin Müslüman dünyası üzerine bir eser bırakmıştır.

sunulmasını istediği elçilik görevini verdi. Ve başka şeylerin yanı sıra, Doğu Tatarlarının efendisi olan Büyük Kağan'ın Abaka adlı kardeşinin,[31] Hıristiyanlara yardım etmesi ve denizin öteki tarafına geçmelerini sağlayarak projesini desteklemesi için çabaladı. Ve Beyefendi Nicolò ile Beyefendi Mafeo ve iki günah çıkartıcı rahip; imtiyazları, imtiyaz belgesini ve Beyefendi Havari'nin elçilik görevini aldıklarında, onun hayır duasını da aldılar. Sonra dördü birden yola koyuldular, yanlarında Beyefendi Nicolò'nun oğlu Marco da vardı. Dosdoğru Laias'a ve oradan da Ermenistan ülkesine gittiler. Oraya vardıklarında öğrendiler ki Babil sultanı olan Bundukdari[32] Sarrazenlerin büyük ordusuyla Ermenistan'a geliyordu ve talan ederek ve yakıp yıkarak tüm bölgeye büyük zarar veriyordu. Ve bu nedenle, bizim haberciler öldürülme ya da esir düşme tehlikesi altındaydılar. İki günah çıkartıcı rahip bu durumu görünce ve ancak Tanrı'nın gerçek lütfu sayesinde bundan kurtulduklarını anladıklarında, yaşamlarından kaygı duyarak daha ileriye gitmekten çok korktular. Bunun üzerine bu rahiplere daha öteye gitmemeleri gerektiği söylendi ve onlar da pek memnun oldular; Büyük Kağan'a mektuplar yazarak oraya kadar nasıl geldiklerini ve niçin durduklarını anlattılar. Sonra, yola devam etmeyeceklerini söylediler. Papa'dan aldıkları tüm imtiyazları, mektupları ve hediyeleri Beyefendi Nicolò ile Beyefendi Mafeo'ya verdiler, vazgeçtiler ve Ermenistan'da kaldıktan sonra, Tapınak Efendisi ile birlikte deniz yoluyla Akka'ya gittiler.

---

[31] Kubilay'ın kardeşi değil yeğeni, [bkz. Soykütüğü Tablosu], İlhanlıların ikinci hükümdarı (1265-1281). İlhanlılar, Polo tarafından Doğu Tatarları olarak adlandırılmaktadır, diğerleri ise Batı Tatarları, yani Güney Rusya Altın Ordası diye adlandırılmaktadır.

[32] Baybars'ın lakabı, Mısır sultanı (1260-1277). Orta Çağ yazarlarının Babil dedikleri yere gelince, burası çoğunlukla Kahire'yi ve bunun uzantısı olarak tüm Mısır'ı belirtir. Baybars'ın bilinen Küçük Ermenistan istilası 1275 tarihlidir. Ama Hicret'in 671. yılında (1272-1273) Baybars, bugünkü Türkiye'nin güneyinde bulunan Birecik'e kadar bir sefer gerçekleştirdi. Metnin bu olaya gönderme yapıyor olması muhtemeldir. Anadolu'nun yüksek yaylaları boyunca uzanan güzergâhları dikkate alındığında, kışın bu güzergâhı izlemek olanaksız olduğundan Pololaların yola çıkışı en erken 1272 ilkbaharına denk geliyor olmalıdır.

XIV. İki Kardeş ile Marco, Büyük Kağan'ın Bulunduğu Şemeinfu Şehrine Nasıl Ulaştılar

Beyefendi Nicolò, Beyefendi Mafeo ve Beyefendi Nicolò'nun oğlu Marco, kısa süre sonra yola koyuldular ve hiçbir tehlikeye ya da zahmete aldırmadan kış ve yaz at koşturdular, ve günler süren çölleri ve birçok zahmetli dar geçidi aşarak, Yunan-Rüzgârı ve Yıldız istikametinde daima dosdoğru ilerlediler, tâ ki sonunda çok zengin ve çok büyük olan Şemeinfu[33] denen bir şehirde bulunan Büyük Kağan'ın yanına varana dek... Yolculukları çok uzun sürdüğünden Büyük Kağan onları büyük bir neşeyle kabul etti.

Yolda karşılaştıkları şeyler size anlatılmayacaktır çünkü bunu size kitabımızda çok açık olarak ve sırayla anlatacağız. Yine de şunu bilin ki Laias'tan Büyük Kağan'ın bulunduğu ülkeye kadar üç buçuk yıl zahmet çektiler ve bu, çok güçlü karlar ve buzlar ve yağmurlar, havanın kötülükleri, büyük soğuklar ve büyük ırmaklar ve geçmek zorunda kaldıkları ülkelerde hüküm süren büyük güneybatı fırtınaları yüzündendi; bu onların yolculuklarını çok engelledi ve geciktirdi, çünkü kışın yazın olduğu gibi at süremediler. Büyük Kağan'ın Beyefendi Nicolò ile Beyefendi Mafeo'nun geldiğini öğrendiğinde çok sevindiğini, onları karşılamak için kırk günlük yola haberciler saldığını, ve ihtiyaç duyacakları her şeyi her yerde onlar için hazır tuttuğunu, böylelikle her şeyden fazlasıyla yararlanıp çok onurlandıklarını söylerken yazar size doğruyu söylemektedir.

XV. İki Kardeş ve Marco Saraydaki Büyük Kağan'ın Huzuruna Nasıl Çıkarlar

Daha ne diyeyim size? Beyefendi Nicolò, Beyefendi Mafeo ve Marco, bu büyük şehre geldiklerinde anında ana saraya gittiler; orada Büyük Kağan'ı bütün baronlarıyla birlikte buldular. Önünde diz çöktüler ve yere kapanarak ellerinden geldiğince alçakgönüllülük gösterdiler. Büyük Kağan onları ayağa kaldırdı ve ayakları üzerinde dik tuttu, saygıyla kabul etti onları ve büyük şenlik ilan etti.

[33] K'ai-p'ing fou, Kubilay'ın yazlık başkenti. LXXV. bölümde Ciandu adıyla yapılan tasvire bakın. (Ciandu, efsanevi Xanadu kentidir.)

Yaşamları hakkında ve yolda nasıl davrandıkları hakkında binlerce şey sordu onlara. İki kardeş, Büyük Kağan'ı sağlıklı, güçlü ve mutlu gördüklerine göre her şeyin gayet iyi olduğunu söylediler. Sonra Papa'yla neler görüştüklerini sordu; gerçekten yaptıkları her şeyi ona büyük ustalıkla anlattılar; Efendi ve tüm baronları onları büyük bir sessizlik içinde dinlediler, büyük yorgunlukları ve başlarından geçen tehlikeler karşısında şaşkınlığa düştüler. Sonra Havari'nin, Senyör Papa Gregoire'in gönderdiği imtiyazları, mektupları ve hediyeleri sundular; o da çok sevindi.[34] Ve bunları sevinçle kabul ettiğinde, onların övgüye değer dakikliğini ve sadakatini pek övdü. Sonra, ona Efendimiz İsa'nın kabir kandilinden getirdikleri kutsal yağı teslim ettiler; buna pek sevindi, saygıyla aldı ve büyük bir saygıyla korunmasını emretti. Büyük Kağan, genç bir lise mezunu olan Marco'yu gördüğünde, onun kim olduğunu sordu. *"Efendimiz"* dedi Beyefendi Nicolò, *"Benim oğlum ve sizin kulunuzdur; büyük zahmetler ve tehlikelerle onu pek uzak ülkelerden bu dünyadaki en değerli malım olarak size getirdim. Size takdim etmek için ve sizin hizmetkârınız olsun diye."* *"Hoş geldi!"* dedi Büyük Kağan, *"Çünkü pek hoşuma gitti."*

Niçin size uzun uzun anlatayım? Şunu kesinlikle bilin ki bu habercilerin gelişi üzerine Büyük Kağan'ın ve tüm sarayının yaptığı şenlik ve eğlence çok büyük oldu; her istekleri karşılandı ve her şeyle onurlandırıldılar. Sarayda kaldılar ve Senyör'ün onlara yöneltiği emsalsiz sevgiyi insanlar gördüler, diğer baronlardan daha fazla onurlandırıldılar.

XVI. Nasıl Büyük Kağan Marco'yu Habercisi Olarak Gönderdi

Beyefendi Nicolò'nun oğlu Marco, Tatarların âdet ve geleneklerini, dillerini, harflerini öyle iyi öğrendi ki herkes çok şaşırdı. Çünkü size bildireyim ki aslında Büyük Bey'in sarayına gelmesinin üzerinden uzun süre geçmeden birçok dili, dört yazıyı ve harfleri biliyordu; öyle ki bu dillerde gayet iyi okuyup yazabilirdi; son derece bilgili ve temkinliydi ve Büyük Kağan onda gördüğü

[34] Pololar en erken 1275 sonbaharında varmış olmalılar. X. Gregoire Ocak 1276'da ölür.

doğal iyilik ve büyük değer sayesinde onun iyiliğini herkesten çok istiyordu. Ve Büyük Kağan; Marco'nun bu kadar bilge olduğunu görünce, onun arzu ettiği şeyi elde etmeye çok yetenekli olduğunu gizliden gizliye düşündüğü için onun ne ölçüde temkinli olduğunu sınamak istedi; çok uzak topraktaki krallarla ilgili önemli bir iş için onu haberci olarak Karagian[35] denen bir şehre gönderdi, Marco buraya gidebilmek için altı ay uğraştı. Genç lise mezunu elçiliğini bilgelik ve başarıyla yerine getirdi. Gereken her şeyi yaptı, gitmek için yola koyuldu ve gereken her şeyi sağlayarak Bey'e geri döndü. Ve Büyük Kağan'ın dünyanın her tarafına gönderdiği habercilerin geri döndükleri ve gittikleri görevin hesabını verdikleri zaman Büyük Kağan'a, gitmiş oldukları bölgelere dair başka bilgi vermediklerini defalarca görmüş ve işitmiş olduğundan, onların deli ve cahil olduklarını düşünüyordu, ve görevlendirilmiş oldukları işler kadar, bu yabancı ülkelerin haberlerini, gelenek ve göreneklerini işitmekten de Büyük Kağan'ın hoşlanacağını düşünüyordu. Böylece tüm bunları iyi bilen Marco; bu habercilik için gittiğinde, Büyük Kağan'a anlatabilmek için öğrenebileceği ya da görebileceği yeniliklere ve bütün tuhaf şeylere çok dikkat gösterdi. Bey'in pek hoşuna giden birçok ilginç şey de getirdi.

XVII. Marco Görevinden Nasıl Döner ve Büyük Kağan'a Elçiliğini Nasıl Anlatır

Marco elçilik görevinden döndüğünde Büyük Kağan'ın huzuruna çıktı ve yolculuğunun amacı olan tüm işleri gayet iyi bir şekilde nasıl başardığını ona anlattı. Sonra bu yolculukta görmüş olduğu yenilikleri ve soylu şeyleri de öyle güzel ve bilgece anlattı ki Büyük Kağan ve onu işiten herkes hayran kaldılar ve kendi aralarında şöyle dediler: *"Eğer bu genç adam uzun ömürlü olursa, sağduyu sahibi ve çok değerli biri olmakta gecikmez."* Daha ne diyeyim size? Bu habercilikten sonra genç adama; sarayda Beyefendi Marco Polo dendi; bundan böyle kitabımızda da ben onu böyle adlandıracağım. Ve bu gayet iyi oldu, çünkü bilge ve becerikliydi. Ama niçin size uzun uzun

[35] Bu şehir ve civarı için bkz. Bölüm CXIX-CXX. Birmanya'ya karşı bir Moğol seferiyle karışan bu yolculuk 1277-1278 yılında, yani Pololaın Çin'e varışından kısa süre sonra gerçekleşmiş olmalıdır.

anlatıyorum ki? Her şeyi gerçekten bilin! Bundan sonra Beyefendi Marco tamı tamına on yedi yıl boyunca Büyük Kağan'la kaldı ve tüm bu süre içinde de hiç durmadan göreve gitti; kimi zaman adı geçen Beyefendi Marco'nun özel işleri için, ama her zaman da Büyük Kağan'ın iyi niyeti ve emriyle. Çünkü o, Beyefendi Marco'nun kendisine dört bir yandan havadisler getirdiğini ve gönderildiği işleri başarıyla yaptığını gördüğünden beri, Beyefendi Marco'ya tüm önemli ve uzak görevleri veriyordu. Saygın ve senyörün tüm işlerini bilen biri olarak, Büyük Kağan'ın hoşuna gideceğini bildiği her şeyi öğrenmek ve işitmek için büyük çaba sarf ediyordu. Görevini, Tanrı'ya şükür, başarıyla tamamlıyor ve sayısız yeni ve tuhaf şey öğrenip anlatabiliyordu. Ve Beyefendi Marco'nun davranışı Büyük Kağan'ın öylesine hoşuna gidiyordu ki onun iyiliğini fazlasıyla istiyor ve ona büyük onurlar bahşediyor ve onu öyle yakınında tutuyordu ki diğer baronlar ona pek imreniyorlardı. Bu nedenle de Beyefendi Marco bu ülke hakkında herkesten daha fazla şey biliyor ve bunları öğrenmeye büyük özen gösteriyordu.

XVIII. Beyefendi Nicolò, Beyefendi Mafeo ve Beyefendi Marco Büyük Kağan'dan Nasıl İzin İstediler

Ve Beyefendi Nicolò, Beyefendi Mafeo ve Beyefendi Marco sizin de işittiğiniz süre boyunca Büyük Kağan'la kaldıktan sonra bir gün, memleketlerine dönmek istediklerini kendi aralarında konuştular. Paha biçilmez mücevherler ve altın bakımından orada pek zenginleşmiş olsalar da memleketlerini tekrar görmek için yüreklerinde büyük bir arzu duyuyorlardı ve onurlandırılmış ve rağbet görmüş olmalarına rağmen başka bir şey hayal ettikleri yoktu. Büyük Kağan'ın çok yaşlandığını görerek eğer o, yola çıkışlarından önce ölürse yolun uzunluğu ve kendilerini tehdit eden sonsuz tehlike nedeniyle belki de asla evlerine dönemeyecek olmaktan çekiniyorlardı. Bu nedenle henüz Büyük Kağan sağken evlerine varmayı umuyorlardı. Böylece Beyefendi Nicolò; bir gün Büyük Kağan'ın keyfinin yerinde olduğunu görerek üçü adına, evlerine gitmelerine izin vermesi için önünde diz çöküp yalvarma fırsatını yakaladı. Çok heyecanlanan Büyük Kağan şu cevabı verdi: *"Yollarda can vermeyi niçin istiyorsunuz? Söyle bana, altına ihtiyacınız varsa evinizdekinden daha fazlasını veririm size.*

İsteyeceğiniz her şey için de aynısını yaparım." Ve onlara isteyebilecekleri her onuru sunuyordu. Beyefendi Nicolò cevap verdi: *"Ey Senyör, benim söylediğim şey, altın arzusu değildir, ama ülkemde bir karım olduğundan Hıristiyan yasasına göre, o yaşadıkça onu terk edemem."* Senyör, onlara duyduğu büyük sevgiyle cevap verdi: *"Dünyadaki hiçbir şey pahasına benim krallığımı terk etmenize rıza gösteremem, ama krallığım içinde oraya buraya gitmenizi elbette isterim."* Evlerine ve ailelerine geri dönmek için Büyük Kağan'dan defalarca izin istediler ve tatlılıkla yalvardılar, ama Büyük Kağan onları öyle seviyor ve kendi yanında tutmayı öyle istiyordu ki dünyadaki hiçbir şey pahasına onlara izin vermedi.

Bir süre sonra Doğu Tatarlarının efendisi olan Argun'un[36] karısı Kraliçe Bolgana ölür. Ve bu kraliçe, ölmek üzereyken kraldan bir lütuf talep ederek Katay'da[37] bulunan kendi soyundan kadınlar dışında hiçbir kadının onun tahtına oturmamasını ve Argun'un karısı olmamasını vasiyet eder. Bunun üzerine Argun üç bilge baronunu yanına çağırdı. Bunların adları şöyleydi: Birincisi Ulatay, ikincisi Apuska ve üçüncüsü Koca.[38] Onları, ölmüş olan karısı Kraliçe Bolgana'nın soyundan bir kadını kendisine göndermesini talep etmeleri için büyük bir maiyetle birlikte Büyük Kağan'ın huzuruna gönderdi. Ve üç baron; Büyük Kağan'ın huzuruna çıktıklarında, niçin geldiklerini ona anlattılar. Büyük Kağan onları huzuruna şerefle kabul etti ve çok büyük sevinç ve sevgi gösterdi. Ve Kral Argun onun çok büyük bir dostu olduğundan, Kraliçe Bolgana'nın soyundan gelen Kokasin[39] adlı bir kadını ona gönderdi. Bu, on yedi yaşında çok alımlı ve güzel bir kızdı. Kokasin getirildiğinde Kağan, üç barona bu kadının onların aradıkları kadın olduğunu söyledi ve şunları dedi: *"Onu efendiniz Argun için alın, çünkü onun aradığı soydan, dolayısıyla onu kadın olarak güvenle kendine alabilir."* Bu sözleri işitince çok memnun oldular. Ve gereken her şey hazırlandığında, Kral Argun'un bu yeni kadınına

---

[16] Argun, İlhanlı hükümdarı (1248-1291) [bkz. Soykütüğü Tablosu]. Argun'un sözü edilen karısının adı Boulughon'du (=Samur). Kadınlarının güzelliğiyle nam salmış Baya'ut kabilesindendi ve Argun aynı kabileden kadın almak istemişti.

[17] 907-1122 yılları arasında Çin'in kuzeyinde bir hükümdarlık kurmuş olan Kitanlar, Orta Çağ'da Çin'i belirtmek için Avrupalıların kullandığı ve Rusların Hitay biçiminde hâlâ kullandıkları Hatay adıyla aynı kökendendir.

[18] Bu üç şahıs, kroniklerde Uladay, Abişka ve Hoca adlarıyla geçer. Bu sonuncusu bir addan çok bir unvandır.

[19] Kökötşin (=Mavi kadın; türetme yoluyla; gökyüzü gibi).

şerefle eşlik etmek için büyük bir müfrezeyi de yanlarına alan elçiler Büyük Kağan'dan izin isteyerek yola koyuldular ve geldikleri yoldan geri dönmeleri sekiz ay sürdü. Ama yolculuk sırasında, bazı Tatar kralları arasında yeni patlak vermiş bir savaş nedeniyle yolların kapandığını ve daha öteye gidemeyeceklerini gördüler: İstemeye istemeye Büyük Kağan'ın sarayına geri dönmek zorunda kaldılar ve başlarına geleni ona anlattılar.

O sırada Beyefendi Marco, Kağan için gittiği Hindistan'daki bir elçilik görevinden dönüyordu; çeşitli denizlerde yol almış ve bu memleketten bir yığın havadis getirmişti. Beyefendi Nicolò, Beyefendi Mafeo ve Beyefendi Marco'nun Latin ve bilge olduklarını gören üç baron; onların da yola çıkmaya can attıklarını öğrendiklerinde, bu adamların da kendileriyle birlikte denizden gelmesini istediklerini aralarında konuştular. Çünkü, karadan bu kadar uzun bir yolculuğun büyük zahmetleri olması nedeniyle, kadını da düşünerek deniz yoluyla ülkelerine dönme niyetindeydiler. Ve Büyük Kağan'a gittiler ve yabancıların ve özellikle Beyefendi Marco'nun Hint Denizi'nin büyük bölümünü ve geçmeleri gereken ülkeleri gördüğünü ve tanıdığını bildiklerinden, üç Latinle birlikte onları deniz yoluyla gönderme lütfunda bulunmasını talep ettiler. Size anlatıldığı gibi bu üç Latin'i pek seven Büyük Kağan, büyük bir isteksizlikle bu lütfu onlara bağışladı ve üç Latin'e izin verdi ve onlara bu üç baronla ve bu kadınla birlikte gitmelerini söyledi.

XIX. Burada Beyefendi Nicolò, Beyefendi Mafeo ve Beyefendi Marco'nun Büyük Kağan'dan Nasıl Ayrıldıkları Anlatılmaktadır

Büyük Kağan; Beyefendi Nicolò, Beyefendi Mafeo ve Beyefendi Marco'nun gitmesi gerektiğini gördüğünde üçünü de huzuruna çağırttı. Onlara kraliyet mührü vurulmuş iki altın tablet verdi, üzerine özgür oldukları ve her türlü kölelikten muaf oldukları ve onun tüm topraklarında güvenlik içinde oldukları yazılmıştı. Gidebilecekleri her yerde, onların ve yanlarındakilerin tüm ihtiyaçlarının karşılanması ve güvenlik içinde geçebilmeleri için yanlarına muhafız verilmek zorundaydı. Onları sayısız özel görevle ve Havari için ve Fransa kralı için ve İspanya kralı için ve diğer Hıristiyan kral-

ları için elçilikle görevlendirdi. Sonra on dört gemi hazırlattı; her biri dört yelkenliydi ve on iki yelken altında defalarca denize açılmışlardı. Nasıl gittiklerini size elbette anlatabilirim, ama bu çok uzun iş olacağından burada bundan söz etmeyeceğim; ama daha ilerde, yeri ve zamanı geldiğinde anlatacağım. Bu gemiler arasında en azından dört ya da beşinin her birinde 250-260 gemici vardı.

Ve kadırgalar donatıldığında üç baron ve hanım, Beyefendi Nicolò ve Beyefendi Mafeo ve Beyefendi Marco; Büyük Kağan'dan izin istediler, hazırlanmış olan gemilere gittiler. Çok sayıda soylu hanım ve bey de orada toplanmıştı. Büyük Kağan adamları aracılığıyla onlara çok sayıda yakut ve çok güzel ve değerli başka mücevherler verdi, ayrıca iki yıllık masraflarını da karşıladı. Daha ne diyeyim? Denize açıldılar ve güney yönünde bulunan, adı Cava[40] olan bir adaya varana dek tam üç ay boyunca denizlerde yol aldılar. Bu adadaki sayısız harikulade şeyi, bu kitabın daha ileriki bölümlerinde çok açık seçik olarak size anlatacağım.

Sonra bu adadan ayrıldılar ve Büyük Hint Denizi'nde tam on sekiz ay yol aldıktan sonra ulaşmak istedikleri Kral Argun'un ülkesine geldiler. Yine bu kitapta anlatılacak olan çok sayıda ve önemli harikulade şeyle karşılaştılar. Oraya vardıklarında Argun'un ölmüş olduğunu öğrendiler. Bunu görünce elçiler, hanımı Argun'un oğlu Kaçan'a[41] verdiler. Ve Büyük Kağan'ın ülkesinde kadırgalara bindiklerinde denizciler hariç, erkek ve kadın, eksiksiz altı yüz kişi olduklarını söyleyebiliriz. Gidecekleri ülkeye vardıklarında ise on sekiz kişi hariç hepsinin yolda ölmüş olduğunu fark ettiler; üç elçiden yalnızca biri, Koca adındaki kalmıştı ve tüm kadın ve kızlardan ise biri hariç hiçbiri ölmemişti. Argun'un beyliğini, henüz hükümdarlık edecek yaşta olmayan oğlu adına Kiakatu'nun[42] idare ettiğini gördüler, çünkü Kaçan henüz gençti. Bu kraliçeyi Kral Argun'un emri üzerine getirdiklerinden, doğru bildiklerini yapacaklarını söylemek

---

[40] Bu, Marco Polo'nun "Küçük Cava"sıdır, yani Sumatra (Singapur). Burası CLXVIII-CLXXI. bölümlerde tarif edilecektir.

[41] Gazan, İlhanlı hükümdarı (1295-1304) [bkz. Soykütüğü Tablosu].

[42] Geyhatu, Argun'un kardeşi ve Gazan'ın amcası, İlhanlı hükümdarı (1291-1295) [bkz. Soykütüğü Tablosu]. Gerçekte, bu metnin de ima etmeye çalıştığı gibi bu bir nâiplik değil bir taht gaspıdır. Marco Polo da bu sorun üzerinde CCXVI. bölümde tekrar duracaktır.

için Kiakatu'ya mesaj göndermenin münasip olduğunu düşündüler. O da hanımı Kral Argun'un oğlu Kaçan'a verebileceklerini söyledi. Kaçan, bazı düşman uluslar ülkeyi talan etmek için aşamasınlar diye bazı geçitleri korumak amacıyla altmış bin silahlı adamla birlikte o sırada Kuru-Ağaç'ın[43] uzak bölgelerinde, Pers sınırlarında bulunmaktaydı. Böyle yaptılar. Hanımı ona güvenip bıraktılar ve tüm elçilik ve habercilik görevlerini de yerine getirdiler.

Ve Beyefendi Nicolò, Beyefendi Mafeo ve Beyefendi Marco; hanımın tüm işlerini yerine getirdiklerinde ve Büyük Kağan'ın onlara emanet ettiği habercilik görevlerini de tümüyle tamamladıklarında, Kiakatu'nun yanına geri döndüler. Çünkü yolları oradan geçiyordu ve orada dokuz ay kaldılar. Sonra oradan ayrılarak yola koyuldular. Ve şunu iyi bilin ki yola çıkmadan önce Kiakatu, Büyük Kağan'ın bu üç habercisine -bunlar Beyefendi Nicolò, Beyefendi Mafeo ve Beyefendi Marco'ydu- buyruklardan oluşan dört altın tablet verdi; ikisine akdoğan kazınmıştı, birine aslan ve birine de tekboynuz. Her birinin uzunluğu bir karış, genişliği beş parmaktı ve ağırlığı üç ya da dört *marc** kadardı. Ve açıklayıcı yazılarında, Tanrı'nın gücünün sonsuz olduğu, Büyük Kağan'ın adının sonsuza dek onurlandırılması ve kendisine saygı gösterilmesi gerektiği ve kim ki buna itaat etmezse ölüm cezasına çarptırılacağı ve mallarına el konacağı; ve bu üç habercinin onun tüm topraklarında sanki oymuş gibi onurlandırılacakları ve hizmet görecekleri ve tüm tehlikeli geçiş için atların ve tüm masrafların ve tüm muhafızların onlara ve yanlarındakilere tam olarak verileceği belirtilmişti. Ve kuşkusuz böyle davranıldı. Çünkü onun tüm topraklarında atlar buldular, masrafları ve tüm ihtiyaçları tamamen karşılandı; çünkü size yanlışsız söylüyorum ki onlara defalarca iki yüz atlı adam verildi ve bir topraktan diğerine güvenlik içinde gitmeleri için neye ihtiyaç duyuyorlarsa o verildi. Ve böyle olmasına gerçekten ihtiyaç vardı, çünkü Kiakatu'nun hiç otoritesi yoktu ve ne doğal senyördü ne de bağlı derebeyiydi ve sonuç olarak insanlar, gerçekten bir efendileri olsaydı yapmaktan çekinecekleri kötülükleri yapmaktan geri durmuyorlardı. Ve Beyefendi Nicolò, Mafeo ve Marco yolculuklarına devam ederken Büyük Kağan'ın

[43] Kuru-Ağaç, burada, bugünkü İran'ın kuzeydoğusundaki Horasan bölgesini belirtiyor olabilir. Buranın tasviri için bkz. Bölüm XL.

* *Marc* aşağı yukarı 250 gramdır, çn.

yaşamını yitirdiğini öğrendiler.[44] Bu durum bu bölgelere bir daha geri dönme umutlarını tamamen sildi.

Bu üç habercinin şerefi için belirtilmesinde yarar olan bir şeyi de size söyleyeyim. Size gerçekten söylüyorum ki Beyefendi Mafeo, Beyefendi Nicolò ve Beyefendi Marco büyük bir yetkiye sahiptiler. Çünkü şunu bilin ki Büyük Kağan onlara çok güveniyordu ve onların iyiliğini çok istiyordu ki Kraliçe Kokasin'i ve de Mangi[45] kralının kızını, tüm Doğu'nun Efendisi olan Argun'a götürmeleri için onlara emanet etmişti. Öyle de yaptılar, çünkü yukarıda size anlattığım gibi tüm bu insanlar ve bu büyük masraflarla, deniz yolundan onları götürdüler. Ayrıca size söylüyorum ki bu iki soylu hanım bu üç habercinin ihtimamlı gözetimindeydi, çünkü kendi kızlarıymış gibi onları kurtardılar ve korudular; ve çok genç ve çok güzel olan hanımlar da bu üçünü babaları kabul ettiler ve onlara itaat ettiler. Ve bu üçü onları kendi elleriyle baronlarına teslim ettiler. Ve size bir gerçeği daha söylüyorum ki bugün hüküm süren Kaçan'ın karısı Kokasin, üç haberciye öyle iyilik besledi ki babası için olduğu gibi bu üç haberci için de yapmayacağı tek bir şey yoktu. Çünkü, bilin ki bu üç haberci; kendi ülkelerine dönmek için onu bıraktıklarında, onların ardından matem gözyaşları döktü. Böyle iki soylu hanımın bu kadar uzun mesafedeki baronlarına götürülmek üzere bu üç haberciye nasıl emanet edildiklerini anlatan, defalarca tekrar edilmesinde yarar olan bir şeyi anlattım size. İmdi, bu konuyu bir yana bırakalım; size daha sonra anlatacağız. Ne diyordum? Bu üç haberci Kiakatu'dan ayrıldıklarında yola koyuldular ve günlerce at koşturdular, aşağıda sözü edilecek birçok ülkeyi ve bölgeyi incelediler, sonunda, Tanrı'nın lütfu sayesinde, uzun zaman sonra ve büyük çabaların ardından Büyük Deniz'deki Trabzon'a[46] ulaştılar. Trabzon'dan da Konstantinopolis'e gittiler; Konstantinopolis'ten Negrepont'a ve

[44] Kubilay Şubat 1294'te ölmüştü. Bu bölüm, Marco Polo'nun Ceneviz hapisanesinde Kubilay'ın hâlâ hayatta olduğuna inandığı I.XXVII. bölümle çelişmektedir.

[45] Manzi, 960-1279 yılları arasında Song imparatorlarının yönettiği Güney Çin'e Moğolların verdiği addır. Burada muhtemelen sondan bir önceki imparatorun kızı söz konusu edilmektedir.

[46] Bugün Türkiye'de, İlhanlıların vassallığı döneminde bir Bizans krallığının başkentiydi. Bu şehir, Memlukluların Suriye'nin kuzeyine doğru yayılmasının ardından, Moğol dünyasının iç denizlere doğru açıldığı ender noktalardan biri olmuştu.

Negrepont'tan, büyük servetler ve kalabalık bir maiyetle birlikte, bunca büyük güçlüklerden ve sonsuz tehlikelerden kendilerini çekip çıkardığı için Tanrı'ya şükrederek gemiye bindiler ve nihayet Venedik'e sağ salim vardılar. Bu, İsa'nın vücut bulmasının 1295. yılında olmuştu. Şimdi sizin de işittiğiniz gibi önsözün tüm olaylarını size anlattığıma göre artık kitaba başlıyorum.

XX. Burada Küçük Ermenistan Anlatılmaktadır

İki Ermenistan'ın var olduğu doğrudur;[47] biri Büyük biri Küçük; küçük olanının alanı küçüktür. Küçük Ermenistan'ın efendisi bir kraldır, Sevasto[48] denen bir şehirde oturur. Kral her yerde kabul görür, ülkeyi adalet içinde tutar, hiçbir hırsız uğursuz ondan kaçamaz; ülkesinde yaşayanlar Hıristiyan olmasına rağmen kendisi, Tatar Kralı Büyük Kağan'ın tebaasıdır: Ama bu ülkenin sakinleri Romalılar gibi hak dininden değildir[49] ve bu eğitimli olmamalarındandır, çünkü eskiden iyi Hıristiyandılar. Bu Küçük Ermenistan'a eğer iyi vaizler ve müminler gelirse bir süre sonra burası hak dinine geçebilir. Sayısız şehir, şato ve köy vardır ve her şey pek boldur. Çok verimli ve hoş bir topraktır. Aynı zamanda büyük şenlikler yapılır ve hem dört ayaklılar hem de kuşlar bakımından güzel bir av toprağıdır. Ama sağlıklı bir bölge olmadığını, oldukça sağlıksız olduğunu, havasının iyi olmadığını size söyleyeyim. Eskiden, soylular cesur ve silah kullanmada ustaymış, her biri iki kişiye bedelmiş, ve pek nazikmişler; ama bugün güçsüz ve değersiz bir haldeler ve çok obur ve ayyaş olmak dışında hiçbir meziyetleri yoktur. Bol bol kırmızı ve beyaz şarapları vardır ve içkiye çok düşkündürler.

---

[47] Kilikya adıyla da bilinen Küçük Ermenistan, bugünkü Adana (Türkiye) ovasından ve dağlık art-ülkesinden oluşmuştur. Büyük Ermenistan'ın fethinden sonra iltica eden Ermeniler burada, 1375 yılına kadar varlığını sürdürebilmiş Haçlılar topluluğu içinde küçük bir devlet kurmuşlardı. Bugünkü Türkiye'nin doğusundaki yüksek yaylalara denk düşen Büyük Ermenistan, XI. yüzyıl başında Bizanslıların yıktığı bir devletti.

[48] Bu bölümde iki kez geçen bu ad, iki farklı şehre denk düşer. Sivasto, burada Küçük Ermenistan'ın başkenti, Sis bugünkü Kozan olabilir.

[49] Gregoryen denen Ermeni Kilisesi, V. yüzyılda Hz. İsa'nın mahiyeti hakkında "tek-doğacılık" düşüncesini benimsemiştir.

Sözü geçen bölgenin deniz kenarında bir şehri vardır ki adı Laias'tır; güzel ve büyük, ticaretin faal olduğu bir şehirdir; çünkü bilin ki Fırat'ın tüm baharat ve kumaşları ve tüm diğer değerli şeyler bu şehre taşınır. Pamuk çok boldur. Ve Venedik, Pisa ve Ceneviz tacirleri ve tüm iç bölgelerin tacirleri buraya gelip alım-satım yaparlar ve depolarını burada tutarlar. Bu Küçük Ermenistan Krallığı'nın sınırları şunlardır: Güney tarafında, Sarrazenlerin ellerinde tuttukları "Vaat Edilmiş Toprak"; Yıldız tarafında Türkmenler[50] vardır, bunlara Karamanlılar[51] denir. Şarka ve Yunan-Rüzgârı'na doğru Türkiye, Kayseri[52] ve Sivas[53] ve hepsi de Tatarlara tâbi olan başka şehirler vardır; Günbatımı tarafındaki denizden Hıristiyan ülkelere doğru yol alınır. Böylelikle size Küçük Ermenistan'dan söz ettik; şimdi size Türkiye'yi anlatacağız.

XXI. Burada Türkiye Bölgesi Anlatılmaktadır

Türkiye[54] bölgesinde üç tür insan vardır: Türkmenler Muhammed'e taparlar* ve onun yasasına bağlıdırlar; her konuda hayvan gibi yaşarlar, cahil bir halktır, dilleri diğerlerinden farklı ve barbardır. Dağlarda ve koyunları için iyi otlaklar buldukları geniş fundalıklarda yaşarlar, çünkü toprağı işlemezler ve yalnızca sürü

---

[50] Turkomanlar ya da Türkmenler Oğuz grubundan Türk kabileleridir. Esasen bugünkü Kazakistan'da, Balkaş Gölü bölgesinde göçebe yaşayan Türkmenler, XI. yüzyıl başındaki ilk dalgayla İran'a gelip Selçuklu İmparatorluğu'nu kurmuşlardır. Moğol istilasının yol açtığı ikinci bir dalgayla Küçük Asya'ya girmiş ve Anadolu Selçukluları tarafından bu devletin uç beyliğine yerleştirilmişlerdir.

[51] Anadolu Selçuklu hükümdarlarının Kilikya uç beyliğine yerleştirdiği Karamanlılar, Torosların üzerinde at sırtında, Osmanlıların genişlemesinden önceki en güçlü Türkmen devletini kurdular. Marco Polo döneminde Baybars, Moğollara ve yerel vassallarına -Küçük Ermenistan kralları ve Konya'daki Selçuklu sultanları- karşı Karaman emîrini müttefiki yapmıştı.

[52] Eski Cesaree, bugün Türkiye'nin ortasındaki Kayseri.

[53] Sevasto, eski Sebaste, Türkiye'nin orta-doğusundaki bugünkü Sivas söz konusudur.

[54] Turkomanya ya da Türkiye olarak Marco Polo'nun belirttiği yer, yalnızca bugünkü Türkiye'nin orta kısmıdır.
Orta Çağ Avrupa kültürü nazarında Müslümanlar putperest kabul edilmektedir. Türkmenlerle ilgili aşağılayıcı ifadeler de aynı çağın önyargılı dilinin bütün özelliklerini taşır -en.

hayvanlarıyla yaşarlar. Türkmenlerin nadiren evleri vardır, genellikle kırda hayvanlarıyla birliktedirler; hayvan derisinden giysileri ve keçe ya da deriden evleri vardır. Ve size diyorum ki çok iyi Türkmen atları ve çok değerli, çok iyi katırlar burada doğar. Diğer insanlar Ermenilerdir, oldukça kusurlu Hıristiyanlardır bunlar ve üçüncü halk olan Yunanlar, şehirlerde ve köylerde kârışık yaşarlar ve ticaret ve zanaatla geçinirler. Bunların büyük malları vardır. Çünkü bilin ki dünyanın en iyi halıları ve en mükemmel renkleri bu yerlerin beşinde yapılmaktadır. Koyu kırmızı ve diğer renklerdeki, çok güzel ve çok zengin, çok büyük miktarda ipekli kumaşlar ve daha birçok şey de burada yapılmaktadır. Ayrıca toprağı da ekerler. Bununla birlikte tüm bölge, adını bu halkların birincisinden alır ve buraya "Türkiye" denir, Ermeniler ve Yunanlar ise orada sanki tesadüfen bulunmaktadırlar. Bölgenin en iyi ve en ünlü şehirleri Konya,[55] Kayseri ve Sivas'tır. Beyefendi Aziz Blasius[56] burada İsa için işkence çekti. Bu şehirler çok zengin ve müreffehtir, ama diğerleri bunlar kadar değildir. Bu bölgede başka şehirler ve köyler de vardır ama size bunları söylemeyeceğiz, çünkü bu çok uzun bir sayıp dökme olur. Hepsi de burada yasayı yapan ve buraya vekiller ve valiler gönderen Doğu Tatar kralının tebaasıdır. Bu Tatarlar, kendi topraklarında hangi Tanrı'ya tapıldığını bilmeye önem vermezler. Tek önem verdikleri hepsinin Efendi Kağan'a sadık ve çok itaatkâr olup olmadıkları, belirlenmiş haracı ödeyip ödemedikleri ve adalet içinde hareket edip etmedikleridir; ruhunuzu istediğiniz gibi kullanmakta serbestsiniz. Yine de onların inançlarını çekiştirmenizi ve onları işlerinde yardımsız bırakmanızı hiç istemezler. Ve Tatarlar arasında oturan kişi ister Yahudi olsun, ister pagan, isterse de Sarrazen ya da Hıristiyan, ruhuyla ve Tanrı'yla dilediğini yapabilir. Kuşkusuz Tatar ülkesinde İsa'nın Efendi olduğunu kabul ederler, ama onun kibirli bir efendi olduğunu söylerler, çünkü öteki tanrılarla birlikte olmayı hiç istememektedir, dünyanın tüm diğer tanrılarının üzerinde Tanrı olmak istemektedir. Bu nedenle bazı yerlerde altından ve gümüşten İsa heykelleri vardır ve onun "Hıristiyanların Büyük Efendisi"

[55] Eski Ikonium, Türkiye'nin orta bölgesindeki bugünkü Konya, o dönemde Anadolu Selçuklularının başkentiydi. Marco Polo, yolculuk güzergâhında Kayseri ve Sivas'tan geçmiş olmalıdır, yoksa daha batıda bulunan Konya'dan değil.

[56] Aziz Blaise, 316 yılına doğru öldürülen Sivas piskoposudur.

olduğunu söyleyerek, bunları sandıklarda gizli tutarlar. Şimdilik bu bölgeyi bir tarafa bırakalım ve Büyük Ermenistan'dan söz edelim.

XXII. Burada Büyük Ermenistan Anlatılmaktadır

Büyük Ermenistan çok büyük bir bölgedir. Her yerinde aynı dil konuşulur, diğer bölgelerin dilinden farklıdır, ama hem konum itibarıyla hem de ülke sayısı bakımından Küçük Ermenistan'dan daha büyük olmasına rağmen diğer her konuda Küçük Ermenistan'la uyum içindedir. Erzincan[57] denen bir şehirle başlar. Dünyanın en iyi *hokeranları*[58] burada yapılır, çünkü bu insanlar bu işin ustasıdır. En iyi ve en güzel pamuklu buradadır ve burada sayamayacağımız daha birçok meslek de icra edilmektedir. Bu şehirde yerden fışkıran sıcak sular tüm dünyanın en güzel ve en sağlıklı doğal banyolarını meydana getirir. İnsanların büyük çoğunluğu Ermeni'dir ve Tatar tebaasıdır. Çok sayıda köy ve şehir vardır. Ama tüm krallığın en soylu şehri Erzincan'dır. Burada Hıristiyanları yöneten bir başpiskopos vardır. Bu nedenle Erzincan, tüm bölgenin metropolüdür ve insanların çoğu İsa inancına bağlıdır. Ama iyi bilen âlimleri olmadığından çeşitli inanç konularında çok sayıda sapkın da bulunmaktadır. Diğer şehirler, geniş bir şehir olan ve büyük miktarda gümüş çıkartılan Erzurum[59] ve Erciş'tir.[60] Çok büyük bir bölgedir. Ve yazın Doğu Tatarlarının bütün ordularının burada kaldığını size söyleyeyim, çünkü bu bölge yazın onların hayvanları için çok güzel otlaklara sahiptir ve bu nedenle Tatarlar yazın burada hayvanlarıyla birlikte kalırlar, ama kışın burada kalmazlar, buraya aşırı yağan karın müthiş soğuğu nedeniyle hayvanlar burada yaşayamaz. Ve bu nedenle Tatarlar kışın bu bölgeleri terk ederler ve hayvanları için büyük çayırların ve güzel otlakların bulunduğu sıcak yerlere gider-

[57] Ya da Arçingan, bugünkü Türkiye'nin doğusunda.

[58] *Bokeran* ya da *bugan*, adı muhtemelen Buhara şehrinden gelen bir kumaştır. İnce pamuktandır ve Marco Polo'nun döneminde çok değerlidir. Daha sonra astar olarak kullanılan kaba bir kumaşa da bu ad verilmiştir.

[59] Arz-el-Rum (=Bizanslıların toprağı), bugünkü Türkiye'nin doğusundaki Erzurum. Bu şehir, önceki şehirler gibi Anadolu Selçuklularına aitti, onlar da İlhanlıların vassalıydılar.

[60] Van Gölü'nün kuzeydoğu ucunda bulunan Eski Arsissa.

ler. Bayburt[61] denen bir köyde çok büyük bir gümüş yatağı vardır; ve bu köy, Trabzon'dan Tebriz'e[62] giderken görülür.

Dahası size söylüyorum ki bu Büyük Ermenistan'ın ortası, büyük bir dağın üzerindeki[63] Nuh'un Gemisi'dir. Burası gerçekten çok büyük ve çok yüksek bir dağdır, bir küpe benzer. Üzerine, söylendiğine göre, Nuh'un Gemisi gelip konmuştur ve dağın adının "Nuh'un Gemisi Dağı" olması buradan gelir. Dağ öyle geniş ve uzundur ki çevresi ancak iki günde dolaşılır. Dağın zirvesinde her zaman büyük miktarda kar bulunduğundan kimse zirvesine kadar gidemez, çünkü kar asla tamamen erimez; ama her kar bir öncekinin üzerine yerleşir ve böylece büyür. Bu gemi çok uzaktan görülmektedir, çünkü üzerinde bulunduğu dağ çok yüksektir ve hemen hemen tüm yıl karla kaplıdır; bazı yerlerde, bu karların ortasında çok uzaktan görülen bir leke ve büyük, siyah bir şey var gibidir, ama yakından, hiçbir şey görülmez. Bu Ermenistan'da sayısız büyük ve yüksek dağ vardır ve bunlar arasında bazı dağlara Baris Dağı, ya da Olympos Dağı[64] denir ve bu dağ sanki gökyüzüne değer gibidir. Ve bazıları burada birçok kişinin büyük tufandan kurtulduğunu söylemektedir. Bu bölgelerde Nuh'un Gemisi'ne dünyanın kadırgası denmektedir. Ziyaretçiler bu konuyu sormadıkça bundan o kadar az söz ederler ki sanki hiç orada değildir: Sorulduğunda konuşurlar ve o kara şeyin dünyanın kadırgası olduğunu söylerler. Ama düzlüğe doğru yamaçlarda, eriyen kardan kaynaklanan nemden dolayı dağ yazın öyle verimli ve bol çayırlarla kaplanır ki yörenin tüm koyun sürüleri hiç istisnasız buraya çok uzaklardan getirilirler. Hiçbir

[61] Marco Polo, Laias'tan Pekin'e yolculuğu sırasında, gerçekten kendisinin izlediği güzergâhtan başka, derlenen bilgilere göre az çok uzak memleketlere doğru geçilen şehirlerden çevreye uzanan güzergâhları da anlatacaktır. Örneğin, Van Gölü kenarında Marco Polo'nun yoluyla, Trabzon'u Tebriz'e birleştiren ve muhtemelen Pololar tarafından 1295'teki geri dönüşleri sırasında ters yönde izlenmiş olan yol birleşmektedir. Paperth, bugünkü Bayburt; bu yol üzerinde, Trabzon'un yüz kilometre kadar güneydoğusundadır.

[62] Ya da Turis, İran'da Doğu Azerbaycan'ın başkenti ve o dönemde İlhanlıların başkenti.

[63] Söz konusu olan Ağrı (Ararat) Dağı'dır.

[64] Bu muhtemelen Elburz'dur, artikel olan "El" kaldırılmıştır. (El Burç = Kale), Kafkasların en yüksek zirvesi. Yine de metinde Elburz ile Ağrı arasında bir karışıklık olduğu açıktır.

şeyleri eksik olmaz. Ayrıca inen karlardan, dağın üzerinde kalın bir balçık oluşur.

Ve şimdi, güneye doğru Ermenistan sınırındaki bölgeler: Musul,[65] Muş,[66] ve Mardin.[67] Daha ileride buradan söz edeceğiz. Ve anlatması çok uzun sürecek sayısız bölge vardır. Dolayısıyla güneye ve doğuya doğru Musul denen bir şehir ve krallığıyla sınır oluşturur. Bunlar Hıristiyandır. Size daha ilerde sözünü edeceğim Yakubiler[68] ve Nasturilerdir[69] bunlar. Şimdilik yalnızca bir iki laf edeceğiz. Bunlar Yıldız'a doğru Gürcülerle sınır oluşturur. Onlardan da size ileride söz edeceğim. Ve Gürcülere doğru uzanan bu sınır üzerinde, yağ gibi bir sıvının[70] bolca çıktığı bir çeşme vardır. Kimi zaman bu çeşmeden yüz kadar büyük kadırga aynı anda kolaylıkla yüklenir; yemesi hiç hoş değildir, ama yanması güzeldir ve uyuz olmuş insanları ve hayvanları yağlamakta ve kurdeşen olmuş ve yaralı develerin iyileştirilmesinde işe yarar. Ve insanlar bu yağı bulmak için çok uzaklardan gelirler ve çevredeki tüm memleketlerde bu yağdan başkası yakılmaz. Şimdi Büyük Ermenistan'ı bırakalım ve size Gürcülerin bölgesini anlatayım.

XXIII. Burada Gürcü Kralları ve Onların İşleri Anlatılmaktadır

Gürcistan'da daima David Melik denen biri kraldır ki bu,

---

[65] Burada başlayan yeni güzergâh şu yöndedir; Muş, Mardin, Musul. XXIV. ve XXV. bölümlerde bu güzergâh devam edecektir. Bugün Irak'ta bulunan Musul o dönemde İlhanlılara aitti.

[66] Bugün Türkiye'de bulunan Muş da İlhanlılara aitti.

[67] Mardin, bugün Türkiye'dedir. 1108'den itibaren yerel bir Müslüman hanedana aitti: Artuklular. Marco Polo'nun dönemine kadar İlhanlıların vassalı olarak ayakta kalmayı başarmışlardı.

[68] Yakubiler, Mardin'in ve Musul'un aynı bölgelerinde günümüzde de varlığını sürdüren "tekdoğacı" bir mezheptir.

[69] Nasturiler, günümüze kadar Orta Doğu'da çok dar bir alanda varlıklarını sürdürmüş olsalar da Orta Çağ boyunca, çok sayıda yandaş kazanarak Asya'nın sınırlarına kadar yayılmışlardır. Özellikle Marco Polo'nun tüm yolculuğu boyunca rastlayacağı Türk ve Moğol kabileler arasında yaygındır.

[70] Bu, elbette petroldür.

Fransızcada Kral David[71] demektir; ve o Tatar kralının tebaasıdır. Eskiden bu bölgenin tüm krallarının, sağ omuzlarında bir kartal işaretiyle doğdukları rivayet edilirdi, ama şimdi bu iz artık yoktur. Bunlar çok yakışıklı ve cesur, iyi silah kullanan, iyi okçu ve savaşta iyi dövüşen insanlardır. Hıristiyandırlar, ama Yunan yasasına uyarlar ve din adamları gibi kısa saçlıdırlar. Bu Gürcistan, Kral Büyük İskender'in doğuya geri dönmek istediğinde geçemediği bölgedir, çünkü yol dar ve çok tehlikelidir. Çünkü, bir taraf Baku Denizi'dir ve diğer taraf aşılmaz ormanlarla ve atla yol almanın mümkün olmadığı çok büyük bir dağla kaplıdır. Dağ ile deniz arasında kalan geçit öyle dardır ki atla geçilemez ve bu dar yol dört fersahtan fazla sürer; iki kişi asla yan yana yürüyemez, ikisinden biri denize düşer; öyle ki pek az insan bu geçidi tüm dünyaya karşı savunabilir. Ve bu nedenle İskender geçemedi. Ve size söylüyorum ki İskender çok güçlü bir kule ve geçidin çıkışına da bir kale yaptırdı, böylece bu insanlar onun ve adamlarının üzerine düşmeden geçemediler; ve bugüne kadar buna Demir Kapı dendi[72] ve burası *İskender'in Kitabı*'nda onun Tatarları iki dağ arasına nasıl sıkıştırdığının anlatıldığı yerdir. Onların Tatar oldukları doğru değildir, onlar Kumanlar[73] denen bir halktır ve başka ırklardan da yeterince vardır, çünkü o dönemde Tatarlar yoktu. Bu bölgede yeterince şehir ve köy vardır; bolca ipek bulunur, ipekli ve sırmalı kumaşlar yapılır. Bunlar insanın hiç görmediği kadar güzel ve ucuzdur, yün kadar ucuzdur, çünkü fazlasıyla ipek yetiştirilir ve bu meslekte çalışan çok işçi vardır. Dünyanın en iyi çakırdoğanları da buradadır, bunlara *avigi*[74] denir, kuş avlayacak güzel yerler vardır. Bu bölgenin tüm insanları şatafatlı biçimde yaşarlar, çünkü her şeyden çok bol bulunur, ve ticaretle ve toprağı işleyerek geçinirler. Bölge büyük

[71] V. David, Doğu Gürcistan Kralı (1243-1272).

[72] Dağıstan Özerk Cumhuriyeti'nde bugünkü Derbend şehrinin bulunduğu yerde, Hazar Denizi ile Kafkas arasındaki geçidin en dar bölgesi.

[73] Kendilerini Kıpçaklar diye adlandıran halka Bizanslıların verdikleri ad. Oğuzların komşusu olan bu halk, onların ardından göçe başlamışlar ama güney Rusya'ya yönelmişler, Moğol işgaline kadar orada kalmışlardır. Marco Polo'nun konu dışı açıklamasına gelince bu pek sarih değildir, çünkü Kumanlar da Moğollar gibi İskender Dönemi'nde bu bölgede yoklardı.

[74] Bunlar atmacaya yakın kuşlardır, av için kullanıldıkları açıktır, çünkü Türkçede "avcı" anlamına gelir.

dağlarla, daracık ve çok güçlü geçitlerle doludur, öyle ki Tatarlar buraya asla tamamıyla hâkim olamamışlardır. Çünkü bölgenin bir bölümü Tatar kralına tâbidir, ama geri kalanı bunun dışındadır ve sahip olduğu müstahkem mevkiler nedeniyle Kral David'e tâbidir. Ve bu müstahkem mevkilerde ve dağlarda, şimşirden başka ağacın bulunmadığı ormanlar vardır.

Burda Saint-Lionard denen bir manastır vardır.[75] Çok görkemli ve saygıdeğer bir yerdir. Buradaki keşişlerin çoğu bizim dinî yasamıza uymaktadır ve burada şimdi size anlatacağım mucizenin gösterildiği söylenmektedir. Çevrede büyük bir göl olduğunu bilin. Bu gölün suyu Saint-Lionard Kilisesi'nin yanında bulunan büyük bir dağdan gelir ve bu dağdan gelen suda tüm yıl boyunca, büyük ya da küçük hiç balık bulunmaz; yalnızca Karem perhizinin ilk günü balıklar gelmeye başlarlar ve Karem'in her günü gelirler, ta ki Paskalya'nın arifesi olan Saint Sabbat'a kadar ve Paskalya günü balıklar kaybolur. Bu dönem boyunca yeterince balık bulunur ve bu dünyanın en eşsiz balığıdır ama yılın tüm diğer zamanlarında, bir sonraki Karem gününe kadar hiç balık bulunmaz; her yıl böyle olur ve bu mucizenin ta kendisidir. Ve yukarıda adı geçen bölge iki denize bakar, birinin adı Büyük Deniz'dir, Yıldız tarafındadır.

Ve size söylüyorum ki sözünü ettiğim ve dağın bitişiğindeki diğer deniz, Gil ya da Ceylan Denizi'di[76] ve Baku Denizi'dir; çevresi iki bin yedi yüz mildir ve bir canlı balık havuzuna benzer, çünkü öteki denizle asla karışmaz. Her denizden on iki gün uzaktadır; Fırat Nehri[77] buraya dökülür. *Kutsal Kitap*'ta yazdığı gibi burası cennetin dört ırmağından biridir. Dicle denen nehir ve Gion[78] ve daha birçokları da buraya dökülür; tamamen dağlarla ve çok verimli topraklarla çevrilidir, çok sayıda güzel kasabanın bulunduğu, çok kalabalık çok sayıda ada vardır. Bu adalarda, Pers Krallığı'ndan ya da bölgesinden fetihlerle gelen Büyük Tatarın önünden kaçan insanlar yaşamaktadır

[75] Burası belirlenememiştir. Belki Ermenistan'daki Sevan Gölü'dür.

[76] Hazar Denizi'dir bu; Ghelan Denizi adı, güneyden bitişik olduğu İran bölgesinin adından gelir.

[77] Volga, Dicle diye belirtilmişti. Fırat ise Baku'nun güneyinden Hazar Denizi'ne dökülen Kura olmalıdır.

[78] Sözcük Arapçadaki Ceyhun'a denk düşer, yani Hazar Denizi'ne değil Aral Denizi'ne dökülen Amu Derya'dır.

ve kasaba ve kırları yerel yönetimler yönetmektedir. Demek ki bu insanlar, kaçarlarken daha güvende olmayı umdukları bu adalara ve dağlara çekilmişlerdir; bu adalar bu şekilde insanla dolmuştur. Bu durum ıssız adacıklar için de geçerlidir. Yine de adı geçen denizde çok sayıda balık yetişir ve özelikle mersin balığı, somonlar ve başka büyük balıklar bulunur. Kısa bir süredir Ceneviz tacirleri bu denizde gemicilik yapmaktadırlar, çünkü kullandıkları gemileri buraya getirip koymuşlardır.

Yaygın olarak *ghella*[79] denen ipek buradan gelmektedir. Bu bölgenin yakınında, adı Tiflis olan çok güzel ve çok büyük bir il vardır; etrafında sayısız kasaba ve köy ona bağlı olarak bulunmaktadır ve burada Hıristiyanlar, özellikle Ermeniler ve Gürcüler yaşar, ayrıca birkaç Sarrazen ve Yahudi de burada yaşar, ama bunlar çok az sayıdadır. Burada ipekli ve çeşit çeşit kumaşlar imal edilir. İnsanlar zanaatçılıkla yaşarlar ve Tatarların büyük kralına tâbidirler. Şunu da bilmek gerekir ki her bölgenin iki ya da üç belli başlı şehrini ancak tarif ettik, ama başka birçok şehir daha vardır, bunları sırayla tarif etmek çok vakit alır, çünkü özellikle hayranlık uyandırıcı hiçbir şey yoktur. Ama bu bölgede bulunan ve ihmal ettiğimiz şehirlerden bazıları aşağıda daha eksiksiz olarak tarif edilmiştir. Büyük Ermenistan'ın Yıldız'a doğru sınırlarını artık saydığımıza göre güney ile doğu arasındaki başka bölgeleri size anlatmak istiyoruz.

XXIV. Burada Musul Krallığı Anlatılmaktadır

Büyük Ermenistan'ın, güney ile doğu arasındaki diğer sınırı üzerinde Musul Krallığı bulunur. Musul büyük bir krallıktır, burada çeşit çeşit insan yaşar; size bunları tarif edeceğim. İlk başta Araplar gelir, bunlar Muhammed'e taparlar. Bir başka soydan insanlar da vardır ki bunlar Hıristiyan yasasına uyarlar, ama Roma Kilisesi'nin buyruğunda değillerdir, çünkü birçok konuda yanlışa düşerler. Bunlara Nasturiler ve Yakubiler denir. Katolik[80] dedikleri patrikleri vardır ve bu patrik başpiskoposları ve piskoposları, rahipleri ve yüksek rütbeli din adamlarını atar ve onları her tarafa vaaz vermeye gönderir, tıpkı Roma Havarisi gibi onları Hindistan'a ve Cathay'a, Bağdat'a

[79] Geylan ipeği.

[80] Musul'da yaşayan Nasturilerin dini lideri Katoliktir.

kadar gönderir. Ama size diyorum ki vaaz verseler de her konuda doğru vaaz vermezler, sapkınlar gibi vaaz verirler, öyle ki sapkınlar sapkınları doğurur ve buralarda rastladığınız her Hıristiyan Nasturi ve Yakubi'dir, bunlar çok sayıdadır. Muslin denen ipek ve simli en güzel kumaşlar orada imal edilir, ve zanaatkârdırlar ve sanatta usta olmuşlardır. Ve size diyorum ki tüm bu pahalı baharatları, bu incileri ve muslin denen simli ve ipekli giysileri büyük miktarlarda getiren, tüm bu büyük tacirler, çoğunlukla bu krallıktandır.

Ve bu krallığın dağlarında Kürt denen insanlar yaşar. Bunlar Nasturi ve Yakubi Hıristiyandır. İçlerinden bazıları Sarrazendir ve Muhammed'e taparlar; cesur ve iyi okçudurlar, ama çok kötü insanlardır, tacirleri rahatlıkla soyarlar. Çok büyük miktarda pamuk yetiştirilen ve başka şeylerin yanısıra büyük *bokeran* imalatı da yapılan Muş ve Mardin denen başka bir vilayet de buradadır. Tacirler ve zanaatkârlar burada kalabalıktır ve Tatarların kralına tâbidirler. Şimdi Musul Krallığı'nı bırakalım ve size büyük Bağdat şehrini anlatalım.

XXV. Burada Büyük Bağdat Şehrinin Nasıl Alındığı Anlatılmaktadır

Bu bölgelerde Baudak[81] denen çok büyük bir şehir vardır. Buranın *Kutsal Kitap*'taki adı Sus'dur. Farklı ırklardan halklar burada yaşar, Yahudiler, paganlar ve özellikle de Sarrazenler. Halife denen, dünyadaki tüm Sarrazenlerin en yüksek din adamı oradadır, tıpkı dünyanın tüm Hıristiyanlarının başının Roma'da bulunması gibi. Bazıları Hıristiyandır ama kötü Hıristiyandır, daha az sayıdaki bazıları ise iyi Katoliklerdir. Şehrin öyle büyük olduğu söylenir ki bir insan ancak üç günde çevresini dolaşabilir. Şehirden çok büyük bir ırmak geçer, güneye doğru denize dökülür ve bu ırmak aracılığıyla Hint Denizi'ne gidilebilir; çok sayıda tacir mallarıyla birlikte hiç durmadan buraya gidip gelir. Irmağın uzun olduğunu bilin, Bağdat'tan Hint Denizi'ne kadar tam on sekiz gün çeker, aşağı yukarı suyun akışına ve gemilerin aldığı yöne göre bu süre değişir; Hin-

[81] Bağdat, 1258 yılında Hülagu tarafından son halifeden alınmıştır. Marco Polo burada, üç bölüm önce başladığı güzergâh tarifine devam etmektedir. [Buradan itibaren metin boyunca Bağdat olarak geçecektir. -en].

distan'a gitmek isteyen tacirler bu ırmaktan Şiski[82] denen bir şehre kadar giderler ve oradan da Hint Denizi'ne girerler. Yine size söyleyeceğim ki Bağdat ile Şiski arasında, bu ırmak üzerinde, Basra denen büyük bir şehir vardır. Şehrin etrafında, büyük palmiye ormanlarının içinde, dünyanın en iyi hurmaları yetişir. Bağdat'ta, simli ve ipekten, çeşit çeşit kumaş dokunur: Bunlar *nascici, nac* ve *cramoisi'dir,*[83] balık, hayvan ve kuş desenleriyle çok zengin olarak süslenmişlerdir. Ve, Hindistan'dan Hıristiyanlığa getirilen tüm inciler çoğunlukla Bağdat'ta delinir. Burada tüm bilimler öğrenilir ve özellikle Muhammed'in yasası, ruh çağırma, fizik, astronomi, toprak falı, insanları yüzlerinden tanıma bilimi ve felsefe. Bağdat tüm bu bölgelerin en görkemli ve en büyük şehridir.

Ve ayrıca şunun da doğru olduğunu bilin ki bu güne kadar hiçbir insanın elinde bulunmamış en büyük altın, gümüş ve değerli taşlar hazinesi Bağdat Halifesi'nin elindedir; ve bu yüzden de Halife açlıktan ölecekti. Nasıl olduğunu size anlatacağım.

Doğrudur ki İsa'nın doğumunun 1255. yılı civarında, adı Hülagu olan ve şu an hüküm sürmekte olan Kubilay adlı Büyük Efendi'nin kardeşi olan Doğu Tatarlarının Büyük Efendisi, atlılardan ve yayalardan oluşan çok büyük bir ordu topladı. Bağdat şehrinde Halife'nin üzerine yürüdü, şehri kuşattı ve sonunda zorla ele geçirdi. Ve bu çok büyük bir şey oldu, çünkü Bağdat'ta yaya insanlar hariç yüz binden fazla atlı vardı. Hülagu Bağdat'ı fethedip girdiğinde, Halife'nin elinde altın, gümüş ve başka hazinelerle dolu bir kule buldu, bu öyle doluydu ki kimse hiçbir yerde böylesini görmemiştir. Ama Halife pinti olduğundan ve ne yeterli bir ordu edinmeyi ne de atlılara hediyeler vermeyi bildiğinden, felaketten kaçamadı. Hülagu bu büyük hazineyi gördüğünde büyük bir hayranlık duydu, dünyada bu kadar çok altın olabileceğine güçlükle inandı ve Halife'yi çağırttı ve huzuruna çıkardı. Sonra dedi ki: *"Halife, söyle bana, bu kadar çok hazineyi niçin biriktirdin? Cimriliğin karşısında şaşkınlığa düştüm ve süvariler ve halkına dağıtmayı ya da vermeyi reddedecek kadar cimri olmana pek şaşırdım. Ne yapacaktın bunu? Senin düşmanın olduğumu, seni ele*

[82] Kiş Adası (İran), İran Körfezi'nde.

[83] İlk iki terim Arapça *nesic'den* gelir, ipek brokarları belirtir, eskiden bunlara "Bağdat ipeği" denirdi. *Cramoisi,* Arapça *kirmiz'den* gelir; bu, kumaşları kırmızıya boyamaya yarayan bir böcek olan kırmız böceğinin adıdır.

geçirmek ve senin mirasını kaçırmak için büyük bir orduyla üzerine geldiğimi bilmiyor muydun? Bunu öğrendiğinde, niçin hazineni alıp da seni ve şehrini savunmaları için süvarilere ve askerlere vermedin?" Şaşırmış ve korkmuş olan Halife hiç cevap veremedi çünkü ne söyleyeceğini bilemiyordu. Bunun üzerine Hülagu dedi ki: *"Halife, bir şey demiyor musun? O halde hazineyi bu kadar çok sevdiğini gördüğüme göre ve sen de onu yaşamının dayanağı kabul ettiğine göre ne kadar iyi karar verdiğini sana göstereceğim; senin pek sevdiğin bu hazineyi yemen için sana vereceğim."* Bunun üzerine, Halife'yi aldırdı, hazinenin olduğu kuleye koydurdu ve ne yiyecek ne de içecek verilmesini emretti. Ardından da ona şöyle dedi: *"Halife! Mademki bu kadar seviyorsun, artık hazineni istediğin gibi yiyebilirsin; çünkü bu hazineden başka hiçbir şeyi asla yemeyecek ve içmeyeceksin."* Bunu dedikten sonra Halife'yi kulede bıraktı, hatasını çok geç fark eden ve hazinesinden hiçbir destek alamayacak durumdaki Halife, dört günün sonunda bir serf gibi orada öldü.[84] Demek ki Halife'nin hazinesini kendisini savunmaları için, kendisini, topraklarını ve adamlarını savunmaları için adamlarına vermiş olması, tüm insanlarıyla birlikte esir düşüp ölmesinden ve mirasını yitirmesinden daha iyiydi. Sanırım ki Efendimiz İsa, Halife'nin pek nefret ettiği Hıristiyanların intikamını almayı arzulamıştı. Bu Halife'den sonra, Sarrazenlerin ne Bağdat'ta ne de başka yerde halifesi oldu.

Şimdi, Bağdat'ı bir yana bırakalım ve Tebriz hakkında söyleşelim. Kuşkusuz burada yaşayanlar, yapıp ettikleri ve gelenekleri hakkında size daha fazlasını söyleyebilirim, ama bu çok uzun bir iş olacağından, söylevimi sizin için kısalttım. Ve bu nedenle size, işitebileceğiniz gibi başka büyük ve harikulâde şeylerden söz edeceğim.

XXVI. Burada Soylu Tebriz Şehri Anlatılmaktadır

Tebriz, Ermenistan ile Pers arasında, Bağdat'a yakın ve Irak[85] denen büyük bir bölgede bulunan büyük ve görkemli bir şehirdir. Bu bölgede çok sayıda başka şehir ve köy de vardır ve hepsi çok zengindir, ama Tebriz en güzel ve en görkemli şehir olduğundan, şimdi size ondan söz edeceğim.

---

[84] Bu versiyon bazı Persli tarihçiler tarafından da anlatılır, ama resmi tarihe göre Halife atların çifteleri altında ölmüştü.

[85] Burası Acem Irak'ıdır. Bugünkü Irak olan Arap Irak'ının karşıtıdır.

Tebriz insanlarının Tatarlara tâbi oldukları ve ticaret ve el sanatlarıyla geçindikleri, çoğunun da giysi işiyle uğraştığı doğrudur. Burada çok güzel ve çok büyük değerde, sayısız ipekli ve sırma işlemeli kumaş imal edilir. Şehir öyle talihli bir yerdedir ki Bağdat'ın, Hindistan'ın, Musul'un, Hürmüz'ün[86] ve daha birçok yerin malları buraya gelir: Ve çoğu zaman çok sayıda Latin tacir, özellikle de Cenevizliler yabancı ülkelerden gelen bu zâhire maddelerini satın almak için buraya gelirler. Ayrıca bol bol bulunan değerli taşlardan ve incilerden de alırlar. Dolayısıyla burası büyük bir ticaret şehridir ve tacirler burada büyük kârlar elde ederler. Bunlar küçük marifetleri olan ve çeşitli biçimlerde birbirlerine karışmış insanlardır. Her mezhepten Hıristiyan vardır; Ermeniler, Nasturiler, Yakubiler, Gürcüler ve Persler; aynı zamanda da Muhammed'e tapan insanlar; Tebrizliler denen bu şehirdeki ortak halklar bunlardır; kendi aralarında farklı diller konuşurlar. Şehrin dört bir tarafı, nefis meyvelerle ve her çeşit mallarla dolu güzel ve hoş bahçelerle çevrilidir, yeterince su da vardır. Tebriz şehrinin Sarrazenleri çok acımasız, kötü yürekli ve hain insanlardır, Hıristiyanlara ve onların yasasından olmayan insanlara büyük zarar verirler.

XXVI. Bölüme Ek - Tebriz Sınırları İçindeki Saint-Balsamo Manastırı Üzerine

Tebriz sınırları içinde Saint-Balsamo'ya[87] adanmış sofu bir manastır vardır. Bir rahip ve çok sayıda keşiş bulunur, bunlar Karmeliten tarzı giysiler giyerler. Aylaklığa düşmemek için sürekli olarak yün kemer örerler, daha sonra bunları ayin kutlamalarında Saint-Balsamo'nun mihrap bölümüne bırakırlar. Ve İsa'nın rahipleri gibi bölgede dilencilik yapmaya gittiklerinde bunları dostlarına ve soylulara verirler, çünkü bunlar vücuttaki olası acıları çıkarmakta şifalıdırlar ve bu nedenle her biri bunlara sahip olmayı sofuca diler.

---

[86] Sözü geçen yer, Hürmüz şehri ve krallığıdır. Şehir Marco Polo'nun döneminde, bugün İran Körfezi'ndeki Bender Abbas yakınında bulunan Minab'ın yerine kurulmuştur. Kısa süre sonra, karşı tarafta bulunan Carun adlı küçük adaya taşınmıştır. Krallık, Arap sahili boyunca uzanıyordu ve XVI. yüzyıl başında Portekizliler tarafından fethedilene kadar geçiş ticaretini kontrol ediyordu.

[87] Barsuma, 458 yılında ölen "tekdoğacı" [monofizit] piskopos.

XXVII. Bağdat'ta, Büyük Han Tarafından Alınmadan Önce Burada Meydana Gelmiş Olan Dağın Büyük Mucizesi Üzerine

Ve yine size, Bağdat ile Musul arasında meydana gelmiş büyük bir mucizeyi anlatmak istiyorum. İsa'nın vücut bulmasından yaklaşık 1275 yıl sonra[88] Bağdat'ta çok acımasız ve gaddar bir Sarrazen Halifesi olduğu doğrudur. Halife, Hıristiyanların başına en büyük kötülüklerin gelmesini istediğinden, gece gündüz topraklarındaki Hıristiyanları nasıl Sarrazen yapabileceğini, aksi takdirde onları nasıl soyup soğana çevireceğini ve hepsini öldürtebileceğini düşünüyordu. Her gün âlimler ve din adamlarıyla bu konuyu konuşuyor, onlara akıl danışıyordu, çünkü hepsi de Hıristiyanların en büyük düşmanıydı. Dünyadaki tüm Sarrazenlerin dünyadaki tüm Hıristiyanların kötülüğünü istedikleri de doğrudur. Günün birinde çok eğitimli biri olan Halife; bazı yazıları, yani *Kutsal Kitap*'ın *İncil*'ini, etrafındaki din adamlarıyla birlikte karıştırırken *Kutsal Kitap*'ın size anlatacağım bir noktasını *İncil*'de buldu. *İncil*lerden birinde şöyle dendiğini gördüler: İnancı yaban hardalı tohumu kadar olan bir Hıristiyan varsa eğer, Efendisi'ne dua ederek iki dağı bir araya getirebilir. Bunu gören Sarrazenler böyle bir şeyin asla gerçekleşemeyeceğine inandıklarından düğün bayram ettiler ve bunun Hıristiyanların Sarrazen olmaları ya da hepsinin öldürülmesi için gereken şey olduğunu söylediler.

Bunun üzerine Halife, topraklarında bulunan ve çok sayıdaki Nasturi ve Yakubi Hıristiyanı çağırttı. Onlar da hemen ürkmeye başlamışlardı. Birkaç günün sonunda hepsi toplandığında ve Halife'nin önüne geldiklerinde sordular:

"Bizden ne istiyorsunuz?"

Halife onlara sordu:

"Siz burada çok kalabalıksınız ve her milletten sayısız Hıristiyansınız. Hepinize Hıristiyan mı deniyor?"

Bu soruya hepsi birden kendilerine Hıristiyan dendiğini ve gerçekten de Hıristiyan olduklarını söyleyerek karşılık verdiler. Bunun üzerine Halife onlara *İncil*'i gösterdi ve size sözünü ettiğim, *Aziz*

[88] Tarih elbette yanlıştır.

Matta İncili'nde bulunan bölümü okuttu. Bölüm okunduğunda, sordu:

"Eğer hakikat İncil'inizin buyurduğu gibiyse bu gerçekten mucizevi bir durum."

Hıristiyanlar bunun kesinlikle hakikat olduğunu ve çok daha büyük şeylerin gerçekleşebileceğini söylediler.

"Yani şimdi siz diyorsunuz ki", dedi Halife, *"Bir yaban hardalı tohumu kadar inançlı bir Hıristiyan, Tanrı'sına dua ederek iki dağı birleştirir, öyle mi?"*

"Hakikaten bunu doğruluyoruz.", dedi Hıristiyanlar.

"O halde, mademki bunun doğru olduğunu söylüyorsunuz, sizi bir seçim yapma zorunluluğuyla karşı karşıya bırakıyorum.", dedi Halife. *"Bu kadar kalabalık Hıristiyan olduğunuza göre aranızda pek az inançlı biri vardır muhakkak. Bu nedenle size şunu söylüyorum: Ya bu gördüğünüz dağı yerinden kımıldatırsınız"* ve parmağıyla onlara yakındaki bir dağı gösterir, *"ya da hepiniz ölümlerden ölüm beğenirsiniz. Çünkü eğer sizde bu inancın kanıtını görürsem hepinize sizin dediğiniz gibi inançlı Hıristiyanlar olarak saygı duyarım. Ama eğer dağı kımıldatamazsanız, sapkın olduğunuzu, imansız sefiller olduğunuzu göstermiş olursunuz. Ve o zaman hepinizi sahte Hıristiyan olarak gebertirim, ya da eğer ölümden kurtulmak istiyorsanız, o zaman da peygamberimiz Muhammed'in bize verdiği iyi yasaya geçersiniz; o zaman iyi bir imanınız olur ve kurtulmuş olursunuz. Dağı kımıldatmanız için size on gün mühlet veriyorum. Eğer bu sürenin sonunda bunu yapamamış olursanız, hepinizi öldürteceğim, ya da Sarrazen yaptıracağım."*

Halife daha fazla konuşmadı ve Hıristiyanlara bu işi gerçekleştirmek için neyin gerektiğini gidip düşünmeleri için izin verdi.

XXVIII. Halife'nin Söylemiş Oldukları Karşısında Hıristiyanlar Nasıl Büyük Bir Korkuya Kapıldılar

Hıristiyanlar, Halife'nin kendilerine söylemiş olduğu şeyleri işittiklerinde ölmekten büyük bir korku ve dehşet duydular. Ama yine de yaratıcılarına büyük umut besliyorlardı ve bu büyük tehlike karşısında kendilerine yardım edeceğini düşünüyorlardı. Halife'nin yanından ayrıldıklarında hep birlikte toplandılar ve yetki sahibi bütün Hıristiyanlardan oluşan bir meclisi titizlikle kurdular; çünkü çok sayıda piskopos, başpiskopos ve aziz yaşamı sürdüren rahip

meclise gelmişti. Efendileri Tanrı'ya dua etmekten, merhamet ve acıma göstermesini, bu işte onlara rehberlik etmesini ve kendilerinden talep edilen şeyi yapamadıklarında Halife'nin maruz bıraktığı bu acımasız ölümden onları kurtarmasını dilemekten başka çıkar yol bulamadılar. Ne diyeyim? Hakikaten bilin ki Hıristiyanlar onları bu kadar büyük utançtan ve büyük tehlikeden kurtarsın diye bütün gün ve gece dua ediyorlardı. Gökyüzünün ve yeryüzününün Tanrısı olan Kurtarıcılarına sofuca yalvarıyorlardı.

Bu kadar şiddetli yalvarıp yakarmalar ve dualar içinde Hıristiyanlar sekiz gün sekiz gece geçirdiler, acı acı gözyaşı döktüler, kadın erkek, küçük büyük hepsi oruç tuttular. Sonunda bu sekiz gün bitti, bu yalvarıp yakarmaları yaptıkları bir gece, gökyüzünün aziz meleklerinden biri, Tanrı'nın elçisi olarak çok ermişçe bir yaşamı olan bir piskoposa göründü. Ve dedi ki: *"Ey piskopos, senin ve tüm halkın dualarını işitmiş olan Tanrı gönderdi beni; ve kötü insanların sizi öldürmemesi için bu sabah git tek gözü olan bir ayakkabı tamircisi bul."* Ve ona ayakkabı tamircisinin adını ve evini söyledi, bu ad burada asla söylenmeyecektir, çünkü bilinmemektedir. *"Tanrı'nın sevgili bir kuludur o; imanıyla İncil'in vaadini yerine getirecek ve sizi Halife'nin karanlık niyetlerinden kurtaracak olan odur. Dağın kımıldaması için Tanrı'ya dua etmesini ona söyleyeceksiniz ve Tanrı, iyiliğiyle, ayakkabı tamircisinin ermişliği sayesinde, yaptığınız duayı kabul edecek ve dağ kımıldayacaktır."* Bunları söyleyen melek yok oldu. Meleğin piskoposa sözünü ettiği bu ayakkabı tamircisinin nasıl bir adam olduğunu ve yaşamını size anlatacağım.

Biliniz ki çok namuslu ve çok saf, eşsiz inançlı biriydi; çok fazla oruç tutuyor ve hiçbir günah işlemiyordu; her gün kiliseye ve ayine gidiyordu; her gün. Tanrı aşkına, elindeki ekmeğinden, parasından, ücretinden veriyordu. Öyle iyi davranışlı ve öyle ermiş yaşamlı biriydi ki ne yakında ne uzakta ondan iyi biri bulunamazdı. Onun yapmış olduğu bir şeyi size anlatacağım.

Aziz Markos'un *İncil*'indeki şu sözlerin defalarca işitildiği gerçektir: *"Eğer gözün seni günaha sevk ediyorsa onu başından çıkarmalısın ve kendinden uzağa atmalısın ya da bir daha seni, günaha sevk etmemesi için onu kör etmelisin; senin için bir gözün olarak cennete girmek, iki gözün olarak cehenneme gitmekten iyidir."* Bu ayakkabı tamircisi ne okuma bilirdi ne yazma, çok sade biriydi ve bu söze harfi harfine inanırdı,

çünkü bu sözcüklerde başka bir anlam bulamazdı. Ve böyle de yaptı. Bir gün geldi, ayakkabı tamircisi küçük dükkânındayken Halife, buyruğunu vermeden önce çok güzel bir genç kadın gelip bir çift terlik satın almak istedi. Onu pek güzel bulan usta, hangi terliğin ayağına uyacağını öğrenmek için onun bacağını ve ayağını görmek istedi. Ona bacağını ve ayağını gösterdi ve kadın ayakkabılarını çıkararak ve eteğini kaldırarak, ölçü alması için hemen gösterdi. Kusursuzdu: Çok güzeldi ve bacağı ve ayakları çok güzeldi, daha güzeli olamazdı. Ve size söylediğim kadar iyi biri olan usta bu kadının bacağını ve ayağını gördüğünde, bundan pek tahrik oldu, çünkü gözleri bunları gönüllü olarak görüyordu. Ama her zamanki erdemine hemen geri dönerek kadını dükkândan gitmesi için bıraktı ve ona terlik satmayı hiç istemedi. Ve kadın gittiğinde, usta kendi kendine şöyle dedi: *"Ah, kötü niyetli ve hain insan. Daha ne düşünüyorsun? Büyük bir kötülük işlediğin kesin. Ve elbette beni günaha iten gözlerimden büyük bir intikam alacağım."* Aniden, küçük dükkânında dikiş dikmekte kullandığı küçük bir bizi eline aldı, iyice sivriltti ve bir gözünün, sağdakinin tam ortasına salladı, öyle ki kafasının içinde gözü oydu ve bu gözle artık bir daha bir şey göremedi. İşittiğiniz gibi bu ayakkabı tamircisi kafasındaki gözlerinden birini parçaladı ve kuşkusuz çok ermiş ve iyi kalpli bir insandı. Ama biz konumuza dönelim.

XXIX. Bir Ayakkabı Tamircisinin Duasının Dağı Kımıldatacağı Vahyi Piskoposa Nasıl Geldi

Bilin ki bu ayakkabı tamircisini bulması gerektiği ve onun duasının, Tanrı'nın gücüyle dağı kımıldatacağı hakkındaki vahiy piskoposa defalarca geldiğinden, bu piskopos; sabah olduğunda kendisine defalarca gelmiş bu vahyin tüm ayrıntısını diğer Hıristiyanlara anlattı. Bunun üzerine hepsi birlikte sevinç gözyaşlarıyla secdeye kapandılar ve Hıristiyan halkın gözyaşlarını ve dualarını işitme lütfunda bulunmuş olan Yüce Tanrı'ya şükrettiler. Ayakkabı tamircisini hemen bulup getirmek konusunda hepsi anlaştı; bunun üzerine onu piskoposların önüne getirdiler. Ayakkabı tamircisi geldiğinde derin bir saygıyla kendini takdim etti, kendisi de sevinç gözyaşlarıyla karşılandı. Ona meleğin vahyini anlattılar, dağı kımıldatması ve mümin Hıristiyanları mevcut tehlikeden kurtarması için Yüce

Tanrı'ya dua etmesi gerektiğini ve Tanrı'nın onun duaları sayesinde bunu yapmayı vaat ettiğini söylediler. Ama ayakkabı tamircisi, piskoposun ve öteki Hıristiyanların söylediklerini işittiğinde binlerce özürle kendisinin bir günahkâr olduğunu, buna layık olmadığını, onların söyledikleri kadar iyi bir insan olmadığını, onun duası sayesinde Yüce Tanrı'nın bu kadar soylu bir şeyi yapmayacağını söyledi. Hıristiyanlar, Tanrı'ya bu duayı etmesi için tatlılıkla ona yalvardılar. Daha ne diyeyim? Öyle yalvardılar ki bir günahkâr olmasına rağmen onların isteğini yerine getireceğini ve Yaratan'a dua edeceğini açıkladı.

XXX. Hıristiyanın Duası Dağı Nasıl Kımıldattı

Belirlenen gün, onuncu gün gelip çattığında Hıristiyanlar; kadın erkek, küçük büyük sabah erkenden kalktılar; kiliselerine gittiler ve *Kutsal ayin* okudular, hepsi Yüce Tanrı'ya Hıristiyan halkını zalim Halife'nin elinden kurtarması için mütevazı bir şekilde dua ettiler. Ayini okuduklarında ve Efendileri Tanrı'ya tüm hizmetlerini yerine getirdiklerinde İsa'nın Bedeni'ni aldılar ve büyük bir huşu içerisinde hep birlikte yola koyuldular, o dağın eteğindeki düzlük boyunca uzun bir tören alayı oluşturdular ve Kurtarıcı'nın çarmıhını en önde taşıdılar. Ve yüz binleri bulan tüm Hıristiyanlar bu düzlüğe vardıklarında Efendimiz'in çarmıhının önünde toplandılar. Halife de oradaydı, öyle kalabalık Sarrazenlerle birlikteydi ki şaşılacak şeydi. Sarrazenler olayın sonunun ne olacağını görmek için bekliyorlardı, hepsi de silahlı gelmişti. Hıristiyanları gebertmek ve onları hak yolundan ayırmak için ordaydılar, çünkü Tanrı'nın Hıristiyanlara bu lütfu göstereceğine ve bu kadar geniş ve yüksek bir dağın kımıldayacağına inanmıyorlardı.

Ve tüm bu insanlar, Hıristiyanlar ve Sarrazenler, bu düzlükte toplandıklarında ayakkabı tamircisi, piskopos tarafından kutsandı, Çarmıh'ın karşısında diz çöktü, ellerini göğe kaldırdı ve Yaratan'a, Kurtarıcı ve Efendi İsa'ya coşkuyla dua etti ki Hıristiyan inancını kaygıdan uzak kılmak ve onaylamak için yeryüzüne baksın ve burada toplanmış bunca Hıristiyan, ölümlerin en beteriyle ölmesin diye bu dağı kımıldamak zorunda bıraksın... Ve şu duayı etti: *"İyi yürekli ve her şeye kadir Yüce Tanrı! Görünür ve görünmez her şeyin yaratıcısı,*

insanı kendi görüntüsünden yaratmış olan ve biricik Oğlu'nu günahkârların kurtuluşu için Çarmıh'ın üzerinde insan teninin ve ölümün sorumluluğunu üstlenmek üzere göndermeye layık görmüş olan! Her zaman senin adına günah çıkardık ve hâlâ günah çıkarıyoruz. Yalvarırım sana, senin adını inkar etmeden, hangi ızdırabı çekmemizi istersen onu kabul etmeye kararlıyız. Sana yalvarıyorum, ey benim Efendim, kutsal iyiliğinle, sana imanın sarsılmaması ve aşağılanmaması için ve halkının ölmemesi için ve bu zındık insanlar tarafından senin yüce gücünün kabul görmesi için bu lütfu göster; senin kuvvetin ve sonsuz iyiliğin öyle büyüktür ki senden talepte bulunan bu günahkâr hizmetkârının duasını işitirsin. Ezeli Baba! Senin adının gücüyle, bu dağ kımıldamak zorunda kalsın."

Ve büyük bir iman ve inançla bu duayı ettiğinde, yüksek sesle şöyle dedi: *"Baba, Oğul ve Kutsal-Ruh adına, sana emrediyorum, ey dağ! Kutsal Ruh'un gücüyle buradan oraya git."* Ve hiç beklemeden dağ, Halife'yi ve tüm Sarrazenleri ürküten şaşırtıcı ve korkunç bir yer sarsıntısıyla birlikte tepeden çökmeye başladı ve düzlükte bir mil ilerledi.

"Kes, Tanrı aşkına! Kes duanı!" diye haykırmaya başladı tüm Sarrazenler. Çünkü dağ, ayakkabı tamircisinin duası sürdükçe yürüyor ve ilerliyordu. Dua bittiğinde dağ durdu.

Halife ve Sarrazenler, bunca büyük ve aşikâr mucizeyi gördüklerinde hepsi şaşkına döndüler ve hayretler içinde kaldılar ve *"Hıristiyanların Tanrısı büyük!"* diyerek birçoğu bu nedenle Hıristiyan oldu, Halife'nin kendisi bile Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz oldu. Tanrı kabul etsin! Hıristiyan oldu, ama bölgedeki Sarrazenlerden korktuğundan gizlice Hıristiyan oldu. Ve öldüğünde giysilerinin altında her zaman gizlice taşıdığı bir haç bulundu. Bu nedenle Sarrazenler onu diğer halifelerin mezarına değil, başka bir yere gömdüler.

Hıristiyanlar bu çok kutsal mucizeden dolayı büyük sevinç duydular ve çok büyük eğlenceler düzenleyerek ve kendileri için yapmış olduğu şeyden dolayı Yaratanlarına şükrederek evlerine geri döndüler. İşte bu nedenle, bölgedeki tüm Hıristiyanlar özgürdür ve o zamandan günümüze hep iyi muamele görmüşlerdir. Dahası adı geçen ayakkabı tamircisine ve o zaman elde edilmiş lütfa saygı gereği Hıristiyanlar, Nasturiler ve Yakubiler o zamandan beri bu mucizenin yıldönümünü törenlerle kutlarlar ve arifesinde düzenli olarak oruç

tutarlar. Şunu da unutmayın ki Hıristiyanlar, Ermeniler, Nasturiler ve Yakubiler bazı konularda farklıdır ve bu nedenle birbirlerini reddeder ve birbirlerinden ayrılırlar. Bu mucize sizin de işittiğiniz gibi bu şekilde cereyan etti.

Sarrazenlerin Hıristiyanlardan nefret etmesine şaşmayın: Bunun nedeni peygamberleri Muhammed'in onlara verdiği lanetli yasa gereği, onların imanını izlemeyen tüm diğer insanlara yapabilecekleri kötülüklerin günah sayılmayacağını ve onlardan her şeylerini alabileceklerini buyurmasıdır. Ve eğer Hıristiyanlar onları öldürür ya da onlara karşı bir kabahat işlerse bunları kendi kardeşleri şehit kabul eder. Bu nedenle çok kötülük yaparlar, efendilerden çekinmeseler daha fazlasını da yaparlar. Dünyadaki tüm Sarrazenler aynı biçimde davranır. Ölüm döşeğinde, din adamları yanlarına gelir ve Muhammed'in Tanrı'nın gerçek elçisi olduğuna inanıp inanmadıklarını sorar; inandıklarını söylerlerse o zaman kurtulacaklarını söylerler. Böylece Tatarları ve başka birçok halkı kendi yasalarına çekerler, çünkü günah işlemekte çok özgürdürler ve onların yasasına göre, hiçbir günah onlara yasaklanmamıştır. Bu yasanın ne kadar aşağılık ve buyruklarının da ne kadar iğrenç olduğunu görüyorsunuz. Tebriz ve Bağdat bölgelerinde cereyan etmiş olan bu hikâye size anlatıldı. O halde şimdi, Tebriz'i bırakalım ve Pers'e başlayalım. Tebriz'den Pers'e, yol on iki gün çeker.

XXXI. Burada Büyük Pers Vilayeti Başlamaktadır

Pers çok büyük bir vilayettir, eskiden çok görkemli ve büyük işlerin yapıldığı bir yerdi, ama şimdi Tatarlar birçok yerini yakıp yıktılar ve talan ettiler ve geçmişte olduğundan çok daha küçüktür. Pers'te Save[89] denen şehir vardır, üç Çoban-Kral; İsa'ya tapmak için buradan yola çıkmışlardır. Bu şehirde, söylendiğine göre, üç Çoban-Kral çok büyük ve güzel üç mezara gömülmüştür; her mezarın üzerinde gayet iyi işlenmiş, üzeri yuvarlak, kare biçimli bir ev vardır ve bunların her biri diğerinin yanındadır. Bu cesetler hâlâ bozulmamıştır; canlıymış gibi saçları ve sakalları vardır. Birinin adı Balthazar'dır, İkincisi Gaspard, üçüncüsü Melchior. Beyefendi Marco bu şehre geldi ve bu

[89] Bugünkü Save şehri, Tahran'ın yüz kilometre kadar güneybatısında.

şehirdeki birçok kişiye bu üç Çoban-Kral'ın yaşamını sordu, ama hiçbiri bir şey diyemedi, yalnızca bunların üç kral olduklarını, birbirlerinin dostu olduklarını, çok eskiden gömüldüklerini söylediler. Ama size anlatacağım şeyleri bölgedeki başka insanlardan öğrendi. Ve bunu yanlış kabul ederek asla küçümsememek gerekir.

Üç günlük mesafe beride Kalayı Ateşferestan[90] denen bir köy bulunuyordu, Fransızcada Ateşe Tapanlar Köyü anlamına gelmektedir. Hakikat de budur, çünkü bu köyün insanları ateşe tapmaktadır. Niçin taptıklarını da size anlatacağım. Bu köyün insanları derler ki eskiden, çok eskiden bu ülkenin üç kralı, Yahudiler ülkesinde doğmuş bir peygambere tapmaya gitmiş ve üç sunu götürmüşler: altın, buhur ve mür*. Böylelikle bu peygamberin Tanrı mı, yeryüzü kralı mı yoksa şifacı mı olduğunu anlayacaklardı. Çünkü şöyle dediler: Altını alırsa bir yeryüzü kralı olacaktır, buhuru alırsa Tanrı, mürü alırsa şifacı. Ve çocuğun doğmuş olduğu yere vardıklarında, bu üç kralın en genci çocuğu görmek için tek başına gitti ve onun kendine benzediğini gördü, çünkü ona kendi yaşında ve görüntüsünde geldi. Bunun üzerine hayretler içerisinde oradan ayrıldı. Onun ardından ikinci kral girdi, orta yaşlıydı ve çocuk ona da tıpkı ötekine olduğu gibi kendine benzer geldi, onun yaşında ve onun benzeriydi, ve o da şaşkınlık içinde dışarı çıktı. Ve sırası gelen üçüncü kral da oraya gitti, o yaşlıydı, ve onun da başına diğer ikisinin başına gelenler geldi; ve düşünceli düşünceli çıktı. Üç kral bir araya geldiklerinde, gördüklerini birbirlerine anlattılar; çok şaşırdılar ve üçü birden aynı anda içeri gireceklerini söylediler. Bunun üzerine hep birlikte çocuğun huzuruna çıktılar ve içeri girdiklerinde meleklerin ona hizmet ettiğini gördüler ve asıl yaşında görünüyordu, çünkü ancak on üç günlüktü. Bunun üzerine ona taptılar ve ona altını, buhuru ve mürü sundular. Çocuk sunuları üçünün elinden de bir çırpıda aldı. Bu hikâye hakkında çok şey uydurulmuştur. Bu uydurma şeylerden birinde, daha sonra, peygamberin -birkaç günlük küçük bir çocuktur henüz- yanından ayrılmak istediklerinde, onlara

---

[90] Ad, Kal'a-i Ateşperestan (=Ateşe Tapanlar Kalesi) olmalıydı, ama yeri belirlenememiştir. Bir sonraki bölümde verilen bilgiye göre Kaşan yakınlarında bulunuyor olmalıdır.

* Mür, bir tür reçine.

kapalı bir kutu verdiği ve açmamalarını emrettiği söylenir. Kutuyu alan üç kral da kendi memleketlerine dönmüştür.

XXXII. Burada Tanrı'ya Tapmaktan Gelen Üç Çoban-Kral Anlatılmaktadır

Birkaç gün at koşturduktan sonra, bu kutuyu hatırladılar ve çocuğun kendilerine ne verdiğini görmek istediklerini söylediler. Bunun üzerine, *"Çocuğun bize verdiği kutuda ne olduğuna bakalım."* diyerek kutuyu alıp açtılar ve içinde bir taş buldular. Bu taşı görünce, ne olabileceğini anlamadan çok şaşırdılar. Ama işte Çocuk İsa onlara inançlarında taş gibi sağlam olmaları gerektiğini ima etmişti. Ve üç kral da çocuğun verdikleri üç hediyeyi de aldığını gördüklerinden onun hem Tanrı, hem yeryüzü kralı, hem de şifacı olduğunu söylediler. Ve çocuk bu üç kralın böyle bir imana sahip olduğunu bildiğinden onlara bu taşı vermişti, inançlarında katı ve sebatkâr olmalarının işareti olarak.

Taşın kendilerine niçin verildiğini bilmeyen üç kral; kendileriyle alay edildiğini sandılar, taşı alıp çok derin bir kuyuya fırlattılar. Bunların hiçbiri doğru değildir, ama gerçek imanı olmayan bu insanların inancı budur.

Taş kuyuya atılır atılmaz gökyüzünden yakıcı bir ateş indi ve dosdoğru taşı attıkları kuyuya geldi. Ve aniden tanrısal bir mucizeyle, kuyunun ağzından dev bir alev fışkırmaya başladı. Ve üç kral bu büyük mucizeyi gördüklerinde, üçünün de şaşkınlıktan ağzı açık kaldı ve taşın büyük bir anlamı ve özelliği olduğunu anladıklarından onu fırlatmış olmaktan çok pişmanlık duydular. Bu ateşi hemen alıp kendi ülkelerine götürdüler ve çok güzel olan kendi kiliselerine, gökyüzünden inmiş bir şey olarak koydular. Tüm bunların yanlış olduğunu bir kez daha söyleyelim, ama o yerde bunu her zaman yaktıkları ve aydınlattıkları ve orada oturanların ona Tanrı olarak taptıkları hakikattir. Ve tüm kurbanlarını ve adaklarını bu ateşte pişirirler. Bu şehirlerden birindeki ateş sönerse aynı inancın olduğu ve yine ateşe tapan civardaki diğer şehirlere giderler; kiliselerin lambalarında yanan bu ateşten birazını alırlar ve ateşle birlikte kendi kiliselerine dönüp ateşlerini yakar ve adaklarını sunarlar. Ve size anlattığım bu ateş olmasaydı bunlar asla olmayacaktı. Ve bu ateşi bulmak için

sekiz, on günlük yolculukları defalarca yaparlar. Ve bulamazlarsa, Beytüllahim'de doğmuş olan çocuğun onlara vermiş olduğu taşı Çoban-Kralların attıkları kuyuda bulunan ve asla sönmeyen ilk ateşe kadar gittikleri de olur. Size anlattığım bu nedenlerle, bu ülkede yaşayanlar ateşe taparlar; çok sayıda insanın bu hatayı işlediğini size söylüyorum. İşte şehirdekilerin Beyefendi Marco Polo'ya anlattıkları bunlardır ve tüm bunlar doğrudur. Ve yine size diyorum ki bu üç Çoban-Kral'dan biri Save denen bir şehirden, İkincisi Ave'den[91] ve üçüncüsü de civardaki diğer köyler gibi ateşe taptıklarını söylediğim köy olan Caxan'dandı.[92] Tüm bu anlatılanlarda, Çoban-Kralların Efendimiz'e tapmaya geldiklerini ve ona hediyeler sunduklarını söyleyen *Kutsal Kitap*'la uyum içinde olan şeye inanmalısınız. Geri kalanı, inançsız yığınların yanılgısıdır ve gerçeğe isabet etmez, ve tıpkı eğitimsiz kaba insan alışkanlığı gibi yalan üstüne yalan yığar. Şimdi size bu olayı çok eksiksiz anlattım ve Pers'in sayısız başka şehrini, oradaki olayları ve geleneklerini de sonra anlatacağım.

XXXIII. Burada Pers'teki Sekiz Krallık Anlatılmaktadır

İmdi, bilin ki Pers'te sekiz krallık vardır, çünkü Pers çok büyük bir vilayettir. Ve size bunları adlarıyla anlatacağım. Birinci krallık, vilayetin başında bulunur ve adı Kazvin'dir;[93] güney yönünde bulunan ikincisinin adı Kürdistan'dır;[94] Yıldız istikametinde olan üçüncüsü Lor'dur;[95] dördüncüsü Cielstan'dır;[96] beşincisi İsfahan; altıncısı Şiraz;[97] yedincisi Soncara;[98] sekizincisi, Pers'in çıkışı olan Tunukain'dir.[99] Tüm bu krallıklar güney yönündedir, Tunukain

[91] Ave, Save'nin yirmi kilometre kadar güneyindedir.

[92] Kum'un güneydoğusundaki İran şehri.

[93] Marco Polo'da krallık adı genellikle vilayet anlamına gelir. Kazvin Tahran'ın 150 kilometre kuzeydoğusunda bulunan bir şehirdir.

[94] İran Kürdistanı.

[95] Bugünkü Luristan vilayeti.

[96] Fars vilayetinin bir bucak merkezi olan Shulistan.

[97] Fars vilayetının başkenti Şiraz.

[98] Söz konusu yer, bugünkü Fars vilayetinin güneydoğusunda, dönemin Moğol hükümranlığı altındaki Şabankara küçük devletidir.

[99] Bu ad, iki sözcükten oluşmaktadır; Tun ve Kain. Horasan'daki Tabas'ın kuzeydoğusunda bulunan iki ayrı şehri belirtir.

denen sonuncusu hariç. O, Yıldız yönünde, Yalnız-Ağaç'ın yakınındadır, denizin bu tarafındaki Hıristiyanlar buna Kuru-Ağaç derler; yeri geldiğinde bundan söz edeceğiz.

Bu krallıklarda çok sayıda nefis savaş atı vardır; çok sayıda savaş atı da Hindistan'a satılmaya götürülür; ve bilin ki bunlar çok değerli atlardır, çünkü her biri iki yüz Tours lirasına* satılır. Ayrıca dünyanın en güzel ve en büyük eşekleri de buradadır, her biri otuz gümüş sikke değerindedir, çünkü çok iyi koşarlar ve gayet iyi rahvan giderler, ki bu bizim ülkelerimizdeki eşeklerin doğasına aykırıdır; ve yüklerini de pek güzel taşırlar. Eşekler atlardan çok daha pahalıya satılır, bunun nedeni de şudur: Az yemek yerler, ağır yükleri taşırlar ve bir gün boyunca uzun yol yaparlar. Ne at ne de katır bu eşeklerin katlandığı yorgunluğa dayanabilir. Çünkü bu ülkelerin tacirleri bir vilayetten ötekine gittiklerinde engin çöllerden geçerler; yani ot bitmeyen, atları besleyebilecek hiçbir şeyin olmadığı, kumlu, kıraç ve kuru yerlerden geçerler. Kuyularla tatlı sular arasındaki mesafe nedeniyle, hayvanların içecek su bulabilmelerini istiyorlarsa çok uzun yollar kat etmeleri gerekir ve atlar bu uzun yollara dayanamadıklarından, tacirler yalnızca eşeklerini kullanırlar, çünkü onlar canlıdır ve gayet iyi tırıs giderler ve bakımları pek az bir masraf gerektirir. Develeri de kullanırlar, bunlar da benzer şekilde ağır yükler taşırlar ve pek cüz'i bir masrafa neden olurlar; yine de hiçbiri eşekler kadar hızlı değildir. Ve unutmayın ki Hindistan'da, sıcaklık öyle yoğundur ki orada atlara bakmanın ya da at beslemenin imkânı yoktur. Orada bir at doğarsa, ucube gibi doğar, organları kusurlu olur, biçimsizdir, ne gücü vardır ne de değeri. Bu krallıklarda yaşayan insanlar size sözünü ettiğim atları, Hint Denizi kıyısındaki iki şehre; Chisci ve Curmos'a kadar götürürler; orada onları satın alacak tacirler bulurlar, bu tacirler atları deniz yoluyla Hindistan'a kadar götürüp orada size dediğim kadar pahalıya satarlar.

Bu krallıklarda çok acımasız ve kötü insanlar vardır ve bunlar insan öldürürler, birbirlerini sürekli gebertirler ve tebaası oldukları Doğu Tatarlarının efendilerinden korkmasalar, burada yolculuk yapan tacirlere büyük kötülük ederler. Aslında Doğunun Efendisi onları şiddetle cezalandırmış ve tacirler talep ettikleri takdirde

* Tours lirası: Fransa'da XVIII. yüzyıla kadar Tours'da basılan para.

korunmaları ve güvenlikleri için bir memleketten diğerine giderken tüm tehlikeli geçitlerde yöre sakinlerinin onlara iyi yürekli ve özenli muhafızlar sağlamakla görevli olduklarını buyrukla belirtmiştir; ve muhafızlara ücret olarak, her görev için yolun uzunluğuna göre iki ya da üç *grossi* verilecektir. Ama Efendi'nin buyruğuna rağmen her ellerinden geldiğinde kötülük yaparlar, tacirler eğer yeterince silah ve okla donanmış değillerse onları öldürürler ve onlara kötü davranırlar ve her şeylerini soyup soğana çevirirler. Kimi zaman - eğer iyi korunmuyorlarsa- hepsini yok ederler. Bu nedenle tacirler, canlarını kurtarmak istiyorlarsa gayet silahlı ve kalabalık olarak gitmelidirler. Ve size hiç yanlışsız söylüyorum ki bunların hepsi Sarrazendir, çünkü hepsi de peygamberleri Muhammed'in yasasını izlerler.

Şehirlerde ticaretle ve çalışarak yaşayan tacir ve zanaatkâr sayısı çoktur, çünkü her çeşit altın ve ipek kumaş yaparlar. Buraya çok pamuk gelir. Bolca has buğdayları, arpaları, darıları ve kuş yemleri ve her türlü tohumları, şarapları ve çeşitli meyveleri, hem çok iri hem de ünlü çok güzel Pers üzümleri vardır. Ama bazıları diyebilir ki: Sarrazenler şarap içmezler çünkü yasaları onlara yasak etmiştir. Buna şu cevap verilebilir: Yasa metnini öyle yorumlarlar ki şarap kısmen tükenene kadar ateşin üzerinde kaynatılırsa buyrukları ya da yasayı ihlal etmeden bundan içebilirler. Çünkü artık buna şarap demezler, tadıyla birlikte şarabın adı da değişmiştir. İmdi, bu krallıkları bir yana bırakalım ve size büyük Yezd[100] şehrini, olaylarını ve geleneklerini anlatalım.

XXXIV. Burada Yezd Şehri Anlatılmaktadır

Yezd, Pers'teki çok güzel ve soylu büyük bir ticaret şehridir. Burada birçok harikulade ipekli ve sırmalı kumaşlar imal edilmektedir. *Yezdî* denen bu kumaşları, tacirler; Doğu'nun birçok bölgesine götürüp alışveriş yaparlar ve kâr elde ederler. Bu şehrin insanları Muhammed'e taparlar ve onun yasasına bağlıdırlar. Ve bu topraklardan yola çıkıp daha öteye gitmek isteyenlerin dosdoğru Kerman'a[101] varmak için yedi gün at koşturmaları gerekir ve üç yer hariç, konaklayacakları hiçbir yerleşim bulamazlar. Hurma yetişen çok güzel

[100] Yezd şehri, büyük İran çölünün güneybatı sınırındadır.

[101] Kerman, çölün güneyindeki aynı adlı vilayetin başkenti.

ağaçlıklar ve gayet iyi at koşturulabilecek güzel ovalar vardır. Aynı zamanda, çok güzel av hayvanları ve çok güzel kümes hayvanları bulunur. Yeterince keklik ve bıldırcın da bulunur, sayısız çeşitte başka kuşlar da vardır; ve buralarda at koşturan tacirler bunlardan çok sayıda avlar, büyük zevk alırlar. Ayrıca burada güzelim yaban eşeklerinden de çok sayıda vardır. Bu yedi günün sonunda bir şehir ve büyük bir krallık görünür, adı Kerman'dır.

XXXV. Burada Kerman Krallığı Anlatılmaktadır

Kerman; Pers'te, yine doğuya doğru uzanan bir krallıktır, şehrin adı da aynıdır. Eskiden burada babadan oğula geçen bir beylik vardı, ama Tatarlar burayı fethettikten sonra taht artık babadan oğula geçmemektedir, Tatar oraya kendi istediği efendiyi kendi ülkesinden atar ve orayı o yönetir. Bu krallıkta turkuvaz denen değerli taşlar üretilir, bunlar çok boldur, çünkü dağlarda bulunur, kayalardan çıkartılırlar. Ayrıca, çelik ve andanik[102] damarları da bulunur. Burada at koşumları imal etmekle uğraşırlar: Gemler, eyerler, mahmuzlar, kılıçlar, yaylar ve sadaklar ve geleneklerine uygun tüm silahlar. Bu ülkenin erkeklerinin karıları hiç çalışmaz, hizmetçilerine ve genç kızlara emrederler. Kendileri de çok soyluca iğne işi yaparlar; nakışla hayvanlar, kuşlar, ağaçlar, çiçekler ve sayısız başka görüntüyü ipek ve sırma kumaşlara işlerler. Baronların ve soylu adamların yatak perdelerini öyle güzel ve zengin işlerler ki bunlara bakmaya insan doyamaz. Ayrıca ayak örtülerini, minderleri, yastıkları ve tüm başka şeyleri de çok nefis bir şekilde işlerler, onların eserleri tüm ülkede gezgin satıcılarca satılır. Dünyanın en cesur ve en iyi uçan hayvanları olan en iyi şahinler bu ülkelerin dağlarında doğar. Bunlar bizim şahinlerden daha küçüktürler ve kursakları ve oyluklarının arasındaki kuyruklarının altı kırmızıdır. Ve bunlar öyle hızlı uçarlar ki hiçbir kuş onları yakalayamaz.

Ve Kerman şehrinden yola çıkan kişi bir ovada yedi gün at koşturur, karşısına hep köyler, şehirler ve oldukça iyi malikaneler çıkar. Evet, bu kırlarda oldukça iyi at koşturulur, çünkü yeterince av

[102] Ya da Hint demiri (Yumanca indianikon'dan). Silah yapımında kullanılan, kalitesi bakımından ünlü demir.

hayvanı vardır, keklikler pek boldur. Ve bu ovada yedi gün at koşturmuş olan kişinin karşısına oldukça yüksek ve sarp bir dağ çıkar ve bu dağın tepesine kadar çıkıldığında çok uzun bir yamaç görülür, çünkü sürekli inerek tam iki gün at koşturulur ve nefis meyvelerden bolca taşıyan çeşit çeşit ağaçlarla sürekli karşılaşılır. Eskiden çok sayıda yerleşim vardı burada, ama şimdi hiç yoktur; fakat hayvanlarını otlatan insanlar görülür. Kerman şehrinden bu yamaca kadarki mesafede kışın öyle şiddetli bir soğuk hüküm sürer ki daima çok sayıda giysi ve kürk palto giyerek buna dayanılabilir, hatta birçok kişi ölümden kurtulamaz.

İmdi, Kerman Krallığı'nda yaşanmış bazı tecrübeler anlatılacaktır. Kerman halkı iyi, sakin, mütevazı ve barışçıdır ve ellerinden geldiğince birbirlerine yardım ederler. Bu nedenle, Kerman Kralı huzurundaki kurula şöyle dedi:

"Efendiler, şunun nedenini bilemediğim için çok şaşırıyorum: Bizimkine çok yakın olan Pers krallıklarında, öyle kötü niyetli ve kötülükle meşgul insanlar var ki hep birbirlerini boğazlıyorlar, oysa ki bizde, onların arasında olduğumuz söylense bile, neredeyse hiç saldırı olmaz, suç işlenmez."

Ve heyet üyeleri, bunun nedeninin bu topraklarda yattığı karşılığını verdiler. Bunun üzerine Kral, Pers'in vilayetlerine ve özellikle yukarıda adı geçen, sakinleri her türlü kötülükte ötekileri geride bırakan İsfahan Krallığı'na adamlarını gönderdi ve oradaki toprağı, heyet üyelerinin fikrine uyarak, yedi kadırgaya yükletip kendi krallığına getirtti. Bu şekilde getirilen toprağı zift gibi bazı salonlara serdirdi ve sonra da üzerine basacak kimseler kirlenmesin diye halılar serdirdi; âdetleri çok hoştu çünkü. Ve bu insanlar yemek yemek için bu salonlarda yerlerine geçtiklerinde, yemeğin hemen ardından hakaretâmiz söz ve tavırlarla birbirlerine karşı çıkmaya ve birbirlerini yaralamaya başladılar. *Demek ki* dedi kral; *nedeni gerçekten toprakmış*.

XXXVI. Burada Camadi Şehri Anlatılmaktadır

Ve bu dağdan, size dediğim gibi, iki gün boyunca inildiğinde büyük bir ovayla karşılaşılır, burası beş günlük yol boyunca güneye

doğru devam etmektedir. Bu ovanın başlangıcında Camadi[103] denen büyük bir şehir vardır. Eskiden burası çok büyük ve harikulade görkemli bir şehirdi ama şimdi ne büyük ne de bu kadar güzeldir, çünkü başka ülkelerin Tatarları buraya defalarca zarar vermişlerdir. Ve bu ovanın çok sıcak olduğunu söylüyorum size. Has buğday, darı ve diğer tahıllar yetiştirilir.

Sözünü etmeye başladığımız vilayet Reobar'dır.[104] Buranın meyveleri hurma, nar, limon, cennet elması[105] ve fıstık ve bizim soğuk ülkelerimize hiç gelmeyen çok sayıda başka meyvedir. Burada, yemek için bulabilecekleri tüm bu meyveler dolayısıyla çok sayıda kumru yaşar ve bunların sayılarını tam olarak bilemeyiz. Sarrazenler bunların hiçbirini asla yemezler, çünkü sevmezler. Ayrıca sülünler ve başka kuşlar da bulunur. Ve bu ovada çil keklik denen bir tür kuş bulunur, bunlar diğer ülkelerde bulunanlardan çok farklıdır, çünkü siyah beyaz karışıktırlar ve gagaları ve ayakları kırmızıdır. Bu ülkenin hayvanları da diğerlerinden farklıdır. Öncelikle size öküzlerden söz edeceğim. Bu öküzler çok büyüktür ve hepsi de kar gibi beyazdır. Tüyleri kısa ve parlaktır, bu durum toprağın ısısı nedeniyle böyledir; boynuzları kısa ve kalındır, ama keskin değildir, omuzları arasında iki karış yüksekliğinde, develerinkine benzer yuvarlak bir kambur vardır. Bunlar dünyada görülecek en güzel şeydir. Üzerlerine yük konulmak istendiğinde, tıpkı develer gibi yere yatarlar ve yük yüklendiğinde, ayağa kalkarlar ve çok ağır olan yüklerini gayet iyi taşırlar, çünkü aşırı güçlüdürler. Ayrıca eşek gibi büyük koyunlar da vardır, kuyrukları öyle kalın ve geniştir ki benim tahminime göre, otuz libreden* fazla çeker. Beyazdırlar, çok güzel ve yağlıdırlar, yemesi güzeldir.

Bu ovada, birçok şehir, kasaba ve köyün kalın ve yüksek duvarları vardır ve düşmanlarından korunmak için yüksek kuleleri vardır, halkın adı Karonas'tır,[106] bunlar çok kalabalık, acımasız ve kötü hır-

---

[103] Ova, dağlarla kıyı arasında bulunan ovadır. Camadi, bu ovada Kerimabad yakınlarında bir harabe şehir olarak saptanmıştır.

[104] Bu ad, yer adı olarak saptanamamıştır, ama Pers dilince rudbar bir akarsuyun suladığı bölge anlamına gelir.

[105] Bu muhtemelen bir turunçgildir, belki de İran dillerindeki *konar'dır.*

* Libre: Yarım kiloluk eski bir ağırlık ölçüsü.

[106] Caraunasların sırrı olduğu gibi kalmıştır. Ya birinci yüzyıldaki Hint-İskit halkı olan ve Afganistan'ın güneyine ve bugünkü Pakistan'a yerleşmiş bulunan, melez kö-

sızlar soyundan gelmektedirler, ülke boyunca dolaşırlar ve büyük kötülükler yaparlar. Niçin onlara bizim dilimizde "karışık kan" anlamına gelen Karonas denmiştir? Çünkü anaları Hintliydi, babaları Tatar. Ve bu insanlar, ülkeleri dolaşmak ve soymak istediklerinde büyüleriyle, şeytansı işleriyle günü gece gibi karanlık yaparlar; öyle ki kimse uzağı göremez, hatta yandaki arkadaş bile zor görülür. Ve uzak yerlerden bu karanlığı tüm ovada yedi günlük mesafede sürdürürler, öyle ki kimse kendini onlardan koruyamaz. Ortalığı karanlık yaptıklarında, ülkeyi çok iyi tanıdıkları için birbirlerinin çok yakınında ve sessizce at koştururlar; ve kimi zaman on bin atlı olurlar, kimi zaman daha fazla, kimi zaman daha az ve böylece öyle uzun bir hat oluştururlar ki soymak istedikleri ovayı tümüyle esir alırlar: Bu nedenle kim ki şehrin ya da şatonun dışındadır, asla onlardan kaçamaz, ne erkek, ne kadın, ne hayvan, ne eşya kurtulabilir. Erkekleri ele geçirdiklerinde yaşlıları hiç merhamet etmeden öldürürler; gençleri ve kadınları yanlarına alırlar ve serf ve köle olarak başka yerlerde satarlar, memleketi büyük ölçüde yok etmişler ve neredeyse çölleştirmişlerdir.

Bir kralları vardır, adı Negüdar'dır,[107] büyük bir zekâ keskinliğine sahip bir adamdır bu. Negüdar bir keresinde, Büyük Kağan'ın kardeşi ve soylu bir vilayetin efendisi olan Çağatay'ın sarayına on bin adamıyla birlikte gitti; yanında bir süre kaldı, çünkü Çağatay onun amcasıydı ve çok büyük bir efendiydi. Ve onunla kalırken bu Negüdar, Çağatay'ı dikkate almadan düşündü ve nankörlük yaptı, nasıl olduğunu size anlatacağım. Çağatay'ın en iyi müfrezesindeki on bin silahlı adamı baştan çıkardı ve bir gün Büyük Ermenistan'da bulunan amcasını terk etti ve çok acımasız ve nankör olan adamlarından on bin atlıyla birlikte kaçtı; Badascian'dan ve Pasciai denen

---

kenlerini Marco Polo'nun belirttiği Kuşanalardır; ya da Moğol Dönemi sırasında kendini göstermiş, bugüne kadar saptanamamış bir halk söz konusudur. Araştırmanın bir başka yönü de bu bölgeden doğmuş olan çingenelerin atalarına uzanmaktadır, ama bu alandaki tüm çalışmaların yeniden yapılması gerekmektedir.

[107] Tarihteki Negüdar, Çağatay'ın torunlarından biri olmalıdır; Marco Polo burada akrabalık bağlarını karıştırıyor [bkz. Soykütüğü Tablosu]. Moğolların Hint istilalarına gelince, 1241, 1246, 1257 tarihlerinde çok sayıda istila gerçekleşmiştir. Her koşulda Marco Polo'nun ilk ziyaretiyle ilk istila arasındaki otuz yıl içinde yeni bir halkın ortaya çıkmış olması mümkün değildir. Metnin devamında da yazarın kendi hikâyesini kurmak için birçok tarihsel ögeyi karıştırdığı açıktır.

bir başka vilayetten ve Keşmir[108] adlı bir başka vilayetten geçti ve orada çok sayıda adamını ve hayvanını kaybetti, çünkü yollar dar ve kötüydü. Tüm bu vilayetlerden geçtikten sonra, Dilivar[109] denen bir vilayetin sınırlarından Hindistan'a girdi. Adı yine Dilivar olan çok görkemli bir şehri fırtına gibi ele geçirdi, ordusuyla birlikte bu şehirde kaldı ve adı Asidin Soldan[110] olan bir kraldan krallığı aldı, çok büyük ve çok zengin biri olan bu kral, hazırlıksız yakalanmıştır. Ve Negüdar orada, sakin sakin hüküm sürmeye başladı.

Böylece, Beyaz Tatarlar siyah olan Hintli kadınlarla karışmaya başladılar ve onlardan olan oğullarına Karonas, yani onların dilinde, "karışık kan" dendi. Dilivar'a vardıklarında büyü ve şeytanlık sanatlarını öğrendiler, bunlar aracılığıyla günışığını gizlediler. Böylece kimi zaman otuz ya da kırk gün at sırtında yolculuk yaptılar, genellikle Reobar'a doğru gittiler, çünkü Hürmüz'e ticaret yapmaya gelen her tacir; Hindistan'dan gelecek tacirler varana dek, yolculuğun uzunluğu nedeniyle zayıf düşmüş katırlarını ve develerini kışın, bol ot bulunduğundan yeniden semirdikleri Reobar'a gönderirler. Bu Karonaslar bunu beklerler, gelirler, her şeyi alıp götürürler, erkekleri alırlar ve satarlar. Yine de fidye ödeyebilenleri serbest bırakırlar. Negüdar adamlarıyla birlikte burada kalır ve bu bölgede öyle güçlüdür ki kimseden korkmaz. Krallığının etrafında yaşayan tüm Tatarlarla savaşır.

Şimdi size bu ovayı ve gizlenmek için buraya karanlığı getiren insanları anlatacağım. Size dedim ki Beyefendi Marco Polo bile bu karanlıkta, bu ovada bu adamlar tarafından yakalanacak ve öldürülecekti, ama Canosalmi[111] adlı yakın bir köye son sürat kaçtı, yanındakilerden bazıları esir düşüp satıldı, bazıları öldürüldü, öyle ki onunla birlikte yalnızca yedisi kurtuldu. Olup biteni size doğru anlattım. Şimdi başka şeyler anlatacağız.

---

[108] Bu vilayetler için bkz. Bölüm XLVII-XLIX.

[109] Dilivar, Delhi vilayetine ve şehrine denk düşmektedir.

[110] Bu ad en iyi, Marco Polo'nun geçtiği dönemde (1265-1286) Delhi sultanı olan Gıyaseddin Uluğ'a uymaktadır, Moğolların Hindistan'ı istila tarihlerine denk düşen hükümdarlar şunlardır. Alaaddin Mahmud 1246'dan önce ve Nasreddin Mahmud 1246-1265 arasında. Bu durum, yazarın tarihe yorum kattığı izlenimini güçlendirmektedir.

[111] Vekilabad yakınlarında, yine Ciruft ovasında harabe bir yerleşim.

XXXVII. Burada Yine Büyük Bayırdan İniş ve Hürmüz Şehri ve İnsanları Anlatılmaktadır

Size sözünü ettiğim ovanın güneye doğru beş günlük yolda olduğu doğrudur; bu beş günün sonunda bir başka çok büyük yamaç ve meyille karşılaşılır ki buradan yaya inmek tercih edilmelidir; iniş yirmi mil sürer; bu çok kötü bir yoldur ve buraya çok sayıda kötü adam gelip saklanır; bu nedenle tehlikeli bir yoldur. Ve bu yokuştan inildiğinde çok güzel bir başka ovayla karşılaşılır, buna Hürmüz[112] Ovası denir, tam iki günlük uzunluktadır. Çok sayıda su ve güzel nehirler vardır, oldukça bol hurma ve çok çeşitli başka meyveler bulunur. Kuşlar çok sayıdadır, papağanlar, turaçlar ve bizimkilere benzemeyen başka kuşlar görülür.

Bu iki gün boyunca at koşturduktan sonra Okyanus deniziyle karşılaşılır ve sahilde, Hürmüz denen bir şehir vardır, bu şehrin çok iyi bir limanı vardır. Tacirler kadırgalarıyla buraya Hindistan'dan gelirler, her çeşit baharat, değerli taşlar, inciler ve ipekli ve sırmalı kumaşlar ve rengarenk başka kumaşlar, fildişleri ve sayısız başka mal getirirler. Ve bu şehirde bunları başka insanlara satarlar, onlar da tüm dünyaya götürüp başka insanlara satarlar. Aslında burası çok büyük ve çok çeşitli ticaretin yapıldığı bir şehirdir. Ayrıca kraliyet şehridir, sultası altında çok sayıda köy ve şehir bulunur, çünkü burası Kerman Krallığı'nın başkentidir. Şehir reisinin adı Rükneddin Ahmed'dir;[113] tiranlıkla yönetir, ama Kerman kralına bağlıdır. Buralarda ısı çok yüksektir, çünkü güneş fazla sıcaktır ve toprak tamamen sağlıksızdır. Ve başka bir ülkenin taciri burada ölürse kral onun tüm malına el koyar.

Bu toprakta, şarap hurmadan ve diğer baharatlardan yapılır ve çok güzeldir. Alışkın olmayan insanlar içtiklerinde önce uzun uzun yürürler ve içleri iyice temizlenir. Ama sonra, onlara çok iyi gelir ve hep semiz kalırlar. Bu bölgenin insanları bizim besinlerimizi hiç kullanmazlar, çünkü sağlıkları yerindeyken has buğdaydan ekmek ve et yerlerse hemen hasta olurlar. Sağlıklı olmak için hurma ve tuzlu balık yerler; ton balığıdır bu. Ayrıca taze sarımsak ve soğan

---

112 Hürmüz, bkz. dipnot 86.

113 Rükneddin Mahmut, 1243-1277 arasında Hürmüz prensi.

gibi zahmetli şeyler de yerler. Sağlıklı kalmak için, size söylediğim, bizim için sağlıksız olan o etten yerler.

Bu şehrin insanlarının çok sayıda kadırgası vardır, ama bu kadırgalar çok kötü, dayanıksız ve tehlikelidir ve içlerinden çoğu batar, çünkü bizimkiler gibi demir çivilerle çakılmış değildirler; çanak çömlek gibi kırılan türde sert bir ağaçtan yapılmışlardır; bir çivi çakıldığında ağaç kırılmış gibi olur; tabanı da demir delgilerle mümkün olduğunca titiz delinmiş, ardından küçük takozlarla tutturulmuştur. Daha sonra Hindistan cevizi ağaçlarının kabuğundan yapılan kaba iplerle dikilir, bu cevizler büyüktür ve üzerlerinden at yelesi gibi ipler sarkar. İpi suda bırakırlar ve ip suya batırdıklarında olduğu gibi kalır ve at kılından halatlar gibi olur ve ipek gibi iplik haline getirilir. Böylece iplik yapıp kadırgalarını dikerler; bu ip denizlerin tuzlu suyunda çürümez, oldukça dayanıklıdır, ama fırtınaya dayanamaz; dolayısıyla, demirle sağlamlaştırmak daha iyi olur. Böylece balık avlamaya giderler ve içlerinden çoğu telef olur. Kadırgaların bir yelken direği ve bir yelkeni, bir dümeni vardır ve örtüsü yoktur. Yük yüklediklerinde malları kaynamış deriyle kaplarlar ve malların üzerine, satmak için Hindistan'a götürdükleri atları koyarlar. Çivi yapmak için demir yoktur ve kadırgalarını birleştirdikleri tahta takozlardan yapıp, sonra da bunları iple dikerler. Demir çapaları da yoktur, palangadan bir çapa yaparlar ve böylece en ufak fırtınada telef olurlar. Bu nedenle bu kadırgalarla denize açılmak büyük bir tehlikedir, ve çok insanın boğulduğunu size söylüyorum, çünkü Hint Denizi gerçekten korkunçtur ve burada büyük fırtınalar olur.[114]

Bu memleketteki insanlar siyah renklidirler ve Muhammed'e taparlar. Yazları şehirlerde kimse kalmaz, çünkü öyle sıcak olur ki herkes ölür; ama şehirleri terk edip nehirlerin ve yeterince suyun olduğu bahçelere gittiklerini size söyledim; herkesin kendi bahçesi için arklarla ve kanallarla getirttiği yeterli suyu vardır. Ama kaçamayanlar için, size söyleyeceğim şey olur. Yazın her gün, bu ovayı çevreleyen kum çölünden güçlü bir rüzgârın estiği doğrudur, bu rüzgâr öyle yakıcıdır ki aşırı sıcaklık nedeniyle insanların soluk almasını engeller, soluksuz bırakır ve aniden öldürür, -toprak üzerinde bulu-

[114] Marco Polo'nun Hürmüz ile ilgili bilgileri, XVII. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadarki yolculuk anlatılarıyla, özellikle Şövalye Chardin'inkilerle uyuşmaktadır.

nan kimse bundan kaçamaz- bu nedenle bu sıcak rüzgârın geldiğini gören herkes çenesine kadar suyun içine girer; bazı çuval bezleriyle suların üzerinde çatılar yaparlar, bunları bir yandan suların içine dikilmiş kazıkların üzerine ve diğer yandan, nehrin üzerine yerleştirirler ve rüzgâr geçene kadar burada kalırlar. Bu şekilde, bu sıcak rüzgârdan kaçarlar. Bu rüzgârın sıcaklığının kanıtı olarak Beyefendi Marco şu kazanın meydana geldiği sırada bu ülkede olduğunu söylemektedir: Hürmüz valisi, Kerman kralına haraç ödemediğinde, kral; Hürmüz insanlarının şehir dışında kaldıkları mevsimde bu haracı almayı düşünerek, Reobar ülkesinden gönderdiği bin altı yüz atlıyı ve beş bin yayayı aniden bastırıp haraç alsınlar diye hazırladı. Ve bir gün, yanlış rehberlik sonucu gece olmadan hedeflerine ulaşamayacak olduklarını görerek, Hürmüz'den pek uzak olmayan bir ormanda kaldılar. Ertesi sabah yeniden yola çıkmak istediklerinde rüzgâr bastırdı ve hepsini soluksuz bıraktı, bu nedenle hiçbiri geri dönüp efendilerine haber ulaştıramadılar. Durumu öğrenen Hürmüzlüler bu cesetler havayı zehirlemesin diye onları gömmeye geldiler. Ama onları çukurlara götürmek için kollarından tuttuklarında, aşırı sıcaktan dolayı cesetler öylesine kurumuştu ki kolları vücutlarından ayrıldı; bu nedenle çukurları cesetlerin hemen yakınında açmak ve içlerine yuvarlamak gerekti.

Dahası, söz konusu vilayette has buğday, arpa ve diğer tohumların kasım ayında toplandığını ve ürün kaldırmanın mart ayında bittiğini size söylüyorum. Tüm meyveler böyle olur, çünkü mart ayında her şey çoktan olmuş bitmiştir; o zaman, tüm yapraklar ve çimenler kurur ve toprağın üzerinde hiçbir yeşil çimen ve canlı bulamazsınız, nemli yerler ve şanslı hurmalar hariç, bunlar mayıs ortasına kadar kalırlar; o dönemde bu büyük sıcaklar gelir, her şeyi yakar ve kurutur. Kadırgalara gelince, çürümeden korumak için onları kolalarlar, çünkü zift yoktur; ama onları balık yağıyla yağlar ve kıtıkla kalafatlarlar.

Ve size diyorum ki bu ülkede erkekler ya da kadınlar öldüğünde çok büyük yas tutmak gelenektir. Dahası, diyorum ki koca öldüğünde, kadınlar tam dört yıl boyunca en azından günde bir kez ağlarlar; ölünün evinde akrabalarıyla birlikte bu süreye kadar toplanmaya devam ederler, çok gözyaşı dökerler ve çok ağlarlar ve ölüden dolayı çok üzüntü duyarlar. Ve erkekler çok sık öldüklerinden, kadınlar hiç

yassız kalmaz. Ve orada sızlanmaya çok alışkın kadınlar bulunur, bunlar; istenen gün, bir ücret karşılığında, başka erkeklerin ya da kadınların ölüsü için ağlamaya gelirler.

Şimdi bu şehri bırakalım. Burada size Hindistan'dan hiç söz etmeyeceğim; daha ilerde, yeri ve zamanı geldiğinde, kitabımızda burayı size anlatacağım. Ama Yıldız'a doğru dönüyorum ve size buradaki bölgeleri ve vilayetleri anlatacağım. Ve Kerman[115] şehrine, size yukarıda anlattığım bir başka yoldan geri döneceğiz; çünkü anlatmak istediğim vilayetlere ancak Kerman'dan yola çıkarak varılabilir. Ve yola çıktığımız şehrin kralı olan Rükneddin Ahmed'in Kerman kralının vassalı olduğunu söylüyorum.

Hürmüz'den Kerman'a geri dönüş yolu üzerinde, çok bol yiyeceğin bulunduğu çok güzel ve büyük bir ova vardır. Topraktan doğal olarak fışkıran çok sayıda sıcak banyo görülür. Azımsanmayacak miktarda ve çok ucuz keklik bulunur, çok bol olan meyveler ve hurmalar da çok ucuzdur. Has buğday ekmeği öyle acıdır ki alışık olmayan kimse yiyemez. Bunun nedeni toprağın acı ve tuzlu bir suyla sulanmasıdır. Sözünü ettiğim banyolar çok sıcak olarak fışkıran sulardandır; çok sayıda hastalığa ve uyuza şifalıdırlar.

İmdi, yolu Yıldız'a doğru çevirerek kitabımda adını anacağım vilayetlerden ve çok ıssız ve vahşi ülkelerden başlamak istiyorum; şimdilik başlıyorum.

XXXVIII. Vahşi ve Yoksul Bir Bölgeden Nasıl Geçtik

Kerman şehrinden Cobinan'a[116] giden kişi oldukça rahatsız bir yolda tam yedi gün at koşturur; bunun nasıl olduğunu size anlatacağım. Üç gün yürüdükten sonra Kerman'dan ayrılarak ırmağın, derenin, suyun hiç olmadığı ya da çok az bulunduğu bir tür çöle girilir, olan su da tuzlu ve çayırlardaki çimenler gibi yeşildir ve çok sağlıksızdır. Bu su öyle acıdır ki kimse içemez ve yalnızca bir yu-

[115] Pololaların Tebriz'den Hürmüz'e doğru buraya kadar izledikleri güzergâh, denizden yolculuklarının bir devamıdır. Kuzeye geri dönüş, Hürmüz'de yapılmış olması gereken karadan seyahat tercihiyle ilgilidir. Çin Moğolları ile Çin Denizi'nin limanlarını kontrol eden Songlar arasında süren ve ancak 1279 yılında sona erecek olan savaşın son evresi, bu tercihin nedeni olabilir.

[116] Bugünkü Kuhbonan, Kerman vilayetindedir.

dum bile içen, on kez içini boşaltmak zorunda kalır. Dahası, suyun ürettiği tuzdan küçük bir tane bile yiyen tüm gücünü yitirir. Bu nedenle, bu çöllerden geçerek giden insanlar içecek iyi su taşırlar yanlarında. Yine de hayvanlar büyük susuzluk çektikleri için bu sudan bin bir güçlükle biraz içerler, çünkü başka suları yoktur ve su onların içini hemen aşırı ölçüde temizler, öyle ki kimi zaman bu nedenle ölürler. Bu üç gün boyunca, hiç yerleşime rastlanmaz, her taraf çöldür ve tamamen kuraktır. Vahşi hayvan da hiç yoktur, zira yiyecek hiçbir şey bulamazlar, çünkü toprak öyle sert ve kurudur ki ot bitmez. Dördüncü gün bir tatlı su nehrine gelinir, bu nehir yer altından akmaktadır ve bazı yerlerde suların açtığı ve oyduğu delikler görülür, buralardan bu suyun aktığı görülür, ama su sonra hemen yeniden toprağın altına geçer. Yine de bu sudan bolca alınır. Oradan pek uzak olmayan bir yerde, önceki çölün sert koşullarından bitap düşmüş yolcular, hayvanlarıyla birlikte dinlenir ve serinlerler. Bu üç günün sonunda, küçük bir yerleşim yerine gelinir, ama burayı arkada bıraktığınızda, dört günün sonunda bir başka yer çıkar karşınıza, burası da kupkuru bir çöldür, suyu yine acıdır; hiç yerleşim, ağaç, hayvan yoktur, yalnızca orada burada vahşi eşekler görülür. Bu dört günün sonunda Kerman Krallığı biter ve Cobinan şehrini görürüz.

XXXIX. Burada Büyük ve Soylu Cobinan Şehri Anlatılmaktadır

Cobinan büyük bir şehirdir; buranın insanları iğrenç Muhammed'e taparlar. Burada epeyce demir, çelik ve andanik bulunur ve en ince çelikten çok büyük ve güzel, çok sayıda ayna yapılır. Tutya[117] burada bulunmaktadır ve göz hastalıklarına çok iyi gelmektedir. Ayrıca spodium[118] da burada bulunur. Bunun yapılışını gördüm ve nasıl yaptıklarını size anlatacağım. Bu ülkenin dağlarından birinde kazdıkları ve bu işe yaradığını bildikleri bir damardan toprak alırlar ve onu kızgın ateşli büyük bir fırına koyarlar; fırının kubbesinin üzerine çok ince demirden bir elek konulmuştur. Ateş sayesinde bu topraktan ve

[117] Arapçası *tutya*, ilaç olarak kullanılan çinko asidi.

[118] Ya da spode. Bitkisel maddelerin yanmış artıklarını ya da burada muhtemelen sözü edilen metalik curufları belirtir.

sudan çıkan ve bu demir eleğin tuttuğu duman ve buhar soğuyarak sertleşir, bu da tutyadır; bu toprağın ateş içinde kalanı, fırının dibinde kalan cüruf, spodium ya da spodium-saz adını alır, bunun nedeni sözü geçen spodium'un ya da yanmış toprağın saz kadar hafif kalmasıdır. İşte, tutya ve spodium'un nasıl yapıldığını duydunuz. İmdi, bu şehri bırakalım ve daha öteye gidelim.

XL. Bir Çölden Nasıl Geçildi

Bu Cobinan şehrinden ayrılınca, tam sekiz gün boyunca bir çölden geçilir; burada kuraklık çok fazladır ve ne ağaç ne meyve yetişir; sular da çok acı ve kötüdür, tıpkı daha yukarıda size sözünü ettiğim yerdeki gibi. Bu yerlerden geçmek isteyen kimse, yiyecek ve içecek tüm ihtiyaçlarını da yanına almalıdır; çölün acı suyu hayvanlara güçlükle içirilir, iştah duysunlar diye içine un karıştırılır. Bu sekiz günün sonunda Tunukain denen bir vilayet çıkar karşımıza. Burada epey şehir ve köy vardır; vilayet Pers'in sınırında, Yıldız'a doğrudur; burada, çok büyük bir ovanın ortasında Hıristiyanların Kuru-Ağaç[119] dedikleri Yalnız-Ağaç bulunur. Bunun nasıl bir ağaç olduğunu size anlatacağım. Çok büyük ve çok kalındır; yapraklarının bir tarafı yeşil, diğer tarafı beyazdır; kestaneye benzer cevizleri vardır ama içleri boştur; yenmez. Bunun odunundan bir merhem yapılır; çok sert ve sağlam bir ağaçtır, şimşir gibi sarıdır; yüz mil mesafede başka hiç ağaç yoktur, bir taraf hariç, orada on mil mesafede bir tane bulunur. O ülkenin insanları, Makedonya Kralı Büyük İskender ile Perslerin Kralı Daryus arasındaki savaşın bu yörede cereyan ettiğini söylerler. Bu vilayetin şehirleri ve köyleri çok sayıdadır ve her türlü iyi ve güzel şey burada çok bol bulunur, çünkü ülke ılımandır, ne çok sıcak ne çok soğuktur. İnsanların hepsi Muhammed'e taparlar; burada güzel insanlar görülür, özellikle kadınlar bana kalırsa aşırı güzeldir.

[119] Bu terim üç şekilde yorumlanabilir. İlk olarak, burada Marco Polo'nun tarif ettiği gerçek bir ağaç söz konusudur, muhtemelen bir çınar ağacı. Yazar daha sonra bu adı Horasan vilayetine verir, oysa bu ad döneminin coğrafi terminolojisinde yer almamaktadır, Nihayet, ve muammanın anahtarı da buradadır, bu terim eskatolojik bir efsaneye denk düşmektedir ve Marco Polo buna coğrafi bir kesinlik kazandırmaktadır. Bu efsane hakkında bkz. Giriş.

Ama buradan yola çıkıyoruz ve size Mülhid[120] denen bir yeri anlatacağım. Burada Dağın Şeyhi Haşhaşileriyle[121] birlikte oturur.

XLI. Burada Dağın Şeyhi'nin ve Onun Haşhaşilerinin Vadisi Anlatılmaktadır

Mülhid, anlatıldığına göre, eskiden Dağın Şeyhi denilen çok kötü bir prensin kaldığı bir yöreydi. Bu ülkede Sarrazen yasasına göre sapkınlar yaşıyordu. Çünkü bu Mülhid adı, Sarrazen dilinde "sapkınların yaşadığı bölge" anlamına gelir. Yörede bunlara Mülahitçi[122] denir, yani kendi yasalarının sapkınıdırlar, tıpkı Hıristiyanlar arasındaki Patariniler[123] gibi. Ve şimdi ben, Beyefendi Marco Polo, birçok insandan anlatıldığını işittiğim şekliyle onun yaptıklarını size anlatacağım.

Şeyh'e onlar, kendi dillerinde Alaaddin diyorlardı[124] ve o emrindeki tüm halkla birlikte, Muhammed'in yasasına bağlıydı. Duyulmadık, görülmedik bir kötülük yapmayı düşündüğünde, adamlarını yürekli katillere ya da kabadayılara, yani genel olarak cani denen kişilere dönüştürüyordu, onlar da cesaretleriyle Şeyh kimi isterse onu öldürüyordu ve herkes onlardan korkuyordu. Şeyh, çok büyük iki dağın arasındaki çok görkemli bir vadide oturuyordu; hiç görül-

---

[120] Burada Marco Polo yine gerçek güzergâhından ayrılmaktadır, çünkü mülhid (= sapkın) Hazar Denizi'nin güneyindeki dağlarda bulunmaktadır, yani kuzeybatıya doğrudur, oysa ki Pololar kuzeydoğu yönünde gitmektedir. Bu şaşırtma tesadüfi değildir, çünkü Tun ve Kain bölgesi Hülagu'nun istilasına kadar İsmailîlere aitti.

[121] Haşhaş ya da haşhişten gelir. 1090 yılında Hasan Sabbah'ın kurduğu İsmailî mezhebi üyelerinin kullanmış oldukları uyuşturucu. Bu mezhebin merkezi, İran'daki Kazvin'in kuzeyinde, Alamut Kalesi'nde bulunuyordu. Kazvin, Marco Polo'nun anlattığı bir yerdir ama Batılılar özellikle Haçlı Seferleri sırasında mezhebin, Alamut'un büyük efendisinin temsilcisi Şeyhü'l Cebel -kelimesi kelimesine tercüme edildiğinde Dağın Yaşlısı- tarafından yönetilen Suriye kolunu tanıdılar.

[122] *Melahide*'den gelme; *mülhid*'in (= sapkın) çoğulu.

[123] Marco Polo, verdiği örnekle, kasıtlı olarak (ya da değil) dinî değilse de coğrafi kökenlere geri dönmektedir, Patariniler, XI. yüzyılda, Milano'nun bir mahallesi olan Contrada dei Patarri'de yaşayan sapkınlardı. Languedoc Katarlarına varacak olan uzun bir zincirin sondan bir önceki halkasıdırlar. Bunlar Bulgar Bogomillerinden gelirler; onların kökeni de Küçük Asya'daki Paulisiyenlere dayanır. İran toprağındaki Manicilerden esinlenmişlerdir, doktrinin özü tüm bu çevreyi dolaşacaktır.

[124] Alaaddin, İsmailîlerin sondan bir önceki büyük efendisi (1220-1255).

memiş genişlikte ve güzellikte bir bahçe yaptırmıştı. Burada güzel bitkilerden, dünyanın tüm çiçek ve meyvelerinden ve bulabildiği ağaçlardan bolca vardı. Hiç kimsenin görmediği kadar güzel evler ve saraylar yaptırtmıştı, çünkü hepsi yaldızlıydı ve dünyanın en güzel şeyleriyle süslenmişti ve duvar kaplamalarının hepsi ipektendi. Onlar için sarayların değişik cephelerinde duran, sayısız olağanüstü çeşme yaptırmıştı ve hepsinin içinde küçük arklar vardı, birinden şarap, ötekilerden süt, diğerlerinden bal ve diğerlerinden de en berrak su akıyordu. Burada dünyanın en güzel hanımları ve genç kızları yaşıyordu, bunlar her enstrümanı çalmayı, ahenkle şarkı söylemeyi gayet iyi biliyorlar, bu çeşmelerin etrafında her türlü diğer kadınlardan daha iyi dans ediyorlardı ve erkekleri sevip okşamanın ve onlara ayrıcalıklar göstermenin her çeşidini bilecek kadar iyi eğitimliydiler. Görevleri, orada bulunan genç erkeklere tüm zevk ve sefayı sunmaktı. Orada sayısız giysi, yatak takımı ve erzak vardı, arzu edilebilecek her şey vardı. Burada değersiz şeylerden asla söz edilmiyordu; oyundan, aşktan ve eğlenceden başka bir şeyle vakit geçirmeye izin yoktu. Böylece, ipekler ve altınlar içinde yüzen bu genç hanımlar, bahçelerde ve saraylarda her saat çılgınca eğleniyorlardı; çünkü hizmet eden bu kadınlar kapalı kalıyorlardı ve hiçbiri açık havada görülmüyordu.

Şeyh, adamlarına bu bahçenin cennet olduğunu anlatıyordu; tıpkı Muhammed'in kendi iradesini yerine getiren Sarrazenlerin cennete gideceğini söylemesi gibi o da aynısını söylüyordu; orada dünyanın tüm tatlarını ve hazlarını, oynaşmak için diledikleri kadar güzel kadını ve ağzına kadar dolu ayrı ayrı akan şarap, süt, bal ve su ırmaklarıyla kaplı bu güzel bahçeleri bulacaklardı. İşte bu nedenle, bu ülkenin Sarrazenleri bu bahçenin cennet olduğuna kesin olarak inanıyorlardı. Şeyh'e gelince, kendisinin bir peygamber olduğunu ve kimi isterse cennete sokabileceğini kabul ettirmek istiyordu.

Ve bu bahçeye hiç erkek girmiyordu, yalnızca Şeyh'in kendi uydusu ve katil yapmak istediği kötüler müstesna. Vadinin eşiğinde, ve bu bahçenin girişinde, Şeyh'in çok güçlü ve fethedilemez bir kalesi vardı, o dünyada kimseden korkmuyordu; buraya gizli bir yoldan girilebilirdi ve bu yol çok dikkatli bir şekilde korunuyordu; başka yerden bahçeye girmek mümkün değildi, yalnızca o geçitten giriliyordu. Şeyh, bu dağın sakinlerinin, on iki ile yirmi yaş ara-

sındaki tüm oğlan çocuklarını yakınında, sarayında tutuyordu; en azından silahşör olmaya istekli ve gözü pek ve yürekli olmaya yatkın olanları ve uğursuz peygamberleri Muhammed'in dediğine göre, cennetin size anlattığım şekilde olduğunu işitmiş olanları yanından ayırmıyordu; Sarrazen olarak ona inanıyorlardı. Ne diyorum size? Kimi zaman Şeyh, kendisine savaş açan ya da düşmanı olan bir beyi ortadan kaldırmayı dilediğinde, bu gençlerden bazılarını bu cennete koyuyordu, dördünü ya da onunu ya da yirmisini bir arada, ne kadar isterse. Çünkü onlara içecek içki veriyor ve onlar da içer içmez hemen uyuklamaya başlıyorlardı. Üç gün üç gece uyuyorlardı ve uyurlarken onları aldırtıp bu bahçeye taşıtıyordu; ve uyandıklarında kendilerini bahçede buluyorlardı.

XLII. Dağın Şeyhi Haşhaşilerini Nasıl İtaatkâr ve Kusursuz Kılıyor

Bu genç delikanlılar uyanıp da kendilerini bu kadar harikulade bir yerde bulduklarında ve size söylediğim ve tıpatıp Muhammed'in yasasının dediği gibi yapılmış tüm bu şeyleri gördüklerinde ve her birinin çevresinde daima hanımlar ve genç kızlar, her gün şarkı söyleyerek, gülüp oynayarak ve hayal edebilecekleri tüm okşayış ve lütuflarda bulunarak, onlara yemek ve en nefis şaraplardan sunarak dolanıp durduğunda, bunca hazdan ve süt ve şarap ırmaklarından kendinden geçip hayran kalarak, kendilerini gerçekten cennette sanırlar. Ve hanımlar ve genç kızlar her gün onlarla birlikte kalırlar, oynarlar, şarkı söylerler ve büyük zevkler tattırırlar ve bu delikanlılar o hanımlarla birlikte dilediklerini yaparlar; bu genç delikanlılar burada her istediklerine sahiptirler ve asla kendi rızalarıyla oradan ayrılmak istemezler. Şeyh'in sarayı çok güzel ve çok büyüktür ve Şeyh burada çok görkemli bir şekilde yaşar; etrafında yaşayan bu sade dağ insanlarını gerçekten büyük bir peygamber olduğuna inandırır; ve onlar da buna gerçekten inanırlar. Bu Şeyh, bu genç delikanlıları sağa sola vaaz vermeye göndermişti, bu vesileyle çok sayıda kişi onun yasasını benimsemişti. Dört ya da beş günün sonunda, Şeyh bu gençlerden birini bir adamı öldürtmeye göndermek istediğinde, yeniden dilediği kadar gence bu içkiden verdirir; ve uyuduklarında, onları aldırtır ve bahçenin dışında bulunan sarayına taşıtır.

Ve bu gençler uyandıklarında ve kendilerini bahçenin dışında, sarayın bu küçük şatosunda bulduklarında, bu duruma çok şaşırırlar ve memnun olmazlar, çünkü gelmiş oldukları cennetten kendilerine kalsa asla ayrılmayacaklardır. Bunun üzerine Şeyh'in karşısına çıkarlar; huzura vardıklarında çok mütevazı davranırlar ve büyük bir peygambere inanan insanlar gibi diz çökerler. Bunun üzerine Şeyh onlara nereden geldiklerini sorar ve onlar da tüm saflıklarıyla, cennetten geldiklerini söylerler. Herkesin huzurunda derler ki burası gerçekten de Muhammed'in atalarına demiş olduğu cennettir; orada görmüş oldukları her şeyden çok memnun olduklarından oraya geri dönmeyi çok arzularlar. Hiçbir şey görmemiş olarak bu sözleri işiten diğerleri, son derece büyülenirler ve cennete gitmeyi çok arzularlar ve birçoğu orayı görmek için ölmeyi arzular ve o günü sabırsızlıkla beklerler. Ama Şeyh onlara cevap verir: *"Oğul, bu peygamberimiz Muhammed'in emrine bağlıdır, çünkü o inancına hizmet etmiş olanları cennete sokacaktır; eğer bana itaat ederseniz, bu lütfu elde edersiniz."* Ve bu yolla, cennete gitmek için ölme arzusunu halkına öyle aşılar ki Şeyh'in kendi adına ölmeye gitmesini emrettiği kişi, cennete gideceğinden emin olarak kendini çok mutlu kabul eder.

Ve Şeyh büyük bir hükümdarı öldürtmek istediğinde, Haşhaşilerinin en iyilerini sınava sokar. Cennette bulunmuş olan genç delikanlılardan çoğunu civara, çok uzak olmayan bir mesafeye gönderir ve onlara tarif ettiği falanca adamı öldürmelerini ister. Anında oraya giderler ve efendilerinin söylediğini yaparlar. Bu işten sıyrılanlar saraya geri dönerler; bazıları adamlarını öldürdükten sonra yakalanır ve katledilir. Ama yakalanan, kısa süre sonra cennette olacağını düşünerek ölmekten başka bir şey dilemez.

XLIII. Haşhaşiler Kötülük Yapmayı Nasıl Öğrendiler

Kurtulanlar, efendilerinin yanına geri döndüklerinde işi tamamladıklarını söylerler. Şeyh, onları görünce çok sevinir ve büyük şenlikler yapar. Zaten, çok yürekli davrandıklarını bilmektedir, çünkü öldürülecek kişiyi öldürmede kimin en yürekli ve en *iyi* olduğunu bilmek için, yola çıkanların her birinin ardına gizlice haberciler koymuştur.

Böylelikle, Dağın Şeyhi bunu emrettiğinde kimse ölümden kaçamıyordu. Eğer ilk gönderilenler Şeyh'in buyruğunu yerine getiremeden öldürülmüşlerse o da başkalarını görevlendiriyordu ve bu böylece düşmanı öldürülene kadar sürüyordu. Ayrıca, size çok doğru olarak söylüyorum ki birçok kral ve baron öldürülmekten korktukları için ona hediyeler veriyor ve onunla iyi geçiniyorlardı.[125]

Böylece, Dağın Şeyhi'nin ve Haşhaşilerinin işlerini size anlatmış oldum. Ve şimdi onun da nasıl ve kimin tarafından ortadan kaldırıldığını anlatacağım. Size onun hakkında söz etmediğim bir şeyi daha anlatmak istiyorum: Bu Şeyh'in başka iki şeyh daha seçtiğini, kendisine tâbi kıldığını ve onların da her konuda onun davranış ve âdetlerine uyduklarını söylüyorum size. İçlerinden birini Domas bölgesine, diğerini de Kürdistan'a gönderir; ve bir adam ne kadar güçlü olursa olsun, eğer adı geçen Şeyh'in düşmanıysa ölümden asla kurtulamaz. Ama bunu bir yana bırakalım ve onun yok edilişine dönelim. Doğrudur ki İsa'nın doğumundan sonra yaklaşık 1262 yılında Büyük Kağan'ın kardeşi Hülagu; tüm Doğu'yu kendi yasalarına tâbi kıldığında, tüm Doğu Tatarlarının beşinci efendisi olan söz konusu Hülagu, bu Şeyh'in yaptığı kötülükleri bildiğinden ve onun geleneklerini ve de Şeyh'in yolcuları soyup soğana çevirttiğini bildiğinden onu yok ettireceğini kendi kendine söyler. Bunun üzerine, baronlarını çağırtır ve onları büyük birliklerle Şeyh'in bahçesine ve kalesine gönderir; şatoyu üç yıl kuşatırlar ve ancak alabilirler, çünkü şato öyle güçlüydü ki baskın yapmak imkânsızdı. Ve yiyecekleri olduğu sürece kale düşmezdi, ama üç yılın sonunda yiyecek hiçbir şeyleri kalmamıştı. Bunun üzerine, yiyecek yokluğundan esir düştüler ve adı Alaaddin olan Dağın Şeyhi, tüm adamları ve Haşhaşileri ile birlikte öldürüldü; tüm Doğu Tatarlarının efendisi Hülagu'nun adamları her yeri yakıp yıktılar ve orayı ıssız bıraktı, şatoyu da yerle bir ettiler.[126] Bu lanetli Şeyh'in sonu böyle oldu ve bu Şeyh'ten sonra günümüze kadar ne başka şeyh görüldü ne de Haşhaşiler. Dağın Şeyhi'nin geçmişte yapmış olduğu kötülükler ve tüm tahakküm

[125] Ohsson'un *Moğolların Tarihi'nde* (c. III) belirtilen bilgiler, tarikat yandaşlarının inisiyasyonunun Marco Polo'nun belirttiği kadar yüzeysel olmadığını göstermektedir.

[126] İsmailîlerin müstahkem mevkilerinin Hülagu tarafından fetih tarihi 1256'dır ve o tarihteki son büyük efendileri, yukarıda adı geçen Alaaddin'in oğlu olan Rükneddin'di.

onunla birlikte sona erdi. O halde bu konuyu bir yana bırakalım ve daha ileriye gidelim.

XLIV. Burada Sapurgan Şehri Anlatılmaktadır

Bu şatodan yola çıkan kişi; güzel ovalarda, güzel vadilerde ve güzel tepelerde at koşturur. Buralarda çok sayıda güzel otlar, sürüler için güzel otlaklar, yeterince meyve ve her türlü yiyecekten de bol miktarda vardır. Efendi Hülagu'nun orduları, ülkenin zenginliği nedeniyle burada seve seve kalırlar. Bu memleketten geçmek tam altı gün alır, şehirler ve köyler vardır ve insanlar Muhammed'e taparlar. Kimi zaman elli ya da altmış millik bir çölle karşılaşılır, içecek su bile yoktur; bu nedenle insanların yanlarında su getirmeleri uygun olur. Hayvanlar ancak bu çölden çıktıklarında ve su bulabildikleri yerlere geldiklerinde su içerler; dolayısıyla buradan çok çabuk geçmek gerekir, çünkü ancak buradan çıktıktan sonra su bulabilir hayvanlar.

Ve size anlattığım gibi altı gün boyunca at koşturduktan sonra Sapurgan[127] denen bir şehre varılır. Burası güzel, büyük ve verimli bir şehirdir, her türlü ağaç dikilmiştir. Birçok ağaç bu ülkeden gelmektedir. Ve size diyorum ki dünyanın en iyi kavunları burada çok büyük miktarlarda yetişir, onları kuruturlar ve tüm yıl bu şekilde saklarlar; kolan gibi kayış kayış keserler, ya da sukabağı gibi saklarlar, sonra güneşe koyarlar ve kuruturlar, öyle ki bunlar baldan tatlı olurlar. Ve bunun ticaretini yaparlar ve bu şekilde kurutulmuş olarak komşu ülkelere büyük miktarda satarlar ve halk bunu yiyecek olarak seve seve satın alır, çünkü bunlar bal gibi tatlıdır. Bu ülkede hayvanlar ve kuşlar pek semizdir ve etleri için avlanırlar. Şimdi bu şehri bırakalım ve size başka bir şehri anlatalım, adı Belh'tir.[128]

---

[127] Burası Afganistan'ın kuzeyidir, eski Baktriane'dır. Bundan böyle yolculuğun sonuna kadar izlenecek olan yol, İpek Yolu'dur ya da en azından bunun sayısız varyantlarından biridir. Sapurgan, bugünkü Shebergan şehridir.

[128] Eski Baktra, Baktriane'ın başkenti.

XLV. Burada Büyük ve Soylu Belh Şehri Anlatılmaktadır

Belh soylu bir şehirdir ve çok büyüktür. Eskiden daha görkemli ve daha büyüktü, bu bölgelerde bulunabilecek en geniş ve en güzel şehirdi, ama Tatarlar ve başka insanlar burayı sık sık talan etmiş ve korkunç zarar vermişlerdir. Çünkü size diyorum ki eskiden çok sayıda güzel saray ve mermerden sayısız güzel ev vardı; bunlar hâlâ vardır, ama tahrip edilmiş ve harabeye dönmüştür. Ve size söylüyorum ki bu şehirde Kral Büyük İskender, bu şehirdeki söylentiye bakılırsa, kendine karı olarak Perslerin kralı Daryus'un kızını aldı. Bu şehirdeki bütün insanlar iğrenç Muhammed'e taparlar. Ve bilin ki Doğu Tatarlarının efendisinin toprağı bu şehre kadar uzanır ve Yunan-Rüzgârı ile Şark arasındaki Pers'in sınırları bu şehirdedir.

Şimdi bu şehri bırakalım ve Dagova[129] denen bir başka ülkeyi anlatmaya başlayalım. Yukarıda size anlattığım bu şehirden yola çıkan kişi, Şark ile Yunan arasında tam on iki gün at koşturur ve hiç yerleşimle karşılaşmaz çünkü insanlar tüm ovayı terk etmişlerdir ve kötü insanlardan, hırsız ve haydutlardan ve onlara defalarca büyük zarar ve kayıp verdirmiş olan ordulardan korktukları için ülke boyunca hiç durmadan yürüyerek siperlik dağlara sığınmışlardır. Bu bölgeler talan edilmiştir ve buralarda ancak çok kalabalık olarak yolculuk etmek mümkündür. Ve dağların üzerinde çok sayıda ev vardır. Bu yolun üzerinde yeterli su ve yeterli av hayvanı bulunur; aslan bile vardır. Ama bu on iki gün boyunca yiyecek hiçbir şey bulunmaz: Bu yolu izleyenlerin, hem kendileri hem de atları için yiyeceklerini yanlarında taşımaları uygun olur.

XLVI. Burada Tuz Dağı Anlatılmaktadır

Ve bu on iki gün tamamlandığında, Talikhan[130] denen bir köye gelinir, burada büyük miktarda buğday ve başka tahılların bulunduğu bir pazar vardır. Bu köy çok güzel ve sevimli bir yerdedir; dağlar güney istikametinde, çok büyük ve yüksektir ve bazıları taş kadar

[129] 1865 yılında Pauthier'nin yayınladığı ve bir hanlığın, yani bir krallığın varlığını belirten elyazmasında bulunan "Gana" okunuşu benimsenirse buranın gerçekten de güzergâh üzerinde bulunan Hanabad şehri olduğu söylenebilir.

[130] Talikhan, Afganistan'da, aynı yol üzerinde.

sert, tamamen beyaz ve tadı güzel tuzdandır. Civardaki her yerden, otuz günden fazla bir mesafeden bile bu tuz için gelinir, dünyanın en *iyi* tuzudur bu; buranın insanları asla başka tuz kullanmazlar. Öyle serttir ki büyük bir demir kazma olmadan sökülüp alınamaz; ve öyle boldur ki tüm dünya kullansa yüzyılların sonuna kadar yeter. Bazı dağlar badem ve fıstık bakımından da zengindir, burada bunların çok büyük bir pazarı vardır.

Ve bu şehirden ayrılındığında, daima Yunan-Rüzgârı ile Şark arasında üç gün boyunca at koşturulur ve her zaman güzel yerlerle karşılaşılır, her tarafta yeterince yerleşim vardır meyve, buğday, şarap ve her şey bakımından zengindir buralar. İnsanlar Muhammed'e taparlar. Bunlar çok kötü insanlardır, para kesesi çalarlar, hırsız, katil ve haindirler. Ömürlerini içki âlemleriyle geçirirler, çünkü gün boyu seve seve içerler, çok iyi şarap kaynatırlar; çok iyi içicidirler ve bile isteye sarhoş olurlar. Muhammed'in yasası konusunda bilgindirler, bu nedenle ne başlarını ne ayaklarını örterler, yalnızca başlarına yaklaşık on "palma"* uzunluğunda bir halat sararlar. Çok iyi avcıdırlar, daima yeterince av hayvanı bulurlar ve yakaladıkları hayvanların derisinden başka bir şey giymezler, bu deriyi kendilerince işlerler ve bundan çizme ve giysi yaparlar; ve herkes kendi çizmeleri ve giysileri için gereken deriyi işlemeyi bilir.

Ve bu üç gün boyunca gidildiğinde, Scassem[131] denen bir şehirle karşılaşılır, burası bir konta aittir. Bu şehir bir ovadadır, ama diğer şehir ve köyleri dağdadır. Şehrin ortasından oldukça büyük bir ırmak geçer. Bölgede çok sayıda kirpi yaşar; ve avcılar onları yakalamak istediklerinde, üzerlerine saldırgan iri köpekleri salarlar; kirpiler top gibi toparlanır ve sırtlarındaki ve yanlarındaki okları fırlatırlar, böylece köpekleri ve hatta insanları birçok yerlerinden çok kötü bir şekilde yaralarlar. Ama yine de avcılar onları bilir ve avlarlar.

Bu Scassem şehrinin etrafında, adı Scassem olan ve bölge dilini konuşan bir vilayet vardır. Köylüler sürülerini dağlarda otlatır, çünkü oralarda toprağın altında çok güzel ve geniş konutlar yapmışlar-

* Palma: Eski bir uzunluk ölçüsü, yaklaşık 25 cm.

[131] Ishkashem, Afganistan'da Amu Derya üzerinde, Afgan Bedahşan'ı ile Sovyet Bedahşan'ı arasındadır (SSCB'nin dağılmasıyla birlikte, sınır ve yer isimlerinin değişmemesi göz önüne alınarak metinde değişiklik yapılmamıştır).

dır. Geniş mahzenleri kolaylıkla yaparlar, çünkü dağlar hiç kayalık değildir, neredeyse her taraf topraktır.

Ve size yukarda anlattığım bu Scassem şehrinden yola çıkıldığında, üç gün boyunca hiçbir yerleşim, yiyecek, içecek bir şey olmaksızın yol alınır; ama atlar için yeterince ot bulunur. Yolcular yolculuk için kendilerine gereken her şeyi yanlarına almalıdırlar. Bu üç günün sonunda, karşımıza Bedahşan[132] vilayeti çıkar, onun nasıl olduğunu anlatacağım.

XLVIII. Burada Büyük Bedahşan Vilayeti Anlatılmaktadır

Bedahşan büyük bir vilayettir, insanlar Muhammed'e taparlar ve kendilerine özgü bir dilleri vardır. Uzunluk bakımından bu geniş krallık tam on iki gün sürer; burada hükümranlık babadan oğula aktarılmaktadır, çünkü tüm krallar aynı soydandır. Kral İskender'in ve onun Perslerin Büyük Efendisi Büyük Daryus'un kızı olan eşinin soyundan gelirler. Bu vilayetin tüm krallarına da kendi Sarrazen dillerinde hâlâ Zülkarneyn[133] denmektedir, Fransızcada ise bu söz Büyük İskender'e olan sevgiden dolayı Kral İskender anlamına gelir.

Bu vilayette *balasci*[134] denen değerli taşlar üretilir, bunlar çok güzel ve çok değerlidir. Bunların bulunduğu vilayet ya da krallıktan, Bedahşan'dan dolayı bunlara *balasci* denir. Dağlardaki kayalıklardan çıkan bu taşlara çok değer verirler, çıkarmak için çok çaba sarf ederler, çünkü tıpkı altın ve gümüş damarları kazanlar gibi bu dağlarda

---

[132] Marco Polo, Afganistan ile Tacikistan arasında sınır oluşturan Amu Derya yüksek vadisi boyunca çıkmaya devam ettiğine göre, Ishkashem'in doğusunda bulunan bu Bedahşan, günümüzde Tacikistan Cumhuriyeti'nin parçası olan özerk Bedahşan bölgesi olmalıdır.

[133] Zülkarneyn (= iki boynuzlu). Jüpiter-Ammon üzerinde billurlaşan ve Büyük İskender'in Mısır'ı fethi sırasında kutsanırken aldığı keçi tanrıların sıfatları, imparatorluğunun sınır uçlarında onun adını sürdürmeye hizmet etti. Batılılar tarafından ancak XIX. yüzyıl sonunda "keşfedilen" bu bölgelerde Yunan kolonizasyonunun anısının canlı bir şekilde varlığını sürdürdüğü bir gerçektir. Tahtlarından indirilmiş son krallar, ayakta kalabilmek için Kabil'de İngiliz kâşiflere kişisel eşyalarını sattıklarında Bacchus törenini temsil eden gümüş sofra takımının üzerinde, Helenistik Baktriane'ın büyük krallarının damgası bulunmuştur.

[134] Bedahş ya da Balaş ülkesinin yakutları, Fransızcadaki "pembe" [balais] yakutlar.

geniş mağaralar açarlar ve yerin altında çok uzaklara giderler. Bu şekilde tek bir dağ üzerinde, Sighinan[135] Dağı'nda çalışırlar. Ve yine bilin ki bu vilayetin kralı onları kendisi için kazdırır; kraldan başka hiç kimse, ister yerli olsun ister yabancı, bu dağa gidip kendisi için *balasci* arayamaz, anında ölümle cezalandırılır. Ve yine size diyorum ki bu taşların bir teki bile krallık dışına çıkarılırsa bu, bunu yapanın kellesine ve tüm mal varlığına mal olur, çünkü kral bu taşların hepsini toplar ve en değerlilerini kendisi için saklar; adamları aracılığıyla başka krallara ve prenslere ve büyük efendilere kimi zaman haraç olarak, kimi zaman dostluk gereği yollar; eğer hoşuna giderse, altın ve gümüş karşılığında tacirlere satar; işte ancak o zaman bunlar yabancı ülkelere götürülebilir. Ve bu da kralın *balasci'lerini* her yerde az bulunur ve çok değerli kılar. Çünkü eğer başka insanların kazmasına ve dünyanın başka yerlerine götürmesine izin verirse bunlar öyle yayılmış olur ki artık büyük miktarda talep olmaz ve kral da böylece ancak küçük kârlar elde edebilir, ya da hiç kâr yapamaz. Bu nedenledir ki kral, kimse onun rızası olmadan götüremesin diye bu kadar büyük cezalara karar vermiştir. Bu vilayetteki bir başka dağda safir çıkmaktadır, bunlar da *balasci* adı altında toplanmaktadır. Ve yine bilin ki aslında, bu memleketin bir başka dağında, gökmavi rengin yapıldığı taşlar da bulunmaktadır ve bunlar dünyadaki en zarif ve en iyi taşlardır. Size, sözünü ettiğim ve gökmavi rengin yapımında kullanılan taşlar da diğerleri gibi dağlarda damarlar halinde doğarlar. Ve bu damara *lapis lazuli*[136] denir. Bu vilayette gümüş, bakır ve kurşunun da büyük miktarlarda çıkarıldığı dağların hangileri olduğunu size anlatacağım.

Bu bölge ve vilayet çok soğuktur. Ve yine bilin ki burada iri ve koşuculukta ünlü çok güzel atlar yetiştirilir; ülke çok taşlık olmasına rağmen atların ayaklarına hiç nal takılmaz; ve bunun nedeni atların ayaklarının ve toynaklarının güçlü olmasıdır. Dağlarda ve her zaman kötü yollarda tökezlemeden dolaşırlar ve başka hayvanların dörtnala gidemeyeceği, hatta buna kalkışmayacağı dağ yamaçlarında, üstlerinde insanlarla dörtnala giderler. Eskilerde, bu vilayette Kral İskender'in Bucephale denen atının dölünden gelme atların bu-

[135] Afganistan'da, Amu Derya'nın yukarı kısmında bulunan Shikinan Dağı ve yerleşim yeri.

[136] Aşağı Latincede *azur*, Farsçada *laciverd*, mavi rengi belirtir.

lunduğu da yazara rivayet olundu; bunların hepsi de Bucephale gibi alınlarında bir boynuz ve bir yıldızla doğuyorlarmış, çünkü kısraklara bizzat bu hayvan aşmış. Ama onlardan gelen tüm soy daha sonra yok edilmiş. Sonuncuları kralın bir amcasının elinde bulunuyormuş ve bir tanesini kralın almasına izin vermedi diye kral amcasını öldürtmüş; eşinin ölümüne öfkelenen dul karısı da söz konusu soyu yok edince bu atlar tükenmiş.

Bu dağlarda tepeli şahinler[137] yaşar, bunlar çok güzel ve iyi uçucudurlar. Yine burada dişi şahinler[138] de yetişir, bunlar mükemmel çakırdoğanlar ve atmacalardır. Büyük av hayvanları ve av kuşları vardır. İyi has buğdayları ve kabuksuz arpaları vardır, yani bu arpa tamamen tohumdur, kepeği yoktur. Ayrıca bolca darı ve kuş yemleri de vardır. Zeytinyağı hiç yoktur, ama susamdan yağ çıkarırlar, bu ketene benzer bir tohumdur, ama susamınki beyazdır ve yağı diğerlerininkinden daha iyi ve daha lezzetlidir; Tatarlar ve bu bölgenin diğer sakinleri hem bunu hem de fındık yağını kullanırlar.

Bu krallığın giriş yolları çok dar, engebeli, sarp geçitlerdir ve çok sayıda müstahkem mevki vardır. Öyle ki kendilerine zarar verecek birilerinin girebileceğinden hiç çekinmez, korkmazlar.

Şehirleri ve köyleri büyük dağların üzerinde, çok korunaklı yerlerdedir. Bu dağların belli başlı özellikleri şunlardır: Öyle yüksektirler ki dibinden zirvesine tırmanmaya sabah başlayan bir adam akşam olduğunda hâlâ tepeye varamamış olur. En tepede ağaçlıklı ve otlu, büyük düzlükler vardır; güçlü ve çok berrak kaynaklar, kayaların üzerinden nehir gibi dağların eteklerine doğru akarlar. Bu kaynaklarda, alabalıklar ve etleri nefis başka balıklar bulunur. Bu dağların tepesinde hava öyle temizdir ve burada kalmak insanı öyle canlandırır ki bir adam, şehirlerde ve ovada inşa edilmiş yerleşimlerde ve dağlara yakın vadilerde yaşarken, herhangi bir nedenle ateşi çıkarsa yani üç, dört gün ya da sürekli ateşlenirse hemen dağlara tırmanır, orada dinlenirken hastalığının geçtiğini ve sağlığının geri geldiğini görür. Beyefendi Marco bunu sınadığını söylemektedir. Çünkü kendisi bu bölgelerdeyken, yaklaşık bir yıl boyunca hasta kalmıştı ve bu dağlara çıkması tavsiye edildiğinde, yeniden iyileşmişti. İki ya da üç dağ sanki kükürtlü gibidir ve buradaki sular her

[137] Arapçada *çakr,* av için kullanılan akdoğan cinsi şahinler.

[138] Yine av için kullanılan küçük şahinler.

zaman kükürtlü çıkar. Büyük miktarda vahşi keçi vardır, kimi zaman dört yüz, beş yüz ya da altı yüz hayvanlık sürüler oluştururlar. Çoğu çalınsa da hiç eksik kalmazlar.

Buranın sakinleri iyi okçu ve avcıdırlar ve çoğu hayvan postu giyerler çünkü başka giysilerde büyük kıtlık çekerler; evet, yünlü giysilere sahip olmak burada tamamen imkânsızdır ya da aşırı pahalıya gelir. Bu ülkenin soylu hanımları, size söyleyeceğim gibi erkekler gibi ayaklarına kadar potur giyerler ve bunları pamuktan ve çok ince ipekten yaparlar, içine misk koyarlar. Ve poturlarının içine kadınlar çok şey tıkarlar. Öyle kadınlar vardır ki poturlarının içine, yani bacak giysilerine, vücutlarının etrafına kundak bezi gibi sardıkları ketenden ve pamuktan çok ince kumaşları yüz kulaç koyarlar ve imkânlarına göre bazıları seksen, bazıları altmış kulaç koyar ve her taraflarını bununla doldururlar. Böylece koca kalçalı ve güzel olduklarını gösterirler, çünkü erkekleri dolgun kadınlardan büyük zevk alır ve belinin alt tarafı en şişkin gözüken kadınlar onlara ötekilerden daha güzel gelir. İşte bu krallıktaki her şeyi anlattım; buradan ayrılacağız ve size güneye doğru, bu vilayetten on günlük yolculuk mesafesinde olan bir başka halktan söz edeceğim.

XLVIII. Burada Büyük Pasciai Vilayeti Anlatılmaktadır

Bedahşan'dan güneye doğru tam on gün mesafede Pasciai[139] adlı bir vilayet bulunduğu doğrudur. Bunların kendilerine özgü bir dili vardır. Buranın insanları putlara tapan putperestlerdir ve esmerdirler. Birçok büyü ve şeytansı sanatı bilirler ve iblisleri çağırmakla vakit geçirirler. Erkekler kulaklarında halkalar ve altın, gümüş, inci ve imkânlarına göre değerli taşlardan, çok ustalıkla işlenmiş küpeler takarlar. Şen şakrak, çok kötü niyetli ve hilekârdırlar, geleneklerinde acımasızca ustalaşmışlardır. Bu vilayet çok sıcaktır. Yedikleri tek şey pirinç ve baharatlı etlerdir; burada şehvet günahı öyle yaygındır ki bundan hiç söz etmek istemiyorum. Evet, tüm bunları bir yana bı-

[139] Marco Polo'nun muhtemelen ziyaret etmediği ve güzergâhının güneyinde yer alan bu bölge ünlü Kafiristan'dır. Burada Kipling sayesinde, İskender'in anısı özellikle korunmuştur. Bugünkü Nuristan'dır burası. Marco Polo'nun verdiği ad ise bu ülkenin diyalekti olan Paşai'ye uymaktadır.

rakalım ve bir başka vilayeti anlatalım; bu, Keşişleme'ye* doğru yedi gün mesafededir ve adı Keşmir'dir.

XLIX. Burada Keşmir Vilayeti Anlatılmaktadır

Keşmir[140] hâlâ putperest olan ve yine kendisine özgü bir dili olan bir vilayettir. Şeytanların büyüsü hakkında diğerlerinden daha fazla ve olağanüstü şeyler bilirler. Çünkü sağır ve dilsiz putları konuştururlar ve onlara danıştıklarında cevap alırlar. Büyü yoluyla havayı diledikleri gibi değiştirirler, gün ışığının üzerine büyük karanlık getirirler, ardından da parlak güneşi geri çağırırlar. Büyü ve bilgi yoluyla birçok başka olağanüstü şey yaparlar ki bunları görmedikçe kimse inanmaz. Dahası, size onların öteki putperestlerin lideri olduklarını söylüyorum ve putlar da buradakilerin soyundan gelir. Bu bölgeden Hint Denizi'ne kadar gidilebilir. Keşmir insanları genel olarak esmer ve zayıftır. Buranın kadını, esmer derili kadınlar içinde gerçekten güzeldir... Et ve pirinçle beslenirler. Ne çok sıcak ne çok soğuk, çok ılıman bir topraktır. Oldukça çok şehir ve köy vardır, çok sayıda orman ve birkaç çöl bulunur ve öyle dar ve öyle korunaklı geçitler vardır ki hiçbir şeyden korkmazlar ve oraya varmak çok zahmetlidir. Kendi kendilerini yönetirler çünkü adaleti tesis eden ve bu adalet nedeniyle tüm halk tarafından çok sevilen kendi kralları vardır; ve kimseye haraç vermezler.

Geleneklerine uygun olarak çok sayıda keşişleri vardır; bunlar kendi keşiş kulübelerinde kalırlar, yeme ve içmede sıkı perhiz yaparlar, her türlü sefahatten uzak dururlar ve kendi yasalarına karşı günah işlemekten fazlasıyla kaçınırlar. Öyle ki gerçek Tanrı'yı tanısalar ve kendi sahte putlarına ve tanrılarına taptıkları gibi onun buyruklarına itaat etseler aziz bile denebilir onlara. Çok kutsal kabul edilirler ve halkları onlara büyük saygı gösterir. Ve size diyorum ki çok ılıman hava nedeniyle ve kendi putlarına duydukları saygı ve sevgi dolayısıyla yaptıkları sıkı günah perhizi marifetiyle çok uzun ömürlüdürler. Kendi inançlarına uygun çok sayıda manastırları ve keşişhaneleri vardır. Çeşitli mezheplerden rahipler

* Güneydoğu rüzgârı.

[140] Keşmir, muhtemelen Marco Polo'nun yine ziyaret etmediği bir vilayettir. Aktardığı bilgiler İslam'ın henüz buraya nüfuz etmediğini göstermektedir.

buralarda katı bir yaşam sürdürürler ve bizim günah çıkarıcı ve alt aşamadaki rahiplerimiz gibi tepelerini tıraş ettirirler. Dahası, bu bölgenin insanları hiç hayvan öldürmez ve asla kan dökmez et yemek istediklerinde, onların arasında yaşayan bazı Sarrazenlerin onların yiyebilecekleri hayvanları kesmeleri gerekir. Nihayet, bizim topraklardan gelen mercan burada hiçbir yerde olmadığı kadar pahalıya satılır.

Şimdi bu vilayeti ve bölgeyi terk edelim. Ama ileriye doğru gitmeyelim, çünkü ileriye doğru on iki gün daha gidersek Hindistan'a gireriz; karabiberin yetiştiği, Brahman[141] Krallığı'na yakın ülkelere girilmiş olur, buraya şimdi girmek istemiyorum, çünkü Hindistan'daki her şeyi geri dönüş yolu üzerinde, üçüncü kitapta sırasıyla size anlatacağım. Böylece, bulunduğumuz vilayetten Bedahşan'a doğru dönüyoruz, çünkü başka bir yönde gidemeyiz. Dolayısıyla bir başka yolu tuttuğumuzda, Bedahşan vilayetinin öteki sınırından Şark ile Yunan arasındaki Catay yolu geçer. Yapmaya başladığım gibi, yolculuk sırasında karşılaşılan vilayetleri ve memleketleri ve sağ ve sol sınırları etrafındaki diğerlerini anlatacağım.

L. Burada Çok Büyük Bedahşan Nehri Anlatılmaktadır

Bedahşan'dan yola çıkan kimse, Şark ile Yunan-Rüzgârı arasında on iki gün yolculuk yapar, Bedahşan efendisinin kardeşine ait bir nehir boyunca ilerler, büyük küçük birçok nehirle ve yeterince köy ve yerleşimle karşılaşır. Bu ülkenin insanları cesur savaşçılardır ve Muhammed'e taparlar. Bu on iki günün sonunda, çok büyük olmayan bir vilayetle karşılaşılır; zira burası her yöne doğru üç gün çekmektedir ve adı da Vocan'dır.[142] Bu ülkenin insanları Muhammed'e taparlar, kendilerine özgü bir dilleri vardır, gözüpek ve tecrübeli savaşçılardır. None[143] adını verdikleri tek bir efendileri vardır, Fransız dilinde kont anlamına gelir ve Bedahşan efendisine tâbidirler.

---

[141] Burası daha ilerde, geri dönüş yolculuğunda sözü edilecek olan Hindu krallıklarıdır.

[142] Pololar, Amu Derya'nın sol kolu olan Wakhan'dan geçerek, Afganistan'ın kuzeydoğu çıkıntısından oluşan ve aynı adı taşıyan bölgeye girmiş olmalıdırlar. Pamir ve Keşmir arasında uzanan bu bölgeden de Çin sınırına ulaşmışlardır.

[143] Bu, ikinci şefi belirten Hintçe'deki *nânâ* sıfatı olabilir.

Oldukça vahşi hayvanlar, her türden hayvan ve her çeşit büyük av hayvanı vardır.

Bu küçük bölgeden yola çıkıldığında, üç gün boyunca Yunan-Rüzgarı'na doğru hemen hemen her zaman dağlar arasında yol alınır ve öyle yükseğe çıkılır ki bu dağların zirvesinin dünyanın en yüksek yeri olduğu söylenir. Ve bu yüksek yere varıldığında, iki dağ arasında geniş bir düzlükle karşılaşılır; burada çok güzel otlaklar ve nefis bir nehrin aktığı büyük bir göl vardır. Burası dünyanın en iyi ve en besleyici otlağıdır, çünkü zayıf bir hayvan, ne kadar zayıf olursa olsun, orada on gün içinde semirir. Her türlü vahşi hayvana burada çok rastlanır. Özellikle çok iri olan vahşi koyunlardan çok çeşitli miktarda bulunur, bunların çok uzun boynuzları vardır, bazıları tam altı karış uzunluğundadır ve en kısaları üç ya da dört karıştır ve bunlar çok iridirler. Çobanlar, içinde yemek yedikleri büyük çanakları bu boynuzlardan yaparlar ve bunlardan büyük miktarlarda satarlar, bunlardan başka ülkelere de satılmak üzere götürülür. Boynuzları üst üste yığıp barınacakları kulübeler yaptıkları da olur. Yine çobanlar; hayvanları, geceleri barındırdıkları yerlerin etrafını da bu boynuzlarla çevirirler. Bu koyunların büyük miktarını öldürüp yiyen çok sayıda kurt olduğu da yazara söylendi; burada öyle çok sayıda boynuz ve kemik bulunur ki bu yolları izleyenler karlı zamanlarda buradan geçecek olanlara yolu göstermek için büyük nişan tepecikleri yaparlar bunlardan.

Bu düzlükte on iki gün boyunca at koşturarak ilerlenir, buranın adı Pamir'dir.[144] Bu on iki gün boyunca ne bir yerleşim görülür ne bir han çıkar insanın karşısına, tüm yol boyu çöldür ve yiyecek hiçbir şey bulunmaz: Buradan geçmek zorunda kalan yolcuların erzaklarını yanlarında taşımaları uygun olur. Burası çok yüksek ve çok soğuk olduğundan ve yiyecek hiçbir şey bulamayacaklarından burada hiç kuş yoktur. Dahası, aşırı soğuk nedeniyle ateş de aydınlık ve yakıcı değildir, başka yerlerdekiyle aynı renkte değildir ve etleri iyi pişirmez.

Am bu konuyu bir yana bırakalım ve size daha uzaklardan, Yunan-Rüzgârı ve Şark tarafından başka şeyler anlatalım. Size sözü-

[144] Marco Polo, bugün Sovyet Bedahşan'ı özerk bölgesini oluşturan Pamir'e, Afganistan'daki Wakhan Vadisi ile SSCB'deki Oksu Vadisi'nden girmiş ve 4600 metreden fazla yükseklikteki geçitleri aşmış olmalıdır.

nü ettiğim bu on iki günlük yolculuk tamamlandığında yerleşim yerleriyle karşılaşılır. Ama buradan yeniden ayrılındığında Yunan ile Şark arasında kırk gün boyunca at koşturmak gerekir, her zaman dağlar, yamaçlar ve vadiler arasında, birçok sel yatağından ve ıssız yerlerden geçmek gerekir. Tüm bu kırk gün boyunca, ne bir ev ne bir han çıkar karşınıza, yolcular ihtiyaç duydukları azığı yanlarına almak zorundadırlar. Bu yörenin adı Belor'dur.[145] İnsanlar çok yüksek dağlarda dağınık yaşarlar; puta taparlar ve çok vahşidirler ve yalnızca avcılıkla geçinirler. Yakaladıkları hayvanların postundan kendilerine giysi yaparlar, çok acımasız ve kötü insanlardır. Bu yöreyi de bir yana bırakalım ve size Kaşgar vilayetini anlatayım.

LI. Burada Kaşgar Krallığı Anlatılmaktadır

Söylenenlere bakılırsa Kaşgar,[146] eskiden özgür bir krallıktı ama şimdi Büyük Kağan'a tâbidir. Buradaki insanlar Muhammed'e taparlar. Epeyce şehir ve köy vardır; en önemli ve en görkemli şehir Kaşgar'dır; bu şehirler de Yunan ile Şark arasındadır. Burada çok sayıda giysi ve mal bulunur. İnsanlar zanaat ve ticaretle yaşarlar ve özellikle pamuk işlerler. Çok güzel bağları, bahçeleri, meyvelikleri vardır. Toprak verimlidir ve yaşamak için gerekli her şey üretilir, çünkü ülke ılımandır. Pamuk burada keten ve kenevirle ve başka birçok şeyle birlikte yetiştirilir. Bu yöreden çok sayıda tacir yola çıkarak dünyanın her tarafına ticaret yapmaya giderler. Aslında bunlar çok cimri ve sefil insanlardır, çünkü yiyip içmeleri çok kötüdür. Bu yörede, Muhammed'e tapanlardan başka, Nasturi Hıristiyan olan ve kendi kiliseleri ve dinleri olan birkaç Türk de yaşar; Yunan yasasına itaat ederler. Bizim ülkelerimizdeki Yahudilerin Hıristiyanlar arasında yaşaması gibi, diğer yöre sakinleri arasında yaşarlar. Bu bölge insanlarının kendilerine özgü bir dilleri vardır. Vilayetten geçmek beş gün sürer. İmdi, bu yöreyi bırakıp Semerkand'dan söz edelim.

---

[145] Belor, yorumculara göre, Gilgit ve Baldistan bölgelerinin oluşturduğu Kuzey Keşmir'dir.

[146] Kaşgar, Çin'deki Sinkiang bölgesinde.

LII. Burada Büyük Semerkand Şehri Anlatılmaktadır

Semerkand[147] çok görkemli ve çok büyük bir şehirdir, burada çok güzel bahçeler ve insanın arzu edebileceği tüm meyveler bulunur. Buradaki insanlar Hıristiyan ve Sarrazendir. Büyük Kağan'la iyi geçinmeyen, çoğu zaman onunla çatışan yeğeninin soyundandırlar. Aralarında üç büyük savaş olmuştur, birbirlerinden aşırı ölçüde nefret ederler ve bu yeğenin adı Kaydu'dur.[148] Şehir, Büyük Ayı istikametindedir. Ve bu şehirde büyük bir mucizenin meydana geldiğini size anlatacağım.

Çok zaman önce değildi. Büyük Han'ın öz kardeşi Çağatay, Hıristiyanlar tarafından ikna edilip, eğitilerek vaftiz oldu ve Hıristiyanlığı kabul etti.[149] Çağatay buranın ve başka birçok bölgenin efendisi olduğundan, Semerkand şehrindeki tüm Hıristiyanlar bu durumdan çok hoşnut oldular. Efendi'nin lütfuyla, bu şehirde çok büyük ve görkemli bir yuvarlak kiliseyi bu olayın anısına inşa ettiler ve Saint Jean-Baptiste'e adadılar ve böylece bu kilise bugün bile bu adla anılır. Efendi'nin bizzat Sarrazenlere ait bir evden getirttiği çok güzel ve kocaman bir mermer taşı alıp onu bir sütunun desteği olarak kilisenin ortasına öyle yerleştirdiler ki bu sütun yuvarlak çatının tümünü taşıdı. Bunun üzerine Sarrazenler çok öfkelendiler ama Hıristiyan olmuş Efendi'den çekindiklerinden şaşkın ve sessiz kalmak zorundaydılar; Hıristiyanlara karşı büyük kinleri ve doğal öfkeleri kendi evlerinden alınan ve Hıristiyan kilisesine konan o güzel taş nedeniyle büyümüş oldu, çünkü Hıristiyan Efendi'nin böyle yaparak onları küçümsediğini düşünüyorlardı.

Aradan çok zaman geçmemişti, kilise inşa edilmiş ve görkemli bir şekilde süslenmişti ki Çağatay öldü ve yerine oğlu[150] geçti, genç biriydi ve asla Hıristiyan olmak istemiyordu. Sarrazenler Çağatay'ın

[147] Buhara ve Semerkand'dan gelen İpek Yolu kolları Kaşgar'da birleşir. Marco Polo, her zamanki alışkanlığıyla, bu güzergâhın bir bölümünü tarif etmektedir.

[148] Kaydu, Ögedey'in soyundan [bkz. Soykütüğü Tablosu]. XIII. yüzyılın ikinci yarısı boyunca Çin Moğollarının egemenliğine karşı çıkacaktır (bkz. Bölüm LXXVII-LXXVIII).

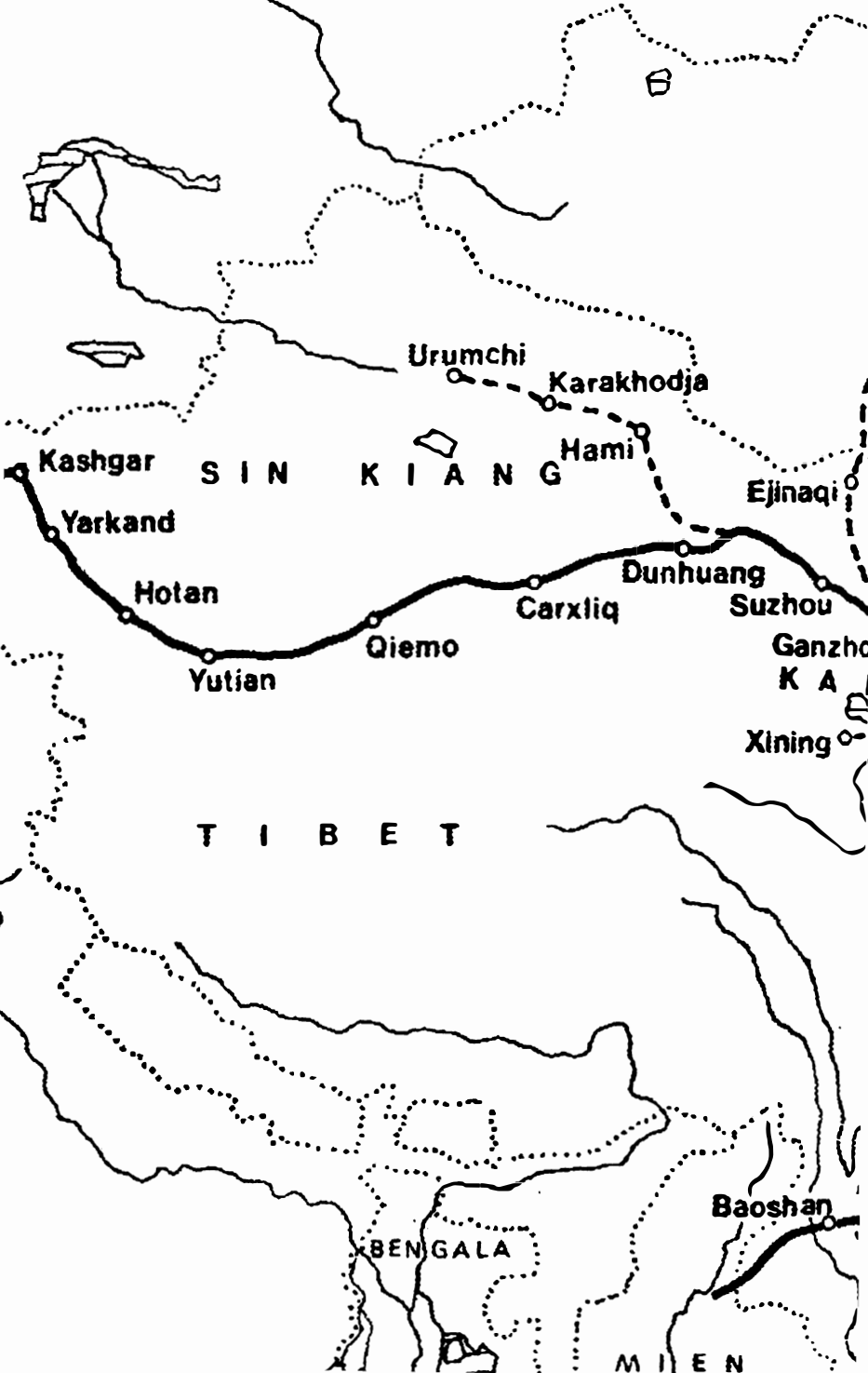
[149] Çağatay'ın dinsel hoşgörüsü kanıtlanmış olsa da sözüm ona Hıristiyan olması Marco Polo'nun bolca kullandığı Nasturi efsaneler rezervinin parçası olmalıdır.

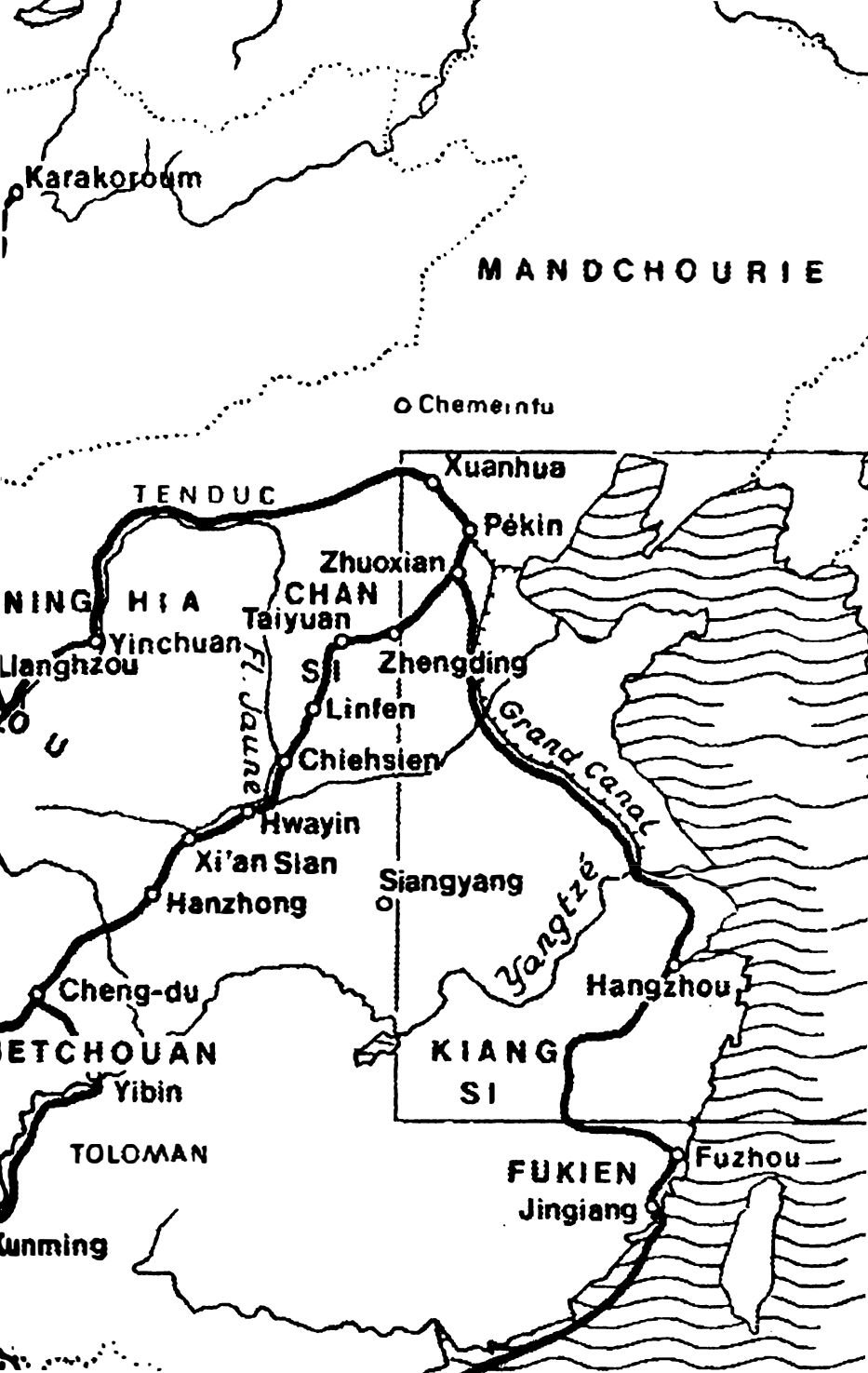
[150] Çağatay'ın soyu için bkz. Soykütüğü Tablosu.

ölmüş olduğunu gördüklerinde ve Hıristiyanların kilisesinde duran bu taş nedeniyle çok öfkeli olduklarından, ne yapıp edip bunu almak ve kiliseden çıkarmak istediklerini kendi aralarında konuştular. Bunu rahatlıkla yapabilirlerdi, çünkü Hıristiyanlardan on kat daha kalabalıktılar. Meclis topladıktan sonra en iyi Sarrazenler Saint-Jean Kilisesi'ne gittiler ve orada bulunan Hıristiyanlara kendi malları olan bu taşı almak istediklerini söylediler. Hıristiyanlar ise onun kendilerine ait olduğunu, onu satın almak istediklerini ve kilisede kalması karşılığında ne isterlerse verebileceklerini, çünkü bu taş alınırsa kiliseye büyük zarar geleceğini söylediler. Sarrazenler ise altın ya da hazine değil, kendi taşlarını istediklerini söylediler. Daha ne diyeyim size? Beylik, Çağatay'ın oğlu olan Büyük Kağan'ın bu yeğenindeydi. O kadar çok konuşuldu ki Efendi durumu öğrendi; çünkü kin dolu Sarrazenler şehrin koruyucusu Sarrazen Efendi'nin huzuruna büyük öfkeyle çıktılar, Çağatay'ın Muhammed inancını aşağılayarak yapmış olduğu şeyi ona söylediler. O günden itibaren, iki gün içinde bu taşı Sarrazenlere vermelerini Hıristiyanlara emretmesini sağladılar.

Ve Hıristiyanlar bu emri alınca, çok öfke ve acı duydular ve ne yapacaklarını bilemediler, Sarrazenleri güç ya da para yoluyla nasıl yeneceklerini bilemediler, görkemli kiliseye zarar vermeden bu taşı nasıl çekip çıkaracaklarını da bilemediler. Evlerine dönerlerken en iyi yolun, kutsal kilisenin hiç zarar görmemesi ve Saint Jean-Baptiste mihrabının kendi kilisesi altında asla ezilmemesi için bu işte kendilerine rehberlik etsin diye İsa'ya dua etmek olduğunu düşündüler. İmdi, size anlatacağım mucize meydana geldi. Taşın iade edilmesi gereken günün sabahı geldiğinde ve Sarrazenler taşı almak için kiliseye geldiklerinde, taşın üzerindeki sütun; Efendimiz İsa'nın iradesiyle taştan ayrıldı ve tam üç palma yükseldi ve sanki altında taş varmış gibi yükünü havada tutarak kaldı. Böylece büyük Sarrazenler taşlarına terslikle sahip oldular. O günden sonra bu sütun hep böyle kaldı ve hâlâ da böyledir. Dünyada meydana gelmiş en büyük mucizelerden biri sayesinde sütun böyle durdu ve hâlâ da durmaktadır.[151] Civar bölgelerden gelen insanlar günler boyunca onu görmek için önünden geçerler. İmdi, yeterince şey söylediğimiz

[151] 1314 tarihli bir metinde, Bauodoin de Sebourg'un şiirinde bu aynı mucize Bağdat'ta görülür.

Urumchi
Karakhodja
Hami
Kashgar
SIN KIANG
Ejinaqi
Yarkand
Dunhuang
Hotan
Carxliq
Suzhou
Qiemo
Ganzho
Yutian
K A
Xining
TIBET
Baoshan
BENGALA
MIEN

Karakoroum
MANDCHOURIE
Chemeintu
Xuanhua
TENDUC
Pékin
Zhuoxian
NING HIA
CHAN
Taiyuan
Yinchuan
Lianghzou
Fl. Jaune
SI
Zhengding
Linfen
Grand Canal
Chiehsien
Hwayin
Xi'an Sian
Siangyang
Hanzhong
Yangtzé
Hangzhou
Cheng-du
ETCHOUAN
KIANG
SI
Yibin
TOLOMAN
FUKIEN
Fuzhou
Jingiang
unming

bu konuyu bir yana bırakalım, ilerleyelim ve size Yarkent denen bir vilayeti anlatayım.

LIII. Burada Yarkent Vilayeti Anlatılmaktadır

Yarkent[152] tam beş günlük mesafede bir vilayettir. İnsanları Muhammed inancındadır, ama bir miktar Nasturi ve Yakubi de vardır. Bunlar da size anlattığım Büyük Han'ın yeğenine bağlıdırlar. Başta pamuk olmak üzere burada her şey bolca bulunur. İnsanlar iyi birer zanaatkârdırlar; çoğunluğunun bir ayağı çok büyük öteki çok küçüktür, ama yine de çok iyi yürürler; bacakları şişkindir ve gırtlaklarının üzerinde, içtikleri suya bağlı olan bir kambur vardır. Bizim kitabımızda anılmaya değer başka hiçbir şey olmadığından, bu nedenle burayı bırakalım ve size, Hotan denen bir başka vilayeti anlatalım.

LIV. Burada Hotan Vilayeti Anlatılmaktadır

Hotan[153] Şark ile Yunan arasında bir vilayettir ve sekiz günlük uzunluktadır. Orası da Büyük Han'a tâbidir. Buranın tüm sakinleri Muhammed'e taparlar. Çok sayıda şehir ve güzel köyler vardır. Ve en görkemli şehir, kraliyetin başı olan Hotan'dır; vilayetin adıdır bu. Burada her şeyden bolca bulunur. Yeterince pamuk, keten ve kenevir yetişir; yağ, tahıllar ve şarap bulunur ve şarap bizim ülkelerimizdeki gibidir. İnsanlar ticaret ve zanaatla yaşar, ama silahlı hiç kimse yoktur, daha ziyade aşağılık ve ödlektirler, bu vilayet hakkında söyleyecek başka bir şey yoktur; buradan da ayrılacağız ve size, adı Pem olan bir başka vilayeti anlatacağım.

LV. Burada Pem Vilayeti Anlatılmaktadır

Pem,[154] Şark ile Yunan arasında beş günlük uzunlukta küçük bir

[152] Yarkent, Sinkiang'dadır. Marco Polo, Kaşgar'dan yola çıkarak, güneye doğru büyük bir yay çizen yolu izleyecek, Tibet'in kuzeyinde Taklamakan Çölü sınırı boyunca ilerleyecektir.

[153] Sinkiang'da, bugünkü Hetian.

[154] Daha sonra Kenya ve bugün Yutian, Sinkiang'da.

Xuannua
Pékin
HOPEH
Zhuoxian
Cangzhou
Heijian
Grand
Dezhou
Jaune
Fleuve
Dongping
Jining
CHANTOUNG
Xuzhou
Peixian
Suquian
KIANG
Canal
Huaian
Baoying
SOU
Haian
Gaoyou
Taizhou
Yangzhou
Yizheng
Nanking
Guazhou
Zhenjiang
Changzhou
Suzhou
Jiaxing
Wujiang
Chang'an
Hangzhou
Yangtzé
Jiande
Lanxi
CHEKIANG
Quxian
Shangrao
Jiangshan
Jianou
Nanqing
100 km

vilayettir. İnsanlar Muhammed'e taparlar ve Büyük Han'a tâbidirler. Yeterince şehir ve köy vardır ve krallığın başında olan en görkemli şehrin adı Pem'dir. Bir nehir vardır. Nehirde, alacalı donuk akik ve benzer başka bir akik gibi değerli taşlardan büyük miktarda bulunur. Bu vilayetteki insanların her şeyi çok boldur. Burada yeterince pamuk yetişir. İnsanlar özellikle ticaret ve zanaatla yaşarlar. Size anlatacağım bir âdetleri vardır. Bir kadının kocası varsa ve seyahate gitmek için koca karısını bırakırsa ve en azından yirmi gün evde olmayacaksa evde kalan kadın, kocası yolculuk için ayrılır ayrılmaz, onun dönüşüne kadar kendine başka koca alır. Erkekler de gittikleri yerde, eğer isterlerse kendilerine eş alabilirler. Ve bilin ki Kaşgar'dan buraya kadar size anlattığım tüm bu vilayetler, Kaşgar, Hotan, Pem ve Lop şehrine varana kadar tüm diğerleri, Büyük Türkiye'ye[155] aittir. İmdi, bunu da bırakalım ve size Ciarcian denen bir vilayeti anlatayım.

LVI. Burada Ciarcian Vilayetinin Anlatılmasına Başlanmaktadır

Ciarcian[156] Yunan ile Şark arasında, Büyük Türkiye'nin geniş bir vilayetidir. Eskiden görkemli bir ülkeydi ve verimliydi, ama Tatarların istilasına uğramıştır. İnsanlar Muhammed'e taparlar ve kendilerine özgü bir dilleri vardır. Çok sayıda şehir ve köy vardır, krallığın baş şehri Ciarcian'dır. Ayrıca alacalı donuk akik ve benzeri akikler taşıyan sayısız geniş nehir vardır. Bu değerli taşları tacirler satmak için Cathay'a götürürler ve çok kâr ederler, çünkü bol miktarda ve gayet iyi taşları vardır. Ve tüm bu vilayet neredeyse kumdur; Hotan'dan Pem'e kadar kumdur ve Pem'den buraya kadar da yine kumdur; bu nedenle çok sayıda kötü ve acı su vardır. Birçok yerde tatlı ve iyi su da bulunur. Bir Tatar ordusu bu yörede yaz geçirmeye kalkarsa, insanların tüm mallarını alıp götürürler, tüm sürülerini öldürüp yerler. Böylece, ordunun geçeceği yerden bir fersah mesafedeki tüm vilayet insanları; karıları, çocukları, hayvanlarıyla kaçarlar ve tüm mallarını iki üç gün boyunca kumların içine, otlakların ve iyi

[155] Yani bugünkü Türkistan. Lop için bkz. Bölüm LVII.

[156] Çerçen, günümüzde Sinkiang'daki Qiemo.

suyun olduğunu bildikleri, hayvanlarıyla birlikte yaşayabilecekleri ve düşmanın erişemeyeceği yerlere saklarlar. Orada, ordu geçene kadar bekler ve kalırlar. Ve kimse onların gittikleri yeri fark edemez, çünkü bu bölgelerde hüküm süren güneybatı rüzgârı izlerini anında siler ve kumla örter; öyle ki ordu geldiğinde ve yaşayan canlı bulamadığında, nereye gittiklerini hiç bilemez ve oradan ne insan ne de hayvan geçtiğinden asla kuşku duymaz; bunun üzerine, ne yapacaklarını bilemezler. Düşmanın ayrılışından sonra, her zaman yaşadıkları yere geri dönerler; böylelikle de size anlattığım gibi düşmandan kaçmış olurlar.

Ama dost bir ordu geçtiğinde kaçmazlar, yalnızca hayvanlarını kaçırırlar, çünkü hayvanlarının alınmasını ve yenmesini istemezler; çünkü Tatar orduları aldıkları şeyler için hiçbir şey ödemez. Ve bilin ki hasat yaptıklarında, düşman korkusuyla tahıllarını konutlarının uzağına, bu kumların içindeki bazı mahzenlere saklarlar ve ihtiyaçlarını her ay buradan eve taşırlar; ve bunun yerini onlardan başka kimse bilmez, nereye gittiklerini de bilemez, çünkü rüzgâr estiğinde, izlerini anında kumla örter.

Ciarcian'dan yola çıkan kişi, kumlar arasında beş gün yol alır, kötü ve çok acı su vardır buralarda, ama bazı yerlerde, iyi ve tatlı su da bulunur. Kitabımızda anacağımız başka hiçbir şey yoktur. Bu beş günün sonunda, Lop denen bir şehirle karşılaşılır. Burası büyük çölün başlangıcıdır ve burada insanlar dinlenir ve çölü aşmak için gereken erzağı temin ederler. Ve bu nedenle, bunları bir yana bırakalım ve size sonrasını anlatalım.

LVII. Burada Lop Şehri Anlatılmaktadır

Lop, çölün başlangıcındaki büyük bir şehirdir ve Lop Çölü[157] denen çok büyük çöle buradan girilir ve çöl, Şark ile Yunan arasındadır. Bu şehir Büyük Han'a bağlıdır; insanlar Muhammed'e taparlar. Çölü geçmek zorunda olan yolcular gereken her şeyi burada bulurlar. Ve size diyorum ki büyük çölü geçmek isteyenler kendilerinin ve hayvanlarının güçlerini tazelemek için en azından bir hafta burada dinlenmelidirler. Bu bir haftanın sonunda, yanlarına kendileri ve

[157] Bu muhtemelen Lop Nor'un -Lop Gölü- kıyısında bulunan, bugün kaybolmuş bir şehirdir.

hayvanları için bir aylık erzak almalıdırlar, çünkü büyük çölü geçmeleri bu kadar zaman alır. Yolcular eşekleri ve dayanıklı develeri mallarla ve azıkla yükleyerek bu şehirden ayrılır ve çöle girerler. Çölü geçmeden erzakları tükenirse eşeklerin ve develerin yüklerini boşaltırlar, onları öldürüp yerler, ya da onları çölde serbest bırakırlar, çünkü onları çölün sonuna kadar besleyemezler. Bununla birlikte develeri korumayı tercih ederler ve çoğunlukla yanlarına deve alırlar, çünkü develer az yemek yer ve ağır yük taşırlar.

Ve size diyorum ki bu çöl çok uzundur, söylendiğine göre, bir yıl gidilse bile sonuna varılamaz; daha kısa tutan çaprazlama geçişle de bir ay zahmet çekilir. Dolayısıyla, burayı boydan boya aşmak mümkün değildir, çünkü kimse yeterince erzak taşıyamaz. Enine gidildiğinde ise, söylenene göre, bir ay yürünür ve tek bir çatıya bile rastlanmaz. Tamamen dağlıktır ve kum ovalarıyla ve vadilerle kaplıdır ve burada yiyecek hiçbir şey yoktur. Ama size diyorum ki bir gün ve bir gece boyunca yürüyen kişi, kışın içecek tatlı su bulur, ama bu da kalabalık bir gruba yetecek kadar çok değildir: Hayvanlarıyla birlikte elli, yüz kişiye ancak yeter, fazlasına değil. Bu nedenle küçük gruplar halinde çölü geçmek gerekir, bir anda elli kişiden fazlası olmamalıdır. Ve tüm bu çöl boyunca, içecek su bulmadan önce bir gün ve bir gece yol almanız gerekir. Dahası, üç ya da dört yerde acı, tuzlu ve zararlı su bulunduğunu da söyleyeyim, diğer sular içmek için uygundur, ama asla bol değildir; ve yaklaşık yirmi sekiz noktada su vardır. Hiçbir hayvana ya da kuşa rastlanmaz, çünkü yiyecek hiçbir şey yoktur. Ama bu çölü geçerken, size anlatacağım bir mucizeyle karşılaşıldığını söylüyorum.

Adı geçen çölde, yolcuları öldürmek için onlarda büyük ve şaşırtıcı hayaller yaratan çok sayıda ruhun oturduğunu insanlar bir gerçek olarak kabul etmektedir. Ve şu doğrudur ki bu çölde geceleyin at koştururken tacirlerden biri geride kalır ve uyumak için ya da başka bir nedenle arkadaşlarından ayrı düşerse, grup ilerlerken bir tepenin ya da dağın ardında kaybolursa arkadaşlarına erişmek istediğinde, çoğu zaman kötü ruhların konuşmalarını arkadaşlarının sesiymiş gibi işitir; çünkü çoğu kez ona adıyla seslenirler ve çoğu kez de onu arkadaşları olduklarına inandırırlar, o da bu sesleri izler ve doğru yoldan sapar; böylece asla arkadaşlarına kavuşamaz ve onu kimse bulamadan ondan haber alınamaz, çünkü nasıl bulacağını kimse

bilemez; ve yiyeceksiz ve içeceksiz kalan sayısız yolcu bu şekilde ölmüş ve kaybolmuştur. Ve yine size diyorum ki bu olay yalnızca gece meydana gelmez, gündüz de olur; insanlar bu ruhların seslerini işitirler ve havada sayısız müzik enstrümanının ve özellikle trampetlerin ve silahların çıkardığı titreşimleri defalarca işitirler.

Bunun üzerine, bu yolu izlemek ve bu çölü geçmek isteyenler; arkadaşlarından hiçbir nedenle ayrılmamaya büyük özen göstermelidirler ve son derece ihtiyatla yol almalıdırlar, atlarının ve hayvanlarının boynuna çanlar asarak onları sürekli işitebilmelidirler, böylece uyuklamaz ve başka yola sapmazlar.

Kimi zaman geceleyin, başka yönde kalabalık insan sesleri işitilir ve bunların arkadaşları olduğunu sanan insanlar o atlı grubun yürüdüğünü işittikleri yere giderler ve sabah olduğunda, kendilerini bu ruhlar tarafından başka bir yola kaçırılmış bulurlar; ve bu ruhlardan haberdar olmayan birçok kişi korkunç ölümlerle telef olmuştur. Ve kimi zaman gündüz vakti ruhlar geride kalan kişiye doğru bir sürü biçiminde gelirler; bunun üzerine o da yoldan çıkar; ruhlar onu çölde tek başına yürür bırakırlar ve telef olur. Ve ruhların yolculuk ederken bir ordu biçimini aldığı ve saldırdığı da görülür; onların hırsız olduğu düşünülerek kaçmaya başlanır ve doğru yoldan böylece uzaklaşınca, bir daha yol bulunamaz ve feci bir şekilde açlıktan ölür insan, çünkü çöl sonsuzca uzamaktadır.

Böylece, bu hayal kırıklıklarına karşı kendilerini iyice korumayanları feci bir son beklemektedir. Bütün bunlar, bu ruhların yaptıkları, işitildiğinde inanması olağanüstü zor şeylerdir.[158] Yine de bunlar size anlattığım gibidir; daha da şaşırtıcıdır. Bu nedenle insanlar grup halinde, birbirlerine çok yakın yürümeye alışmışlardır ve yatmadan önce, gidecekleri yöne bir işaret koyarlar. İşittiğiniz bunca tehlike, karışıklık ve kaygıyla bu çöl ancak böyle geçilebilir. Artık bu çölü de bırakalım, çünkü size her şeyi anlattık. Size, büyük Lop Çölü'nden çıkınca karşılaşılan vilayetleri anlatacağız.

[158] Marco Polo; Gobi Çölü'nü geçerken yaşanan doğal olaylara, anlatılan optik ve akustik seraplara hep doğaüstü nedenler atfetmektedir.

LVIII. Burada Tangut Vilayeti Anlatılmaktadır

Size anlattığım çölde otuz gün at koşturduktan sonra, Saciu[159] denen bir şehre varılır. Burası da Büyük Han'ındır. Tangut[160] denen bir vilayettedir. Bu ülkenin insanlarının hepsi putperesttir. Yine de birkaç Nasturi Hıristiyana ve Sarrazene rastlanır. Putperestlerin kendilerine özgü bir dili vardır. Şehir Yunan ile Şark arasındadır. Bunlar ticaretle ya da zanaatla değil, topraktan aldıkları tahılın kârıyla yaşarlar. Çok sayıda manastırları ve keşişhaneleri vardır, bunların içleri her çeşit putla doludur, bu putlara zengin kurbanlar adarlar ve büyük saygı ve itibarda bulunurlar.[161]

Ve bilin ki çocukları olan insanlar bu putların onuruna her yıl bir koyun beslerler; yılın başında ya da putun bayramında, koyunu beslemiş olan bu babalar onu çocuklarıyla birlikte putun huzuruna götürürler ve ona büyük saygı göstererek, çocuklarıyla birlikte put için büyük şenlik yaparlar. Ve şenliğin ardından koyunu kızartırlar. Sonra da onu yeniden büyük bir saygıyla putun huzuruna götürürler ve rahipler onlar için dua edip ayin yaparlar. Babalar; put, oğullarını sağlıklı kılsın diye bunu yaparlar ve putun, etin özünü ya da kokusunu yediğini söylerler; putlar ise ete hiç dokunmaz, çünkü onlar sağır, dilsiz ve ağızsızdırlar. Böyle olduklarından, putun önünde kalan eti alırlar, etten payını ona verirler ve geri kalanını evlerine ya da istedikleri başka bir yere götürürler, tüm akraba ve dostlarını çağırırlar ve büyük bir saygı ve şenlikle yerler. Bu koyunun etini yediklerinde, kemiklerini de toplarlar ve onları, çok dindarca, kutsal bir sandığın içine güvenli bir şekilde koyarlar. Putların rahibi kurbanın başını, ayaklarını, işkembesini, derisini ve etinin bir kısmını alır.

Ve bilin ki dünyanın tüm putperestleri, öldüklerinde ötekiler; ölenin cesedini, erkek olsun kadın olsun, yakarlar. Ve size yine söylüyorum ki şunları yaparlar: Bu putperestler öldüğünde ve evlerinden yakılacakları yere taşındıklarında, yol boyunca bazı yerlerde,

---

[159] Cha-Tcheou, Kan-sou vilayetindeki bugünkü Dunhuang.

[160] Tangut vilayeti kabaca bugünkü Kan-sou ve Ning-hia vilayetlerine denk düşer. Burası Tibet kökenli olan ve 990-1227 arasında süregelen eski Tangut Krallığı'nı oluşturuyordu.

[161] Bunlar Budist manastırlarıdır. Tibet'teki biçimiyle Budizm, Tangutların resmi diniydi.

ölünün akrabaları sazdan ya da çalı çırpıdan küçük evler yaparlar. Evin bir girişi vardır, içi de imkânlarına bağlı olarak en zengin ipekle ve sırmalı kumaşla kaplıdır. Ve ölü, bu şekilde süslenmiş evin önüne getirildiğinde, beklerler; ailenin erkekleri, cesedi binanın dibine, yere bırakarak ölünün önüne, toprağın üzerine şarap ve yeterince et koyarlar; ölünün ruhunun az da olsa huzur bulacağına ve bedeninin yakılmasına tanık olacak gücü bulacağına inanırlar. Bu tür saygın şeylerle öteki dünyaya kabul edileceğini düşündükleri için böyle yaparlar. Yolları üzerindeki her küçük evin önünde bunu tekrarlarlar, tâ ki cesedin yakılacağı yere varana kadar. Buraya geldiklerinde de akrabaları, ağaç kabuğundan kâğıtlara resmedilmiş at, deve, koyun ve başka hayvanların resimlerini kestirirler ve Bizans sikkesi büyüklüğünde, para olarak kullanılan kâğıtlardan da kestirirler. Ayrıca renk renk *cendal*'ları[162] giysileri, gümüş nesneleri ve çok sayıda başka şeyleri vardır; tüm bu nesneleri ateşe atarlar ve ona olan sevgilerini belirtmek için ne kadar çok köle, hizmetçi, at ve para ve yük hayvanı ve koyun resmi yakmışlarsa ölenin öteki dünyada da tüm bunlara o oranda sahip olacağını söyleyerek cesetle birlikte yakarlar. Yine size diyorum ki ceset yakılmak üzere taşınırken, tüm müzik aletleri önünde çalınır, çünkü böylesi onurlandırmalarla öteki dünyaya kabul edileceğinin kesin olduğunu söylerler. Ve tüm bunlar kişinin soyluluğuna ve imkânlarının gerektirdiklerine bağlıdır.

Ve yine size diyorum ki ölüleri için uydukları bir diğer şey de şudur: Bu putperestlerden biri öldüğünde, ailenin erkekleri hemen çok sayıda astrolog çağırırlar ve onlara ölünün doğum tarihini söylerler, yani doğum yılını, ayını, gününü ve saatini ve ölüm gününü söylerler. Ve astrolog bunu dinleyince şeytansı sanatıyla tahminde bulunur ve ailenin erkeklerine ölünün hangi takımyıldız, işaret ve gezegende doğmuş olduğunu ve hangi günün hangi saatinde cesedinin yakılması gerektiğini söyler. Ve size diyorum ki eğer o sırada gezegen onun yükseleninde değilse çoğu zaman cesedi yakmadan sekiz ya da on beş gün bekledikleri olur ve astroloğun sanatıyla söylediğine bağlı olarak kimi zaman aşağı yukarı bir ay, hatta altı ay bekledikleri de olur. Dolayısıyla, akrabaların gezegenin uygun

[162] İpekli bir tür kumaş.

zamanını bekleyerek, size söylediğim gibi cesedi evde saklamaları uygun olur, tersi doğru olmaz; çünkü ölüyü kâhinlerin yakılması gerektiğini söyledikleri zaman gelmeden evin dışına çıkarmaya asla cesaret edemezler. Bu arada onu şöyle saklarlar: Güzelce bir araya getirilmiş bir palma kalınlığında tahtalardan oluşan bir tabutları vardır; bunu gayet güzel süslerler ve içine cesedi koyarlar ve iyice yıkarlar, ve eklem yerlerini zift ve kille kapatırlar. Sonra safran, kâfur ve başka baharatlarla kokulandırılmış bezlere sararlar ki evde kaldığı süre içinde evdeki insanlara kokmasın diye, sanki yaşıyormuş gibi yesin diye de her gün üzerine ekmek, şarap, çeşit çeşit et koymaya uygun özel bir tahta hazırlarlar ve bunları cesedin olduğu tabutun önüne koyarlar ve ölünün onları sakince yediğine inanana kadar orada bırakırlar. Akşam yemeği için de aynı şeyi yaparlar, bu eti ve içeceği ölünün ruhunun yediğini söylerler; bunu her gün yaparlar, akrabalar ölüye hizmet etmek için evde kalırlar ve yakılmaya götürüleceği güne kadar onu bu şekilde evde tutarlar.

Ve bir şey daha yaptıklarını size anlatayım. Kâhinler çoğu zaman akrabalara derler ki ölüyü evin büyük kapısından çıkarmak hiç iyi değildir, başka bir kapıdan çıkarmalıdır ve bu kapının ya bir yıldız nedeniyle ya da başka bir nedenle, ana kapının karşısında olması gerekebilir ve ölünün akrabaları onu başka bir kapıdan çıkartırlar, çoğu kez uygun ve elverişli gezegene bakan duvarda yeni bir kapı açıp oradan çıkarırlar. Bunun nedeni, der bu astrologlar, ölünün evden herhangi bir gün çıkarılamayacak olmasıdır, çünkü ölüyü ancak doğduğu gezegenin altında çıkarmak gerekir ya da en azından tersi olmasını engellemek gerekir; eğer aile başka bir zamanda çıkarırsa ölü büyük ızdıraplar çeker. Ve derler ki ölü de eve büyük felaketler yağdıracaktır ve çoğu zaman kötü ruhların bazı aile üyelerini öldürdükleri ya da yaraladıkları olur. Bu nedenledir ki astrologların söylediklerine kelimesi kelimesine itaat edilir. Çünkü, akrabalardan birinin başına herhangi bir kötülük ya da kaza geldiğinde ya da öldüğünde, astrologlar hemen derler ki ölünün ruhu böyle yaptı, çünkü doğmuş olduğu gezegen yükselenindeyken çıkarmamışlardır onu ya da gezegen tam ters yöndeyken çıkardıklarından ya da evin uygun tarafından çıkarmadıkları için olmuştur tüm bunlar. Ve dünyadaki tüm putperestler size anlattığım gibi yaparlar. Şimdi bu konuyu

bırakalım ve size bu çölün kenarında, Büyük Ayı tarafında başka şehirlerden söz edelim.[163]

LIX. Burada Camul Vilayeti Anlatılmaktadır

Camul[164] büyük Tangut vilayetinde eskiden krallık olan bir vilayettir. Çok sayıda şehir ve köy vardır ve başkentin adı, vilayetin de adı olan Camul'dur. Bu vilayet, iki çöl arasında Büyük Ayı'ya doğrudur, çünkü bir taraf çok büyük Lop Çölü'dür, size burayı daha önce anlattım, diğer taraf ise üç günde kat edilen küçük bir çöldür. Buradaki insanların hepsi putperesttir ve kendilerine özgü bir dilleri vardır. Topraktan elde ettikleri meyvelerle yaşarlar, çünkü yeterince yiyecek ve içecekleri vardır, hem kendilerine yetecek hem de oradan geçen yolculara, başka yerlere götüren tacirlere verecek ve satacak kadar boldur. Çok sevecen görünümlü ve kendilerini eğlenceye vermiş insanlardır, çünkü enstrüman çalmak, şarkı söylemek ve dans etmekten başka bir şeyden anlamazlar; kısacası, bedenlerine sayısız zevk tattırırlar. Ayrıca, kendilerince okumaktan ve yazmaktan da hoşlanırlar. Ve size diyorum ki şöyle bir alışkanlıkları vardır: Eğer bölgeden geçen bir yabancı, içlerinden birinin evine kalmaya gelirse erkek bundan çok hoşlanır ve onu çok büyük sevinçle evine kabul eder ve onu hoşnut etmek için kendini dünyadaki tüm zahmetlere sokar. Karısına, kızlarına, kız kardeşlerine, yabancının istediği her şeyi kendisi için olduğundan daha iyi yapmalarını emreder; eşini yabancıya bırakarak evinden çıkar ve işlerini yapmaya gider ve iki üç gün kırda ya da başka yerlerde dilediği gibi kalır. Ve oradan, konuğunun istediği her şeyi gönderir, hem de karşılıksız olarak ve yabancı orada kaldığı sürece dönmez. Böylece yabancı evde onun karısıyla kalır ve dilediğini yapar, sanki karısıymış gibi onunla bir yatakta yatar ve birlikte iyi zaman geçirirler. Ve bu şehir ve vilayetteki herkes karıları nedeniyle lanetlidirler. Ama, size diyorum ki bundan hiçbir utanç duymazlar! Hatta, büyük bir onur ve şeref duyarlar, tüm vi-

[163] Dunhuang ile Suzhou arasında, bir sonraki etap, İpek Yolu'nun güney güzergâhı, Polo kardeşlerin ilk yolculukları sırasında muhtemelen izledikleri Tien- Şan Dağlarını kuzeyden kuşatan yolla birleşir. Marco Polo, hep yaptığı gibi bu güzergâhın bir bölümünü birleşme noktalarından yola çıkarak ters yönde anlatmaktadır.

[164] Khamil şehrine ait topraklar. Bugün, Sinkiang'daki Hami.

layette hüküm süren âdet nedeniyle, yorgun yolcuları bu kadar iyi karşıladıkları için putlarını çok hoşnut ettiklerine ve tüm mallarının, çocuklarının ve zenginliklerinin çoğaldığına ve her tehlikeden korunduklarına ve her şeyi büyük bir mutlulukla başardıklarına inanırlar. Ve kadınlar neşeli, güzel, delişmen ve kocalarının her emrine itaatkârdırlar ve bu âdeti pek severler.

Oysa tüm Tatarların beşinci efendisi olan Mengü Han'ın[165] hükümranlığı döneminde, Camul'daki erkeklerin karılarına yabancılarla nasıl zina yaptırdıkları hükümdara anlatıldığında o bu âdetten nefret etti. Ve bu Moğol onlara buyruk gönderdi ki bu yakışıksız âdeti terk etsinler diye, yoksa çok ağır cezalara çarptırılacaklardı ve bundan böyle yabancıları bu şekilde barındırmasınlar ve yolculara kamusal konutlar sağlayarak karılarının onurlarını korusunlar dedi. Ve Camul'daki erkekler bu buyruğu işittiklerinde çok sızlanıp yakındılar ve surat asarak, yaklaşık üç yıl boyunca Efendi'nin bu buyruğuna boyun eğdiler. Sonunda, ülkelerinin alışıldık meyveleri vermediğini ve evlerinde art arda birçok nahoş olay meydana geldiğini gördüler ve bu kadar büyük zararlara çare bulmak için meclis topladılar ve size anlatacaklarımı yaptılar. Mengü'nün huzuruna büyük zengin bir hediyeyle birlikte elçiler gönderdiler ve bunca büyük zarara ve hileye uğramamaları ve atalarının yaptığı gibi karılarını kullanmaları için ona yakardılar, başka türlü nasıl yaşayacaklarını bilemiyorlar ve yaşayamıyorlardı; ve ona dediler ki atalarının dediği gibi, yabancılara karılarının ve mallarının verdiği zevk karşılığında, putları; onlara büyük lütuflarda bulunuyordu ve buğdayları ve ekinleri fazlasıyla çoğalıyordu; ve yabancılara bu kibarlıkları ve iyilikleri yapmaya son verdiklerinden bu yana evleri iflasın eşiğindeydi.

Ve elçiler, güzel ve zengin hediyelerle Büyük Han'ın ülkesine vardıklarında, elleri dolu gelenlerin her zaman karşılandığı gibi hoşnutlukla kabul edildiler; bu tür şeylere alışık olmayan bizim ülkelerimizin prenslerinden söz etmiyorum. Ve Büyük Han bunu işittiğinde, onları bu aşağılık inançtan kurtarmak için çabaladı, ama daha da emin oldu ki eğer tanrılarını öfkelendirip bu saygın buyruğa itaat ederlerse bu tanrılardan hiç iyilik göremeyeceklerdi. Ve Mengü Han bunu işittiğinde dedi ki:

[165] Möngke, 1251-1259 arasında Büyük Kağan [bkz. Soykütüğü Tablosu].

"Ama ben görevimi yaptım. Mademki siz utanç istiyorsunuz, öyle olsun. Gidin ve âdetlerinize uygun yaşayın ve karılarınızı yolculara kibarca sunun."

Bunun üzerine tebaasına vermiş olduğu buyruğu geri aldı ve bu iğrenç geleneğe keyiflerince uymalarına razı oldu. Ve size söylüyorum bu cevapla geri döndüklerinde tüm halk çok sevindi ve o andan itibaren tüm vilayette bu âdete hep uydular ve hâlâ uymaktadırlar. Burada Camul'u bırakalım ve Yıldız ile Büyük Ayı arasındaki başka şehirlere geçelim.

Uyguristan[166] Büyük Han'a ait geniş bir vilayettir. Çok sayıda şehri ve köyü vardır, ama başkentin adı Karahoço'dur. Birçok başka şehir ve köy de onun yasasına tâbidir, halk putlara tapar. Ama Hıristiyanlar da vardır, bunlar Nasturi yasasına uyarlar. Birkaç Sarrazene de rastlanır. Hıristiyanlar genellikle putperestlerle evlilik yapar. Putperestler, ilk krallarının insan soyundan gelmediğini, bizde *esca*[167] denen ağaçların özsuyundan beslenen bir tür mantardan doğduğunu söylerler; tüm soy da ondan gelmiştir. Putperestler, yasa ve geleneklerini çok benimserler ve serbest sanatları daima incelerler. Bu topraklarda buğday ve çok iyi üzümler yetişir. Ama kışın buranın soğuğu dünyanın başka hiçbir bölgesinde olmadığı kadar serttir.

LX. Burada Ghighin Talas Vilayeti Anlatılmaktadır

Söz konusu Camul vilayetinden yola çıkıldığında, Ghinghin Talas;[168] Yıldız ile Büyük Ayı arasındaki küçük çöle çok yakın bir

[166] Uyguristan, Uygurlar ülkesi. Yerleşik Türk halkın kendi alfabesi, kendine özgü bir sanatı ve edebiyatı vardır, VIII. yüzyılda Moğolistan'da ilk krallığı kurmuşlardır. Ardından, Kıpçaklar tarafından topraklarından sürüldüklerinde tarım sahalarına gelip yerleşmişler ve orada, XVI. yüzyıla kadar Moğolların vesayeti altında özerkliklerini korumuşlardır. Başkenti (Karahoço), bugünkü Sinkiang'daki Turfan, önemli bir arkeolojik keşif alanı olmuştur.

[167] Sözcüğü tanımlamak güçtür, çünkü ne Moğolca ne Türkçe ama Latincedir. Orta Çağ'da kav anlamına geliyordu ve burada da kavdan olma mantar olarak kav ağacı anlamına gelir. Kıpçakların atalarının bitki kökenli olduğu, Türkçede *kavuk* ya da *kovuk* denen bir ağacın oyuğunda doğduğu şeklindeki efsane bilinmektedir. *Amadou'nun* Türkçe karşılığı *kav* olduğundan, bu iki efsane arasında muhtemelen bir bağ vardır.

[168] Yorumcular, bu bölgenin saptanması konusunda hemfikir değillerdir, ama kuzeybatı istikametinde aynı yol üzerinde bulunması gerektiği kabul edilirse Sinkiang'daki Urumçi yakınlarında bulunan bir yer olabilir.

vilayettir. On altı günlük yol uzunluğundadır; Büyük Han'ındır. Çok sayıda şehir ve köy vardır ve bunlarda üç tür insan yaşar: En kalabalık olanlar putperestlerdir, Muhammed'e tapanlar ve birkaç da Nasturi Hıristiyan bulunur. Bu bölgenin sınırlarında, Yıldız'a doğru bir dağ vardır, bu dağda çok iyi bir çelik ve andanik damarı vardır.

Ve bilin ki bu dağda semender[169] çıkarılan bir damar da bulunur, bu ateşe atıldığında yanar; ve dünyada bulunan en iyi semenderdir. Ve bilin ki sözünü ettiğim semender ne hayvandır ne yılan; çünkü bu dokunun, bizim memlekette dendiği gibi, ateş içinde yaşayan bir hayvanın tüyü olduğu doğru değildir; size anlatacağım şeydir. Doğrudur ki bilirsiniz, hiçbir hayvan doğası gereği ateşin içinde yaşayamaz, çünkü her bir hayvan dört elementten ibarettir, yani ateş, hava, su ve toprak, öyle ki herhangi bir hayvan ısı, nem, soğuk ve kuruluk içerir, bu nedenle dört elementten ibaret bir hayvanın ateşte yaşaması mümkün değildir. Ve insanlar semendere ilişkin gerçekleri bilmediklerinden, semenderin bir hayvan olduğunu söylüyorlardı; hâlâ da bunu söylüyorlar, ama hakikat bu değildir. Ama size semenderin nasıl yapıldığını ve ne olduğunu anlatacağım. Çünkü, size diyorum ki bir yol arkadaşım vardı, adı Zülfikar[170] olan bu Türk taciri bence çok bilge ve imanlı biriydi ve bu vilayette üç yılı nasıl geçirdiğini anlatmıştı. Büyük Han için madenlerde çalışmakla görevliydi ve ona bu semenderi, bu andaniği ve bu çeliği ve diğer şeyleri çıkartıyordu. Çünkü Büyük Han her zaman bu yere, vilayeti yönetsin ve semender çıkartsın diye üç yıllığına bir bey gönderir. Ve yol arkadaşım bana işi anlattı ve ben de gördüm. Ve size diyorum ki dağlardan, işittiğiniz bu damardan biraz çıkartıldığında, kopartılıp öğütüldüğünde, bir araya koyulduğunda yün gibi iplikler oluşur. Ve bu nedenle, bu damar bulunduğunda, güneşte kurutulur ve kuruduğunda da büyük bir bakır havanda dövülür; sonra suyla yıkanır: yalnızca size sözünü ettiğim bu lifler suyun üzerinde ip gibi yüzer, bir işe yaramayan toprak ise suyun dibine çöker ve atılır. Sonra, yüne benzer bu ip kolaylıkla eğilir ve dokunur ve semender adını verdiğimiz kumaşlar yapılır. Ve bu kumaşlar yapıldığında hiç

[169] Yani amyant.

[170] Kişinin kim olduğu saptanamamıştır, ama adından anlaşıldığına göre Büyük Kağan'ın imparatorluğunda kadro olarak kullanılan vatandaşlarının ve dindaşlarının çoğu gibi Müslümandı.

beyaz değildir, tezgahtan alındıklarında koyu renktir. Beyazlatılmak istendiğinde ateşe konulur ve bir saat ateşte bırakılır, ateşten alındığında ise kar gibi bembeyazdır. Bu semender bezlerde bir leke ya da pislik olduğunda ateşe konur ve biraz ateşte bırakılırlar, orada ne yanarlar ne de yıpranırlar, ama kar gibi beyaz olurlar. Böylece hep açık renk ve temiz kalırlar. Semenderler hakkındaki hakikat budur, başka bir şey de yoktur. Ateşe konduklarını ve bembeyaz çıktıklarını kendi gözlerimle gördüm. Yörenin insanları da böyle derler; ateşte yaşadığı söylenen semender yılanına gelince, Doğu vilayetlerinde ondan söz edildiğini hiç işitmedim. Ve onun hakkında anlatılan her şey yalan ve uydurmadır. Ve yine size diyorum ki Roma'da bir bez vardır, Büyük Han; Havari'ye iki kardeşi elçi olarak gönderdiğinde çok büyük hediye olarak göndermiştir ve bu nedenle Efendimiz İsa'nın kutsal kefeni onun içine konmuştur; kutsanmışır! Ve bu bezin üzerinde simli harflerle şu yazılır: *"Tu es Petrus et super hanc petran aedificabo ecclesiam meam"*. Bu vilayeti de burada bırakalım ve size Yunan ile Şark arasındaki başka vilayetleri anlatalım.

LXI. Burada Succiu Vilayeti Anlatılmaktadır

Bu Ghirghin Talas vilayetini ardında bırakan kişi, Şark ile Yunan arasında on gün boyunca ilerler. Tüm bu yol üzerinde hiç yerleşim yoktur, ya da pek az vardır ve kitabımızda sözünü edeceğimiz başka bir şey yoktur.

Bu on günün sonunda, Succiu[171] denen bir vilayete gelinir, burada çok sayıda şehir ve köy vardır. Başşehrin adı da Succiu'dur. Birkaç Nasturi Hıristiyan da vardır, ama insanlar putperesttir. Yukarıda belirttiğimiz diğer vilayetler gibi, burası da Büyük Han'a bağlıdır. Bu Succiu vilayetinin ve yukarıda size anlattığım diğer iki vilayetin, yani Camul ve Ghinghin Talas'ın bulunduğu büyük, genel vilayet Tangut'tur. Ve tüm dağlarda *en* nefis raventlerden bol bol bulunur, tacirler bunu satın alır ve dünyanın başka taraflarına götürürler; başka hiçbir mal yoktur. Bu dağlardan yolcuların bu ülkenin hayvanları dışında başka hayvanlarla geçmeye cesaret edemedikleri doğrudur, çünkü bazı zehirli bitkiler biter burada, öyle ki eğer hayvanlar yerse

[171] Marco Polo esas güzergâhına geri dönmektedir. Bugünkü Suzhou; Kan-sou'da.

toynaklarını yitirirler; ama burada doğmuş hayvanlar bu otu tanırlar ve onu gevişlemekten uzak dururlar. Sürü ve meyve bakımından büyük bolluk vardır, insanlar bu meyvelerle ve bu sürülerle yaşarlar, ama ne ticaret ne de zanaatkârlık vardır. Tüm vilayet sağlıklıdır ve insanlar esmerdir. Söyleyecek başka şey yoktur; buradan yola çıkıyoruz ve Campçio denen bir şehri size anlatacağız.

LXII. Burada Campçio Şehri Anlatılmaktadır

Campçio;[172] Tangut'taki bir şehirdir, çok geniş ve görkemlidir, ve tüm vilayeti idare eder. İnsanlar putperesttir, Muhammed'e tapanlar da vardır; birkaç Hıristiyan da vardır, bunların bu şehirde çok büyük ve güzel kiliseleri vardır; ama putperestlerin kendi geleneklerine uygun olarak çok sayıda güzel manastırları vardır. Bu manastırlarda büyük miktarlarda put bulunur; ve size diyorum ki on ayak büyüklüğünde olanları bile vardır. Kimisi ağaçtan, kimisi topraktan, kimisi taştan ve kimisi bronzdandır, hepsi de altınla kaplıdır ve harikulade işlenmişlerdir. Ama daha az büyük ve daha küçük olanları da vardır. Büyük putlar yere yatırılmıştır, etraflarında da ayakta duran çok sayıda başka küçük put vardır, bunlara bağlı olanlar tevazuyla saygı gösterirler. Büyük putlara küçüklerden daha fazla selam verilir. Putperestlerin her şeyini size henüz anlatmadığımdan, burada anlatacağım.

Bilin ki putperest din adamları diğer putperestlerden daha namuslu yaşarlar, çünkü bazı şeylerden, özellikle sefahatten, büyük bir günah olarak kabul etmeseler de uzak dururlar. Çünkü onların görüşüne göre, eğer bir kadın onları sevişmeye davet ederse günah işlemeden onunla yatabilirler, ama eğer kadını ilk önce onlar sevişmeye davet ederlerse o zaman onu günaha sokarlar. Ama size diyorum ki eğer bir erkeğin bir kadınla doğaya aykırı sevişiğini görürlerse onu ölüme mahkum ederler. Çeşitli zamanlarda, bizim azizlerimize yaptığımız gibi putları için şenlikler düzenlerler ve takvime benzer bir şeyleri vardır, burada putlarının bayramları belirli günler olarak bulunmaktadır. Ve size söylüyorum: Bizim aylarımız gibi, onların da bir Ay takvimi vardır, yılın vaktini böyle hesaplar-

[172] Ganzhou, aynı yol üzerinde Kan-sou'da.

lar. Bu takvimin bazı zamanlarında dünyadaki hiçbir putperest, art arda beş gün boyunca hayvan ya da kuş öldürmez ve bu beş gün içinde öldürülmüş hayvan etini de asla yemez, çünkü bu günleri, biz Hıristiyanların cuma günü,[173] Şabat ya da azizlerin diğer arife günleri gibi saygıyla anarlar. Bu beş gün boyunca, yılın diğer tüm günlerinden daha namuslu yaşarlar. İçlerinden bazıları, hürmet ve sofuluk gereği, tüm yaşamları boyunca hiç et yemez: Bunlar keşişlerdir. Ama laikler hep yerler.

Laik kişiler; otuz karıya kadar alabilir, zenginliğine ya da bakıp bakamayacağına bağlı olarak bu rakam az çok değişir. Erkekler karılarından drahoma almazlar, ama kendi imkânlarına göre onlara dulluk geliri olarak sürü hayvanı, köle ve para verirler. Ama ilk karılarını gözde belledikleri bilmelisiniz. Size şunu da söyleyeceğim ki koca, karılarından birinin yaşlandığını, hiç değerinin kalmadığını ve ondan hoşlanmadığını görürse onu reddedebilir ve yerine de boşadığı kadının kardeşini alabilir. Ona karşı dilediği gibi davranır ve eğer isterse bir başkasını da alır. Kuzenleriyle ve -kendi annesi hariç- babasının karılarıyla evlenme hakkı da vardır, ayrıca kardeşlerinin ya da başka akrabalarının karılarıyla da evlenebilirler. Bizim ölümcül olarak kabul ettiğimiz sayısız günah onlar için günah değildir, çünkü bu konularda hayvanlar gibi yaşarlar.

Ve bunları bırakıp size Yıldız'a doğru başka vilayetleri anlatacağız. Ve size diyorum ki Beyefendi Nicolò, Beyefendi Mafeo ve Beyefendi Marco; anlatılmaya değmeyecek işleri dolayısıyla bu Campçio şehrinde yaklaşık bir yıl kaldılar.[174] Ve bu nedenle, buradan yola çıkacak ve Yıldız'a doğru altmış gün yol alacağız ve size bir yığın şey anlatacağız.

LXIII. Burada Eçina Şehri Anlatılmaktadır

Bu Campçio şehrinden yola çıkan kişi on iki gün at koşturur ve sonunda Eçina[175] denen bir şehirle karşılaşılır. Burası, Yıldız

[173] Cuma, Hz. İsa'nın çarmıha gerildiğine inanılan gün olduğu için Hıristiyanlar nezdinde de kutsaldır -en.

[174] Bu molanın nedeni bilinmemektedir. Daha ileriye gitmek için Kubilay'ın iznini beklemiş olmaları mümkündür.

[175] Burada ve sonraki bölümde kuzeye doğru yönelen bir güzergâh tarif edilecektir.

yönünde kum çölünün başlangıcıdır ve Tangut vilayetinin parçasıdır. İnsanlar putperesttir. Bol miktarda deve ve sürü hayvanı bulunmaktadır. Bol miktarda av şahini ve tepeli akdoğan yetiştirirler, bunlar çok değerlidir. Ve toprağın verdiği meyvelerle ve sürü hayvanlarıyla yaşarlar, ticaret yapmazlar.

Bu şehirden kırk günlük yiyecek alınmalıdır, çünkü bilin ki bir çölden geçerek Yıldız'a doğru kırk gün at koşturulur. Bu çölde ne konut vardır ne han ve kışın rastlanan büyük soğuk nedeniyle, yaz hariç, burada kimse de oturmamaktadır. Ama bu çölün vadilerinde ve dağlarında çok sayıda akarsu bulunmaktadır, bunlarda çok sayıda balık ve turnabalığı yaşar, oldukça fazla miktarda da vahşi hayvan görülür; hatta çok sayıda vahşi eşek bile bulunur. Çok sayıda çam ormanı bulunmaktadır. Ve bu çölden kırk gün yol alındığında Yıldız yönünde bir vilayetle karşılaşılır, burası Karakurum[176] denen çok büyük bir şehirdir. Bu şehrin ne olduğunu hemen öğreneceksiniz. Bütün bölgeler ve şehirler; Saciu şehri; Camul vilayeti, Ghinghin Talas vilayeti, Succiu vilayeti, Campçio şehri ve Eçina şehri büyük Tangut vilayetine aittir.

LXIV. Burada Karakurum Şehri Anlatılmaktadır

Karakurum tamamen ağaçtan ve topraktan bir şehirdir, benim kanıma göre çevresi üç mildir ve dendiğine göre, ülkelerini terk eden Tatarların ilk başkenti burası olmuştu. Güçlü bir yığma toprakla çevrilidir, çünkü hiç taş bulunmaz. Dışarıda, pek uzak olmayan bir mesafede çok büyük bir şato vardır, şatonun içinde harikulade bir saray bulunur, sarayda vali oturur. Ama Tatarlar ülkelerini terk ettiklerinde, tüm yurttaşlar efendinin yerleşmiş olduğu ve kaldığı bu saraya doğru gitmişlerdir.

Çok sayıda krallığın, vilayetin ve şehrin anlatıldığını işittiniz.

Bugünkü Ejinaqi olan Eçina, Moğolistan sınırlarındaki Gobi'de bir vahada bulunmaktadır.

[176] Ögedey'in kurduğu Karakurum 1260 yılında Kubilay'ın Hanbalık'ta (Pekin) düşüşüne kadar Büyük Kağanların ikametgâhı oldu. Moğolistan'ın kuzeyinde Orhun Nehri üzerinde bulunuyordu. Saint Louis elçisi Guillaume de Rubruck, 1252 yılında Möngke'nin taç giyme törenine tanık olmak için burayı ziyaret etti.

Şimdi size, tüm Tatarların efendisi Büyük Han'ı anlatacağım ve öncelikle nasıl adlandırıldığını söyleyeceğim. Onun ve tüm Tatarların bütün yaptıklarını ve beyliklerini nasıl yönettiklerini ve tüm dünyaya nasıl yayıldıklarını anlatacağım. Hakikat şu ki başlangıçta Tatarlar Yıldız'a doğru, Ciorcia[177] ve Bargu[178] civarında kalmaktaydılar. Ve bu bölge, ne bir yerleşimin ne bir şehrin ne de bir köyün olduğu çok büyük bir bölgeydi; ama hayvanlar için güzel otlaklar, büyük ırmaklar ve yetirince su vardı. Orada Tatarlar yaşıyordu ve kendi üzerlerinde hiç bey yoktu, ama Rahip Jean'a kira ödedikleri doğrudur.[179] Kendi dillerinde Uncan dedikleri büyük bir efendidir bu.[180] Bazılarının görüşüne göre bu Fransızcada Büyük Efendi anlamına gelmektedir. Tüm dünyanın büyük gücünü anlattığı Rahip Jean'dır bu. Tatarlar ona her on hayvandan birini rant olarak vermektedirler. Böylece, tüm mallarının onda biri onundur. Ama hızlı çoğaldıkları da vâkidir. Ve Rahip Jean onların çok büyük bir halk olduklarını gördüğünde, tesadüfen isyan etmek isterlerse kendisine zarar verebileceklerini düşünür; onlardan çekinerek, onları nasıl ortadan kaldırabileceğini bulmaya çalışır: Onları böleceğini ve birçok memlekete dağıtacağını kendi kendine söyler. Bunu yapmaları için baronlarından bazılarını onlara gönderir, onun yasalarına kibar kibar

---

[177] Bu ad; Mançurya ve daha özel olarak da XII. yüzyılın başında Çin'in kuzeyinde Kinler ya da "Altın Kral" adıyla bilinen bir hanedanı kurmuş olan Çin ve Rusya sınırındaki Ussuri bölgesi kökenli Djurtchetleri belirtir.

[178] Bu ikinci bölge muhtemelen Cengiz Han Moğollarının kökenine daha iyi denk düşmektedir. Baykal Gölü'nün güneyinde ve Selenga Irmağı'nın kuzeydoğusunda bulunan bu bölge, günümüzde Rusya'daki özerk Buriatlar Cumhuriyeti'nin parçasıdır.

[179] Marco Polo burada bir başka efsane belirtmektedir. Bu, Müslüman ülkelerin ötesinde bulunan Hıristiyan Rahip-Kral efsanesidir. Bunun tarihsel kökenleri Moğolistan'daki Nasturi Türklerinin anılarında yatmaktadır. Rahip Jean hakkında Giriş Bölümü'ne de bakınız.

[180] Ong-Han, Çincede Wang = Kral, ya da Moğol adıyla Toghril, XII. yüzyılda ortaya çıkan ve Kin Krallığı'nın kuzeyindeki bölgeyi işgal eden Türk-Moğol kabilesi Kereyitlerin Nasturi hükümdarı. Ong-Han'ın Yesügey ve oğlu Temuçin'le (gelecekteki Cengiz Han; ona tâbidir) anlaşmazlıkları XII. yüzyılın tüm ikinci yarısı boyunca Batı'da geniş yankılar uyandırmış olmalıdır, çünkü Marco Polo'dan bir yüzyıl önce Rahip Jean zaten Ong-Han diye kabul edilmişti. Marco Polo bu özdeşliği tekrarlamaktadır, ama daha ilerde daha kesin bir diğer özdeşleşmeden yana fikrini değiştirmiş gözükmektedir.

uymaları gerektiğini söyler ve eğer uymazlarsa onlara zarar verecek, utandıracak ve onlara boyun eğdirecektir. Ve Tatarlar, Rahip Jean'ın yapmak istediklerini işittiklerinde çok öfkelenirler. Bunun üzerine tüm mallarını ve sürülerini toplayarak, yaşadıkları yerlerden hep birlikte giderler ve çöllerden geçerek Yıldız'a doğru yol alırlar, tâ ki Rahip Jean onlara zarar veremeyecek hale gelene kadar. Ona isyan etmişlerdir ve artık hiç kira vermezler. Böylece uzun süre emin yerlerde kalmışlardır.

LXV. Cengiz Nasıl Tatarların İlk Hanı Oldu

Bunun üzerine, İsa'nın vücut bulmasının 1187. yılında Tatarlar kendi yerlilerinden yeni bir efendi ve kral seçtiler, adı onların dilinde Cengiz Han'dı.[181] Çok değerli, çok sağduyulu ve çok yiğit biriydi; ve size diyorum ki kral seçildiğinde, öyle ılımlı ve adaletli yönetti ki herkes tarafından sevgi ve saygı gördü, bir efendi olarak değil, ama neredeyse bir tanrı olarak kabul gördü: Bu nedenle, onun iyi ünü sayısız ülkeye yayıldığından, bu yabancı bölgelere yayılmış dünyadaki tüm Tatarlar ona geldiler ve onu efendi olarak kabul ettiler. Ve bu Cengiz Han beyliğini güzel ve açık kıldı. Daha ne diyeyim? Kısa süre içinde öyle çok sayıda Tatar geldi ki bu olağanüstü bir durumdu. Ve Cengiz Han çok çeşitli insan olduğunu gördüğünde, bu çöllerden ve vahşi yerlerden çıkmayı tüm kalbiyle diledi ve yaylarla ve başka silahlarla silahlanmış halkıyla birlikte yola koyuldu, çünkü ok kullanmada güçlü ve maharetliydiler, çobanlık yaparken buna alışmışlardı.

Tüm bu bölgeleri fethederek ilerlediler ve size diyorum ki Cengiz'in adaletinin ve iyiliğinin ünü öyleydi ki gittikleri her yerde herkes gelip ona boyun eğiyordu ve onun lütfuna mazhar olmaktan çok mutlu oluyorlardı. Böylece, kısa süre içerisinde sekiz vilayet fethetti. Bu mümkündür, çünkü o dönemde bu bölgenin ülke ve vilayetleri ya topluluk halinde ya da her biri kendi kralı ve efendisi tarafından yönetiliyordu ve aralarında hiçbir birlik olmadığından, bu kadar güçlü bir orduya ayrı ayrı direnemezlerdi. Cengiz Han kazandığında ve krallıkları, şehirleri ve köyleri güç yoluyla ele geçirdiğin-

[181] Tarih gerçeğe uymamaktadır. Marco Polo bir takvimi ötekine çevirmeyi pek başaramamaktadır. Cengiz, 1197 yılında halkının hükümdarı ve 1205 yılında da İmparator oldu.

de kimseyi ne öldürtüyor ne de soyduruyordu, onlara hiç haksızlık etmiyordu ve mallarından da hiçbir şey almıyordu. Kendi halkından bey ve muhafızlarla ve pek gurur duyduğu kişilerle ülkeleri yeniden örgütlediğinde, şefleri ve yiğit gençleri yanına alıyor ve onları başka yerleri fethe götürüyordu. Ve böylece işittiğiniz bu çok sayıda memleketi fethetti. Ve bu fethedilen ülkenin insanları, bu efendinin iyi yönetimini ve yumuşak başlılığını gördüklerinden, seve seve ona geliyorlar ve sadık kalıyorlardı. Ve Cengiz Han, tüm dünyayı kapsayan bu kadar çok sayıda insanı bir araya getirdiğinde, dünyanın büyük bölümünü fethetmek istediğini kendine söyledi.

Bunun üzerine elçilerini Uncan'a, yani bizim Rahip Jean dediğimiz kişiye gönderir; aslında onun, talebine hiç kulak asmayacağını bilmektedir; ve bu İsa'nın doğumundan 1200 yıl sonra olur. Cengiz, onun kızını karılığa istediğini bildirir. Ve Rahip Jean, Cengiz Han'ın kızını karılığa istediğini duyunca[182] bunu büyük bir hakaret olarak kabul eder ve bundan büyük kızgınlık duyar. Öfke ve kızgınlık içerisinde bağırmaya başlar ve habercilere şöyle der:

"Cengiz Han benim kızımı karı olarak istemeye utanmıyor mu? Benim adamım ve kölem olduğunu bilmiyor mu? Geri dönün ve ona deyin ki kızımı ona karı olarak vermektense yakarım! Ve yine benden yana ona söyleyin ki efendisine karşı hain ve sadakatsiz olduğu için onu en kötü ölümle yok etmem gerekiyor." Sonra, elçilere hemen huzurundan çekilmelerini ve krallığına bir daha adım atarlarsa cezalarının ölüm olacağını büyük bir aşağılamayla söyledi. Ve elçiler bunu işittiklerinde hemen yola koyuldular; efendilerinin yanına varana kadar at koşturdular ve ona Rahip Jean'ın taleplerini, emre uyarak ve hiç hata yapmadan söylediler.

LXVI. Cengiz Han Rahip Jean'a Karşı Yürümek İçin Adamlarını Nasıl Hazırlıyor

Cengiz Han, Rahip Jean'ın bildirdiği büyük alçaklığı ve tehditlerini ve onu nasıl köle ve isyancı diye adlandırdığını işitince yüreği öyle kabardı ki neredeyse göğsü patlayacaktı, çünkü size dedim, o

[182] Buradaki hata önemsizdir, çünkü Moğol tarihi olayı 1202'ye yerleştirmektedir. Anlatıya gelince, tarihsel olgulara kabaca denk düşmektedir, şu farkla ki Cengiz, Ong-Han'ın kızını kendisi için değil oğlu Cuci için istemişti.

bir efendiydi! Bir süre konuşamadı, ama sonunda öyle bir bağırdı ki etrafında bulunan herkes onu işitti. Rahip Jean'ın ondan talep ettiği büyük alçaklığın intikamını almadıkça beyliğini elinde tutmak istemediğini ve bu alçaklığın bedelini pahalıya ödeteceğini bağıra bağıra söyledi. Ve onun kölesi olup olmadığını kalkışacağı akının sonunda ona göstereceğini söyledi. Bunun üzerine tüm adamlarını topladı ve bu yörelerde ne görülmüş ne işitilmiş olan büyük hazırlıklara girişti. Ve bundan sonra, elinden geldiğince kendini savunmaya çalışmasını ve tüm güçleriyle birlikte kendi ülkesinde onun üzerine yürüyeceğini Rahip Jean'a bildirdi. Ve Rahip Jean, Cengiz Han'ın bu kadar çok adamla üzerine geldiğini kesin olarak öğrendiğinde onunla alay etti ve onu hiçe saydı, çünkü onun bir savaşçı olmadığını söylüyordu. Ve ona hiç değer vermediğini ve eğer Cengiz üzerine gelirse asla ülkesine geri dönemeyeceğini elçilere söyledi. Ama bu iş için her şeyi yapacağını da kendi kendine söyledi, çünkü eğer Cengiz gelirse onu kendi elleriyle yakalamak ve aşağılık bir şekilde öldürmek istiyordu.

Bu elçiler gittiklerinde, bütün şehirlerinden adamlarını topladı ve onları teçhizatlandırdı. Öyle büyük bir ordu kurdu ki bundan daha büyüğü ne görülmüştür ne de işitilmiştir. Size anlatıldığı gibi bu insanlar hazırlandılar. Size niçin uzun uzun anlatayım ki? Hakikaten bilin, Cengiz Han; tüm adamlarıyla birlikte, Rahip Jean'a ait olan ve Tenduc[183] denen geniş ve güzel bir düzlüğe geldi; ordugâhını orada kurdu. Ve size diyorum, o kadar çok insandılar ki sayıyı bilemeyiz. Ve Rahip Jean'ın tüm güçleriyle geldiği haberi geldi. Bunun üzerine Cengiz Han sevindi, düzlük büyük bir savaşın rahatlıkla yapılabileceği kadar geniş ve güzeldi. Böylece onu büyük bir sevinçle bekliyor ve eline düşsün diye gelişini çok arzuluyordu.

Ama burada hikâye Cengiz Han'dan ve adamlarından söz etmeyi bırakıyor ve Rahip Jean'a ve adamlarına geri dönüyor.

[183] Muhtemelen, LXXIV. bölümde adı geçecek vilayetle karıştırılmıştır. Savaş 1203 sonbaharında Ulan Bator'un kuzeydoğusunda, bugünkü Rus-Moğol sınırındaki Çekçer yüksekliklerinde yaşanmıştır.

LXVII. Rahip Jean, Adamlarıyla Birlikte, Cengiz Han'ın Karşısına Nasıl Çıktı

İmdi tarih der ki Rahip Jean; Cengiz Han'ın tüm adamlarıyla birlikte kendisine doğru geldiğini öğrendiğinde, pek çok yol alıp o Tenduc düzlüğüne vardı. Orada, Cengiz Han'ın yakınında, yaklaşık yirmi mil mesafede ordugâhlarını kurdular ve iki taraf da savaş günü daha dinç ve neşeli olmak için iki gün dinlendi.

İşittiğiniz gibi Tenduc düzlüğünde böylece iki büyük ordu vardı. Ve bir gün Cengiz Han huzuruna Hıristiyan ve Sarrazen olan astrologları getirtti ve kendisiyle Rahip Jean arasındaki savaşı kimin kazanacağını söylemelerini emretti. Astrologlar sanatlarını kullanarak bunu bulmaya çalıştılar. Sarrazenler ona hakikati söyleyemediler, ama Hıristiyanlar ona açıkça gösterdiler. Çünkü ona dediler ki: *"Ey, Efendi Cengiz Han, siz bu savaşın galibini öğrenmek istiyorsunuz. Biz de siz kendiniz görün istiyoruz."*

Ve anında önlerinde büyük bir yeşil kamış belirdi, onu uzunlamasına ikiye bölerek bir parçasını Cengiz'in tarafına diğer parçasını Rahip Jean'ın tarafına koydular, toprağın üzerinde birbirlerine yakın duruyordu kamışlar ve kimse onları tutmuyordu. Kamışın bir parçasının üzerine Cengiz Han'ın adını, öteki parçasının üzerine de Rahip Jean'ın adını yazdılar ve Cengiz Han'a dediler ki:

"Efendi, şimdi bu kamışlara bakın ve buraya sizin adınızın, diğerine de Rahip Jean'ın adının yazıldığını görün; biz büyümüzü yaptığımızda bu iki kamış üst üste gelecek; ve kimin kamışı diğerininkinin üstüne gelirse savaşı kesinlikle o kazanacak."

Cengiz Han bunu görmek istediğini söyledi ve astrologlara bunu ellerinden geldiğince çabuk göstermelerini söyledi. Ve tüm ordu bunu görmek için toplandığında, Hıristiyan astrologlar kendi tesbihlerini ellerine aldılar ve dualarını okudular, sonra da büyülerini yaptılar ve bunun üzerine kamışın parçaları sallandı, biri diğerinin üzerine çıkıyor gibiydi, ve sonunda, kimse dokunmadan Cengiz Han'ın adının yazılı olduğu kamış, Rahip Jean'ın adının yazılı olduğu kamışın üstüne çıktı. Ve bu, orada bulunan herkesin gözü önünde oldu. Ve Cengiz Han ve adamları bunu gördüklerinde çok sevindiler ve Tatarlar çok rahatladılar, çünkü gelecekteki zaferi kendileri için kesin görüyorlardı. Ve Cengiz Han Hıristiyanların

doğruyu söylediklerini görünce, ardından onları çok onurlandırdı ve onları hakikat insanı ve güvenilir kabul etti ve her zaman lütfundan yararlandırdı. Bu konu için bu kadar söz yeter: Büyük Han ile Rahip Jean'ın büyük savaşına gelelim.

LXVIII. Burada Rahip Jean ile Cengiz Han Arasındaki Büyük Savaş Anlatılmaktadır

Ve bu büyüden iki gün sonra, iki ordu iyice dinlendiğinde, iki taraf da silahlandılar ve karşılıklı sert bir mücadeleye giriştiler; ve bu, hiç görülmemiş büyük bir savaş ve insan kıyımı oldu. Her iki tarafa da büyük zararlar verdi ve çok insan öldü, ama sonunda Cengiz Han savaşı kazandı ve Uncan (Rahip Jean), bu savaşta öldürüldü; o günden önce, toprağını kaybetti ve Cengiz Han her yeri fethederek ilerledi ve kızını kendine karı yaptı. Ayrıca, Cengiz Han'ın bu savaştan sonra altı yıl hüküm sürdüğünü de söylüyorum ve sayısız şato ve vilayeti de fethederek ilerledi. Ama bu altı yılın sonunda, adı Caagiu[184] olan bir şatoya karşı sefere çıktı ve orada, şatoyu kuşatmışken, dizinden bir okla yaralandı ve birkaç gün içinde de öldü. Ve büyük Altay Dağı'na gömüldü.[185] Çok yazık oldu, çünkü namuslu ve bilge biriydi.[186]

Size Tatarların efendiye, ki bu Cengiz Han'dı, nasıl kavuştuklarını ve onun kölelikten nasıl kurtulduğunu anlattık; ve yine size, öncelikle Rahip Jean'ı nasıl yendiklerini anlattık. Şimdi size daha sonra hüküm sürmüş çok sayıda efendiyi, gelenek ve âdetlerini anlatacağım.

---

[184] Burada Marco Polo kuşkusuz tarihe karşı serbest davranmaktadır. Cengiz, Ong-Han'la yaptığı savaştan altı yıl sonra değil, yirmi dört yıl sonra, bir okun isabetiyle değil attan düşerek öldü; Çaagiu'ya gelince, kimliği saptanamamıştır.

[185] Cengiz'in ve ardıllarının gömüldüğü yer günümüze kadar meçhul kalmıştır. Onon'un kaynağında Kentei'de, Moğolistan'ın kuzeyinde Tula ve Kerulen'de bulunuyor olabilir. Altay Dağı'na gelince, Moğolistan'ın batısındadır.

[186] Marco Polo'nun Moğol sarayında uzun süre kalmış olması taraflılık kuşkusu uyandırabilir, ama hiçbir tarihçi Cengiz Han'dan yana çok fazla olumsuz yargıda bulunmaz.

LXIX. Burada Cengiz Han'ın Ölümünden Sonra Hüküm Süren Hanlar Anlatılmaktadır

Ve hakikaten bilin ki Cengiz Han'dan sonra Cuci Han, efendi oldu ve üçüncü Batu Han, dördüncü Oktay Han, beşinci Mengü Han, altıncı Kubilay Han'dır.[187] O diğerlerinden misliyle büyük ve güçlüydü. Çünkü tüm beşi bir araya gelse bu Kubilay kadar güçleri olamazdı, çünkü ötekilerin sahip oldukları ona miras kaldığı gibi, tahtta yaklaşık altmış yıl yaşayarak dünyayı ele geçirdi. Yine size diyorum ki dünyanın tüm imparatorları ve Hıristiyan ya da Sarrazen tüm kralları bir araya gelse o kadar güç sahibi olamazlar ve bu Büyük Han Kubilay'ın yaptığını yapamazlar, o dünyadaki tüm Tatarların efendisidir, hem doğudakilerin hem batıdakilerin; çünkü hepsi onun sadık dostu ve tebaasıdır. Zaten bu han sözcüğü bizim dilimizde imparator demektir. Ve onun büyük gücünü kitabımızda yeri geldiğinde size çok açık olarak göstereceğim.

Ve bilin ki belli bir geleneğe uyulmuştur: Cengiz Han'ın soyundan gelen Tatarların tüm büyük hanları ve büyük efendileri öldüklerinde gömülmek üzere Altay denen çok büyük bir dağa götürülürler. Nerede ölmüş olurlarsa olsunlar, yüz günlük mesafe bile olsa oraya götürülürler, çünkü onlar başka yere gömülmek istemezler. Ve size bir başka büyük mucizeyi daha söylüyorum: Bu büyük hanların cesedi gömülmek üzere bu dağlara götürüldüğünde, kırk gün ya da daha fazla mesafede bile olsa yol üzerinde rastlanan herkes, cesedi götürenler tarafından kılıçtan geçirilir. Ve onları öldürürken de şöyle derler:

"Gidin öte dünyada efendinize hizmet edin!" Çünkü bu amaçla öldürdüklerinin öte dünyada büyük efendiye hizmet edeceklerine inanırlar. Aynı şekilde yolda rastladıkları atları da öldürürler ve efendinin öte dünyada bunlara sahip olduğunu söylerler. Çünkü efendi öldüğünde, sahip olduğu en iyi atların, develerin ve katırların hepsini öldürürler. Ve bilin ki beşinci Han olan Mengü öldüğünde,

[187] Marco Polo'nun verdiği tahta çıkma sırası gerçeğe uymamaktadır [bkz. Soyktüğü Tablosu]. Dahası, Altın Orda'nın birinci hükümdarı olan Batu, asla Büyük Kağan olmadı. Yine de, 1251 yılında Möngke seçtirdiği Tolu'dan yana fiilen müdahalede bulunarak Ögedey soyundan gelenleri uzaklaştırmıştı.

gömülmek üzere götürülürken yolda rastlanan yirmi binden fazla kişi yol üzerinde öldürüldü.

Ve madem Tatarlardan söz etmeye başladık, size birçok şey anlatacağım. Tatarlar genellikle inek, kısrak ve keçi sürüleriyle beslenirler, bu nedenle asla aynı yerde kalmazlar, kışın hayvanları için zengin otlaklar ve çayır çimen buldukları sıcak yerlere ve düzlüklere çekilirler; ve yazın da soğuk yerlerde, dağlarda ve vadilerde yaşamaya giderler, hayvanları için iyi otlağı, suyu ve ağacı orada bulurlar; ve oralar soğuk olduğundan onları ve hayvanlarını rahatsız edecek ne sinek, ne küçük sinek, ne de benzeri yaratık vardır; ve böylece iki üç ay giderler, hayvanları otlatarak hep daha yükseğe çıkarlar, çünkü hep aynı yerde kalarak hayvanları için asla yeterince ot bulamayacaklardır. Çadır biçiminde, keçeyle kaplı uzun sırıklı küçük evleri vardır, bunlar yuvarlaktır ve bunları daima yanlarında, dört tekerlekli arabaların üzerinde gittikleri yere götürürler. Bu uzun sırıkları öyle düzenle bir araya getirirler ki bir çalı çırpı demeti gibi birleştirirler ve diledikleri yerlere kolaylıkla taşırlar. Ve evlerini her kurduklarında, kapıyı daima güneye doğru yerleştirirler. Yalnızca iki tekeri olan, gayet iyi ve güzel hazırlanmış kara keçe örtülerle kaplı nefis arabaları vardır, örtüler öyle sağlamdır ki tüm günü arabanın üzerinde geçirdikleri halde arabadaki en ufak bir şey bile ıslanmaz. Arabalarını öküzlere ya da develere çektirirler. Ve bu arabaların üzerinde karılarını, çocuklarını ve her şeylerini, ihtiyaç duydukları eti taşırlar. Böylece, kendilerine gerekenleri de taşıyarak diledikleri yere giderler.

Ve yine size diyorum ki Tatar kadınları, baronlarının ve ailelerinin ihtiyaç duydukları her şeyi satarlar, satın alırlar ve kendileri yaparlar. Kocalarına hiç masrafları olmaz, çünkü yaptıkları işlerden büyük kâr sağlarlar. Ayrıca ailelerini idare ederken çok öngörülüdürler ve yemek hazırlarken de çok özenlidirler ve evdeki tüm diğer görevlerini de büyük maharetle yerine getirirler. Böylece kocaları da evlerinin tüm bakımını onlara bırakır. Çünkü erkekler, bizim efendilerimiz gibi av, savaş işleri, şahin ve çakırdoğan yetiştirme işi dışında başka bir şeyle ilgilenmezler ve bundan büyük zevk alırlar. Dünyanın en iyi şahinleri ve köpekleri onlardadır. Et, süt ve av etiyle yaşarlar ve tavşana benzeyen, bizde firavun faresi[188] olarak adlandırılan ve her yerde

[188] Bu ad genellikle firavun faresini belirtiyor olsa da burada bir tür köstebek kastediliyor olsa gerektir.

yer altındaki deliklerde bol miktarda yaşayan bazı küçük hayvanları yerler. At, köpek, kısrak ve deve eti de yerler ve dişi develerin ve kısrakların sütünü içerler ve genel olarak her çeşit et yerler.

Asla bir başkasının karısına dokunmazlar, çünkü bu onlar için son derece kötü ve aşağılık bir şeydir. Kocaların eşlerine sadakati de olağanüstüdür ve bu kadınların erdemi de çok yüksektir, çünkü karıların sayısı ister on ister yirmi olsun, koca bunlar arasında paha biçilmez bir barış ve birlik sürdürür, teki bile kocası hakkında kötü bir söz etmez; ama kadınların hepsi, söylediğim gibi, kendi işleriyle tutkuyla ilgilenirler, satarlar, alırlar ve kendilerini ilgilendiren şeylere, ev yaşamına, aileye ve çocuklara çok özen gösterirler. Bu tür davranışlara onlar arasında çok sık rastlanır. Benim kanımca, dünyada erdemleri bakımından övülmeyi en çok hak edenler bu kadınlardır; ve kuşkusuz, iffetleri en büyük övgülere layıktır, çünkü erkeklerinin diledikleri kadar eş almaya hakkı vardır, Hıristiyan kadınlar, yani bizim ülkelerimizdekiler buna çok şaşırır. Çünkü, bir erkeğin tek bir karısı varsa bu evlilikte çok özel bir güven ve iffet olmalıdır, ya da çok soylu bir dinî nikah söz konusu olabilir; ve tek bir erkeğin yüz kadar eşi olduğu halde kendi onurları için ve dünyadaki tüm diğer kadınları utandırarak erdemli duran bu kadınların yiğitliğini gördükten sonra Hıristiyan kadınların sadakatsizliğini görmek beni çok öfkelendiriyor. Kuşkusuz, bu kadınlar dünyanın en erdemlileridirler ve baronlarına karşı en sadık ve en iyi kadınlardır.

Evlilikler şu şekilde yapılır: Geleneklerine göre, her bir erkek, eğer bakabilecekse yüz kadına kadar kendine dilediğince eş alabilir. Ve erkekler karılarına ve onları alabilmek için karılarının annelerine dulluk geliri verirler; ama bilin ki ilk karılarını her zaman için en iyi ve en saygıdeğer eş olarak kabul ederler, onlardan doğan oğulları da böyle kabul edilir. Dünyanın diğer insanlarından daha fazla çocukları vardır, çünkü size anlattığım kadar çok karıları vardır ve bir erkeğin kaç çocuğu olabileceğini görmek şaşırtıcıdır, yani çok kadına bakabilecek durumda olanları söylüyorum. Kuzenlerini de eş olarak alabilirler, ama daha yaygın olan şey, babaları öldüğünde en yaşlı oğul, kendi annesi olmaması koşuluyla babasının karısını kendine karı olarak alır, böylece kendi annesi ve kardeşleri hariç, babasının bıraktığı tüm karıları alır. Kendi ağabeyi öldüğünde onun karısını da alır. Ve karı aldıklarında büyük düğünler ve yarışmalar düzenlerler.

LXX. Burada Tatarların Tanrısı ve Yasası Anlatılmaktadır

Ve bilin ki şimdi yasaları şöyledir. Büyük, yüce ve göksel bir Tanrı olduğunu söylerler, ki her gün buhur ve tütsülerle, sağduyu ve sağlıktan başka bir şey dilemezler. Çünkü tanrılarının adı Natigai'dir.[189] Onun, karılarını, çocuklarını, hayvanlarını ve tohumlarını koruyan bir yer tanrısı olduğunu söylerler. Ona büyük saygı ve sevgi gösterirler ve herkes onu evinde saygın bir yerde tutar. Çünkü bu tanrıya keçe ve kumaş yaparlar ve karısı ve oğulları olduğuna inanarak, kumaşa bir kadın resmi de çizerler ve bunun tanrının karısı olduğunu söylerler; ve başka küçük resimler de yaparlar ve bunun da oğulları olduğunu söylerler. Tanrının karısını sol eline koyarlar ve oğullarını da önüne ve önünde ona saygı gösterir gibi dururlar; hepsini edeplice örterler ve onlara oldukça saygı gösterirler. Ve öğle ya da akşam yemeği sırasında, önce biraz yağlı et alırlar ve bunu tanrının, karısının ve çocuklarının ağzına sürerler; sonra, ağızlarını yıkamak için haşlama suyunu alırlar ve bu tanrıların şerefine onların durduğu evin ya da odanın kapısına, başka tanrılar için serperler. Bunu yaptıklarında, tanrılarının ve ailesinin paylarını aldıklarını söylerler. Sonra, geri kalanı diledikleri gibi yiyip içerler. Çünkü, bilin ki kısrak sütü içerler, ama size söylüyorum, onu beyaz şaraba benzer şekilde hazırlamayı da bilirler ve içmesi çok güzeldir, ve buna kendi dillerinde kımız[190]derler. Giysileri şöyledir: Zengin ve soylu erkekler sırmalı ve ipek kumaştan giysiler giyerler ve samur ve kakum kürkünden, Sibirya sincabından ve tilkiden, her çeşit çok zengin kürkten paltoları da bunların üzerine giyerler; ve kürk işlemeli giysileri ve tüm süslemeleri çok güzel ve çok değerlidir.

Silahları ok ve yaydır, kılıç ve demir kütlelerdir ve bazı mızrakları ve baltaları vardır ama en çok ok kullanırlar, çünkü son derece iyi okçudurlar, dünyanın en iyi okçuları onlardır ve çocukluklarından beri oklarına çok bağlıdırlar. Bedenlerinin üzerinde manda derisin-

[189] Moğollar, gök-yer (Tengri-Ötüken) ikiliğinden geçerek göğü temsil eden (Tengri) bir tektanrıcılığa doğru ilerlemektedirler. Başka Batılı seyyahlar tarafından Itoga olarak adlandırılan bu yerin tanrısallığı burada açıkça Natigai adı altında ele alınmıştır.

[190] *Kımız*, mayalanmış kısrak sütünden yapılma geleneksel Moğol içkisi.

den ya da çok kalın başka hayvan derilerinden bir zırh taşırlar ve bu çok sert ve dirençli kaynamış bir deridir.

Çok iyi silah kullanırlar ve çok yiğittirler, yaşamlarına pek az önem verirler ve hiç çekinmeden her türlü tehlikeye koşarlar ve çok acımasızdırlar. Ve bunu nasıl başkalarından daha fazla yapabildiklerini size anlatacağım. Ordu savaşa ya da başka bir gereklilik için sefere gittiğinde, dünyadaki herkesten daha gönüllü ve yürekli işe koyulurlar ve erkekler, gerektiğinde defalarca gider ve kısrak sütünden ve oklarıyla öldürecekleri hayvanların etinden başka yiyecek olmaksızın bir ay kalabilirler. Ve atları yürürken yol kenarında bulunan her ottan geviş getirir, bu nedenle yulaf, kuru ot ya da saman taşımaya hiç ihtiyaç yoktur. Atlar efendilerine çok bağlıdır; adamlar eğer gerekirse hiç inmeden iki gün iki gece at sırtında kalırlar; tüm geceyi atın üzerinde, silahlarıyla geçirebilirler, atın üzerinde uyurlar ve at bu arada bulduğu otla yetinir. Bunlar dünyada en zahmetli işleri yapan ve en çok yorgunluğa katlanan pek az masrafları olan ve azıcık bir yiyecekle yetinen insanlardır ve işte bu nedenle, şehirleri, toprakları ve krallıkları başkalarından daha iyi fethederler. Bu gayet iyi görülür ve bu eski kölelerin şimdi nasıl dünyanın efendileri olduğunu bu kitapta işitecek ve anlayacaksınız.

Tatarlar size anlatacağım şekilde örgütlenmişlerdir. Bilin ki Tatarların bir efendisi savaşa gittiğinde, yanına yüz bin atlı adam alır; işlerini de işiteceğiniz biçimde düzenler: Her on kişinin başına bir, her yüz kişinin başına bir, her bin kişinin başına bir ve her on bin kişinin başına bir adam koyar, böylece yalnızca on kişiyle toplanması yeterli olur; on bin adamın efendisi olanlar yalnızca diğer on kişiyle toplanmak zorundadırlar; ve bin kişinin efendisi olan da yalnızca on kişiyle ilişkidedir; ve yüz kişinin efendisi olan da yalnızca on kişiyle ilişkidedir. Böylece işittiğiniz gibi her bir kişi kendi şefine sorumludur. On kişinin on şefi yüz kişinin şefine, yüz kişilik on grubun şefleri bin kişinin şefine ve bin kişilik on grubun on şefi de on bin kişinin şefine sorumludur; ve bu şekilde her adam ya da başkan; başka kaygısı ya da yorgunluğu olmadan, yalnızca on adam bulmak zorundadır, bu öyle iyi düzenlenmiştir ki harikulade bir şeydir. Ve yüz binin efendisi, herhangi bir gerekçeyle, herhangi bir yöne bir bölük göndermek istediğinde, on bin kişinin şefine bin kişi vermesi için emreder; ve on binlinin şefi, binin şeflerine her

birinin kendi payı olan yüz adamı getirmesini söyler; ve her binin şefi de yüz adamın şeflerine ve her bir yüz adam şefi de on adamın şeflerine her biri bir adam versin diye emreder, böylece bin adama erişilir. Ve her onlu grup kendilerini ilgilendiren payları bilirler ve o kadarını verirler, yüzlü grup binlinin şefine, binlinin şefi de on binin şefine adam verir. İşte böylece on bin kişiden bin adam seçilmiş olur. Bu uygulama öyle iyi düzenlenmiştir ki herkes sırası geldiğinde gönderilir ve her biri kendisinin ne zaman seçileceğini bilir. Dahası, her seçilen hemen itaat eder; her bir kişi, kendisine emredilen şeye, dünyadaki başka herhangi bir insandan daha fazla itaat eder. Ve bilin ki yüz bin adamdan oluşan birliğe onların dilinde bir tuc[191] denir, on bin kişiden oluşan bir birliğe de toman[192] denir. Binlik, yüzlük ve onluk bölümler halinde örgütlenmiş ordu öyledir. Ve büyük bir ordu için de küçük bir ordu için de aynı şeyi yaparlar.

Efendi, birlikleriyle birlikte, şehirleri ve krallıkları fethetmeye gittiğinde, bunlar ister düzlükte olsun ister dağlarda, her zaman için yolları ve ülkeyi araştırmak üzere iki yüz adamı iki günlük mesafeye gönderir, yanlarda ve geride de bir o kadarını bırakır, böylece dört yönde de muhafızları olmuş olur. Ordu hiçbir istikametten baskına uğramasın diye bunu yaparlar. Uzun bir yola çıktıklarında koşum olarak yanlarına hiçbir şey almazlar, özellikle de uyumak için bir şey almazlar. Daha önce de söylediğimiz gibi çoğu zaman sütle yaşarlar; atlardan ve kısraklardan adam başına yaklaşık on sekiz tane düşer ve bir at yolda yorulduğunda, bir başkasıyla değiştirilir. Yanlarında yiyecek taşımazlar, deriden bir iki tulum hariç, bunun içine içtikleri sütü koyarlar ve her biri topraktan küçük bir çömlek taşır, bunun içinde et kızartırlar. Ama bir hayvan bulduklarında yanlarında bu çömlek yoksa, onu öldürürler, göğsünü alırlar ve içini boşaltıp suyla doldururlar ve kızartmak istedikleri eti parça parça keserler ve su dolu bu göğsün içine koyarlar; sonra ateşe koyup kızartırlar; ve et kızardığında, küçük et kazanını ve her şeyi yerler. Ayrıca yanlarında keçeden küçük bir çadır da vardır, yağmur yağdığında altında kalırlar.

---

[191] *Tuğ*, at kuyruklarından yapılan orijinal bir bandıradır; yüz bin insan anlamına gelir. Bu sözcük Osmanlı ordusunda da kullanılmıştır.

[192] *Tuman* sözcüğü on bin anlamına gelir.

Size bir şey daha anlatıyorum: Kimi zaman, acil bir iş nedeniyle uzun bir yolu çabuk kat etmek gerektirdiğinde, hiç kızarmış et olmadan ve hiç ateş yakmadan tam on gün at koştururlar, çünkü besinlerin pişmesi onların at yolculuğunu geciktirir, meyveyle yetinirler ve çoğu zaman şarap ya da suyla, atlarının kanıyla yaşarlar; her biri atının bir damarını emer, ağzını yapıştırır ve susuzluğu giderilene kadar kan içer; o zaman bırakır. Kanı yanlarında götürürler ve yemek yemek istediklerinde biraz su alırlar, içine biraz kan dökerler, onun karışmasını beklerler ve içerler. Kurutulmuş sütleri de vardır, hamur kadar katıdır. Sütü şöyle kuruturlar: Süt kaynatılır; üzerindeki krema bir başka çanağa konur ve ondan yağ yapılır; çünkü krema sütün içinde kaldıkça süt kurutulamaz. Bunun üzerine süt güneşe konur ve o zaman kurur. Savaşa gittiklerinde, bu sütten yaklaşık on libreyi yanlarında götürürler; sabahları biraz alırlar: Her adam yarım libre alır ve şişeye benzer deriden küçük bir mataranın içine koyar, su katar ve bir sopayla çalkalar; ve at koştura koştura giderken süt şurup biçiminde çözülene kadar yanında taşır; uygun zamanda içerler ve bu onların yemeğidir.

Düşmanlarıyla savaşırken kovalayarak olduğu kadar kaçarak da onları yenerler; çünkü onlar için kaçmak utanç vermez, çünkü düşmanlarıyla asla karşı karşıya gelmezler, ok atarak düşmanlarının etrafında dörtnala at koştururlar; ve çoğu zaman kaçar gibi yaparlar, böylece düşmanı diledikleri yere sürüklemiş olurlar ve oklarıyla ona büyük zarar verirler. Atlarını öyle iyi eğitmişlerdir ki bu atlar en ufak bir işaretle bir köpeğin yapabileceği gibi çark edebilirler. Peşlerine düşüldüğünde ve kaçarak giderlerken, düşmanla yüz yüzeyken olduğu kadar iyi ve cesur dövüşürler. Çünkü son sürat kaçarken bile ok atmak için geri dönerler, oklarını çok uzağa fırlatırlar ve düşmanın atlarını ve adamlarını öldürürler; ve düşman onları kaçırarak bozguna uğrattığını ve mağlup ettiğini sandığında savaşı kaybeder; çünkü atları ve çok sayıda adamı bu zehirli oklarla öldürürler. Ve Tatarlar düşmanlarının atlarını ve de adamlarını öldürdüklerini gördüklerinde, hep birlikte bir hat üzerinde dizilerek onlara karşı dönerler ve hep birlikte yeniden savaşa girerler; öyle iyi ve öyle cesurca ve öyle iyi düzen içinde ve öyle gürültüyle davranırlar ki düşmanlarını kaçırtırlar ve yenerler. Ve bu şekilde şimdiye kadar birçok savaş kazanmış ve çok insanı yenmişlerdir.

Hakikat böyledir ve burada size anlattığım her şey gerçek Tatarların âdet ve gelenekleridir. Ama size diyorum ki şimdi, oldukça melezleşmişlerdir ve bu geleneklerden bazılarını terk etmişlerdir; Cathay'a gidenler büyük ölçüde putperestlerin âdet ve gelenek-lerine göre davranırlar ve kendi yasalarını bırakmışlardır; ve doğuya sık gidip gelenler çoğunlukla Sarrazenler gibi davranır ve Muhammed'in yasasına ve inancına bağlıdırlar.

Adaleti size anlatacağım tarzda uygularlar.[193] Bir katil için fidye yoktur. Dolayısıyla, bir adam bir başkasına demir ya da kılıçla vurmuşsa ister isabet ettirmiş olsun ister olmasın, ya da yalnızca tehdit etmiş olsun, elini kaybeder. Yaralayan kişi aynı şekilde yaralanmalıdır. Bir adam küçük bir şey çaldığında, bu öldürülmesini gerektirmeyecek bir şey olduğundan, onu dövülmeye mahkum ederler. O zaman o kişiye yedi sopa darbesi vurulur. Eğer iki şey çalmışsa, on yedi sopa; üç şey çalmışsa, yirmi yedi sopa; dört şey çalmışsa otuz yedi, beş şey için kırk yedi ve böyle devam eder; kimi zaman yüz yediye kadar varır, çalınan her şey için on sopa artarak. Ama birçok kişi bu dayaktan ölür. Eğer bir adam on beş öküz çalmışsa böylece yüz yedi sopadan fazlasını hak etmişse, ya da bir at veya yaşamını yitirmesini gerektirecek başka bir şey çalmışsa o zaman, kılıçla ikiye bölünür; ama eğer ödemek isterse ve çaldığının dokuz mislini vermek isterse, o zaman kurtulur.

Ve her bey ya da yeterince hayvanı, atı, kısrağı, devesi, ineği, öküzü ve başka büyükbaş hayvanı olan biri, hayvana bir damga vurarak kendine ait olduğunu belirtir; sonra onları tepelerde ve düzlüklerde çobansız otlamaya bırakır; ve eğer, başka hayvanlarla karışırlarsa onları bulan herkes sahibinin işaretini tanır ve onun damgasını taşıyanları anında ona teslim eder. Böylece herkes kendi hayvanlarını bulur. Ama küçük hayvan sürüleri, koyunlar, maryalar, keçiler erkekler tarafından bakılır ve onların damgaları yoktur. Sürülerin hepsi çok büyüktür, semizdir ve aşırı güzeldir.

Ve yine size, anlatmayı unuttuğum onların bir başka olağanüstü geleneğini söyleyeceğim. Gerçekten bilin ki iki erkekten birinin oğlu öldüğünde -ve ister dört yaşında, isterse de evlilik çağından önce herhangi bir yaşta ölmüş olsun- ve kızı olan bir diğer erkeğin kızı da

[193] Cengiz bir Yasa kaleme aldırmıştı ve bunun bilinen içeriği Marco Polo'nun bilgilerine denktir.

evlenme çağından önce öldüğünde, bu iki ölüyü, oğlan kadın alacak yaşa geldiğinde evlendirirler. Ölü çocuğa karı olarak ölü kızı verirler ve evlilik senedi yaparlar. Sonra bir ruh çağırıcı, senedi ateşe atar ve yakar; ve duman çıktığını gördüğünde, senedin öteki dünyadaki çocuklarına gideceğini ve onlara evliliklerini duyuracağını söyler; ve bundan böyle, ölü oğlan ile ölü kız bunu bilirler ve birbirlerini karı koca kabul ederler. Bunun üzerine büyük bir düğün yapılır, etler oraya buraya saçılır ve bunların öteki dünyadaki çocuklarına gideceğini ve genç eşlerin şölenden kendi paylarını aldıklarını söylerler. Ve biri kız biçiminde, öteki oğlan biçiminde iki resim dikerek bunları mümkün olduğunca güzel süslenmiş bir arabanın üzerine yerleştirirler. Atların çektiği araba bu iki resmi büyük bir neşe ve sevinç içerisinde çevrede dolaştırır; sonra ateşe götürürler ve iki resmi yakarlar; büyük dualar ederek, evliliğin öteki dünyada mutlu kabul edilmesi için tanrılarına yakarırlar. Ama başka bir şey daha yaparlar: Kağıdın üzerine geyik ve at benzeri resim ve portreler yaparlar; başka hayvanlar, her türden giysi, sikke, eşya, alet edevat ve ailelerin çeyiz olarak vermeyi uygun gördüğü her şeyin resmini yaparlar, ama gerçeğini değil; sonra bu resimleri yakarlar ve çocuklarının öteki dünyada tüm bu şeylere sahip olacağını söylerler. Bunu yaptıktan sonra her bir ölünün akrabaları birbirlerini müttefik kabul ederler ve ittifaklarını kendileri yaşadıkça sürdürürler, sanki ölü çocukları yaşıyormuş gibi.[194]

İmdi, size bu insanların vilayetlerini ve Tatarların âdet ve geleneklerini gösterdim ve açıkça anlattım; ama tüm Tatarların Büyük Efendisi olan Büyük Han'ın yaptığı çok büyük işleri ve teşebbüslerini anlatmadım, bunları yeri ve zamanı geldiğinde bu kitapta açıkça anlatacağım; çünkü bunlar gerçekten yazıya dökülmesi gereken olağanüstü şeylerdir. Büyük Han'ın ve sarayının yönetiminden, ki bunları aklımda tutuyorum, dünyanın başka bölgelerini gördükten ve gözlemledikten sonra bahsedeceğim, öyle ki başka hiçbir güç Büyük Han'ın iktidarıyla, zenginliği ve tahakkümüyle karşılaştırılamaz, bunlar görmemiş biri için şaşkınlık verici ve neredeyse inanılmazdır. Ve elbette ben, tanıklığımın herkesin gözünde ve özellikle gelecek zamanlarda bunları görebilecek ya da işitebilecek olanların

[194] Bu geleneği Yasa da teyit etmektedir.

gözünde doğru kabul edilmesi için doğrudan başka bir şey söylememekle yükümlüyüm. Ama hikâyemize geri dönelim, Tatarların tavır ve davranışlarını anlatmaya başladığımız büyük düzlüğe.

LXXI. Burada Bargu Ovası ve İnsanların Çeşitli Âdetleri Anlatılmaktadır

Karakurum'dan ve Altay Dağlarından yola çıkan kişi, -size yukarıda anlattığım gibi Büyük Han'ın ailesinden Tatar beylerinin cesetleri bu dağa gömülmüştür- Kuzey'deki bir yöreye doğru yol alır, buranın adı Bargu'dur[195] ve burada yerleşim yoktur, ya da pek azdır. Bu ovayı geçmek kırk gün sürer. Burada yaşayan insanlara Mecrit[196] denir ve çok vahşi insanlardır. Çoğunlukla avlayarak yakaladıkları hayvanlarla yaşarlar, özellikle büyük geyikleri avlarlar, ki bunlar çok sayıdadır. Ama daha olağanüstü olan şey, bu geyikleri terbiye edip at gibi onlara binmeleridir, çünkü bunlar üstlerine binilecek kadar büyüktür. Ayrıca kuş avlayarak da yaşarlar, çünkü çok sayıda göl, su birikintisi ve bataklık vardır ve söz konusu ova, kuzeye doğru Okyanus Denizi'nde biter; eski tüyleri dökülen bu kuşlar, yazın en aydınlık dönemini bu su düzlüklerinde geçirirler ve tamamen tüysüz kaldıklarında artık uçamazlar ve insanlar da kendi zevkleri için onları yakalar; ayrıca balık da tutarlar. Adet ve gelenekleri Tatarlar gibidir ve Büyük Han'a bağlıdırlar. Ne buğdayları ne şarapları vardır. Yazın çok miktarda rastladıkları hayvanları ve kuşları avlarlar, ama kışın, büyük soğuklar nedeniyle ne hayvan kalır ne kuş.

Ve bu büyük ovada kırk gün yol alındığında, söylendiği gibi Okyanus Denizi'yle karşılaşılır ve orada, kıyıda çok yüksek bir dağ vardır, bu dağda şahinler ve çakırdoğanlar yuva yapar. Ama bilin ki şahin ile şahinlerin beslendiği ve *bağırtlak*[197] denen bir tür kuş hariç, ne erkek ne kadın ne hayvan ne kuş vardır. Bu *bağırtlak'lar* iri kek-

---

[195] Bkz. dipnot 178.

[196] Merkit, Baykal Gölü'nün güneyinde Selenga'nın aşağı bölümünde yaşayan kabile. Moğolların komşuları olan Merkitler aynı zamanda onların ilk düşmanları ve sonuç olarak da ilk kurbanları oldular.

[197] Burada Marco Polo Büyük Kuzey'de dolaşmaktadır ve Türkçede "bağıran" anlamına gelen bir sözcüğü aktarmaktadır. Bu kuş bir tür çalı horozudur, aynı zamanda kar tavuğu da denir.

likler kadar büyüktür, ayakları papağan gibi ve kuyrukları kırlangıç gibidir ve çok çeviktirler, bu nedenle şahinlerin de bir bu kadar hızlı olması gerekir. Büyük Han birkaç şahin istediğinde, aramak için bu dağlara kadar giderler; ve eğer kendi sarayı için ve beylere hediye olarak gönderilmek için değilse bunların avlanmasına izin verilmez. Bu yörenin etrafında, bu denizdeki adalarda bol miktarda akdoğan da yaşar.

Ve ayrıca size diyorum ki bu yer kuzeye doğru iyice uzaktadır, ki Kuzey Kutbu, genel olarak Kuzey Yıldızı denen yıldızıyla, güneye doğru biraz arkada kalır. Ve yine diyorum ki bu adalarda yaşayan akdoğanlar öyle boldur ki Büyük Han bunlardan dilediği kadarına sahip olur. Bu nedenle, Hıristiyan ülkelerinden Tatarlara akdoğan getirenlerin bunları Büyük Han'a verdiklerini sanmayın çünkü o ne yapacağını bilemez; onları doğuya, Argun'a ve Ermenilere ve Kumanlara yakın olan doğunun öteki beylerine getirirler.

Okyanus Denizi'ne kadar kuzey vilayetlerinin tüm olaylarını size açıkça anlattık. Okyanus Denizi'nden sonra toprak yoktur. Bundan böyle, size başka vilayetleri anlatacağız. Büyük Han'a kadar gidilen yol üzerinde bulunan diğerlerini. Bu nedenle kitabımızda sözünü ettiğimiz ve Campçio denen bir vilayete geri dönecek ve ona sınır başka vilayetleri anlatacağız.

LXXII. Burada Büyük Ergiuul Krallığı Anlatılmaktadır

Bu Campçio vilayetinden ayrıldığımızda, çeşitli yerlerde çok sayıda efsanevi ruhla karşılaşılan bir bölgede tam beş gün yolculuk ederiz, gündüzleri ve özellikle de geceleyin havada bu ruhların sesleri işitilir... Levant'a doğru bu beş günün sonunda Ergiuul[198] denen bir şehirle karşılaşılır. Burası Büyük Han'a aittir ve aynı zamanda büyük Tangut vilayetine dahildir. Burada üç tür insan vardır; Nasturi Hıristiyanlar, putperestler ve Muhammed'e tapanlar. Çok sayıda soylu şehir ve köy vardır, başkentin adı Ergiuul'dur. Bu şehirden Keşişleme'ye doğru Cathay bölgesine gidilir.

[198] Bu şehir Kansou'daki bugünkü Lianghzou'dur.

Cathay bölgesine doğru giden bu Keşişleme yolu üzerinde Silingiu[199] denen bir şehirle karşılaşılır; çok sayıda şehir ve site vardır; bu da Tangut vilayetindedir ve Büyük Han'a bağlıdır. İnsanlar putperesttir, Muhammed'e tapanlar ve Nasturi Hıristiyanlar da vardır. Çok sayıda vahşi öküz ve inek bulunur,[200] bunlar fil kadar büyük ve çok güzeldirler, onlara bakmak insana zevk verir, çünkü hepsi sırtları hariç tüylüdür, beyaz ve siyah renktedirler; tüyleri üç karış uzunluğa yakındır. Bu tüyün olağanüstü olduğu söylenir; ipekten daha ince, çok güzel beyaz yündür. Ben bile, Marco Polo, olağanüstü bir şey olarak Venedik'e bundan getirdim ve herkes onun olağanüstülüğünü kabul etti. Bu öküzlerden bazıları evcilleştirilir, ama onların tüyleri vahşilerinki kadar uzun olmaz. Genç öküzleri yakalarlar ve onları evcil ineklerle birlikte otlatırlar, böylelikle çok sayıda hayvanları olur. Ve bunlardan doğan öküzler mükemmel hayvanlardır, çalışmaya herhangi bir başka hayvandan daha yatkındırlar. Onlara ağır yükler taşıtırlar, tarla sürdürürler ve size diyorum, kısa süre içinde, ötekilerden iki misli daha fazla tarla sürerler ve iki misli güçlüdürler.

Bu yörede dünyanın en iyi misk keçisi bulunur. Bu ülkede gerçekten de ceylan büyüklüğünde küçük bir hayvan vardır, görünümü ise şöyledir: Tüyü geyik gibidir, ama daha sıktır; ayağı ceylan gibidir; boynuzu yoktur, ama kuyruğu ceylanınkine benzer; iki aşağıda iki yukarda dört dişi vardır, bunlar üç parmak uzunluğunda ve fildişi gibi ince ve beyazdır, ikisi yukarı doğru ikisi de aşağı doğru uzanır. Bakmaya kıyamayacağınız bir hayvandır, adı Tatar dilinde *gudderi'dir.*[201] Bu hayvanlardan birinin kurutulmuş kafasını ve ayaklarını, misk kesesinden biraz miski ve bir çift küçük dişi Venedik'e götürdüm. Ve bilin ki misk şöyle bulunabilir: Avcılar bu hayvanları avlamak için dolunayda yola koyulurlar ve birini yakalamış olan, göbeğinde, karnının altında, tam ortada, derisiyle eti arasında dolunay zamanında oluşan bir kan bezesi bulur; onu tüm deriyle birlikte keser, gerer ve güneşte kurutur; bu kan çok güçlü bir kokunun geldiği misktir. Ve bilin ki en iyisi bu yörede bulunur. Bu hayvanın eti

---

[199] Bu güzergâh da muhtemelen gerçekten kat edilmemiştir, yalnızca tarif edilmektedir. Şehir, Qinghai vilayetinde bugünkü Xining'dir.

[200] Bunlar yak'tır.

[201] Misk Ceylanının Moğolca adıdır bu.

çok güzel yenir ve hep yerler, çünkü çok sayıdadır ve size anlattığım kadar güzeldir.

Bu vilayetin insanları ticaret ve zanaatla geçinir, özellikle simli ve ipekli kumaş ve her türlü tohum burada bol miktarda bulunur. Vilayet yirmi beş günlük yolculuk genişliğindedir ve çok verimlidir. İtalya'dakilerden iki misli büyük, çok güzel sülünler vardır, çünkü aşağı yukarı bir tavuskuşu boyundadırlar, olsa olsa bundan biraz küçüktürler. En fazla on palma uzunluğunda muhteşem bir kuyrukları vardır; çoğu dokuz palma, kimileri sekiz, en azı yedi palmadır. Bizim ülkedekiler büyüklüğünde ve görünümünde, başka türlü sülünler de vardır. Çok çeşitli renklerde, sevimli ve çok güzel tüylü, çeşit çeşit başka kuşlardan da yığınla vardır.

Bu bölgenin insanlarının hepsi putperesttir ve kendi arzularına uyarlar; genel olarak iri yarı ve şişmandırlar, küçük burunlu ve siyah saçlıdırlar, çenelerindeki bir tutam tüy hariç, hiç sakalları yoktur. Soylu hanımların, başlarının tepesi hariç hiç saçları yoktur ve başka hiçbir yerlerinde kıl yoktur. Bembeyaz ve etli butludurlar ve her açıdan çok iyidirler. Ve erkeklerin sefahatten büyük zevk aldığını anlayabilirsiniz, çok sayıda kadın alırlar çünkü ne yasaları ne de gelenekleri bunu engeller; diledikleri kadar ya da bakabildikleri kadar kadın alabilirler. Ayrıca size diyorum ki bu erkekler soyludan ziyade güzel kadın ararlar; çünkü eğer çok güzel ve alımlı bir genç kız varsa yoksul ve aşağı soydan olsa bile, büyük bir baron ya da bey; ülkenin en büyüğü ve son derece zengini bile olsa güzelliği nedeniyle onu yine de alacaktır ve birlikte kararlaştırıldığı üzere babası ve annesi için ona yeterince para verecektir, çünkü kızlar güzelliklerine göre değerlenirler. İmdi, buradan yola çıkıyoruz ve Levant'a doğru bir başka vilayeti size anlatacağız.

LXXIII. Burada Egrigaia Vilayeti Krallığı Anlatılmaktadır

Ergiuul arkada bırakıldığında şarka doğru sekiz gün yol alınır, burada Egrigaia[202] denen çok güzel bir vilayetle karşılaşılır, bu vilayette çok sayıda şehir ve köy vardır, burası da büyük Tangut vilaye-

[202] Bugünkü Ning-hia vilayeti.

tine bağlıdır. Başkent Calacian'dır.[203] İnsanların çoğu putperesttir, ama çok sayıda Sarrazen de vardır, ayrıca Nasturi Hıristiyanlarının çok güzel üç kilisesi de bulunur. Hepsi Büyük Tatar Hanı'nındır. Bu Calacian şehrinde, *camelot* denen deve tüyü kumaştan çok imal edilir, dünyanın en güzel ve en iyi *camelot'ları* buradadır; beyaz yünden, hem iyi hem güzel beyaz *camelot'u* çok miktarda imal ederler. Bunların çoğu başka bölgelere satış için yollanır, özellikle Cathay'a ve dünyanın ortasındaki başka yörelere gönderilir. Ama şimdilik, bu vilayetten çıkalım Yunan-Rüzgârı'na ve Şark'a doğru ilerleyelim ve size Tenduc[204] denen bir başka vilayeti anlatacağız: Böylece Rahip Jean'a ait bölgelere girmiş oluyoruz.

LXXIV. Burada Büyük Tenduc Vilayeti Anlatılmaktadır

Buradan yola çıkan kişi karşısında Tenduc'u bulur. Burası Şark'a doğru bir vilayettir, çok sayıda şehri ve köyü vardır ve burası, Latinlerin Rahip Jean dedikleri dünyaca ünlü bu büyük kralın oturmaktan zevk aldığı vilayetlerden biridir. Ama şimdilik Büyük Han'a aittir buralar, çünkü Rahip Jean'ın soyundan gelen herkes Büyük Han'ındır. Başkentin adı Tenduc'dur. Ve bu vilayetin kralı, Rahip Jean soyundan biridir ve yine Rahip Jean'dır; ve bilin ki bu ülkelerin tüm Hıristiyanlarınınki gibi o da Hıristiyan rahibidir; ama adı George'dur[205] ve halkın büyük bölümü Hıristiyandır. Ülke Büyük Han'ın-

[203] Yorumcular burada farklı görüştedir. Aynı adı taşıyan Ning-hia vilayetinin başkenti olan ve Sarı Irmak üzerinde, İpek Yolu'nu Pekin'e bağlayan yol üzerinde, bugünkü Yinchuan söz konusu olabileceği gibi, Tangut'un eski başkenti olan ve bugünkü Ting-yuan-ying'in daha güneyinde bulunan Halatçar da olabilir.

[204] Marco Polo Sarı Irmağı dolaşan yolu izleyerek kuzeydoğuya doğru yoluna devam eder. Böylece, o dönemde ve IX. yüzyıldan itibaren Oengut Türklerinin oturduğu, bugünkü Moğolistan'ın iç kısmı olan, ırmak menderesinin iç bölgesine girer.

[205] Burada Marco Polo bir başka kişilik üzerinde yoğunlaşmıştır, daha doğrusu Rahip Jean nitelemesine en iyi denk düştüğü sanılan kişilerin soyuna bağlı kalmıştır. Yalnızca Oengutlar ve hüküm süren aileleri Nasturi olmakla kalmıyorlardı, hükümdarları da aynı zamanda Hıristiyan liderlerdi. Rahip sıfatını bu durum açıklar. Marco Polo'nun şu ifadesinden anlaşıldığına göre, bu sıfat babadan oğula aktarılıyor olmalıdır: *"Rahip Jean'ın soyundan bir kral ya da Rahip Jean'ın kendisidir."* Cengiz Han 1204 yılında, yani Ong-Han'ın yenilgisinin ve ölümünün hemen ardından Oengutlarla ittifak yaptığından bu durum, bu şahsın sıfatının Oengut soyuna aktarımını kolaylaştırmıştır.

dır; Rahip Jean'ın sahip olduğu tüm ülke değil, ama yalnızca bir bölümü Büyük Han'ındır. Ama yine size diyorum ki savaşta Cengiz'in öldürdüğü bu kralın ölümünden sonra, bu beyler soylu olarak kabul edildi, çünkü tüm beylerin atası olan Rahip Jean'ın[206] yani Uncan'ın kızıyla evlenmiş olan Cengiz'in soyundan gelen büyük hanlar, kızlarını ve akrabaları olan kadınları her zaman için bu bölgede hüküm süren ve Rahip Jean'ın soyundan gelen krallara vermişlerdi.

Bu bölgede çok bol ve iyi kalitede lacivert taşı[207] bulunur, yöre insanları da bunu yapmakta çok ustadırlar. Ayrıca deve tüyünden ve değişik renklerde çok sayıda *camelot* da bulunur. İnsanlar sürü hayvanlarından ve toprağın ürünlerinden beslenirler, ticaret yoğundur, bazı zanaatlar da vardır.

Burada yönetim Hıristiyanlara aittir, çünkü kral; yukarıda söylediğimiz gibi, Büyük Han'a tâbi olsa da Hıristiyandır; ama aynı zamanda çok sayıda putperest ve Muhammed'e tapan insan da vardır. Onların dillerinde *argon*[208] denen ve Fransızcada *guasmul* anlamına gelen, yani iki tür insandan doğmuş, putlara tapan Tenduc'lularla Muhammed'e tapanlardan doğmuş olan insanlar da vardır. Bunlar yörenin en beyaz ve en ince insanları, en usta ve en iyi tacirleridir.

Ve bilin ki Tatarları ve çevredeki tüm bölge ve krallıkları yönetirken Rahip Jean'ın ana ikametgâhı bu bölgeydi; ve onun soyundan gelenler hâlâ buradadır. Adını belirttiğim bu George, Rahip Jean'ın soyundandır, hikâyesini size anlattım; Rahip Jean'dan beri altıncı beydir[209] ve bu soydan gelen en büyük bey olarak kabul edilir. Hüküm sürdüğü yere bizim ülkemizde Gog ve Magog denmektedir,[210]

---

[206] Karışıklığın kaynağı burada görülmektedir.

[207] Yani lapis lazuli.

[208] *Guasmul* sözcüğü Bizansta ve kavşak yeri olan devletlerde Hıristiyan ve Müslümanlardan, hatta Ortodoks ve Katolik Hıristiyanlardan kaynaklanan melezleri belirtiyordu. Argun'a gelince, bu bir Moğol kabilesinin adıdır, onların arasına ya da onların aracılığıyla bu bölgeye Ögedey'in hükümranlığı döneminde Maveraünnehir Müslümanlarından üç bin zanaatkâr ocağı (ahi) yerleşmişti.

[209] Moğolca adı Koergis olan George, Cengiz Han'la ittifak yapan hükümdar, Oengut'un altıncı ardılıdır; Marco Polo onu ilk ardılı olan Ong-Han'la açıkça karıştırmaktadır.

[210] Gog ve Magog efsanesi, kıyamet gününün başlayacağı,yer olarak görülen, bilinen dünyanın kuzeydoğu sınırlarına atfedilir, *İncil* ve *Kur'an* tarafından İskender'in efsanesiyle karıştırılarak aktarılır, burada Marco Polo tarafından ve muhtemeldir ki

ama orada oturanlar kendi dillerinde Ung ve Mongul derler.[211] Bu vilayetlerin her birinde farklı bir tür insan bulunur, çünkü Ung'da Goglar ve Mongul'da Tatarlar vardır. Bu nedenle, Tatarlara kimi zaman Mongul denir.

Bu vilayetten Şark'a doğru yedi gün boyunca at koşturulduğunda, Cathay sınırlarına doğru gelinir ve çok sayıda şehir ve köy bulunur, buradaki insanlar Muhammed'e tapmaktadır, çok sayıda putperest ve de birkaç Türk Nasturi Hıristiyan vardır. Ticaret ve zanaatla yaşarlar, çünkü *nascici* denilen çok güzel ipek ve simli kumaşlar dokurlar ve *nac* denen bir başka tür dokuma ve çeşit çeşit ipek dokuma da vardır. Bizim ülkelerimizde değişik yapıda yünlü kumaş olması gibi, onların da farklı türde ipek ve simli kumaşları vardır. Hepsi de Büyük Han'a tâbidirler.

Sindaciu[212] denen bir şehir vardır, burada çok sayıda zanaat yapılır, özellikle ordular için gerekli tüm araç gereç ve koşumlar burada imal edilir. Bu vilayetin dağlarında Ydifu[213] denen bir yer vardır, burası çok iyi bir gümüş yatağıdır, büyük miktarlarda gümüş çıkartılır. Bu bölgede vahşi hayvan çokluğu nedeniyle avcılık ve her çeşit avcı kuş yetiştiriciliği yaparlar.

Şimdi, bu vilayeti ve bu şehirleri bir yana bırakalım ve üç gün yol alalım: Karşımıza Ciagannor[214] denen bir şehir çıkar, Latincede anlamı "Beyaz Havza"dır, burada Büyük Han'a ait olan, Han'ın buraya geldiğinde oturduğu çok büyük ve güzel bir saray bulunur. Çünkü bilin ki Büyük Han seve seve burada kalır, çünkü civarda çok güzel avlıklar vardır ve oldukça çok sayıda göl ve ırmak da bulunur, buralarda kuğu sürüleri ve çok sayıda başka kuş yaşar. Bu nedenle Büyük Han her yıl av mevsiminde burada kalmaktan büyük zevk alır; şahin, sungur gibi kuşları büyük bir sevinç ve şenlik içinde bol bol avlar.

---

ondan önceki Arap yolcular tarafından Çin Seddi olarak belirtilmiştir (bkz. Giriş). Bu, Marco Polo'nun Çin Seddi'ne yaptığı, çok dolaylı da olsa tek göndermedir.

[211] Moğol akını, Magog'u Moğollarla özdeşleştirmenin cazip bir vesilesiydi, ama Gog için de bir şeyler bulmak gerektiğinden, Marco Polo, Oengutlara başvurmuştu. (Tang/Oeng'in çoğulu, Çince'de kral anlamına gelen Wang'dan gelir, kralın adamları demektir.)

[212] Pekin'den önceki son etap olan, Hopeh vilayetindeki bugünkü Xuanhua şehri.

[213] Bölge saptanamamıştır.

[214] Tchaghan-nor (= Mavi göl, Moğolca). Kubilay'ın yazlık konutunun yolu üzerinde, Pekin'in kuzeyinde bulunan bölge.

Bu bölgelerde beş çeşit turna bulunur. Size bunları anlatacağım. Birinci tür, karga gibi simsiyahtır, geniş kanatları vardır ve çok iridir. İkinciler bembeyazdır; kanatları birincilerden de büyüktür ve olağanüstüdür, çünkü tüyleri her yerde tavuskuşunun kuyruğu gibi yuvarlak gözler meydana getirir, ama çok parlak altın sarısı renktedirler; başlarına gelince, parlak kırmızı ve siyahtır ve çok biçimlidir; boyun siyah, beyaz ve yaldızlıdır; bunlar tüm diğerlerinden daha büyüktür ve insan bakmaya doyamaz; gözleri rengarenktir ve özellikle beyaz, siyah ve mavidir. Üçüncü tür bizim İtalya'daki turnalara benzer. Dördüncüsü küçüktür, buradakinden daha küçüktür, çok düzenli parlak kırmızı ve mavi tüyleri vardır ve kulaklarında parlak kırmızı, siyah ve beyaz uzun tüyleri vardır, bunlar yere kadar çok hoş sarkar. Beşinci tür tamamen gridir; başı beyaz, parlak kırmızı ve siyahtır, çok güzel ve çok biçimlidir, boyu da çok büyüktür.

Bu şehrin yakınında bir vadi vardır, burada Büyük Han'ın ağaçtan ve taştan çok sayıda küçük evi bulunur, bizim büyük keklik dediğimiz *cator*'lardan çok miktarda barındırılır bu evlerde. Onları beslemek için Büyük Han'ın her zaman darısı, kuş yemi bulunur ve bu tür kuşların sevdiği tohumlardan vardır. Büyük Han yazın bunları dağ yamaçlarına ektirir ve buraların ekilip biçilmesini yasaklar ki bu kuşlar her zaman bol bol yiyebilsinler. Bu kuşların çalınmaması için çok sayıda adam besler. Bunlar kuşlara kışın yemlerini atarlar ve kuşlar bu yemlere öyle alışmışlardır ki adam ıslık çaldığında, nerede olurlarsa olsunlar kalabalık halde ona doğru öyle uçarlar; görmeye değer. Ve Büyük Han bu yöreye avlanmaya geldiğinde, bu kuşlardan büyük miktarda, dilediği kadar bulur. Kışın, çok yağlandıklarında -ama müthiş soğuk nedeniyle o mevsimde Büyük Han burada kalmaz- kuşları kendi olduğu yere deve sırtında getirtir. Tüm bunlar ve daha birçok şey onun için, ailesi ve sarayı için öyle bol miktarda hazırlanmıştır ki onun çevresindeki soyluluğu görmek insana hayranlık ve şaşkınlık verir. Ama buradan yola çıkıyor ve üç günlük uzaklığa gidiyoruz. Kuzey ile Yunan-Rüzgârı arasına.

LXXV. Burada Ciandu Şehri ve Büyük Han'ın Olağanüstü Güzel Sarayı Anlatılmaktadır

Size anlattığım şehirden yola çıkıldığında ve üç gün boyunca yol alındığında Ciandu[215] denen bir saraya varılır. Şimdi hüküm sürmekte olan ve Kubilay Kağan denen Büyük Han burayı inşa ettirmiştir. Bu şehirde Kubilay Kağan, mermerden ve başka değerli taşlardan, çok büyük bir sarayı yetenekli ustalara yaptırdı. Sarayın bir ucu şehrin ortasında, öteki ucu surların tepesindedir. Salon, oda ve koridorların hepsi yaldızlıdır ve içleri fresklerle, hayvan ve kuş resimleriyle, ağaç ve çiçeklerle, sayısız başka şeylerle gayet güzel boyanmıştır, her şey öyle ustalıkla yapılmıştır ki bunları görmek büyük zevktir ve hepsi olağanüstüdür. Bu saraydan itibaren ikinci bir sur duvarı inşa edilmiştir, bu duvar sarayın aksi istikametindedir, bir yanıyla sarayın yakınındaki şehir suruna varır, öteki yanıyla da şehir surunun öteki ucuna varır ve on altı millik çevresiyle bir ovayı içine alır, öyle ki saraydan yola çıkıldığında buraya girilemez, küçük bir şato gibi tahkim edilmiştir ve bu ovada çeşmeler ve akarsu ırmakları, güzel çayırlar ve korular bulunur. Büyük Han, yırtıcı olmayan her türlü vahşi hayvanı, geyikleri, keçi ve maralları burada tutar, besi kafesinde baktırdığı şahinlere ve sungurlara yemeleri için bunları verir; şahinleri saymazsak, iki yüzden fazla sungur vardır. En azından haftada bir bu kafesleri görmeye bizzat gelir. Ve çoğu zaman Büyük Han, duvarlarla çevrili bu bahçede at koşturur, terkisinde evcilleştirilmiş bir leopar bulunur ve istediğinde, leoparı serbest bırakır ve leoparın bu hayvanlardan, alageyik, geyik ya da karacalardan birini avlamasına izin verir ve avlanan hayvanı da beside tuttuğu şahin ve sungurlara verdirir. Çoğu zaman bunu zevk ve eğlence için yapar. Burası öyle bakımlı ve süslüdür ki görmeye değer.

Ve bilin ki duvarlarla çevrili bu bahçenin ortasında güzel bir koruluk bulunur. Büyük Han kendisi için yaldızlı ve cilalı güzel sütunlar üzerinde tamamen bambudan büyük bir saray yaptırmıştır; ve her bir sütunun tepesinde her tarafı yaldızlı büyük bir ejderha

[215] Chang-tou (= yüksek başkent), daha önceden Marco Polo tarafından Şemeinfu diye adlandırıldı. 1368 yılında hükümdarlıklarının sonuna kadar Yuanların yazlık başkenti olarak kaldı. İç Moğolistan'da bugünkü Duolun şehrinin yakınında bulunur.

bulunur, kuyruğunu sütunun etrafına sarmış olan bu ejderha tavanı başının üzerinde tutar, açtığı kollarıyla da tavana destek olur. Sarayın içi ve dışı tamamen yaldızlıdır ve çok ustalıkla çalışılmış hayvan ve kuş desenleriyle süslüdür. Çatı da tamamen yaldızlı ve cilalı bambudandır, öyle kalın verniklenmiştir ki su, süsleri bozamaz ve resimlerin rengi atmaz. Bunları hiç görmemiş olan için işitmek bile dünyanın en iyi şeyidir. Şimdi size buranın bambulardan nasıl yapıldığını anlatacağım.

Bilin ki aslında bu bambular üç palmadan kalındır, uzunlukları da on, on beş adımdır. Bunlar her bir boğumun ortasından kesilir, sonra da ortadan uzunlamasına ikiye yarılır ve böylece bir kiremit yapılır; daha doğrusu, her seferinde iki tane yapılır. En kalın ve en büyük bambulardan dayanaklar, putreller, çitler ve çok sayıda başka parça yapılır ve tüm bir ev bunlarla kaplanabilir. Büyük Han'ın sarayı da bu şekilde tamamen bambudandır. Rüzgârdan korunmak için her kiremit çivilerle sabitlenmiştir; ve bunlar öyle iyi bir araya getirilir ki evi yağmurdan korurlar ve suyu aşağıya doğru akıtırlar. Dahası, Büyük Han, sarayını öyle inşa ettirmiştir ki zahmetsizce söktürebilir ve dilediği yere taşıtabilir; ve yeniden inşa edildiğinde, iki yüzden fazla güçlü ipek halatla bir çadır gibi etrafı sarılır, çünkü bambu hafif olduğundan rüzgârla yere devrilebilir.

Ve size diyorum ki Büyük Han yılın üç ayı burada kalır; haziran, temmuz ve ağustos;[216] kâh mermer sarayın içinde, kâh bambu sarayın içinde ve böylece yakıcı sıcaktan kaçar, çünkü buradaki hava başka yerlerde olduğundan daha serin ve ılımandır. Size söylediğim bu üç ay boyunca Büyük Han; sarayını kurulu tutar, ama oradan ayrıldığında, sarayı söktürür ve yılın geri kalan aylarında, parça parça ve paket halinde saklar.

Her yıl ağustos ayının yirmi sekizinci günü geldiğinde, Büyük Han; bu Ciandu şehrinden ve sarayından ayrılır; niçin ayrıldığını size anlatacağım. Büyük Han'ın kar gibi beyaz, başka tek bir renk taşımayan atlardan ve kısraklardan oluşan bir harası vardır, bu atlar çok sayıdadır, yani on binden fazla kısrak vardır. Ayrıca, çok sayıda bembeyaz ineği de vardır. Bu beyaz kısrakların sütünü Büyük Han'dan ve onun soyundan gelenler, imparatorluk soyundan olanlar

[216] Bu gelenek Moğolların resmi tarihince de doğrulanmaktadır, ama saraya dair başka tarif yoktur.

dışında dünyada kimse içmeye cesaret edemez. Yine de bu ülkedeki insanların bir başka soyunun, Horiat[217] denenlerin de bundan içebildiği doğrudur. Cengiz Han, vaktiyle bunların kendi safında kazanmış olduğu büyük bir zaferden dolayı onlara bu onuru ve ayrıcalığı vermiştir. Onların ve soylarından gelen herkesin Büyük Han ve soyundan gelenlerle aynı besinle beslenmelerine karar vermiştir. Böylece, yalnızca bu iki aile bu beyaz hayvanlarla, yani onlardan sağılan sütle yaşarlar.

Ve size diyorum ki bu beyaz hayvanlar çayırlarda ve ormanlarda otladıklarında ve bir adamın geçmek istediği herhangi bir yoldan geçtiklerinde, onlara öyle büyük hürmet gösterilir ki yalnızca sıradan halk değil, büyük bir bey ve baron bile ne pahasına olursa olsun bir sürünün ortasından geçmeye cesaret edemez; hepsinin geçip gitmesini ve yeterince uzaklaşmalarını beklemek zorundadır. Herkes yolu onlara bırakır ve otlamaları için ellerinden geleni yaparlar ve -size dediğim gibi- sanki sahipleri kendileriymiş gibi onlara saygıda kusur etmezler.

Putperestlerin astrologları Büyük Han'a, her yılın 28 Ağustos'unda bu beyaz kısrakların sütünden birazını havaya ve yere serpmelerini söylemişlerdir; böylece havadan ve topraktan geçen tüm ruhlar bunlardan dilediklerince içebileceklerdir; böylece, bu iyilik karşılığında ruhlar ve putlar, onların tüm mallarını korurlar ve işleri yolunda gider; adamları, karıları, hayvanları, kuşları, hasatları ve topraktan biten her şey refah içinde gelişir.

Bu nedenle Büyük Han, ağustos ayında bahçesini terk eder ve tanrılarına kendi eliyle süt adamak üzere başka bir yere gider. Tören günü, kısrak sütü şenlik kupaları içinde büyük miktarlarda hazırlanır ve kral kendi tanrılarının onuruna sütü bizzat kendisi sağa sola serper. Ve astrologlar, tanrıların serpilen sütü içtiklerini söyler. Ve kurban töreninden sonra, kral ak kısraklarının sütünü içer. Böylece bu ayine her 28 Ağustos'ta törenlerle riayet edilir.[218]

---

[217] İki tarihsel kabile bu onura layık görülebilir. Merkitlere karşı Cengiz'in seferine katılmış olan Oiratlar [bkz. dipnot 196] ve Cengiz'in ailesiyle birçok evlilik akdi yapmış olan Onggiratlar. Ama adın yazılışı ve Marco Polo'nun verdiği bilgiler daha ziyade birinci tahmini doğrular niteliktedir.

[218] Bu dinî kurallar Moğolların resmi tarihi tarafından da belirtilmektedir.

Size unutmuş olduğum bir başka mucizeyi de anlatacağım. Bilin ki Büyük Han'ın yılın üç ayı boyunca kaldığı sarayında bulunduğu sırada yağmur, sis ya da kötü hava olduğunda, bilge astrologlar ve büyücüler toplanır ve sarayın çatısına çıkarlar ve bilimleri ve büyüleri sayesinde, tüm bulutlara, yağmura ve kötü havaya sarayın üzerinden uzaklaşmasını emrederler; öyle ki sarayın üzerinde hiç kötü hava kalmaz, tek bir damla yağmur bile düşmez ve kötü hava başka yere gider; evet, kusursuzca: yağmur, fırtına ve kasırga çevreyi etkiler ama saraya dokunmaz.

Bunu yapan bilgeler iki türlüdür; bir türüne Tibet, öteki türüne Keşmir[219] denir, bunlar iki ayrı tür putperesttirler. Şeytani sanatları ve büyücülüğü tüm diğer insanlardan daha iyi bilirler ve iblislere emrederler, öyle ki dünyada onlardan daha büyük büyücü olduğunu sanmıyorum. Yaptıkları her şeyi şeytanın bilimiyle yaparlar ve bunları iyilikleri, kutsallıkları ve tanrıbilimleri sayesinde yaptıklarına diğer insanları inandırırlar. Böylece her türlü iğrençlik yapılır ve ne kendi edeplerinden ne de onları gören insanlarınkinden kaygı duyarlar; yüzlerini çamur içinde tutarlar, yıkanmazlar, saçlarını taramazlar, her zaman pislik içindedirler.

Bu insanların, size anlattığım ruh çağırıcıların ve büyücülerin en aşağılık soyunun, size anlatacağım türde hayvansı ve korkunç bir gelenekleri vardır. Bir adam, kötülük yaptığı için ölüme mahkum edildiğinde ve yasal güç tarafından öldürülmesi gerektiğinde, o kişiyi onlara verirler; onlar da onu alır, kızartır ve yerler;[220] ama eğer kişi kendi eceliyle ölmüşse ne pahasına olursa olsun asla yemezler.

Bu tür büyücüler öyle çok sayıdadır ki olağanüstüdür. Yukarıda adları belirtilenlerden başka *bakşı*[221] denenler de vardır, yani bu dinin Günah Çıkartıcı ya da Minör Rahipleri de denebilir onlara; ve bunlar büyülü ve şeytansı sanatlarında öyle bilgin ve ustadırlar ki hemen hemen her istediklerini yaparlar.

Yine doğru bir şekilde öğrenebilirsiniz ki böylesi büyüleri bilen bu *bakşılar*, başka şeylerin yanı sıra size anlatacağım mucizeleri de

---

[219] Hindistan'ın kuzeyindeki belli başlı sığınakları o dönemde Tibet ve Keşmir olan Budizmin Moğollar üzerinde önemli bir etkisi olmuştu.

[220] İnsan yeme ritüeli, Budistlere özgü yorumuyla o dönemde Tibet'e iyice yerleşmiş olan Tantrizmde görülür.

[221] Tibet lamalarının Moğollardaki dengidir.

gösterirler. Büyük Han öğle ya da akşam yemeği için büyük salonda, büyük masasının başına oturduğunda -ki bu masa Efendi'nin yemeği için ayrı bir yere konmuştur, yüksekliği sekiz karıştan fazladır ve altın kupalar da döşeme üzerindeki başka bir masanın üzerindedir, bu masa salonun öteki tarafında, Bey'in masasının on adım uzağındadır, bu altın kupalar şarap, süt ve diğer güzel içkilerle doludur- *bakşı* denen bu bilge büyücüler büyüleri ve bilimleriyle öyle bir şey yaparlar ki Büyük Han içmek istediğinde bu dolu kupalar kalkar ve kendi kendilerine havadan Han'ın önüne, kimse dokunmadan gelirler. Ve o içtiğinde, bu kupalar başlangıçtaki yerlerine geri dönerler. Ve bunu kimi zaman onlara bakan on bin kişinin ve Bey'in göstermek istediği herkesin önünde yaparlar. Bu doğru bir şeydir, inanılmaya değer, hiç yalansız, çünkü her gün Bey'in sofrasında bu olay cereyan eder. Zaten bizim ülkemizin ruh çağırmayı bilen bilgelerinin de bunun yapılabilir bir şey olduğunu doğruladıklarını size söyleyeceğim.

Yine size anlatıyorum ki bu *bakşıların*, putları için şölen zamanı geldiğinde Büyük Han'ı görmeye giderler ve ona derler ki:

"Bey, bizim falanca putumuzun falanca şölen günü geldi." Ve beğendikleri putların adlarını sayarlar. Sonra da ona derler ki: *"İyi kalpli Bey! Bu putun, sunular ve kurbanlarla onurlandırılmazsa havayı fırtınaya çevirmeyi ve veba salgını çıkarmayı bildiğini; mallarınızı, hayvanları ve tohumları telef ettiğini biliyorsunuz. Bu yüzden size yalvarıyoruz, iyi kalpli Bey! Bize falanca miktarda kara baş koyun verin -ve istedikleri rakamı söylerler- ve şu kadar buhur ve şu kadar sarısabır ağacı, falanca şeyden şu kadar, filancadan bu kadar, -ne kadar gerektiğini düşünüyorlarsa o kadar söylerler- böylece putumuza büyük onur verebilir ve adak adayabiliriz ve o da bizi korur, bizi, mallarımızı, hayvanlarımızı, tohumlarımızı, toprağımızın mahsulünü ve her şeyimizi korur."*

Bu *bakşılar* Büyük Han'ın çevresindeki baronlarla ve başkaları adına Bey'le konuşma yetkisi olanlarla böyle konuşurlar; onlar da bunu Büyük Han'a söylerler; ve gün geldiğinde Bey, putların şenliğini onurlandırmak için istedikleri her şeyin, et, ekmek ve şarabın verilmesini emreder. Ve bu *bakşılar* tüm bu şeyleri aldıklarında, şenlik günü gelen putlara tatlı ve zevkli şarkılar, güzel dualar okuyarak ve fener alayları düzenleyerek büyük onur verirler. Bu baharatların güzel kokusuyla onlara buhur yaparlar, et kızartırlar ve putların

önüne bırakırlar, sağa sola haşlama suyu ve süt serperler, putların bunlardan diledikleri kadar almasını söylerler. Orada durup kurban törenine büyük bir saygıyla bakan halkın huzurunda bunları yaparlar, tanrıların çok hoşuna giden böylesi kurbanlarla beylerini her türlü kötülükten koruduklarına ve her şeyin en parlak refah içinde cereyan edeceğine kesin olarak inanırlar. İşte bu şekilde, günü geldiğinde, her putu onurlandırırlar.

Ve hakikaten bilin ki tıpkı bizim azizler gibi her put her yıl belirli günde kutlanır. Ve bu ülkede çok sayıda keşiş yalnızca putlara hizmet etmekle görevlidir. Bu putlara adanmış çok büyük keşişhaneleri ve manastırları vardır. Bazı keşişhanelerin küçük bir şehir kadar geniş olduğunu size söylemiştim, bunlarda, tapınağın durumuna ve büyüklüğüne göre, geleneklere uygun olarak putlara hizmet eden bin, iki bin, hatta daha fazla keşiş vardır ve bunlar diğer insanlardan daha iyi giyinirler. Başları ve sakalları, laiklerden daha fazla tıraşlıdır. Putlarının şenliklerini hiç görülmemiş şekilde ezgilerle ve fenerlerle kutlarlar. Ülkede çok çeşitli putperest keşiş vardır. Ve yine size diyorum ki bu *bakşıların* kendi aralarında belli bir mertebeleri vardır, birden çok eşleri olabilir: Çok eş alırlar ve çok çocukları vardır; bu çocuklar da diğer insanlardan farklı giyinir.

Ve yine size diyorum ki bir başka tür din adamı daha vardır ki bunların adı kendi dillerinde *sensin'dir*;[222] bunlar çok sıkı perhiz yapan insanlardır ve size anlatacağım kadar katı ve sert bir hayat sürdürürler. Hakikaten şunu bilin ki tüm yaşamlarında yalnızca irmik ve has buğday ununun kabuğu olan kepek yerler. Yemeklerini bizim domuzlar için hazırladığımız gibi hazırlarlar, kepeği sıcak suya atıp yumuşatırlar ve suyun içinde biraz bırakırlar, sonra bu şekilde sudan geçirilmiş olarak, başka hiçbir hoş koku katmadan yerler. Yılda defalarca oruç tutarlar ve size anlattığım şeyden başka bir şey asla yemezler ve su içerler; uzun uzun dua ederek otururlar, bu gerçekten aşırı ölçüde sert bir yaşamdır. Çok sayıda büyük putları vardır, kimi zaman ateşe de taparlar.[223] Ve size diyorum ki kurallara daha yumuşak uyan diğer putperest dinler, bu kadar sıkı perhizle yaşayanların sapkın olduklarını söylerler, çünkü hiçbiri putlarına onlar

[222] Çince *sien-chen* sözcüğü olmalıdır bu; ölümsüz anlamına gelen ve Taocu din adamlarını belirten Farsçadaki *shinshin* sözcüğünden çevrimyazım yapılmıştır.

[223] Ocak ateşine tapmak Moğol dininde önemli bir yer tutmaktaydı.

gibi tapmamaktadır. Kurallar arasında büyük farklılık vardır. Asla kendilerine eş almazlar; başları ve sakalları tıraşlıdır, en sıradan ve en kaba çuval kumaşından mavi ve siyah giysiler giyerler, giysilerin ipek olması gerekse de size sözünü ettiğim renkte olması gerekir. Her zaman hasır otundan ucuz hasırlar üzerinde yatarlar. Dünyadaki kimsenin yaşamı bu kadar katı değildir değil mi? Keşişhaneleri ya da tapınakları ötekilerinkinden ayrıdır. Putlarının hepsi kadındır, yani hepsinde kadın adı vardır[224] ve böylece onlar tapılacak kadınlar olmaktadır.

İmdi, bunu bir yana bırakalım ve dünyadaki tüm Tatarların efendilerinin çok soylu efendisi, Kubilay adlı çok soylu ve çok güçlü Büyük Han'ın harikalarını ve yaptığı büyük işleri size anlatalım.

MARCO POLO EFENDİ'NİN
DOĞU BÖLGELERİNİN HARİKALARI ÜZERİNE
BİRİNCİ KİTABI BİTİYOR

[224] Marco Polo yerde yatan çeşitli Buda'ları kadın heykeli sanmış olmalıdır, ama bu yorum kadın adlarından söz edilmesini açıklamamaktadır.

İKİNCİ KİTAP

LXXVI. Burada, Şu An Hüküm Süren ve Adı Kubilay Kağan Olan Büyük Han'ın Tüm Yaptıkları Anlatılmaktadır ve Sarayını Nasıl İdare Ettiği ve İnsanlarını Nasıl Adalet İçinde Koruduğu Anlatılmaktadır; Ayrıca Yaptığı İşler de Söylenmektedir

İmdi, kitabımızın bu bölümünde, Tatarların çok Büyük Efendisi, şu an hüküm süren ve bizim dilimizde efendilerin efendisi ve imparator anlamına gelen Kubilay Kağan adlı Büyük Han'ın yaptığı çok büyük işler ve harika şeyler anlatılmaktadır; bu adı da hakkıyla almıştır, çünkü herkes gerçekten bilir ki bu Büyük Han; insan, toprak ve hazine bakımından dünyanın en güçlüsüdür, ilk babamız Adem'den bugüne görülmedik ölçüde güçlüdür ve onun hükümranlığında insanlar öyle itaatkârdırlar, daha eski kralların hiçbirinin döneminde benzeri görülmemiştir. Bu ikinci kitapta size açıkça göstereceğim ki bu doğrudur, yeryüzünde gelmiş geçmiş en büyük efendinin o olduğunu böylece herkes bilebilir. İleriki bölümlerde bunun nasıl olduğunu size göstereceğim.

LXXVII. Burada Büyük Han ile Amcası Kral Naian Arasında Cereyan Etmiş Büyük Savaş Anlatılmaktadır

İmdi, gerçekten bilin ki Kubilay doğrudan doğruya dünyadaki tüm Tatarların ilk efendisi olan Cengiz Han'ın soyundan gelmektedir, çünkü tüm Tatarların efendisinin doğrudan doğruya bu soydan gelmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bu Kubilay Kağan, altıncı Büyük Han'dır,[225] bu demektir ki bugüne kadar var olmuş tüm Tatarların altıncı büyük efendisidir. Ve bilin ki İsa'nın doğumundan 1256 yıl sonra beylik onun olmuştur.[226] Dolayısıyla o, bu yılda hüküm sürmeye başladı. Ve bilin ki o değeri, cesareti ve gösterdiği büyük basiret sayesinde efendi oldu, çünkü kardeşleri ve akrabaları efendiliği

[225] Aslında naipler sayılmazsa beşincidir [bkz. Soykütüğü Tablosu].

[226] Resmi tarih 1260'tır.

kendilerine istiyorlardı ve ona yasaklıyorlardı. Ama o büyük yiğitliğiyle beyliği kendi elleriyle koparıp aldı ve kardeşlerinin iradesine rağmen efendi oldu. Ve bilin ki beylik doğrudan bir hakla onundu. Bugüne kadar, içinde bulunduğumuz 1298 yılında,[227] kırk iki yıldır o yönetmektedir. Seksen beş yaşında olabilir, dolayısıyla kral olduğunda kırk üç yaşında olabilir.[228] Ve efendi olmadan önce hemen hemen her zaman savaşa gitmeye can atıyordu; her işte kendisi de bulunmak istiyordu, çünkü tecrübeli ve gözüpek bir savaşçı olmanın ötesinde başkomutan olarak da tanınmıştı. Tatarların en bilgesi, öğüt ve strateji bakımından en yüreklisiydi. Ama o, efendi olduktan sonra, kendisi bizzat savaşa hiç gitmedi, bir kez hariç, bu da 1286 yılında oldu. Niçin gittiğini de size anlatacağım.

Büyük bir Tatar Beyinin olduğu doğrudur, adı Naian'dı[229] ve Kubilay Kağan'ın amcasıydı. Otuz yaşlarında genç bir soyluydu, sayısız toprak ve bölgenin efendisi ve beyiydi öyle ki dört yüz bin atlı adamı harekete geçirebilirdi. Ataları eskiden Büyük Han'ın hâkimiyeti altındaydı; kendisi de yeğeni olan Kubilay adlı Büyük Han'a tâbiydi ve hukuk bunu gerektiriyordu. Ama size anlattığım gibi otuz yaşında genç bir soyluydu. Dört yüz bin atlı adamı savaşa sürebileceğini gördüğünde, genç yaşı ve büyük gücü nedeniyle kibirlendi. Büyük Han'ın hükümranlığında uzun süre kalmak istemediğini, isyan etmek ve elinden gelirse tüm imparatorluğu ve tahtı ele geçirmek istediğini söyledi.

Bunun üzerine bu Naian çok gizli olarak elçilerini Kaydu'ya gönderdi, o da Büyük Türkiye tarafındaki büyük ve güçlü efendiydi ve Büyük Han'ın yeğeniydi, ama ona karşı isyan etti ve onun başına en büyük felaketlerin gelmesini istedi. Naian tüm gücüyle -çok büyüktü gücü- Büyük Han'ın üzerine çullanmaya hazırlandığını bildirdi ve topraklarını ve beyliğini ele geçirmek için öteki taraftan da Kaydu'nun onun üzerine çullanmak için elinden geleni yapmasını rica

---

[227] Kubilay 18 Şubat 1294'te öldü.

[228] Aslında Marco Polo'nun tahta çıkış tarihi olarak belirttiği 1256 yılında 41 yaşındaydı.

[229] Nayan, Cengiz Han'ın küçük erkek kardeşlerinden birinin torununun torunuydu ve bugünkü Mançurya'nın batısına tımar olarak sahipti. Marco Polo'nun anlatısıyla olayları uyuşan isyan ve savaş, resmi tarihe göre 1287-1288 arasında cereyan etmiştir.

etti. Naian'dan gelen bu haberleri işiten Kaydu, bunun çok hoşuna gideceğini ve arzularını gerçekleştirme zamanının geldiğini söyledi; belirleyecekleri tarihte tüm adamlarıyla birlikte yardımına gelmek için hazırlandığını ve Büyük Han'ın karşısına çıkacağını söyledi. Ve bilin ki yüz bin atlı adamı toplama ve savaşa sürme gücü vardı. Daha ne diyeyim? Bu iki baron, Naian ve Kaydu,[230] mümkün olduğunca gizli anlaşarak, Büyük Han'a karşı çıkmak için çok sayıda atlı ve yaya adam topladılar ve belli bir ovada buluşmak üzere anlaştılar... Ama Kubilay Kağan'ın öğrenemeyeceği kadar gizlice yapamadılar bunu.

LXXVIII. Büyük Han Naian'a Karşı Nasıl Yürüdü

Büyük Han; Naian'ın çok büyük bir orduyla üzerine geldiğini öğrendiğinde hiç şaşırmadı, ama bilge ve çok yürekli biri olarak, adamlarıyla birlikte, kötülük yapanlardan korkmayan birinin yapacağı gibi hemen onun karşısına çıkmak üzere hazırlandı; ve adamları bir araya geldiğinde, bu iki hain ve şerefsizi yok etmedikçe asla tacını takmak ve topraklarına sahip olmak istemediğini bildirdi. Ve bilin ki Büyük Han yirmi iki gün içinde tüm hazırlıklarını öyle gizliden yaptı ki meclisindekiler hariç kimse bir şey bilemedi. Çünkü, Naian ile Kaydu'nun ülkelerine giden tüm geçitlere hemen muhafızlar yerleştirdi ki kimse durumdan haberdar olmasın diye; ve Hanbalık civarında, on günlük bir çevrede oturan herkese acilen toplanmalarını emretti. Böylece üç yüz altmış bin atlı adam ve yüz bin de yaya topladı. Bu kadar az insan toplamış olmasının sebebi, tüm bu birliklerin zaten orada olmasıydı ve düşmana aniden, hazırlıksız yakalayarak saldırmak istiyordu. Diğer orduları, ki bunların sayısı on iki idi, Cathay vilayetlerini sürekli olarak koruyorlardı ve on misli daha kalabalıktılar, ama toprakları ve şehirleri fethetmek için çok uzaklara gönderilmiş olduklarından ve onun emirleri gereği çok farklı yönlere dağılmış olduklarından, vaktinde olmaları gereken

---

[230] Kaydu, Doğu Türkistan'a -bugünkü Çin Türkistanı- sahipti ve Çağatay'ın soyundan gelenlerin süzereni olarak Batı Türkistan'ı -bugünkü Orta Asya Türk Cumhuriyetleri- kontrol ediyordu. Kubilay'la akrabalık bağlarıyla ilgili olarak bkz. Soykütüğü Tablosu.

* Süzeren: Derebeylikte kendisine itaat edilen efendi.

yerde olamadılar. Onların varması için otuz ya da kırk gün gerekirdi ve bu durumda da hazırlıktan haberdar olunurdu.

Ama şu an geldiğimiz yerde Büyük Han'ın orduları hakkında da birşeyler söylemek uygun olur, bilin ki Cathay'ın, Mangi'nin vilayetlerinde ve imparatorluğunun geri kalanındaki tüm vilayetlerde birçok sadakatsiz ve şerefsiz tebaa bulunmaktadır, bunlar ellerinden gelse efendilerine karşı ayaklanırlar. Bu nedenle büyük şehirlerin ve kalabalık nüfusun bulunduğu her vilayette ordular bırakmak gereklidir, bunlar şehre dört ya da beş mil mesafedeki köyde barınırlar, canları istediğinde şehre girmelerini engelleyecek kapı ya da duvar yoktur. Büyük Han bu ordularını her iki yılda bir değiştirir, aynı zamanda onlara komuta eden komutanları da değiştirir. Bu şekilde dizginlenen halk; kımıldamadan, kavga çıkaramadan rahat durur. Vilayetin gelirleri üzerinden Büyük Han'ın onlara her zaman aktardığı aylıktan başka, bu ordular sahip oldukları sayısız sürüyle de yaşarlar, sütlerini satmak için şehirlere gönderirler ve böylece ihtiyaç duydukları şeyi satın alırlar. Bunlar otuz, kırk ve altmış günlük mesafedeki çeşitli yerlere dağılmıştır.

Büyük Han tüm kuvvetlerini bir araya getirmiş olsa da daha dilediği kadar atlı süvari bulabilirdi ve bunlar öyle çoktular ki inanması ve işitmesi güçtür. Ama topladığı bu üç yüz altmış bin atlı adam; onca yayayı saymazsak, onun muhafız birliği, kuşbazları, sarayındakiler ve diğerleriydi; hepsi de bizzat onun etrafında olanlardı.

Ve Büyük Han size anlattığım bu az sayıdaki insanı topladığında, düşmanları yenip yenemeyeceğini ve başarılı olup olamayacağını öğrenmek için astrologlarını çağırdı. Bu astrologlar da sanatlarından yola çıkarak şu cevabı verdiler: *"Bey, size iyi bir haber getiriyoruz. Ve tanrılarımız adına size vaat ediyoruz ki düşmanlarınıza dilediğinizi yapacaksınız."* Çünkü Büyük Han ordusunu teşvik etmek için bu kehaneti yaptırmayı hep istiyordu.

Büyük Han bunu işitince çok sevindi, tanrılara şükretti ve en hararetli konuşmalarla ordusunu canlandırarak, tüm adamlarıyla birlikte yola koyuldu ve gece gündüz at koşturarak Naian'ın ülkesine doğru yürüdü; ve öyle yol aldı ki yirmi günün sonunda bir tepeye vardı, oradan büyük bir düzlük görünüyordu, Naian ve tüm adamları, ki bunlar dört yüz bin atlıydı, oradaydılar. Büyük Han'ın ordusu sabahın erken saatinde oraya varmıştı ve öyle gizlice gelmişlerdi ki

düşman bir şey bilemedi, ne Naian, ne de bir başkası, çünkü Büyük Han tüm yolları ve geçitleri casuslarına kestirmiş ve gözletmişti; böylece kimse, ele geçmeden oralardan ne gidebilmiş ne de gelebilmişti. Böylece düşmanlar onların geldiğini bilemedi ve şaşkın ve ne yapacaklarını bilemez kalakaldılar. Oraya vardıklarında, size söylüyorum, Naian çadırının içinde karısıyla yataktaydı ve onunla güzel zaman geçiriyordu, çünkü ona çok düşkündü.

LXXIX. Burada Büyük Han ile Amcası Naian'ın Savaşının Hikâyesi Başlıyor

Daha ne diyeyim size? Savaş günü şafak söktüğünde, Büyük Han tüm ordusuyla birlikte düzlüğe hakim bir tümseğin üzerinde belirdi. Naian çadırındaydı ve tüm ordusu da büyük bir huzur içindeydi, silahsız olarak düzlüğe dağılmıştı herkes. Büyük Han'ın ya da herhangi bir kişinin onlara kötülük yapmak için geleceğine asla inanmayan insanlar gibiydiler. İşte bu nedenle büyük bir sükunet içindeydiler ve ordugâhlarını ne önde ne arkada hiç nöbetçi bırakmadan kurmuşlardı; aynı zamanda Büyük Han'ın oraya ulaşması için otuz gün gerekiyordu, oysa o bir an önce karşı karşıya gelmeyi çok arzuladığından tüm ordusuyla birlikte yirmi günde ulaşmıştı.

Daha ne diyeyim? Büyük Han size anlattığım tümseğin üzerinde, çok sert kaynatılmış deriyle kaplı dört filin taşıdığı okçularla ve kundaklı yayla silahlanmış askerlerle dolu ağaçtan büyük bir sepetin içindeydi ve fillerin üzerinde ipek ve sırma kumaşlar vardı. En tepede güneş ve ay figürleriyle birlikte kraliyet nişanı vardı, o kadar yüksekteydi ki çok uzaktan ve her taraftan görülebilirdi. Adamları, âdeti olduğu üzere, otuz bin adamdan oluşan on iki tümene ayrılmıştı ve bir an içinde Naian'ın karargâhını kuşattılar. Ve birinci süvari alaylarının her atlı adamıyla birlikte, atın sağrısının üzerinde, arkada yaya bir adam vardı, elinde de bir mızrak. Ve işittiğiniz gibi, bu şekilde Naian'ın karargahının etrafını çeviren Büyük Han süvari birlikleri şeklinde gruplanmış adamlarıyla birlikte ilerliyordu, bütün alanı doldurmuşlardı.

Ve hizmetkârları tarafından aceleyle uyandırılan ve Kubilay'ın çok yakında olduğunu öğrenen Naian ve adamları, ordugâhın etrafını gayet düzenli bir şekilde kuşatmış Büyük Han'ı ve adamlarını

gördüler ve hepsi çok şaşırdı. Silahlarına koştular, anında süvari birlikleri oluşturdular. Ve iki taraf da yerini aldığında çarpışmaktan başka yapacak şey kalmamıştı, o zaman çınlayan sayısız silah işitildi ve görüldü ve sayısız kaval öttü ve tüm insanlar avazları çıktığı kadar şarkılar söylediler, sanki gök sarsılıyordu; çünkü bilin ki Tatarların âdetleri böyledir. Savaş düzeni aldıklarında, davullar çalmadan kimse savaşa atılmaz, bunlar komutanların davullarıdır. Ve davullar çalana dek de askerler silahlarını şakırdatır ve şarkı söylerler. İşte bu nedenle müzik ve şarkı her iki tarafta da çok önemliydi.

Ve her iki tarafta da herkes gayet iyi hazırlandığından, Büyük Han'ın büyük davulları uğuldamaya başladı ve Naian'ınkiler buna cevap verdi. Ve davullar çınlamaya başladığında, her iki taraf da okları ve kılıçları ve gürzleri ve hatta mızraklarıyla birbirlerinin üzerine atıldılar; ama Büyük Han'ın yaya askerlerinin çoğunda kundaklı yaylar ve başka saldırı silahları vardı. Daha ne diyeyim size? Böylece amansız ve çok vahşi bir kavga başladı. Öyle çok sayıda ok havada uçuşuyordu ki büyük bir karanlık oluşuyor ve gökyüzü görünmüyordu; çünkü gök tamamen oklarla kaplıydı, sanki yağmur yağıyor gibi. Çok sayıda atlının ve atın ölerek yere düştüğü görüldü, tâ ki toprak tamamen kaplanana kadar. Çığlıklar, gürültü patırtı öylesine büyüktü ki Tanrı gazabını gösterse işitilmezdi. Oklarını atıp bitirdiklerinde mızrakları, kılıçları ve demir kaplı gürzleriyle yakından birbirlerinin boğazına sarıldılar. Çok sayıda insan, özellikle de at, bu şekilde birbiri üstüne yığıldığında bir tarafın öteki tarafa erişmesine imkân yoktu; çünkü savaş çok sert ve azgındı ve kimse kimsenin gözünün yaşına bakmıyordu. Ve bilin ki Naian vaftizli Hıristiyandı ve bu savaşta bayrağının üzerinde İsa'nın haçı vardı.[231]

Size niçin uzun uzadıya anlatayım ki? Hakikaten şunu bilin, savaş hiç görülmediği kadar tehlikeli ve dehşet verici oldu; ve bizim zamanımızda bir savaş alanında hiç bu kadar insan toplanmamıştı, özellikle atlı insan; çünkü hepsi toplam olarak yedi yüz altmış binden fazlaydı, yayaları saymazsak, ki onlar da çok kalabalıktı. Her iki taraftan da öyle çok insan öldü ki insanın inanası gelmez. Böyle bir güç eşitliği için, kader bir an dengede kaldı; bu savaş sabahtan

[231] Bu bilgi Mançurya'da Nasturilerin varlığıyla da doğrulanır, ama daha sonra Naian'ın yenilgisini haklı göstermesi gerektiğinde kendisini zor duruma düşürecek bir yalanı Marco Polo'nun niçin uydurmuş olduğu anlaşılmamaktadır.

öğleye kadar sürdü. Sonunda, Büyük Han zaferi kazandı. Naian ve adamları artık dayanamayacaklarını anladıklarında kaçmaya koyuldular, ama öyle iyi kuşatılmışlardı ki kaçmak bir işlerine yaramadı, çünkü Tatarlar peşlerine düşmüştü, onları öldürüyor ve çok kötülük yapıyorlardı. Naian, tüm baronları ve adamları kuşatıldığında, ki bunlar arasında çok sayıda Hıristiyan da vardı, silahlarıyla birlikte BüyükHan'a teslim oldular.

LXXX. Büyük Han Naian'ı Nasıl Öldürttü

Büyük Han, Naian'ın yakalandığını öğrenince çok sevindi ve derhal öldürülmesini emretti, onu hiç görmek istemiyordu, onu görünce yumuşamaktan çekiniyordu, çünkü kendi etinden ve kanındandı. Bunun üzerine size anlatacağım şekilde öldürüldü. Çok sıkı bir şekilde bir halıya sarılarak bağlandı ve öyle sürüklendi ve çekiştirildi ki ölüverdi ve onu halının içinde bıraktılar. Böylece Naian'ın yaşamı sona erdi. Ve bu şekilde öldürülmesinin nedeni Tatarların imparatorlarının soyundan gelenlerin kanının toprağa saçılmasını, yakarılarının göğe yükselmesini, güneşin de göğün de bunu görmesini ve Naian'ın uzuvlarına hiçbir hayvanın dokunmasını istememeleridir.

Ve Büyük Han işittiğiniz koşullarda bu savaşı kazandığında, küçük büyük tüm insanlar ve Naian'ın dört vilayetinin tüm baronları Büyük Han'a saygılarını bildirmeye ve bağlılık yemini etmeye geldiler. Size bu dört vilayetin adını söyleyeyim: Birincisi Ciorcia'ydı,[232] İkincisi Cauli,[233] üçüncüsü Barscol ve dördüncüsü de Sichintingiu;[234] bu dört vilayetin efendisi Naian'dı, ki bu da çok önemli bir şeydi.

Büyük Han böyle davranıp bu savaşı kazandığında, bu dört vilayette Naian'ın beyliğinden olan insanlar, Sarrazenler, putperestler, Yahudiler ve tanrıya hiç inanmayan çok sayıda başkaları, Hıristiyan inancını ve Naian'ın bayrağında taşıttığı haçı alaya aldılar. Büyük alay ve istihzayla orada bulunan Hıristiyanlara dediler ki: *"Tanrınızın haçının Hıristiyan olan Naian'a nasıl yardım ettiğini gördünüz işte!"*

Öyle gürültü patırtı yapıyorlar ve kahkahalar atıyorlardı ki Hıristiyanlar, Büyük Han'ın huzuruna çıkıp şikayet ettiler. Büyük

---

[232] Bkz. dipnot 177.

[233] Kao-li, yanı Kore.

[234] Bu vilayetler, Mançurya'da olmaları gerektiği halde tesbit edilememiştir.

Han bunları işittiğinde önde gelen Sarrazenleri, Yahudileri ve Hıristiyanları çağırttı; alay edenlere sert sözler söyledi; Hıristiyanları yatıştırmaya başladı ve dedi ki: *"Tanrı'nızın haçı Naian'a yardım etmemekle gayet iyi yaptı, çünkü o iyi bir Tanrı'dır ve iyi ve adil olmayan hiçbir şey yapmamalıdır. Efendisine karşı çıkan Naian hain ve nankör biriydi, bu yüzden de onun başına gelen çok adildir; Tanrı'nızın haçı hakka karşı gelip ona yardım etmeyerek çok iyi bir şey yaptı, çünkü yalnızca iyilik yapmak iyi bir şeydir."* Bunları yüksek sesle söyledi ki herkes işitebilsin.

Sevinç içindeki Hıristiyanlar cevap verdiler; *"Çok soylu Bey, hakikati söylüyorsunuz, çünkü haç, efendisine hainice ve nankörce davranan Naian'ın yaptığı gibi iğrençlik ve şerefsizlik yapmak istemez ve onun için hiçbir şey yapmamalıydı çünkü o kötülük yapıyordu. Ve hak ettiğini buldu."*

Naian'ın bayrağı üzerinde taşıdığı haç hakkında Büyük Han ile Hıristiyanlar arasında bu sözler edildi; bu sözler sayesinde Sarrazenler Hıristiyanlarla alay etmeye bir daha cesaret edemediler, ne kimse onları çekiştirebildi ne de inançlarından vazgeçirmeye çalıştı, herkes sakin ve huzur içinde yaşadı.

LXXXI. Büyük Han Hanbalık Şehrine Nasıl Geri Döner

Ve Büyük Han Naian'ı işittiğiniz gibi yendiğinde, başkenti Hanbalık'a[235] dönmeye karar verdi ve dönüş yolunda, iyi şeylerin çok bol olduğu, av memleketlerinin en hoşu, görkemli şehir Ciandu'dan geçti. Tüm ordusunun dinlenmesi için burada birkaç gün kaldı ve çok büyük bir zevk aldı. Ve ordu dinlenirken, başkenti Hanbalık'a büyük törenlerle ve muzaffer bir şekilde geri döndü, kasım ayıydı. Bu büyük zafer dolayısıyla tüm şehirde düzenlenmiş olan büyük şenlikler ve eğlenceler boyunca şubat ve bizim Paskalya bayramımızın olduğu mart ayına kadar orada kaldı; bunun üzerine, bunun bizim önemli bayramlarımızdan biri olduğunu öğrenince, tüm Hıristiyanları getirtti ve sık sık büyük törenlerle övdüğü kutladığı dört *İncil*'in bulunduğu kitabı getirmelerini istedi; sofuca öptü ve hazır bulunan tüm baron ve beylerin de aynısını yapmalarını istedi. Paskalya ve Noel gibi Hıristiyanların belli başlı bayramlarında bu geleneğe hep uyardı. Sarrazenlerin, Yahudilerin ve putperestlerin

[235] Hanbalık (= Moğolcada kraliyet şehri), bugünkü Pekin.

belli başlı bayramlarında da aynısını yapar. Ve bunun nedeni ona sorulduğunda şu cevabı verir:

"Tapılan ve herkesin saygı duyduğu dört peygamber vardır. Hıristiyanlar Tanrılarının İsa olduğunu söylerler, Sarrazenler Muhammed, Yahudiler Musa ve putperestler de Sagamoni Burcan[236] o putların ilk tanrısı oldu. Ben dördüne de saygı gösteriyor ve kutsuyorum, çünkü içlerinden biri gökyüzünde en büyük ve en hakikidir ve bana eşlik etmesini ondan diliyorum."

Ama görüldüğü gibi Büyük Han Hıristiyan inancının en iyi ve en doğru olduğuna inanıyordu, çünkü iyilik ve kutsallık dolu olmayan hiçbir şey emretmediğini söylemiştir. Bununla birlikte, çarmıhının önde taşınmasını ne pahasına olursa olsun kabul etmez, çünkü onun üzerinde İsa gibi büyük bir insan can çekişmiş ve ölmüştür.

"Mademki Hıristiyan inancının en iyi inanç olduğunu kabul ediyor, niçin ona bağlanmıyor ve Hıristiyan olmuyor?" diyen çıkabilir. Bunun nedenini Beyefendi Nicolò ve Beyefendi Mafeo'ya, onları Papa'ya elçi olarak gönderirken ve onlar İsa'nın inancından söz etmeye başlamışken söyledi. Dedi ki:

"Benim Hıristiyan olmamı niçin istiyorsunuz? Görüyorsunuz bu ülkedeki Hıristiyanlar çok cahil, hiçbir şey yapmıyorlar ve hiç güçleri yok. Bu putperestlerin ise dilediklerini yaptıklarını görüyorsunuz ve ben soframa oturduğumda, salonun ortasındaki kupalar şarap, içki ve başka şeylerle dolu olarak, kimse dokunmadan bana kadar geliyor ve ben de içiyorum. Fırtınaları diledikleri yöne gitmek zorunda bırakıyorlar ve sayısız harikulade şeyler yapıyorlar; bildiğiniz gibi, putları onlarla konuşuyor ve arzuladıkları her kehaneti onlara söylüyor. Ama eğer ben Hıristiyan inancına geçer ve Hıristiyan olursam buna inanmayan baronlarım ve diğer insanlar bana diyecekler ki: Hangi gerekçeyle kendinizi vaftiz ettirdiniz? Niçin İsa'nın inancını seçtiniz? Ondan nasıl bir güç ya da mucize gördünüz? – Bakalım: Bu putperestler derler ki yaptıkları her şeyi putların erdemi ve kutsallığı sayesinde yapmaktadırlar. Bu durumda onlara ne cevap vereceğimi bilemem ve bilimleri ve sanatları sayesinde arzuladıkları her şeyi yapan bu putperestlerle onlar arasında çok büyük bir yanlış anlama meydana gelmiş olur; beni öldürtebilirler bile.

---

[236] Burkan: Moğolcada Buda anlamına gelmektedir. Sakyamuni (= Sakya çilecisi, Sakya Buda'nın dahil olduğu kabilenin adıdır) Buda'nın en yaygın lakaplarından biridir.

Ama siz gidip Papanızı görün ve benim adıma ona rica edin, sizin dininizden yüz kadar bilgin göndersin, onlar da bu putperestlerin önünde onların yaptıklarını çürütebilsinler ve daha fazlasını bildiklerini ve bunları yapabileceklerini ama yapmak istemediklerini, çünkü bunun şeytanın ve kötü ruhların sanatıyla yapıldığını kanıtlasınlar ve böyle şeyler yapmamaya onları mahkum etsinler. Ben bunu gördüğümde, o zaman putperestleri ve onların inancını reddederim; o zaman vaftiz olurum, tüm baronlarım ve önemli adamlarım vaftiz olurlar, ve onların uyrukları da vaftiz olur. Böylece, buralarda sizin bölgelerinizde olduğundan daha fazla Hıristiyan olur."

Evet... Başlangıçta söylendiği gibi, bizim imanımızı ona vaaz etmeye yetenekli adamlar Papa tarafından gönderilmiş olsaydı Büyük Han Hıristiyan olacaktı, çünkü Hıristiyan olmaya büyük arzu duyduğu kesin olarak bilinmektedir... Nihayet... üç gün boyunca, herkesin sarayına gelip yiyip içmesini istedi. Çok büyük şenlikler ve her türden israf günlerce sürdü. Tanrılara sayısız adak adandı. Ve Hanbalık altı mil uzunluğunda olduğundan ve çok geniş dış mahalleleri bulunduğundan, herkes orada oturamıyordu, kenar mahallelerde ve dışarda yaşayanlar vardı. Şenlikler ve eğlenceler bittiğinde, Büyük Han ordularını gönderdi ve herkes evine döndü.

Ve kral olan ve adı Kaydu olan ve Naian'la birlikte Büyük Han'ın üzerine yürüyecek olan öteki baron Naian'ın bozguna uğratıldığını ve öldürüldüğünü öğrendiğinde, bu duruma çok canı sıkıldı ve kararlaştırıldığı gibi savaşa gitmedi; ama Naian'ın başına gelenin kendi başına da gelmesinden çok korktu ve endişe duydu.

İmdi, Büyük Han'ın kral olduğundan beri tek bir kez nasıl savaşa gitmiş olduğunu işittiniz. Tüm diğer savaş ihtiyaçları için kimi zaman oğullarını kimi zaman baronlarını gönderir; ama bu meselede kendinden başka kimsenin gitmesini istememişti, çünkü Naian'ın kibri ona çok büyük ve kötü gelmişti. İmdi, bu konuyu bir yana bırakalım ve Büyük Han'ın yaptığı çok büyük işleri anlatmaya geri dönelim.

Büyük Han'ın hangi büyük soydan geldiğini ve yaşını anlattık. İmdi, savaşta yararlılık göstermiş baronlara hangi şeref ve ödülleri dağıttığını, alçakça ve ödlekçe davrananlara ne yaptığını söyleyelim. Bilin ki Büyük Han'ın seferler ve savaşlar sırasında komutanları ve askerleri denetlemek ve gözetlemekle ve Büyük Han'a rapor vermekle görevli on iki bilge baronu vardır. Size söylüyorum ki iyi

davranmış olan komutanları, yüz adamın başı iseler bin adamın başı yapar; bin kişinin başı olanları on bin kişinin başı yapar; dolayısıyla herkese rütbesine göre, hak ettiği değeri verir. Ayrıca, onlara gümüş sofra takımı bağışlar ve yeni otoritelerini simgeleyen işaret bakımından daha zengin bir tablet verir. Ayrıca onlara altın ve gümüşten değerli mücevherler, inciler, değerli taşlar ve atlar da hediye eder. Ve her birine o kadar çok verir ki mucize gibidir. Zaten onlar da bunu fazlasıyla hak etmişlerdir, çünkü onların savaşta efendilerine gösterdikleri sevgiyi başka kimse gösteremez.

Bu komutanlık tabletleri şöyle dağılmıştır: Yüz adama komuta edenler gümüş tablet alırlar; bin kişiye komuta edenler altın tablet, daha doğrusu yaldızlı gümüş; on bin kişiye komuta edenler, aslan başlı bir altın tablet. Şimdi size bu tabletlerin ağırlığını ve anlamlarını söyleyeceğim. Yüz ya da bin kişiye komuta edenlerin tabletleri 120 *saggio'dur;*[237] bir aslan başı kazınmış olan tabletlerin ağırlığı 220 *saggio'dur;*[238] tüm bu tabletlerin üzerinde şöyle bir buyruk bulunur: *"Büyük Tanrı'nın gücü ve kuvvetiyle ve İmparatorumuza gösterdiği büyük lütufla, Han'ın adı kutlu olsun; ona itaat etmeyenler öldürülsün ve yok edilsin.*[239]*"* Ve yine size diyorum ki bu tabletlere sahip olanların kâğıt üzerinde bir ayrıcalıkları da vardır, burada kendi komutanlıkları ve mülkleri içinde yapabilecekleri ve yapmaları gereken her şey yazılıdır.

İmdi, bu olayları size anlattık; daha da anlatacağız. Çünkü size diyorum ki yüz bin adamın büyük komutanı olan ya da genel bir büyük orduyla birkaç vilayetin beyi olan kişinin dört yüz *saggio* ağırlığında bir tableti vardır; ve bu tablette yukarıda size söylediğim şeyler yazılıdır; tabletin altında bir aslan, bir akdoğan ya da başka bir hayvanın resmi bulunur ve yukarıda da Güneş ve Ay temsil edilmiştir. Ayrıca, büyük komutan ve büyük güç işareti olarak Büyük Han'ın brövesini taşırlar. Ve bu yüksek düzey tablete sahip olanlar halkın içinde ata binerken de komutanlık işareti taşırlar, yanlarında bir gölgelikleri, yani yen üzerinde taşınan bir şemsiye bulunur; başlarının üzerinde duran bu şemsiye büyük yetki ve güçlerinin işaretidir. Ve büyük salonlarında oturduklarında gümüş bir koltu-

[237] Resmî habercilerin ve yüksek memurların kimlik belgesi olarak kullandıkları bu tabletler, Hıristiyanlık döneminde, Han hanedanlığına tarihlenir.

[238] Bir *saggio* 4,72 gramdır.

[239] Kazılar sırasında bulunan tabletler bu metni doğrulamaktadır.

ğa oturmaları gerekir. Büyük Han kendine eş gördüğü kimilerine akdoğanlı bir tablet verir ve bu tableti yalnızca çok büyük ve soylu baronlara, kendisi gibi çok yetkili olsunlar diye verir. Elçi ve başka adamlar göndermek istediğinde onlara böyle bir tablet verir, böylece gerektiğinde, nerede olurlarsa olsunlar herkesin atını alabilirler ve Büyük Han'a tâbi her büyük prensin tüm ordusunu bile kendilerine muhafız olarak dilerlerse alabilirler. Ve size diyorum: Bir kralın atlarını alabilmeleri demek, tüm diğer insanların atlarını alabilmeleri demektir. Böylece uyulması gereken her şey, bu tabletlerde gayet iyi ifade edilmiştir; ve eğer biri bu tablete sahip olanlara itaatsizlik etmeye cesaret ederse Büyük Han'a isyan etmiş olarak öldürülecektir.

İmdi, bu konuyu bırakalım ve size Büyük Han'ın görünümünü anlatalım.

LXXXII. Burada Büyük Han'ın Görünümü Anlatılmaktadır

Kubilay Kağan denen Beyler Beyi şöyledir: Boyu yerindedir, ne kısadır ne uzun, orta boyludur. Etleri gayet iyi dağılmıştır, ne çok yağlıdır ne çok zayıf; tüm uzuvları gayet sağlamdır. Yüzü gül gibi beyaz ve lâl rengidir, bu ona çok hoş bir görünüm verir; gözleri siyah ve güzeldir, burnu biçimli ve yerindedir.

Dört karısı vardır ve bunları hakiki eşi olarak kabul eder ve büyük oğlu, babası Büyük Han öldüğünde tam yetkili bey olacaktır. Karılarına "İmparatoriçe" denir, ama her biri kendi adıyla da anılır. Ve bu dört kadının her biri kendi sarayında çok iyi bir kraliyet maiyetine sahiptir; her birinin yanında kibarlıkları ve güzellikleriyle seçilmiş en az üç yüz genç kız vardır. Çok sayıda hadım uşakları ve sayısız erkek ve kadını vardır, öyle ki bu hanımların her birinin sarayında en az on bin kişi bulunur. Ve Büyük Han bu dört karısından biriyle yatmak istediğinde onu kendi odasına getirtir, ama kimi zaman karısının odasına gittiği de olur.

Çok sayıda kadın dostu da vardır, bunların ne tarz olduğunu size anlatacağım. Ungrat[240] denen bir Tatar kabilesinin var olduğu doğrudur, bunlar çok iyi yapılı ve tenleri çok güzel insanlardır; bu kabilenin kadınları çok güzeldir ve kusursuz güzelliktedirler. Her

[240] Bu kez Onggiratlar söz konusudur [bkz. dipnot 217].

iki yılda bir bu kabilenin en güzelleri arasından yüz bakire seçilir ve Büyük Han'a götürülür. Büyük Han'ın bu vilayete gönderdiği habercilerin görevi, Büyük Han'ın belirttiği güzellik tarzına uygun en güzel kızları bulmaktır. Büyük Han onları şöyle değerlendirir: Haberciler, vilayetin tüm genç kızlarını toplarlar. Bu iş için seçilmiş yargıçlar vardır. Bunlar, her bir kızın vücudunun her bölümüne tek tek bakıp incelerler; saçlarını, yüzlerini, kaşlarını, ağızlarını, dudaklarını ve uzuvlarını vücudu uyumlu ve orantılı mı diye incelerler; güzellere 16 kırat değer biçerler, diğerlerine 17, ya da 18, 20, daha çok ya da daha az güzel olmalarına bağlı olarak değişir bu derece. Eğer Büyük Han onları yirmi ya da yirmi bir kırat edenleri getirmekle görevlendirmişse belirtilen rakama uyanları getirirler. Ve kızlar onun huzuruna çıkarıldığında bu kez onları başka yargıçlara değerlendirtir ve hepsinin içinden en yüksek kıratı elde etmiş olanlardan otuz ya da kırkını odasına seçer. Sonra onları her bir baron eşine bir tane olmak üzere sarayın yaşlı kadınlarının gözetimine verir, onlar da bu kızların gözetimine büyük ihtimam gösterirler; ve birlikte bir yatakta yatarlar ki solukları temiz mi, kendileri temiz mi, horlamadan sakin sakin uyuyorlar mı ve herhangi bir yerlerinde kötü bir kokuları var mı, bakireler mi ve her şeyi sağlıklı mı öğrenirler. Kızlar bir güzel incelendiğinde her tarafları iyi, güzel ve sağlıklı olanlar, Bey'e size anlatacağım şekilde hizmet etmeye koyulurlar. Her üç gün ve üç gecede bir, bu genç kızların altısı Bey'e hizmet etmek üzere Bey dinlenmeye çekildiğinde gönderilir ve uyandığında odasında, yatağında ve arzu ettiği her şeyi yapmak üzere onları bulur ve Büyük Han onlara dilediğini yapar: Bu üç gün ve gecenin sonunda bu ilk kızlar gider ve onların yerine başka altı genç kız gelir. Böylece tüm yıl boyunca bu devam eder, altı genç kız her üç gün ve üç gecenin sonunda değiştirilerek yüz rakamı tamamlanmış olur ve yeni baştan başlanır.

Şu da doğrudur ki bunlardan bir kısmı Bey'in odasında kalırken diğerleri yakındaki bir başka odada tutulurlar, öyle ki eğer Bey'in özel bir isteği olursa -içmek, yemek ya da başka şey gibi- Bey'in odasında bulunan genç kızlar öteki odada bulunanlara hazırlamaları gereken şeyi söylerler ve onlar da hemen hazır ederler. Böylece, Bey'e yalnızca genç kızlar hizmet etmiş olur. Diğerlerine gelince daha az kırat almış olanlar, sarayda Bey'in diğer karılarıyla birlikte kalırlar;

bunlar onlara dikiş dikmeyi, eldiven biçmeyi ve diğer soylu işleri öğretirler. Ve bir soylu kendine eş aradığında Büyük Han, bunlardan birini ona büyük bir gelirle birlikte verir; böylece hepsi de varlıklı bir koca bulmuş olurlar.

Ama denebilir ki: *"Bu vilayetin erkekleri, Büyük Han kızlarını alıyor diye öfkelenmez mi?"* Kesinlikle öfkelenmezler. Tersine, bunu büyük bir şeref ve onur kabul ederler ve Büyük Han'ın kabul etmeye tenezzül gösterdiği kızları olduğu için çok mutlu olurlar, çünkü derler ki: *"Eğer benim kızım iyi bir yıldız altında doğmuşsa ve talihi yerindeyse Bey, ona daha fazlasını bahşeder ve soylu olarak evlendirir, ben bunu asla yapamazdım."* Eğer kız iyi davranmazsa ya da talihi kötüyse baba der ki: *"Başına bu geldi çünkü yıldızı kötüymüş."*

LXXXIII. Burada Büyük Han'ın Oğulları Anlatılmaktadır

Ve bilin ki Büyük Han'ın bu dört eşinden yirmi iki erkek çocuğu vardır.[241] İlk karısından doğmuş olan ilk oğlunun adı Çinkim'di,[242] ilk Bey olan Büyük Cengiz Han'a sevgiden dolayı ona bu ad verilmiştir; ve o babası Kubilay'ın ölümünden sonra Büyük Han ve tüm imparatorluğun beyi olacaktır. Babasının sağlığında da bey olarak kabul edilmekteydi, ama bu Çinkim babasından önce öldü; ama ondan da bir oğul kaldı, adı Temur'dur;[243] ve bu Temur, Kubilay'ın ölümünden sonra Büyük Han olacaktır; ve bu adaletlidir, çünkü Büyük Han'ın büyük oğlunun oğlu odur. Ve ayrıca size diyorum ki bu Temur yüreklidir, iyilik doludur, bilge ve ihtiyatlıdır ve savaşlarda sayısız yararlılık göstermiştir.

Ve ayrıca bilin ki Büyük Han'ın dostlarından da yirmi beş başka oğlu vardır, bunlar da iyidir ve yüreklidirler, çünkü onları da sürekli olarak savaşa hazırlamıştır ve bunlardan her biri büyük bir barondur.

Ve yine size diyorum ki Büyük Han'ın bu dört karısından olan oğullarının yedisi; yedi büyük vilayetin ve krallığın kralıdır[244] ve

---

[241] Resmi tarihe göre on, Pelliot'ya göre on ikidir bu rakam.

[242] Çinkim, aslında Kubilay'ın ikinci oğludur, ama ilk oğlu olan Dorçi; Marco Polo'nun gelişinden çok önce ölmüş olmalıdır.

[243] 1294'ten 1307'ye kadar o, Büyük Kağan oldu.

[244] Bu bilgi Çin kaynaklarınca doğrulanmıştır. Beşinin adı Marco Polo tarafından da belirtilen bu oğullar için bkz. Soykütüğü Tablosu.

hepsi de kendi beyliklerini hakka ve adalete uygun yönetirler, çünkü namuslu ve bilge kişilerdir. Onların yürekli beyler olması tamamen akla yatkındır, çünkü size diyorum ki babaları Büyük Han; en bilge ve her şeyin en iyisine sahip kişidir, en iyi ordu komutanıdır ve insanların ve imparatorlukların en iyi yöneticisidir ve tüm Tatar kabilelerinde hiç görülmedik ölçüde büyük bir insandır.

İmdi, size Büyük Han'ın yaptıklarını, görünümünü, eşlerini, dostlarını ve oğullarını anlattım. Şimdi sarayını nasıl idare ettiğini anlatacağım.

LXXXIV. Burada Büyük Han'ın Sarayı Anlatılmaktadır

Hakikaten bilin ki Hanbalık denen Cathay'ın baş şehrinde Büyük Han yılın üç ayı kalır; aralık, ocak ve şubat. Bu şehirde, şehrin yeni bölümünün yakınında, güney tarafına doğru büyük bir sarayı vardır, size bunu tarif edeceğim.

Bu saray tamamen kare biçimlidir. Öncelikle duvarları karedir, her kenarı sekiz mil uzunluğundadır ve etrafında derin bir hendek vardır. Her kenarın ortasında bir kapı vardır, dört bir yandan gelen insanlar saraya buradan girerler. Sonra, içeride bir mil genişliğinde boş bir alan vardır, burada askerler durur. Bu alanın ardında kare şeklinde bir başka duvar bulunur, bunun her kenarı altı mildir; güneye bakan yüzünün üç kapısı vardır, kuzeye bakanında da üç kapı bulunur: ortadaki en geniş kapıdır; bu her zaman kapalı tutulur ve ancak Büyük Han girmek ya da çıkmak isterse açılır; büyük kapının iki tarafında bulunan ve daha küçük olan diğer iki kapı, her zaman açıktır ve insanlar bunlardan girerler. Bu duvarın her köşesinde, her cephesinin ortasında olduğu gibi, geniş ve görkemli bir saray vardır, bunlar toplam olarak duvarın etrafında sekiz tanedir; Büyük Han'ın donanımları bunlarda korunur, bir binada koşum takımları, dizginler, eyerler, üzengiler ve atların donanımıyla ilgili diğer şeyler bulunur. Bir diğerinde yaylar, halatlar, sadaklar, oklar ve atıcılıkla ilgili diğer şeyler; bir diğerinde zırhlar, zırhlı yelekler ve kaynamış deriden diğer eşyalar bulunur. Diğerleri de benzer şekildedir.

Bu duvarların içinde kare şeklinde yeni bir duvar vardır, her köşesi bir mil uzunluğundadır; yani çevresi aşağı yukarı dört mil civarındadır. Duvar çok kalındır ve yüksekliği on adımı bulur; dış cep-

hesi tamamen kırmızı ve beyaz bir sıvayla kaplıdır ve üzerinde bir şato gibi mazgallar açılmıştır. Bu duvarın her bir köşesinde, öncekinde olduğu gibi, çok güzel ve çok zengin büyük bir saray bulunur, bunlarda da aynı şekilde Büyük Han'ın donanımları korunmaktadır; yaylar, oklar, sadaklar, atlar için üzengiler, eyerler, dizginler, oklar, gürzler, kirişler, çadırlar ve bir ordu için gerekli her türden şey. Ve yine bu sarayların ikisi arasında, her bir tarafın ortasında bir saray daha bulunur; bunlar da köşedekilerin aynısıdır, öyle ki duvarın etrafında bunlar da sekiz tanedir; ve sekizi de Büyük Bey'in donanımlarıyla doludur. Bu duvarın güneye bakan tarafında beş kapı vardır; ortadaki diğerlerinden daha büyüktür ve hiç açılmaz. Büyük Han girip çıkarken açılır yalnızca ve sonra tekrar kapanır çünkü yalnızca krala ayrılmıştır. Bu büyük kapının iki yanında daha küçük iki kapı daha vardır, ve Büyük Han'ın maiyeti bu iki kapıdan girer. Son olarak, her köşeye doğru büyük bir kapı daha vardır, bundan da diğer insanlar girer. Diğer üç tarafta her duvarın ortasında yalnızca bir kapı vardır, ve dileyen herkes bu kapılardan girer; yukarıda sözünü ettiğim en büyüğü hariç.

Bu duvarların içinde sonuncu bir duvar daha vardır, bunun boyu eninden uzundur. Yine sekiz saray vardır, bunlar size sözünü ettiğim diğer sekiz saraya her yanıyla benzer. Bunlarda da Büyük Bey'in donanımı saklanır. Güney tarafında da beş kapı vardır, hepsi de karşıdaki duvarın kapılarına benzerler. Ve diğer üç tarafın ortasında da hep tek bir kapı bulunur, buradan herkes geçebilir. Büyük Bey'in sarayı bu duvarların ortasındadır, nasıl olduğunu şimdi size anlatacağım.

Bu, asla görülmemiş genişlikte ve harikuladelikte bir saraydır. Güneyde ve Yıldız'da duvara bitişiktir ve baronların ve askerlerin gidip geldikleri boş bir alan vardır. Tek kattır, ama döşeme aşağı yukarı topraktan on ayak daha yüksektedir; çatı son derece yüksektir; etrafında yükselen mermer duvar yer döşemesi hizasındaki bir terası destekler; iki adım genişliğindedir ve saray öyle düzenlenmiştir ki bu teras, etrafta, gezilebilecek bir gezinti yeri gibidir ve insanlar dışarıdan görebilirler. Ve kenarlarda dayanmak için sütunlardan oluşan çok güzel bir tırabzan vardır.

Salonların, odaların tüm duvarları içeriden gümüş ve altınla kaplıdır ve çok ince oymacılıkla aslanlar ve ejderhalar, hayvanlar ve kuş-

lar, soylu hanımların ve şövalyelerin güzel hikâyeleri ve daha birçok güzel şey ve savaş hikâyeleri çizilmiştir. Çatı da öyle yapılmıştır ki gümüşten, altından ve resimlerden başka bir şey görülmez. Sarayın her cephesinde mermerden büyük bir merdiven vardır, zeminden başlayarak sarayın etrafını çevreleyen bu mermerden duvarın tepesine kadar çıkar ve bu merdivenlerden duvara tırmanılır.

Büyük salon öyle geniş ve öyle büyüktür ki aynı anda altı binden fazla insan orada yemek yiyebilir; dört yüz oda vardır, böyle bir rakam insanı şaşkına çevirir. Bu saray öyle büyük, öyle güzel, öyle zengin ve öyle iyi düzenlenmiştir ki dünyada bundan daha iyisini hayal edebilecek ya da yapabilecek insan yoktur. Çatılar yüksektir, dışarıdan bakıldığında hepsi lâl rengi, yeşil, gök mavisi, tavuskuşu mavisi ve sarıdır, sonuç olarak tüm renklerdedir ve öyle iyi verniklenmiştir ki kristal gibi parıldar ve çepeçevre ışıldadıkları görülür. Ve bilin ki bu çatı öyle güçlü ve öyle sağlam bir araya getirilmiştir ki yıllarca dayanır.

Sarayın ardında Bey'in kişisel eşyalarının, tüm hazinesinin, tüm altınının, parasının, değerli taşlarının, incilerinin ve altın ve gümüş yemek takımlarının bulunduğu büyük evler, odalar ve salonlar vardır. Hanımları ve sevgilileri de burada bulunur ve dilediklerince ve gayet düzenli işler yaparlar; ve buraya başka kimse girmez.

Size anlattığım bu sur duvarları içinde çok güzel ve çok geniş çayırlıklar ve her türden çok güzel meyve ağaçlarıyla bahçeler vardır; ayrıca tuhaf hayvanlar, beyaz geyikler, miskli hayvanlar, karacalar, alageyikler, sincaplar, kakumlar ve bol miktarda başka hayvanlar bulunur. Ve tüm bu iç avlular, insanların geçtikleri yollar hariç bu güzel hayvanlarla doludur. Çayırlıklar bol çimenlidir, çünkü bu yollar taş döşelidir ve toprağın iki karış yükseğindedir. Öyle ki burda hiç çirkef suyu birikmez ve yağmur suyu kalmaz; ama çayırların üzerinden akan yağmur suyu toprağı besler ve bolca çimen bitmesini sağlar.

Sarayın bir köşesinde, Büyük Ayı'ya doğru çok büyük ve derin bir göl vardır; buraya Büyük Han, sayısız çeşitte balık koydurmuştur ve her balık istediğinde dilediğince bulur. Ve yine size diyorum ki buradan çok büyük olmayan bir nehir geçer ve burayı doldurur ve bir tür canlı balık havuzu oluşturur; hayvanlar buraya su içmeye gelirler; ve sonra da nehir göle dökülür, ama her şey öyle iyi düzenlenmiştir ki tek bir balık bile kaçamaz, nehrin hem girişi hem de çıkışı, her

taraf demir ağlarla kapalıdır. Ayrıca kuğular ve başka deniz kuşları da vardır.

Ve yine size diyorum ki Yıldız'a doğru, saraya Tatar oku mesafesinde, duvarların içinde Büyük Han'ın insan elinden çıkma bir tepesi vardır. Tepe, yüz adım yüksekliktedir ve çevresi de bir milden geniştir. Asla yapraklarını dökmeyen en güzel ağaçlarla kaplıdır, yapraklar her zaman yemyeşildir, ayrıca yeşil çimenlerle kaplıdır. Ve size diyorum ki Büyük Han'a nerede çok güzel bir ağaç olduğu söylense kökleriyle ve etrafındaki topraklarla onu aldırır ve fillerle taşıtıp bu tepenin üzerine diktirir. Ve ağaç ne kadar büyük olursa olsun Büyük Han ona erişir. Böylece dünyanın en güzel ağaçları oradadır ve her zaman yemyeşildir. Ve size diyorum, Büyük Bey bu tepeyi lacivert taşıyla kaplatmıştır, burası çok yeşildir. Öyle ki ağaçlar yemyeşildir, tepe yemyeşildir ve yeşilden başka bir şey görülmez; bu nedenle bu tepenin adı Yeşil Dağ'dır ve bu adı pek hak eder.

Tepede, ortada içi dışı yemyeşil, geniş ve güzel bir saray vardır. Ve size diyorum, bu tepenin, ağaçların ve bu sarayın, tüm bu yeşillik nedeniyle seyri öyle güzeldir ki burayı görenler mutlu olur ve sevinç duyar. Büyük Bey bunu bu güzel görüntü oluşsun diye yaptırdı, çünkü bu ona huzur veriyor ve yüreğini zevkle dolduruyordu.

LXXXV. Burada Büyük Han'ın Ardından Hükümdar Olacak Oğlunun Sarayı Anlatılmaktadır

Ve yine size diyorum ki bu ana sarayın yanında Büyük Bey; kendisininkine her açıdan benzer bir başkasını yaptırmıştı, öyle ki hiçbir eksiği yoktu. Büyük Han'ın torunu, Çinkim'in oğlu ve bey olması gereken Temur burada oturmaktadır; ve büyükbabası Büyük Han Kubilay'ın sergilediği tüm gelenek, görenek ve büyüklükleri o da sergiler, çünkü Büyük Han öldüğünde o bey seçilecektir. Şimdiden altın bir mührü ve imparatorluk mührü vardır, ama Büyük Efendi hayatta olduğu sürece onunki kadar tam değildir. Ve bir saraydan ötekine gitmek için, bu nehrin üzerinde inşa edilmiş bir köprüden geçilir.

İmdi, size Büyük Han'ın ve oğlunun saraylarını anlattım. İmdi, bu sarayların bulunduğu Hanbalık adlı Cathay'ın büyük şehri Taidu şehrinin durumunu anlatacağım, ve size niçin ve nasıl yapıldığını anlatacağım.

Doğrudur ki Cathay vilayetindeki büyük bir nehrin üzerinde çok eski, çok büyük ve görkemli bir şehir vardı ve adı Hanbalık'tı, bu bizim dilimizde Bey Şehri anlamına gelir.[245] Ama Büyük Han astrologlarından bu şehrin isyancı olacağını ve imparatorluğa büyük bir muhalefet oluşturacağını öğrendi; ve bu nedenle Büyük Han şehri harabeye çevirtti ve yıktırdı ve bu diğer Hanbalık şehrini eskisinin yanında, büyük nehrin ötesinde yaptırdı; ve eski şehirdeki tüm insanları çıkarttı ve kurmuş olduğu ve Taidu adını verdiği yeni şehre yerleştirdi. İsyan etmelerinden hiç kaygı duymadıklarını eskisinde bıraktı, çünkü yeni şehir çok büyük olan eskisi kadar çok insan kapsamıyordu. Ama şimdi, size anlatacağım gibi büyüktür.

Şehrin çevresi yirmi dört mildir ve her cephesi altı mildir, çünkü tam olarak karedir ve bir köşesi ötekinden uzun değildir. Alt tarafta yaklaşık on adım kalınlıkta ve yukarıda yirmi adımdan fazla kalınlıkta olan toprak duvarlarla kaplıdır. Ama size derim ki yukarısı aşağısı kadar kalın değildir, çünkü yüksekliklerin üzerinde, temelden itibaren meyveler vardır, öyle ki en yukarıda, üç adımdan fazla genişlik yoktur. Duvar tamamen mazgallı ve beyazdır. On iki kapı vardır ve her kapının üzerinde çok büyük ve güzel bir saray bulunur; öyle ki duvarların her bir cephesinin üzerinde üç kapı ve beş saray vardır, çünkü her köşede de birer saray daha vardır. Tüm bu saraylarda çok büyük salonlar ve salonlarda da şehri koruyanların orduları bulunur.

Ve size diyorum ki tüm şehir çok düzenli olarak dizilmiştir; ana yollar şehrin bir ucundan ötekine bir "I" harfi gibi düzdür ve öyle geniş ve öyle düzdür ki bir duvarın üzerindeki bir kapıya çıkan biri, öteki uçta öteki tarafın kapısını görür ve bu şekilde, her kapı diğerinden görülecek şekilde yapılmıştır. Her tarafta, ana yollar boyunca, her türden küçük dükkânlar ve tezgâhlar, sayısız güzel saray ve güzel han ve sayısız güzel ev vardır. Bu evlerin inşa edildiği her arazi kare şeklindedir ve tüm şehirde sicimle dizilmiş gibidir ve her alanın üzerinde avlulu ve bahçeli geniş saraylar vardır. Bu tür toprak parçaları her aile reisine verilmiştir; yani falanca ya da filanca kabile falanca paya sahip olurken, diğeri de bir diğer paya sahip olacak, bu böylece elden ele geçecektir. Kare şeklindeki her payın etrafında,

[245] T'ai-tou, şehrin Çince adı; Hanbalık Moğolca adıdır.

insanlar geçsin diye güzel sokaklar vardır. Böylece, şehrin içi tamamıyla kareler halinde bir satranç tahtası gibi paylaştırılmıştır, öyle güzel ve ustaca bir plana göre ki bunu anlatmanın imkânı yoktur.

Şehrin ortasında çok büyük bir saray vardır, sarayın büyük çanı geceleyin üç kez çalar; ve çan üç kez çaldıktan sonra kimse şehirden çıkmamalıdır. Onların buyurdukları gibi bu çan çaldıktan sonra sabaha kadar kimse şehirden gitmeye cesaret edemez, doğuran kadınların başında duracak ebeler ve hastalarla ilgilenecek doktorlar hariç; ve bu nedenle gidenlerin de lamba taşımaları uygun olur. Ve size söyleyeyim ki şehrin her kapısının geceleyin bin adam tarafından korunması emredilmiştir; ama bu korumayı insanlardan çekindikleri için yaptıklarını sanmayın; yalnızca orada kalan Büyük Bey'in onuruna yaparlar, ayrıca onun oturduğu şehre hırsızların zarar vermesini istemezler, çünkü Büyük Han hırsızlar ve uğrular çekinsin ister ve onların yakalanmasına büyük önem verir. Yine de astrologların söyledikleri yüzünden, Cathay halkında nasıl bir güvensizlik yarattıkları bilinir. Geceleyin muhafızlar otuzar, kırkar kişilik gruplar halinde şehrin içinde sürekli atla dolaşırlar, çanın üç kez çalmasından sonra alışılmadık bir saatte gezinen olup olmadığını anlamak için dolaşırlar. Birine rastladıklarında onu yakalar ve hapse atarlar. Ertesi sabah, nitelikli yargıçlar onun durumunu incelerler ve herhangi bir suçtan suçlu bulurlarsa suçun ciddiyetine bağlı olarak saptanan bir sopa sayısıyla cezalandırırlar; dolayısıyla suçlunun kimi zaman öldüğü de olur. İnsanlar suçlarından dolayı böyle cezalandırılır, çünkü kendi aralarında kan dökmeyi sevmezler, çünkü bilgin astrologlar olan *bakşılar,* insan kanı dökmenin kötü bir şey olduğunu söylerler. Ve size Taidu şehrinde olanları anlattık. İmdi, Cathaylıların şehirde nasıl isyan çıkarmayı düşündüklerini anlatacağız.

LXXXV. Hanbalık Şehrinde İsyan Etmek İçin Uydurulan Kalleşliğe ve İsyanın Elebaşılarının Nasıl Yakalanıp Öldürüldüklerine Dair

Daha aşağıda söyleneceği gibi, topraklara, idari örgütlere ve tüm diğer şeylere ellerinden geldiğince iyi sahip olan on iki kişinin vekil

olduğu doğrudur. Bunlar arasında Ahmed[246] adlı bir Sarrazen vardı, bu maharetli ve güçlü adam, Büyük Han üzerinde diğerlerinden daha büyük bir nüfuz ve yetki sahibiydi. Bey onu öyle tutuyordu ki tüm özgürlüklere sahipti. Çünkü ölümünden sonra anlaşıldığı gibi bu Ahmed, sözleriyle Bey'i öyle büyülüyordu ki Bey ona çok güveniyor ve her sözünü dinliyordu, o da böylece her istediğini yapıyordu. Tüm idari yetkileri ve görevleri dağıtıyor ve tüm kötüleri cezalandırıyordu. Ve kin duyduğu birini, haklı ya da haksız, öldürmek istediğinde Bey'i gidip buluyor ve ona diyordu ki: *"Falanca ölümü hak etti, çünkü Beyimize falanca tarzda hakarette bulundu."* Bunun üzerine, Bey de diyordu ki; *"Dilediğini yap."* Ve Ahmed hemen onu öldürtüyordu. Aynı zamanda, onun sahip olduğu eksiksiz özgürlük görüldüğünde ve Bey'in de onun sözüne tam güven duyduğu, kimsenin ona karşı çıkamadığı görüldüğünde, onun çekineceği kadar büyük ve yetki sahibi kimse çıkmadı ortada. Ve birini Bey'in huzurunda önemli bir suçla suçladığında, o kişi de kendini savunmak istediğinde, bu Ahmed'in gerekçelerini çürütebilecek ya da açığa çıkaracak kimse bulamıyordu, çünkü kimse bu Ahmed'e karşı koymaya cesaret edemiyordu. Böylece bu Ahmed birçok kişiyi haksız yere öldürttü.

Bundan başka, Ahmed canının çektiği her güzel kadını, kadın istemese bile, eğer evli değilse eş olarak alıyor ya da onu ikna ediyordu. Falanca adamın güzel bir kızı olduğunu öğrendiğinde, Ahmed'in muhabbet tellalları gidip kızın babasını buluyor ve ona diyorlar ki: *"Nedir niyetin? Burada bir kızın var. Onu eş olarak Bailo'ya*[247] *ver* -yani şu Ahmed'e, çünkü ona Bakan anlamına gelen Bailo deniyordu- *ve biz de sana üç yıllığına falanca bakanlığı ya da görevi verelim."* Böylece, adam kızını veriyordu, Ve Ahmed de Bey'e diyordu ki: *"Falanca bakanlık boş, ya da şu gün boşalıyor. Falanca adam o görevi yapabilecek yetenekte."* Ve Bey cevap veriyordu: *"Canının istediğini yap."* Böylece, adamı çabucak oraya yerleştiriyordu. Bu şekilde, kısmen yönetim ve görev hırsıyla, kısmen verdiği korkuyla, bu Ahmed tüm güzel kadınları

---

[246] Ahmed Fenaketi, Maveraünnehir Müslümanı, enflasyonun kâşifi olarak kabul edilebilir. 1270-1282 arasında Kubilay'ın Maliye Bakanı, dolaşımdaki kâğıt paranın değerini düşürdü ve böylece rejimden hoşnutsuz olanları Kubilay'a karşı bir araya topladı.

[247] *Bailo,* Venedik idari dilinde bakan anlamına gelir ama daha ziyade elçi anlamı vardır.

kendine eş olarak alıyor, ya da onlara keyfince sahip oluyordu. Oğulları da vardı, yaklaşık yirmi beş tane, bunlar da en yüksek mevkilerdeydiler; ve içlerinden bazıları, babalarının adı ve koruması altında, babaları gibi zina işliyor ve kötü ve zararlı binlerce başka şey yapıyorlardı. Bu Ahmed sayısız hazine yığmıştı, çünkü her kim herhangi bir görev ya da bakanlık istiyorsa Ahmed'e zengin hediyeler gönderiyordu.

Ahmed yirmi iki yıl boyunca böyle bir güçle hüküm sürdü.[248] Sonuçta, ülkenin insanları, Cathaylılar, Ahmed'in hem karılarına hem de kendi kişiliklerine yönelik aşırı adaletsizliklerini ve açıklanamaz adilikleri görerek ve ona daha uzun süre tahammül edemeyerek onu öldürmeye ve şehrin yönetimine karşı isyan etmeye kalkıştılar. Bunlar arasında Cençu[249] adlı bir Cathaylı vardır, emrinde bin kişi vardı ve onun annesi, kızı ve karısı da bu kişi tarafından zorlanmıştı. Ve öyle oldu ki öfke içinde, Vançu adlı bir başka Cathaylı ile bu adamı öldürmekten söz etti, Vanchu on bin adamın beyiydi, Büyük Han üç ayını Hanbalık'ta geçirip yine üç ay kaldığı Ciandu'ya doğru yola çıktığında ve aynı şekilde, oğlu Çinkim'in de gittiği ve her zamanki konutuna yerleştiği sırada harekete geçmeleri gerektiğini düşündüler; bu Ahmed yönetim ve şehrin korunması için orada kalır, bazı olaylar meydana gelirse Ciandu'ya, Büyük Han'a haber salar. Büyük Han da cevap olarak kendi iradesini ona bildirirdi.

Bu Cençu ve Vançu, birlikte planlarını kurarak ülkenin en soylu Cathaylılarına ilettiler ve ortak bir onayla, falanca şeyi falanca gün yapmaya girişeceklerini başka şehirlere ve dostlarına bildirdiler. Böylece ateş işaretini görür görmez, sakalı olan herkesi öldürdüler ve aynı şeyi yapsınlar diye diğer şehirdekilere de ateşle işaret verdiler. Ve sakalı olan herkesin öldürülmesinin nedeni, Cathaylıların doğal olarak sakalsız olmalarıdır. Tatarlar, Sarrazenler ve Hıristiyanlar ise sakallıdır. Ve bilmelisiniz ki, tüm Cathaylılar Büyük Han'ın idaresine kin besliyorlardı, çünkü onların üzerine Tatar ve çoğunlukla da Sarrazen yöneticiler yerleştirmişti ve buna katlanamıyorlardı, çünkü kendilerini serf gibi görüyorlardı. Çünkü Büyük Han'ın Cathay

[248] Çin kaynaklarına göre, Ahmed, 1264 yılında Maliye Bakanlığı'na bağlandı ve 1270 yılında bakan oldu.

[249] Bu kişilerin adları kaynaklarda belirtilmemiştir. Yine de burada zikredilen Cençu ve Vançu adları özel adlar değildir, bin kişinin ve on bin kişinin şefine denk düşen unvanlardır.

vilayetini yönetme hakkı yoktu, burayı güç kullanarak ele geçirmişti ve onlara asla güvenmediğinden, ülkeyi yönetsinler diye Tatarlara, Sarrazenlere ve Hıristiyanlara vermişti; bunlar, onun halkından olduklarından ona sadıktılar ve Cathay vilayetinden değillerdi.

İmdi, yukarda belirtilen Vançu ve Cençu; belirlenen tarih geldiğinde, bir gece saraya girdiler. Vançu bir tahtın üzerine oturdu, önünde yanan sayısız mum vardı; ve eski şehirde oturan Ahmed Bailo'ya sanki Büyük Han'ın oğlu Çinkim'denmiş gibi bir haberci gönderdi, ve geceleyin aniden geldiğini söyleyip onu derhal çağırttı. Bunu işiterek çok şaşıran Ahmed hemen geldi, çünkü çok korkuyordu. Ama şehir kapısından girerken Çağatay adlı bir Tatara rastladı, o da on iki bin adamın komutanıydı ve onlarla birlikte şehri sürekli olarak bekliyordu ve dedi ki:

"Bu kadar geç saatte nereye gidiyorsunuz?"

"Bu saatte gelmiş olan Çinkim'in yanına."

Çağatay kendi kendine dedi ki:

"Nasıl oldu da bu kadar gizlice geldi, ben hiçbir şey bilmiyorum?" Ve bir miktar adamıyla onun peşine düştü. Bu Cathaylılar da kendi kendilerine dediler ki:

"Ahmed'i öldürebilsek başka çekinecek kimsemiz kalmayacak."

Ve bu Ahmed saraya girdiğinde, bu kadar çok mumun yandığını görünce Vançu'yu Çinkim sanarak önünde diz çöktü; ve kılıcı elinde hazır bekleyen Cençu onun kafasını uçurdu. Salonun girişinde durmuş olan ve bunu gören Çağatay, *"Bu bir ihanet!"* dedi.

Ve tahtta oturan Vançu'ya hemen bir ok fırlatarak onu öldürdü. Adamlarını çağırarak Cençu'yu yakaladı ve tüm şehre emir göndererek, evinin dışında bulunanların anında öldürüleceğini duyurdu. Tatarların durumu önlediklerini ve artık şeflerinin kalmadığını, birinin öldüğünü ve ötekinin de esir düştüğünü gören Cathaylılar, öngörüldüğü gibi isyan etmeleri için öteki şehirlere en ufak bir haber ulaştıramadan evlerine kapandılar. Çağatay derhal habercilerini Büyük Han'a göndererek olup biteni sırayla anlatmalarını istedi; o da insanları özenle yargılaması ve yaptıkları kötülükleri hak ettikleri şekilde cezalandırması gerektiğini söyledi. Sabah olduğunda, Çağatay tüm Cathaylıları inceledi ve fesat hareketinin elebaşı olduğunu düşündüğü çok sayıda Cathaylıyı öldürttü; ve başka şehirlerde de bu suça ortak oldukları anlaşılan kişilere aynısı yapıldı.

Büyük Han, Hanbalık'a geri geldiğinde bu olayların nedenini öğrenmek istedi ve bu lanet Ahmed'in, hem kendisinin hem de oğullarının çok kötülük işlediklerini ve yukarıda anlattığımız gibi çok büyük belalara yol açtıklarını anladı. Ve onun oğullarından yedisiyle birlikte -çünkü hepsi kötü değildi- eş olarak sayısız kadın aldıklarını öğrendi, zorla sahip oldukları hariç. Bunun üzerine Büyük Han, Ahmed'in eski şehirde topladığı tüm serveti yeni şehre getirtti ve onları kendi hazinesine kattı; ve bu servetin muazzam olduğu anlaşıldı. Ayrıca Ahmed'in cesedinin mezarından çıkarılmasını ve köpekler tarafından parçalansın diye sokağa atılmasını istedi. Babalarının kötü davranışlarını taklit etmiş olan oğullara gelince, onların canlı canlı derilerini yüzdürdü. Ve Sarrazenlerin lanetli mezhebinde her türlü günahın meşru kılındığını ve kendi inançlarından olmayan herkesi öldürebileceklerini ve bu nedenle lanetli Ahmed ile oğullarının hata yaptıklarını hiç düşünmediklerini hatırlayarak bu mezhebi küçümsedi ve iğrendi. Sarrazenleri huzuruna çağırarak inançlarının emrettiği birçok şeyi yapmalarını yasakladı; Tatarların yasasına göre kendilerine eş almalarını emretti ve hayvanların etini yemek için boğazını kesmelerini yasakladı, karınlarını açmalarını emretti.[250] Bu olayların meydana geldiği dönemde, Beyefendi Marco bizzat buralarda bulunuyordu.

İmdi, size şehri anlattık. Dış mahallelerden ve diğer büyük şeylerden kitabımızın başka bölümünde söz edeceğiz. Devam etmek için Büyük Efendi'nin sarayını nasıl idare ettiğini ve yaptığı diğer işleri anlatacağız.

LXXXVI. Büyük Han On İki Bin Atlı Adama Kendini Nasıl Korutuyor

İmdi, bilin ki Büyük Han; büyüklüğü ve saygınlığıyla, kendi beslediği on iki bin atlı adama kendini gece gündüz korutur ve bunlara kendi dillerinde *kösitan*[251] derler, Fransızcada şövalye ve senyörün sadık adamları anlamına gelir. Büyük Han bunu asla kimseden korktuğu için yapmaz; büyüklükten, soyluluktan ve muhteşemlik-

[250] Birincisi İslamî gelenektir, ikincisi Moğol geleneğidir.

[251] Köçiktan. Metinler üç bin adamdan söz etmektedir, bu Marco Polo'nun belirttiği dört kere üç nöbetleşmeye denk düşer.

ten yapar. Muhafızlarını işte şöyle örgütlemektedir. Bu on iki bin kişinin dört komutanı vardır, dolayısıyla her biri üç bin kişinin komutanıdır; bir komutan ve eşliğindeki üç bin kişi üç gün üç gece boyunca Büyük Efendi'nin sarayında kalırlar; ne gündüz ne gece ordan çıkarlar; sarayın harcamalarından yiyip içerler ve orada uyurlar. Üç gün üç gece boyunca nöbet tuttuktan sonra onlar giderler ve ikinci komutan üç bin adamıyla gelir, onlar da sonraki üç gün üç gece boyunca nöbet tutarlar; böylece hepsi nöbet tutmuş olur ve o zaman yeni baştan başlanır, tüm yıl boyunca durum budur. Gündüz, diğer dokuz bin nöbetçi de ancak Büyük Han'ın işleri için saraydan ayrılabilirler; komutanlarından izin almak koşuluyla kendi ihtiyaçları dışında sarayı asla terk etmezler. Başlarına ciddi bir şey gelirse, eğer babaları, kardeşleri ya da bir akrabaları ölüm döşeğindeyse, ya da başına ciddi bir iş geldiyse, hemen geri dönmesi mümkün değilse Bey'den izin istemek gerekir. Ama geceleyin bu dokuz bin nöbetçi eve geri dönerler.

Büyük Han, yapmak istediği her divan, şenlik ya da eğlence için büyük salonundaki masaya oturduğunda şu şekilde yerleşilir. Büyük Efendi'nin masası tüm diğerlerinin üzerine yerleştirilmiştir. Salonun kuzey tarafına o oturur, yüzü güneye bakar; ve ilk eşi soluna oturur; sağında, bir başka masada, ama daha alçak bir masada oğulları, torunları ve imparatorluk soyundan gelen akrabaları yaşlarına göre otururlar; ve onların başlarının Büyük Bey'in ayaklarının dibine geldiğini size söylüyorum. Sonra baronlar, prensler ve diğer insanlar soyluluklarına, durumlarına ve yaşlarına göre daha da alçak başka masalarda otururlar. Kadınların durumu da şöyledir: Birinci kraliçenin ayakları dibinde diğer kraliçelerin ve Büyük Han'ın daha genç diğer çocuklarının masaları bulunur; Büyük Han'ın oğullarının ve torunlarının ve yeğenlerinin ve akrabalarının tüm eşleri kraliçenin sol tarafına oturur, onlar da daha alçaktadır. Sonra, baronların ve şövalyelerin karıları gelir, onlar da daha alçaktadır. Ve herkes, Bey'in düzenine göre kendi sıra ve saygınlığına göre nereye oturacağını bilir. Bu masalar öyle düzenlenmiştir ki Büyük Bey herkesi görebilir... Ve onlar çok kalabalıktır! Yine de herkesin masalara oturduklarını sanmayın; tam tersine şövalyelerin ve baronların büyük bölümü salonda halıların üzerinde yemek yerler, çünkü onların masaları yoktur.

Bu salonun dışında, yanlarda başka salonlar vardır; bu kraliyet şölenlerinde kimi zaman kırk bin kişiden fazlası yer içer, kralın saray maiyetinden olan ve şarkı söylemek ve çeşitli eğlenceler düzenlemek için her zaman kalabalık sayıda gelenler hariç. Çünkü buraya sayısız hediyelerle çok sayıda adam gelir ve bunlar ilginç şeyler ve mücevherlerle yabancı bölgelerden gelen adamlardır, yurtlukları ve beylikleri olanlar ve başka yurtluklar isteyenler ve çok sayıda soytarı gelir. İşte bu nedenle, Büyük Han ne zaman sarayı açsa ve büyük bir eğlence düzenlese hep müthiş bir kalabalık toplanır.

Ve Büyük Efendi'nin masasını kurduğu bu salonun ortasında, kare şeklinde bir sandığa benzeyen çok güzel bir kaide vardır; her kenarı üç adım uzunluğundadır, hayvanları temsil eden yaldızlı oymalarla çok ustaca süslenmiştir, ortası oyuktur ve burada kocaman değerli bir vazo vardır. İnce altından büyük bir içki testisi kocaman bir fıçının etrafında durur, fıçı da şarapla ya da çok nefis başka bir içkiyle doludur. Bu testinin dibinde, yani sandığın her köşesinde gümüşten küçük bir vazo vardır, bir üzüm mayalandırma fıçısı genişliğindeki bu vazolar; baharatlı, çok nefis ve çok değerli güzel içeceklerle doludur. Birinde kısrak sütü vardır, ötekinde deve sütü ve çeşitli içeceklerin varlığına göre bu böyle devam eder. Ve sandığın üzerinde Bey'in kapları bulunur, ona içecek bunlarda verilir ve büyük kaptan çevresindeki küçük kaplara şarap ve diğer içeceklerden konur. Şarap ve tatlı içecek tükendiğinde sekiz, on kişinin ancak kaldırabildiği altın kaplama büyük kaselere doldurulur. Ve bu lake kaselerin biri masada oturan iki adamın arasında durur; ve her bir kişinin altın ayaklı ve kulplu bir kupası vardır ve bununla büyük kasedeki şaraptan alır. Aynı şekilde, iki hanım arasında da bu büyük kaselerden biri ve erkekler için olduğu gibi iki kupa bulunur.

Ve bilin ki bu altın kaseler ve buradaki her şey çok değerlidir; ve size diyorum ki Büyük Efendi'nin öyle bol altın ve gümüşten yemek takımı vardır ki bunları gören herkesin ağzı açık kalır ve bunları görmemiş kimse bunları düşünemez, inanamaz.

Bazı baronlar da oradan geçen ve sarayın geleneklerini hiç bilmeyen yabancılara âdet öğretmekle görevlidirler; ve bu baronlar sürekli olarak salonun içinde oradan oraya giderler, masalarda oturanlara bir ihtiyaçları olup olmadığını sorarlar; ve eğer şarap, süt, et ya da başka bir şey isteyen olursa hemen hizmetkarlara söyleyip getirtirler. Sa-

lonun her kapısında, ya da Bey'in olabileceği herhangi bir yerde dev gibi iri kıyım iki adam durur, biri bir yanda öteki diğer yanda, ellerinde birer çubukla öylece beklerler, çünkü kapının eşiğine dokunmak yasaktır;[252] ayağı eşiğin öte tarafına uzatmak gerekmektedir. Kazara eşiğe dokunan biri çıkarsa bu muhafızlar adamın giysilerini çıkartıp alırlar ve adam giysilerini geri isterse para ödemesi gerekmektedir; ve eğer adamın giysilerini almazlarsa ona kendilerine buyrulduğu kadar sopa atmak zorundadırlar. Ama kuralı hiç bilmeyen yabancılar söz konusuysa bazı baronlar onları eğitmekle ve bu kural konusunda uyarmakla görevlidirler. Böyle yapılır, çünkü eğer eşiğe dokunulursa bu kötüye işarettir. Yine de dışarı çıkarken, kimileri içkili olduğundan ve başka türlü davranamayacaklarından bu ceza uygulanmaz.

Ve nihayet bilin ki Büyük Han'a et ve içecek servisini çok sayıda baron yapar ve size diyorum ki hepsinin ağızları ve burunları ipek ve altından güzel bezlerle örtülüdür, böylece solukları ve kokuları Büyük Efendi'nin etlerine ve içeceklerine bulaşmaz.

Ve Büyük Efendi bir şey içecek olduğunda her çeşitten çok sayıda bulunan müzik aletleri, çınlamaya başlar. Ve Büyük Efendi'nin elinde kupası olduğunda, kupayı ona sunmuş olan hizmetçi üç adım geriye çekilir ve diz çöker ve tüm baronlar ve diğer insanlar da büyük bir alçakgönüllülük işareti olarak diz çökerler; ve o zaman Büyük Efendi içer, o; içkisini içtiğinde enstrümanlar susar ve insanlar doğrulur. Ve her içtiğinde, işittiğiniz gibi yapılır, yeni et geldiğinde de böyle yapılır.

Etten size hiç bahsetmeyeceğim, çünkü herkes iyice inanmalıdır ki böyle mükemmel bir sarayda çok bol bulunur ve her çeşidi vardır. Ama size diyorum ki hiçbir baron ya da şövalye burada ilk karısını yanında getirmeden ve o da diğer hanımlarla birlikte yemeden kendi yemek yiyemez. Yemek yediklerinde ve masalar toplandığında harpçılar ayağa kalkarlar ve tatlı melodiler çalarlar; ve bu salonda Büyük Efendi'nin ve ötekilerin önüne çok sayıda hokkabaz ve akrobat, falcılar, komedyenler ve başkaları gelir ve her türden parlak gösteriler yaparlar; hepsi de Büyük Efendi'nin huzurunda çok sevinir ve şenlik yaparlar, güler ve eğlenirler. Ve her şey bittiğinde insanlar çekip giderler ve herkes kendi hanına ve evine gider.

[252] Bu yasağı başka yolcular da belirtmiştir.

LXXXVII. Burada Büyük Han'ın Doğum Günü İçin Düzenlenen Büyük Şenlik Anlatılmaktadır

Ve bilin ki tüm Tatarlarda ve onların vassalları olanlarda doğum günlerini kutlama geleneği vardır. Ve Büyük Efendi Kubilay eylül ayında, ay yirmi sekizinci gündeyken doğmuştur. Her yıl, o gün tüm yılın en büyük şenliği yapılır, şubat takvimine göre yılbaşında yapılan şenlikler hariç; çünkü yılın başını o güne koyarlar, şubat ayı onlara göre yılın ilk ayıdır, birazdan size anlatacağım gibi.

Bilin ki Büyük Han, doğum gününde sahip olabileceği en görkemli altın dövme giysilerini giyer. Ve Bey'in sadık birlikleri diye adlandırılan on iki bin baron ve şövalye, Büyük Efendi'ninkine benzer ve renkli giysiler giyerler. Onların giysileri o kadar pahalı değildir, ama ipekten ve altından, tek renktir; hepsi çok değerli büyük kemerler takarlar, büyük bir sanatla altın ve gümüş ipliklerle süslenmiş deriden ve her tarafı birbirine benzer, deri ayakkabılar giyerler; ve bu giysileri onlara Büyük Bey verir. Ve size diyorum ki bunların üzerindeki değerli taşlar ve inciler çoğu zaman on bin Bizans sikkesinden daha değerlidir ve bunların benzerinden çok sayıda vardır, sadakatleri nedeniyle Büyük Bey'e en yakın olan ve *kösitan* denen baronlarda bunlar bulunur. Ve bilin ki yılda on üç kez, yılın her ayında Tatarların yaptıkları on üç görkemli şenlikte Büyük Han; inci, altın ve değerli taşlarla süslü zengin giysiler, kemerler ve deri ayakkabılar verir, bu on iki bin baron ve şövalyeye toplam sayı yüz elli altı bin rakamına varana kadar verir; onları kendisininkine benzer ve çok değerli giysilerle giydirir, öyle ki hepsi krala benzer. Söz konusu baron giysileri her zaman hazırdır, her yıl yapıldıkları için değil, tersine aşağı yukarı on yıl dayanırlar. Bunlar bir diğerinden ancak rengiyle ayrılır. Böylece, bunun ne kadar büyük bir şey olduğunu, dünyada hiçbir bey'in benzerini yapamayacağını ve böyle yönetemeyeceğini görebilirsiniz; o hariç.

LXXXVIII. Yine Büyük Han'ın Doğum Günü İçin Düzenlediği Şenliğe Dair

Ve bilin ki Büyük Han'ın doğum gününde dünyanın ve ona tâbi

olan tüm vilayet ve bölgelerin tüm Tatarları büyük şenlikler yaparlar ve ona zengin hediyeler verirler, her biri verebildiği kadar ve emredilmiş olanı verir. Yine o gün sayısız başka insan büyük hediyelerle gelir. Bey'in himayesini talep ederler ve bunlar kendilerine beylikler verilmesini isteyenlerdir. Ama Büyük Efendi kendi işleri için on iki memur baron seçti, bunlar gelen adamların her birine neyi uygun görüyorsa ona göre beylik verirler. O gün hangi inançtan olursa olsun tüm halklar; ister putperest olsun ister Hıristiyan, Yahudi, Sarrazen ve diğerleri büyük ezgilerle, ışıklar ve buhurlarla Efendileri korunsun ve kurtulsun diye neşe ve sağlık içinde, güvenlik ve refah içinde uzun ömürlü olsun diye putlara ya da tanrılarına büyük dualar ederler. O gün Bey'in doğum günü kutlamaları ve şenlikleri böylece, size anlattığım gibi sürer. Şimdi, yeterince anlattığımız bu konuyu bir yana bırakalım ve yılbaşlarında yaptıkları bir başka büyük şenlikten söz edelim. Bunun adı Beyaz Şenlik'tir.

LXXXIX. Burada Yılın Başında Büyük Han'ın Yaptığı Çok Büyük Şenlik Anlatılmaktadır

Tatarların Şubat Takvimine göre kendi yıl başlarında, Beyaz Şenlik dedikleri kutlamaları yaptıkları doğrudur. Ve Büyük Efendi ve tüm tebaası şenliği size anlatacağım gibi kutlarlar.

Büyük Han'ın ve tebaasının tamamının, kadın erkek, küçük büyük eğer imkânları varsa beyaz giysiler giymeleri âdettendir. Böyle yaparlar çünkü beyaz giymenin hayra alamet olduğunu düşünürler ve bu nedenle kendi yılbaşlarında himaye görmek için ve tüm yıl sevinç içinde olmak için beyaz giyerler. O gün, tüm halklar ve tâbi olan tüm vilayetler, bölgeler ve krallıklar Büyük Bey'e altın, gümüş, inci ve değerli taşlarla dolu çok büyük hediyeler getirirler ve çok sayıda zengin beyaz giysiler ve diğer şeyler getirirler ve tüm bunların beyaz olması gerekir. Ve yine size diyorum ki baronlar, şövalyeler, ve herkes, birbirlerine beyaz şeyler hediye ederler ve şenlik yaparlar ve birbirlerine bizde olduğu gibi, *"Size iyi şanslar, yapacağınız her şey iyi olsun!"* derler.

Ve bilin ki o gün, emir gönderilmiş birçok yerden yüz binden fazla çok güzel ve zarif deve ve beyaz at gelir, bunlar Büyük Han'a verilir. Yine o gün Büyük Han'ın tüm filleri gelir, bunlar beş bin

tanedir, hepsinin üzeri altından ve ipekten hayvan ve kuş resimlerinin ustalıkla işlendiği zengin zırhlarla örtülüdür. Ve her birinin sırtında çok güzel ve çok zengin iki mücevher kutusu vardır, kutuların içleri Bey'in gümüşten ve altından yemek takımlarıyla ve şenlik için gerekli süslemelerle doludur. Ayrıca çok sayıda deve de gelir, bunlar da beyaz ipekten zırhlarla kaplıdır, bunlar da bayram için gerekli şeyleri taşırlar ve tüm bunlar Büyük Efendi'nin önünden geçerler ve bu asla görülmemiş güzellikte bir seyirdir.

Ve yine size diyorum ki bu şenliğin sabahı, sofralar kurulmadan önce tüm krallar, dükler, markiler, kontlar, baronlar, şövalyeler, astrologlar, filozoflar, nişancılar, doğancılar ve kralın sayısız diğer görevlileri, valiler ve komutanlar büyük salona, Bey'in huzuruna gelirler ve kalabalık nedeniyle içeri giremeyenler, sarayın dışında kalırlar ve orada tapınırlar, ama öyle bir yerde kalırlar ki bir tahtın üzerine oturmuş olan Büyük Efendi onları gayet iyi görebilir. Ve şimdi size nasıl sıralandıklarını anlatıyorum. Önde Büyük Han'ın oğulları, torunları, yeğenleri ve kendi soyundan gelenler vardır. Ardından krallar vardır; sonra dükler, sonra baronlar ve şövalyeler, sonra birbiri ardına tüm mertebeler gelir, hepsi rütbesine ve görevinin hak ettiği saygınlığa göre yerleşir. Ve hepsi oturduğunda, herkes yerli yerine geçtiğinde o zaman yaşlı bir bilge ayağa kalkar, bir tür büyük rahiptir bu ve çok yüksek sesle, *"Eğilin ve tapının!"* diye bağırır.

Ve bilge bunları söyler söylemez herkes hemen ayağa kalkar ve eğilir, diz çökerler ve toprağa yüz sürerler; ve Bey'e dua ederler ve tanrıymış gibi ona taparlar. Sonra yüksek rütbeli rahip, *"Tanrı Beyimizi uzun süre neşe ve mutluluk içinde korusun ve esirgesin!"* der. Hepsi cevap verir: *"Tanrı böyle yapsın!"* Ve yüksek rütbeli rahip bir kez daha der ki: *"Tanrı onun hükümdarlığını en iyi şekilde genişletsin ve çoğaltsın ve ona tâbi halkları barış ve iyi niyet içinde korusun ve onun ülkesindeki her şey refah içinde varlığına devam etsin!"* Ve hepsi cevap verir: *"Tanrı böyle yapsın!"*

Ve bu şekilde dört kez tapınırlar. Bu bitince, hepsi birden ayağa kalkar ve çok düzenli bir biçimde, çok güzel süslenmiş bir sunağa doğru giderler; bu sunağın üzerinde altın kaplama bir tablet vardır; üzerinde altından ve değerli taşlardan harflerle Büyük Han'ın adı yazılıdır. Ve hemen yakınında içi buhur dolu altından bir buhurdanlık da vardır, ordan buhur alıp tableti ve sunağı saygıyla tütsü-

lerler, sonra her biri kendi yerine geri döner. Bunun ardından size anlattığım hediyeleri sunarlar; ve Büyük Bey tüm bunları görünce yeni baştan ona tapınırlar ve sonra sofralara otururlar. Sofralar kurulduğunda insanlar geçen sefer size anlattığım düzen içinde otururlar, tüm kadınlar da aynı şekilde oturur. Büyük Efendi salonun kuzey ucundaki yüksek masasındadır, yüzü güneye bakmaktadır ve şenliğe katılan herkesi rahatlıkla görür. Solunda birinci eşi vardır ve oraya başka kimse oturmaz. Sonra, tüm diğerleri size anlatmış olduğum gibi otururlar, tüm erkekler sağ tarafa -Büyük Han'ın tarafına-, tüm kadınlar da sol tarafa -imparatoriçenin tarafına-, kısacası, geçen sefer size anlattığım gibi oturur hepsi. Ve yemek yediklerinde, müzisyenler, hokkabaz ve soytarılar gelirler ve saray halkını geçen sefer işittiğiniz gibi eğlendirirler. Ve tüm bunları yaptıktan sonra, her biri kendi hanına ve evine büyük neşe ve mutluluk içinde geri döner.

İşte size yılbaşındaki Beyaz Şenlik'i anlattım. İmdi, Büyük Efendi'nin her yıl kendi şenliği dolayısıyla yaptığı çok soylu bir şeyi anlatacağım, belirli şenliklerde huzuruna gelen bazı baronlar için değişik renklerde bazı giysiler hazırlanmasını emretmişti.[253]

XC. Burada Şenliklerde Gelen On İki Bin Baron Anlatılmaktadır

Ve bilin ki Büyük Bey; *kösitan* denen, yani Bey'e en yakın, en güvenilir adamlar denen bu on iki bin baronu atadı. Her birine çok büyük değerde on üç giysi verdi, bunların her biri farklı bir renktedir, yani bir renkten on iki bin tane, bir başka renkten de on iki bin tane vardır ve bunlar birbirlerinden on üç değişik renkle ayırt edilir; ve bunlar taşlarla ve incilerle ve başka güzel şeylerle çok görkemli bir şekilde süslenmiştir, dolayısıyla çok değerlidirler. Ayrıca her birine çok güzel ve büyük değerde altın bir kemer, *camut*[254] denen deriden bir çift çizme ve gümüş ipliklerle çok ustaca süslenmiş bir şapka vermiştir, bunlar çok güzel ve çok pahalıdır. Hepsinin öyle güzel ve görkemli süslemeleri vardır ki bunları giydiklerinde her biri bir krala benzer. Her şenlikte bu on üç giysiden hangisini giymeleri

[253] Kubilay'ın gardırobunu ayrıntılı olarak sayıp dökmeye kadar varan hanedan yıllıkları Marco Polo'nun tarif ettiği seremonileri doğrular.

[254] Sözcük Farsçadaki *kımuhl*'dan gelir ve bir tür kumlu sahtiyanı belirtir.

gerektiği onlara emredilir. Büyük Efendi'nin de baronları gibi on üç giysisi vardır, yani renk bakımından böyledir, ama bunlar daha görkemlidir, daha değerli ve daha iyi süslenmiştir. Bu nedenle o da baronları gibi giyinmiştir.

İmdi, size on iki bin baronun beylerinden aldıkları on üç giysiyi anlattım; hepsi toplam, size anlattığım kadar değerli ve pahalı yüz elli altı bin giysi eder ve öyle büyük bir servet değerindedirler ki bu servetin miktarını anlatmak olanaksızdır ve bu servete kemerler ve çizmeler dahil değildir, ki bunlar da büyük servet eder. Ve tüm bunları Büyük Efendi, şenliği çok soylu ve muhteşem olsun diye yapmıştır.

Ve yine size unuttuğum ve kitabımızda anlatılmaya değecek kadar büyük bir mucize gibi gözüken bir şeyi anlatacağım. Bilin ki Büyük Han size yukarıda anlattığım şöleni ve töreni yaptığında Büyük Han'ın önüne büyük bir aslan getirilir. Ve aslan Büyük Efendi'yi görür görmez önüne yatar, derin bir alçakgönüllülük gösterir ve onu efendi olarak kabul ettiğini belirtir. Alıştırılmış olduğundan, önünde zincirsiz durur; kralın ayakları dibine bir köpek gibi sakince yatar; bunun hayranlık verici bir durum olduğu açıktır.

İmdi, bunu bırakalım ve size, işiteceğiniz gibi Büyük Efendi'nin yaptırdığı büyük avı anlatalım.

XCI. Büyük Han Kendisine Av Eti Getirmelerini Adamlarına Nasıl Emretti

İmdi, doğru olduğunu bilin ki Büyük Bey; Cathay başkentinde kaldığı sürece -aralık, ocak ve şubat aylarında- ikametgâhının çevresinde altmış günlük mesafede bulunan herkesin avlanmasını ve kuşlara tuzak kurmasını emreder. Ve insanların ve toprakların tüm beylerine, yakalanan her büyük baş hayvanın, yaban domuzu, geyik, alageyik, ayı ve diğerlerinin ve kuşların kendisine getirilmesini emreder, yani bu büyük hayvanların önemli miktarı ona götürülmelidir. Hayvanları köpeklerle öldürürler, ama çoğunluğunu oklarla öldürürler. Ve Büyük Efendi'ye sunmak istedikleri hayvanların karınlarından bağırsaklarını çıkarırlar, sonra onları arabaların ya da gemilerin üzerine koyarlar ve Bey'e yollarlar. Otuz günlük mesafeye kadar olan herkes bunu yapar, bu da çok hayvan eder... Ve altmış

günlük mesafede bulunanlar ise ona hiç et göndermezler, çünkü yol çok uzundur, ama perdahlanmış ve hazırlanmış tüm derileri, ordusu için gereken tüm silahları yaptırsın diye Bey'e yollarlar.

İmdi, size nasıl avlandıklarını anlattık. Büyük Efendi'nin kendi zevki için ava götürdüğü vahşi hayvanları anlatacağız.

XCII. Burada Hayvanları Yakalamak Üzere Eğitilmiş Aslanlar, Leoparlar ve Vaşaklar Anlatılmakta ve Akdoğanlar, Şahinler ve Diğer Kuşlar Hakkında Konuşulmaktadır

Yine bilin ki Büyük Efendi'nin çok sayıda leoparı vardır, bunlar avda ve hayvanları yakalamada iyidirler. Ayrıca çok sayıda vaşağı da vardır, bunlar da hayvanları yakalamak üzere yetiştirilmiştir ve avda çok yararlıdırlar. Çok büyük, Babil'dekilerden daha iri çok sayıda aslanı vardır. Bunların derileri çok güzel ve renkleri çok hoştur, çünkü boydan boya siyah, lâl rengi ve beyaz çizgilidirler;[255] bunlar yaban domuzu ve vahşi öküzleri, ayı ve yaban eşeklerini ve geyikleri ve karacaları ve diğer hayvanları yakalamak için de eğitilmiştir. Ve aslanların yakaladığı bu vahşi hayvanların seyrine doyum olmadığını söylüyorum size. Çünkü bilin ki Bey aslanlarla ava gittiğinde bunlar; arabaların üzerinde, kafeslerde taşınırlar, onlarla birlikte de küçük bir köpek bulunur, bu köpekle birlikte eğitilmişlerdir. Rüzgâra karşı götürülmeleri gerekir, çünkü eğer av hayvanı onların kokusunu alırsa hiç beklemeden kaçar. Ayrıca kurtları, tilkileri, geyikleri, karacaları, tavşanları ve başka küçük güzel hayvanları yakalamak için yetiştirilmiş çok sayıda güçlü kartalı da vardır. Kurtları yakalamak için yetiştirilmiş olanlar çok büyük ve güçlüdür, çünkü bilin ki kurt ne kadar büyük olursa olsun o kartalların elinden kurtulmasına imkân yoktur.

İmdi, size işittiklerimizi anlattık. İmdi, size Büyük Efendi'nin ne kadar çok iyi yetiştirilmiş köpeği olduğunu da anlatacağım.

---

[255] Marco Polo'nun aslanları görünüşe bakılırsa kaplandırlar.

XCIII. Burada Yazar, Av Köpeklerinin Başında Bulunan İki Kardeşi Anlatmaktadır

Büyük Bey'in, kardeş olan iki baronu olduğu doğrudur, birinin adı Bayan'dır, diğerininki Mingan. Onlara *cuiucci*[256] denir, Tatarcada çoban köpeklerinin bakıcısı demektir. Her birinin emrinde on bin kişi vardır; birine bağlı olan on bin kişi aynı renk giyer, ötekine bağlı olan on bin de aynı renk, yani lâl rengi ile gök mavisi. Her zaman bu giysileri giymezler, yalnızca Büyük Efendi'yle birlikte ava gittiklerinde giyerler; bu on bin kişi arasında iki bininin bir ya da iki iri çoban köpeği vardır, böylece çok sayıda çoban köpekleri vardır. Ve Büyük Efendi ava gittiğinde bu kardeşlerden biri, on bin adamı ve beş bin köpeğiyle onun solunda durur ve öteki kardeş de on bin adamı ve köpekleriyle sağında durur. Bey ve baronları av yapılan büyük bir düzlüğün ortasında dururlar. Hepsi yan yana bir süre giderler ve böylece tüm gün ülkede yol alırlar, çok kalabalıktırlar... Bu şekilde düzene girdiklerinde birbirlerine doğru geri gelirler, sonra da Bey'e doğru ilerlerler ve köpeklerini serbest bırakırlar ki bu şekilde ancak pek az vahşi hayvan kaçabilir. Bu avı ve bu avcıların ve bu köpeklerin halini görmek gerçekten hoş bir şeydir, çünkü size derdim ki Büyük Efendi baronlarıyla birlikte ata binerek geniş düzlüklerinin ortasında avlandığında, bu iri köpeklerin bazılarının ayı, yaban domuzu, geyik ve diğer hayvanları avlayarak geldiklerini görürsünüz. Her iki tarafta da görülür bu, bunu görmek çok hoş bir tablo oluşturur ve Büyük Han bundan büyük zevk alır. Bu iki kardeş ekim ayından mart sonuna kadar, Büyük Han'ın sarayına her gün bin baş av hayvanı ve kuş sağlamakla yükümlüdürler, bıldırcınlar hariç, ayrıca da getirebildikleri kadar balık getirirler, bir yemekte üç kişinin doymuş olmak için yiyebileceği kadar balığı bir baş olarak hesaplarlar.

Size av köpekleriyle ilgili durumu anlattım. İmdi, size diğer üç ayda Büyük Efendi'nin yaptıklarını anlatacağım.

---

[256] Moğolca *guyuktçi* ve Çince *kueirch'ih* aslında koşucu anlamına gelir. Böyle bir birlik o dönemde Çin'de kurulmuştu. Birlik reisinin adı Mingan'dı, bu da Marco Polo'nun verdiği ada denk düşer.

XCIV. Burada Büyük Han'ın Av Hayvanlarını ve Kuşları Yakalamak İçin Nasıl Ava Gittiği Anlatılıyor

Ve Büyük Han, Hanbalık şehrinde üç ay kaldıktan sonra mart ayında oradan ayrılır ve güneye doğru kırlarda ilerleyerek iki günlük mesafedeki Okyanus Denizi'ne kadar gider. Kendisiyle birlikte iki bin doğancıyı da götürür ve beş yüz sunguru, doğanı, tepeli akdoğanı da yanına alır; ve ırmakların üzerinde kuş avlamak için çok sayıda çakırdoğan da götürürler. Ama tüm bunları kendisiyle birlikte tek bir yerde tuttuğunu sanmayın; yüz, iki yüz adımlık bir çevreye, ya da canının istediği mesafeye dağıtır bunları. Ve bunlar kuşları avlarlar ve en büyük bölümünü Büyük Efendi'ye getirirler. Ve size diyorum ki Büyük Efendi tepeli akdoğanları ve çakırdoğanlarıyla böyle avlanarak ilerlerken, ovaya ikişer ikişer yerleşmiş on bin adamı vardır ve bunları kendi dilinde *toscaor*[257] diye adlandırır, bizim dilimizde kuş gözcüsü demektir; böylece iki iki dağılarak geniş bir alanı gözlerler ve her birinin bir çığırtkan kuşu ve bir başlıklı pelerini vardır, böylelikle kuşları çağırıp yanlarında tutabilirler. Ve Büyük Efendi; yanındakilerle birlikte kuşlarını serbest bıraktığında, onların peşlerinden gitmeye hiç ihtiyaç duymaz; çünkü oraya buraya dağılmış bu adamlar onları öyle iyi gözlerler ki kuşlar bu adamların gitmedikleri bir yere gidemezler; ve kuşların yardıma ihtiyacı olduğunda en yakında olanlar hemen yardıma koşarlar.

Büyük Efendi'nin tüm kuşlarının ve diğer baronlarınkilerin bacaklarına küçük gümüş bir tablet bağlanmıştır, bunun üzerinde kuşun kime ait olduğu kazılıdır. Ve bu şekilde kuş tutulduğunda tanınır ve kiminse ona verilir. Ama kime ait olabileceği bilinmiyorsa adı *bulargıcı*[258] olan bir barona getirilir, bu adın anlamı sahibi bilinmeyen şeylerin bekçisi demektir. Ve size diyorum ki eğer tesadüfen bir at bulunsa ya da bir kılıç ya da bir kuş ya da başka bir şey ve kime ait olduğu biliniyorsa o şey hemen o barona götürülür; o da alır ve sahibi geri isteyene kadar titizlikle muhafaza eder. Ve bulan kişi, bulduğunu hemen o barona götürmezse hırsız kabul edilir. Ve bir

---

[257] Sözcük saptanamamıştır, Marco Polo'nun yorumuna tâbi olmak gerekir.

[258] Türkçe ad, daha ziyade "bulan" anlamına gelir.

şey kaybedenler, aramak için bu barona giderler, o da kayıp nesne ondaysa hemen teslim eder. Ve bu baron her zaman sancağı havada, en yüksek yerde durur, böylece bir şey kaybedenler ya da bulanlar onun nerede olduğunu hemen görebilirler. Ve bu şekilde, kaybolan her şey bir süre sonra bulunmuş ve geri verilmiş olur.

Ve Büyük Efendi Okyanus Denizi yakınındaki bu yolu takip ettiğinde, çok kalabalık hayvan ve kuşların sayısız güzel manzarasını seyredebilir ve dünyada buna değen eğlence yoktur. Ve Büyük Efendi her zaman dört fil üzerinde gider, bunların üzerinde ağaçtan çok güzel bir evi vardır, evin içi dövme altından kumaşlarla kaplıdır ve dışı da aslan postlarıyla kaplıdır. Büyük Efendi ava giderken hep orada kalır, çünkü gut hastalığından rahatsızdır. En iyi on iki akdoğanı hep orada tutar. Ve birçok baron da Bey'e eşlik etmek ve onu eğlendirmek için sürekli orada kalırlar. Fillerin etrafında ona eşlik eden başka baronlar da atla ilerlerler. Ve yine size diyorum ki eğer Büyük Efendi fillerin üzerindeki bu odanın içindeyse ve bazı baronlarla, etrafında ata binenlerle sohbet ediyorsa onlar geçmekte olan sülünleri, turnaları ve başka hayvanları fark ederlerse bunları kralla birlikte olan doğancılara gösterirler ve ona bağırırlar: *"Bey! Turnalar geçiyor!"*

Büyük Efendi, derhal odanın tepesini açtırarak turnaları görür, istediği akdoğanları alır ve turnaların ardından salar. Çoğu zaman, bu akdoğanlar; uzun süre mücadele ettikten sonra turnaları yakalarlar ve Büyük Bey'in önünde öldürürler. Ve Bey bunu görür; daima odasında, yatağının üzerine oturmuş durmaktadır ve bu onun için çok büyük zevk ve eğlencedir; etrafında at koşturan diğer baron ve şövalyeler için de böyledir. Ve bilin ki böyle bir şeyin olabileceğini kimse hayal edemez, dünyada hiç kimse Büyük Bey'in yaptığı gibi eğlenip zevk alamaz, kimsenin bunu yapabilecek gücü de yoktur.

Ve birkaç saat avlanarak yol aldığında ve Caccia Modun[259] denen bir yere vardığında asker çadırlarının ve kendi çadırlarının, oğullarının, atlı baronlarının, doğancılarının ve sevgililerinin çadırlarının düzenli biçimde kurulduğunu görür, ki bunlar çok güzel ve çok zengin on bin çadırdan fazladır. Ve size bu çadırın nasıl yapıldığını anlatacağım; çadır size anlatacağım kadar büyüktür. Öncelikle, sa-

[259] Bu yer, muhtemelen bölümün başında Marco Polo tarafından koordinatları belirtilmiş olan yerdir, ama ayrıca saptanamamıştır.

ray çadırı öyle büyüktür ki bin şövalye orada toplanabilir. Bu çadırın kapısı güneye dönüktür. Ve bir giriş holüne benzer bu salonda baronlar ve diğer insanlar kalırlar. Buna da bir başka çadır bitişiktir ve bu da batıya doğrudur ve bunda da baronlar ve öteki insanlar kalırlar. Buna da bir başka çadır bağlıdır ve Bey biriyle konuşmak istediğinde onu içeri getirir. Büyük salonun arkasında büyük ve güzel bir oda vardır, burada Büyük Efendi uyur ve bu da ilk ikisine bitişiktir. Başka çadırlarda da başka salonlar vardır, ama bunların büyük çadırla ilişkisi yoktur. Çünkü hakikaten bilin ki size anlattığım iki salon ve onun uyuduğu oda size anlattığım gibi yapılmıştır. Her iki salonun çok güzel işlenmiş ve yaldızlı koku ağacından üç sütunu vardır; dışarıdan hepsi çok güzel aslan postuyla kaplıdır, çünkü hepsi lâl, siyah ve beyaz çizgilidir; ve bunlar doğal renklerdir, çünkü bu bölgelerde bu şekilde çizgili sayısız aslan vardır; bunlar öyle iyi düzenlenmiştir ki ne rüzgâr ne yağmur zarar verebilir. İçerideki her şey kakım ve samurdandır, çünkü dünyanın en güzel ve en zengin ve en değerli kürkleri buradadır. Hiç kuşku yok, bir erkek giysisi için gerekli kakım derisi miktarı, eğer en iyi kaliteyse iki bin Bizans altını değerindedir, ikinci kaliteyse bin Bizans altını eder. Tatarlar, kendi dillerinde buna derilerin kraliçesi derler. Bunlar bir kokarca derisi boyundadır, Ve Büyük Efendi'nin iki büyük salonu bu iki tür deriden yapılmıştır, öyle bir sanat ve ustalıkla yapılmıştır ki görmeye değer. Ve Bey'in uyuduğu odanın da dışı aslan postundan, içi kakım ve samur kürkündendir ve çok görkemli bir şekilde yapılmış ve düzenlenmiştir. Ve salonları ve odayı tutan halatların hepsi ipektendir. Bunlar öyle değerlidir ve öyle masraflıdır ki bu üç çadırın masrafını küçük bir kral karşılayamaz!

Etraftaki tüm diğer çadırlar, gayet iyi düzenlenmiş ve kurulmuştur. Bey'in eşlerinin, oğullarının ve sevgililerinin ve diğer insanların da zengin çadırları vardır. Onların da akdoğanları ve şahinleri vardır, başka kuşları ve hayvanları ve hatta muhafızları vardır. Daha ne anlatayım size? Hakikaten bilin ki bu karargâhta çok sayıda insan vardır ve her türden, çok fazla sayıda çadır vardır, bunları görmeye insan doyamaz, çünkü her gün çok uzaktan ve her taraftan gelen çok sayıda insan dikkate alındığında, insan kendini gerçekten de şehirlerin en iyisinde sanır. Bey bu ordugâha tüm maiyetini de beraberinde getirir, nişancılar ve astrologlar, şahin yetiştiricileri ve diğer görev-

liler ve aynı zamanda bu kadar çok sayıda insan için gereken her türlü erzak satıcıları ve aynı zamanda herkes de âdet olduğu üzere tüm ailesiyle birlikte gelir. Yine de her şey Hanbalık'ta, başkentin ortasında olduğu gibi iyi düzenlenmiş ve yerleştirilmiştir.

Ve bilin ki bu ülkeye bizim Paskalya'mız civarında gelen Bey, ilkbaharın ilk kıpırtılarına kadar burada kalır. Bu süreye kadar, göllerde ve nehirlerde kuş avlamaya devam eder ve turnaları ve kuğuları, balıkçılları ve diğer kuşları yeterli miktarda yakalar. Ve civardaki bunca yere yayılmış tüm bu insanlar avlanmaktan başka bir şey yapmazlar ve her gün ona av eti ve av hayvanı getirirler. Büyük Han burada bu süreye kadar dünyanın en büyük eğlencesi ve zevkleri içinde kalır; bunu görmeden buna inanacak insan dünyada yoktur. Öylesine büyük, görkemli ve mutluluk dolu bir eğlencedir ki bu, size söylediğimden bile fazladır.

Ve size başka bir şey daha anlatıyorum: Büyük Han'ın tüm yurtluğundaki tek bir tacir, tek bir imalatçı, yurttaş ya da köylü, yani kimse, kim olursa olsun bir çakırdoğanı, bir şahini ya da bir av kuşunu ya da bir av köpeğini kendi zevki için alamaz. Ve bu yasak, Büyük Efendi'nin kaldığı yere yirmi günlük uzaklıktaki her yer için geçerlidir. Hatta bir baron, bir şövalye ya da soylu biri bile olsa doğancılar komutanının hizmetine girmeden ya da akla yatkın bir ayrıcalığı olmadan avlanmaya cesaret edemez. Ama tüm diğer vilayetlerde, herkesin avlanma ve köpekleriyle ve kuşlarıyla dilediklerini yapma hakları vardır. Ve, yine gerçeği bilin ki Büyük Efendi'nin beyliğindeki tüm topraklarda hiçbir kral, hiçbir baron, hiçbir kimse tavşan, karaca, geyik, alageyik, ya da benzer hayvanları mart ile ekim sonu arasında avlamaya ya da yakalamaya cesaret edemez; çünkü bu dönemde üreyecek ve çoğalacaklardır. Ve kim ki bu kurala karşı çıkar şiddetle cezalandırılır, çünkü Bey böyle kural koymuştur; ve size diyorum ki onun buyruğuna öyle kusursuz itaat edilir ki koşan ve uçan hayvanlar bol bol çoğalırlar; ülke bunlarla dolar, Efendi'nin kendisinde de bunlardan dilediği kadar olur, tavşanlar, geyikler ve size sık sık adını andığım diğer hayvanlar insana kadar çekinmeden gelirler, çünkü insan onları asla yaralamaz ve fenalık yapmaz; ve bir yol üzerinde uyuklayan bir hayvana rastlandığında bile asla ona dokunulmaz; ama size belirttiğim tarihten sonra, herkes dilediğini yapabilir.

İşittiğiniz gibi Büyük Efendi burada aşağı yukarı Paskalya'ya kadar kalır; ve bu şekilde kaldıktan sonra tüm adamlarıyla birlikte yola çıkar ve geldiği yoldan, her zaman büyük zevk ve sevinçle avlanarak ve kuşlayarak dosdoğru Hanbalık şehrine geri döner.

XCV. Büyük Han Sarayı Nasıl Toplar ve Büyük Şölenler Yapar

Büyük Han, başkenti Hanbalık'a vardığında esas sarayında üç gün kalır, daha fazla kalmaz. Çok büyük şölen yapar, görkemli toplantılar düzenler ve zengin sofralar kurar. Karılarıyla ve çevresindeki herkesle büyük şenlikler ve eğlenceler düzenler. Sonra buraya davet edilmiş olan herkes evine döner.

Böylece, Hanbalık'taki sarayından, daha yukarıda size sözünü ettiğim ve adı Ciandu olan, içinde kendi bahçesi ve bambudan sarayı bulunan, tüy döken akdoğanlarını barındırdığı ve sıcaklar nedeniyle kendisinin de yazın kaldığı, kendine yaptırmış olduğu şehre doğru yola çıkar.

Orada haziranın ilk gününden ağustosun yirmi sekizine kadar kalır ve yukarıda size dediğim gibi, beyaz kısraklarının sütünü dağıttırdığında yola çıkar. Ve böylece başkenti Hanbalık'a geri döner. Ve burada, size dediğim gibi, altı ay kalır: eylülde doğum günü şenliği düzenler, sonra ekim, kasım, aralık, ocak ve şubatta burada kalır. Size yukarıda çok gerçek olarak anlattığım gibi bu şubat ayında yeni yıl için büyük şölen yaparlar, buna Beyaz Şenlik derler. Sonra, Büyük Han avlanarak ve kuşlayarak Okyanus Denizi'ne doğru gider, size anlattığım gibi, martın birinci gününden mayısın ortasına kadar orada kalır; sonra, yukarıda dendiği gibi, üç günlüğüne başkentine geri döner ve bu üç gün boyunca karılarıyla büyük şenlikler yapar ve büyük meclisler toplar ve büyük eğlenceler düzenlenir; çünkü Büyük Efendi'nin bu üç ülkede büyük törenler düzenlediğini görmek harikulade bir şeydir. Sonra size söylediğim gibi yola çıkar. Öyle ki tüm yıl böyle geçer: Altı ay başkenti Hanbalık'ta, esas sarayında kalır; -bu aylar eylül, ekim, kasım, aralık, ocak, şubattır- sonra, denizin yakınında büyük ava gider ve burada mart, nisan, mayıs boyunca kalır; sonra Hanbalık'taki sarayına geri döner ve burada üç gün kalır; sonra inşa ettirmiş olduğu ve bambu sarayının bulunduğu Ciandu

şehrine gider ve orada haziran, temmuz, ağustos ayları boyunca kalır; sonra başkenti Hanbalık'a döner. Ve bütün yıl böyle devam eder: altı ay kendi şehrinde ve üç ay avda ve üç ay sıcaklar nedeniyle bambu sarayında. Böylece, başka hiçbir yere gitmeksizin, keyfine göre eğlenerek yaşamını hep böyle sürdürür.[260]

XCVI. Burada Hanbalık Şehri, Bu Şehrin Büyük Ticaret Yaşamı ve Buranın Nasıl İnsanlarla Dolu Olduğu Anlatılmaktadır

Ve şimdi size bu Hanbalık şehrinde, hem dışarıda hem içeride çok sayıda ev ve insan olduğunu anlatacağım. Ve bilin ki kapı sayısı kadar mahalle vardır ve bunların sayısı on ikidir; bunlar öyle büyüktür ki her kapınınki ötekine kadar uzanır ve uzunlukları üç ya da dört mildir. Öyle ki hiç kimse bunları sayamaz. Mahallelerde şehirdekinden daha çok insan vardır.[261] Tacirler ve işleri için buraya gelen diğer insanlar bu mahallelerde kalırlar; ve çok sayıda insan gelir. Bey'in sarayı nedeniyle gelenler -ve nerede sarayını kurarsa oraya her taraftan çeşitli nedenlerle insan gelir- olduğu gibi şehri mükemmel bir pazar olarak görenler de gelir. Her türden insana bir kervansaray ayrılmıştır, tıpkı Lombardiyalar için bir, Germenler için bir ve Fransızlar için bir kervansaray gibi.

Ve yine size diyorum ki bu mahallelerde, Büyük Efendi'ninki hariç, şehirdeki kadar güzel evler ve saraylar vardır. Ve bilin ki ölen hiç kimsenin şehirde gömülmesine izin verilmez. Eğer ölen bir putperestse, tüm mahallelerin dışındaki *uzak* bir yere götürülüp cesedi yakılır. Diğer ölülere de bu yapılır: Eğer ölen ölülerin gömüldüğü bir başka inançtansa Hıristiyanlarda, Sarrazenlerde ve diğerlerinde olduğu gibi, yine şehrin ve mahallelerin dışında gömülür, şehir daha eğlenceli ve sağlıklıdır.

Yine size bir şey anlatacağım: Hiçbir günahkâr kadın şehrin içinde kalmaya cesaret edemez, yani para karşılığı erkeklere hizmet veren kadınlar; ama bunların hepsinin mahallelerde kaldıklarını

[260] Bu git-gel, yıllıklar tarafından da aynı kesinlikte ve tekrarlamalarla doğrulanmıştır.

[261] 1270 yılında yapılan bir sayım 147.590 aile belirtir. Çinli yazarların öne sürdüğü gibi aile başına ortalama sekiz kişi düştüğü kabul edilirse, 1.200.000 kişiye erişilir.

size söylüyorum. Ve bilin ki bu kadınlar kimsenin inanamayacağı kadar çok sayıdadır, sayılarının yirmi bin olduğunu söylüyorum size, hepsi de para karşılığı erkeklere hizmet verirler ve hepsi de geçimlerini bundan sağlarlar. Her gün buraya gelip giden yabancıların ve tacirlerin kalabalık sayısı nedeniyle hepsi iyi durumdadır. Onların bir genel komutanları vardır ve her yüz ve her bin kadın için bir şefleri vardır, bunlar da genel komutana karşı sorumludurlar. Ve bu kadınların bir komutanlarının olmasının nedeni şudur: Elçiler işleri için Büyük Han'ı görmeye her geldiklerinde, kalma masraflarını o karşılar -en tatmin edici şekilde ağırlanmaları temin edilir- bu komutan söz konusu elçilere ve maiyetindekilere her gece bir orospu bulmak zorundadır, bu da her gece değişir ve karşılığında para ödenmez, çünkü bu, orospuların Büyük Han'a ödedikleri vergidir. Böylece, Hanbalık'ta çok sayıda insan olduğunu anlayabilirsiniz, çünkü fahişe kadınlar da size anlattığım gibi çok sayıdadır. Ve şunu da gerçekten bilin ki bence, bu kadar çok tacirin geldiği, bu kadar değerli ve paha biçilmez şeyin bunca bol miktarda geldiği dünyada böyle başka bir şehir daha yoktur. Size bunu söylüyorum. Öncelikle, Hindistan'dan gelen pahalı erzağı anlatacağım size: Değerli taşlar, inciler, ipek ve baharatlar; sonra Cathay vilayetinin, Mangi vilayetinin ve çevredeki diğer vilayetlerin tüm güzel ve pahalı erzağı; ve bu, burada oturan Bey sayesindedir ve soylu hanımlar ve baronlar ve şövalyeler, ki çok sayıdadırlar, ve hem saray için hem şehir için, ve orada olan herkes için orada bulunan Bey'in çok sayıdaki silahlı askeri, çünkü Büyük Bey sarayını orada kurmaktadır ve de şehir çok iyi durumdadır, sayısız güzel vilayetin ortasındadır. Her şeyden bu kadar çok miktarda gelmesi olağanüstü bir şeydir. Ve şunun doğru olduğunu bilin ki her gün bu şehre yalnızca ipek yüklü binden fazla araba girmektedir, çünkü burada ipek ve simden çok kumaş imal edilmektedir. Ve bu mucize değildir, çünkü çevredeki bölgelerde hiç keten yoktur: bu nedenle her şeyi ipekten yapmak uygun düşmektedir. Bununla birlikte, bazı yerlerde pamuk ve kenevir olduğu da doğrudur, ama yeterli miktarda değildir; ama, keten ya da pamuktan daha değerli olan büyük miktarda ucuz ipekleri olduğu için diğerlerini çok üretmezler.

Dahası, bu Hanbalık şehrinin etrafında, uzakta ya da yakında, iki yüzden fazla başka şehir vardır ve sakinleri de bu şehirlerden, iki

yüz mil mesafeden gelir, ihtiyaç duydukları sayısız şeyi bu şehirden satın alırlar. Ve onların çoğu, saray burada kurulduğunda, şehir için gerekli yiyecek maddelerini getirip satarak yaşarlar. Size anlatılan bu kadar çok şeyin bu Hanbalık şehrinde meydana geliyor olmasında şaşırtıcı hiçbir şey yoktur, öyle ki burası çok büyük bir ticaret merkezidir.

Bu harikuladelik size iyice ve ustalıkla gösterildiğine göre, imdi, yine bu Hanbalık şehrinde yapılan kâğıt ve madeni paralar anlatılacaktır; ve Büyük Efendi'nin daha fazlasını nasıl yapabildiği ve size söylediğimden ya da bu kitapta söylenenden daha fazlasını harcayabildiği açıkça gösterilecektir, çünkü bunları söylesem benim sağduyuyla konuştuğuma inanmazsınız.

XCVII. Büyük Han, Nasıl Para Yerine Kağıdı Harcatıyor

Büyük Efendi'nin bir şekilde Para'sının[262] bu Hanbalık şehrinde olduğu gerçektir ve öyle işlemektedir ki Büyük Han'ın simyaya eksiksiz hakim olduğu söylenebilir; size bunu göstereceğim.

İmdi, bilin ki Büyük Han size anlatacağım şekilde para yaptırır; adamlarına bizim dut ağacı dediğimiz ve onların ise *gelsıs* dedikleri ağaçların kabuklarını soydurtur, ipek yapan kurtlar bunların yapraklarını yemektedir ve bunlar öyle çok sayıdadır ki tüm kırlar bunlarla doludur. Dış kalın kabuk ile ağaç arasındaki ince deriyi alırlar, beyazdır bu; bu ince deriyle, pamuktan kâğıt benzeri yapraklar yaparlar ve bunların hepsi siyahtır. Ve bunlar yapıldığında, onları şu şekilde kestirir: onlardaki en küçük para yaklaşık olarak küçük *tornesel'in* yarısı değerindedir ve bir sonraki biraz daha büyük olanı bir *tornesel'dir,* sonraki biraz daha büyük olanı, Venedik altınının yarım büyüğüdür; bir sonraki bir büyük altın, bir sonraki iki büyük altın, bir sonraki beş büyük altın, bir sonraki on büyük altın, bir sonraki bir Bizans altını, bir sonraki iki Bizans altını, bir sonraki üç Bizans altını ve böylece on Bizans altınına kadar çıkar. Tüm bu yapraklar Büyük Bey'in mührünü taşırlar, yoksa hiç değerleri olmaz. Bunlar, sanki saf altın ya da gümüşmüş gibi garantili ve formalitelerle imal edilmişlerdir, çünkü bu iş için seçilmiş çok sayıda görevli her kâğıt

[262] Burada sözcük elbette darphane anlamında kullanılmaktadır.

paranın üzerine adlarını yazarlar, her biri kendi işaretini getirir ve her şey gerektiği gibi yapıldığında Bey'in atadığı şefleri, kendisine emanet edilmiş olan mühre zincifre basar ve mührü de paraya basar; ve zincifreyle nemlendirilmiş mühür biçimi burada basılı olarak kalır: O zaman bu para geçerli olur. Ve eğer biri bunun sahtesini yapmaya kalkarsa üçüncü kuşağa kadar ölüm cezasına çarptırılacaktır. Kâğıt paranın üzerine amacına bağlı olarak farklı işaretler basılır. Ve öyle büyük miktarlarda para basılır ki dünyanın tüm hazinelerini ödese bile bu ona hiçbir şeye mal olmaz.[263]

Ve bu kâğıt paralar size anlattığım gibi yapıldığında Büyük Han ödeyeceği her şeyi öder ve efendisi olduğu tüm vilayetlere ve krallıklara ve ülkelere bunları dağıttırır; ve kimse bunları reddetmeye cesaret edemez, çünkü bu, reddedenin yaşamına mal olabilir. Ve diğer krallıklardan hiç kimse Büyük Han'ın topraklarında başka para veremez. Ve ayrıca size diyorum ki onun yasalarına bağlı yaşayan herkes yaptığı işin karşılığı olarak bu kâğıt paraları seve seve alır, çünkü gittikleri her yerde erzak ve inciler, değerli taşlar, altın ve gümüş için, taşıdıkları her şey için, satın aldıkları ya da sattıkları her şey için, değerleri ne olursa olsun, sanki gerçekten altın ya da gümüştenmiş gibi, bununla ödeme yaparlar. Ve size dahasını da söylüyorum: Bunlar öyle hafiftir ki on Bizans altını değerindeki kâğıt para, bir altın ağırlığında bile değildir...

Ve yine size diyorum ki yılda birçok kez Hindistan'dan ya da başka yerden çok sayıda tacir, incilerle, değerli taşlarla, altın ve gümüşle, ipek ve sırma kumaşlarla gelir; ve şehirde Büyük Efendi'den başka kimseye hediye getirmez. Ve Büyük Efendi, bu şeyleri kontrol ettirmek için mesleklerinin erbabı, seçilmiş on iki bilge adamını çağırtır; tacirlerin getirdikleri mallara titizlikle bakmalarını ve değerleri ne kadar gözüküyorsa o kadar ödeme yapmalarını emreder. Bu on iki bilge adam eşyalara bakarlar ve bunlara değer biçtiklerinde saptadıkları değeri onlara, size anlattığım bu kâğıt paralarla ödetir. Tacirler bunları seve seve alırlar, çünkü bir başkasından bu kadar kazanamayacaklarını gayet *iyi* bilirler, dahası kendilerine nakit para ödenmiştir ve de daha sonra bunları o vilayette olduğu gibi Büyük

[263] Tanglar hanedanına tarihlenen (618-905) bu dönem hakkında kâğıt para basımına dair, her yıl dolaşıma sokulan para miktarı da dahil olmak üzere tüm ayrıntılara sahibiz.

Efendi'nin tüm topraklarında da satın almak istedikleri her şeyle değiştirebileceklerdir. Ve aynı zamanda bu para yollarda yanlarında taşımak için başka her şeyden daha hafiftir. Ve size hiç hatasız anlatıyorum ki bu tacirler yıl boyu defalarca dört yüz bin Bizans altını değerinde mal getirirler; ve Büyük Efendi her yıl bunlardan sayısız miktarda satın alır, ve tüm bunları, işittiğiniz gibi, kendisine pek aza, hatta hiçe mal olan bu kâğıt paralarla ödetir.

Ve yine size diyorum ki yılda defalarca, Hanbalık şehrinde bir ferman dolaştırılır, buna göre değerli taşlara, incilere, altın ve gümüşe sahip olan herkes bunları Büyük Efendi'nin Para Sarayı'na getirmek zorundadır. Ve bunu seve seve yaparlar ve öyle bol getirirler ki saymanın imkânı yoktur, ve hepsinin karşılığı hiç vakit geçirmeden ve hiç eksiksiz kâğıt para olarak ödenir. Ve bu şekilde Büyük Efendi tüm topraklarındaki tüm altın ve gümüşe, değerli taşlara ve incilere sahip olur.

Ve yine size anlatılması hoş bir şey söylüyorum. Bu kâğıt paraları uzun süre yanında taşıyıp da -çok dayanıklı olsalar da- yırtılmış ya da yıpranmış olduğunu görenler, onları Para Sarayı'na götürürler ve bunlar orada yenileri ve yıpranmamış olanlarıyla değiştirilir, ama bu kişiler paranın yüzde üçünü hazineye bırakmak zorundadırlar. Ve yine size tuhaf bir olay anlatacağım, bunu da kitabımıza koymak yararlıdır. Eğer bir adam kendine yemek takımı, kemer ya da başka güzel şeylerden yaptırmak için altın ya da gümüş, değerli taş ya da inci satın almak isterse Büyük Efendi'nin Para Sarayı'na yanında bu kâğıtlardan birkaçını götürerek gider ve bunları satın aldığı altın ya da gümüş karşılığı Para Efendisi'ne verir. Kısacası, altın ya da gümüş olarak asla ödeme yapılmaz; ordular ve görevliler bu kâğıt parayla kendilerine yeterli aylıklarını alırlar. İmdi, Büyük Bey'in dünyadaki herkesten daha fazla hazineye nasıl ve niçin sahip olması gerektiğini ve olduğunu size anlattık. Ama size daha fazlasını da söyleyeceğim; dünyadaki bütün beyler bir araya gelseler, Büyük Efendi'nin tek başına sahip olduğu kadar büyük bir zenginliğe sahip olamazlar.

İmdi, size Büyük Efendi'nin nasıl kâğıt para yaptırdığını anlattık ve söyledik; imdi, bu Hanbalık şehrinde ona bağlı büyük beylikleri anlatacağız.

XCVIII. Burada Büyük Han'ın Tüm İşlerine Komutanlık Eden On İki Baron Anlatılmaktadır

Ve bilin ki Büyük Efendi çok büyük ve bilge on iki baron seçti ve orduların yer değiştirmesi, subayların değişmesi ya da bir yere gönderilecek asker sayısını belirlemek ve az çok da savaşın önemine bağlı olarak onları gereken yerlere göndermek gibi ordularla ilgili tüm sorunlarla onları görevlendirdi. Ayrıca, bunların yürekli ve gözüpek savaşçıları, vasat olanları ve yüreksizleri birbirinden ayırmaları gerekir, kimilerini daha yüksek bir rütbeye terfi ettirmeleri ve değersizlerin rütbesini indirmeleri gerekir. Eğer birisi bin kişinin komutanıysa ve savaşta vasat davranmışsa bu baronlar onu böyle bir komutanlığa layık bulmazlar ve onu yüz kişinin komutanı rütbesine indirirler. Eğer soyluca ve erkekçe dövüşmüşse onu daha yüksek bir rütbeye layık görürler, onu on bin kişinin komutanı yaparlar, ama yaptıkları her şeyi Büyük Efendi'nin onayıyla yaparlar. Çünkü birinin rütbesini indirmek istediklerinde Bey'e derler ki *"Falanca bunca onura layık değil!"* Bey cevap verir: *"Bir alt rütbeye indirin onu."* Ve bu yapılır. Ama değerini kanıtlamış birini yükseltmek istiyorlarsa derler ki *"Bin kişinin komutanı falanca on bin kişinin komutanı olmaya layıktır."* Bey onaylar ve ona o rütbeye denk düşen bir komutanlık tableti verir; ve ona çok büyük hediyeler sunar ki ötekileri de o kadar yürekli olmaya özendirmek için.

Bu on iki baronun yönetimine *Thai*[264] denir. Bu, Yüce Divan anlamına gelir, çünkü onların üzerinde Büyük Han'dan başka hiç bey yoktur. Bu on iki barondan başka, on iki baron daha atanmıştır, bunlar her zaman için Büyük Han'ın yanındadır ve bunlara otuz dört vilayetin tüm işleri emanet edilir. Bunların seçilmelerini ve yöntemlerini size anlatacağım.

Öncelikle size dedim ki bu on iki baron sürekli olarak bir arada, Hanbalık şehrindeki bir sarayda kalırlar; saray çok geniş, güzel ve zengindir ve onlar için, görevliler ve hizmetkârlar için çok sayıda salon, oda ve ev vardır; her vilayet için bir yargıç vardır ve onun altında çok sayıda yazıcı ya da noter bulunur, hepsi de bu sarayda kalırlar, her biri kendi evinde. Ve bu yargıç ve yazıcılar, görevli

[264] *T'ai* gerçekten de tüm görevli hiyerarşisini denetleyen yüksek bir mahkemedir.

oldukları vilayetle ilgili her şeyi yaparlar ve bunu da size sözünü ettiğim on iki baronun iradesi ve komutanlığıyla yaparlar. Bir şikayette bulunulduğunda on iki baron bunu Bey'e aktarmak durumundadır ve o da bu konuda en iyi olduğunu düşündüğü şeyi yapar.

Ve bilin ki yine de bu on iki baron size dediğim gibi büyük bir otoriteye sahiptirler. Çünkü yukarıda size sözünü ettiğim tüm bu vilayetlerin valilerini onlar seçerler; yararlı ve yetenekli olduğunu düşündükleri kişileri seçtiklerinde bunu Büyük Efendi'ye bildirirler ve Büyük Efendi de onaylar ve yönetimlerine denk düşen altın bir tableti onlara verir. Ayrıca, haraçların ve gelirlerin genel denetçisi de onlardır ve gelirleri ve ordu hariç tüm diğer işleri onlar denetlerler.

Bunlara Tatarcada *scieng*[265] denir, bunun anlamı Yüksek Mahkeme'dir, çünkü Büyük Efendi'den başka onların üzerinde hiçbir irade yoktur. Kaldıkları saraya da *scieng* denir. Büyük Efendi'nin sarayında olabilecek en yüksek otoriteyi oluştururlar, çünkü dilediklerine en büyük iyiliği yapma ve birçok insana sayısız yarar sağlama yetkileri vardır, bu nedenle çok büyük onura sahiptirler. Kuşkusuz, *scieng* ve *thai* denen bu iki mahkemenin de üzerinde Büyük Han'dan başka efendi yoktur, ama orduların denetimiyle görevli mahkeme olan *thai* en önemli ve tüm diğer beyliklerden daha saygın bir divan olarak kabul edilir.

Ve size vilayetleri adıyla anmayacağım, çünkü bunları kitabımızda açık açık size anlatacağım. Ve bunu bir yana bırakalım ve size Büyük Bey'in habercilerini ve elçilerini nasıl gönderdiğini ve görev yerine çabucak gitmek için atlarının nasıl hazırlandığını anlatalım.

XCIX. Hanbalık Şehrinden Nasıl Birçok Yol Ayrılır ve Sayısız Vilayete Gider

İmdi, hakikat olduğunu bilin ki bu Hanbalık şehrinden sayısız yol ayrılır, bunlar ayrı ayrı sayısız vilayete gider, yani biri falanca vilayete giderken öteki bir başkasına gider. Ve tüm yollar gittikleri vilayetin adına göre birbirinden ayrılır ve bu çok bilgece bir şeydir.

[265] Bu terim, daha ziyade bir Bakanlar Kurulu'na denk düşer, başında da vâris prens olan bir başkan bulunur. Bürokrasinin kraliyet ailesiyle bağı bu şekilde kurulmaktadır.

Ve bilin ki bu yollardan herhangi biriyle Hanbalık'tan yola çıkıldığında -ana ve esas yollardan söz ediyorum size- ve yirmi beş mil gidildiğinde, bu yirmi beş millik yolu almış olan Büyük Efendi'nin habercileri kendi dillerinde *iamb* denen bir konak yeri bulurlar, bu bizim dilimizde at değiştirme yeri anlamına gelir. Her konakta haberciler; çok büyük, güzel ve zengin bir sarayla karşılaşır, burada konaklayabilirler, çünkü bu hanların zengin ipekli kumaşlarla döşenmiş çok zengin yatakları vardır ve yüksek mevkideki habercilere yakışır her şey vardır; ve eğer büyük bir kral buraya gelirse o da burada gayet iyi konaklar. Ve yine size diyorum ki bu konaklarda Büyük Efendi'nin habercileri at değiştirirler, çünkü Büyük Efendi, işleri için dört bir yöne haberci ve elçi gönderdiğinde emirlerine hazır olsun diye her bir konak yerinde dört yüz at bulundurur. Böylece buradan ayrılırken yorgun atı orada bırakabilirler ve yeni bir at alabilirler; bazı noktalarda yalnızca üç yüz at vardır, çünkü bazı noktalarda diğerlerinden çok ata ihtiyaç olabilir. Ve Bey at istediğinde, habercisini herhangi bir konak yerine gönderir ve arzuladığı kadar at gönderilir. Ve yine bilin ki bu konak yerleri size dediğim gibi, her yirmi beş ya da otuz milde bir hazırlanmıştır; ve bunlar size yukarıda anlattığım vilayetlere doğru giden ana yollar üzerindedir.

Ve haberciler yollardan uzak, yabancı, vahşi ve dağlık yerlere gittiklerinde ve buralarda ne ev ne han ne köy bulunduğunda ve şehirler çok uzak olduğunda, Büyük Efendi; buralara konak yerleri ve saraylar yaptırır ve öteki konak yerlerinde ne varsa onları içine koydurur, ne fazla ne eksik ve buralara atlar ve koşumlar koydurur, tüm bunların masraflarını Büyük Han karşılar. Ama bunlar günlerce süren yolculuklardır, çünkü otuz beş mildir, ve kimi zaman kırktan da fazla sürer. Büyük Bey orada yaşayan insanları gönderir, onlar toprağı işlerler ve konak yerinin ulaşımını sağlarlar ve büyük köyler inşa ederler.

Büyük Efendi'nin habercileri, işittiğiniz gibi her yöne büyük bir kolaylıkla giderler ve her evrede hazır konaklama yerleri ve atlar bulurlar, böylece her yerde rahat ederler. Ve gerçekten de yeryüzündeki başka hiç kimsenin, hiçbir kralın, hiçbir imparatorun asla sahip olamayacağı en soylu gurur kaynağı ve en soylu büyüklük budur. Çünkü hakikaten bilin ki bu konak yerlerinde iki yüz binden fazla

at, Büyük Bey'in habercilerinin hizmetinde hazır bulunur. Ve yine size diyorum ki bu saraylar on binden çoktur, size anlattığım kadar zengin döşenmiştir; ve bu öyle harika ve öyle değerli bir şeydir ki gerçekten bunu söylemek ya da yazmak çok güçtür.

Ve eğer biri bu kadar işi yapacak insan olduğundan kuşku duyarsa ve bunların neyle yaşadığını merak ederse ona tüm putperestlerin ve Sarrazenlerin, masraflarını karşılayabildiği koşulda altı, sekiz ve on eş alabildiği ve çok sayıda evladı olabildiği cevabını veririm; her biri otuzdan fazla oğula sahip çok sayıda erkek vardır, her bir oğul silahlı olarak babasının peşinden gelir; ve bunun nedeni eş sayısının çokluğudur. Ama bizde, bir erkeğin yalnızca bir karısı vardır ve eğer kadın kısırsa erkek yaşamını onunla bitirir ve hiç oğlu olmaz; sonuç olarak bizde oradaki kadar çok insan yoktur. Yiyeceklere gelince onlarda atacak kadar çok vardır, çünkü çoğunlukla pirinç, darı ve kuş yemi yerler; özellikle Cathaylılar, Tatarlar ve Mangi vilayetinden olanlar. Bu üç tohum onların ülkesine her ölçünün yüz misli gelir. Bu insanlar hiç ekmek yemezler, yalnızca bu üç tür tohumu süt ya da etle kaynatırlar ve böyle yerler. Onlarda buğday bizdeki kadar verimli değildir; hasadını yaptıkları şeyi yalnızca makarna biçiminde ya da hamur biçimindeki başka yemekler halinde yerler. Onlarda da işlenebilir hiçbir toprak ekilmeden bırakılmaz ve hayvanları hiç durmadan ürer: Kıra gittiklerinde, yanında altı, sekiz ya da daha fazla at götürmeyen kimse yoktur. Niçin bu kadar kalabalık oldukları ve bu kadar büyük bir temel üzerinde yaşayacak şey bulabildikleri kolaylıkla anlaşılır.

Size unuttuğum bir şeyi daha anlatacağım: Bu konuyla ilgilidir ve bunu tekrar tekrar anlatmakta yarar vardır. Bir konak ile diğeri arasına, hangi yol üzerinde olursa olsun, her üç milde bir yaklaşık kırk evin bulunduğu küçük bir köy yerleştirilmiştir, buralarda Büyük Efendi'nin haberciliğiyle görevli koşucular yaşar; bunun nasıl olduğunu size anlatacağım. Bunların büyük bir kemerleri vardır, kemerin her tarafı küçük çanlarla kaplıdır, böylece onlar koştuklarında çok uzaktan sesleri işitilir. Bunlar bizim *sonagloscula* dediğimiz çıngıraklardır. Kral ulakla bir mektup göndermek istediğinde, mektubu bu koşuculardan birine verir ve koşucu da dörtnala koşarak uzaklaşır ve en fazla üç mil gider, yani bir konak yerinden diğerine gider. Bu üç milin sonundaki konakta bekleyen koşucu da onun geldiğini uzak-

tan işitince hemen hazırlanır ve daha o varmadan hazır bekler, o da çanlarla kaplıdır. Öteki geldiğinde onu karşılamaya çıkar, taşıdığı şeyi ve bölge yazıcısının hazırladığı -bunu yapmaya daima hazırdır- küçük bir pusulayı alır ve o da kendi üç milini koşmaya başlar, tâ ki diğer konak yerine varana kadar, o da orada hazır bekleyen bir başka koşucuyu bulur ve her şey önceki gibi yapılır ve böyle devam eder. Ve size diyorum ki bu şekilde, kısa sürede büyük bir mesafe alınmış olur ve çok sayıda istihdam edilmiş olan bu koşucular sayesinde Büyük Efendi bir gün bir gecede on günlük mesafedeki haberlere ulaşır, çünkü koşucular gündüz olduğu kadar gece de koşarlar. Çünkü bilin ki bu koşucular bir gün bir gecede on günlük yol alırlar, ve iki gün iki gecede yirmi günlük haber getirirler; böylece on gün on gecede, yüz günlük mesafeden gelen haberlere ulaşırlar, ki bu da önemli bir şeydir!...

Ve yine size diyorum ki böyle adamlar Bey'e sürekli olarak, bir gün ve bir gecede, on günlük mesafeden meyve ve diğer şeyler getirirler. Ve meyve mevsiminde, Hanbalık şehrinde sabahları defalarca meyve toplanır ve ertesi gün; akşama doğru bunlar on günlük mesafedeki Ciandu şehrindeki Büyük Han'a götürülür. Bu konak yerlerinin her birinde diğer koşucunun yola çıktığı günü ve saati kaydeden bir kâtip görevlendirilmiştir. Ve bazılarının görevi de her ay gidip bu konak yerlerini incelemek, özen göstermemiş koşucuları saptayıp onları cezalandırmaktır. Ve Büyük Efendi bu koşuculardan hiç vergi istemez, konak yerlerinde kalanlardan da istemez, onlara her şeyi verdirir, atlar ve geri kalan şeyleri, dahası, çalışmalarının karşılığını saraya ödettirir.

Ve habercileri taşımak için konak yerlerinde çok sayıda bulunduğunu size söylediğim bu atlara gelince, Büyük Efendi'nin onları bu şekilde yerleştirdiğini size çok doğru olarak söylüyorum. Çünkü şöyler der; *"Falanca konak yerinin yakınında kim var?" "Filanca şehir."*

Ve bu şehrin haberciler için kaç at verebileceğini ve besleyebileceğini incelettirir ve ona derler ki: Yüz kadar; ve o da falanca konak yerine yüz at konulmasını emreder. Sonra tüm diğer şehirlerin ve köylerin, kaç at bakabileceklerini inceletir; ve bakabilecekleri kadarına konak yerinde bakmaları emredilir onlara. Ve bu şekilde tüm konak yerleri örgütlenir ve Büyük Efendi onlar için hiçbir harcamada

bulunmaz, yalnızca yollardan uzak konak yerlerine kendi atlarından verir.

Ve şehirler kendi aralarında anlaşırlar, iki konak arasında olduklarında bunları paylaşmak zorundadırlar. Büyük Han'a ödemeleri gereken gelirler üzerinden atlara bakarlar. Bir buçuk atın bakımı için gereken miktarı Büyük Han'a ödemesi gereken bir adama bu miktar atı kendisine en yakın konak yerinde bakması emredilir. Ama şunu da bilmek gerekir ki şehirler konak yerindeki dört yüz ata sürekli olarak bakmazlar. Tersine, her ay yorgunları desteklemek için iki yüzüne bakarlar, bu zaman içerisinde diğer iki yüzü besiye alınır.

Ve ayın sonunda, beslenmiş atlar konak yerine geri getirilir ve diğerleri sırayla besiye çekilir; bu işi sürekli yaparlar. Ama eğer bir yerde bir nehir ya da bir göl varsa hem koşucuların hem de süvarilerin bunun üzerinden geçmeleri gerekiyorsa komşu şehirler, sürekli olarak üç ya da dört tekneyi bu amaçla hep hazır tutarlar. Ve eğer birkaç gün sürecek bir çölden geçmek gerekiyorsa ve burada da hiç yerleşim yeri yoksa komşu şehir, Bey'in elçilerine çölün öte tarafına kadar kullanacakları atları, erzak ve muhafızları sağlamak zorundadır. Ama o zaman Bey, bu şehre yardımda bulunur.

Ve yine size diyorum ki atlı habercilerin uzak yerlerden taze havadisleri, Bey'e karşı ayaklanmış olabilecek bir şehir ya da vilayetten ya da bir barondan bir havadisi veya Bey'e yararlı olabilecek bir şeyi hemen iletmeleri gerekiyorsa bir günde yüz ya da iki yüz mili hatta iki yüz elli mili rahatlıkla atla alırlar. Bunu nasıl yaptıklarını size anlatacağım. Haberci size anlattığım kadar hızlı ve uzağa gitmek zorundaysa özel hız işareti olarak, sungurlu tableti vardır ve öyle ki eğer yolda dörtnala giderken at çatlasa ya da herhangi bir şekilde gecikirse birini bulduğu takdirde, kim olursa olsun, görevini ona kanıtlayabilir ve hayvanını alabilir, çünkü kimse bunu reddetmeye cesaret edemez. Böylece, her zaman için, ihtiyaçlarını karşılayacak iyi ve körpe hayvanları olur. Kendileri için hazırlanmış olan konak yerindeki hayvanları alırlar. Ve eğer aynı noktadan yola çıkan iki haberci varsa güçlü ve canlı iki iyi atla yola çıkarlar; tüm karınlarını ve göğüslerini ince bantlarla bantlarlar ve başlarını örterler, çünkü başka türlü dayanamazlar. Sonra ellerinden geldiğince hızlı, dörtnala yola çıkarlar ve yirmi beş mil uzaklıktaki bir sonraki konak yerine gelene kadar dörtnala at koştururlar; yaklaştıklarını

anladıklarında uzaklardan işitilen bir tür boru çalarlar ki diğerleri de atları hazır etsin; böylece iki iyi, canlı, dinlenmiş ve hızlı atı da hazır olarak bulurlar. Bu atlara öyle çabuk binerler ki hemen hemen hiç dinlenmezler. Ve atlara biner binmez hemen dörtnala koşturmaya başlarlar, hayvan gidebildiği kadar ve bir sonraki konak yerine varana kadar dörtnala gitmeye devam ederler. Böylece, sürekli dörtnala koşturarak bir konak yerinden ötekine giderler, atları ve adamları değiştirirler, bütün gün tâ ki akşama kadar ve böylece olağanüstü bir mesafe kat etmiş olurlar. Böylece bu haberciler, havadisleri Büyük Efendi'ye götürmek için günde iki yüz elli mil yaparlar ve gerektiğinde üç yüz mil bile yaparlar. Çok ciddi durumlarda, geceleyin bile at koştururlar; eğer Ay hiç ışıldamıyorsa konak yerinin adamları ellerinde meşalelerle onun önünde bir sonraki konak yerine kadar koşarlar. Yine de bu haberciler geceleyin gündüz olduğu kadar hızlı gidemezler, tabii ellerinde meşalelerle yaya gidenlerden ve pek hızlı gidemeyenlerden söz bile etmiyoruz. Bu tür bir koşu yorgunluğuna katlanabilen bu haberciler çok değerlidirler ve saraydan yüklü bir maaş alırlar.

İmdi, size gayet iyi gösterdiğimiz bu habercileri bir yana bırakalım. Şimdi, Büyük Efendi'nin halkına yılda iki kez gösterdiği iyiliği size anlatalım.

C. Büyük Han, İnsanlar Tohumlarında ve Hayvanlarında Sıkıntı Çektiklerinde Onlara Nasıl Yardım Eder

İmdi, bilin ki her yıl Büyük Bey; belli bir tarihte, sadık habercilerini ve denetçilerini tüm topraklarına, krallıklara ve vilayetlere gönderip halkının tohumlarının kötü hava yüzünden, çekirgeler, tırtıllar ya da başka felaketler yüzünden zarar görüp görmediğini kontrol ettirir. Ve eğer insanların zararda olduğunu ve hiç tohumlarının olmadığını öğrenirse o yıl vermeleri gereken vergiyi kaldırır ve çoğu zaman ihtiyaçları olan tohumu onlara kendi ambarlarından verir ki o yıl ekecekleri ve yiyecekleri bir şeyleri olsun. Ve bu, Bey'in onlara yaptığı büyük bir iyiliktir!

Büyük Han yazın böyle yapar ve kışın da sürüleri zarar görenlere karşı tamamen başka türlü davranır. Soruşturma yaptırır ve eğer herhangi bir vilayette hayvanları salgından ya da vebadan ya

da dondan ölmüş birini bulursa ona başka vilayetlerden aşar olarak alınmış kendi hayvanlarından verdirir ve kaybın kapsamına bağlı olarak ona az çok yardım ettirir ve o yıl için ondan hiç vergi almaz. Tüm düşüncesi, en büyük kaygısı emrindekilere yardımcı olmak; onların yaşayacak, çalışacak ve mallarını artıracak durumda olmalarını sağlamaktır. Ama Büyük Han'ın bir başka özelliğini de söylemek istiyoruz: Eğer bir ya da birkaç kişiye ait herhangi bir keçi ya da koyun sürüsünü ya da herhangi bir başka hayvan çeşidini tesadüfen yıldırım çarparsa -sürü ne kadar büyük olursa olsun- Büyük Han onlara üç yıl boyunca aşarı geri verir. Benzer bir şekilde, eğer mal dolu bir tekneye de yıldırım çarparsa ne vergi ister ne pay, çünkü birinin mallarına yıldırım çarpmasının kötüye işaret olduğunu düşünür. Ve Büyük Han şöyle der: *"Tanrı ona kin duymuş, bu nedenle ona şimşek çarptı."* Bu nedenle, Tanrı'nın gazabına uğramış bu nesnelerin kendi hazinesine girmesini asla istemez.

Bu şekilde, işittiğiniz gibi Büyük Bey adamlarına yardımcı ve destek olur. İmdi, bu konu da size anlatıldığına göre başka şey anlatalım.

CI. Büyük Han Yol Kenarlarına Nasıl Ağaç Diktiktir

İmdi, hakikaten bilin ki Büyük Efendi bir başka yararlı ve güzel şey yaptı; Cathay vilayetinden ve civarından geçen ve habercilerin, tacirlerin ve diğer insanların kullandığı tüm ana yolların her iki tarafına birbirinden iki üç adım aralıkla ağaçlar diktirdi, bunlar büyük ve güçlü olan türdendir. Ve bunlar öyle büyüktürler ki çok uzaktan bile görülebilirler. Herkesin yolları görebilmesi için, tacirler gölgede dinlenebilsin diye ve ne gündüz ne gece yollarını kaybetmesinler diye bunları diktirmiştir. Ve bu çok büyük ağaçları ıssız yollar boyunca da bulursunuz, bunlar tacirlere ve yolculara çok yardımcı olur ve güç verir. Böylece Büyük Bey'e tâbi olan tüm vilayetlerde ve tüm krallıklarda, toprak elverdiği ölçüde ağaç dikilir. Ama çöllerde ve kumlu yerlerde ve hiç ağaç dikilemeyen taşlık dağlarda, yolu gösteren taştan ve sütundan başka işaretler diktirmiştir. Ve bazı baronlarının görevi de bu işaretlerin her zaman iyi durumda olmasına göz kulak olmaktır. Bu ağaçlar hakkında söylenmiş olanlardan başka, Büyük

Han bu ağaçları çok büyük zevkle diktirmiştir, çünkü kâhinleri ve astrologları derler ki kim ağaç diktirirse uzun ömürlü olacaktır.

İmdi, size yollardaki ağaçları anlattık; dolayısıyla başka şey anlatacağız.

CII. Burada Cathay'daki İnsanların İçtikleri Şarap Anlatılmaktadır

Ve yine bilin ki Cathay vilayetindeki insanların çoğu size anlatacağım gibi bir şarap içerler. Şarap yerine sayısız iyi baharatla pirinçten içecek yaparlar ve bunu öyle iyi yaparlar ki herhangi bir üzüm şarabından daha güzeldir içmesi ve kimse daha iyisini dileyemez. Çok açık renkte ve ışıl ışıldır, kokuludur, çok güzel görünür. İnsanı başka şaraplardan daha erken sarhoş eder çünkü çok sıcak ve tatlıdır.

İmdi, bunu bir yana bırakalım ve taşların ocak odunu gibi nasıl yandığını size anlatalım.

CIII. Burada Ocak Gibi Yanan Taşlar Anlatılmaktadır

Tüm Cathay vilayetinde, dağlardan çıkarılan ve ocak gibi alevler çıkararak yanan bir tür siyah taş olduğu doğrudur. Bunlar odun kömürü gibi tümüyle yanıp tükenirler.[266] Ateşi korurlar ve odundan daha iyi pişirirler. Ve yine size diyorum ki ocağa akşamdan koyarsanız ve iyice ateş aldırırsanız tüm gece boyunca öyle iyi ateş alırlar ki sabah hâlâ yanmakta olurlar. Yine de bu taşlar büyük alevler çıkarmaz, yalnızca başlangıçta yakılırken biraz çıkarır, ve tıpkı odun kömürü gibi, sonra kor halinde kalır ve çok ısı verir. Ve bilin ki ocak yakmak için bol bol odunları olmasına rağmen bu taşlar tüm Cathay vilayetinde yakılmaktadır; ama insanlar, hamamlar ve banyolar öyle çoktur ki bunlar sürekli ısıtılır ve odun asla yetmez, çünkü herkes haftada en az üç kez hamama gidip yıkanır ve kışın her gün gittikleri de olur. Ve her soylu ve zengin adamın kendi evinde kendi hamamı vardır, orada yıkanır, dolayısıyla bu kadar ocağa yeterli odun asla

[266] Mineral kömür Çin'de, yaklaşık Hıristiyanlık çağı olan Hanlar Dönemi'nden beri bilinmekte ve kullanılmaktadır.

bulunamaz, ama bu taşlar çok büyük miktarda bulunur; dolayısıyla bunları büyük miktarda yakarlar çünkü odundan daha değerli ve daha ucuzdur, böylece çok büyük tasarruf yapmış olurlar. Ev yapımında bunlardan hiç yararlanılmaz ve ateşten başka kullanım alanları da yoktur.

İmdi, size bu bölüm anlatıldı ve size başka bir şey anlatacağız, Büyük Efendi'nin tohumun çok pahalı olmasını nasıl engellediğini.

CIV. Büyük Han, İnsanlarının Yardımına Koşmak İçin Büyük Miktarda Tohumu Nasıl Toplatır ve Dağıtır

İmdi, gerçekten bilin ki Büyük Efendi, tohumların çok bol olduğunu ve büyük satışlar yapıldığını gördüğünde, tüm vilayetlerinden çok büyük miktarda tohum toplatır ve satın aldırtır ve her vilayette bu amaç için hazırlatılmış büyük evlere koydurtur; ve bunlara öyle iyi baktırır ki üç dört yıl bozulmadan kalırlar; ve her üç yılda bir bunlar değiştirilir. Bu tohumlar öyle titizlikle yedekte bekletilir ki kıtlık dönemlerinde ihtiyaçları karşılayabilsin diye kralın ambarları her zaman doludur. Ve iyice anlayın ki Büyük Han tüm tohumları, has buğday, arpa, darı, kuş yemi ve pirinç ve başka tohumları kamusal kullanım için stoklar ve bunları çok büyük miktarlarda yığar. Ve herhangi bir tohum eksik olduğunda ve kıtlık büyük olduğunda o zaman Büyük Bey, size anlattığım gibi sahip olduğu bu tohumu aldırır ve para karşılığı sattırır. Ve sattırdığı ölçü bir Bizans altınıdır -saf buğdaydan söz ediyorum- bu fiyata üç ya da dört ölçü verdirir ve herkesin sahip olabileceği kadarını sattırır: öyle ki herkes bol bol tohum ekmiş olur. Ve bu şekilde Büyük Bey halkının açlık çekmemesini sağlayacak şekilde davranmış olur ve beyliğindeki tüm ülkelerde böyle yaptırır.

İmdi, size bunu anlattık ve bir başka bölüm anlatacağız. Büyük Bey'in nasıl iyilik yaptığını anlatacağız.

CV. Büyük Han Yoksul İnsanlarına Nasıl Büyük İyilik Yapar

Büyük Efendi'nin kıtlığı düşünerek halkı için nasıl büyük miktarda erzak depoladığını size anlattığıma göre imdi, Hanbalık şehrin-

deki yoksul insanlara nasıl büyük iyilik yaptığını, bunun bedeli asla az olmayan büyük bir iş olduğunu size anlatacağım. Büyük Han'ın bu şehirde, kenar mahallelerde ve civarda yoksul olan ve yiyecek bir şeyleri olmayan sayısız aileyi seçtiği doğrudur; falanca aile altı kişidir, filanca sekiz, kimi on, kimi daha fazla, kimi daha az ve tüm bunlar toplam olarak çok sayıda insan eder. Büyük Efendi onlara kendi has buğday ve diğer tohum ambarlarından her ailenin tüm yıllık yiyeceğine yetecek kadar verdirir. Ve neredeyse her yıl, çok sayıda aile için bunu yapar.

Namuslu ve saygın bir ailenin herhangi bir talihsizlik sonucu yoksul düştüğünü ya da herhangi bir hastalıktan dolayı çalışamaz durumda olduğunu ve tohum ekecek hiç imkânları olmadığını öğrendiğinde, tüm yıl boyunca ailenin masraflarını karşılayabilecek kadar tohum verdirir. Normal zamanda söz konusu aile Büyük Han'ın tüm harcamalarıyla görevli olan ve bu iş için ayrılmış bir sarayda oturan memurları görmeye gider; ve geçen yıl yaşamak için ne kadar para aldıklarını gösteren yazılı bir kâğıt sunar ve buna göre de o yıl için bu miktarı sağlar. Ayrıca aileye giysi de verirler, çünkü Büyük Han giysi yapılan tüm yünü, ipeği ve keneviri aşar olarak almaktadır: ve bu saraydan ayrı, bu malların depolandığı bir evde bu eşyaları dokutur. Tüm tezgahlar haftanın bir günü Bey için çalışma yasasına tâbi olduğundan, Büyük Han bu tezgahlarda giysileri yaptırır, yoksul insanların ailesine, kışın ve yazın, ihtiyaçlarına göre verdirir. Ayrıca ordularının giysilerini de sağlar ve tüm şehirde, aşarları üzerinden ödenen yünlü giysiler dokutur. Ve bilmek gerekir ki Tatarlar, ilk âdetlerine uygun olarak putların yasasını tanımadan önce hiç sadaka vermiyorlardı. Çünkü herhangi bir yoksul onların yanına geldiğinde, küfürlerle onu kovalayıp şöyle diyorlardı: *"Tanrı'nın sana verdiği kötü talihi de alıp defol git! Çünkü eğer seni beni sevdiği gibi sevseydi, sana iyilik yapardı!"*

Ama putperestlerin bilgeleri ve özellikle yukarıda adı geçen *bakşılar* yoksulları düşünmenin iyi bir şey olduğunu ve putlarının buna çok sevineceğini Büyük Han'a söylediklerinden Büyük Han, bunun üzerine yukarıda anlatıldığı gibi yoksullara yardımda bulundu. Ve yine size diyorum ki Efendi'nin ekmeğinden yararlanmak için saraya gitmek isteyen herkes, her gün sıcak bir somun ekmeğe sahip olabilir. Kimse reddedilmediği gibi, gelen herkese de verilir ve kim-

senin bir şey ödemesi istenmez. Ve bilin ki kadın erkek yoksulların her gün otuz binden fazlasının geldiğini ve yirmi bin kase pirinç, kuş yemi ve darı dağıtılmayan gün olmadığını söylediğimde yalan söylediğimi sanmıyorum. Yılın her günü böyledir ve bu, yoksul halklarına merhamet göstermiş Bey'in iyiliğidir. Ve hiçbir yoksul ekmek istediğinde reddedilmediğinden, bu harikulade ve şaşırtıcı cömertlik nedeniyle, halklar ondan öyle büyük iyilikler görmüşlerdir ki ona bir tanrıymış gibi taparlar.

İmdi, bu örgütlenmeden size söz ettiğimize göre, başka bir şeyi anlatacağım.

Hanbalık şehrinde yaklaşık beş bin kâhin ve astrolog vardır, Hıristiyanlar, Sarrazenler, Cathaylılar. Bunlara da yoksullara olduğu gibi Büyük Han her yıl yiyecek ve giysi verir. Şehirde sanatlarını hiç durmadan uygularlar. Gerçekten de onların gezegenlerin, yıldızların, tüm yılın saat ve dakikalarının yazılı olduğu kendi astrolojileri vardır. Böylece adı geçen Sarrazen, Cathaylı ve Hıristiyan astrologlar tüm yılın akışını ve düzenini, Ay'ın hareketine bağlı bu astrolojiden incelerler. Çünkü gezegenlerin ve yıldızların doğal ilerleyişine ve konumuna göre ve özelliklerine göre, her ayın ne tür bir zaman meydana getireceğini görür ve keşfederler. Yani, falanca ayda gök gürleyecek ve fırtınalar olacaktır; bir diğer ayda deprem olacaktır; bir başkasında, kasırgalar, şimşekler olacak ve çok yağmur yağacaktır; bir başkasında hastalıklar, veba, savaşlar ve sonsuz uyuşmazlıklar görülecektir; ve bu şekilde her ay için, bulabilecekleri şeye göre durumu saptarlar. Ve size söyleyelim ki olayların akışına ve doğasına bağlı olarak gidişat saptanmıştır, yine de şunu eklerler: *"Ama Tanrı iradesine göre daha azını ya da daha çoğunu yapabilir."*

Bunun üzerine, yılın her ayı meydana gelmesi gereken şeyi yazacakları küçük kâğıtlar hazırlarlar, bu kâğıtlara *tacuini*[267] *denir.* Bu yıl neler olacağını öğrenmek için bunları satın almak isteyene bunların bir tekini bir büyük altına satarlar. Diğerlerinden daha gerçeğe yakın konuşmuş olanlar sanatlarında en kusursuz ustalar olarak kabul edilir ve çok büyük onur elde ederler. Aynı şekilde, eğer biri herhangi bir önemli işe girişmeye ya da ticaret veya başka bir iş için uzak bir yere gitmeye karar verirse ya da herhangi bir şey yapmayı tasarlar

[267] Meteorolojik öngörüleri ve gelecek üzerine kehanetleri içeren ve yakın bir döneme kadar kullanılan Çin takvimleri.

ve işinin sonucunu öğrenmek isterse bu astrologlardan birine gider ve ona der ki:

"Tam şu anda gökyüzünün durumunu öğrenmek için kitaplarınıza bakın, çünkü ben şu işi ya da ticareti yapmaya gitmek istiyorum." Ve ona doğum yılının ayını, gününü, saatini ve dakikasını söyler, çünkü her biri, doğduğunda ona ilk öğretilen doğum tarihidir. Ve işte onlar arasında şöyle davranılmaktadır. Tatarlar yıllarını on ikişer on ikişer hesaplarlar ve on iki yılı on iki işaretle belirtirler; ilk yıl bir aslanla belirtilir, ikincisi bir öküzle, üçüncüsü bir ejderhayla, dördüncüsü bir köpekle vs. böylece on ikiye kadar devam edilir; öyle ki birine ne zaman doğduğu sorulduğunda şu cevabı verir: *"Aslan yılında, filanca ayın falanca gün ya da gecesi, şu saat ve dakikasında."*

Ya da başka bir şekilde, yılın herhangi bir başka işareti altında; ve babalar bunları bir deftere titizlikle kaydetmek zorundadırlar. Ve yıllar on iki işarete kadar dizilerini tamamladıklarında, o zaman ilk rakamdan yeniden başlarlar ve hep aynı sırayı izlerler. Aynı şekilde, bir adam astroloğa ya da kâhine işinin nasıl bir sona varacağını sormak istediğinde ve ona önce doğum ayının gününü, saatini ve dakikasını ve hangi yılın akışı içinde doğduğunu söylediğinde kâhin, takımyıldızları inceleyerek ve adamın doğduğu yıldızı bularak, bu yolculukta başına gelecekleri ve işinin her açıdan, iyi ya da kötü nasıl sonuçlanacağını sırasıyla anlatır. Özellikle, eğer bir tacir söz konusuysa o dönemde onun yükseleni olacak gezegen onun ticaretine karşı duracaksa kendisi için elverişli olacak bir başka gezegenin hâkimiyetini beklemelidir; ya da şehirden çıkması gereken kapının tam karşısında parlayan yıldız, kendi yıldızıyla karşıtlık içindeyse bir başka kapıdan çıkmak zorunda kalacaktır ya da yıldızın değişmesini beklemelidir; ya da falanca yerde, falanca günde, hırsızlara rastlayacaktır; bir başkasının üzerine yağmur ve fırtına inecektir; bir başkasının atının bacağı kırılacaktır; bir başkası erzağını yitirecek ya da kazanacaktır; böylece, ona karşıt ya da uygun olan yıldızlara göre ve dönüşüne kadar da gökyüzünün içinde bulunduğu düzene göre karşıt ya da uygun olayları ona önceden söyler.

Cathay vilayetinin insanlarının güzel ve iyi davranışları tüm diğerlerinden daha fazladır, çünkü bilginlerin inceleme ve uygulamalarına her zaman uyum gösterirler.

Cathaylılar tatlılıkla ve güzel bir tarzda konuşurlar, sevimli ve güleç bir yüzle, nazikçe selamlaşırlar, sofrada saygılı ve temiz davranırlar; başka her şeyde de böyle davranırlar. Babalarına ve annelerine büyük saygı gösterirler. Ve eğer bir oğul onların hoşlarına gitmeyen bir şey yaparsa, ihtiyaç duyduklarında onlara yardım etmezse bir halk mahkemesi vardır ki bunun tek görevi ana babalarına karşı nankörlük yapmış nankör evlatları şiddetle cezalandırmaktır. Yakalanmış ve hapse atılmış olan, çeşitli suçlar işlemiş kötü kişiler, mahkumların serbest bırakılması için Büyük Han'ın saptadığı üç yıllık süre dolduğunda henüz infaz edilmemişlerse hapisten çıkarlar, ama tanınabilsinler diye çenelerine bir işaret yapılır.

Şimdiki Büyük Han, orada dünyanın başka yerlerinden çok daha yaygın olan tüm oyunları ve kumar hilelerini kendi ülkelerinde yasakladı; ve insanları bunlardan caydırmak için dedi ki: *"Ben sizi silah elimde fethettim ve sizin sahip olduğunuz her şey benimdir; ve eğer kumar oynarsanız benim olan şeyle oynamış olursunuz."* Yine de onlardan hiçbir şey almamıştır.

Ve size, Büyük Han'ın halkının ve baronlarının onun huzuruna çıktıklarında uydukları düzen ve davranış kurallarını anlatmayı da unutmamalıyız. Öncelikle, insanlar Büyük Han'ın bulunabileceği yerden yarım mil uzakta mütevazı bir şekilde, sakince ve dingin durmalıdırlar, onun mükemmelliğine saygıdan dolayı ne bir gürültü ne bir kavga ne de kaba bir söz ya da bağırış işitilir. Her baron ya da soylu her zaman için küçük, güzel bir kâse taşır ve eğer salondaysa onun içine tükürür, çünkü salonda tükürmek yüzsüzlüğünü kimse göstermez; ve tükürdüğünde de kâseyi kapatır ve iyice sarar. Yanlarında taşıdıkları beyaz deriden güzel terlikleri de vardır ve saraya vardıklarında, salona girmek istiyorlarsa –Bey'in onları çağırdığını varsayarsak- bu beyaz terlikleri giyerler ve ayakkabılarını da hizmetkârlara verirler; ipek, altın ve diğer renklerden güzel ve olağanüstü halıları kirletmemek için yaparlar bunu.

Yukarıda size söylemiş olduğumuz gibi bu insanların hepsi putperesttir. Tanrılarına ibadet ederken şu şekilde yaparlar. Her birinin evinde odanın duvarına asılı bir heykel vardır, bu yüce ve büyük gök tanrısını temsil eder, ya da yalnızca odanın duvarına yerleştirilmiş yüksek bir tablet vardır ve üzerine tanrının adı yazılmıştır. Bu şekilde, her gün bir buhurdanlıkla birlikte ellerini havaya kaldırarak

ona taparlar ve aynı zamanda, dişlerini üç kez gıcırdatarak kendilerine uzun ömür, mutluluk ve neşe, zekâ ve sağlık vermesi için ona yakarırlar; başka da bir şey istemezler. Ayrıca yerde duran bir başka heykelleri vardır, buna Natigai derler, bu da yeryüzü işleri tanrısıdır, yeryüzü işlerinden ve yeryüzünde yetişen şeylerden başka bir şeyle ilgilenmez. Bu tanrıyla birlikte karısı ve çocukları da vardır; onlara da aynı şekilde taparlar, buhurdanlıkla, dişlerini gıcırdatarak ve ellerini kaldırarak ve ondan ılıman bir iklim ve yeryüzü meyveleri, evlatlar ve benzer şeyler talep ederler. Kuşkusuz, ruhlarında ne vicdan ne de kaygı vardır, yalnızca bedenlerini beslemeyi ve haz almayı düşünürler. Ruha gelince, onun ölümsüz olduğunu kabul ederler, ama şu şekilde. Bir insan öldüğünde, hemen bir başka bedene girdiğini düşünürler ve yaşamında iyi ya da kötü davranmış olmasına bağlı olarak, iyiden en iyiye ya da kötüden en kötüye doğru beden değiştireceğine inanırlar; yani eğer kişi yoksul biriyse ve yaşamında iyi ve mütevazı bir şekilde davranmışsa ölümünden sonra soylu bir hanımdan yeniden doğacak ve bir soylu olacaktır; sonra bir prensesten tekrar doğacak ve bey olacaktır. Eğer bir şövalyenin oğluysa ve yaşamında iyi davranmışsa öldüğünde bir kontesten yeniden doğacaktır; ve yine öldükten sonra, bir prensesten doğacaktır, böylece Tanrı tarafından kabul görene kadar sürekli yükselecektir. Ve tersine, soylu birinin oğlu olarak eğer kötü davranmışsa bir köylünün oğlu olarak yeniden doğacaktır ve köylüden sonra köpek olacaktır, sürekli olarak daha aşağı bir yaşama doğru inecektir.

Ve Cathay vilayetinin ve Hanbalık şehrinin hükümet ve idaresinden ve Büyük Han'ın mükemmelliğinden söz etmeyi bitirdiğimize göre, bu Hanbalık şehrinden ayrılalım ve Beyefendi Marco'nun, Büyük Han'ın yönetim işleri için gitmiş olduğu diğer bölgelerden söz edelim ve Cathay'daki büyük ve zengin şeylerden söz etmek için buradan geçelim.

CVI. Burada Büyük Cathay Vilayetinin Konusu Başlamaktadır ve Pulisanghin Nehri'ni Anlatacağız

İmdi, bilin ki Büyük Efendi bizzat Beyefendi Marco'yu görevle

batıya gönderdi.[268] Bunun üzerine Marco, Hanbalık'tan yola çıktı ve batıya doğru tam dört ay boyunca yolculuk yaptı; ve bu nedenle, giderken ve gelirken bu yolculuk sırasında yaşadığı her şeyi size anlatacağız.

Beyefendi Marco, Hanbalık şehrinden yola çıktığında ve on mil gittiğinde Pulisanghin[269] adlı büyük bir nehirle karşılaştı. Bu nehir, Okyanus Denizi'ne kadar uzanmaktadır. Buradan sayısız tacir, birçok kadırganın üzerinde, sayısız malla birlikte Okyanus Denizi'ne gitmektedir. Ve bu nehrin üzerinde anmaya değer çok güzel bir taş köprü vardır, çünkü bilin ki tüm dünyada bunun kadar güzeli yoktur.

Ve size söylüyorum ki bu köprü üç yüz adım uzunluğunda ve sekiz adım genişliğindedir, çünkü bu köprüye atlı on adam yan yana girebilir. Yirmi dört kemeri ve suyun içinde de köprüyü taşıması için yirmi dört sütunu vardır; ve hepsi çok iyi işlenmiş ve yapılmış mermerdendir. Her uçta güzel bir perde hattı ya da mermer bir duvar ve sütunlar bulunur; bunlar size anlatacağım gibi yapılmıştır. Köprünün başında mermer bir sütun bulunur ve altında onu destekleyen mermer bir aslan vardır ve üzerinde de bunun tıpatıp benzeri, kocaman, çok güzel ve iyi yapılı, destekleyici mermer bir aslan vardır. Bu sütunun bir buçuk adım ötesinde bu şekilde yapılmış bir başkası daha vardır, iki aslanlıdır; bir sütunundan ötekine, bu köprü çeşitli heykellerle işlenmiş ve iki sütunla yuva açılmış gri bir mermer dizisiyle kapanmıştır ki insanlar suya düşmesin diye. Böylece, her sütun birbirinden bir buçuk adım uzaktadır, bu nedenle bunları görmek çok hoştur.

İmdi, size bu güzel köprüden söz ettik, şimdi yeni şeyler anlatacağız.

---

[268] Bu görev XVI. bölümde tarif edilmiş görev olmalıdır ve tarih olarak da 1277-78 yıllarına denk düşüyor olmalıdır. Ama birden çok yolculuk ve konaklamanın da tek bir güzergâh olarak betimlenmiş olması mümkündür.

[269] Ad, nehri değil, bu nehirden geçen köprüyü belirtmektedir. Sözcük Farsçadır veya Pül-i sanghin (= taş köprü) ya da Poul-i Sang-kan (= Sang-kan Nehri Köprüsü) olarak okunmalıdır.

CVII. Cocu Kentinden Söz Eden Bölümdür

Bu köprüden yola çıkıp da otuz mil[270] batıya gidildiğinde hep güzel ağaçlara, köylere ve hanlara, güzel bağ ve bahçelere, çok iyi işlenmiş tarlalara rastlayarak Cocu[271] dedikleri büyük ve güzel bir kente varılıyor. Orada birçok putatapar manastırı görülüyor; papazlara, din adamlarına rastlanıyor. Halk, ticaret ve zanaatla geçiniyor -zaten insanların çoğu öyledir ya-; pek çok ipek ve altın işlemeli kumaş, pek güzel sandallar[272] dokuyorlar. Pek çok tacir ve yabancı geliyormuş; bu yolcuların kalacağı birçok han yapılmış.

Bu kentten çıkıp da otuz mil daha gidildi mi bir kavşağa varılıyor, bir yol batıya, öteki Siroko[273] yönüne uzanıyor. Batıya giden yol Katay yöresinden geçer, Siroko yönünü tutansa Manci yöresine doğru gider. Biliniz ki Cocu kentinden Tayanfu Krallığı'na kadar, batıya doğru tam on gün at sırtında gidilir; sürekli olarak birçok güzel kent ve köyden geçilip önemli ticaret etkinliklerine tanık olunur, iyi işlenmiş topraklar görülür; buralarda dut ağaçları bol, asmalar güzel, ağaçlar çoktur. İnsanları göçebe değil ve rahat, kasabaların birbirine yakınlığından dolayı geçinmesi kolay kimseler. Yollardan gelen geçen eksik olmuyor, çünkü kentler arasında her an ticaret malı götürülüp getiriliyor; kentlerin her birinde bir panayır kuruluyor. Beş günlük yürüyüşten sonra ötekilerden daha güzel, daha büyük bir kente varılıyor; Kağan'ın kendisinden ve yanındakilerden başka kimsenin avlanmaya cüret edemeyeceği ve herkesin doğancıbaşının buyruğu altında bulunduğu avlakların sınırına yakın bu kentin adı

---

[270] İt. Miglio. Bugünkü yerleşmiş değerlerine oturmadan önce, kullanıldığı ülkeye ve döneme göre çok değişik uzunlukları belirtmekte kullanıldığı için, yazar mil sözcüğü ile hep aynı birimi anlatmamış olabilir -çn.

[271] Bugünkü Zhuoxian kenti. Hopeh eyaleti içindedir. Marco Polo, aslında batı değil, güneybatı yönünde bir yol izler.

[272] İnce bir ipekli kumaş çeşidi ve bunun siyahından yapılmış, eskiden Venedik'te kullanımı yaygın olan, geniş ve püsküllü şal. İtalyanca 'zendale' sözcüğünden. Dilimize 'sandal bezi' (yolluk ve genellikle astar diye kullanılan bir kumaş) olarak geçmiştir. Krş. İstanbul Kapalıçarşısındaki 'Sandal Bedesteni' ve 'Falanca, filancanın sandalı (astarı) bile olamaz.' deyimi -çn.

[273] Arapça şarkî sözcüğünden İtalyancaya, İtalyanca scirocco sözcüğünden Türkçe (Siroko), İspanyolca (siroco) vb.ye geçmiş bir sözcük. Güneydoğudan esen rüzgâr anlamındaysa da sadece o yönü göstermek için de kullanılır -çn.

Akbalık.[274] Ne var ki avcı soylu bir kişi ise bu sınırın dışında avlanabilir. Ancak, Büyük Kağan bu taraflarda ava çıkmazmış; ondan dolayı da yabanıl hayvanlar, hele tavşanlar yörenin tüm hasadını yok edecek denli üreyip duruyormuş. Fakat bu durum Büyük Kağan'ın kulağına gidince, o da tüm saray halkıyla gelip sayısız hayvan yakalamış. Kayda değer başkaca bir şey bulunmadığından daha fazla bir şey söylemeyeceğiz.

Şu halde, bu konuyu bırakıp Tayanfu denilen krallığı anlatacağız.

CVIII. Tayanfu Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür

Cocu'dan hareketle on gün at sırtında yolculuktan sonra Tayanfu adında bir krallığa varılır. Geldiğimiz kent bu krallığın başkentidir ve çok büyük ve çok güzel olan buranın da adı Tayanfu'dur.[275] Burada yapılan ticaretin çapı geniş, iş çok; çünkü Büyük Hükümdar'ın birlikleri için büyük miktarda donanım malzemesi yapılıyor. Pek çok da güzel bağ var, bunlardan bol şarap elde ediyorlar. Tüm Katay yöresinde şarap sadece burada üretiliyor. Bu nedenle de tüm yöreye şarabı buradan sevk ediyorlar. Ayrıca ipek de bol miktarda, çünkü dutlukları, ipek böcekleri çok.

Tayanfu'dan batıya hareket edildiğinde, yedi gün boyunca at sırtında, çok güzel bir yöreden geçiliyor; burada da çok kent ve köy var, oralarda da oldukça ticaret ve zanaat etkinliği görülüyor. Pek çok tacir var, dört bucağa gidip kârlı işler yapıyorlar. Bu yedi günlük yolculuktan sonra Piyanfu diye çok büyük ve zengin bir kente varılıyor; zengin, çünkü çok tacire rastlanıyor. Halk ticaret ve zanaatla yaşıyor. Bol ipek üretiliyor. Burayı da bırakıp Kasyonfu diye çok büyük bir kenti anlatacağız. Fakat size ilk önce Kayçu[276] dedikleri görkemli bir hisardan söz edeceğiz.

---

[274] Adı Moğol dilinde 'beyaz kent' anlamına gelen bu kent, Hopeh eyaleti içinde bugünkü Zhengding'dir.

[275] Taiyuan, Chen-si'nin bugünkü merkezi.

[276] Chen-si içinde bulunan bugünkü Chiehsien.

CIX. Kayçu Hisarı Diye Bir Yerden Söz Eden Bölümdür

Piyanfu'dan yola çıkıp da batıya doğru iki gün gidilince Kayçu dedikleri güzel bir hisara varılır. Uzun zaman önce ülkenin Altın Kral[277] adında bir kralı tarafından yapılmış. Bu hisarın içinde çok güzel bir saray, sarayda da pek geniş bir salon var; burada yörenin eski krallarının hepsinin çok güzel resimleri bulunuyor. İnsanın gözünü okşayan bir şey! İşte bu Altın Kral hakkında size hoş bir öykü anlatacağım. Yörenin insanlarına bakılırsa onunla Rahip Jean arasında geçmişmiş.

Büyük ve güçlü bir hükümdarmış ve kent dışına gittiğinde hizmetine sarayında bol bol bulunan güçlü kuvvetli kızların birkaçından başka kimseyi almazmış. Hisarın içinde bir yere giderken eğlence olsun diye küçük bir el arabasına binermiş, arabayı da o kızlar zahmetsizce çekermiş, öylesine küçükmüş iki tekerlekli araba. Yönetiminde gücünü ve soyluluğunu gösterirken hakkaniyetle davranan bu Altın Kral, Rahip Jean adıyla anıldığını daha önce söylediğimiz Uncan'a bağlılık andı içmiş bir kişiymiş ama küstahça tepeden bakarak ve böbürlenerek ona başkaldırmış; öylesine de güçlü bir konumdaymış ki Rahip Jean adama saldırıp haddini bildiremiyor, bundan da büyük öfke duyuyormuş.

Bir süre sonra, hizmetindeki beylerden yedisi Rahip Jean'a başvurarak şu Altın Kral'a gidip onun yanında oturma yürekliliğini göstereceklerini bildirirler. Rahip isterse adamı sağ olarak getirip huzuruna çıkarmak üzere bir plan yapacaklarmış. Rahip Jean buna seve seve razı olduğunu, yaparlarsa kendini borçlu hissedeceğini söyler; bir yandan da beylere birçok değerli armağan sözü verir. Yedi bey, Rahip Jean'dan ruhsat alarak seçkin adamlarıyla birlikte yola koyulur. Altın Kral'ın yanına varıp kendilerini tanıtırlar; kral kim olduklarını sorduğunda kendi efendilerine başkaldırdıklarını, bu nedenle onun sarayına geldiklerini, isterse onun hizmetine gireceklerini anlatırlar. Kral *hoş gelmişsiniz*, dedikten sonra önerilerinden pek hoşnut kaldığını, kendilerini sarayında seve seve nedim olarak görevlendireceğini söyler; aklına kötülük gelmeyen biri gibi konuşmaktadır.

---

[277] Yani Kin (=Çince altın) hanedanının kralı [bkz. dipnot 177]. Marco Polo tarafından nakledilen söylencenin Kinler ile kuzey kabileleri arasındaki çatışmalardan başka bilinen tarihsel bir dayanağı yoktur.

Böylece, duyduğunuz gibi Rahip Jean'ın hizmetindeki yedi bey, Altın Kral'a hizmet vermeye koyulmuşlar. Yüreklerindeki kötü düşünceleri uygulayamadan, başka bir şey de düşünmeden iki yıl kadar bir zaman geçmiş. Kral bunları pek sever, ava çıktığında yanından hiç ayrılmasınlar istermiş. Sonra, efendim, Kral bunlara güvenir, bunları sanki yedisi de oğluymuş gibi tutarmış. Oysa bu kötü beylerin ne yaptığını işiteceksiniz; bunun böyle olmasının nedeni hiç kimsenin ikiyüzlüden, hainden kendini koruyamamasıdır.

Evet, günün birinde şu Altın Kral at sırtında, neşe ile ava gidiyormuş; yanında az kişi varmış ama o yedi kötü bey de onların arasındaymışlar. Saraydan bir mil uzakta bir akarsuyu aşıp da maiyettekilerin geri kalanını öteki kıyıda bıraktıklarında, Kral'ın yanında onu koruyacak kendilerinden başka kimse kalmadığını görmüşler ve düşünmüşler ki orada bulunmalarındaki amacı gerçekleştirmenin tam zamanıdır. Aralarında işaretleştikten sonra Altın Kral'ın çevresini sarmışlar, kılıçlarını çekip Kral'a hemen kendileriyle gelmesini, yoksa onu öldüreceklerini söylemişler. Bunu görünce çok şaşıran Kral, onlara *"Ama nasıl olur, güzel evlatlarım?!"* demiş. *"Ne diyorsunuz siz öyle? Neden bana böyle davranıyorsunuz? Hem nereye gitmemi istiyorsunuz?"*

— *İster istemez bizimle geleceksin,* demişler, *"Efendimiz Rahip Jean'ın yanına."* Ayrıca, bir çılgınlık edip de yardım istememesini, öyle yaparsa onu öldüreceklerini, böylece adamlarının da ölümüne neden olacağını söylemişler. Fakat onlarla giderse kendisine kötülük edilmeyeceğini, krallığını yitirmeyeceğini de eklemişler.

CX. Rahip Jean'ın Altın Kral'ı Yakalatmasından Söz Eden Bölümdür

Kral, Rahip Jean adını duyunca öyle büyük bir öfkeye kapılmış ki yüreği durayazmış. Adamlara şöyle demiş:

"Ah, güzel evlatlarım! Tanrı aşkına, acıyın bana. Sizleri konağımda yeterince onurlandırmadım mı? Hem de bildiğiniz gibi, öz oğullarım gibi sevmedim mi? Şimdi beni düşmanlarımın eline mi vermek istiyorsunuz? Bunu yaparsanız, muhakkak ki alçaklık etmiş, hainlik etmiş olursunuz."

Fakat berikiler, bunun böyle gerektiğini, ne yalvarmasının ne de iyiliklerini anımsatmasının hiçbir işine yaramayacağını, kendileriyle

birlikte gitmek zorunda olduğunu söylemişler. Kral, ülkesinin sınırı yakınındayken az sonra kendini Rahip Jean'ın ülkesinin içinde bulmuş. Rahip Jean onu görünce çok sevinir ve onu pek acı saldırgan sözlerle karşılar; iyiliklerini, onu ne denli sevmiş, ötekilerden daha fazla onurlandırmış olduğunu anımsatır. Altın Kral ne diyeceğini bilmediğinden hiç yanıt vermez, sadece hatasını itiraf edip aman diler. Fakat o idam hükmünü beklerken Rahip Jean, bu Altın Kral'ın hemen derdest edilip dışarı çıkarılması ve koyunlara, yani Jean'ın kendi koyunlarına bakmakla görevlendirilmesi, ama yine de gözaltında tutulması yolunda buyruk verir. Anında Altın Kral, üzerinde kaba saba giysilerle, hayvanları otlatmaya koyulur. Rahip Jean bunu ona kininden yaptırmış, onunla alay etmek, onun bir hiç olduğunu göstermek istemiştir.

Altın Kral böylesine sıkıntılı durumda iki yıl kalıp çobanlarla birlikte sürüleri güttükten sonra Rahip Jean; onu, o kılığıyla huzuruna getirtir; kral öldürüleceği için getirtildiğini sanarak korkudan titrer; fakat Uncan gülerek şöyle söyler:

— *Hoş gelmişsin, çobanım! Sürü nasıl?*

Altın Kral buna pek terbiyelice yanıt verir:

— *Efendimiz, bu hakir hizmetkârınız üzerinden lütfunuz eksik olmasın.*

Bunun üzerine Rahip Jean şöyle der:

— *Bak, ne düşüncesizlikle kendini kibre kapıp koyuvermiştin, hem de bunca iyilik borçlu olduğun efendine karşı... Yüreğin, nankörlüğün en koyusuyla dolmuştu. Gücümü unutup bana başkaldıracağını sandın, sadece kendi gücünü düşünüyordun, onu da çok kötü hesaplamıştın. Bak nasıl kendini efendi sanıp şişindin de hepi topu yedi tane uşağımın eline düşüverdin. Kendi yanlışına kendin ceza biç bakalım.*

Altın Kral, zangır zangır titreyerek buna şöyle yanıt verir:

— *Efendimiz, her ne kadar nankörlüğüme kapılıp düştüğüm yanlışın her türlü cezayı hak ettiğini görsem de engin hoşgörünüzü düşünerek beni yeniden sürülerinize geri göndermenizi rica ediyorum, baş çoban olarak değil, sürünün en hakir hizmetkârı olarak.*

Rahip Jean:

— *Altın Kral, nankörlükle düşülmüş hiçbir yanlışı anımsamayıp sadece sana olan sevgimi ve iktidarın cömertliğini düşündüğümden, sırtından çoban giysilerinin çıkarılmasını ve eski kral urbalarının giydirilmesini emrediyorum.*

Altın Kral, korkuyla karışık bir şaşkınlık içinde, tir tir titreyerek sonunda ne çıkacak diye bekliyormuş. Bunun kendi hayrına mı olduğu, yoksa kral giysileri içinde ölsün diye mi yapıldığını çıkaramıyormuş. Rahip Jean; Kral'a zengin giysiler verdirmiş, saygılı davranmış ve sonra şöyle demiş:

— *Haşmetli, artık anlarsın ki sen benimle savaşacak adam değildin, çünkü senin gücün bir hiç. Mademki seni kendi krallığının içinde yakalatabildim, iki yıl boyunca sürülerime çobanlık ettirdim, isteseydim öldürebilirdim de tek bir kişi seni elimden alamazdı, o halde, gerçekten aramızda eşitlik diye bir şey yok. Ben senin gibi biri olsaydım, o nankör serkeşliğini pahalıya ödetirdim; en büyük cezayı, ölüm cezasını alırdın. Hatta hükümdar değil, dürüst bir yargıç olarak da bu cezayı vermem gerekirdi, fakat sadece seni başkalarından daha fazla onurlandırdığım sevgim nedeniyle, seni krallığına geri göndermeye karar verdim. Şu öğüdü de yanına katıyorum: Bundan böyle, benden gördüğün iyiliklere minnettar olacaksın. Şu halde, yolculuğunun iyi geçmesini ve ülkende o ülkenin layık olduğu onurla yaşamanı, evlatlarına ülkeyi öyle devretmeni diliyorum. Fakat gücünle gücüm arasındaki ayrımı göremeyecek kadar kaçıklık edersen, seni huzuruma getiren yedi adamım gibi daha binlercesi olduğunu unutma. Eğer, ileride bir yanlışa düşersen benden hiç af bekleme, adaleti uygulayacağımı bekle; elimden kaçacağını umma. Dostluğumun dürtüsü altında sana uğurlar olsun diyorum; şu anda sana yaşamını ve krallığı bağışlayan efendine boyun eğerek krallığında mutlu yaşa.*

— *Elbette soylu efendimiz,* der Kral; yerlere kapanarak. *Yeryüzünde sizinle karşılaştırılabilecek bir adam bulunmadığını her zaman kabul ettiğim gibi şimdi de tümüyle kabul ediyorum. Çok pişmanım ve inancım üzerine ahdederim ki hep dostunuz kalacağım.*

— *Böyle konuştuğuna göre senden artık başka bir şey istemeyeceğim,* der Rahip Jean; *bundan böyle sana hizmet ettireceğim ve seni onurlandıracağım.*

Rahip Jean; Altın Kral'a atlar, koşumlar verdirmiş, yanına adamlar katıp göndermiş. Kral yola koyulup ülkesine dönmüş ve o günden sonra iyi bir dost, iyi bir kul olmuş. İşte Altın Kral konusunda bana anlatılanlar.

Artık bunu bırakalım da başka bir konuya geçelim.

CXI. Engin Karamoran Irmağı'ndan Söz Eden Bölümdür

Kayçu Hisarı'ndan yola çıkıldığında, batı yönünde yirmi mil kadar at sürüldüğünde Karamoran[278] adında bir ırmağa varılır; öylesine büyük bir ırmaktır ki bu, bir yakasından ötekine köprüyle geçilemez, çünkü çok geniş ve derindir; dünyayı, yani tüm toprakları çevreleyen Okyanus'a dökülür. Bu ırmağın kıyısında birçok kent ve köy vardır, o kent ve köylerde birçok tacir ve zanaatkâr yaşar, ticaret geniş çaptadır. Çevrede bol zencefil yetiştirilir ve ipekçilik yapılır. Öyle çok kuş vardır ki insan hayran olur. Bir Venedik *grossos*una[279] ya da ondan biraz daha değerli olan bir *aspre*[280] karşılığında üç çulluk alınabiliyor. Irmak boyunca bol bambu yetişiyor. Bazısı bir kadem, bazısı bir buçuk kadem kalınlığında. Ahali bunlardan işe yarar öteberi yapıyor.

Bu ırmağı geride bırakıp yine at sırtında batıya doğru iki gün gidilirse Kaçonfu[281] adında görkemli bir kente varılır. Ahalinin hepsi, tüm Katay yöresinde olduğu gibi, putatapar. Burası, ticareti zengin, etkinliği bol olan pek önemli bir kent. Buraya bizim oralara hiç getirilmeyenlerden bol ipek, zencefil, zerdeçal ve sümbülyağı getiriliyor. İpekli, altın işlemeli ve başka çeşit kumaş üretimi zengin. Kayda değer başka bir şey olmadığından, buradan ayrılıp yola devam edeceğiz ve size bir krallığın başkenti olan Kuencanfu adında görkemli bir kenti anlatacağız.

---

[278] Karamuren (Moğol dilinde Kara Irmak), Çinlilerin Sarı Irmağı.

[279] Grosso. İlk kez XIII. yüzyılda Venedik'te basılmış, sonradan İtalya Yarımadası'nın öteki devletlerine ve Avrupa'ya yayılmış olan ve değeri yerine göre değişen gümüş para -çn.

[280] Yunanca: beyaz, ak. Küçük bir gümüş paranın adı; sonradan 'akça' adı altında Osmanlı İmparatorluğu'nun temel parası olmuştur.

[281] Yorumcular, yer adları üzerinde yapılan bir çözümlemeye dayanarak Kaçonfu'nun -Marco Polo'nun betimlemesine karşın- Yungtsi olduğunda birleşmektedirler; söz konusu yer, Sarı Irmak üzerinde bulunan bugünkü Tongguan'dır. Aynı çeşitten bir çözümlemeye girmiyor ve Kasyonfu ile ırmak arasında iki, bir sonraki kentle arasında da üç uzaklık birimi yol olduğunu söylemekle yetiniyoruz. Sözünü ettiğimiz ve kimliği tartışma götürmeyen bu ikinci kent, Wei Vadisi boyunca yukarı çıkan yol üzerindedir, yeri Şen-si'de bugünkü Hwayin'e denk düşer.

CXII. Büyük Kuencanfu Kentinden Söz Eden Bölümdür

Kaçonfu kentinden batıya doğru yola çıkıldığında, sekiz gün boyunca birçok köyden, ticareti ve sanayii zengin kentten, güzel bağ ve bahçelerden geçerek at sürülür; şunu da söyleyeyim ki, tüm kırlık yöre, ipeği yapan böceğin yapraklarından beslendiği ağaç olan dut ağaçlarıyla yemyeşildir. Ahali putlara tapar. Her çeşit kara hayvanı ve kuş avı vardır.

O sekiz günlük at yolculuğu bittiğinde, dediğim gibi, o büyük Kuencanfu kentine varılır. Burası çok geniş ve güzel olup geçmişte görkemli, zengin ve güçlü bir krallık olmuş olan Kuencanfu Krallığı'nın başkenti Kuencanfu'dur. Eskiden burada birçok iyi ve gözüpek kral hüküm sürmüş. Fakat bugün buranın egemeni ve kralı, Büyük Hükümdar'ın oğlu Mangalay;[282] çünkü babası ona bu krallığı vermiş ama kral olarak taç giydirmemiş.

Büyük bir ticaret ve sanayi kenti; bol ipekleri, altın işlemeli ve başka çeşit kumaşları var; aynı zamanda çok iyi derileri, ordu donatımı da var; insan vücudunun bolluk içinde ve ucuza yaşaması için neye gereksinimi varsa her şeye sahipler. Kral Mangalay'ın sarayı kentin dışında, yaklaşık beş mil uzakta; anlatacağım gibi, güzel bir yer. Irmakları, gölleri, gölcükleri ve pınarları olan büyük bir ovada kurulu. İlk önce çevresi yaklaşık beş mil kadar olan mazgallı, yüksek, kalın, sağlam bir sur görülüyor. Kralın sarayı bunun içinde. Öylesine büyük ve öylesine güzel ki kimse daha iyisini anlatamaz. Birçok güzel salonu ve odası var; hepsi resimlerle ya da altın varaklarla, en incesinden lacivert taşıyla, çok sayıda mermer sütunlarla süslü. Mermer sütunlar saymakla bitmiyor. Bu Mangalay, babasının izinden gittiği için ülkesini titiz bir adaletle, hukukla yönetiyor; bu nedenledir ki uyrukları tarafından çok seviliyor. Sarayın çevresinde silahlı güçler bekliyor ve neşeli av âlemlerine çıkıyorlar.

Daha fazla bir şey anlatmadan bu ülkeden ayrılacağız ve size iyice dağların içine yerleşmiş bir yöre olan ve epeyce zor bir yoldan varılan Kunkun'dan söz edeceğiz.

---

[282] Mangalay 1280 yılında yurtluğunda ölmüştür; bundan Marco Polo'nun buraya o tarihten önce geldiği anlaşılıyor.

CXIII. Katay ile Manci Arasındaki Uç Topraklardan Söz Eden Bölümdür

Mangalay'ın sarayından çıkıp da at sırtında üç gün batıya doğru gidilirse çok sayıda kent ve köyün bulunduğu pek güzel bir ovadan geçilir; buralarda halk geçimini ticaret ve sanayiden sağlar ve çok bol miktarda ipek bulunur. Üç günün sonunda, Kunkun yöresine[283] dâhil yüksek dağlara ve derin vadilere varılır. Bu dağlarda ve vadilerde kentler ve köyler bulunur. İnsanları putataparlar ve yaşamlarını büyük ormanlardan, avdan ve toprağı işlemekten kazanırlar. Çünkü çeşitli yabanıl hayvanların yaşadığı büyük ormanlar vardır: Aslan ve ayı, vaşak ve geyik, karaca ve daha pek çok çeşit hayvan, öyle ki yöre halkı bunlardan bol bol avlanır ve büyük yarar sağlar. Bu yolun üzerinde yirmi gün dağ tepe at sürülür; hep kentlere, köylere rastlanır; güzel hanlar da bulunur ve burada geceleyen gezginlerin rahatları sağlanır.

Şimdi bu yöreden ayrılıp başka bir yöreyi anlatacağız. Dinleyin.

CXIV. Akbalık Manci Yöresinden Söz Eden Bölümdür

Kunkun Dağları'nda yirmi gün at sürdükten sonra, Akbalık Manci[284] adında dümdüz bir yöreye varılır. Çok sayıda kent ve köy vardır; halk putlara tapar. Ticaret ve zanaatla geçinirler. Burada o kadar zencefil yetişir ki tüm Katay yöresine buradan dağıtırlar ve bundan büyük kâr ederler. Buğday, pirinç ve öteki tahılları da bol ve ucuzdur, çünkü burası her çeşit maldan yana verimli bir topraktır. En başta gelen kentin adı, Akbalık Manci'dir. Bu, 'Manci uç topraklarında bulunan ak kent' anlamına gelir. Dediğim gibi, pek güzel olan ve pek çok kent ve köy görülen bu ova, iki günde geçilir. İkinci

[283] Hian-Sian'dan sonra, Marco Polo Wei Vadisi'ni batıya doğru çıkmaya devam eder, sonra güneye dönüp Çin Ling Dağları'nı aşar ve Sarı Irmak Havzası'ndan Han Vadisi'ndeki Yangtze Havzası'na geçer. Burada anlattığı, bu dağlık yöredir.

[284] Akbalık Manzi (=Manzi'nin beyaz kenti), yani Güney Çin ya da daha doğrusu, Marco Polo'nun söylediği gibi, onun uç topraklarının. Han Irmağı üzerinde bulunan bugünkü Hanzong.

günün sonunda yüksek dağlara, derin vadilere, geniş ormanlara varılır ve yirmi gün boyunca batıya doğru gidilirse hep birçok kent ve köye rastlanır. İnsanlar puta tapar. Toprak ürünleriyle, avcılıkla ve hayvancılıkla geçinirler. Aslan ve ayı ve vaşak, geyik, karaca, ceylan ve bol bol da misk yapan o hayvandan[285] vardır.

Şimdi bu yöreden ayrılıp, size, duyacağınız gibi, sırasını bozmadan başka yöreleri anlatacağız.

CXV. Büyük Sindufu Yöresinden Söz Eden Bölümdür

Dağlarda böyle batıya doğru yirmi gün gittikten sonra, bir ovaya ve yine Manci sınırları içinde bulunan ve adına Sindufu[286] denilen bir yöreye varılır. Eskiden büyük ve görkemli bir kent olmuş olan ana kentin adı da Sindufu. Eski zamanlarda burada çok büyük ve zengin krallar varmış. Kentin çevresi ferah ferah yirmi mil tutar ama bugün nasıl bölünmüş durumda olduğunu size anlatacağım. Günün birinde, bu yörenin hükümdarı öldüğünde, arkasında her birine ülkenin üçte birini verdiği üç oğul bırakmış. Böylece, bu güzel kenti de oğullarının her biri payını alabilsin diye üçe bölmüş. Her bir parçanın kendi suru var ama üçü birden büyük kentin surları içinde. Üç oğlun her biri hükümdarmış ve geniş topraklara, oldukça zengin bir hazineye sahipmiş; çünkü babaları çok güçlü ve zenginmiş. Fakat Büyük Kağan bu ülkeyi aldı ve o üç kralı mirastan yoksun bıraktı.

Unutmayın ki bu büyük kentin ortasından çok büyük bir tatlı su ırmağı geçer. Bol balık avlanan ırmak derindir ve eni yarım mil vardır. Öylesine uzundur ki seksen ile yüz gün arasında bir uzaklıkta olan ve adına Kiansu[287] denilen okyanusa kadar gider. Bu ırmağın kıyısında pek çok kent ve köy vardır. O kadar da çok tekne vardır ki kimse görmeden inanamaz. Tacirlerin ırmakta kâh aşağıya kâh yukarıya doğru taşıdıkları malların hem çeşidi çoktur, hem miktarı. Kimse bu kadarını görmeden inanmaz. Irmağa benzemez, deniz sa-

---

[285] Moschus moschiferus. Bir çeşit dağ ceylanı -çn.

[286] Szechwan Eyaleti ve onun başkenti Cheng-du. Marco Polo, Pekin'den Cheng-du'ya kadar bugünkü yolu izlemiş, sadece Hanzhong'dan geçmekle bugünkü yoldan ufak bir sapma göstermiştir; bugün Tsin Ling Dağları biraz daha batıdan aşılır.

[287] Bu ad, Yangtze ya da Mavi Irmağa denk düşer ama kenti geçen ırmağın adı Min'dir; o da Yangtze'nin bir koludur.

nılır; o kadar geniştir. Kentte bu geniş ırmak üzerine yapılmış olan büyük bir köprüden söz edeceğim.

Bu köprü baştan başa taştandır. Eni ferah ferah sekiz adım[288] vardır; boyu ise size dediğim gibi, ırmak çok geniş olduğundan yarım mildir. İki yakada, aralıklı olarak dikilmiş mermer sütunlar köprünün çatısını tutar. Evet, bu köprü baştan başa çok güzel bir ahşap çatıyla örtülüdür ve kırmızı renkte güzel resimlerle süslü bu çatı kiremitle örtülüdür. Ayrıca, boydan boya birçok güzel evcik vardır, bunlarda çeşitli nesneler üretilip satılır. Bunlar tahta levhalardan yapılmış olup sabah getirilip takılır, akşam sökülüp götürülür. İçlerinden bir tanesi ötekilerden daha büyüktür. Bu, Büyük Efendi'nin gümrük binasıdır. Orada onun gelirini, yani köprüden geçirilen ya da köprü üzerinde satılan malların vergisini toplayanlar oturur. Derim ki bu köprünün geliri günde bin altın *bisante*'yi[289] geçer. Halkın tümü putlara tapar. Bu kentten hareket edip, at sırtında beş gün süreyle ovalardan ve vadilerden geçerken çok köy ve mezraya rastlanır. Halk topraktan edindiği gelirle yaşar. Birçok yabanıl hayvan, aslan, ayı ve onların dışında daha başkaları da vardır. İmalattan da geliri vardır nüfusun; çünkü burada güzel sandal bezleri ve başka çeşit kumaşlar dokunur. Bunlar Sindufu kökenlidir. O dediğim beş günlük yolun sonunda son derecede harap, Tebet adında bir yöreye varılır. Aşağıda onu anlatacağız.

CXVI. Tebet Yöresinden Söz Eden Bölümdür

O beş günün sonunda, gerçekten pek harap olmuş bir yöreye varılır; harap olmuş, çünkü Mongu Kaan[290] burayı savaşta yakıp yıkmış. Birçok kent, köy ve mezra var, tümü de çok kötü durumda ve yıkık. Yirmi gün süreyle ıssız yerlerden geçiliyor; buralardan geçiş,

---

[288] İt. passo (=adım). 1,5-2 metre değerindeki eski uzunluk ölçüsü birimi; eskiden 'kadem', İt. *Piede*'den (II. Dünya Savaşı'ndan sonra 'ayak' diye çevirdiğimiz 30,48 santimlik birim) ayrı bir ölçü.

[289] İt. bisante, çoğ. bisanti. Fr. besant; Lat. Byzantium (=Bizans) adından. Basımına Haçlı Seferleri sırasında başlanmış altından ya da gümüşten bir Bizans sikkesi -çn.

[290] Marco Polo'nun anlattığı Tibet, tam anlamıyla Tibet denilen yer değil, daha çok Seçuan'ın dağlık olan batı kesimi. Möngke'den söz etmesi bundan ötürü. Möngke 1258 yılında Tibet içinde değil, Seçuan'da savaşmıştı. Tibet'in kesin boyun eğişine götüren son sefer Kubilay'ın oğlu Ohrukçu tarafından yürütülmüştür.

yabanıl hayvanlar dolaştığı için, tehlikeli. Yine de yolcular buna şöyle bir çare bulmuşlar.

Bu topraklarda, hele ırmak yakınlarında şaşılası irilikte ve yükseklikte bambu yetişiyor. Ne denli iri olduklarını size şöyle anlatayım: Çevreleri üç palma[291] uzunlukları neredeyse on beş adım ve iki boğum arası en az üç palma. Dediğim gibi, tacirler ve öteki yolcular, buradan geçerken gecelemek istediklerinde bu bambulardan toplayıp büyük bir ateş yakarlarmış; çünkü bambu sapları yanarken öylesine büyük gürültüyle çatlayıp patlarmış ki aslanlar, ayılar, öteki yabanıl hayvanlar çok korkup kervanın peşini bırakarak kaçarlar, her ne pahasına olursa olsun, böyle bir ateşe yaklaşmayı göze alamazlarmış. Orada kimse oturmadığından bu hayvanlar böyle çoğalmışmış ve o çatırdayıp patırdayan bambular olmasa kimse oradan geçmeye cesaret edemezmiş.

Bir de -bunu söylemek iyi olur- bu bambuların gürültüsünün uzaktan nasıl duyulduğunu, insanı nasıl korkuttuklarını ve bundan neler çıktığını anlatayım. Bambuları yeşilken keserler, akşamdan epeyce toplarlar, birçok çalı çırpı demetinden oluşan ateşin üzerine yığarlarmış. Yeşil bambu sapları bir süre o harlı ateşin üzerinde durduktan sonra bükülüp kıvrılır ve korkunç bir çatırtıyla ortasından kırılırmış; patlamanın gürültüsü öyleymiş ki gece vakti on mil öteden çok rahat duyulurmuş. Gürültü kulağa o kadar korkunç gelince, buna alışık olmayan bir kimsenin afallayıp kala kalacağını unutmamalı. Hatta bu gürültü insana aklını yitirtebilir ya da canını alabilir. Ne var ki alışanlar hiç aldırmıyor. Alışık olmayanlara gelince, onlar başlangıçta pamuk alıp bir güzel kulaklarını tıkamak, sonra başını yüzünü sarıp sarmalamak, yanlarında ne kadar giysi varsa onunla örtmek zorunda kalıyor. İşte alışık olmayan başlangıçta böyle kaçınıyor.

Böyle bir şeyi hiç işitmemiş olan atlara gelince, bunlar gürültüyü duyunca öylesine dehşete kapılıyor ki bukağılarını, koşumlarını koparıp kaçıyor. Bu, birçok kişinin başına gelmiş de vaktiyle birçok dikkatsiz yolcu epeyce hayvan yitirmiş. Şimdi artık hayvanların dört

[291] Fr. Paume, Toskana It. Palmo (=el ayası). Sıkılmış yumruk yüksekliği kadar ve genellikle atın boyunu saptamakta kullanılan bir uzunluk ölçüsü birimi. Bizde kullanılmayan bir ölçü olduğu için, bu sözcüklerin türediği Latince 'palma' sözcüğü ile karşıladık. (çn.)

ayağını da bağlamak için yanlarında demir zincir getiriyorlar; aynı zamanda başlarını, kulaklarını ve gözlerini de bağlıyorlar, dört ayaklarını dikkatle bukağılıyorlar, öyle ki beygir bambu ateşinin o patırtısını duyunca kaçmak istese de kaçamıyor. Neyse ki hayvan buna bir kez alıştı mı sorun çıkarmazmış.

Bu yörede yirmi gün giderken ne bir hana rastladık ne yiyecek bulduk; gerek insanlar gerek hayvanlar için o yirmi gün boyunca yetecek kadar yiyecek götürmek iyi olur. Her an çok yırtıcı, çok saldırgan yabanıl hayvanlarla karşılaşılıyor. Fakat o yöre bittikten sonra, dağların dik yamaçlarına tünemiş çok köy ve mezra görülüyor.

Kızlarını evlendirmede hoş bir usulleri var, size onu anlatacağım. Bu ülkede hiçbir erkeğin, her ne olursa olsun, bir bakireyle evlenmediği bir gerçek. Dediklerine göre, kadın önceden birçok erkekle yatmaya alışmamışsa hiçbir değeri olmazmış. Evet, henüz hiç erkek tanımamış olan bir kadın ya da kız, tanrılarca iyi görülmezmiş, diyorlar. Bunun için de erkekler öylelerine önem vermez, onlardan kaçınırmış, buna karşı tanrıların gözünde makbul olanı arzular, onu severlermiş. İşte bakın, kızlar nasıl evlendiriliyorlar. Herhangi bir başka ülkeden insanlar gelip de bu yöreden geçerken -oralı birinin evinde kalmaktan hoşlanmadıkları, böyle bir şeyi göze alamadıkları için- bir köy ya da mezra veya bir yerleşme yakınında çadırlarını kurduğunda, köyün ya da mezranın everecek bir kıza sahip yaşlı kadınları yirmi, otuz, kırk, kaç kız varsa alıp getiriyor, yarışırcasına bunları adamlara peşkeş çekiyor, orada kaldıkları sürece kızları alıkoysunlar diye yalvarıyorlar. Kızları adamlara, adamlar canları ne isterse yapsın, onlarla yatsın diye veriyorlar, İşte en başarılı olanlar genç kadınlarmış; yabancılar bunlardan seçiyorlar, bunlarla eğlenip, canları istediğince alıkoyuyorlar. Geri kalanlar da başları önünde, evlerine dönüyor. Fakat erkekler hiçbirini alıp da ne ileriye ne geriye doğru, kendi ülkesine götüremiyor.

Erkekler kızlara canlarının istediğini yaptırdıktan sonra, yollarına devam etmek istediler mi oynaştıkları kıza ufak bir şey, bir takı, bir halka, bir madalyon veriyorlar. Çünkü böylelikle, kız evlenmek istediğinde, elinde sevildiğinin, bir aşığı olmuş olduğunun kanıtı bulunuyor. İşte bundan ötürü, her genç kız, birçok erkeğin kendisiyle sevişmiş olduğunu göstermek için boynunda yirmiden fazla ıvır zıvır şey ya da madalyon taşıyor. Kızcağızın biri bir madalyon kazanır ka-

zanmaz hemen göğsüne asıyor ve armağanına sevine sevine gidiyor. Anası babası da izzet ikramla kızlarını karşılıyor. Ne kadar çok sayıda yabancıdan armağan alırsa kız o kadar mutlu oluyor. Öylesini el üstünde tutuyorlar ve tanrılar indinde daha makbul diye onunla daha isteyerek evleniliyor. Kadının koca evine götürebileceği en değerli çeyiz, gelip geçen yolculardan aldığı armağanlar oluyor. Yirmi yolcuyla birlikte olduğunu gösterir yirmi madalyona sahip olmayan hiç beğenilmiyor, tersine hor görülüyor. Gelinler düğünde herkese bu yolda aldıkları madalyonları, armağanları gösteriyorlar. Gebe kalan olursa çocuk, kızla evlenen adam tarafından büyütülüyor ve daha sonra doğan çocuklarla birlikte mirasa giriyor. Fakat dikkat edin: Böyle bir kadın aldılar mı, ona çok değer veriyorlar ve aralarından birinin bir başkasının karısına dokunmasına çok fena gözle bakıyorlar ve böyle bir şey yapmaktan titizlikle kaçınıyorlar.

İşte size o evlilikleri anlattım! Anlatması hoş bir şey! On altıyla yirmi dört yaş arası soylu gençlerimizin bu yörelere bir uğraması iyi olmaz mı? İstedikleri kadar kız bulurlar, hatta kızları hiçbir şey ödemeden almaları istenir onlardan!

Bunun dışında, bu adamlar puta tapıyor ve tümden kötü kişiler; böyle diyorum çünkü hırsızlığı, kötülük etmeyi günahtan saymıyorlar; dünyanın en alçağı, en hırsızı bunlar. Avla ve hayvancılıkla ve bir yandan da toprağın verdiğiyle geçiniyorlar. Şunu da diyeyim, misk yapan hayvanlardan burada öylesine çok ki baştan başa her yerde kokuları duyuluyor, çünkü bu hayvanlar ayda bir kez misk yapıyorlar. Başka yerde de dendiği gibi, hayvanın göbeğinin yanında ura benzer ve kan dolu bir çıban oluşuyor; işte o kan misk. Çıban, her ay, fazlasıyla doldu mu, bu kanı dışarı atıyor. Bu topraklarda bu hayvandan o kadar çok var ki her yere biraz misk yayıyorlar ve tüm yöre misk kokuyor. Kendi dillerinde bu hayvana *güderi* diyorlar, eti de yeniyor ve lezzetli. Burada oturan o kötü adamların elinde çok hızlı koşan pek çok köpek var; bunlar bol miktarda güderi avlamaya alıştırılmış. Bu sayede miskleri bol. Ellerinde ne gümüş para var ne de Büyük Kağan'ın kâğıt parasından, ama tuzdan para yapıyorlar. Giyimleri çok fakir, çünkü giysileri hayvan postundan, kenevir bezinden ve kaba bokran.[292] Kendi ayrı dilleri var; bu adamlara Tebet

[292] Bkz. dipnot 58.

deniyor. Bu Tebet çok büyük bir ülke; sizlere bir kez daha kısaca anlatayım da dinleyin.

CXVII. Yine Tebet Yöresi Konusunda

Tebet insanları kendilerine ait bir dil konuşan ve putlara tapan çok büyük bir yöre; ve Manci ve daha birçok yöreyle sınırdaş. Adamlar hırsızlıkta birinci. Öylesine geniş topraklar ki içinde sekiz tane krallık, birçok kent ve köy var. Birçok yerinden ırmak geçiyor, pek çok göl ve dağ var, dağlarında bol miktarda altın taneciği[293] bulunuyor. Bol zencefil ve tarçın yetişiyor. Bu yörede mercan nakit para yerine geçiyor ve çok önemli bayramlarda kadınlarının ve tapındıkları heykellerin boynuna asmalarından anlaşıldığına göre, son derecede değerli. Burası için ayrıca diyeceğim, kıl ve yünden kumaşları, ipeklileri, altın işlemelileri ve pamukluları olduğu. Bizim oralara gelmeyen, hatta hiç görmediğimiz pek çok baharat geliyor buraya. Aynı zamanda, çevre yörelerin en becerikli büyücüleri, en iyi müneccimler yani yıldızlara bakıp ahkâm çıkaranlar bunlarda; adamlar en az rastlanır büyüleri yapabiliyor, işitebilecek, görülebilecek en büyük tansıkları (mucize) beceriyorlar; bunların hepsini, bu kitapta anlatması uygun düşmeyecek, insanları fazlasıyla şaşırtacak olan bir şeytan sanatıyla kotarıyorlar. İsterlerse fırtına estirip şimşek -hem de gök gürültüsüyle birlikte- çaktırabiliyorlar. Ya da isterlerse bunları durdurabiliyorlar. Sonsuz tansıklar gerçekleştirebiliyorlar. Kötü giyimli kötü insanlar.

Dünyanın en iri bekçi köpeklerine sahipler; hayvanlar eşek büyüklüğünde ve her çeşit yabanıl hayvanı, hele *beyamini*[294] denilen ve bol miktarda bulunan çok iri, çok saldırgan yaban sığırını yakalayabiliyor. Ayrıca, daha başka birçok çeşit av köpekleri de var. Becerikli alıcı doğanları var ki avlarını büyük hızla ve hayran olunacak biçimde yakalıyorlar.

Genelinde ele alınırsa size çok iyi anlattığımız bu Tebet yöresini artık bırakacağız ve size bir başkasından, Gendu denilen bir

---

[293] Altın taneciği. Irmaklarda ve toprağın yüzeyinde bulunan ve külçesinin büyüklüğü ne olursa olsun bu ad verilen hiç katıksız altın -çn.

[294] Şayet bu hayvan daha önce betimlenmiş olan yak değilse yaban sığırı ya da Hint yaban öküzü gibi bölgenin başka bir sığırı olsa gerek.

başka yerden söz edeceğiz. Fakat bilin ki o Tebet Büyük Kağan'a aittir. Zaten bu kitapta yazılan bütün öteki yöreler ve krallıklar da Büyük Kağan'a aittir; bunun dışında kalan sadece kitabımızın başında sözünü ettiğimiz ve Argun'un oğluna ait bulunan yörelerdir. Onların dışında bu kitapta anlatılan ötekilerin hepsi Büyük Kağan'ındır. Bu nedenle, ileride yazılı olarak görmeseniz de dediğim gibi anlayın siz.

Şimdi bu konuyu bırakacak ve Gendu yöresini, anlatacağız.

CXVIII. Gendu Yöresinden Söz Eden Bölümdür

Gendu, batıda bir yöredir ve tek bir kralı vardır. Bu batı teriminden, bu bölgelerin batı ülkelerine dâhil oldukları anlamını çıkarmayınız. Doğu ile Yunan Rüzgârı[295] arasındaki topraklardan ayrıldığımız ve Güneş'in batımına döndüğümüz için, oralara 'batı ülkeleri' diyoruz.

Bu yörenin insanlarının tümü putatapar ve hepsi Büyük Efendi'nin kuludur. Burada çok kent ve köy vardır ve ana kentin adı da Gendu'dur. İçinde çok inci olan bir göl var; inciler bembeyaz, ama yuvarlak değil. Düğüm gibi bir şey oluşturuyorlar; çünkü dördü, beşi, altısı tek bir tane meydana getirmiş gibi. Ne var ki Büyük Kağan onlardan çıkarılmasını istemiyor, çünkü her isteyen istediği kadar alsa değeri düşecek, hiç para etmeyecek. Buna karşı, Büyük Efendi; kendisi istediği zaman, yalnız kendisi için, zevki için, birkaç tane çıkarttırıyor. Başka kimse, yaşamıyla ödemedikçe o incilerden alamaz. Şunu da diyeyim: adına firuze dedikleri bir çeşit taşın çıkarıldığı bir dağ var; taşlar çok güzel ve bol. Ama Büyük Efendi bu taşlardan da kendi buyruğu olmaksızın çıkarılmasına izin vermiyor.

Yine bu yörede, kadınlarla ilgili bir âdet var, onu da size anlatacağım. Erkekler onurlarının bir yabancı ya da çıkıp gelen herhangi bir kişi tarafından, canının istediğince onların karıları, kızları, kız kardeşleri ya da evlerinde bulunabilecek başka kadınlar nedeniyle hakarete uğratılmasına hiç de alçaklık olarak bakmıyorlar. Bu kadınlar ile yatılmasını çok büyük bir iyilik olarak görüyorlar. Diyorlar ki böyle olunca tanrıları ya da putları onlara karşı daha olumlu dav-

[295] Yunan Rüzgârı (=Vent grec), Akdeniz'de kuzeydoğudan esen rüzgâra verilen ad.

ranır ve onlara dünya nimetlerinden bol bol verirmiş. İşte bundan ötürü, kadınlarını yabancılara öyle cömertçesine verirlermiş. Bilin ki bu ülkeden bir erkek, evine bir yabancının kalmak üzere geldiğini veya kalmak üzere değil de her ne olursa olsun, evine girmek istediğini görünce umutlandığını gösteriyor ve geleni neşe ile karşılıyor. Sonra karısına yabancının isteklerini özenle yerine getirmesini söyleyip kendisi oyalanmadan çıkıp uzaklaşıyor. Tarlasına ya da bağına gidip yabancı o evde kaldığı sürece geri dönmüyor. Yabancının da yatakta o salağın karısıyla sarmaş dolaş üç gün, dört gün kaldığı oluyor. Evin efendisi gider gitmez, yabancı kendisinin orada olduğunu belirtecek bir işaret veriyor, örneğin pencereye ya da avlu kapısına şapkasını ya da ufak bir bibloyu asıyor; bu, onun içeride olduğu anlamına geliyor. Beriki salak da kendi evinde o işareti gördüğü sürece, yabancının rahatını kaçırmamak için dönmeyi göze alamıyor. Çünkü kadınlardan hangisi olursa olsun; adamın karısı, kızı, kız kardeşi ya da hepsi birden yabancıya gösterdikleri bu iyiliğin karşılığında tanrılarının ve putlarının onlara daha çok hayvan, daha çok toprak ürünü vereceği düşüncesiyle yaptıkları işe kendilerini kapıp koyuveriyorlar.

Yabancı gidince evin erkeği geri dönüyor ve tüm ev halkını neşe ve umut içinde buluyor. Onların yabancıyla geçirdikleri hoş vakti anlattırmaktan zevk alıyor ve hepsi birlikte tanrılarına şükrediyorlar. İşte bunu, tüm Gendu yöresinde böyle yapıyorlar ve bundan hiç utanç duymuyorlar. Büyük Kağan bu âdeti yasaklamış ama bir yasakla durmuyorlar, çünkü hepsi işi sürdürmekten yana ve hiç kimse ötekini ele vermiyor. Kimisinin köyü dağlık çetin arazide ama yol yakınında olduğu için güzel karılarını yoldan geçenlere peşkeş çekiyor. Onlar yani tacirler de kadına biraz kumaş, belki bir arşınlık bir parça ya da değersiz bir başka nesne veriyorlar. Zevkini aldıktan sonra tacir atına binip uzaklaşırken erkekle kadın, eğlenmek için arkasından bağırıyorlar:

"Nereye gidiyorsun, hey, sen?' Bizden aldığını bir göster bakalım! Göster, sünepe, bizden elde ettiğini! Bak, bizde ne unutmuşsun!" Böyle derken adamdan aldıkları kumaş parçasını gösterirler. *"Bizde senden bu var, salak, sende ise hiçbir şey yok. Hiçbir şey!"*

İşte adamı böyle eğlendiriyorlar, âdetleri böyle.

Bu yörede bir paraları var ki size anlatayım. Bilin ki bunların çubuk halinde altınları var ve bunu *saggio*[296] ile tartıyorlar ve ağırlığına göre değerlendiriyorlar. Bunu büyük tutarlar için kullanıyorlar, çünkü kıskı ile basılmış paraları yok. Bozuk paraya gelince, ne olduğunu size anlatacağım. Tuzlu suyu alıyorlar, bir kapta kaynatıyorlar, su bir saat kaynayınca koyulaşıp hamur gibi oluyor; onu bir kalıba koyuyorlar ve iki dinarlık ekmek gibi altı düz, üstü yuvarlak, yarım libre kadar çekecek bir somun yapıyorlar. Somunlar oldu mu ateşte çok kızdırılmış taşların üzerine koyuyorlar, orada somunlar kuruyup sertleşiyor. Bir çeşit para olan bu şeylerin üzerine Efendi'nin mührünü basıyorlar, bu işi de Efendi'nin resmî görevlilerinden başkası yapamıyor. Kalınlıklarına ve ağırlıkları kaç *saggio* ise ona göre, bu paralar yarım librelik, bir librelik olabiliyor, daha fazla olanı da var, daha az olanı da. Böyle seksen tane tuz, bir saf altın *saggio*[297] ediyor. İşte onları bozuk parası bu! Fakat tacirler bu parayla yabanıl kuş uçmaz kervan geçmez dağlarda oturan insanlara gidip adamların az ya da çok yabanıl olmasına, kentlerden ve uygar insanlardan az ya da çok uzakta bulunmasına göre, bir saggioyu, tuz paranın altmış, elli, hatta kırkına alıyorlar. Onlar da altınlarını, misklerini filan, satacak kimse olmadığı için, her istedikleri zaman satamadıklarından, böyle ucuza veriyorlar, çünkü dediğim gibi, altını ırmaklardan, göllerden buluyorlar. Bu durumda, tacirler Tebet'in bu tuz paranın böyle kullanıldığı o dağlarına ve yörelerine gidip çok kârlı iş yapıyorlar; çünkü o insanlar tuzu hem etlerine koyuyorlar, hem de gereksindikleri şeyleri bununla satın alıyorlar. Fakat kentlerde yiyeceklerin içine o paraların hemen yalnızca parçalarını koyuyor, parçalanmamış, bütün durumdaki paraları ise harcıyorlar.

Misk veren hayvandan bunlarda pek çok; avcılar bu hayvanları yakalıyor ve büyük miktarda misk elde ediyorlar. İçinde inci bulunan o göllerden yeter miktarda iyi balıklar da tutuyorlar. Aslanları, vaşak ve ayıları, bol miktarda karacaları, ceylanları, her türden birçok kuşları var. Üzüm şarapları yok ama buğday, pirinç ve birçok baharattan şarap yapıyorlar ve çok güzel bir içki oluyor. Baharat olarak kullanılan karanfil bu yörede bol yetişiyor. Bir ağaççık, defne gibi yaprakları

---

[296] Bkz. dipnot 238.

[297] İt. 'bilge' anlamına gelen bir sözcük; Venedik Devleti'nin birkaç yüksek görevlisine verilen san. Bu anlamdan yola çıkarak bir paraya verilen ad -çn.

var, ama biraz daha uzun ve ensiz. Çiçekleri karanfil dişi kadar ufak ve beyaz ama olgunlaşınca kararıyor. Zencefilleri de bol, tarçınları ve bizim ülkeye gelmeyen, onun için de sözünü etmem gereken başka baharat çeşitleri de var.

Gendu'dan ayrılıp da at sırtında giderken on gün boyunca hep birçok mezra ve kente rastlanıyor. Buralardaki insanların da âdetleri, yaşayışları Gendu halkınınkilerle aynı. Çok kara hayvanı ve kuş avlıyorlar. Bu on günün sonunda Brius[298] adında bir ırmağa varılıyor. Gendu yöresi orada son buluyor. Bu ırmaktan çok altın tozu çıkarılıyor. Kıyılarında bol miktarda tarçın ağacı var. Bu ırmak Okyanus'a dökülüyor. Şimdi hakkında anlatacak bir şey kalmayan bu ırmağı bırakalım da size Karacan[299] adlı bir başka yöreden söz edelim. Dinleyin.

CXIX. Büyük Karacan Bölgesinden Söz Eden Bölümdür

Bu ırmağı geçince yedi krallık içerecek kadar geniş olan Karacan yöresine giriliyor. Bu yöre batıdadır. Halk putatapar ve Büyük Kağan'a boyun eğmişlerdir. Ülkenin Esen Temur adındaki kralı Büyük Kağan'ın oğludur.[300] Büyük bir kral; zengin ve güçlü. Topraklarını çok dürüstçe yönetiyor, çünkü bilge ve adil. Size sözünü ettiğim ırmağı geride bırakıp da beş gün süreyle batıya doğru gidildiğinde çok iyi atlar yetiştirilen çok kent ve köy görülüyor. Halk sürüleriyle ve toprak ürünleriyle geçiniyor. Kendilerine ait ve anlaşılması çok güç bir dilleri var.

O beş günün sonunda Yaççi[301] adındaki çok büyük ve görkemli ana kente varılıyor. Oldukça çok tacir ve zanaatkâr var. Ahali her çeşitten; Muhammed'e tapanı var, putataparı var, birkaç Hıristiyana da rastlanıyor ve bunlar Nasturi mezhebinden. Burası buğday ve

---

[298] Seçuan eyaletiyle Yunnan eyaleti arasında sınır oluşturan Yangtze'nin yukarı kesimi.

[299] Karacang (Kara Krallık; Moğolca 'kara' ve Tibet dilinde krallık anlamına gelen 'cang' sozcüklerinden). Çinli olmayan bir krallıktır ve 1253 yılında Kubilay tarafından fethedilmiştir. Yunnan'ın kuzey kesimine denk düşer (Ayrıca bkz. Bölüm XVI).

[300] Aslında Kubilay'ın torunudur ve bu topraklar ona babasının ölümünden sonra verilmiştir.

[301] Yunnan'ın başkenti. Bugünkü Kunming'in yerli dilindeki adı.

pirinç bakımından oldukça verimli bir yer ama sağlığa hiç uygun değil. Adamlar buğday ekmeği yemiyorlar. Dediklerine göre, bu yörede buğday ekmeği sağlığa iyi gelmezmiş. Fakat pirinç yiyorlar, pirinçle baharatlı bir içki yapıyorlar. Çok güzel, duru görünümlü bir şey. Şarap gibi insanı sarhoş ediyor. Nasıl bir paraları olduğunu size anlatayım: ödemelerini *beyaz porselen*le yapıyorlar. Bu; denizde bulunan, kolye diye boyuna asılan ya da köpek tasması yapılan deniz kabuğu; seksen porselen bir gümüş saggio, yani iki Venedik grossosu ediyor. Saf gümüş saggiolardan sekiz tanesinin bir tane saf altın saggio ettiğini de söyleyeyim. Birçok tuzlu su kuyuları var, bunlardan bol tuz çıkarıyorlar; yörenin insanları tuzdan geçiniyor, kralın geliri, kârı tuzdan. Bir de şunu söyleyeyim ki bura insanlarından biri ötekinin karısına dokunursa beriki hiç tasa etmiyor, yeter ki kadın razı gelsin. Kadının razı olması durumunda bu iş hiç de talihsizlik sayılmıyor; ama tersi olursa büyük felaket.

Size bu krallığı anlattık, şimdi Karacan Krallığı'nı anlatacağız. Fakat önce unuttuğum bir şeyi söyleyeceğim.

Evet, çevresi yüz mil tutan bir göl var ve bunda dünyanın en iyisinden balık pek bol; çok iri ve her çeşidinden balık. Bir kez daha söyleyeyim ki buranın insanları kümes hayvanlarının, koyunun, sığırın, mandanın etini çiğ yiyor. Zavallıcıklar kasaba gidip çiğ karaciğeri, hayvanın içinden çıkar çıkmaz alıyor, ince ince dilimliyor, tuza ve sarımsak salçasına basıyorlar, sonra da tıka basa yiyorlar. Bütün öteki etlere de aynı şeyi yapıyorlar. Beyler bile eti çiğ yiyor, fakat onlar daha ince dövdürüyor ve seçkin baharatla karıştırılmış sarımsak salçasına yatırıyorlar ve bizim pişmişini yediğimiz gibi yiyorlar.

Şimdi Karacan yöresini anlatacağız.

CXX. Yine Karacan Yöresinden Söz Eden Bölümdür

Yaççi kentinden çıkıp da on gün boyunca at sırtında batıya gidildi mi insanın karşısına bu büyük yörenin başka bir ana kenti çıkar. Adı Karacan'dır. İnsanları putlara tapar ve Büyük Kağan'a bağlıdırlar.

Büyük Kağan'ın öteki oğlu Kogasin[302] buranın kralıdır. Bu yörede altın tozu pek bol. Irmaklarda bulunuyor, ayrıca göllerde ve dağlar-

[302] Kcekcetchu (bkz. Soykütüğü Tablosu).

da da tozdan daha iri olarak bulunuyor. Evet, öylesine bol altınları var ki, altı gümüş saggio karşılığında bir altın *saggio* veriyorlar. Daha önce size sözünü ettiğim porselen paraları da var. Yalnız, bu porselenler burada bulunmuyor da tacirler Hindistan'dan getiriyorlar.

Bu yörede çok iri karayılanlar ve herkesi korkutacak büyüklükte başka yılanlardan da var; görmesi, bakması korkunç ve iğrenç. Bakın, ne kadar uzun ve iri bunlar. On adım uzunluğunda olanlar var, fıçı gibi şişmanlar, en irilerinin gövde çevresi on palma tutuyor. Önde, başlarına yakın bir yerden iki tane kısa bacak çıkıyor, ama ayak yok. Sadece, şahininkiler ya da aslanınkiler gibi, ikisi küçük, biri daha büyük üç tane tırnak var. Kafaları çok büyük, gözleri dört dinarlık somundan daha iri ve pırıl pırıl. Ağızları öylesine geniş ki, bir adamı bir defada yutabiliyorlar. Çok büyük ve sivri dişleri var. Öylesine korkunç, iğrenç ve yırtıcı görünümleri var ki dünyada bunlardan korkmayacak ne erkek ne kadın ne de hayvan olamaz. Fakat daha küçükleri, sekiz, altı ya da beş adım boyunda olanlar da bulunuyor.[303]

Bakın, avcılar bunları nasıl yakalıyor. Unutmayın ki bu canavarlar gündüz yüksek sıcaklıktan ötürü toprağın altında kalıp karınlarını doyurmak için gece ortaya çıkıyorlar. Gece erişebildikleri tüm hayvanları avlıyor, aslan, kurt, başka ne olursa birden parçalayıveriyorlar. Doyunca, su içmek üzere sürünerek ırmaklara, göllere, pınarlara gidiyorlar. Öylesine büyük ve ağırlar ki yemek ya da içmek için kumda sürünürken -her zaman gece oluyor bu- kumda sanki şarap dolu bir fıçı yuvarlanmış gibi derin bir iz oluşuyor. Özellikle bunları yakalamaya çıkmış avcılar da bu izi sürüyor ve tuzaklarını canavarın suya gitmeyi adet edindiği yolun üzerine kuruyorlar. Çünkü oradan geçmek zorunda olduğunu biliyorlar. Çok iri ve çok sağlam bir kazığı hayvanın izlediği keçiyolu üzerinde, kazığın ucunun görülmemesi için, o yolun iniş tarafında bir noktada toprağa iyice çakıyorlar; kazığın ucuna, onu bir palma aşacak biçimde, ustura ya da kargı ucu gibi keskin bir demir bağlıyor, üzerini de kumla örtüyorlar. Öyle ki karayılan hiçbir şey göremiyor. O noktada avcılar çok sayıda bu kazıklardan dikiyor ve bu demirlerden yerleştiriyorlar

[303] Bugün, hâlâ Yangtze Havzası'nda bir çeşit keler, Çin alligatoru yaşar. Ne var ki boyu bir buçuk metreyi geçmez. Daha büyük bir çeşidin aşırı avlanma sonucu tükenmiş olduğunu düşünebiliriz.

ve karayılan -yani yılan demek istiyorum- su içmek üzere akarsulara doğru geldiğinde, demirlerin olduğu geçitten geçerken toprağın eğimi nedeniyle neredeyse uçar gibi o demirlerin üzerine öylesine bir şiddetle atılıyor ki demirler göğsüne girip vücudunu göbeğine kadar yarıyor; bunun sonucunda hayvan anında ölüyor. Öldüğünü gören kuşlar binlerce çığlık atıyor; avcı böylelikle yılanın öldüğünü öğrenip onu almaya gidiyor, kuş sesleri olmasa gitmeyi göze alamaz. Kanı görüyor, izini sürüyor ve yılanın ölüsünü buluyor. İşte avcılar karayılanı böyle ele geçiriyorlar.

Hayvanı yakalayınca, hemen derisini yüzüyorlar; karnından ödünü çıkarıp pek yüksek fiyatla satıyorlar. Çünkü unutmayın o madde pek aranır bir şey, çünkü ondan öyle bir iyi ilaç yapılır ki birçok hassası vardır, hele üç hassası pek önemlidir. Birincisi: Bir adamı kuduz bir köpek ısırdı mı bundan biraz, bir ufak dinarlık sikkenin ağırlığı kadar bir şey şarabın içine koyup içiriyorlar. Adam anında iyileşiyor. İkincisi: Bir hanım doğuramıyorsa, sancı içinde feryat ediyorsa, biraz bu yılan ödünden veriyorlar, bunun üzerine, içer içmez hanımın sancısı geçiyor ve hemen doğuruyor. Üçüncü de şu: İnsanın vücudunda çıban ya da daha kötü bir şey çıkmışsa üzerine bu ödden biraz koyuyorlar, birkaç gün sonra çıban iyileşiyor. İşte o koca yılanın zehrinin bu yörede o kadar aranmasının nedeni bu. Ayrıca, eti de pek pahalı satılıyor, çünkü çok lezzetli ve bayıla bayıla yiyorlar.

Son olarak şunu da söyleyeyim, bu yılan aç kaldığında, kurt, ayı, aslan, öteki yabanıl hayvanların yavrularını barındırdığı inlere gidiyor, ana babasının koruyamadığı büyük küçük yavruları yiyor. Elbette erişebildiğinde yetişkinleri de paralıyor, çünkü karşı koymak için bir şey yapamıyorlar.

Bu yörede çok iri atlar yetiştiriyor ve Hindistan'a götürüp satıyorlar. Hayvanın kuyruğundan iki üç kemik çıkarıyorlar. Bunu sırtına binen kişiye kuyruğuyla vurmasın ya da koşarken kuyruğunu savurmasın diye yapıyorlar, çünkü koşan atın kuyruğunu savurması bura insanlarınca hiç iyi görülmüyor. Bir de şu var, bura insanları at sırtında üzengilerini, bizim taraflarda Fransızların yaptığı gibi, pek alçak tutuyorlar. Bundan ötürü bunlara *uzun* diyorlar, çünkü Tatarlar ve hemen tüm başka uluslar üzengiyi, yayı rahat gerip ok atabilsinler diye yukarı çekerler, çünkü ok atarken atlarının üzerinde dimdik dikilirler. Zırhları kaynamış manda köselesi kaplı, kargıları, kalkan-

ları ve oluklu okları var ve oluklu okun attığı o dört köşe parçaya zehir sürüyorlar.

Size bir şey daha söyleyeyim ki hepsi, erkek kadın hepsi, hele kötülük yapmaya niyet eden kimseler, üzerinde bu zehirden taşıyor ve bir kişi işkence cezası alacağı bir şey yapıp da işler ters gider yakalanırsa daha kırbacın acısını duymadan bir an önce ölmek için, yanındaki zehri ağzına atıyor. Fakat yönetim bunu öğrendiği için her an hazırda köpek pisliği tutuyorlar. Yakalanan biri yanındaki zehri yuttu mu kussun diye adama anında köpek pisliği yutturuyorlar. Böylece, yönetim haydutların hilesine mükemmel bir çare bulmuş oluyor ve bunu da pek sık uyguluyorlar.

Ayrıca, bir şey daha anlatayım, Büyük Kağan buraları fethetmeden önce yaptıkları ayıp ve korkunç bir şey. Değerli, iyi görünümlü ya da iyi izlenim bırakan birisi, bu yöreden birinin evinde kalırsa o iyi adamı zehirle ya da başka bir yolla öldürüyorlar. Bunu parası için ya da adama kin duymalarından ötürü yaptıklarını sanmayın, sadece o soylu adamın ruhu o evden hiç ayrılmasın diye yapıyorlar, çünkü dediklerine göre, onun iyi gölgesi, iyi talihi ölümünden sonra evde kalırmış. Hepsi de böyle birinin ruhunu yakalayabildiğinde kendini mutlu görüyor, adam ne denli soylu ve iyi görünümlü olursa berikiler de kendilerini o denli imrenilecek konumda, işlerinde başarılı olacak durumda sayıyorlar. Büyük Kağan topraklarını fethetmeden önce birçok adamı bu nedenle öldürmüşler. Fakat otuz beş yıl kadar önce toprakları fethedilince, Büyük Kağan bu çok kötü âdeti kaldırmış. Kağan'ın koyduğu korkunç cezalar sayesinde artık bu aşağılık âdeti bırakmışlar, çünkü bunu engelleyen Büyük Kağan'dan çok korkuyorlar.

Bu yöreyi size anlattık, şimdi burada bir başkasını anlatacağız, siz de dinleyebilirsiniz.

CXXI. Büyük Çardandan Yöresinden Söz Eden Bölümdür

Karacan'dan hareket edip de beş gün boyunca batıya gidildi mi, Çardandan[304] adında bir yöreye varılır. Halkı putlara tapar ve Büyük

[304] Zardandan (= altın dişler (Farsça), Çincede aynı anlama gelen Kin-çe adının çevirisi) Yunnan'ın batısında, yukarı Mekong vadisi ile Birmanya sınırı arasındadır.

Kağan'a boyun eğmiştir. Ana kentin adı Unçan'dır.[305] İnsanlarının hepsi altın dişli, yani her bir diş ince bir altın katmanıyla kaplı; çünkü dişlerinin altından bir kalıbını pek beceriklice çıkarıyorlar ve bununla gerek alt gerek üst dişleri kaplıyorlar. Bunu hanımlar değil, erkekler yapıyor. Bura âdetlerine göre, erkeklerin hepsi atlı ve savaşmaktan, kara hayvanı ve kuş avlamaktan başka bir iş tutmuyor. Hanımlar, erkeklerin ele geçirip köle olarak tuttukları başka adamların yardımıyla, her işi yapıyorlar; bu köleler, kendi kadınlarıyla birlikte tüm görevleri yerine getiriyor.

Bu yörede âdet şöyle ki hanımlar bir çocuk doğurdu mu çocuğu yıkıyorlar ve bezlere sarıyorlar; fakat hanımın efendisi yatağa girip çocuğu da yanına alıyor ve kırk gün, kişisel ihtiyacı dışında, kalkmaksızın yatakta kalıyor. Bütün dostlar, hısım, akraba onu ziyarete geliyor, yanında kalıyor, eğleniyor, sohbet ediyorlar. Kadının dokuz ay boyunca çocuğu karnında taşıdığını, onu dünyaya getirdiği için çok yorulduğunu, bu kırk günlük sürenin bitimine kadar, kocasına içecek vermek dışında hiç acı çekmemesi ve kocanın da o zahmette payı bulunması gerektiği için böyle yaptıklarını söylüyorlar. Kadın, oğlunu doğurur doğurmaz yataktan kalkıp evin tüm işini yapıyor ve sanki doğuran efendisiymiş gibi adamın yiyeceğini, içeceğini yatağına götürüyor.[306]

Her çeşit eti pişmiş de yiyorlar, çiğ de. Haşlanmış pirinci, alışkanlıklarına göre etle de sütle de başka şeylerle de yiyorlar. Şarabı pirinçten yapıyor, içine bol baharat koyuyorlar; tadı pek güzel bir şey. Altın para kullanıyorlar ve onu da ağırlığıyla ölçüyorlar. Bozuk para olarak burada da porselen kullanılıyor. Kesin bilgi diye söyleyeyim ki beş ons gümüşe bir ons altın, beş gümüş saggioya bir altın saggio veriyorlar. Bu, bol miktarda altınları olmasından ileri geliyor, hâlbuki buradan beş aylık yola gitmedikçe bir gümüş yatağına varılamaz. Bu nedenle, tacirler yanlarına pek çok gümüş alıp buralılarla alışverişe geliyor, beş tane, hatta bazen daha da az, gümüş saggio verip bir tane saf altın saggio alıyorlar. Tacirler bundan büyük kâr ediyor. Fakat biz Çardandan yöresini anlatmayı sürdürelim.

---

[305] Görünüşe göre, Mekong Vadisi ile Saluen Vadisi arasında bulunan bugünkü Baoshan kenti olsa gerek.

[306] Bu âdet Çinli gezginlerce de anlatılmaktadır.

Bu adamların ne putu ne kilisesi var. *"Biz bundan çıktık."* diyerek aile reisine tapıyorlar. Ne yazı yazıyorlar, ne abeceleri var. Tansık gibi bir şey bu, çünkü birbirinden pek uzak ve yabanıl yerlerde oturuyorlar, aralarında sık ormanlar, yüksek dağlar var; yaz günü hiçbir biçimde buralardan geçilemez, çünkü yazın hava bir yabancıyı öldürecek denli kötü oluyor. İşte bu yüzden dünya ile ilişkileri yok. Fakat aralarında bir iş yapınca, bunun kaydını tutmak ya da bir anlaşma yapmak istiyorlar; yuvarlak ya da dört köşe bir tahta parçası alıp ortasından yarıyorlar, bir yarısını taraflardan biri, öteki yarısını öteki alıyor. Elbette önceden, borcun tutarını belirlemek için, tahtaya iki ya da üç ya da istedikleri kadar çentik atıyorlar. Ödeme zamanı gelince iki kanıtı yan yana getiriyorlar, çentikler çakışıyor. Borçlu olan ödedikten sonra ötekinin elindeki parçayı alıyor, böylece ikisi de istekleri yerine gelmiş, hoşnut oluyorlar.

Bakın, şu üç yörede; Karacan, Unçan ve Yaççi'de tek bir tabip yok. Hastalandıklarında büyücülerini getirtiyorlar. Şeytanların sihirbazı bu adamlar, putların dediğini yapıyorlar. Bu yörede bunlardan birkaç tane var. Büyücüler gelince hastalar dertlerini anlatıyor; onlar da hepsi birden, anında sazlar çalıp şarkı söylemeye, sallanıp dans etmeye başlıyorlar. Uzun bir süre böyle gidiyor, tâ ki sihirbazlardan biri yere, toprak olsun taş olsun, yere düşüp ağzı köpük içinde ölü gibi yatıncaya kadar. Dans duruyor ve yatan sihirbazın içine şeytan girdi, diyorlar. Daha sonra, orada bulunan birçok öteki sihirbaz, aralarından birinin o dediğim biçimde düştüğünü görünce onunla konuşmaya, hastanın derdinin ne olduğunu, neden o illete tutulduğunu sormaya başlıyorlar. O da şöyle yanıt veriyor:

"Onu filanca cin çarpmış, çünkü hasta onun hiç hoşuna gitmeyen bir şey yapmış." Sonra da o cinin adını söylüyor. Öteki sihirbazlar berikine şöyle diyorlar:

— Onu bağışlamanı ve sağlığına yeniden kavuşması için istediğin şeyleri almanı senden rica ediyoruz.

Yere düşmüş kişinin vücuduna giren cine birçok şey söyleyip, uzun süre yalvardıklarında o, şayet hasta gidici görünüyorsa kendisine, şöyle yanıt veriyor:

— Bu hasta cine karşı öylesine kötü davranmış ki bu, öylesine kötü bir adam ki cin hiçbir kurbanla yatışmayacakmış; dünya bir araya gelse bağışlamak istemiyor.

Fakat hasta iyileşecekse o zaman sihirbazın içindeki cin şöyle diyor:

— *Büyük günah işlemiş ama yine de bağışlanacak. Yani iyileşmek istiyorsa çok değerlisinden iki koyun (ya da üç) alsın iyisinden on (ya da on iki veya daha fazla) içecek hazırlasın.*

Ayrıca, koyunların kafalarının kara olmalarının gerekip gerekmediğini de söylüyorlar, ya da koyunları canlarının istediği gibi betimliyorlar. Koyunu hangi puta ya da hangi cine kurban edeceği de söyleniyor, daha sonra şu kadar sihirbaz ve -cini ve putu olanlardan- şu kadar hanım da onlara katılıyor ve şarkılar söyleyerek fenerler yakıp, güzel kokular serperek filanca puta ya da falanca cine övgüler yağdırıyorlar. Böylece tanrı artık hasta adamı istemiyor. O zaman cinler hastanın iyileşmiş olduğunu haber veriyorlar. Bu yanıtı alan dostları hemen şeytanın buyurduğu ve sihirbazların onlara anlattığı şeyi yerine getiriyorlar; gerçekten, koyunları kendilerine anlatıldığı biçimde yakalayıp getiriyorlar. Sonra bunları söylemiş olan sihirbaz yerden kalkıyor. Koyunu kesip kanını kendilerine gösterilmiş olan yönde göğe savuruyorlar ve sonra hayvanı hastanın evinde pişiriyorlar, oraya önceden çağrılmış kadın erkek sihirbazlar geliyor. Hepsi geldiğinde ve koyun ve içkiler hazırlandığında cinleri övmek üzere çalgı, raks, şarkı başlıyor. Evin çevresinde oraya buraya et suyu ve içki serpiştiriliyor. Ayrıca, günlük getirip, sarısabır ağacı getirip ortalığı tütsülüyorlar. Tüm ev aydınlatılıyor. Bir süre böyle gittikten sonra, yine büyücülerden biri yere düşüp ölü gibi yatıyor, ağzı köpürüyor. Berikiler ona putun hoşnut kalıp kalmadığını, hastanın bağışlanıp bağışlanmayacağını, iyileşip iyileşmeyeceğini soruyorlar. Bazen "evet" diye yanıt veriyor; bazen tümüyle bağışlanmadığını, daha şunun, şunun yapılması gerektiğini, ancak öyle bağışlanacağını söylüyor. Dediğini hemen yerine getiriyorlar; cin, her şey yapıldıktan, hasta bağışlandıktan az sonra hastanın iyileşeceğini söylüyor. Bu yanıtı alıp da et suyu ve içki dökülünce, ev aydınlatılarak tütsüler yakılınca, cinin kendileri hakkında iyi niyet beslediğini ve tümden yatıştığını söylüyorlar. O zaman sihirbazlar ve hâlâ o etki altında bulunan hanımlar şarkıyı kesip sofraya oturuyor, büyük şenlik ve eğlenti içinde koyunu yiyip içkileri içiyorlar. Bayılmış gibi yere düşen de kalkıyor ve onlarla birlikte yiyor. İş bitip, yiyeceklerini yedikten, içeceklerini içtikten, ücretlerini aldıktan sonra, kalkıyorlar,

hepsi evine dönüyor. Bütün bunlardan sonra hasta ya ölmüştür ya da iyileşmiştir; iyileşmişse hemen turp gibi ayağa kalkıyor.

Dediklerine göre bu sonuçlar, bazen tam gerçeği yansıtmasa bile, yine de çoğu zaman doğrudur. Eğer, Tanrı'nın yardımıyla, hasta iyileşirse kurbanı verdikleri putun iyileştirdiğini söylüyorlar, ölürse daha put payını almadan hazırlayan kişiler için kurbanın tadına baktılar da o yüzden, diyorlar; kurban verme işi amacına ulaşmamış oluyor. Böyle törenler sıradan insanlar için düzenlenmiyor. Ayda bir iki kez ve çok zengin kişiler için yapılıyor. Bu adet aynı zamanda tüm Katay ve Manci yöresinde ve putataparların hemen tümü tarafından da uygulanıyor, çünkü adamların tabipleri yok.

İşte size bu kimselerin yollarını, yordamlarını, o sihirbazların zihinleri nasıl büyülediğini anlattım. Şimdi onları ve bu yöreyi bırakıp size başkalarından söz edeceğiz. Dinleyin.

CXXII. Büyük Kağan'ın Mien ve Bengala Sultanlıklarını Fethi

Biliniz ki Unçan Sultanlığı'nda olmuş ve bu kitapta yer alması uygun düşecek güzel bir savaşı size anlatmayı unuttuk. Bunun için size savaşın nasıl, ne yolla olduğunu açık açık şimdi anlatacağız.

Gerçek ki Mesih'in insan bedeninde dünyaya gelişinin 1272. yılında, Büyük Kağan; Nasreddin[307] adında bir şehzadesini, büyük bir orduyla Unçan ve Karacan sultanlıklarına yolladı; amaç bu ülkeleri korumak ve oradaki insanlara bir zarar gelmesini önlemekti, çünkü bu topraklar Büyük Kağan'ın uç topraklarıdır. Büyük Kağan o zamana kadar oğullarından hiçbirini başa geçmek üzere göndermemişti; o tarihten sonra ise artık hayatta olmayan oğlunun oğlu Esen Temur'u[308] kral yapmıştır. Toprak, hazine ve insan sayısı bakı-

[307] Nasreddin Yunnan'ın genel müfettişi olmuş ve Birmanya'da 1272 değil, 1277-78 yılı savaşına kumanda etmiştir.

[308] Her ne kadar babası Hügeçi 1271 yılında ölmüşse de Esen Temur onun yerine gerçekten Yunnan valisi olarak ancak 1285 yılında geçmiş ve Birmanya'ya karşı 1287-88 yılında yeni bir savaş yürütmüştür. İşte bundan sonraki birkaç bölümde anlatılan savaşın bu olduğu anlaşılıyor. Bu nedenle, Marco Polo'nun 1277-78 yılında güneybatı eyaletlerine yaptığı ilk yolculuk söz konusu olsa bile, anlatılan yolu, hele Yunnan'dan sonraki bölümünü, kesintisiz olarak kullanılmış tek bir yol olarak görmemek gerekir.

mından çok güçlü olan Mien[309] ve Bengala[310] hükümdarları, Büyük Kağan'ın uyruğu değillerdi. Ne var ki çok geçmeden Büyük Kağan bu iki ülkeyi aldı. Bu Mien ve Bengala hükümdarları da Büyük Kağan'ın ordusunun Unçan'da olduğunu öğrenince, ordunun kendi topraklarını da ele geçirmesinden ürküp rahatsız olarak dehşete kapıldılar. Bunun üzerine korunmak için o orduya saldırmak gerektiğini düşündüler; tümünü yok edecek kadar kalabalık bir kuvvetle saldıracaklardı ki Büyük Kağan bir başka ordu göndermeye kalkmayacaktı. Böylece, bu hükümdarlar büyük hazırlıklara giriştiler; size bu hazırlığı anlatacağım.

İnanın, tam iki bin tane çok iri fil topladılar ve bu hayvanların her birinin sırtına çok sağlam tahtadan, savaşmaya uygun kale gibi birer mahfe yaptırdılar. Kalelerin her birine savaşacak durumda en az on iki tane okçu oturttular; bazısında on altı, bazısında daha fazla okçu bulunuyordu. Altmış bin atlı, bir o kadar da yaya vardı. Güçlü hükümdarlara, onların görkemine yaraşır hazırlıklar yapılıyordu. İnanın, büyük sonuç alacak bir ordu olmuştu. Sonra efendim, bu hükümdarlar, böylesine hazırlık yaptıktan sonra, vakit yitirmeden, derhal tüm mevcutlarıyla Büyük Kağan'ın Unçan'da bulunan ordusuna saldırmak üzere yola koyuldular. Sözünü etmeye değer bir serüvene girmeksizin Tatarların ordusuna üç günlük bir uzaklığa kadar vardılar. Orada askerlerini dinlendirmek üzere konakladılar.

CXXIII. Büyük Kağan'ın Ordusu ile Mien Hükümdarı Arasındaki Savaştan Söz Eden Bölümdür

Tatar ordusunun komutanı, bu hükümdarların kendi üzerine öylesine kalabalık askerle geldiğinden kesinlikle emin olunca büyük tedirginliğe düştü, çünkü kendisinin elinde topu topu on iki bin atlı vardı; fakat şurası kesin ki yürekli adamdı komutan, bir de çok iyi askerdi; adı Nasreddin idi. Askerlerini yolunca düzene koyar, yolunca cezalandırırdı. Yurdu ve adamlarını elinden geldiğince savunmaya çalışırdı. Neden size böyle uzun uzun anlatıyorum? İnanın,

[309] Bu, Birmanya Krallığı'nın Çincedeki adıdır. Burada anlatılan savaşlardan sonra Moğollar, bu ülkeyi geçici bir koruma yönetimi altına almışlardır.

[310] Elbette, burası Bengal'dir, şu farkla ki o dönemde Delhi Sultanlığı'na bağlı Müslüman valilerce yönetilen bu ülke, Çin-Birman savaşlarının dışında kalmıştır.

gerçek, on iki bin atlı Tatar; Unçan Ovası'na varıp orada düşmanlarının cenge gelmesini bekler. Bunu da başlarındaki dirayetli komutan sayesinde, çok akıllı uslu biçimde yaparlar. Şunu da söyleyeyim ki söz konusu ovanın yanı başında yüksek ağaçlarla dolu kocaman ve sık bir orman vardı.

Nasreddin, askerlerini bu ormanın yakınında ve düşmanı oraya çekebilecek biçimde yerleştirdi. Fillerin, sırtlarındaki o kale gibi mahfelerle ormana giremeyeceğini biliyordu, yani filler dayanamayacakları bir kızgınlıkla üstlerine gelince, berikiler ormana çekiliverecekler ve gelenleri ok yağmuruna tutacaklardı. Komutan tüm atlılarını yanına çağırıp en inandırıcı sözlerle en az eskiden olduğu denli yürekli davranmalarını istedi. Gücün sayıdan değil, mert ve güvenilir askerlerin değerinden geldiğini anlattı. Mien ve Bengala hükümdarlarına bağlı askerlerin deneyimsiz olduklarını ve hiç savaş görmediklerini de söylüyordu. Hâlbuki onlar, yani kendi askerleri, uzun süredir savaş nedir bilmekteydiler. Şu halde, düşmanın sayıca üstünlüğünden korkmamaları, kendi becerilerine güvenmeleri gerekiyordu. Becerileri o zamana kadar o kadar çok yerde ve girişimde denenmişti ki onların adı yalnız düşmanlarını değil, tüm dünyayı korkuturdu; işte bunun içindir ki eski yürekliliklerini göstereceklerdi. Sözlerinin sonunda onlara yadsınamaz, kesin bir utku kazanılacağı yolunda söz verdi.

Dediğim gibi, Tatarlar o ovada düşmanları bekliyorlardı. Fakat biz az sonra yeniden ele alacağımız Tatarları şimdilik bir yana bırakalım da onların düşmanlarından söz edelim. Mien Hükümdarı; tüm ordusuyla, bir süre eğleştikten sonra oradan ayrılıp yola koyuldu ve Tatarların hazır durumda bekledikleri Unçan Ovası'na vardı. O ovaya vardığında, aşağı yukarı düşmanlarıyla arasında bir mil varken, fillerini sırtlarında kaleleri, kalelerin içinde askerleriyle savaş düzenine soktu. Arkadan atlılarını ve yayalarını, aklı başında bir kral olarak, çok uygun bir biçimde konuşlandırdı. Tüm yapacaklarını böyle yerine getirdikten sonra, birçok çalgı çaldırarak tüm ordusuyla düşmanın üzerine yürüdü.

Tatarlar bunların geldiğini görünce, şaşırmış gibi yapmayıp kendilerini yürekli ve gözüpek gösterdiler. Çünkü hiç unutmayınız ki hepsi birlikte, düzen içinde ve dingincesine düşmana karşı yürüyorlardı; fakat yaklaştıkça; çarpışmaya başlamaktan başka yapacak

bir şey kalmayınca; o alamet filleri, sırtlarında kaleleriyle, cephe oluşturur biçimde sıraya dizilmiş görünce atlar öylesine bir korkuya kapıldı ki Tatarlar bineklerini düşmana süremediler, gemleri çekip kaçtılar. Hükümdar da fillerle hep ilerliyordu.

CXXIV. Yine Aynı Savaştan Söz Eden Bölümdür

Bu durum karşısında Tatarlar büyük öfkeye kapılıp ne yapacaklarını bilemezler. Çünkü atlarını ileri süremeyeceklerini, her şeyi yitirdiklerini açıkça görmekteler. Fakat sonunda çok aklı başında davranırlar; ne yaptıklarını size anlatayım. İnanın, Tatarlar atlarının öylesine korktuğunu görünce bineklerinin sırtından inip onları ormana sokar ve birer ağaca bağlarlar. Sonra, büyük beceriyle kullanabildikleri yaylarını ellerine alır, okları yerleştirip yaya olarak yaklaştıkları filleri ok yağmuruna tutarlar. Akılalmaz sayıda ok atarlar ve birçok fil ve insan ağır yaralanır. Ancak, hükümdarın kalelerin içindeki askerleri de Tatarların üzerine bol bol ok atar ve amansızca saldırır; ne var ki onların okları Tatarlarınki denli yaralayıcı değildir, çünkü yayları aynı güçle geremezler. Daha size ne desem acaba? Bilin ki filler böyle size anlattığım gibi yaralanınca geri dönüp hükümdarın askerlerine doğru kaçmaya başladı; sanki yer yarılmış gibi büyük bir gürültü çıkıyordu. Ormanda durmadılar, içine girdiler, sırtlarındaki kale benzeri mahfeleri kırıyorlardı. Her şeyi kırıp yıkıp geçiyorlar, içinde bulunanları yok edip ufak bir katliama neden oluyorlardı, çünkü artık ormanın içinde korku sesleri çıkararak oradan oraya koşup duruyorlardı. Tatarlar fillerin öyle, anlattığım gibi kaçıp gittiğini, hükümdar ordusunun bozulduğunu görünce, hiç duraksamadan büyük dirlik ve düzen içinde at biner ve fil düzeninin kırılmasıyla az şaşkınlığa uğramamış olan hükümdarla askerlerinin üzerine saldırırlar. Ok savaşını başlatırlar; savaş kıran kıranadır, çünkü hükümdarla askerleri gözünü budaktan sakınmayan bir savunma yapmaktadır.

Taraflar tüm oklarını tüketince, bu kez de ellerini kılıca ve gürze atarak şiddetle birbirlerine giriştiler. Karşılıklı korkunç vuruşlar gidip geliyordu. İstediğin kadar kılıç, gürz vuruştu. İstediğin kadar at ve atlı öldürülmüştü. Sayısız el, kol, omuz, baş kesilip koparılmıştı. Birçok kişi yere düşmüştü. Ya ölü ya da yarasından ölecek gibi.

Bağırış çığırış o kertedeydi ki Tanrı gürlese duyulamazdı. Çarpışma, savaş iki tarafta da çok geniş, çok şiddetliydi; fakat şunu kesinlikle bilin ki bu çatışmada üstünlük -çatışma Hükümdar ve askerleri için fena başladığından- Tatarlardaydı; fena başlamıştı, çünkü o gün çatışmada onlardan çok kişi öldürülmüştü. Çarpışmanın bitmesi öğleden sonrayı buldu; hükümdar ve adamları öylesine hırpalanmışlar, onların tarafından öyle çok kişi öldürülmüştür ki artık dayanamaz durumdaydılar. Çünkü orada daha fazla kalsalar hepsinin öleceğini anlamışlardı. Bu nedenle kalmak istemediler ve kaçabildiklerince kaçtılar.

Tatarlar bu tabansızların kaçtığını görünce, üstlerine çullanıp kovaladılar öylesine acımasızcasına kıydılar ki yürek dayanmaz. Bir süre kovaladıktan sonra, gitsinler diye peşini bıraktılar ve toplanıp filleri almak üzere ormana döndüler. Koca ağaçları kesip ilerleyemesinler diye fillerin önüne koyuyorlardı. Ne var ki bunlar hayvanları yakalamada bir işe yaramadı. Dediğim gibi, hükümdarın adamları yakalanmıştı ve bunlar pekâlâ filleri tutabilirlerdi, çünkü hem onlar filleri daha iyi tanıyordu hem de filler onların dilinden anlıyordu. Böylece iki yüzün üzerinde fil yakaladılar. İşte bu savaştan sonradır ki Büyük Kağan orduları için yeter sayıda fil bulundurmaya başladı. Yine o gün sayesindedir ki Büyük Kağan tüm Mien ve Bengala topraklarını fethedip kendi egemenlik alanına kattı.

CXXV. Derin Bir Vadinin Dibine Nasıl İnilir

Yukarıda size anlattığım o Çardandan yöresinden hareket eder etmez uzun bir inişe geçilir;[311] uzun dememin nedeni, iyice bilin ki sonuna kadar gidince iki buçuk gün süren bir iniştir bu. Bütün bu iki buçuk gün boyunca, üzerinde pazar kurulan geniş bir düzlük dışında sözünü etmeye değer bir şeye rastlanmaz. O pazar yerine haftada üç gün bu yörenin dört bucağından adamlar gelir. Altın, gümüş değiş tokuşu yaparlar. Ellerinde bol altın vardır. Beş gümüş saggio karşılığında bir altın saggio verirler. Bu nedenle çok uzaktan tacirler geliyor ve gümüş verip bu adamlardan altın alıyorlar. Çok da kâr ediyorlar. Bu yöre halkının ülkeden dışarı altın çıkarma hakkı

[311] Bu saldırı, herhalde, Moğolların 1277-78 savaşında fethettiği Bhamo Boğazı'ndan geçip Birmanya'daki Irrawady Irmağı Vadisi'ne uzanan saldırı olsa gerek.

yok; tacirler günlük gereksinimi karşılayan mallardan getirsin ve altınlarını satın alsın istiyorlar. Altınlarını bu pazara getiren yöre insanlarına gelince, bunlar yollardan öylesine uzak ve öylesine berkitilmiş yerlerde oturuyorlar ki kimse gidip de onlara bir kötülükte bulunamaz. İşte bu nedenle pazar o ovada kuruluyor. Kimse onların nerede oturduğunu bilmiyor, çünkü kendilerinden başka kimse oraya gitmemiş.

Güneye doğru bu iki buçuk günlük yol inildikten sonra Hindistan sınırında büyük bir yöreye varılır; adı Mien'dir. Birbirinden çok uzakta kurulmuş yerlerden, büyük ormanlardan geçerek on beş günde bu yörenin öteki ucuna varılır. Söz konusu ormanlarda bol miktarda fil, gergedan ve daha başka garip yabanıl hayvanlardan bulunur. Ne insan ne ev görülür. Bundan ötürü bu ormanı bırakıp size bir öykü anlatacağız. Dinleyin.

CXXVI. Mien Kentinden Söz Eden Bölümdür

Unutmayın ki insan, size yukarıda anlattığım o her türlü bilinen yoldan uzak bölgelerde hiçbir insan konutu bulunmadığından yanında azığını götürmek zorunda olarak on beş gün at sürdükten sonra, Mien[312] adında güzel bir kente varır. Mien Krallığı'nın başkenti olan bu yer, büyük ve görkemli bir kenttir. Halkı putatapar ve kendilerine özgü bir dilleri vardır. Büyük Kağan'ın kullarıdırlar. Bu kentte meydana gelmiş parlak bir olayı size anlatacağım.

Bu kentte vaktiyle herkesin sevdiği zengin ve güçlü bir hükümdar varmış. Öleceği sırada mezarının, yani anıtının üzerine biri altından, öteki gümüşten iki tane yuvarlak kule dikilmesini buyurmuş. Kulelerin nasıl olduğunu size anlatayım. Bir tanesi güzel taşlardan yapılmış ve tümüyle dışından bir parmak kalınlığında altın levhalarla kaplı. Öylesine iyi kaplı ki sadece altından yapılmış gibi duruyor. En az on adım yüksekliğinde. Kalınlığı da o yüksekliğe uygun. Tepede bir kubbe var, kubbenin çevresinde de rüzgârın her esişinde ses veren altın kaplı çıngıraklar. Görmesi, işitmesi bir şenlik! Öteki kule gümüşten; tıpkı altından olana benziyor, kalınlığı da aynı, onun da çıngırakları var, gümüşten. Kral mezarını bu iki kulenin arasında

[312] O dönemde Birmanya'nın başkenti, bugünkü Mandalay (Birmanya) eyaleti içinde, Irrawady Irmağı kıyısındaydı.

yaptırmış. Halen de orada gömülü. Kral bunu görkemi ve ruhu için yaptırmış; yaptırmış ki ölümünden sonra onu unutmasınlar. Derim ki bunlar, dünyada görülecek en güzel kulelerdi; aynı zamanda değerleri çok büyüktü. Üzerlerine güneş vurduğunda çok uzaklardan görülen bir parıltı olurdu.

Şimdi Büyük Kağan'ın bu yöreyi nasıl hem hoş hem değişik bir biçimde fethettiğini size anlatacağım. Kendisi bu kenti almayı tasarladığı sırada sarayında birçok soytarı ve her çeşit cambaz vardı. Bu adamları uzaklaştırmak için Büyük Kağan onlara Mien yöresini fethetmelerini istediğini, bunun için başlarına değerli bir komutan vereceğini ve kendilerini iyi destekleteceğini söyledi. Çünkü Mien Hükümdarı, Büyük Kağan'a başkaldırma deliliğinde bulunduğuna göre, toprağını fetih için asker gönderilmesine layık bir kişi değildi. Soytarılar, seve seve giderek buyruğuna uyacaklarını söylediler. Bunun üzerine hükümdar bu adamlar için bir orduya ne uygun düşerse onu hazırlattı ve yanlarına silahlı refakatçiler verdi. Onlar da hemen o söylediği komutan ve destekle yola çıktılar. Mien yöresine kadar at sürdüler. Dikkat edin, o soytarılar hükümdarın askerleriyle şu Mien yöresini fethetmişlerdir. Bu görkemli kente geldiklerinde, kısa sürede onu teslim aldılar ve kente girince öylesine zengin ve güzel olan o iki kuleyi görüp o kertede hayran oldular ki Büyük Kağan'ın iznini almadan bunları yıkmayı göze alamadılar. Hemen Kağan neredeyse oraya haber göndererek kulelerin ne kadar güzel, ne kadar değerli olduğunu, fakat hükümdar isterse yıkıp altın ve gümüşünü ona göndereceklerini anlattılar. Fakat herkesçe sevilen o hükümdarın bu kuleleri ruhu için, ölümünden sonra anımsanmak için yaptırdığını bilen Büyük Kağan, yıkılmalarını istemediğini söyledi. Olduğu gibi korunacaklar ve hükümdarın onları düşlediği ve yaptırttığı biçimde saklanacaklardı.

Bu pek şaşılacak bir şey değil, çünkü dediğim gibi, hiçbir Tatar ölmüş birinin malına dokunmaz. Ayrıca, yıldırımın, vebanın vurduğu şeye de dokunmazlar, çünkü böyle bir şey tanrısal yargı sonucu meydana gelmiştir. Hükümdar, keza, en ufak bir vergi de almayacaktı. Ölülere ait bir şeyi kıpırdatmanın büyük günah olduğuna inanan Tatarlarda âdet böyledir. Bura insanlarının bol fili, iri ve güzel yaban sığırı, geyik, karaca ve ceylanı oluyor. Artık size Mien yöresini anlattım. Şimdi onu bırakacağız ve ben size Bengala adlı yöreyi anlatacağım.

CXXVII. Büyük Bengala Topraklarından Söz Eden Bölümdür

Bengala, güneyde bir yöre olup Mesih'in doğumunun 1290. yılında ben Marco, Büyük Kağan'ın sarayına geldiğimde, henüz Kağan tarafından fethedilmemişti. Bununla birlikte, orduları ve adamları, fethetmek üzere orada bulunmaktaydı. Ben oradayken fethedildi; ordunun kuşatması uzun sürmüştü, çünkü orası çok dirençli bir yerdir. Bu yörenin ayrı bir hükümdarı, ayrı bir dili vardır. Çok kötü putturlar, putataparlar, demek istiyorum. Hindistan sınırındadırlar. Birçok hadımları vardır. Bunları bu yörenin eşrafından kimseler karılarına bekçi diye getirtmişlerdir. Sığırları fil kadar yüksektir ama o kadar iri değildir. Et, süt ve pirinçle beslenirler; bu maddeler burada bol bulunur. Çok pamuk yetişir ve önemli bir pamuk ticareti yaparlar. Hint sümbülü, zerdeçal, zencefil, şeker, biber ve daha pek çok baharat çeşidi bol bulunur. Hadım ve köle bol olup Hintliler buraya gelip bunlardan satın alırlar. Bol olmaları şundan ötürü ki buralılar esir ettikleri erkekleri hemen hadım edip arkasından satışa çıkarıyorlar. Tacirler burada pek çok hadım ve cariye satın alıp başka yörelerde satmak üzere götürüyorlar. Bu yörenin kadınları pantolon giyiyor. Artık bu yöre hakkında söyleyecek başka bir şey yok. Bu nedenle, yola çıkıp size doğudaki bir yöreyi, Kaucigu'yu anlatacağız.

CXXVIII. Büyük Kaucigu Yöresinden Söz Eden Bölümdür

Kaucigu[313] doğuda bir yöre; bir kralı var, halkı putlara tapıyor ve ayrı bir dilleri var. Büyük Kağan'a teslim olmuşlar ve ona her yıl yüksek bir haraç ödüyorlar. Hükümdarları öylesine şehvetine düşkün ki tam üç yüz kadını varmış. Çevrede bir güzel kadının varlığını öğrenir öğrenmez hemen kadını alıverirmiş. Bu yörede pek çok altın ve değerli taş bulunuyor. Ayrıca bol ve çeşitli olmak üzere değerli baharata da sahipler. Fakat denize çok uzaklar. Bu nedenle malları pek para getirmiyor, çok ucuza gidiyor. Pek çok fil, yaban eşeği ve

[313] Bu ad, Tonkin Krallığı'nı yani bugünkü Vietnam'ın kuzey bölgesini gösteriyor. Fakat betimlemelere Laos'un kuzeyi ile ilgili ögeler de karışmış olabilir.

daha birçok çeşit hayvanları var. Yine çok miktarda büyük av hayvanı bulunuyor. Bunlar da et, süt ve pirinçle geçiniyorlar. Üzüm şarapları yok da pirinçten ve karışık ince baharattan pek güzel şarap yapıyorlar.

Bütün insanlar, kadın erkek, hepsinin vücudu tümüyle boyalı ve iğne dövmeli. Nasıl olduğunu anlatayım size. Tüm vücutlarının üzerine iğneyle aslan, canavar, kartal ve turna kuşu resmediyorlar ve daha birçok başka değişik ve garip resimler çiziyorlar. İğneyi öylesine beceriyle kullanıyorlar ki resim yıkamakla da başka bir yolla da çıkmıyor. Yüzlerine, boyunlarına, karın, el, bacak, tüm vücutlarına yapıyorlar. Müşterinin beğendiği resimler, önce vücuduna taslak olarak siyahla çiziliyor; bu iş bitince adamın elleri, ayakları bağlanıyor, iki üç yardımcı onu tutuyor; sonra usta -bu adamın başka bir marifeti yok- dördü bir kare oluşturur ve beşincisi ortalarında kalacak biçimde sıkı sıkıya birbirine bağlı beş tane iğne alıyor eline; bu iğneleri taslağın çizgileri nereden geçiyorsa oraya batırıyor; batma işi bitince hemen üzerinden mürekkep geçiriliyor ve taslağı çizilmiş olan resim bu batma noktalarında beliriyor. Fakat bu iş yapılırken müşterinin canı öylesine yanıyor ki o acı cennetin kapısına götürür adamı. Yine de âdetlere uyma uğruna buna razı oluyorlar. En çok resimle süslü olan, bütün ötekilerden daha soylu, daha güzel sayılıyor. Fakat aralarından birçoğu dövme yapılırken ölüyor, çünkü çok kan kaybediyorlar.

Şimdi bu yöreyi bırakacağız ve size doğuda bulunan Amu adlı başka bir yöreyi anlatacağım.

CXXIX. Amu Yöresinden Söz Eden Bölümdür

Amu,[314] doğuda bir yöre olup halk Büyük Kağan'a bağlıdırlar, putataparlar. Geçimleri hayvanlarından ve toprak ürünlerindendir. Bir kralları ve kendilerine özgü bir dilleri vardır. Hanımlar bacaklarına ve kollarına altın ve gümüşten olup inci ve değerli taşları da bulunan halhal ve bilezik takıyorlar. Erkekler de aynı şeyi yapıyor ve hanımlarınkinden daha iyisini, daha pahalısını takıyorlar. İyi atları var, at ticareti yapan Hintlilere çok sayıda at satıyorlar. Ayrıca

[314] Burada da bu ad, Annam'ı yani orta Vietnam'ı gösteriyor ama anlatılanlar daha çok kuzeye uygun düşüyor.

mandaları, öküz ve inekleri de çok, çünkü burası otlak bakımından çok iyi bir yer. Geçimleri için gerekli her şey bol bol var. Unutmayın ki bu Amu yöresiyle daha batıda ve geride bulunan Kaucigu arasında on beş günlük, Kaucigu'dan daha doğudaki üçüncü yöre olan Bengala'ya kadar da otuz günlük yol vardır.

Şimdi Amu'dan ayrılacağız ve doğuya doğru sekiz günlük yolda bulunan Toloman adında bir başka yöreye gideceğiz.

CXXX. Toloman Yöresinden Söz Eden Bölümdür

Toloman,[315] doğuda bir yöre olup halkı putatapar; kendilerine özgü bir dilleri vardır ve Büyük Kağan'ın buyruğundadırlar. Yakışıklı, uzun boylu adamlar; tenleri pek beyaz değil, esmerler. İyi silah kullanıyorlar. Epeyce kentleri var ama asıl, yüksek dağlar üzerindeki köyleri pek çok, berkitilmiş hisarları da var. Ölülerini yakıyorlar, yanmayıp kalan kemikleri alıp tahtadan ufak bir sandığa koyuyorlar, sonra yüksek dağlara çıkarıp orada büyük mağaraların içine, yükseğe, insanın da hayvanın da erişemeyeceği bir yere asıyorlar. Burada epeyce altın da bulunuyor ama bozuk paraları daha önce anlattığım biçimde, porselenden. Sözü edilen bütün o yörelerde de yani Bengala, Kaucigu ve Amu'da da altın ve porselen para kullanılıyor. Hemen hemen tacir yok gibi; fakat olanlar çok zengin ve mal bakımından da büyük servetleri var. Et, süt ve pirinç ile besleniyorlar. Bunların da üzüm şarabı yok ama pirinçten ve baharattan içki yapıyorlar; o içkiler de öteki eyaletlerde yapılanlar gibi çok iyi.

Şimdi hakkında anlatacak bir şey kalmayan bu yöreyi bırakıp doğuda bir yer olan Kuicu[316] adlı bir yöreyi anlatacağız size.

---

[315] Çin, Birmanya, Laos ve Tonkin'in sınırdaş bölgelerini Marco Polo'nun bizzat görmediğini, anlattıklarının işittiklerine dayandığını dikkate alırsak dönüşünün kuzeydoğuya doğru, Yunnan'ın başkenti Kunming'de başlamış, fakat gelişinden daha doğuda bulunan bir yol üzerinden olmuş olması gerekir. Bu koşullarda, Tulao-man bölgesi bugünkü Yunnan'ın kuzeydoğusunda olabilir. Buna karşı, Toloman'ın anlatılışının daha öncekilerle aynı çeşitten olduğu varsayılırsa bu bölgeyi Tonkin'in doğusunda, Çin'in Tonkin Körfezi kıyısında bulunan Kwangsi eyaletinin içinde kabul etmek gerekir.

[316] İtalyanca metinde Kucu olarak verilmiş -çn.

CXXXI. Kuicu [İt. Cugiu] Yöresinden Söz Eden Bölümdür

Kuicu,[317] doğuda bir yöredir. Toloman'dan hareket edip de bir ırmağı yukarı doğru on iki gün süreyle çıkarken birçok kente köye rastlanırsa da bunlar söz etmeye değer şeyler değildir. Irmağı yukarı çıkarak gidilen on iki günün sonunda pek büyük ve görkemli olan Kuicu kentine varılır. Halk putatapar ve Büyük Kağan'a bağlıdır. Ticaret ve zanaatle geçinirler. Ağaç kabuğundan pek güzel kumaşlar yaparlar ve yazın kadın erkek bundan giyinirler. Hemen hepsi gözüpek, iyi silah kullanan adamlardır. Büyük Kağan'ın mührünü taşıyan ve size daha önce sözünü ettiğim kâğıtların dışında, bunların parası yoktur. Çünkü artık Büyük Kağan'ın kâğıtlarının harcandığı topraklara girmiş bulunuyoruz.

İnsanı şaşırtacak, hayran bırakacak denli çok aslan bulunur. Bu yüzden kimse evinin dışında uyuyamaz, çünkü o saat, aslanlar adamı yer. Size bir şey daha söyleyeyim. Size sözünü ettiğim ve mal taşımacılığı yapılan ırmak üzerinde bir yerde mola verilip de gecelemek istendiğinde, şayet karadan yeterince uzakta uyumayan olursa bu aslanlar, suya atlayıp yüzerek insanı teknesinden çekip alır ve parçalar. Bundan ötürü, tekneler çok geniş olan ırmağın ta orta yerinde demirler. Ancak böylelikle güvende olurlar.

Ancak, şunu da söyleyeyim ki buralılar, aslan çok büyük ve tehlikeli de olsa kendilerini ondan korumayı biliyorlar. Çünkü görebileceğiniz en iri, en paralayıcı ve aslana saldırma cesaret ve gücünde köpekler bu yörede bulunuyor. Fakat iki tanesi bir arada olmalı; gözüpek bir atlı, bu köpeklerle koskoca vahşi bir aslanı öldürüyor. Bakın, nasıl olduğunu size anlatayım. Bir adam, yayı ve oklarıyla, iki de kocaman köpeğiyle ormanda atla giderken büyük bir aslana rastlayınca, atılgan ve güçlü köpekler; adamın yüreklendirmesi ve coşturması da katılınca, aslanı görür görmez üzerine atılıyorlar. Biri aslanın önünden, öteki arkasından gidiyor. Aslan köpeklere

[317] Kunming'de başlayan güzergâha göre Kuicu, Setchouan'da, Yangtze ve Min ırmaklarının birleştiği yerdeki Süchow, yani bugünkü Yibin olmalı. Bu durumda, "ırmak boyunca çıkmak" sözünden ırmağın akışı doğrultusunda değil de kuzeye doğru çıkmak anlaşılmalıdır, çünkü bu bölgede Yangtze kuzey-kuzeydoğu yönünde akar.

dönüyor ama onlar kendilerini savunmasını biliyorlar ve öylesine kıvrak hareketliler ki onlara dokunamıyor bile. Köpekler aslanın gittiğini görünce peşine düşüp kaba etini, kuyruğunu ya da başka bir yerini ısırıyorlar. Aslan vahşice arkasına dönüyor ama köpeklere erişemiyor. Onların çıkardığı gürültüden dehşete kapılıyor ve sırtını dayayıp köpeklere karşı koyabileceği ve onların da ona arkasından saldıramayacakları gibi bir ağaç aramaya koyuluyor. Oraya buraya dönenirken adam bunu görüp yayını geriyor. Çok iyi okçu buradakiler. Atıyor oklarını, aslan sığınacağı bir yer bulamadan vurulup düşüyor. Çünkü aklı fikri öylesine köpeklerde ki adam rahat rahat nişan alıp ok atabiliyor. Bu yolla çok aslan avlıyorlar; çünkü aslanlar yanında iki köpek getirmiş bir atlıya karşı koyamıyor. Yine de aslan avında tedbiri elden bırakmıyorlar.

Bu yörede çok ipek ve altın var; her çeşit ticaret malı bol ve bunlar ırmağın kollarında yukarı, aşağı taşınıyor.

Unutmayın ki bu ırmak boyunca on iki gün[318] çıkılırsa birçok kent ve köye rastlanır. Ahali puta tapıyor ve Büyük Kağan'a bağlı. Paraları kâğıttan ve Kağan'ın parası. Geçimleri, ticaret ve zanaattan. Söz konusu on iki günün sonunda, bu kitapta daha önce adı geçmiş olan Sindufu kentine varılıyor. Sindufu'dan hareketle at sırtında yetmiş gün yine bu kitapta adı geçen yörelerden, topraklardan geçiliyor. Yetmiş günün sonunda daha önce de bulunduğumuz Cocu'ya[319] varılıyor. Cocu'dan hareket edilip dört gün süreyle gidildiğinde yolda birçok kent ve köy görülür. Halk büyük çapta ticaret ve sanayi ile uğraşır. putataparlar ve hükümdarları Büyük Kağan'ın parasını yani kâğıt para kullanırlar. Dört günün sonunda güneyde, Katay yöresi içinde bulunan Kakanfu[320] kentine varılır. Size bu Kakanfu'yu, görünümünü anlatacağız. Dinleyin.

---

[318] Bu kez Marco Polo, Cheng-du'ya varmak üzere, Yangtze'nin kolu olan Min'i sözcüğün her iki anlamında da 'çıkmaktadır'.

[319] Marco Polo, geri dönerek bizi Pekin'e değil, daha önceki menzile, Bölüm CVII'de işaret ettiği gibi, iki yolun ayrılma noktası olan Zhuoxian'a götürüyor: Batıya ayrılan yol şu ana kadar anlatılandır, doğuya ayrılan ise şimdiden başlayarak anlatılacaktır. Marco Polo'yu dönüş yolunda gemiye bineceği liman olan Sayton'a götüren bu yeni geçiş yolu, birinci kadar bile tek bir defada gidilecek yol kabul edilemez. Birçok yolculuktan hareket edilerek oluşturulmuş bir bireşimle karşı karşıya bulunduğumuz açıktır.

[320] Hopeh eyaletinde bulunan bugünkü Heijan.

CXXXII. Kakanfu Kentinden Söz Eden Bölümdür

Kakanfu, güneyde Katay'ın büyük ve gösterişli bir kentidir. İnsanları putatapar ve ölülerini yakarlar. Aralarında Hıristiyanlar da bulunur ve bunların bir kilisesi vardır. Büyük Kağan'ın uyruğudurlar ve onun mührünü taşıyan kâğıt paraları kullanırlar. Ticaret ve el sanatlarıyla geçinirler, çünkü ipekleri boldur. Büyük miktarlarda altın işlemeli ve ipekten kumaşlar, sandal bezleri dokurlar. Bu kente bağlı çok kent ve köy vardır. Orta yerinden büyük bir ırmak geçer; ırmak yoluyla Kambaluk kentine pek çok mal sevk edilir, çünkü doğrudan o kente açılan kanallar kazmışlardır.

Anlatacağımız başka şeyi kalmayan bu kentten ayrılıp üç gün boyunca güneye inecek ve Çanglu adında bir başka kente vararak size onu anlatacağız.

CXXXIII. Çanglu Kentinden Söz Eden Bölümdür

Güneyde bulunan Çanglu[321] da çok büyük bir kenttir; büyük Katay eyaletinde olup Büyük Kağan'a bağlıdır. Paraları kâğıt paradır. putataparlar ve ölülerini yakarlar. Bu kentte topraktan çok tuz çıkarılır; nasıl yapıldığını size anlatayım. Çok tuzlu bir topraktan alıp büyük yığınlar yapıyorlar. Bu yığınları iyice suluyorlar, tâ ki su en dibe ininceye kadar. Sonra suyu topluyorlar, çünkü toprak artık tuzu çekmiş oluyor; büyük çömleklere dolduruyorlar ve derinliği dört parmağı, geçmeyen kazanlara oturtup yeterince kaynatıyorlar. İyice kaynayıp ateşin gücüyle temizlendiğinde soğumaya bırakıyorlar; o zaman su koyulaşıyor ve çok güzel, pek ince ve beyaz bir tuz meydana geliyor. Şunu da diyeyim ki bu tuzu sadece kentleri ve bölgeleri için değil, aynı zamanda çevredeki başka yöreler için de üretiyorlar. Bundan edindikleri kâr büyük; Büyük Kağan büyük vergi elde edi-

[321] Hopeh eyaletinde, Hejian'ın batısında, büyük kanal üzerinde bugünkü Cangzhou kenti. Burada Marco Polo'nun Pekin'den güneye giden iki yolu karıştırdığını sanıyoruz: Hejian'dan Marco Polo'nun bir sonraki menzili olacak olan Dezhou'ya devam eden yol ve büyük kanalın yolu. Fakat geçilen yolların bir bireşimi söz konusu olduğundan, aynı zamanlarda ziyaret edilmiş önemli yerleri göstermeye dikkat ediyor.

yor. Bu topraklarda nefis kokulu, çok iri, her biri iki küçük libre[322] ağırlığında bir şeftali yetişiyor.

Şimdi bu kentten ayrılacağız, çünkü burada sözü edilmeye değer başka bir şey kalmadı; güneyde Çangli adında bir başka kenti, orada olanları anlatacağız.

CXXXIV. Çangli Kentinden Söz Eden Bölümdür

Çangli,[323] Katay'ın güneyde bulunan bir kentidir. Büyük Kağan'a aittir. Halk putatapar ve kâğıt para kullanır. Çanglu'ya beş günlük yoldadır. Bu beş gün boyunca, tümü de Büyük Kağan'a ait bulunan çok kente, köye rastlanır. Ticaretleri geniş olup Büyük Kağan'a sağladıkları gelir yüksektir. Kentin ortasından büyük bir ırmak geçer. Bu ırmağın gerek kaynağına, gerek ağzına doğru her çeşit ticaret malı, ipek, baharat ve daha başka değerli maddeler taşınır. Bunlar hükümdara büyük gelir sağlar.

Şimdi anlatacağımız başka bir şeyi kalmayan Çangli'den ayrılıyoruz; güneye doğru altı gün gitmekle kavuşulacak Tundinfu adında bir başka kentten söz edeceğiz.

CXXXV. Tundinfu Kentinden Söz Eden Bölümdür

Çangli'den hareket edip de altı gün süreyle güneye inildiğinde hep değerli ve gösterişli kent ve köylere rastlanır. Putataparlar ve ölülerini yakarlar. Hepsi Büyük Kağan'ındır ve kâğıt para kullanırlar. Ticaret ve el sanatlarıyla geçinirler. Her çeşit yiyecekleri vardır ve bol miktardadır. Fakat anlatılmaya değer bir şeyi bulunmadığından, sizlere Tundinfu'dan[324] söz edeceğiz.

Burası çok büyük bir kent ve eskiden büyük bir krallıkmış, fakat Büyük Kağan burayı silah gücüyle fethetmiş. Yine de size şunu söy-

---

[322] Libre İlk Çağ'dan XIX. yüzyıl başlarına kadar çeşitli değişikliklere uğramış bir ağırlık ölçüsü olduğundan Marco Polo'nun kendi zamanında kullanılan iki ayrı libreden hafif olanı kastettiği anlaşılıyor -çn.

[323] Chantung'da, güney yolu ile bu bölümde anlatılan ırmak olan büyük kanalın kesişme noktasında bulunan bugünkü Dezhou kenti.

[324] Güney yolu üzerinde, Sarı Irmağın hemen güneyinde ve Chantung'daki büyük kanalın doğusunda bulunan bugünkü Dongping kenti.

leyeyim ki bütün bu yöreler içinde en görkemli olan bu. Çok önemli tacirleri var, büyük çapta ticaret yapıyorlar. İnsanı şaşırtacak denli çok ipekleri var. Kentin çevresinde pek çok güzel, nefis bahçeler var, o bahçelerde her türlü iyi meyve yetişiyor. Şunu da kesinlikle bilmelisiniz ki bu kente bağlı on bir tane imparatorluk kenti yani soylu ve değerli kent var. Değerliler, çünkü bunların ticareti geniş, geliri yüksek; çünkü sahip oldukları ipeğin miktarı her türlü ölçüyü aşıyor.

Mesih'in insan bedeninde gelişinin 1272. yılında, Büyük Kağan bu kente ve bu eyalete kendi beylerinden Liitan Sangon[325] adında birini burayı elinde tutsun, korusun diye göndermişti. Ona bir de bu koruma işini yürütebilmesi için seksen bin atlı vermişti. Fakat bu Liitan bir süre adamlarıyla bu eyalette kalıp da kendini onca nüfusun ve böylesine zengin ve verimli toprakların başında görünce kibirlenip tıpkı bir hain gibi çok büyük bir sadakatsizliğe kalktı. Bakın, nasıl: Tüm kentlerin aklı evvel kişilerine gidip konuşarak onlarla birlikte Büyük Kağan'a karşı bir başkaldırı düzenledi. Bunu tüm eyaletlerin halkları da onaylıyordu; onlar da Büyük Kağan'a başkaldırdılar ve artık hiçbir konuda onu dinlemez oldular. Onun yerine hükümdar tarafından kendilerini tutsun, korusun diye gönderilmiş olan Liitan'ı başbuğ bildiler.

Büyük Kağan bunları öğrenince, beylerinden Acul ve Mongatay adlı ikisini yanlarına yüz bin atlı ve birçok da piyade vererek oraya gönderdi. Lafı niye uzatayım? Bileceğiniz kısaca şu ki o iki bey; askerleriyle birlikte, asi Liitan'a ve toplayabildiği ne kadar insan varsa -yüz bin kadar atlı ile çok sayıda yaya- onlara karşı savaştılar. Fakat iş öyle bir yola döküldü ki Liitan savaşı yitirip birçok adamıyla birlikte öldürüldü. Liitan bozguna uğrayıp öldükten sonra, Büyük Kağan bu hıyanete karışanlar ve elebaşıları hakkında soruşturma açtırdı. Suçlu bulunanların tümü hiç acımaksızın idam edildi. Fakat tüm ötekileri ve önemsizce olanları bağışlayıp bunlara herhangi bir kötülükte bulunmadı. Daha sonra, buralılar ona hep bağlı kaldılar.

Şunu da öğrenmenizi isterim ki Katay eyaletinin kızları bütün ötekilerden daha temizdir, alçak gönüllülük erdemine daha fazla sahiptir. Oynayıp raks etmezler, havailiğe kalkmazlar, öfkeye kapılmazlar, gelen geçene bakmak ya da yüzlerini göstermek için pence-

[325] Söz konusu kişi ve olay gerçektir, şu farkla ki değişiklik 1262 yılında olmuştur ve Liitan 1231 yılından beri eyaletin valisi bulunmaktaydı.

reye yapışıp kalmazlar, yakışıksız konuşmalara kulak kabartmazlar, eğlentilere, şen toplantılara gitmezler. Tapınak gibi edepli bir yere ya da akraba dost ziyaretine gittiklerinde de yalnız değillerdir, hep anneleriyle giderler ve erdemsiz biçimde ona buna bakmazlar. Başlarında, giyilmesi burada adet olan birtakım güzel başlıklar vardır; bunlarla yukarı bakılamaz, öyle ki kızlar yürürken gözleri hep yere, ayaklarının ucuna çevrilidir. Büyüklerinin önünde ölçülüdürler. Hiçbir zaman sağduyuya uymayan bir laf etmezler. Zaten büyüklerin yanında, kendilerine bir şey sorulmadıkça hiç konuşmazlar. Odalarında oturup işlerini işlerler; babalarına, erkek kardeşlerine, evin yaşlılarına pek seyrek görünürler. Âşıklara hiç aldırmazlar.

Delikanlılar, küçük beyefendiler için de aynı şeyi söyleyeceğiz. Onlar da kendilerine bir şey sorulmadıkça büyüklerinin önünde konuşma küstahlığında bulunmazlar. Daha ne olsun? Bu gençler, hele aile ve dostlarla birlikteyken, öylesine edeplidir ki ikisi bir araya gelip hamama bile gidemezler. Birisi bir kızı evlendirecek mi ya da birisi bir kız istedi mi baba kızını damada bakire olarak verir ve bu nokta, aralarında senede, anlaşmaya bağlanır. Tersi çıkarsa evlilik bozulur. Anlaşma usulünce yapıldıktan sonra, kız hamama götürülüp bakire olup olmadığına bakılır. Orada kızın da ileride kocası olacak erkeğin de anneleri ve kadın yakınları hazır bulunurlar. Taraflar adına özellikle bu işle görevlendirilen ebe kadınlar, kızın bakire olup olmadığının denetimini önce bir güvercin yumurtasıyla yaparlar. Damat tarafının kadınları, bir kadının doğal yerleri ilaçla kasılıp büzülebileceği için, bu denemenin sonucunu inandırıcı bulmazlarsa o zaman, ebe kadınlardan biri parmağına ince bir beyaz bez dolayıp ustalıkla kızın doğal yerine sokar ve beze bir parça bekâret kırmızısı bulaşsın diye hafifçe kızlık zarını yırtar. Çünkü bu kan öyledir ki hiçbir yıkama biçimiyle üzerine bulaştığı bezden çıkmaz. Çıkarsa, kızın onuru kirlenmiş demek, o kan iffetli bir hanıma ait değil demektir. Deneme böylece yapıldıktan, kız bakire çıktıktan sonra evlenme geçerlik kazanır. Tersi durumda, evlenme geçerli değildir ve kızın babası verdiği senetten ötürü resmi makamlarca cezalandırılır. Şunu da söyleyeyim ki kızlar, bekâretlerini korumak için hep usulca, bir ayağını ötekinin önüne aralarında bir parmaktan fazla aralık kalmayacak gibi koyarak yürürler, çünkü bir bakire fazla özgür hareket ederse çoğu zaman, mahrem yerleri açılır. Bütün bunlar Katay

eyaletinin yerlisince böyle kabul edilir. Yoksa Tatarlar bu usullere aldırmazlar, kızları kendileriyle ve karılarıyla birlikte at biner; bazı alanlarda birtakım zarara uğramış olmaları bundan ötürü olabilir. Manci ahalisine gelince, onların da âdetleri Katay'dakiler gibidir.

Yine Katay'da başka bir şey daha yapılıyor ki onu da öğrenmelisiniz. Putataparların seksen dört putu var; bunların her birinin adı ayrı. Putataparlar, en yüksek tanrının her puta özel bir güç verdiğini, hele bir tanesine kayıp nesneleri buldurma gücünü verdiğini söylüyorlar. Başka bir puta toprakların verimliliğini sağlama, onlara uygun hava koşullarını yaratma, bir başkasına sürüleri koruma gücünü vermişmiş. Bunun gibi, gerek bollukta gerek kıtlıkta her şeyin bir putu varmış. Her put kendi adıyla anılıyor ve her putun işlevini ve gücünü biliyorlar, istediğiniz putunkini size söyleyiveriyorlar. Yitik nesneleri buldurma işine bakan putlara gelince, onları on iki yaşlarında bir oğlan çocuğuna benzer tahta heykelcikler biçiminde betimliyor ve bu heykelcikleri çok seçkin süslerle donatıyorlar. Bunların tapınağında, sürekli olarak, bizim tören eşyası bakıcılarımız gibi yaşlı bir kadın kalıyor. Birisi bir şeyini yitirirse, ister çaldırmış ister yerini anımsayamıyor olsun, bu yaşlı kadına gidip ya da birini gönderip o yitik nesne konusunda putlara sorular sorduruyor. Yaşlı kadın adamın putları tütsülemesi gerektiğini söylüyor. Adam denileni yapıyor. Tütsüleme işi bitince, yaşlı kadın putlara yitik nesne konusunda bir şeyler soruyor; onlar da ne gerekiyorsa o yolda yanıt veriyorlar. O zaman yaşlı kadın eşyasını yitirmiş adama:

— *Filan yere bak, bulacaksın,* diyor.

Yitik nesneyi biri almışsa:

— *Filancada,* diyor. *Söyle ona, sana geri versin. İnkâr ederse, yine bana gel. Kesinlikle sana geri verdireceğim. Olmazsa bir elini ya da ayağını kesmesini veya düşüp bir bacağını yahut kolunu kırmasını, bir kazaya uğramasını sağlayacağım. Tâ ki malını sana geri vermek zorunda kalsın.*

Deneyimle saptanmış ki birisi bir başkasından bir şey çalarsa, geri vermesi buyrulduktan sonra çaldığını yadsır ya da geri verme işini savsatırsa, bir kadınsa bu; mutfakta bıçakla bir iş yaparken ya elini keser ya ateşe kapaklanır ya da başına başka kötü bir şey gelirmiş; erkekse şayet odununu yararken ayağını keser veya kolunu, bacağını, bir yerini kırarmış. Artık insanlar hırsızlıklarını yadsıdıklarında başlarına bunun geleceğini bildiklerinden hemen sakladıkları

nesneyi geri veriyorlarmış. Putlar derhal yanıt vermezse yaşlı kadın şöyle dermiş:

— *Ruhlar burada değil. Git de filan saatte gel. Çünkü onlar o zamana kadar dönmüş olur, ben de sorularımı sorarım.*

Adam o saatte yeniden gelirmiş; arada ruhlar yaşlı kadına yanıt vermiş olurlarmış; o yanıtı alçak sesle, ıslık gibi fısıldarlarmış. Yanıtı alan yaşlı kadın birçok kez ellerini ruhların önünde havaya kaldırıp dişlerini gıcırdatır, üç kez şöyle bir şey diyerek teşekkür edermiş:

— *Ey nice değerli, ey nice kutsal, ey nice erdemli ruh!*

Atlarını yitirmiş birine şöyle dermiş:

— *Filan yere git, hayvanları orada bulacaksın.*

Ya da:

— *Hırsızlar onları filan yerde bulmuşlar, şu anda falan yöne götürüyorlar. Koş, yetişirsin.*

Onları tamı tamına dediği gibi bulurlarmış. Böylece, bulunan bir şey hiç yitirilmemiş gibi olurmuş. Yitirilen nesne bulununca, adamlar büyük saygı içinde putlara belki ipek sandal bezi gibi ya da altın işlemeli gibi ince bir kumaştan bir arşın armağan ederlermiş. Ben, Marco da yitirdiğim bir yüzüğü bu yolla buldum. Fakat sanmayın ki öyle adak adadım ya da saygı sundum. Fakat zaten artık bu konuyu bırakacağız, çünkü sırasıyla gidip anlattık; şimdi güneyde Sincu adında başka bir yöreden söz edeceğiz.

CXXXVI. Görkemli Sincu Matu Kentinden Söz Eden Bölümdür

Tundinfu'dan yola çıkınca güneye doğru üç gün boyunca güzel, görkemli, ticareti ve sanayisi zengin kent ve köyler görerek gidilir. Ahali putatapar olup Büyük Kağan'a bağlıdırlar. Her çeşit uçar kaçar av hayvanı vardır. Her şeyleri boldur. O üç günün sonunda görkemli bir kent olan Sincu Matu'ya[326] varılır. Çok büyük ve zengindir, ticareti ve sanayisi geniş çaptadır. Putataparlar ve Büyük Kağan'a bağlıdırlar. Paraları kâğıt paradır. Şunu da söyleyeyim ki büyük bir ırmakları olup bundan elde ettikleri gelir yüksektir. Nasıl olduğunu anlatayım. Bu büyük ırmak, güneyden bu Sincu Matu kentine

[326] Chantung'da büyük kanal üzerinde bugünkü Jining.

kadar gelir ve kentin ahalisi bundan iki ırmak yapmıştır; bir yarısını doğuya, öteki yarısını batıya akıtırlar, yani biri Manci'ye gider, öteki Katay tarafına. Bu kentin öylesine büyük gemileri vardır ki -sayıları da pek çoktur- görmeden kimse inanamaz. Bunları büyük deniz gemileri kabul etmeyiniz. Geniş ırmaklara uygun düşen gemilerdir. Diyeceğim o ki bu gemiler Katay'a ve Manci'ye öyle büyük miktarlarda ticaret malı taşırlar ki insan şaşar kalır; döndüklerinde de başka çeşit mal yüklüdürler. İşte bundan ötürü, ırmakta bir aşağı bir yukarı giden bu zenginlikleri görmek insanı hayran bırakır.

Artık Sincu Matu'dan ayrılıp size güneydeki başka bir yöreden, Lincu adındaki büyük bir eyaletten söz edeceğiz.

CXXXVII. Büyük Lincu Kentinden Söz Eden Bölümdür

Sincu Matu'dan hareket edildiğinde, güneye doğru sekiz gün boyunca hep gösterişli, büyük, zengin ticaret ve sanayi kentlerine ve kasabalarına rastlanır. Bunların halkı putatapar, ölülerini yakarlar ve Büyük Kağan'ın uyruklarıdır. Paraları kâğıt paradır. Sekiz günün sonunda Lincu[327] adında bir kente varılır. Aynı addaki eyaletin merkezidir. Pek görkemli ve zengin bir kenttir. Her ne kadar burada büyük çapta ticaret ve sanayi ile uğraşılsa da insanları iyi silah kullanırlar. Gerek büyük av hayvanı gerek kuş boldur. Tahılları çok olup her türlü yiyecek ve içecekleri vardır. Ayrıca, tüm yörede hurmanın iki katı büyüklükte bir hünnap yetişir ve bu eyaletin insanları hünnap ekmeği yapıp yerler. Bu kent de size yukarıda söylediğim ırmağın kıyısındadır. Yani pek çok gemi vardır ve bunlar daha önce sözünü ettiklerimden daha büyük olup pek çok değerli mal taşırlar.

Şimdi bu eyaleti ve bu kenti bırakıp size başka yenilikler anlatacağız, yani çok büyük ve zengin bir kent olan Pincu'dan söz edeceğiz.

[327] Bu kent, Kiang-su içinde bugünkü Xuzhou olabilir. O dönemde bir kanalla bugünkünden çok değişik bir yol izleyen, Kiang-su eyaletinin kuzeyinden geçen Sarı Irmağa bağlıydı.

CXXXVIII. Pincu Kentinden Söz Eden Bölümdür

Lincu kentinden güneye doğru hareket edildiğinde, üç gün boyunca bolluk içinde, güzel ve zengin kentler, köyler görerek gidilir. Katay bölgesi içindedirler, halk putatapar; bunlar da ölülerini yakarlar ve daha önce sözünü ettiklerim gibi bunlar da Büyük Kağan'a bağlıdırlar. Paraları kâğıt paradır. Dünyanın en güzel büyük av hayvanları ve kuşları buradadır. Yaşama için ne gerekliyse bunlarda boldur. Üç günlük yoldan sonra, Pincu[328] adında bir kente gelinir. Burası büyük ve görkemli bir kenttir, ticaret ve sanayi burada zengindir. Çok bol miktarda ipekleri vardır. Bu kent, büyük Manci bölgesinin girişinde yer alır. Tacirler bu kentte arabalar dolusu mal yükleyip birçok kent ve köyden geçerek Manci'ye götürürler. Burası Büyük Kağan'a büyük kâr bırakan bir yerdir. Başkaca anlatmaya değer bir şey olmadığından buradan ayrılıp size yine güneyde bulunan Çucu adında bir başka kenti anlatacağız.

CXXXIX. Çucu Kentinden Söz Eden Bölümdür

Pincu'dan güneye doğru yola çıkıldığında iki gün boyunca çok güzel, her türlü madde bakımından zengin, uçar kaçar avı bol bir yöreden geçilir. O iki günden sonra, Çucu[329] kentine varılır. Burası zengin bir ticaret ve sanayi kentidir. Ahali putlara tapar, ölülerini ateşte yakar. Kâğıt para, Büyük Kağan'ın parasını kullanırlar. Ovalar ve tarlalar pek güzel olup bol buğday ve öteki tahılların hepsinden yetişir. Fakat sözü edilmeye değer başka bir şey yoktur. Bu nedenle burayı bırakıp ilerideki öteki topraklardan söz edeceğiz.

Bu Çucu kentinden güneye doğru hareket edip de üç günlük yol gidilirse güzel yerler, güzel köy ve mezralar, çiftlikler, tarlalar görülür. Yeterince avlağı vardır. Buğday ve bütün tahıllar boldur. Putataparlar ve Büyük Kağan'a bağlıdırlar. Paraları kâğıttandır.

---

[328] Bu ad, P'ei-chou, bugünkü Peixian kentine denk düşüyor ama yöre aynı değil, çünkü Sarı Irmak üzerinde bulunan bu kent daha sonra kuzeydoğuya, bugünkü yerine kaydırılmıştır. Eski kent Irmağın kuzey kıyısı üzerinde, Xuzhou ile bir sonraki menzil olan Suquian arasındaki yolun beşte üçünün bitim noktasındaydı.

[329] Kiang-sou'daki büyük kanal üzerinde bulunan bugünkü Suquian.

Üç günlük yol sonunda Rahip Jean'ın topraklarından gelen büyük Karamoran Irmağı'na varılır. Suyu çok bol, derin ve geniş bir ırmaktır. Gerçekten, eni bir mildir ve derinliği öylesinedir ki içinde bizimkilerden küçük olmayan, fakat kendi biçemlerince yapılmış koca gemiler yükleriyle gider. Bol da iri balık çıkar ırmaktan. Bu ırmakta en az on beş bin gemi bulunur; hepsi Büyük Kağan'a aittir -hepsi aynı yerde olmayıp ırmak boyunca nerede kent kurulmuşsa orada- ve onun ordularını adalara taşımak üzere oradadırlar. Çünkü dediğim gibi, burası denize uzak olmayıp bir günlük yoldadır. Bu gemilerin her birine yirmi tane gemici gerekir; her biri askerler, tayınları, silahları ve koşumlarıyla birlikte yaklaşık on beş at taşır. Irmağın ağzında iki kent vardır; biri bir kıyıda, öteki onun karşısındadır. Birinin adı Koygancu,[330] ötekininki de Kaguy'dur;[331] bunlardan biri büyük, öteki küçük bir kenttir. O noktadan sonra bu ırmak aşılırsa büyük Manci bölgesine girilmiş olur. Büyük Kağan'ın burayı nasıl fethettiğini size anlatacağım. Ancak, sanmayın ki tüm Katay eyaletini baştan sona ele aldık, hatta yirmide birini bile söz konusu etmedik. Sadece ben, Marco, onun bir ucundan öteki ucuna geçtim. Kıyılarında ve ortasında olan şeyleri bir kenara bıraktım, çünkü onlardan söz etmek çok zaman alırdı.

CXL. Büyük Kağan'ın Büyük Manci Bölgesini Fethedişi

Tüm doğunun en görkemli ve en zengin eyaletinin büyük Manci bölgesi olduğu gerçektir. 1269 yılında buranın egemeni, hükümdarı Fagfur[332] adında bir kraldı. Bu kişi çok büyük bir kral olup hazine, insan ve toprak bakımından pek güçlüydü. Büyük Kağan dışında, ondan daha zengin ve güçlü kimse olmadığı kesin. Fakat şunu da bilin ki bu kral silah kullanma işinde yürekli bir adam

[330] Büyük kanal üzerinde ve denize kuş uçuşu 125 kilometre uzakta bulunan bugünkü Huaian.

[331] Bugün bu kent artık yoktur; Marco Polo'nun kullandığı sözcük 'ırmak ağzı' anlamındaki Ho-kou sözcüğünden türemiş olabilir.

[332] Çince T'ien-tseu (=göğün oğlu) Farsçaya çevrildiğinde Bagh-pour (tanrısal varlığın oğlu) olur, bu da Faghfour biçimine dönüşmüştür. Çin imparatorunu gösteren bu terim, sonunda Yakın Doğu'nun dillerinde, Yunancada ve Rusçada porselen anlamında kullanılır olmuştur. -Krş. Türkçede fağfur kâse vb -çn.

değilmiş. Hoşlandığı sadece kadınlarmış. Kendi halinde, barışçı bir yöneticiymiş, fakir halka çok iyilik edermiş. Tüm eyaletinde hiç at bulunmazmış. Ahali savaşa, silaha, orduya alışık değilmiş. Kendisi de dünyada herhangi bir beyden ona kötülük gelebileceğine inanmazmış, çünkü bu Manci bölgesi çok berkitilmiş bir yer olup tüm kentleri derin ve geniş bir suyla çevrilidir. Öylesine geniş ki bir Tatar oku menzilini aşan bir hendekle çevrilmemiş hiçbir kenti yoktur. Ben derim ki bura halkı silahla arası iyi kişiler olsaydı, burayı hiç yitirmezlerdi. Fakat işte, yürekli olmadıkları, silaha alışık bulunmadıkları için toprakları ellerinden çıktı. Hâlbuki dediğim gibi, bir köprüden geçmedikçe girilen hiçbir kent yok burada!..

Durum böyleyken, Mesih'in insan bedeninde gelişinin 1268. yılında, bugün saltanat sürmekte olan Büyük Kağan, Tatarların hükümdarı Kubilay; buraya beylerinden birini gönderir, Baian Çingsa[333] adında biri. Bizim dilimizde Baian 'yüz [tane] göz' anlamına geliyor. Meğer yıldızlar Manci hükümdarına ülkesini ancak yüz tane gözü olan bir adama kaptıracağını bildirmişmiş. Bu nedenle de durumunu büyük güven altında sanıyormuş, zira doğada yüz tane gözü olan bir adam bulunacağını düşünemiyormuş. Fakat çok aldanıyormuş, çünkü o adamın adını fark etmemişmiş. Bu Baian, Büyük Kağan'ın kendisine verdiği çok büyük bir atlı ve piyade ordusuyla Manci'ye gelmiş. Birçok da -gereğinde kullanacağı- atlı ve piyade taşıyan gemisi varmış. Baian yanında bunca güçle Manci'nin girişine, yani şimdi bulunduğumuz ve size az sonra anlatacağım bu Koygancu kentine dayanınca, halka kendi hükümdarı Büyük Kağan'a teslim olmalarını söylemiş. Onlar da böyle bir şey yapmayacakları yolunda yanıt vermişler. Baian bunu görünce yoluna devam etmiş ve başka bir kente varmış, oradakiler de teslim olmak istememişler. Yine yola koyulup üçüncü bir kente, oradan bir dördüncüye, bir beşinciye varmış. Hep aynı yanıtı alıyormuş. Israr ediyormuş, çünkü arkasından Büyük Kağan'ın bir koca ordu daha gönderdiğini biliyormuş. Demek ki beş kente gitmiş, hiçbirini alamamış, hepsinden aynı yanıt gelmiş. Durum bu noktadayken, Baian altıncı kenti güçle ve becerisiyle alıp kentte bulduklarının hepsini öldürtmüş. Bundan sonra bir kent daha almış, bir üçüncüyü, bir dördüncüyü. Öyle ki aynı yolla,

[333] Kubilay'ın generali ve bakanı. Songlara karşı savaşı 1268'de değil, 1274 ile 1276 yılları arasında yönetmiştir.

birbiri arkası sıra on iki kenti almış. İşte o zaman, bu haberleri alınca, Mancililerin yürekleri titremeye başlamış.

Neden size bunu böyle uzun boylu anlatıyorum? Bilin ki Baian, size anlattığım onca fetihten sonra dosdoğru krallığın Kinsay[334] adındaki ana kentine gitmiş. Hükümdar ve ecesi, tüm saray erkânıyla orada bulunuyorlarmış. Kentin önünde ordusunu savaş düzenine sokmuş. Hükümdar, Baian'ı ordusuyla görünce, böyle bir manzaraya alışmamış bir kimse olarak çok korkmuş. Müneccimlerini çağırmış, casuslarını Baian'ın nasıl bir kimse olduğunu ve elinde ne gibi araçlar bulunduğunu öğrenmeye yollamış. Adamlar, Baian'ın ordusundan, adının "Yüz Gözlü" anlamına geldiğini öğrenmişler. Hükümdar bunu duyunca büyük dehşete kapılmış. Yanına birçok kişi alıp kentten ayrılmış, gemilere binmişler; yanındakiler hükümdarın tüm mallarını, servetini yüklenmişlermiş. Okyanus'ta, Hindistan'ın o fethedilemez adaları arasından kaçıyorlarmış, Kinsay kentini kraliçenin[335] gözetimine bırakmış ve ona yapabildiğince kendini savunması yolunda buyruk vermiş, çünkü kraliçe düşman eline düşerse ölümden korkacak kadın değilmiş. Ancak, nasıl olduysa çevresindeki kuşatma her gün biraz daha daralan, fakat hâlâ ülkesini yitirmeyeceği umudunu besleyen bu kraliçe, kendileriyle savaşan adamın adını soruvermiş. Baian "Yüz Gözlü" demişler. Ece adamın adının Yüz Gözlü olduğunu öğrenince ülkeyi yüz tane gözü olan birinin fethedeceği yolundaki yıldız falını anımsamış ve hemen Baian'a teslim olmuş. Ece teslim olduktan sonra bütün öteki kentler ve tüm ülke de teslim olmuş. Sadece, Sayanfu kenti teslim olmaya gönül indirmeyip üç yıl boyunca direnmiş. Bu fetih çok büyük bir olay, çünkü dünyada bunun yarı değerine olsun varan hiçbir ülke yok.

---

[334] King-tsai (=geçici konut), Çin'in Djurtchet tarafından işgal edilmiş kuzeyinden kaçtıkları tarih olan 1132'den başlayarak Songların başkenti olmuştur. CLIII-CLIV. bölümlerde anlatılacak olan bugünkü Hangzhou kentidir.

[335] Marco Polo olayları biraz karıştırıyor. Bu bölümün başında sözü edilen imparator, 1264 yılından 1274'teki ölümüne kadar saltanat sürmüş olan Tu-tsung'dur. Yerine o tarihte dört yaşında bulunan oğlu Chao Hsien büyük annesinin niyabeti altında tahta geçmiştir. Kenti Baian'a teslim eden bu kadındır. Kıyımdan kurtulanlar Tu-tsung'un başka bir oğluna, Chao Chih'e taç giydirmişler, o ise deniz yoluyla kaçmış ve iki yıl sonra ölmüştür. Marco Polo'nun anlattıkları bu olayların bir bireşimine benziyor.

Hükümdarın serveti öylesine büyükmüş ki insanı hayretlere düşürür; ayrıca, yaptığı iyi işleri de söylemem gerekir.

Her yıl, yirmi bin küçük çocuğu beslermiş. Bakın, size nasıl olduğunu anlatayım: Bu ülkede fakir kadınların besleyemeyecekleri çocuklar, doğar doğmaz atılırmış. Hükümdar bunların hepsini toplatır, hangi burçtansalar, hangi yıldızın etkisi altındaysalar kaydettirirmiş. Sonra, bunları çeşitli yerlerde besletirmiş. Çünkü pek çok sütnine tutarmış. Zengin bir adamın çocuğu olmuyor mu hükümdara çıkar, hoşuna giden çocuklardan istediğince alır, onlara kendi çocuğu gibi bakacağına, iyi davranacağına söz verirmiş. Şayet o bırakılan çocuklardan birinin babası ya da annesi, çocuk büyüdüğünde geri almak isterlerse onun kendi çocukları olduğunu yazılı belgeyle kanıtlamaları gerekirmiş. O zaman çocuğu ana babaya verdirirmiş. Hiç alıcısı çıkmayan çocuklara hükümdar; büyüdüklerinde, bir meslek edindirirmiş; delikanlı ya da genç kız, evlenme yaşına gelince de kızla oğlanı baş göz eder, rahat yaşamalarına yetecek kadar da bir şey verdirirmiş. Böylece her yıl yirmi bin oğlan ve kız yetiştirirmiş.

Bunun dışında, bu hükümdar insanlara çok iyi bir şey daha yaparmış. Kentte olsun kırda olsun, atla giderken iki güzel ev arasında küçük, harap ya da kötü durumda bir üçüncü gördü mü evin kime ait olduğunu, neden bu kadar küçük olduğunu, ötekiler kadar büyük yapılmadığını sorarmış. O küçük evin bir fakir adamın olduğunu, onun da ötekiler kadar büyük bir şey yapamayacağını söylerlermiş. O zaman hükümdar; hemen o ufak evin, yanındaki öteki iki ev kadar yüksek ve güzel yapılması yolunda buyruk verir, masrafı ödermiş. Şayet küçük ev zengin birininse hemen evin oradan kaldırılmasını buyururmuş. Bu yöntemle, Manci ülkesinin ana kenti Kinsay'da büyük ve güzel olmayan bir ev kalmamış; elbette onların dışında kentte bol bol büyük saraylar ve konaklar da varmış.

Şunu da söyleyeyim ki bu hükümdarın hizmetinde binden fazla delikanlı ve genç kız varmış ve bunlar hem yakışıklı ve güzelmiş hem de çok iyi ve zengince giyinirlermiş. Ülkesini öylesine dürüstlükle yönetirmiş ki hiç kimse bir kötülük etmez, kimse hırsızlığa kalkmazmış. Kent öyle bir güven içindeymiş ki evler, dükkânlar, değerli mallarla depolar gece de gündüz gibi açık kalır, hiçbir şey de eksilmezmiş. Geceleri de gündüz gibi sokağa çıkılabilirmiş. Bu

ülkedeki zenginlik anlatılamazmış, öyle ki hükümdar haklı olarak herkesçe sevilirmiş.

İşte size bu ülkeyi anlattım, şimdi Ece'yi anlatacağım. Baian'a teslim olmuş olan bu Ece, Büyük Kağan'ın sarayına götürülmüş. Büyük Hükümdar onu görünce, yüksek düzeyde bir hanımın mevkiine yaraşır biçimde, onurlandırmış ve kendisine hizmet edilmesini buyurmuş. Fakat kocası Fagfur'a gelince o; Okyanus'taki adadan hiç ayrılamamış, orada uzun süre yaşayıp orada ölmüş.

Bu nedenle onu, karısını ve bu konuyu bırakıp Manci bölgesini, geleneklerini, âdetlerini, yaşadığı olayları bir bir anlatmaya koyulacağız, öyle ki hepsini açıkça dinleyeceksiniz. Başından başlayacağız yani size Manci bölgesinin nasıl fethedildiğini anlatmak üzere bir yana bırakmış olduğumuz Koygancu kentini önce ele alacağız.

CXLI. Koygancu Kentinden Söz Eden Bölümdür

Koygancu,[336] Manci bölgesinin girişinde, Siroko yönünde çok büyük, gösterişli ve zengin bir kenttir. Halkı putatapar ve ölülerini yakar. Büyük Kağan'ın kullarıdırlar. Çok sayıda gemileri vardır; çünkü dediğim gibi, bu kent Karamoran Irmağı'nın üzerindedir. Bu kente ticaret malı girişi, iyi bir konumda olması ve krallığın bu kesiminin başında gelmesi dolayısıyla, çok büyük ölçüdedir. Birçok kent, ırmak yoluyla başka kentlere sevk edeceği malını buraya gönderir. Burada çok tuz çıkarılır; Büyük Kağan tuzdan büyük gelir sağlar; yalnız tuzdan değil, buradan ihraç edilen öteki maddelerin ticaretinden elde ettiği gelir de yüksektir.

Şimdi size bu kenti anlattık, şu halde buradan ayrılacak ve Paugin adlı başka bir kenti anlatacağız.

CXLII. Paugin Kentinden Söz Eden Bölümdür

Koygancu'dan hareket edildiğinde, Manci'nin girişinde başlayan çok güzel taşlar döşenmiş bir yoldan Siroko yönüne doğru bir gün boyunca gidilir. Yolun iki yanında da su vardır, şöyle ki bir yanı geniş bir bataklık, öteki yanı çamurlu fakat tekne işleyecek kadar

[336] Bkz. dipnot. 328.

derin bir sudur. Manci topraklarına ya bu şoseden ya da Büyük Kağan'ın tüm ordusunu burada indiren komutanının yaptığı gibi deniz yoluyla girilebilir. Gün boyunca yolda pek çok kişiye rastlanır; günün sonundaysa Paugin adında çok güzel ve büyük bir kente varılır. Halk putlara tapar ve ölülerini yakar. Fakat birkaç da Nasturi Hıristiyan bulunur; bunların orada bir kilisesi vardır. Büyük Kağan'a bağlıdırlar.

Kâğıt para kullanırlar. Ticaret ve zanaatla geçinirler. İpekleri boldur; çeşitli ipekten ve altın işlemeli pek çok kumaş dokurlar. Rahat geçinecek durumdadırlar.

Fakat sözü edilecek başka bir şey olmadığından, buradan ayrılacak ve size, Kauyu denilen başka bir kentten söz edeceğiz.

CXLIII. Kauyu Kentinden Söz Eden Bölümdür

Paugin'den hareket edildiğinde bir gün boyunca Siroko yönünde gidilir ve çok büyük ve görkemli bir kent olan Kauyu'ya[337] varılır. Halk putatapar, paraları kâğıt paradır ve Büyük Kağan'a baş eğmişlerdir, ölülerini yakarlar. Ticaret ve zanaatla geçinirler. Yaşamları için gerekli şeyleri boldur. Burada fazlasıyla balık çıkar. Uçar, kaçar av hayvanı çoktur. Örneğin, çulluk öyle çoktur ki bir tane gümüş Venedik grossosu karşılığında üç tane alınabilir; hem de bu çulluklar tavus kadar iridir.

Bu kenti de bırakıp Ticu adındaki bir başkasını anlatacağız.

CXLIV. Ticu Kentinden Söz Eden Bölümdür

Kauyu kentinden hareket edince evler, mezralar, sürülü tarlalar, güzel çiftlikler ve ormanlar geçilerek bir güne yakın bir süre gidildiğinde Ticu[338] adında bir kente varılır. Burası pek büyük olmamakla birlikte toprak ürünleri bakımından zengindir. Halk putlara tapar ve kâğıt para kullanır. Büyük Kağan'ın uyruklarıdır. Ticaret ve zanaatla

---

[337] Yine büyük kanal üzerinde bulunan bugünkü Gao-you.

[338] Büyük kanal boyunca güneye doğru yolunu sürdüren Marco Polo, bir noktada doğuya saparak Cingiu'ya gider; orasının yüzünü denize dönmüş bir kimse için doğuya rastladığı açıktır. Fakat Tigiu (Ticu) da aynı yöndedir ve herhalde yine Kiang-sou içinde bulunan bugünkü Taizhou kentiyle aynıdır.

geçinirler, çünkü birçok ticaret malından yüksek kazançları vardır. Kent güneydoğu rüzgârı alır. Sözünü ettiğim büyük ırmak üzerinde çok gemileri vardır. Büyük av hayvanları ve kuşları da az değildir.

Sola, doğuya doğru yönelindiğinde Okyanus üç günlük yoldadır. Oradan buraya kadar her yerde geniş tuzlalar bulunur ve Çincu[339] adında çok büyük, zengin ve gösterişli bir kent vardır. Bütün tuz orada üretilir ve tüm eyalete yeter. Büyük Kağan görmedikçe inanılmayacak denli yüksek bir gelir sağlar tuzdan. Ahali putatapar, kâğıt para kullanır ve Büyük Kağan'a bağlıdır.

Şimdi buradan ayrılıp Ticu'ya döneceğiz. Sonra da enine boyuna anlattığımız Ticu'yu arkamızda bırakıp, size başka bir kenti, Yancu'yu anlatacağız.

CXLV. Yancu Kentinden Söz Eden Bölümdür

Ticu'dan hareket edip de Siroko yönünde bir gün boyunca çok köyü, mezrası bulunan pek güzel bir yöreden geçildiğinde görkemli ve büyük bir kente varılır. Adı, Yancu'dur.[340] Öylesine büyük ve güçlü bir kenttir ki kendisine bağlı tam yirmi yedi tane büyük, güzel, ticareti gelişmiş kent vardır. Bu kentte Büyük Kağan'ın on iki beyinden biri oturur; bu kişi yukarıda sözü edilen birinci sınıf yüksek görevli kişilerden ve eyalet valilerinden biridir. Ahali putlara tapar, kâğıt para kullanır ve Büyük Kağan'ın uyruğudurlar. Bu kitabı yazan ve soylu bir kişi olan Marco Polo'nun kendisi de Büyük Kağan'ın buyruğu uyarınca, sözü edilen beylerden birinin yerine, üç yıl süreyle bu kentin emini olmuştur. Halk, ticaretle ve atlıların ve askerin deri işlerini, koşum takımlarını yaparak geçimini sağlar. Çünkü bu kentte ve çevrede hükümdarın konuşlandırdığı pek çok asker vardır.

Söz etmeye değer başkaca bir şey olmadığından buradan ayrılacak ve yine bu Manci bölgesi içinde bulunan iki büyük eyaleti anlatacağız. Bunlar batıdadır[341] ve bunlarda anlatacak çok şey olduğundan

---

[339] Taizhou'un doğusunda bugünkü Haian olabilir.

[340] Marco Polo büyük kanal üzerinden dönüyor ve güneye doğru yolunu sürdürüyor. Yangiu (Yancu), büyük kanal ile Yangtze Irmağı'nın bitişme noktasının kuzeyinde bulunan Yangzhou'dur.

[341] Bir İtalyanca baskıda 'doğuda' denilmektedir -çn.

size tüm adet ve geleneklerini tanıtacağız. Önce Namgin adlı yöre ile başlayacağız.

CXLVI. Namgin Eyaletinden Söz Eden Bölümdür

Namgin[342] batıda bir eyalet olup, Manci'nin bir parçasıdır. Çok parlak, çok zengin bir yerdir. Ahalisi putatapar, kâğıt para kullanır ve Büyük Kağan'a bağlıdır. Ticaret ve el sanatlarıyla yaşarlar. İpekleri boldur. Altın işlemeli kumaş ve başka her çeşit kumaş dokurlar. Her türlü tahılları vardır ve bol miktardadır; ipekleri de bol çeşitlidir. Tahıldan başka da geçimleri için her çeşit maddeleri vardır. Çünkü burası pek verimli bir yöredir. Çok av hayvanı bulunur. Buralılar ölülerini yakarlar. Eyalette çok vahşi aslanlar vardır. Mal alış ve satışları üzerinden Büyük Hükümdar'ın yüksek vergi alıp bol gelir sağladığı zengin tacirlerin sayısı çoktur.

Şimdi buradan ayrılacağız, çünkü söz etmeye değer bir şey kalmadı. Büyük önemi bulunduğu için kitabımıza almamızın iyi olacağı çok güzel bir kenti, Sayanfu kentini anlatacağız.

CXLVII. Sayanfu Kentinden Söz Eden Bölümdür

Sayanfu[343] çok gösterişli ve büyük bir kent olup kendisine bağlı on iki tane büyük ve zengin kent vardır. Bu da Manci bölgesi içindedir ve batıdadır. Burada büyük çapta ticaret yapılır ve sanayi geniştir. Halk putatapar ve kâğıt para kullanır. Ölülerini yakarlar. Büyük Kağan'ın kullarıdırlar. İpekleri bol olup ipek ve altın işlemeli pek çok çeşit güzel kumaş dokurlar. Pek çok küçüklü büyüklü av hayvanı bulunur. Gösterişli bir kente yakışacak seçkin ne düşünülürse vardır.

Şunu söyleyeyim ki Manci teslim olduktan sonra bu kent üç yıl daha dayanmıştır. Hâlbuki burada Büyük Kağan'ın kalabalık bir ordusu bulunmaktaydı ama bu, kenti ancak bir yandan, kuzey yanın-

[342] Kiang-sou eyaleti içinde, Yangtze üzerindeki Nanking.

[343] Hopeh eyaletinin kuzeyinde; Han Irmağı'nın sağ kıyısı üzerinde bulunan ve bugün Siang-yang adını taşıyan yer. Marco Polo'nun geçeceği yolun böyle sekiz yüz kilometre batısına atlaması, bize ailece elde ettikleri bir başarıyı anlatacak olmasındandır.

dan kuşatabiliyordu, çünkü geri kalan üç yanda büyük ve derin bir göl vardı ve gemiler, kente kadar gidip gelebiliyor, ordu hiçbir şey yapamıyor, böylece kent iaşesini su yoluyla yeteri kadar sağlıyordu. Şimdi anlatacağım şey olmasaydı, Büyük Kağan hiçbir zaman burayı açlıkla kıramazdı.

Bilin ki Büyük Kağan'ın orduları burayı üç yıl kuşatmadan sonra alamadıklarından büyük öfke içindeydiler. Tam pes etmek üzereydiler ki Nicolò, Mafeo ve Marco Efendiler şöyle dediler:

— *Kenti hemen teslime razı etmenin yolunu biliyoruz.*

Askerlerden gelen yanıtta, onayladıkları bildiriliyordu. Bu sözler Büyük Kağan'a aktarıldı, çünkü askerlerin ulakları Büyük Hükümdar'a çıkıp kenti kuşatmayla alamadıklarını söylemişlerdi. Kent iaşesini öyle sağlıyordu ki berikiler bastıramıyordu: O zaman Büyük Hükümdar şöyle dedi:

— *Kentin alınabileceği biçimde hareket edilmesi uygundur.*

Bunun üzerine iki kardeş ve oğulları Marco Efendi şu yanıtı verdiler:

— *Efendimiz, yanımızda batı yordamınca öyle mancınık yapacak adamlarımız var ki bu mancınıklar öylesine iri taşlar atarlar ki kenttekiler direnemezler, mancınık -aslında bu, gülle atan bir düzenektir- bunlara bir kaya parçası fırlattı mı anında teslim olurlar.*

Büyük Hükümdar, Nicolò Efendi'yle onun kardeşi ve oğluna onayını verdi ve o mancınığı ellerinden geldiğince çabuk hazırlatmalarını söyledi. Büyük Kağan ve çevresindekilerin tümü mancınığı görmeyi çok istiyorlardı, özellikle de bu yeni ve yabancı bir şey, o zamana kadar görmedikleri bir şey olduğu için bunu istiyorlardı. O zaman Nicolò Efendi ve kardeşi ve oğlu, yanlarında bulunan ve bu işin ustası olan Almanyalı bir Alman ile bir Nasturi Hıristiyana üçer yüz librelik taşlar atabilecek iki üç mancınık ısmarladılar ve sözü edilen üçü, bu adamlara bu yapım için gerekli iyi odundan istedikleri kadar verdirdiler. İki adam da sözü edilen kardeşlerin ısmarlaması uyarınca, o odundan üç tane güzel mancınık yaptı. Bunlar yapılıp donatıldıktan sonra, Büyük Hükümdar ve tüm saray çevresi mancınıklara beğenerek baktılar ve gözlerinin önünde birçok kez gülle attırdılar. Ortaya çıkan bu yapıta pek şaşırıp onu çok övdüler. Büyük Hükümdar, vakit yitirmeden mancınıkları gemilere yükleterek Sayanfu'yu kuşatıp da bir türlü alamayan silahlı

kuvvetlerine gönderdi. Mancınıklar orduya varıp kurulduğunda Tatarlara dünyanın en büyük tansığı gibi göründü. Çünkü böyle bir aygıta hiç alışık değillerdi, Tatarlar arasında böyle bir şey hiç yapılmamıştı.

Dahasını söyleyeyim, Sayanfu kentinin karşısında mancınıklar kurulup da her biri kente üç yüz librelik bir taş savurdu mu büyük bir gürültü yükselip bir karışıklık oldu. Taşlar evlerin üstüne düştü, her şeyi kırıp parçaladı. Her gün birçok gülle atıp birçok kişi öldürdüler. Kentte yaşayanlar başlarına gelen ve o zamana kadar hiç tanımadıkları bu belayı görünce, öylesine afallayıp korktular ki ne diyeceklerini, ne yapacaklarını bilemediler. Birbirlerine danıştılarsa da güllelerden kurtulmanın yolunu bulamadılar. Teslim olmazlarsa öleceklerdi; ne olursa olsun teslim olmaya karar verdiler. Bu nedenle ordunun komutanına ulaklar gönderip eyaletin öteki kentlerinin yaptığı gibi teslim olmak istediklerini, Büyük Kağan'ın yönetimi altında bulunmayı kabul ettiklerini söylettiler. Ordu komutanı da kabul ettiğini bildirdi ve bunun üzerine onları teslim aldı, onlar da öteki kentler gibi teslim olmuş oldular. Nicolò, Maffeo ve Marco efendilerin iyiliği ile gerçekleşen bu iş, az şey değildir. Unutmayın ki bu kent ve yöresi, Büyük Kağan'ın elindekilerin en iyilerindendir, çünkü geliri ve kârı büyüktür.[344]

İşte size bu kentin nasıl Nicolò, Mafeo ve Marco efendilerin yaptırdığı mancınıklar sayesinde alındığını anlattım. Şimdi bu konuyu bırakıp sizlere Sincu adındaki bir kenti anlatacağız.

CXLVIII. Sincu Kentinden Söz Eden Bölümdür

Yancu kentinden yola çıkıp Siroko yönünde on beş mil gidildiğinde Sincu[345] adındaki kente varılır. Burası pek büyük değildir ama

[344] Bu öyküden çıkarılabilecek şey, Marco Polo'nun bir kez bile olsa batının teknik üstünlüğünü göstermek üzere öykü anlatma hevesine dayanamayışıdır. Ne var ki aksilik eseri, örnek iyi seçilmemiş. Çünkü bir yandan kuşatma 1268-73 yılları arasında yani Marco Polo'nun Çin'de bulunmadığı kesin olan bir zaman dilimi içinde yer alır. Öte yandan, sanırız ki Çin kaynakları bu unutulmaz kuşatma sırasında, tarihte ilk kez olmak üzere, ateşli silah kullanıldığını yazmaktadır. Böylece, Marco Polo barutun kullanıldığı, üstelik kendisinin bulunmadığı bir kuşatmada mancınığın mucidi olma gibi kötü bir duruma düşmektedir.

[345] Marco Polo burada gerçekteki geçiş yoluna dönüyorsa da güneybatıya doğru hafif

deniz trafiği hareketli, ticareti yoğundur. Çeşitli yerlerden buraya mal gelir, çünkü burası limandır. İnsanları putatapar, Büyük Kağan'a bağlıdırlar. Paraları kâğıttandır. Dünyanın en büyük ırmağının, Kiyan'ın[346] üzerinde kurulu bir kenttir. Irmağın genişliği, bazı yerlerde on mile varır, bazı yerlerdeyse sekiz hatta altı mildir. Uzunluğu yüz yirmi günü aşar. Bu ırmağa ayrı noktalarda hepsi de üzerinde gemi işleyen çeşitten pek çok başka ırmak dökülür. Bunlar, ırmağın suyunu artırırlar. Bu ırmaktan ötürü, kentin pek çok gemisi vardır ve bunlar birçok şey, birçok ticaret malı taşır; Büyük Kağan'ın da bu mallardan aldığı vergi ve edindiği geliri çok yüksektir.

Bu ırmak pek uzaklara gider, pek çok bölgeden geçer, pek çok kente ulaşır; derim ki bu ırmak üzerinde gidip gelen gemiler, Hıristiyanların tüm ırmakları ve tüm denizleri üzerindeki gemilerden daha çoktur. Böyle söylüyorum, çünkü bir gün Sincu kentindeyken bu ırmağın üzerinde aynı anda on beş bin geminin yüzmekte olduğunu gördüm. Düşünebiliyor musunuz, pek büyük olmayan o kentin bunca gemisi olursa kim bilir ötekilerin ne kadar gemisi vardır? Çünkü dediğim gibi, bu ırmak on altı eyaletten geçer, kıyılarında, kasaba ve köyleri saymasam da iki yüzden fazla büyük kent vardır, hepsi de Sincu'dan büyük yerlerdir ve hepsinin de ondan daha çok gemisi vardır. Buna dökülen ırmakların kıyılarında kurulu olan ve yoğun bir gemi trafiği olan yerleri ise hesaba katmıyorum.

Yukarıda sözünü ettiğim gemiler bu Sincu kentine mal getirip oradan mal götürürler. Taşıdıkları maddelerin birincisi, tacirlerin buraya getirdikleri tuzdur. Adamlar tuzu, hem ırmak üzerindeki tüm bölgelere hem ana ırmaktan çıkıp onun kolları üzerinde seyrederek içerilere götürürler, böylece bu akarsuların tümünün kapsadığı bölgelere tuz vermiş olurlar. İşte bunun için tuz, tüm kıyılardan bu Sincu kentine getirilmekte, orada gemiler tuzu yüklenerek yuka-

---

bir sapma gösteriyor. Singiu (Sincu), Yangtze Irmağı üzerinde bulunan bugünkü Yizheng'dir. Şurası ilginçtir ki Marco Polo'nun geçtiği yol üzerinde yaptığı üç sapma -Cangzhou (not 321), Haian (not 339) ve şimdi de Yizheng- önemli tuz üretimi ya da denetimi merkezleridir. Bu yolculukların Marco Polo'nun imparatorluk sarayında tuz vergisiyle ilgili olarak yüklendiği görevle bir bağlantısı bulunduğu düşünülebilir.

[346] Mavi Irmak ya da Yangtze.

rıda sözü edilen topraklara götürmektedir. Bu gemiler aynı zamanda demir de taşırlar, ama ırmağı yukarıdan aşağı doğru inerken kente odun, taş kömürü, kenevir ve daha birçok başka madde de getirir ve kıyıya yakın bölgelere verirler. Hatta gemiler bütün bu malları taşımaya yetmemekte, birçok mal sallarla taşınmaktadır.

Gemilerin tek bir güvertesi, tek bir direği ve bir yelkeni var, ama tonilatoları büyük, çünkü dediğim gibi, bizim ülkenin ölçüsüyle, 4000 ile 12.000 kantar[347] arası mal taşırlar.

Şimdi durumunu size iyice anlattığımız buradan ayrılacak ve Kaycu adında başka bir kentten söz edeceğiz.

Yine de unuttuğum bir şeyi söylemek isterim daha önce, çünkü kitabımıza böylesi daha uygun düşer. Şöyle ki gemilerin hepsinde kenevir halat yoktur, sadece direkleri ve yelkenlerinin donanımı tamdır. Fakat palamarları, ya da açıkça söylemek gerekirse gemi akıntıya karşı yol alırken kıyıdan çekme işi için kullanılacak halatları kamışlardan yapmadır. Bilmem açık mı? Kamış dediğim, yukarıda size kalınlığını ve uzunluğunu anlattığım bambular; her biri en az on beş adım uzunluğunda. Bu bambuları alıp bir uçtan bir uca yarıp ince ipler çıkarıyorlar, sonra bunları uç uca bağlayıp istedikleri uzunlukta halat yapıyorlar. Büyük özenle hazırlandıkları için kenevirden daha sağlam olan bu bambu halatlardan bazısının uzunluğu üç yüz adımı buluyor. Gemilerin her birinin sekiz, on, on iki atı oluyor; tekneler akıntıya karşı giderken bu atlar onları kıyıdan çekiyor; aşağı giderken de yine bu çekme işi oluyor. Bu ırmağın birçok noktasında tepeler, kayalık dağcıklar var; üzerlerinde putlara adanmış manastırlar ya da başka konutlar kurulu. Şimdi bu konuyu bırakıp Kaycu'ya döneceğiz.

CXLIX. Kaycu Kentinden Söz Eden Bölümdür

Kaycu,[348] güneydoğuya bakan küçük bir kent. Halkı putatapar ve Büyük Kağan'ın uyruklarıdır; paraları kâğıt paradır. Kent ırmak kıyısındadır. Her yıl burada çok büyük miktarlarda tahıl ve pirinç

[347] İt. cantaro, 50-80 kilo arasında değişebilen eski ağırlık birimi.

[348] Söz konusu olan, o dönemde, ırmak üzerinde büyük kanalla Yangtze Irmağı'nın bitişme noktası ve güney kıyıdaki Chinkjang kenti arasında bir ada oluşturan Guazhou kenti.

toplanarak buradan, su yoluyla büyük Kambaluk kentine, Büyük Kağan'ın sarayına sevk edilir. Bilin ki Büyük Kağan'ın sarayının önemli kesimi, bu kentten Kambaluk'a gönderilen tahılla beslenir. İki kent arasındaki su yollarını böyle hazırlatan Büyük Kağan olmuştur, bunu yapmak için bir ırmaktan ötekine, bir gölden ötekine çok geniş ve derin olan pek büyük hendekler kazdırmış, suları kanallardan akıttırmıştır; öyle ki o kanallar büyük bir ırmağa benzemiştir ve o sularda büyük gemiler işlemeye başlamıştır. Böylece, Manci'den Kambaluk kentine kadar, denize açılmaksızın gidilebilir; ancak karadan gitme olanağı da vardır. Çünkü o su yolları boyunca, hendek kazılırken çıkan toprak iki yana atılıp üzerinde dolaşılabilir bir yükseklik oluşturduğundan, birer de kara yolu uzanır. Böylelikle, duyduğunuz gibi, kara ya da su yoluyla gidilebilir.

Bu ırmağın ortasında, Kaycu'nun karşısına düşen bir yerde kayalık bir ada, bu adada putataparların bir tapınağı ve içinde çok sayıda put bulunan bir manastırı vardır; manastırda en az iki yüz rahip yaşar. Burası, birçok başka putatapar manastırının önünde gelirmiş; tıpkı başpiskoposluk gibi bir şey.

Şimdi buradan ayrılıp ırmağı aşacak ve size Çingiyanfu adına bir kentten söz edeceğiz.

CL. Çingiyanfu Kentinden Söz Eden Bölümdür

Çingiyanfu,[349] Manci'nin bir kentidir. Halk putatapar ve Büyük Kağan'a bağlıdır, paraları kâğıttır, ticaret ve zanaatla yaşarlar. Bol ipek yetişir, çok çeşitli altın işlemeli ve ipek kumaş dokurlar. Büyük ve zengin tacirler vardır ve büyük küçük kara av hayvanı ile avlanacak kuş az değildir. Tahıl da yaşamak için gerekli başka şeyler de boldur. İki tane Nasturi Hıristiyan kilisesi vardır. Bu, Mesih'in insan bedeninde dünyaya gelişinin 1278. yılında olmuştur; nasılını size anlatayım. O yıla kadar burada hiç Hıristiyan manastırı da olmamıştı, Tanrı'ya inanan da yoktu. O tarihte buraya üç yıllığına Büyük Kağan adına hüküm sürecek olan Marsakis[350] adında Nasturi

[349] Yangtze Irmağı'nın güney kıyısı üzerinde ve Kiang-sou içinde bulunan bugünkü Zhengjiang kenti.

[350] (= Süryan dilinde Serkis Efendi). Semerkandlı bir Nasturi Hıristiyan. Eyaletin valisi olarak Hıristiyanlığın yayılmasına gerçekten katkıda bulunmuştur.

Hıristiyan bir bey geldi. Bu Marsarkis iki kilise yaptırdı. O zamandan beri Nasturi Hıristiyanların oturdukları yerlerde kilise bulunur; hâlbuki daha önce ne kilise ne Hıristiyan vardı.

Artık bu konuyu bırakıp size başka bir kentten, Çancu adında çok büyük bir kentten söz edeceğiz.

CLI. Çancu Kentinden Söz Eden Bölümdür

Çingiyanfu kentinden hareketle üç gün boyunca Siroko yönünde gidilirse çok sayıda ticaret ve sanayi kentine ve köyüne rastlanır. Ahalinin tümü putatapar. Hepsi Büyük Kağan'ın kullarıdır ve kullandıkları para kâğıttandır. O üç günün sonunda Çancu[351] adında çok büyük ve gösterişli bir kente varılır. Burası zanaatkâr ve tacirlerin pek bol olduğu bir yerdir. İnsanlar putataparlar ve Büyük Kağan'a bağlıdırlar. Paraları kâğıttandır. Ticaretle ve el sanatlarıyla yaşarlar. Çok ipekleri vardır. Birçok çeşit altın işlemeli ve ipek kumaş dokurlar. Büyük küçük kara av hayvanı ile avlanacak kuşları çoktur. Yaşamak için gerekli şeyleri boldur, çünkü buranın toprağı pek verimlidir.

Ne var ki burada oturanlar iyi kimseler değildir, kötü huylu kişilerdir. Bu kentin halkının nasıl kötü bir şey yaptığını ve yaptıklarının kendilerine nasıl pahalıya mal olduğunu size anlatayım. Manci eyaleti Büyük Han'ın askerleri ve onlara kumanda eden Baian tarafından alındığında, o Baian; ana kenti ele geçirdikten sonra, Alanlar[352] denilen ve Hıristiyan olan adamlarının büyük bölümünü bu berkitilmiş kenti almaya göndermiş. Alanlar kenti almışlar ve halk teslim olduğu için, hiç kimseye fazladan bir zarar vermeden barışçı biçimde kente girmişler. Gelenler kentte çok iyi ve çok bol şarap bulmuş. Silah ve malzeme taşımalarının ve çarpışmanın yorgunluğundan sonra, düşüncesizce içmeye koyulmuşlar; akşam olduğunda

[351] Marco Polo, Yangtze'yi geçtikten sonra, büyük kanal boyunca güneydoğuya doğru devam ediyor. Çancu, Kiang-sou içinde bulunan bugünkü Changzhou'dur.

[352] Alanlar, Kafkasya'nın kuzeyinden bir topluluk olup bunlardan epeyce bir miktarı Möngke tarafından Çin'e getirilmiştir. Kubilay Dönemi'nde, Ortodoks Hıristiyan olan otuz bine yakın Alan, Pekin'de imparatorluk alayını oluşturmaktaydı. Marco Polo'nun sözünü ettiği kılıçtan geçirme olayı gerçekten 1275 yılında olmuştur ama, nerede olduğu tartışmalıdır.

hepsi sarhoşmuş ve ne iyi ne kötü hiçbir şey duymaksızın sızmışlar. Kentin yerlisi bakmışlar ki kendilerini fethetmiş olanlar içi boş çuval gibi yatıyorlar, o saat, hiç duraksamadan hepsini öldürmüşler, hiçbiri o geceden bir sonraya kalmamış. Büyük ordunun komutanı Baian kendi adamlarının kent halkı tarafından haince öldürüldüğünü öğrenince, kentin zorla alınması için oraya başka bir komutan ve yeterince asker göndermiş. Kent alındığında, sadakatsizliklerinin cezası olarak tüm halkın öldürülmesini buyurmuş. Buyruğu yerine getirilmiş. Kent halkını, hiçbirini sağ bırakmamacasına, kılıçtan geçirmişler. İşte böylece, bu kentte onca adam ölmüş.

Şimdi buradan ayrılıp yolumuza devam edeceğiz ve size, Sucu adında başka bir kentten söz edeceğim.

CLII. Sucu Kentinden Söz Eden Bölümdür

Sucu[353] çok gösterişli ve büyük bir kenttir. Ahali putatapar ve Büyük Kağan'a bağlıdır ve paraları kâğıt paradır. Çok büyük miktarda ipekleri vardır. Ticaret ve zanaatla uğraşırlar. Giysilik pek çok ipek kumaş dokurlar. Büyük tacirleri vardır ve nüfusun içinde pek zenginler bulunur. Kent öylesine büyüktür ki çevresi kırk mil dolaylarındadır. Nüfus da öyle çoktur ki kimse kaç kişi olduklarını bilemez. Zaten, derim ki Manci eyaleti insanlarının silahla başları hoş olsaydı, dünyanın geri kalan kesimini hiç zahmet çekmeksizin ele geçirebilirlerdi. Fakat bunlar eli silahlı kimseler değil; dediğim gibi akıllı uslu tacir bunlar; tacir ve her türlü sanatta incelmiş kişiler; aynı zamanda büyük felsefecileri var, doğayı çok yakından tanıyan, hastalıklara tanı koyabilen, her birine uygun ilacı veren tabipleri var. Pek çok da bağıcı, bilici var. Hilafsız, en az altı bin tane taş köprü kurulu burada ve bunların altından bir hatta iki kadırga rahat geçebilir. Şunu da söyleyeyim ki buranın dağlarında ravent yetişiyor ve tüm yörede satılıyor. Zencefil de büyük miktarda yetişiyor ve ucuz; bir Venedik grossosu veriyorsunuz, kırk libre taze zencefil alıyorsunuz; çok iyi fiyat. Buraya bağlı on altı tane ticareti, sanayisi zengin çok büyük kent var. Bu kentin adı yani Sucu sözcüğü "Yer" anlamına geliyor; başka bir kentin adı, Kinsay ise "Gök" demek. Görkemlerini,

[353] Şanghay'ın doğusunda, büyük kanal üzerinde bugünkü Suzhou.

güçlerini belli etmek için böyle adlar koyuyorlar. Hemen adı Gök ya da Cennet olan öteki kenti anlatalım.

Şimdi Sucu'dan çıkıyor ve dosdoğru Vucu[354] adında bir kente gidiyoruz. Vucu, Sucu'dan bir günlük yol uzaklığında, çok büyük ve iyi bir kent; burada ticaret ve sanayi gelişmiş. Sözünü etmeye değecek yeni bir şey bulunmadığından buradan ayrılıp size başka bir kenti, Vugin'i[355] anlatacağız.

Bu Vugin de çok büyük ve görkemli. Halk puta tapıyor, Büyük Kağan'a bağlılar ve kâğıt para kullanıyorlar. İpekleri ve değerli başka ticaret malları çok. Aklı başında tacir ve becerikli zanaatkâr buralılar.

Şimdi bu kentten de ayrılıp size Çangan[356] kentini anlatacağız. Bu kent çok büyük ve çok zengindir. Ahalisi putatapar, Büyük Kağan'a bağlıdır ve kâğıt para kullanır. Ticaret ve sanayi ile geçinirler. Büyük miktarda ve çeşitli sandal bezi dokunur. Küçüklü büyüklü av hayvanı vardır. Başkaca sözü edilmeye değer bir şey yoktur. Buradan ayrılıp yolumuza devam edeceğiz ve size başka bir kenti anlatacağız. Bu kent, Manci hükümdarının büyük kenti görkemli Kinsay'dır.[357]

CLIII. Soylu ve Görkemli Kinsay Kentinden Söz Eden Bölümdür

Çangan'dan yola çıkılınca üç gün süreyle ahalisi ticaret ve zanaatla yaşayan birçok görkemli ve zengin kent ve köyün bulunduğu çok güzel topraklardan geçilir. Bu kimseler putataparlar ve Büyük Kağan'ın kullarıdır. Paraları kâğıttır. Bir insana ne gerekliyse ondan bunlarda bol bol bulunur. O üç günün sonunda çok soylu, çok görkemli bir kente varılır. Seçkinliğinden, büyüklüğünden ve güzelliğinden ötürü, az önce söylediğim gibi, adına 'cennet anlamına gelen Kinsay demişlerdir. Öyle demişler, çünkü bu, dünyada olabilecek en

[354] Her ne kadar büyük kanal üzerinde, Suzhou ile Songların başkenti Hangzhou arasında bulunsalar da bu kentin ve ondan sonraki iki tanesinin yerini saptamak zor. Vugiu (Vucu), Suzhou'nun güneyinde, Kiang-sou'nun güney ucunda bulunan bugünkü Wuijiang olabilir.

[355] Bu, Chekiang eyaletinin büyük kanal üzerindeki ilk kenti Jiaxing olabilir.

[356] Bu sonuncu kent yerinin saptanması en zor olandır. Bugünkü Çangan kenti olmalı. Jiaxing ve Hangzhou yolunun tam ortasında büyük kanalın biraz güneyinde bulunuyor.

[357] Bkz. dipnot 334.

büyük kenttir ve insan burada bulunduğunda öylesine büyük haz duyar ki kendini cennette sanır. Buraya geldiğimize göre, size buranın tüm görkemini anlatacağız, çünkü böyle bir şeyi, tartışmasız dünyanın en görkemli, en iyi kenti olduğu için, anlatmak da insanın hoşuna gider. O halde, bu ülkenin daha önce sözünü ettiğimiz ecesinin burayı fethetmiş olan Baian'a mektup yazıp burayı ne denli görkemli olduğunu görsün diye Büyük Kağan'a devretmesini söylediğini, onun da burayı yakıp yıkmadığı, bozmadığı için kentin böylesine gösterişli olduğunu söyleyelim. O mektubu ben, Marco Polo, bizzat gördüm ve okudum. Mektubun içeriğine göre size sırasıyla anlatacağım, sonra benim, Marco Polo Efendi'nin, gözlerine nasıl açıkça göründüyse öyle anlatacağım. Marco Polo Efendi bu kente birçok kez gitmiş ve kentin tüm durumlarını anlamaya karar vererek defterlerine kayıtlar düşmüştür; aşağıda kısaca anlatılacak olan bunlardır.

Söz konusu mektup; önce Kinsay kentinin çevresinin yüz mil ya da o dolaylarda bulunduğunu, çünkü sokaklarının ve kanallarının çok uzun ve çok geniş olduğunu söylüyordu. Pazar kurulan dört köşe meydanlar var; toplaşacak insanların çokluğu düşünülüp elbette oraları pek geniş, ferah tutulmuş. Kent öyle kurulmuş ki bir yanında çok duru bir tatlı su gölü, öte yanında koca bir ırmak var. Bu ırmak, önce kentin her kesimini dolaşıp tüm atıkları alıp götürsünler diye açılmış irili ufaklı birçok kanala, sonra o göle giriyor; en sonunda da Okyanus'a dökülüyor. İşte bu nedenledir ki hava böylesine sağlıklı. Kentin her yerine hem kara, hem de bu su yollarıyla gidilebilir. Sokaklar da kanallar da uzun ve geniştir, öyle ki kayıklar rahat rahat geçebilir, arabalar halka gerekli şeyleri taşıyabilir. Çoğu taş, bazıları tahta olmak üzere on iki bin köprü vardır. Bu köprülerin hepsinin ya da çoğunluğunun altından uzun ve enli bir gemi rahatlıkla geçebilir. Ötekilerin altından da ufak gemiler geçebilir. Ana kanallar üzerinde ana cadde görevi görsün diye atılmış köprüler öylesine ustalıkla yapılmıştır, kemerleri öylesine yüksektir, sokaklar da bu yüksekliğe öyle iyi uydurulmuştur ki üstlerinde atlar, arabalar yol alırken altlarından da direksiz bir gemi geçebilir. Bunca köprü bulunmasına kimse şaşmasın. Bunun nedeni, dediğim gibi, kentin tümüyle su üzerinde ve suyla çevrili olması. Bu durumda da insanların kentin her yerinde dolaşabilmesi için, çok köprü bulun-

ması gerekiyor. Daha az köprü olsaydı bir yerden bir yere karadan gidemez, sadece gemiyle gidebilirdiniz.

Kentin öteki yanında uzunluğu belki kırk mile varan bir hendek var ve bu, kenti bu yandan kapatıyor. Çok geniş ve sözü edilen ırmaktan gelen suyla ağzına kadar dolu. Bu hendek, bentlerin her taşmasında ırmağın saptırılması amacıyla eski kralların buyruğuyla yaptırılmış. Aynı zamanda kentin savunulmasında da işe yarıyor; kazılırken çıkan toprak içeri atılmış, öyle ki kenti ufak bir tepe çevreliyor gibi. Mahallelerdeki sayısız meydanı saymazsak on tane belli başlı meydan var; kenarları yarımşar mil uzunluğunda birer kare biçiminde. Sınırları boyunca kırk adım genişliğinde bir cadde uzanıyor; birçok kemersiz ve geçişi rahat köprüyle, kentin bir ucundan öteki ucuna gidiyor. Dört milde bir, o kare meydanlardan birine rastlanıyor. Dediğimiz gibi, bu meydanların çevresi iki mil tutuyor. Bir de söz konusu caddeye koşut giden ve o kare meydanların öteki yanından geçen çok geniş bir kanal var; bunun yakın kıyısında büyük kâgir evler bulunuyor; Hindistan'dan ve başka yerlerden gelen tacirler, mallarını bu evlere istifliyorlar; mallar pazara oralardan taşınıyor.

Söz konusu meydanların her birinde, haftada üç gün, pazara gelen kırkla elli bin arasında insan toplanıyor; bunlar yiyecek olarak aklınıza ne gelirse getiriyorlar. Büyük bir bolluk var. Av hayvanı olarak karaca, geyik, alageyik, tavşan; kuş olarak keklik, sülün, çil keklik, bıldırcın, kümes hayvanları, besi horozu, istemediğiniz kadar bol kaz ve ördek. Bunlardan gölde öyle çok avlanıyor ki bir gümüş Venedik grossosuna bir çift kaz ya da bir çift ördek alabilirsiniz. Ayrıca dana, sığır, oğlak ve koyun kesilen mezbahalar da var. Zenginler ve büyük beyler bu etlerden yiyor. Fakat düşük durumdakiler, hiç utanmadan, bütün öteki iğrenç et çeşitleri karşısında tiksinmiyorlar. O meydanlarda her zaman her türlü sebze ve meyve bulunuyor; hele bir tanesi on libre gelen koskocaman, içleri hamur rengi beyaz, kokulu armutlar; -mevsiminde- sarılı beyazlı yumuşak şeftaliler. Bu ülkede ne asma ne üzüm var. Fakat başka yerden getirilen kuru üzüm çok güzel; hatta şarap da geliyor, ama buralılar pek tutmuyor, çünkü baharatlı pirinç şarabına alışıklar. Her gün Okyanus'tan ırmağı yirmi beş mil boyunca kaynağa doğru çıkarak bol bol balık getiriyorlar. Başka iş tutmayan balıkçılar her zaman bulunduğundan, gölden de mevsimine göre çeşitleri değişen balık sağlanıyor. Kent-

ten gelen çöpler nedeniyle balıklar çok yağlı ve lezzetli. Bu kadar balığı gören satılacağına inanmaz, ama birkaç saatin içinde hepsi alınıp götürülüyor; çünkü keyfine düşkün insan bol; aynı yemekte hem et hem balık yiyorlar.

Tüm o kare biçimi meydanlar yüksek evlerle çevrili; bunların altı işlik ve dükkân, onlarda her türlü zanaat yürütülüyor, baharattan mücevherata, inciye her çeşit mal satılıyor... Bazı dükkânlarda da baharatlı pirinç şarabından başka bir şey satılmıyor; gerçekten bunun sürekli tazesi yapılıyor; ucuz da.

Başka bazı sokaklarda 'kibar' fahişeler mekân tutmuş. Bunlardan o kadar çok ki söylemeye cesaret edemiyorum. Sadece kendilerine ayrılan yerlerde değil, tüm kentte. Çok zengin görünümlü şeyler, kokular sürünüyorlar, birçok hizmetçileri var, evleri süslü. Her çeşit insana uygun sözlerle yaltaklanıp akıl çelmede pek becerikli ve deneyimli kadınlar bunlar. Bir kez bunlarla birlikte olan yabancı kendini unutuyor, tatlılıkları ve çekicilikleri o kertede ki adam bir daha unutamıyor. İşte yabancıların yurtlarına döndükten sonra Kinsay'a, yani Cennet Kenti'ne gittiklerini anlatmaları ve bir daha oraya gidecekleri günü iple çekmeye başlamaları bundan.

Daha başka sokaklarda da tabipler ve müneccimler bulunuyor. Bunlar, aynı zamanda, okuma yazma da öğretiyor. O meydanların çevresinde saymakla bitmez meslek yürütülüyor. Her birinde iki büyük konak var. Biri bir uçta, biri öteki uçta. Orada hükümdarı temsil etme yetkisiyle donatılmış beyler bulunuyor. Tacirler arasında ya da mahalle halkı arasında bir anlaşmazlık çıkar çıkmaz, bu beyler araştırma yaptırıyorlar. Aynı beyler, aşağıda da anlatılacağı üzere, civar köprülerin nöbetçileri yerlerinde mi yoksa çubuklarını üfleyerek keyiflerine mi bakıyorlar, bunu denetlemekle ve uygun gördüklerinde, o nöbetçileri cezalandırmakla da görevli.

Kenti baştan başa kesen, sözünü ettiğimiz ana caddeler boyunca, evlerin sağında solunda, önünde arkasında çok büyük bahçeli saraylar var. Onların yanında kendi işliklerinde çalışan zanaatkârların evleri de görülüyor. Günün her saatinde işine gidip gelen insanlarla karşılaşılıyor. Böylesine bir karışık kalabalığı gören, bu kadar insanı doyurmaya yiyecek bulunacağına inanmaz. Ne var ki pazar kurulduğu günler, söz konusu meydanların tümü insanlardan; arabalarla,

kayıklarla yiyecek getirmiş tacirlerden görünmüyor, az sonra da o yiyeceklerin tümü satılmış oluyor.

Sözü edilen mektupta, daha sonra, kentte on iki çeşit zanaatın yürütüldüğü yazılı; bunlar en önemli sayılanlarmış ve onların dışında birçok çeşit zanaat varmış. Bu on iki loncanın on iki bin yeri varmış, yani on iki bin ev; her evde de en az on adam o zanaatı yürütürmüş; bazılarında on beş, yirmi, bazılarında kırk kişi çalışırmış. Bunların hepsini usta sanmayın; bunlar, ustanın ya da işverenin yap dediğini yapanlar. Bunca insan gerekli, çünkü eyaletin daha başka birçok kenti malını bu kentten sağlıyor. Mektupta ayrıca kapsamlı bir ticaret yapan pek çok sayıda ve pek zengin tacirler olduğuna işaret ediliyor. Kimse bu tacirlerle ilgili gerçek bilgi veremez, çünkü işin çapı fazlasıyla büyük.

Size şunu söyleyeyim ki yüksek mevkideki kişiler, bunların karıları ve o anlattığım zanaat işliklerinin yöneticileri, kendi elleriyle hiçbir şey yapmıyorlar, ama yine de kral olsalardı ancak sürebilecekleri seçkin bir yaşamları var. Hanımları da pek narin, huri gibi şeyler.

Kralın kurduğu düzene göre kent halkından herkesin babadan devraldığı dede zanaatını yürütmesi gerekiyor. Adamın yüz bin besantı da olsa ille babasının yapmış olduğu işi yapacak. Ancak, sanmayınız ki bu kişiler bizzat çalışmak zorunda, hayır, ama en azından iş yerini ve işçileri, dede yadigârı iş sürüp gitsin diye tutmaları gerekiyor. Fakat Büyük Kağan tarafından hiçbir biçimde zorlanmıyorlar, çünkü bir el sanatçısı öyle bir varlığa erişti mi işini bırakabilirse ve bırakmak isterse, kimse onu daha uzun süre çalışmaya zorlamıyor. Çünkü Büyük Kağan şu şekilde düşünüyor: Bir adam bir el sanatını yürütüyorsa yoksul demektir -zira işsizse kendisine zorunlu olan şeyleri sağlayamaz- ve zamanla talih yüzüne gülmüş de artık o iş olmadan da yaşamını doğru dürüst götürebiliyorsa neden adamı, istemeyince de devama zorlamalı? Tanrıların iyi bir başarıyla donattıkları bir kimseye ters gitmek uygun düşmez. Kinsay kentinin yerli halkının evleri çok iyi yapılmış, zenginçe işlenmiş; bu kimseler süslemeden, resimden, bir şeyleri işleyip ona biçim vermekten öylesine büyük tat alıyorlar ki bu işlerin yuttuğu para akıllara durgunluk verir. Barışçıl kimseler. Kendisi de öyle biri olan hükümdarları tarafından iyi yetiştirilip iyi alışkanlık edindikleri için böyleler. Silahla

alışverişleri yok, evlerinde silah bulundurmazlar. Aralarında kavga, patırtı çıktığı duyulmaz. Ticaretlerini ya da zanaatlarını açık yürekle yaptıklarına inanarak yürütürler. Birbirlerini öylesine seviyorlar ki bir mahalle, komşular arasındaki dostluktan ötürü, bir büyük aile gibi kabul edilebilir. Aralarındaki yakınlık o kertede ki kadınlar konusunda kıskançlık ya da kuşku beslemiyorlar; öte yandan kadınlara karşı saygıları büyük. Çünkü biri çıkıp da evli bir kadın hakkında edep dışı bir laf etse çok hayâsız bir kimse olarak görülüyor. Aynı biçimde, ticaret için kendilerine gelen yabancılara karşı davranışları da iyi, onları nezaketle evlerinde kabul ediyorlar, onlardan işleriyle ilgili hiçbir türlü yardımı, öğüdü esirgemiyorlar. Buna karşın askerleri, hatta Büyük Kağan'ın muhafızlarını bile görmek istemiyorlar. Çünkü sanki hükümdarlarından, kendi doğal efendilerinden askerler yüzünden yoksun kalmışlar gibi geliyor onlara.

Güneyde kıyı uzunluğu en az otuz millik bir göl var. Kıyısında çepeçevre birçok güzel konak ve ev; öyle güzel yapılmış şeyler ki daha iyisi, daha zengini bulunmaz. Bunlar soylulara, kentin büyüklerine ait. Gölün çevresinde ayrıca birçok putatapar manastırı bulunuyor. Putları ise pek çok. Ayrıca, şunu da söyleyeyim ki gölün orta yerinde iki ufak ada var, o adalarda pek görkemli, zengin saraylar kurulmuş; bunlar öylesine iyi yapılmış, öylesine iyi süslenmiş ki sanki birer imparator sarayı. Soylunun biri bir düğün mü yapacak, ya da bir şölen mi verecek, o saraylardan birine gidiyorlar ve düğünlerini ya da eğlencelerini orada yapıyorlar. Orada konuklar için ne gerekiyorsa yani sofra takımları, örtüler, peçeteler, çatal bıçak hepsi var. Bazen yüz kişi kadar oluyorlar; bir bölümü düğün istiyor, ötekiler şölen. Yine de hepsi salonlara ya da balkona öylesine yolunca yordamınca oturtuluyor ki kimse kimseyi rahatsız etmiyor.

Bu gölde ayrıca, pek çok gemi ya da kayık var. Bu irili ufaklı teknelerle eğlenmeye, hoşça vakit geçirmeye gidiyorlar. On yolcu, on beş, yirmi hatta daha fazla yolcu alabiliyor bunlar, çünkü uzunlukları on beşle yirmi adım arasında değişiyor, dipleri de geniş ve düz, böylelikle sağa sola yalpa yapmadan yüzebiliyorlar. Kadınlarla ya da arkadaş arasında eğlenmek isteyen; güzel oturma yerleri, rahat masaları, gerekli her şeyi hep hazır durumda olan bu teknelerden tutuyor. Bu kayıkların tepeleri örtülü ve düz. Üzerlerinde elleri sopalı adamları duruyor, bunlar sopayı derinliği iki adımdan fazla olmayan dibe da-

yıyorlar. Böylelikle kayığı nereye götürmeleri buyrulmuşsa oraya götürüyorlar. Tavanın içe bakan yüzü, kayığın kendisi gibi çeşitli renklerde resimlenmiş. Çepeçevre pencereler var. Açılıp kapatılabiliyor. Öyle ki masada otururken yanlardan sağa sola bakılabiliyor. Geçip gittiği yerlerin çeşitliliğinden, güzelliğinden insanın gözü şenleniyor. Bu gezilere en iyi şaraplar, en iyi reçeller getiriliyor. Böylece, gölde giderken bu adamlar her yönden tat alıyorlar, çünkü zihinleri de merakları da sadece vücutlarının hazzına, birlikte eğlenmenin zevkine yönelik. Gerçekten bu göl, karada bulacaklarından çok ferahlık, rahatlık veriyor adamlara; bir yanıyla kent boyunca uzandığından bu kayıklara binip çok uzaklardan bakan kişi, kentin büyüklüğünü ve sarayları, tapınakları, manastırları, kıyıya tepeden bakan ağaçlı bahçeleriyle güzelliğini seyredebiliyor. Eğlenceye çıkmış insanlarıyla bu kayıklar gölde her mevsim bulunuyor. Çünkü buralılar, işliklerinde ya da dükkânlarında yaptıklarını bitirdiler mi günün bir bölümünü hanımlarıyla ya da birtakım hatun kişilerle kayıklarda ya da kentin çevresinde dolaşan arabalarda geçirmekten başka bir şey düşünmüyorlar. Bu arabalar konusunda da bir çift laf etmemiz gerekir. Çünkü bunlar da tıpkı gölde teknelerde olduğu gibi tüm kentte insanların hoş vakit geçirdiği bir yer.

Kentte pek çok güzel ev var; şurada burada mahallenin ortak kullanımı için dikilmiş büyük, yüksek taş kuleler görülüyor; kentte bir yangın çıktığında halkın ateşten korumak için mallarını yığdığı yerler buraları. Kenti yangından koruyan altı bin görevli var, çünkü ahşap ev sayısı yüksek ve sık sık yangın çıkıyor. Bir kez daha söyleyeyim, bunlar puta tapıyorlar ve Büyük Kağan'a bağlılar, paraları da kâğıttan. Erkeği kadını, yakışıklı ve zarif kimseler. Çoğu ipek giyiyor. Çünkü ipek bol, tacirlerin dışarıdan bol ve sürekli olarak getirdiklerinden başka, tüm Kinsay topraklarında da ipekçilik yapılıyor. At eti, köpek eti yiyorlar, başka her türlü yabanıl hayvanın etini, bir Hıristiyanın ne olursa olsun ağzına koymayacağı hayvanların etlerini yiyorlar.

Bir de şunu söyleyeyim ki Büyük Kağan tarafından fethedildikten sonra, kentin on iki bin köprüsünden çoğunda, bir barınağın altında gece beş, gündüz beş olmak üzere, onar kişinin nöbet tutması kuralı getirilmiş. Bu adamlar kenti bekliyorlar, kötü bir şey yapılmasın, biri bir hıyanet düşünüp de kenti ayaklandırmasın diye. Her nöbet yerinde tahtadan büyükçe bir dolap, dolabın içinde terazi kefesi gibi

bir şey[358] ile bir saat var. Böylelikle nöbetçilerin gece gündüz saatten haberleri oluyor. Gece başladıktan bir saat sonra, nöbetçilerden biri dolaba ve kefeye vuruyor ve mahalle de saatin bir olduğunu öğreniyor. İkinci saatte iki kez vuruyorlar, aynı biçimde her saat, vuruş sayısı bir artıyor. Hiç uyumuyorlar, her an tetikteler. Sabahleyin, güneş doğarken bir gece önce yaptıkları gibi bir vuruşla başlıyorlar ve bu her saat böyle sürüp gidiyor. Aralarından biri mahalleyi dolaşıp söndürülmemiş, izin saatini geçirmiş bir lamba var mı diye bakıyor. Bulurlarsa evin kapısını işaretliyorlar ve ertesi sabah o evin efendisini beylerin huzuruna çıkarıyorlar. Adam kabul edilebilir bir özür bulamazsa ceza alıyor. Gece, izin verilen saati geçiren birini bulurlarsa tutuklayıp ertesi gün beylerin huzuruna çıkarıyorlar. Gündüz, çalışamayacak kadar güçsüz bir adamcağıza rastladılar mı götürüp bir hastaneye yatırıyorlar. Eski hükümdarların kentin dört bucağında yaptırdığı ve sayıları çok olan bu hastanelerin geliri çok yüksek. O tuttukları adam sağlamsa nöbetçiler kendisini bir işe zorluyor. Bir evde yangın çıktığını görür görmez, saati bildirmekte kullandıkları dolaba vuruyorlar; bunun üzerine öteki köprülerden bekçiler yangını söndürmeye, tacirlerin ve başka kişilerin mallarını güvenlik kulelerine taşımaya koşuyorlar; bunun için malları kayıklara yükleyip göldeki adalara taşıyorlar; çünkü kent halkından hiç kimse gece çıkıp da yangını söndürmeye cesaret edemezmiş. Sadece malın sahipleri adaya gidebiliyor, bekçiler de onlara yardım ediyor. Bekçi sayısı ise iki binden ya da binden aşağı değil.

Size bir şey daha söyleyeyim. Kentte, birbirlerinden bir mil arayla, çeşitli yerlerde bir tepe üzerinde tahta kuleler yapmışlar, bunlarda özellikle de gece, hep bir nöbetçi bulunuyor. Kulede büyük bir tahta levha asılı; nöbetçi bir eliyle bu levhayı tutup öteki eliyle levhanın üstüne tahta bir tokmak indirdi mi çıkan ses çok uzaklardan duyuluyor. Ne zaman kentte bir yer yanarsa ya da bir patırtı, bir ayaklanma çıkarsa adam bu levhaya vuruyor. Olay çıkmasıyla levhanın sesinin duyulması bir oluyor. Tüm komşu köprülerin bekçileri silahlarını kavrayıp kendilerine gereksinim olan yere koşuyorlar. Büyük Kağan çok sayıda görevli ile bu kentin çok iyi korunmasını sağlıyor, çünkü burası tüm Manci eyaletinin merkezi ve başkenti

[358] Gong adını verdiğimiz çalgının anavatanı Çin olup geçmişi İÖ V. yüzyıla uzanır -çn.

ve buradan büyük gelir sağlanıyor, o kadar ki işiten inanmaz. Fakat Büyük Hükümdar'ın burayı böylesine iyi ve bu kadar çok kişiyle korundurmasının bir nedeni de ayaklanmadan korkması.

Bu kentin yolları yontma taş ve pişmiş tuğla ile döşeli, öyle ki kent tertemiz duruyor; keza Manci'nin tüm caddeleri, yolları da her mevsim at binmeye uygun, temiz; yaya olarak da insan tüm eyaleti ayaklarını kirletmeden dolaşabilir. Aslında bu topraklar çok alçak, çok düz yerler, yani yağışta çamur olacak gibi; sokaklar taş döşeli olmasa, gerektiği yerde demek istiyorum, öyle olmasa, zaman olur ki ne atla ne yaya gidilebilir. Fakat Büyük Kağan'ın ulakları taş döşeli sokaklarda hızlı yol alamadığından bir kenarı onlar için taşsız bırakmışlar. Gerçekte, kenti bir baştan bir başa kesen ve yukarıda sözünü ettiğimiz ana caddeler de yollar gibi, iki yandan on adım genişliğinde taş ve tuğla döşeli ama ortada ince çakıl var ve sırtı tümsekli oluklar bunlardan inen suyu kanallara akıtıyor; böylelikle de sokaklar hep kuru kalıyor. Ana caddede uzun ve üzeri kapalı arabaların gidip geldiği görülüyor hep; perdeli, ipek yastıklı bu arabalar altı kişi alıyor. Her gün kadınlı erkekli bu arabalarla gezmeye çıkıyorlar. Her zaman bunlar sözü edilen o caddenin ortasından geçerken görülüyor. İçindekiler birtakım bahçelere gidiyorlar. Orada bahçıvanlarca karşılanıp sırf bu iş için hazırlanmış gölgeliklere götürülüyor, hanımlarıyla birlikte orada hoş bir vakit geçiriyorlar. Akşam, yine o arabalarla evlerine dönüyorlar.

Bu Kinsay kentinde, dört bin tane yapay ılıca var, kadın erkek burada yıkanıp zevkleniyorlar. Ayda birkaç kez böyle bir yere gidiyorlar, çünkü bunlar vücutlarına çok özen gösteren kişiler. Şunu da diyeyim ki bu hamamlar dünyadaki eşlerinin en güzeli, en iyisi ve en büyüğü. Yüz erkek ya da yüz kadın aynı anda yıkanabiliyor.

Ayrıca, size bildireyim ki Yunan[359] ile doğu arasındaki Okyanus, kente yirmi beş mil uzakta. Orada Gampu[360] adında bir kent var. Burası çok iyi bir liman; buraya, Hindistan'dan ve başka bölgelerden çok büyük gemiler ve pek değerli ticaret malları geliyor, bu da kentin değerini artırıyor. Kinsay'dan o limana büyük bir ırmak akıyor ve

[359] Yunan (=Greco) sözcüğü ile Akdeniz'de kuzeybatı rüzgârı anlamına ve ondan hareketle, kuzeybatı yönü yerine kullanılan 'Yunan rüzgârı (=vento greco)' anlatılmaktadır -çn.

[360] Hangzhou Körfezi'nin girişindeki bu kentin adı hâlâ Ganpu'dur.

gemiler o ırmak sayesinde kente kadar gelebiliyor. O ırmak boyunca, Kinsay'dan bütün gün yükleriyle gemiler inip çıkıyor, orada yüklerini Hindistan ve Katay'ın değişik bölgelerine giden başka gemilere veriyorlar. Zaten aynı ırmak, Okyanus'a Kinsay'dan daha uzak olan başka topraklardan ve kentlerden de geçiyor.

Bir de şu var ki Büyük Kağan, egemenliği altına aldıktan sonra Manci eyaletini dokuz bölgeye ayırmış, yani dokuz tane genel vali atamış, her birine birer taht vererek. Fakat yine de unutmayın ki bunların hepsi Büyük Kağan'a bağlıdır ve her yıl Büyük Hükümdar'ın adamlarına yönetimde yaptıklarının hesabını verir. Bu dokuz genel validen biri Kinsay'da oturuyor, yönetiminde yüz kırktan fazla büyük ve zengin kent var.

Çok şaşacağınız bir şey anlatayım. Bu Manci eyaletinde en az bin iki yüz kent olduğu kuşkusuz; bu kentlerin her birinde, ayrıca pek çok köy ve kasabada Büyük Kağan'ın bir koruma birliği bulunuyor. Birliğin ne kadar büyük olduğunu size söyleyeceğim. Bilin ki koruma birliği en küçük olan kentte bile bin er var. Ülkenin durumuna, gücüne göre on bin erle, yirmi bin erle korunan kente de rastlanıyor. Hepsinin ücretini Büyük Kağan ödüyor. Bu koruma birliklerinin sayısı öyle ki saymakla bitmez. İnanılmaz diye söylemeyi göze alamıyorum. Fakat Kinsay kentinin otuz bin askerlik bir koruma birliği olduğu kesin. Bu nedenle, kentlerin Büyük Kağan'ın hazinesine giren gelirlerinin büyük bölümü bu paralı korumacıların bakımı için bir kenara koyuluyor. Ola ki bir kent ayaklandı -çünkü erlerin akıllarını yitirerek ya da içkiyle yöneticilerini öldürdükleri oluyormuş- olay öğrenilir öğrenilmez, komşu kentler kendi ordularından şu kadar er gönderiyor, onlar da bu yanlışa düşen kenti yakıp yıkıyorlar. Çünkü Katay'ın başka bir eyaletinden ordu getirmek çok zaman alacak iş. En az iki ay sürer.

Bütün bu erlerin Tatar olduğunu sanmayın. Bunlar Kataylı ve elleri iyi silah tutuyor. Tatarlar at binen insanlardır, nemli olmayan bölgelerdeki kentlerde, sadece kuru, sağlam toprak üzerine yapılmış yani rahat at binebilecekleri yerlerde otururlar. Kentleri koruyan bu askerlerin hepsi atlı değil. Her yerin kendi konumunun gerektirdiğince, büyük bölümü piyade. Nemli bölgelerdeki kentlere Büyük Kağan Kataylıları getirtmiş, aralarında bir miktar da Manci eyaletinden silahlı var. Hepsi de Büyük Kağan'ın uyruğudur. Kendisi,

her yıl, tüm uyrukları arasında askerliğe yatkın kişileri seçtiriyor ve bunları ordusuna alıyor. Manci eyaletinden olanlar kendi kentlerinin koruma birliğine atanmıyor, başka yerlere gönderiliyor; bazen yirmi gün uzakta bir yer oluyor bu ve orada dört beş yıl kaldıktan sonra kendi köylerine dönüyorlar, yerlerine başkaları gönderiliyor. İşte Kataylıların ve Manci eyaletinden olanların kuralı bu.

Kısaca, size gerçeği söylüyorum, Manci eyaletinin çekip çevrilmesi, zenginliği ve Büyük Kağan'a sağladığı geliriyle, kârıyla öylesine büyük iş ki görmeden kimse inanmaz. Bu eyaletin görkemi yazıya bile zor dökülür. İyisi mi artık daha fazla anlatmayayım. Fakat size bir şey daha söyleyeceğim, ondan sonra yola çıkacağız.

Manci halkının bir âdetini size anlatayım. Bir çocuk doğar doğmaz, kız olsun oğlan olsun, baba; doğumun gün, saat ve dakikasını kaydettiriyor ve müneccime hangi burcun, hangi gezegenin etkisi altında olduğunu söyletiyor; bunların hepsini bir yere yazıyorlar, yazıyorlar ki herkes yıldızların kendi üzerindeki etkisini öğrensin. Çocuk büyüyüp de gezmeye ya da ticaret için, eğlence için ya da herhangi bir nedenden ötürü başka bir yere giderse bir müneccime gidip doğumunda verilmiş o bilgileri aktarıyor. Müneccim de yolculuğa çıkmasının uygun düşüp düşmediğini söylüyor; yolculuktan caydırılan çok kişiye rastlanıyor; çünkü bilin ki bunların müneccimleri işlerini, şeytan işi sanatlarını çok iyi biliyorlar. Adamlara öylesine doğru şeyler söylüyorlar ki büyük güven veriyorlar. Her meydanda bu müneccimlerden, sihirbazlardan pek çok var. Müneccim fikrini vermedikçe nişan yapılmıyor. Düğün için de durum aynı; evlenecek kızla oğlanın uyumlu gezegenlerin etkisinde doğup doğmadığını müneccime incelettiriyorlar. Burçlar uyumluysa evlenme oluyor, değilse iş bozuluyor.

Şunu da anlatayım. Âdetleri öyle ki zengin biri öldüğünde, cesedini yakmaya götürürlerken tüm hısım akraba, erkeği kadını, yas belirtisi olarak -ucuzundan- çuval giyip ölüyle birlikte gidiyorlar; yanlarına çalgılarını alıyor, çalarak, tatlı bir sesle putlarına dualar okuyarak gidiyorlar. Cesedin yakılacağı yere gelince duruyor ve kâğıttan çeşitli şeyler yapmaya başlıyorlar: atlar, kadın erkek köleler, develer, eyer ve koşumlar, altın işlemeli ipek giysiler, altın ve gümüş paralar, bütün bunları kâğıttan yapıyorlar. Hepsini yaptıktan sonra büyük ateşi yakıyor ve cesedi bu nesnelerle birlikte tutuşturuyorlar.

Ölü, öteki dünyada bütün bu şeylere sahip olacak, diyorlar; etten kemikten canlı gibi altın parası da olacakmış, altın işlemeli ipek giysileri de. Ateş söndükten sonra bir yandan sürekli şarkılarını söylerken bir yandan da büyük neşeyle çalgılarını çalıyorlar. Çünkü dediklerine göre, ölü yanarken ona ne saygı gösterirlerse öteki dünyada da tanrıları ve putları adama aynını gösterecekmiş. Çaldıkları çalgıları, putlara söyledikleri şarkıları, hepsini öteki dünyada bulacakmış, hatta putun kendisi ölüyü ağırlayacakmış. Kısaca ölü, öteki dünyada yeniden doğuyor ve yeni bir yaşama başlıyormuş.

Bu inanış sayesinde, ölümden korkup tasalanmıyorlar, yeter ki ölüme yukarıda anlattığım törenler eşlik etsin, çünkü öteki dünyada aynı biçimde onurlandırılacaklarından eminler. Ayrıca, Mancililer öteki eyaletlerin halkına göre daha tutkulu kişiler; öfke ya da üzüntü nedeniyle kendini öldürene çok rastlanıyor. Çünkü bir adam bir başkasına vurdu mu, saçını çekti mi ya da bir yerini yaraladı, canını acıttı mı saldırganın güçlü, önemli biri ya da saldırıya uğrayanın öç alamayacak gibi olması durumunda, zavallı üzüntüsünden gidip gece vakti saldırganın kapısının önünde kendini asıyor. Böyle ölmekle, saldırganı aşağılamış, onu hor görmüş oluyor. Saldırganın kim olduğu komşularının tanıklığıyla ortaya çıkınca komşular; günahının kefaretini ödemesi için onu çalgılar, uşaklar ve anlattığım şeylerle birlikte, eğlentiler düzenleyerek ölünün yakılmasında hazır bulunmaya mahkûm ediyorlar. İşte öteki, kendini bunun için asmış oluyor, yani o zengin, o güçlü adam gelip -kendi de öteki dünyada onursuz kalmasın diye- cenazesini onurlandıracağı için asıyor kendini. Sonuçta, bu âdeti yürütüyorlar işte.

Manci'nin hükümdarı iken kaçan Kral Fagfur'un sarayı da bu kentte. Dünyanın en güzel, en görkemli sarayı bu. Çevresinin ferah ferah on mil tuttuğunu, dört köşe olduğunu, duvarlarının kalın ve yüksek, tümünün de mazgallı yapıldığını söyleyeyim. Duvarların arkasında çok güzel, insanın aklına gelebilecek en iyi meyvelerin yetiştiği bahçeler uzanıyor. Pek çok güzel çeşme ve birçok göl var. Göllerde bol balık bulunuyor. Çok büyük ve güzel olan saray bütün bunların ortasında yükseliyor. Çok büyük bir salonu var; öylesine güzel ve geniş ki oraya pek çok kişi sığıyor ve sofraya oturuyor. Ayrıca, baştan başa resimli ve altın ile mavi renklerle süslü. Resimlerde hayvanlar, kuşlar, atlılar, hanımlar, tansıklar öykülerle

anlatılmış. Bunlara bakması insana tat veriyor; tüm duvarlarda, tüm tavanlarda altınlı resimlerden başka bir şey görülmüyor. Size daha ne desem? Bilin ki bu sarayın büyük görkemini size anlatamam. Sadece kısaca şu kadarını söyleyeyim ki sarayın aynı büyüklükte, aynı süslere sahip yirmi salonu var. Bunlar öylesine geniş ki on bin kişi sofrada rahatça yemek yiyebilir. Hepsi pek ince bir zevkle boyanıp resmedilmiş ve işlenmiş. Sarayın en az bin odası var; bunlar güzel ve büyük ve uyumaya, yemek yemeye elverişli. Meyveleri ve balıklarıysa zaten anlattım.

Marco Efendi, Büyük Kağan'ın kethüdalarına gelir hesaplarıyla ahali sayısı sunulduğu sırada orada bulunduğundan, bu Kinsay kentinde 160 tümen ocak olduğunu görmüştür; bir ocak bir evde yaşayan bir aileyi gösterdiğine göre, kentte 160 tümen ev var demektir. Tümenin on bin demek olduğunu söylersem 1.600.000 ev olduğunu hemen anlarsınız. Bu evler arasında pek çok güzel saray var. Bir Nasturi Hıristiyan kilisesi bulunuyor, bu kadar insana tek bir tane.

İşte size kenti anlattım. Hoş bir şey söyleyeceğim, o da şu; bu kentte oturanların hepsinin şöyle bir âdeti var. Herkes evinin kapısına kendi adını, karısının, oğullarının, oğullarının karılarının ve kölelerinin yani evde yaşayan herkesin adını yazıyor. Ayrıca elinde kaç beygir olduğunu da yazıyor; aralarından biri ölürse adını sildiriyorlar. Doğan olursa onun da adı ekleniyor. Böylece her kentin büyükleri kentlerinde kim var kim yok öğrenmiş oluyorlar. Tüm Manci eyaletinde ve Katay'da da durum böyle.

Başka bir güzel âdeti anlatayım. Han işletip de yolcu barındıranlar, hanlarında kalan herkesin adını, hangi ayın hangi günü orada olduğunu yazmak zorunda, öyle ki Büyük Kağan bütün yıl topraklarına kimin gidip geldiğini bilebiliyor. Bu da tüm bilge kişilere yaraşan bir şey.

Manci eyaletinde çocuklarını yetiştiremeyen yoksulların hemen tümü, kendi gereksinimlerini karşılayabilmek için ve oğulları kızları daha iyi yetişebilsinler, daha derli toplu bir yaşam sürebilsinler diye onları zengin ve soylu kişilere satıyorlar.

Bu kentte tüketilen biber hakkında bir fikriniz olsun, ondan da buralıların yiyecek, et ve baharat harcamalarını hesap edin diye Marco Efendi, Büyük Kağan'ın gümrüklerinde çalışanlardan birinin hesaplarını inceledi. Araştırma sonucu meydana çıktı ki Kinsay ken-

tinde, hangi gün isterseniz, her biri iki yüz yirmi üç libreden kırk üç yük biber kullanılıyor; böylece tüketilen öteki baharatı ve isteğe karşılık verebilmek için gereken yiyeceklerin miktarını da çıkarabilirsiniz.

Son olarak da Baian'ın kenti kuşatmasında ortaya çıkan bir tansıktan söz edeceğiz. Kral Fagfur onun önünde tutunamamış, çıkıp gitmişken pek çok kişi de kentin bir yanından geçen geniş ırmakta gemiye binip kaçıyormuş. Adamlar böyle yol alırken birdenbire ırmak tümden kuruyuvermiş, öyle ki Baian bunu öğrenince oraya varmış ve kaçanların hepsini kente dönmeye zorlamış. O zaman ırmağın kurumuş yatağında yatan bir balık bulmuşlar; görünüşü insanı çok şaşırtıyormuş, çünkü en az yüz adım, boyunda imiş, fakat şişmanlığı hiç de uymuyormuş uzunluğuna. Üstelik tüm vücudu kıllıymış; birçok kimse bu balıktan yemiş ve aralarından epeycesi ölmüş. Marco Efendi de dediği gibi, bu balığın başını putataparlara ait bir tapınakta gözleriyle görmüş.

Artık size bunların bir bölümünü anlattım, şimdi Büyük Kağan'ın Manci eyaletinin dokuz bölümünden biri olan bu kentten ve oraya bağlı topraklardan elde ettiği geliri söyleyeceğim.

CLIV. Büyük Kağan'ın Kinsay'dan Elde Ettiği Yüksek Gelirden Söz Eden Bölümdür

Şimdi size bu Kinsay kentinden ve ona bağlı topraklardan yani Manci eyaletinin dokuz bölümünden biri olan yerden Büyük Kağan'ın elde ettiği gelirin hesabını yapacağım. Önce tuzu ele alacağım, çünkü en çok geliri o sağlıyor. İnanın, bu kentin tuzu her yıl, yuvarlak hesap, seksen tümen altın getiriyor; beher tümeni yetmiş bin altın saggiodan hesaplanırsa seksen tümen beş altı yüz bin altın saggio eder; bir saggio da bir altın florinden veya bir duka altınından fazla ediyor; yani akıl almaz bir şey, çok büyük para bu.

Size tuzdan söz ettikten sonra, yiyecekleri ve öteki ticaret eşyasını anlatacağım. Tüm öteki benzeri besinler gibi yüzde üç artı bir çeyrek kâr bırakan şekerin ham maddesi, imal edilmek üzere buraya ve Manci'nin öteki sekiz eyaletine getiriliyor. Bu şeker, dünyanın geri kalan tüm yörelerinde üretilenin iki katından fazla. Bu da büyük gelir kaynağı; birçok kimse söylüyor bunu.

Baharatı size madde madde saymayacağım, tümünü anlatayım. Unutmayın, baharatın her çeşidi yüzde üç ve üçte bir[361] kâr getiriyor. Pirinçten yaptıkları şaraptan sağlanan gelir de yüksek, sonra kömürden, size yukarıda sözünü ettiğim on iki bin işliğe sahip on iki zanaat loncasından gelen de. Bu el sanatlarından elde ettikleri gelir çok yüksek, çünkü her şeyden bir vergi alınıyor. Bakın, nasıl? Bu kente kara yoluyla mal getirip başka yörelere sevk eden her tacir, keza malı denizden sevk edenler, malın değerinin otuzda birini ödüyorlar. Fakat kente denizden, Hindistan gibi uzak yörelerden mal getirenler yüzde on ödüyorlar. Ayrıca, burada üretilen bütün mallar arasında, gerek hayvansal kökenli olsun, gerek topraktan elde edilsin, onda biri hükümdarın yönetimine teslim ediliyor. Çok bol miktarda sahip oldukları ipeğe gelince, onun vergileri pek yüksek. Sözü uzatmayayım da kısaca ipekte yüzde on ödendiğini söyleyeyim; bunun tutarı, ölçüye sığmaz rakamlara varabiliyor. Böyle yüzde on vergisi olan birçok madde var.

Nelere vardığını bilin diye söylüyorum, ben ki birçok kez Büyük Kağan tarafından kendisinin tüm maddeler üzerinden edindiği geliri görüp işitmekle görevlendirilmişim, ben Marco Polo, söylüyorum; yukarıda anlattığım tuz dışında yıllık gelirin iki yüz on tümen altını bulmasının olağan olduğunu söylüyorum. Bu, on beş milyon yedi yüz bin altın saggio eder. Bu, işitilmiş en yüksek vergi rakamlarından[362] biri olduğu gibi onun dışında salt para olarak da çok yüksek bir tutardır ve eyaletin ancak dokuzda birinden alınanı gösterir. Gerçi burası en geniş kesim olduğu için, en büyük kârı getiren yerdir, ama öteki sekiz kesimden alınan toplam, çok daha fazla olmalı.

Bu yöreden elde ettiği büyük kâr nedeniyle, Büyük Kağan; burayı çok seviyor ve özenle korunması, halkının barış içinde, dingin yaşaması için çok çaba gösteriyor. Bütün bu gelirleri, Büyük Kağan; kentleri, bölgeleri koruyan ordulara ve yoksulluğun kentlerden kovulmasına harcıyor.

Şimdi hakkında size epeyce şey anlattığımız bu yerden ayrılıp yolumuza devam edeceğiz ve Tanpicu adında bir kentten söz edeceğiz.

---

[361] %3,33 -çn.

[362] Bu rakamlar, imparatorluk kayıtlarıyla az çok doğrulanmaktadır.

CLV. Büyük Tanpicu Kentinden Söz Eden Bölümdür

Kinsay'dan ayrılıp Siroko yönünde bir gün boyunca hep evler, bolluk içinde güzel bahçeler görerek gidiliyor. O bir günün sonunda size yukarıda sözünü ettiğim Tanpicu[363] dedikleri kente varılıyor; çok büyük ve güzel bir yer. Kinsay'a bağlı; Büyük Kağan'ın uyrukları bunlar, paraları kâğıt para. Putlara tapıyorlar ve cesetleri, yukarıda size anlattığım biçimde yakıyorlar. Ticaret ve zanaatla yaşıyorlar ve yaşamak için ne gerekirse bol bol var. Sözü edilmeye değer bir şey bulunmadığından buradan ayrılıp size Vucu'yu[364] anlatacağız.

Tanpicu'dan yola çıkıp da üç gün boyunca Siroko yönünde gidildiğinde, birçok kentten, güzel ve büyük köyden geçilir; bu arada her çeşit malın bol ve ucuz olduğu görülür. Buraların ahalisi putatapar ve Büyük Kağan'ın uyruğudur; Kinsay'a bağlıdırlar. Sözünü etmeye değer hiçbir yeniliği yoktur. Üç günün sonunda Vucu adında bir kente varılır. Büyük kenttir, halk putatapar ve Büyük Kağan'ın uyruğudur. Ticaretle, zanaatla geçinirler; bunlar da Kinsay'a bağlıdır. Kitabımıza geçirmek istediğimiz bir şey bulunmadığından yolumuza devam edip size Giyucu[365] kentini anlatacağız.

Şunu söyleyeyim ki Vucu'dan yola çıkıp da iki gün süreyle Siroko yönünde gidildiğinde o kadar çok kente köye rastlanır ki insana sanki tek bir kentin içinde gidiyormuş gibi gelir, burada her şey çok boldur. Bu ülkenin en kalın ve uzun bambuları burada yetişir. Çevresi yaklaşık dört palma gelen, en uzunları on beş adım boyuna varanlar vardır. Başkaca sözü edilmeye değer bir şey yoktur. O iki günün sonunda çok büyük ve güzel bir kent olan Giyucu'ya varılır. Halk, Büyük Kağan'ın uyruğu olup putatapar. Bunlar da

---

[363] Çin'deki yolunun bu son kesimi Marco Polo'yu Hangzhou'dan Fuzhou'ya, oradan da gemiye bineceği limana götürecektir. Ağzında Hangzhou kentinin bulunduğu Fuchun Irmağı'nı yukarı doğru çıkmakla başlar. Tanpigiu bu ırmak üzerinde, kaynağa doğru yüz kilometre kadar gidildiğinde varılan Chekiang eyaleti içinde yer alan ve bugün Jiande adını taşıyan kenttir.

[364] Yine aynı ırmak üzerinde ve yine kaynağa doğru çıkarken rastlanan Lanxi kenti olsa gerek. Marco Polo kendi yazdığı gibi güneydoğuya değil, güneybatıya doğru yol almaktadır.

[365] Fuchun Irmağı'nın yüksek vadisinde bulunan ve bugün Quxian adını taşıyan kent.

Kinsay'a bağlıdırlar. Çok ipek yaparlar. Geçimleri ticaretten hem de zanaattandır. Yaşamak için gereken her şeyin büyük bolluğu vardır. Burada da anlatmaya değer bir şey bulunmadığından yola çıkıp ilerleyeceğiz.

Giyucu kentinden çıkılır, dört gün boyunca Siroko yönünde gidilirse hep bolluk içinde yaşayan kentlere, köylere, mezralara rastlanır. Halkın tümü putatapar ve Büyük Han'ın uyruğudur. Kâğıt para kullanırlar; bunlar da Kinsay'a bağlıdır. Ticaret ve zanaatla yaşarlar. Büyüklü küçüklü çok av hayvanları vardır, kuşları çoktur. Bir hayli iri, vahşi aslan bulunuyor. Bunları şöyle öldürüyorlar: Hayvanı haklamak isteyen kişi, pabuçlarını çıkarıyor, çuval giyinmiş olarak, sırtına bir topak zift atıp eline ucu sivri, keskin bir bıçak alıyor. Böylece aslanın kaldığı yere gidiyor, aslan adama yaklaşınca beriki hayvana o zift topağını fırlatıyor. Aslan, insanı yakaladım sanıp zift topağını ısırıyor. O an, adam bıçağı hayvana saplıyor; aslan yaralandığının farkına varınca koşmaya başlıyor, yarasına soğuk sızınca da düşüp ölüyor. İşte bu aslanlardan birçoğunu böyle öldürüyorlar: Tüm Manci'de ne koçları var, ne koyunları, fakat öküz ve inek, teke ve keçi mevcut, domuz da çok. Sözü edilmeye değer başka birşey yok. Bu nedenle burayı bırakıp yolumuzu sürdüreceğiz ve size başka şey anlatacağım.

Giyucu'dan hareket edip dört gün yol alındığında, Okyanus'a akan bir ırmağın üzerinde bir tepede kurulu, pek büyük ve güzel bir kent olan Çanşan'a[366] varılır. Bu tepe, ırmağın orta yerinde bir ada gibidir, çünkü ırmağı iki kola ayırır; bir kol kaynağa doğru, Büyük Ayı'ya çıkar, öteki kol denize doğru yani Siroko yönünde iner. Bu kent de Kinsay'a bağlıdır. Halk Büyük Kağan'ın uyruğu olup putatapar. Ticaretle, zanaatla geçinirler. Fakat sözü edilmeye değer hiçbir şey bulunmaz. Bu nedenle burayı bırakıp yola devam edeceğiz.

Çanşan'dan yola çıktıktan sonra üç gün boyunca içinde kentler, köyler, mezralar bulunan, tacirler, zanaatçılar yaşayan çok güzel bir yöreden geçilir. Bu insanlar putataparlar ve Büyük Kağan'ın uyruklarıdır. Buraları da hâlâ Kinsay'a bağlıdır. Yaşam için gereken şeyler pek bol olup, küçük büyük av hayvanları, bol kuşları vardır. Başkaca sözü edilecek hiçbir şey bulunmadığından yolumuzu sürdürürüz.

[366] Chekiang eyaletinde ve yine aynı ırmağın kaynağına doğru yol alırken yol üzerindeki bugünkü adıyla Jianghan; ırmak bu noktada kentin adını alır.

Üç günün sonunda, çok büyük ve güzel bir kent olan Kucu'ya[367] varılır. Bura nüfusu Büyük Kağan'ın uyruğu olup putatapar. Burası Kinsay valiliğinin son kentidir. Gerçekten de bundan böyle, Kinsay ile işimiz bitiyor, Manci'nin dokuz kesiminden biri olan ikinci krallık, Fucu başlıyor.

CLVI. Fucu Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür

Kinsay Krallığı'nın son kenti Kucu'dan çıkar çıkmaz Şonşa[368] Krallığı'na girilir; buranın ana kentinin adı Fucu'dur.[369] Krallık burada başlar ve altı gün boyunca Siroko yönünde dağ tepe gidilirse çok kente, köye, mezraya rastlanır. Ahali putatapanlardan olup Büyük Kağan'ın uyruğudur; size anlatmaya başladığımız Fucu'ya bağlıdırlar. Ticaretle ve zanaatla yaşarlar. Kendilerini bolluk içinde yaşatacak her şeyleri vardır. Yeterince büyük av hayvanı bulunur ve kara hayvanı da kuş da avlarlar. İri ve vahşi aslanları vardır. Pek bol zencefil ve galanga[370] yetiştirirler, pek bol diyorum, çünkü bir Venedik grossosu verince insan seksen libre taze ve çok iyi cins zencefil alabiliyor. Bir bitkileri var, rengi ve kokusu tıpkı safrana benziyor, ama safran değil, yine de her yerde onun yerini tutabiliyor. Bura halkının tümü bunu yemeklerinde kullandığı için fiyatı çok yüksek.

Bir şey daha var. İşlemden geçmemiş her türlü şeyi ve her çeşit eti yiyorlar, insan etini yemeye de şayet adam eceliyle ölmemişse bayılıyorlar. Adam silahla ya da başka bir yolla öldürülmüşse tümünü yiyorlar ve bunu çok iyi bir et sayıyorlar. Askere giden silahlılar şöyle süsleniyor: Saçlarını kulaklarına kadar kestiriyorlar; yüzlerinin ortasını kılıç gibi maviye boyatıyorlar. Komutanları dışında hepsi yalın ayak. Hem kargı hem kılıç taşıyorlar. Dünyanın en acımasız askeri bunlar. Çünkü hep adam öldürüyorlar, adamı öldürdükten

---

[367] Marco Polo, bugünkü demiryoluna koşut olarak güneybatı yönündeki yolunu sürdürürken Kiang-si eyaletine girer. Cugiu bu yol üzerindeki bugünkü Shangrao kenti olabilir. Moğollar Dönemi'nde bu kent Hangzhou bölgesi içindeydi.

[368] Eyaletin Fou-kien olduğu kesin, ancak Marco Polo'nun kullandığı sözcüğün kökeni saptanamadı.

[369] Fuzhou eyaletinin Min Irmağı halicinde bulunan bugünkü başkenti ve limanı.

[370] Kökü uyarıcı olarak kullanılan bir bitki.

sonra da kanını içip hiçbir şey bırakmamacasına yiyorlar. Sabahtan akşama kadar tüm düşleri, gidip kanını içip etini yemek amacıyla adam öldürmek.

Fakat şimdi bunu bırakacağız ve size başka bir şey anlatacağız. Çünkü bilin ki size yukarıda sözünü ettiğim altı günün üçüncüsü bittiğinde çok büyük, görkemli bir kent olan ve Büyük Kağan'ın egemenliğinde bulunan Kvenlinfu[371] kentine varılır. Bu kentte üç tane köprü var, dünyanın en güzel, en iyi köprüleri bunlar, çünkü uzunlukları en az bir mil, enleri de dokuz adım. Üçü de taştan yapılmış, üçü de mermer sütunlarla süslü: O kadar güzel, öylesine tansık gibi şeyler ki bunların bir tanesini yaptırmak için bile koca bir hazine harcanmış olmalı. Ahali ticaret yapıyor ve zanaatla uğraşıyor. Çok ipekleri var. Buraya bol bol zencefil ve galanga da geliyor. Bükümlü pamuk ipliğinden o kadar çok kumaş dokuyorlar ki tüm Manci eyaletine yeter. Hanımları pek güzel ve yaşam biçimleri çok ince. Burayla ilgili sözü edilmeye değer bir nokta var. Bana anlatılanı aktarıyorum, gözümle görmedim, tüysüz, tüy yerine kedi gibi kara kılları olan tavukları varmış. Hepsi kara ve yağlıymış, görünümleri tuhafmış. Bizdekiler gibi yumurtluyorlarmış ve etleri de lezzetliymiş. Fakat bundan başka anlatacak şeyleri olmadığından buradan ayrılıp yolumuzu sürdüreceğiz.

Sözünü ettiğim altı günün ikinci yarısında da taciri, ticaret malı, zanaatçısı bol birçok kent ve köy görülür. Çok ipekleri vardır. Putlara taparlar ve Büyük Kağan'ın uyruklarıdırlar. Küçük büyük av hayvanları boldur. İri, vahşi aslanlar gelene geçene çok zarar verir. O üç gün bitince, on beş mil daha gidildiğinde pek büyük miktarlarda şeker üretilen Vugen[372] dedikleri bir kente varılır. Büyük Kağan, sarayında tüketilen şekerin hepsini buradan alırmış. O kadar şeker de anlatmakla bitmez hazine değerindedir.

Unutmayın ki bu insanlar Büyük Kağan buraları fethetmeden önce böyle, Babil ülkesindeki kadar ince, oradaki kadar iyi şeker yapmasını bilmezlermiş. Şekeri bekletme, somun halinde topaklama gibi bir âdetleri yokmuş. Kaynattıktan sonra köpüğünü almakla

---

[371] Shangrao'dan sonra Marco Polo'nun yolu gerçekten güneydoğuya döner ve Min Irmağı'nın kollarından biri olan Chung'un Vadisi'nden geçerek denize iner, Quenlinfu bu yol üzerinde bulunan ve bugün Jianou denilen yerdir.

[372] Min Irmağı'nın ana vadisi başlangıcında, bugün Nanping adını taşıyan yer.

yetinirlermiş. Şeker soğuyunca hamur gibi olur, rengi siyaha dönermiş. Ne zaman ki Büyük Kağan'ın uyruğu olmuşlar, sarayda Babil ülkesinden gelme adamlar bulunmuş, onlar bu ülkeye gönderilip şekerin nasıl bazı ağaç külleriyle inceltileceğini öğretmişler. Burada sözü edilmeye değer başka bir şey bulunmadığından yolumuza devam edeceğiz.

Vugen kentinden yola çıkıp da on beş mil gidildiğinde, Krallığın başında bulunan görkemli Fucu kentine varılır. Onunla ilgili bildiğimiz şeylerin bir bölümünü sizlere anlatacağız.

CLVII. Fucu Kentinden Söz Eden Bölümdür

Şimdi, bilin ki bu Fucu kenti, Manci eyaletinin dokuz kesiminden biri olan Şonşa[373] genel valiliğinin başkentidir. Buranın ticareti geniş çapta olup taciri, zanaatkârı boldur. putataparlar ve Büyük Kağan'ın uyruğudurlar. Burada silahlı sayısı yüksek, çünkü Büyük Kağan burada sürekli olarak çok asker tutuyor. Çünkü ülkede kentler, köyler birçok kez ayaklanmış; daha önce de söylediğimiz gibi, ölüme pek aldırdıkları yok, zira öteki dünyada şan şerefle yaşayacaklarına inanıyorlar; ayrıca dağlarda berkitilmiş yerlerde oturuyor ve ne zaman kötüye yönelip ayaklansalar başlarındakileri öldürüyorlar. Bu nedenle o kentte kalan ordu güçleri ayaklanma çıkar çıkmaz oraya gidiyor, kente el koyuyor, yakıp yıkıyor. Büyük Kağan'ın yetkesini bozmamak için ne gerekirse yapıyor. İşte bu nedenle Büyük Kağan'ın büyük miktarda silahlı gücü bu kentte konuşlanmış. Kentin ortasından en az bir mil genişliğindeki bir ırmak geçiyor ve ırmakta pek çok da gemi görülüyor. Bir de gemilerin yan yana getirilmesinden oluşturulmuş pek güzel bir köprü var. Gemileri çok güçlü çapalar atarak oldukları yerde durdurup büyük, sağlam meşe kalaslarla birleştirmişler. Kentte çok bol şeker üretiliyor, o kadar bol ki kimse hesabını yapamaz. İnci ve başka değerli taş ticareti de geniş çapta. Nedeni, birçok Hindistan gemisinin Hindistan Adalarına gidip gelen pek çok tacir taşıması.

Bu ülkede çok aslan var. Tuzakla yakalıyorlar. Şöyle ki uygun yerlerde yan yana fakat aralarında biraz sert toprak kalacak kadar

[373] İngilizce çeviride Konça -çn.

aralıkla iki tane derin, belki birer arşın genişliğinde, çukur kazılıyor. Çukurların her bir yanına yüksek birer çit çekiliyor, fakat uçlara bir şey yapılmıyor. Çukurları kazdıran adam, gece vakti, iki çukur arasındaki toprağa ufak bir köpek bağlıyor ve hayvanı orada bırakarak çıkıp gidiyor. Öyle bağlanan köpek, efendi de gidince durmadan havlıyor. Köpek ille beyaz olacak. Aslan, ne kadar uzakta olursa olsun, köpeğin sesini duyup öfkeyle koşuyor, bembeyaz köpeği görünce de yakalamak üzere üzerine atılıyor ve tuzağın içine düşüyor. Sabahleyin çukurları kazdıran adam gelip aslanı çukurun içinde öldürüyor. Hayvanın eti yeniliyor, çünkü lezzetli; postu satılıyor, çünkü çok para ediyor. Fakat adam aslanı canlı yakalamak isterse de bir palanla rahatça çekiyor.

Bu yörede bir de *papio* denilen hayvanlardan var. Bir çeşit tilki.[374] Bunlar şeker kamışlarını kemirip büyük zarar veriyorlar. Tacirler kervanlarıyla buradan geçerken gecelemek üzere bir yerde konaklıyorlar ve bu papiolar gizlice kervana girip alabildiklerini çalıp götürüyorlar, böylelikle büyük zarar veriyorlarmış. Fakat onları da şöyle yakalıyorlar: kocaman susaklar alıp üst yuvarlağını kesiyorlar, böylece papionun biraz iteleyince başını sokabileceği büyüklükte bir delik açılmış oluyor. Susağın ağzı papionun başını zorlamasıyla yırtılmıyor, çünkü ağzın çevresine ufak delikler açıp o deliklerden bir bağcık geçiriyorlar. Bu da bitti mi susakların dibine biraz yağ koyuyorlar, susakları da kervanın çevresinde, epeyce aralıklı değişik yerlere bırakıyorlar. Papiolar kervandan bir şey çalmaya geldiklerinde yağın kokusunu alıp susaklara gidiyorlar. Başlarını içeri sokmak istiyorlar ama olmuyor; içerideki yiyeceğin şevkiyle bastırınca kafa giriyor, bu sefer geri çıkmayınca hayvan başını yukarı kaldırıyor, susak da birlikte. Gittikleri yeri görmedikleri için kervandakiler keyiflerince yakalıyorlar. Etleri lezzetli hayvanlar, pöstekileri de epeyi paraya gidiyor.

Bu yörede öyle iri kazlar yetiştiriliyor ki her biri yirmi dört libre geliyor. Gırtlaklarının altında koca bir şişlik ve gagalarının yukarısında burun deliklerinin yakınında bir tümsek var, kuğununki gibi ama onunkinden çok daha iri.

---

[374] Lat. papio, Fr. Papion, gerçekte, uzun somaklı maymunlardan bir türün adı.

Bu Fucu kenti, Okyanus üzerindeki Sayton[375] limanının yanında. O limana Hindistan'dan pek çok gemi gelir, çok mal getirirler; gemiler bu limandan sonra, sizlere sözünü ettiğim büyük ırmaktan Fucu kentine kadar giderler. Bu yolla, Hindistan'dan değerli nesneler geliyor. İnsana yaşamak için ne gerekliyse hepsinden büyük miktarda var. Bahçeleri güzel ve hoş; iyi meyveleri bol. Her bakımdan öyle iyi, öyle düzenli bir kent ki insan şaşakalıyor.

Marco Efendi'nin anlattığı bir şeyi, duyurması iyi olacak bir şeyi nakledeceğiz. Marco Polo Efendi'nin amcası Mafeo Efendi ve Marco Usta'nın kendisi, işbu Fucu kentinde bilge bir Sarrazen[376] ile birlikteyken adam bunlara şöyle demiş:

— Burada bir çeşit âdem vardır ki kimse bunların dininden bir damla bir şey anlamaz. Putataparlık değil, çünkü putları yoktur. Ateşe de tapmıyorlar. Muhammed'i de tanımıyorlar. Hıristiyanların yolundan gidiyor gibi de değiller. İster misiniz, gidip onlarla konuşalım? Belki yaşamları konusunda bir şey öğrenebilirsiniz.

Gitmişler ve adamlarla konuşmaya, onları incelemeye, yaşamları ve dinleri konusunda sorular sormaya başlamışlar. Fakat adamlarda, dinlerini ellerinden almak üzere kendilerine soru sorulduğundan kuşkulanır gibi bir hava varmış. Bunun üzerine, Mafeo ve Marco efendiler, adamların ürktüğünü görüp onları yumuşatmak üzere şöyle demişler:

— Korkmayınız; size hiçbir biçimde kötülük etmeye gelmiş değiliz; sadece sizin iyiliğiniz için, sizin işlerinizi düzenlemek için buradayız.

Çünkü bu adamlar, gelenlerin Büyük Kağan tarafından inceleme yapmak üzere gönderilmiş olmalarından ve bundan bir kötülük çıkmasından korkuyorlarmış. Fakat Mafeo Efendi ile Marco Efendi yavaş yavaş oraya düzenli gitmeye başlamışlar, adamlarla dost oluyor, onlara işleri konusunda sorular soruyorlarmış, sonunda bunların Hıristiyan olduğunu anlamışlar. Çünkü birtakım kitapları varmış ve o kitapları Mafeo Efendi ile Marco Efendi okuyup bir dilden ötekine sözcüğü sözcüğüne çevirmeye başlamışlar ve ellerindekinin

---

[375] Burada söz konusu edilen, gelecek bölümde anlatılan yer değil, ırmağın ağzında bir yer olabilir.

[376] Lat. Sarraceni (< Ar. Şarkiyyun) sözcüğünden. Orta Çağ'da Doğu'nun, Afrika'nın ya da İspanya'nın Müslümanlarına verilen, ancak daha geniş ölçekte 'Müslüman' anlamında kullanılan ad -çn.

Zebur[377] sureleri olduğunu keşfetmişler. Bunun üzerine adamlara o dini, o yasayı nereden aldıklarını sormuşlar. Adamlar şöyle yanıt vermişler: *"Atalarımızdan."*

Kendi biçemlerine göre yapılmış bir çeşit tapınakta üç tane boyalı heykelleri varmış. Bunlar, tanrı sözünü bir yerlerde yayıp tanıtan yetmiş havariden üçüne aitmiş. Demişler ki atalarına dini, çok eskiden, heykelleri görülen o kişiler öğretmiş. O inancın yedi yüz yıldan beri aralarında korunduğunu, fakat uzun süreden beri kendilerine bir şey öğretilmediğini, bu nedenle temel bilgilerden yoksun olduklarını söylemişler.

— *Yine de,* demişler, *atalarımızdan o üç havariyi onurlandırmamız gerektiğini, onlara saygıdan geri kalmamamız gerektiğini öğrendik.*

Bunun üzerine Mafeo Efendi ile Marco Efendi şöyle demişler:

— *Sizler Hıristiyansınız. Bizler de öyle, Hıristiyanız. Büyük Kağan'a elçi göndermenizi ve ona içinde bulunduğunuz durumu açıklamanızı öğütleriz. Açıklayacaksınız ki sizleri tanısın, sizler de özgürce dininizi ve yasanızı koruyabilesiniz.*

Çünkü putataparlar yüzünden, bunlar açıkça dinlerini dile getiremiyor, dinin gereklerini yapamıyorlarmış. O zaman, aralarından iki kişiyi Büyük Kağan'a göndermişler. Mafeo ve Marco Efendiler, önce, davalarını hükümdara sunması için Büyük Kağan'ın sarayındaki Hıristiyanların başı olan bir kimseye başvurmalarını öğütlemişler. Ulaklar denileni yapmış. Sonra, ne olmuş? Hıristiyanları temsil eden kişi, Büyük Kağan'ın huzurunda bu insanların Hıristiyan olduklarını ve o nitelikle Kağan'ın uyrukluğuna kabul edilmeleri gerektiğini söylemiş. Bunu işitince, putataparların başı karşı çıkıp bir sorun atmış ortaya; bu insanların putatapar olduklarını, hep öyle kabul edildiklerini ileri sürüyormuş. İş bu noktaya gelince Büyük Kağan'ın huzurunda büyük bir tartışma baş göstermiş. Sonunda hükümdar hiddetlenmiş, ikisini de dışarı çıkartmış, ulaklara yaklaşmalarını söylemiş ve Hıristiyan mı, putatapar mı olmak istediklerini sormuş. Ulaklar da Hükümdar Hazretleri kabul ederse, ona karşı bir şey sayılmayacaksa, ataları gibi Hıristiyan olmak istediklerini söylemişler. Bunun üzerine, Büyük Kağan bu insanlara birtakım ayrıcalıklar tanınmasını buyurmuş. Bu ayrıcalıklara göre,

[377] Tanrı'nın Davud Peygambere gönderdiğine inanılan kitap -çn.

söz konusu kişiler Hıristiyan kabul ediliyor, o inançta olan herkesin o yasaya uyma hakkı oluyordu; çünkü tüm Manci eyaletinin çeşitli yerlerinde yedi yüz binin üzerinde aile bu inançtandı.[378] Artık sözü edilmeye değer başka bir şey olmadığına göre, size bir şey anlatmayıp yolumuza devam edecek ve size başka şeyler anlatacağız.

CLVIII. Sayton Kentinden Söz Eden Bölümdür

Fucu'dan yola çıkıp ırmağın öteki yakasına geçerek beş gün boyunca Siroko yönünde gidildiğinde hep birçok kent, köy ve mezra görülüyor; bunlar gösterişli, güzel yerler ve her bakımdan zenginler. Dağlar, vadiler, ovalar geçiliyor. Çok geniş ormanları, o ormanlarda kâfur çıkarılan ağaçları var. İrili ufaklı av hayvanı ve kuşu bol yerler. Yabanıl hayvanlarıysa dolup taşıyor. Halk ticaret yapıyor, zanaatla uğraşıyor. Büyük Kağan'ın uyruklarıdır ve kâğıt para kullanırlar. Fucu'ya yani Fucu Krallığı'na bağlıdırlar. O beş günün sonunda çok büyük ve pek güzel bir yer olan Sayton[379] kentine varılır. Hindistan'ın birçok pahalı mal ve değeri yüksek taşlar ve iyi cins iri inciler getiren tüm gemilerinin yanaştığı liman burasıdır. Aynı zamanda, Manci tacirlerinin ya da en azından bölge tacirlerinin denize açıldıkları limandır. Öyle ki bu limandaki mal ve taş gidiş gelişinin bolluğu insanı şaşırtır. Tüm Manci eyaletine mal bu limandan girer. Şöyle söyleyeyim, Hıristiyan topraklarına götürülecek biberle yüklü olarak İskenderiye'ye ya da başka bir yere kalkan bir tane gemiye karşılık, bu Sayton limanına yüzden fazla gemi yanaşır. Bu kentte toplanan tacir sayısına, ticaret malı miktarına inanmak neredeyse olanaksızdır, çünkü burası dünyanın en çok mal gelen iki limanından biridir.

Büyük Kağan bu limandan ve bu kentten çok yüksek vergi toplar. Çünkü Hindistan'dan gelen tüm gemiler; incisi, mücevheri, her

---

[378] Pololaın Hıristiyanlık davasına Avrupa'ya dönmeden önceki bu son hizmetlerinin Mani mezhebi üyeleriyle ilgili olduğu düşünülebilir. Gizli Hıristiyanlardan çok, bunların sayısı Çin'de ve o bölgede yüksekti.

[379] Burada söz konusu olan, gerçekten Orta Çağ Araplarının Zaitoun dedikleri ve Çin'in Hint Okyanusu'na ve Orta Doğu'ya açılan en önemli limanı. Bugün Foukien eyaleti içinde Jingiang Irmağı'nın ağzında bulunan küçük Jingiang kentiyle çakışır.

türlü mal üzerinden yüzde on yani onda bir vergi öderler. Gemiler kira yani navlun olarak küçük mallardan yüzde otuz, biberden yüzde kırk dört, sarısabır ağacından, santal ağacından, sair baharattan ve büyük parça mallardan da yüzde kırk alırlar. Öyle ki navlunla Büyük Kağan'ın vergisi arasında sıkışıp kalan tacirler getirdiklerinin yarısını vermiş olurlar. Fakat yine de kendilerine bırakılmış yarıdan edindikleri kâr o kadar yüksektir ki her saat, ne zaman yeni mallarla döneceklerinden başka bir şey düşünmezler. Herkese de sanki bu kentte Büyük Kağan'ın hazineleri varmış gibi gelir.

Halk putatapar ve Büyük Kağan'ın uyruğudurlar. Büyük nimetlerin, insan varlığına ne gerekliyse onların yetiştiği bir topraktır burası. İnsanları gürültücü patırtıcı değildir; dinlenmekten, hatta boş oturmaktan hoşlanırlar. Yukarı Hindistan'dan buraya vücutlarına resim yaptırmaya gelirler, daha önce anlattığım gibi iğneyle yaptırırlar resimleri, çünkü burada bu sanatta beceri sahibi pek çok usta vardır.

Sayton limanına dökülen ırmak pek geniş olup hızlı akıyor, o kadar ki hızı yüzünden birçok kanala bölünüyor, yani çok yerde çok kola ayrılıyor. Bu kollardan en genişi, o ayrılma noktasında, üç mili aşan bir ene sahip. Kanallar şöyle yapılmış: Kemer ayakları üst üste konulmuş iri taşlardan oluşuyor ve ortadakiler geniş, uca doğru gidildikçe sivriliyor, deniz yönündeki uçları da sivri; bu, deniz düzeyinin ırmak yatağına göre alçak olmasından ötürü böyle yapılmış.

Bu eyalette, Tincu[380] dedikleri bir kentte, porselenden irili ufaklı kâseler ve tabaklar yapıyorlar; bunlar insanın düşleyebileceği en güzel örnekler. Herkes tarafından çok beğeniliyor, çünkü bu kent dışında hiçbir yerde yapılmıyor, buradan her yere götürülüyor. Burada bol ve ucuz; ucuz diyorum, çünkü bir Venedik grossosuna kimsenin daha iyisini düşleyemeyeceği denli güzellikte üç kâse veriyorlar. Buralılar bunları yaparken akarsu birikintisi çamuru ya da çürüme durumundaki kayaçlardan oluşan toprağı topaklayıp rüzgârda, güneşte, yağmurda bırakırlar, otuz yıl, kırk yıl ellemezlermiş. Bunca uzun süre topak durumunda bekletilen toprak öylesine bir değişime uğruyor ki bundan yapılan kâseler gök mavisi, çok parlak

[380] Chekiang'ın güneyinde ve 'seladon' denilen açık yeşil, çizikli Çin porselenini ilk üreten yer olan bugünkü Longquan kentini düşündürüyor.

ve son derecede güzel oluyor. Unutmamalı ki bir adam bu topraktan topladı mı bu işi çocukları ve torunları için yapıyor. Elbette toprağın işlenmesine hazırlık olan o uzun dinlenme süresi sonunda, kendisine ne kâr ne de kullanma açısından bir şey çıkacağını ummuyor, verimi oğlunun alacağını biliyor.

Bu kentin insanlarının ayrı bir dili var. Ancak, bilmeniz gerekir ki tüm Manci eyaletinde bir dil konuşuluyor, bir çeşit yazı kullanılıyor. Fakat yine de yerel ağızlarda, yöreye göre, Latinler nasıl Lombardiyalı, Provanslı, Fransız vb... diye ayrılıyorsa öyle ayrılıklar var. Var ama Mançi eyaletinde her kesimin insanı komşu kesimdekilerin dilini anlayabiliyor.

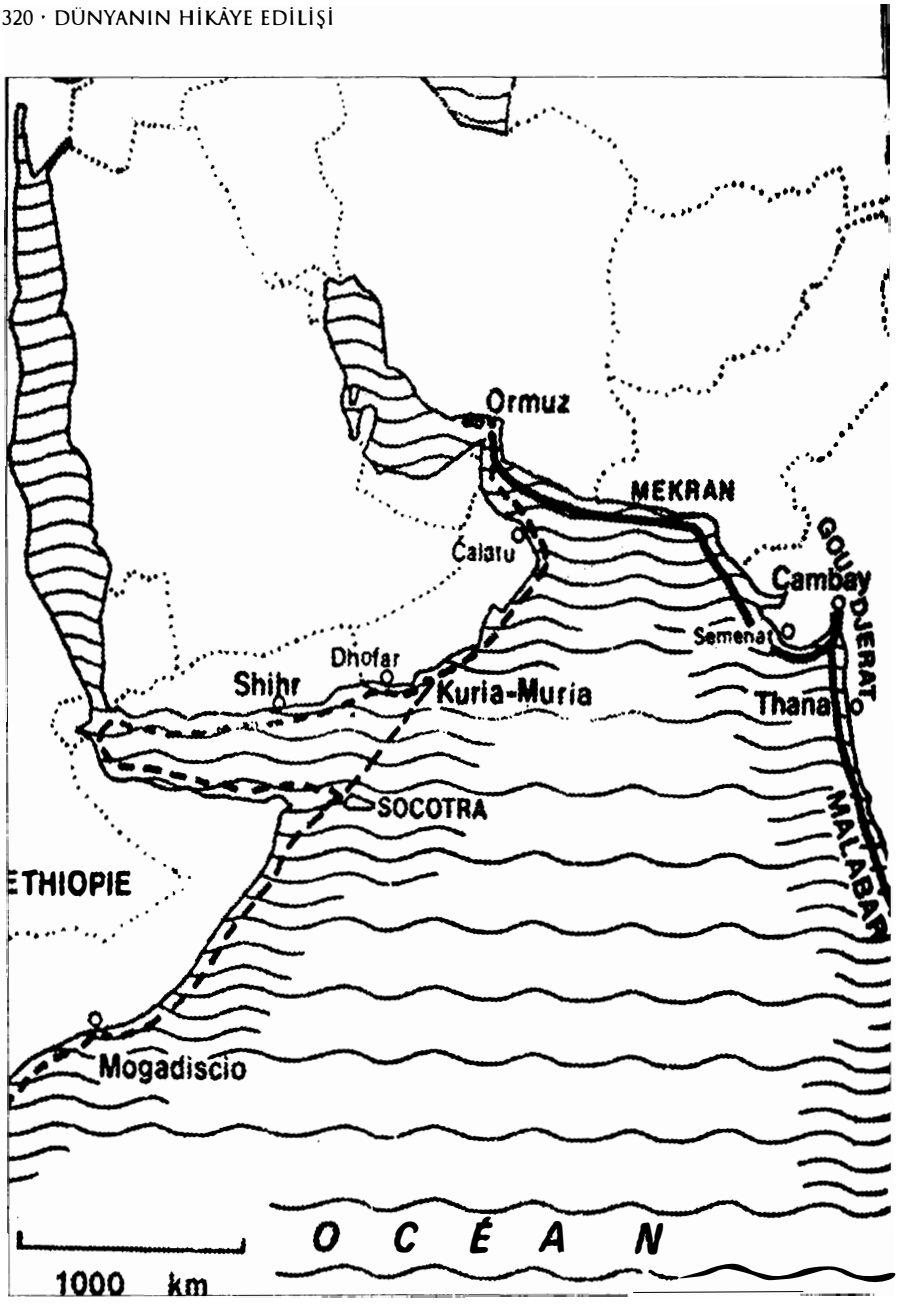
Size, Manci eyaletinin dokuz bölümünden biri olan Fucu Krallığı'nı anlattık. Büyük Kağan buradan, Kinsay Krallığı dışında, tüm diğerlerinden daha çok gelir ve vergi sağlıyor.

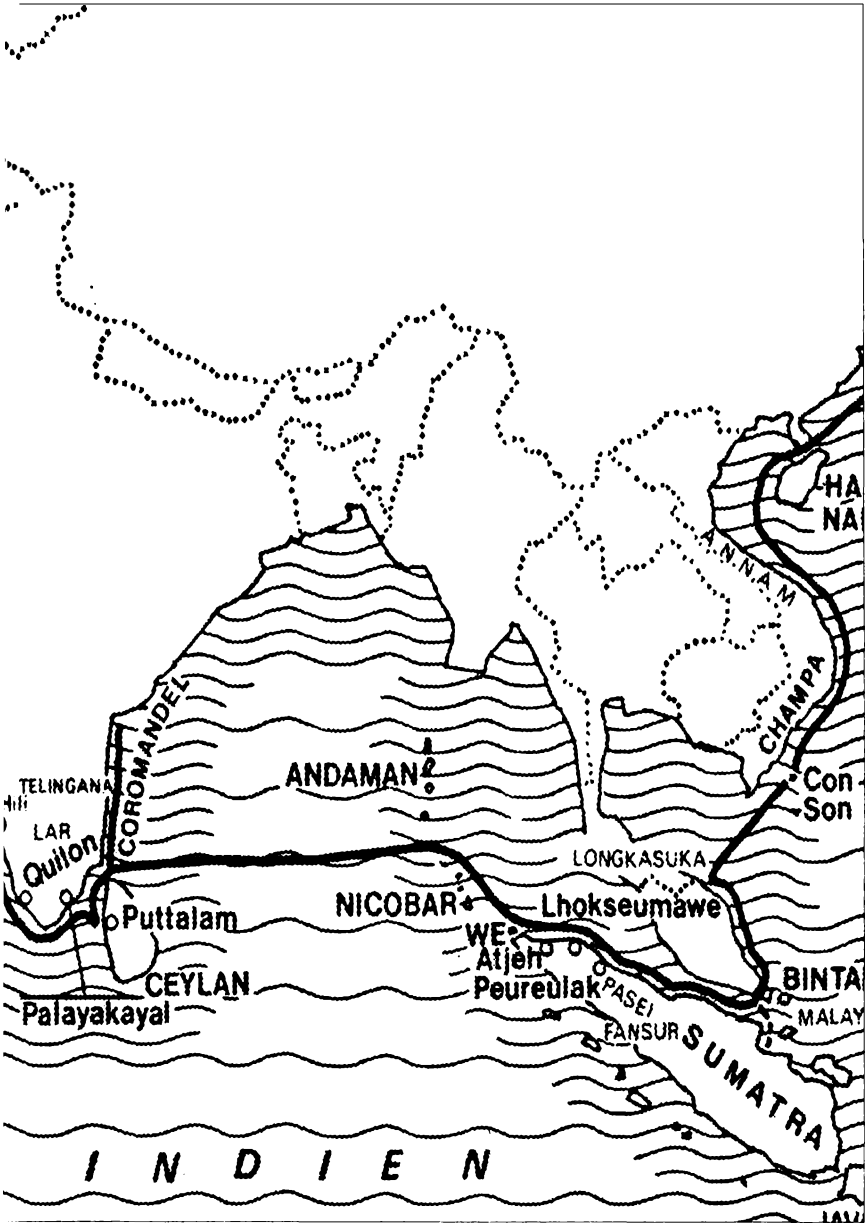
Manci eyaletinin dokuz krallığından size yalnızca şu üçünü anlattık: Yancu, Kinsay ve Fucu. Sizler de bizi dinlediniz. Bu üçünü Marco Efendi'nin yolu oralardan geçtiği için sırasıyla anlattık. Öteki altısı hakkında da size güzelce anlatabileceğimiz birçok şey işitip öğrenmiştir. Fakat anlatırsak epeyce uzun süreceğinden o konuya gelmeyeceğiz. Size, duyduğunuz gibi Manci hakkında, Katay hakkında, başka daha birçok yöre hakkında; insanları, hayvanları, kuşları, altını, gümüşü, mücevheratı, ticaret malları ile daha birçok şeyi ile anlayabileceğiniz biçimde anlattık.

Yine de kitabımız henüz yazmak istediğimiz her şeyle dolmadı. Henüz bilmeyene anlatılması gereken bir şey, Hintlilerle ilgili olaylar ve olgular eksikti. Bunları, bilmeyenlere öğretmek gerekiyor; çünkü anlatmadan geçmemek gereken şaşılası ve çok güzel şeyler, dünyanın geri kalan hiçbir yerinde görülmeyen şeyler var. Bundan ötürü bunları söylemeli; daha güzel ve daha şaşırtıcı olmaları için de kitabımıza yazmak yararlı olur. Fakat bilin ki bunlar gerçektir, en ufak bir uydurma yoktur içlerinde. Usta bunları, Marco Polo Efendi'nin yaşadığı ve yakından bildiği için de sırasıyla anlattığı biçimde açıkça kitaba geçirecektir. Gerçek olarak söylüyorum, Marco Polo Efendi Hindistan'da o kadar uzun süre kalmış, o kadar çok gidip gelmiş, o kadar çok araştırmada bulunmuş, sorular sormuştur ki dinleyerek ve görerek her şeyi öğrenip anlayabilmiştir. O insanların işleri, âdetleri, ticaretleri hakkında o kadar çok şey bilir ki ondan daha

gerçek anlatacak bir kimse pek bulunmaz. Dinleyenleri hayran bırakacak derecede şaşırtıcı şeyler bulunduğu da gerçektir. Marco Polo Efendi'nin gerçek olarak anlattıklarını teker teker kâğıda geçireceğiz. Bundan sonraki kitapta okuyacağınız gibi, hemen başlıyoruz.

İkinci Kitabın Sonu

Ormuz
MEKRAN
Calaiu
Cambay
GOUDJERAT
Semenar
Dhofar
Shihr
Kuria-Muria
Thana
SOCOTRA
MALABAR
ETHIOPIE
Mogadiscio
O C É A N
1000 km

HA
NA
ANNAM
CHAMPA
Con
Son
CORMANDEL
TELINGANA
LAR
Quilon
ANDAMAN
LONGKASUKA
NICOBAR
Lhokseumawe
WE
Atjeh
Peureulak
PASEI
Puttalam
CEYLAN
Palayakayal
FANSUR
BINTA
MALAY
SUMATRA
I N D I E N

HİNDİSTAN KİTABI

CLIX. Hindistan'da Bulunan Tüm Harikaları ve İnsanlarının Hallerini Anlatan Hindistan Kitabı Burada Başlar

Duyduğunuz gibi, ana kara üzerinde onca eyalet, krallık ve yöreyi size anlattığımız için, artık o konuyu tümüyle bırakıp Hindistan'a girecek ve oradaki harikulade şeylerin tümünü anlatacağız; her şeyden önce tacirlerin Hindistan'a gidip geldikleri büyük gemilerle başlayalım.

Gemilerin nasıl yapıldığını size anlatacağım. *Abies*[381] denilen bir keresteden ya da çamdan yapıyorlar. Bir güverteleri var ve çoğu geminin bu güvertesinde altmış tane kamara oluyor, bunların her biri bir tacirin rahatlıkla kalabileceği bir odacık. Bir boyna küreği ya da bir dümen, dört tane direk, dört de yelkenleri var. Birçoğuna ikişer direk daha eklenmiş, bunlar istendiğinde, havaya göre, yelkenleriyle birlikte kırılıyor, yani bükülüp aşağı indiriliyor ya da dikiliyor.

Ayrıca bazı gemilerde, bunlar en büyükleri, içte en az on üç tane kompartıman, yani bölüm oluyor; bunlar sağlam levhalarla birbirine iyice kaynaklanmış. Kaza ile gemi bir yerinden çatlarsa ya da bir kayaya çarparsa veya yiyeceğini arayan bir balinanın vurmasıyla delinirse suyun içeri girip boş sintineye dolması durumunda gemi adamları teknenin neresinden delindiğini buluyorlar; su nereye giriyorsa o bölümün eşyasını ötekilere boşaltıyorlar. Çünkü bölümler sımsıkı kapalı olduğundan, su birinden ötekine geçemiyor. Gemiyi onardıktan sonra çıkardıkları malı eski yerine koyuyorlar. Balina çarpması sık olabilen bir şey. Gece vakti gemi bir balinanın yanından geçerken, balina dalgaların pırıldadığını görünce kendine yiye-

[381] Lat. Çamgillerden bir tür -çn.

cek bir şey çıktığını sanarak öne atılıp gemiye çarpıyor, çoğu zaman da gövdenin bir yerini deliyor.

Gemilerin çivilenmesi şöyle yapılıyor: Bütün levhalar astarlanıyor yani birbiri üzerinde iki levha var ve hem dıştan hem içten kalafatlanıyor, demir çiviyle de çiviliyorlar.

Gemiler ziftlenmiyor, çünkü buralarda zift yok. Onun yerine yağlıyorlar; nasıl yaptıklarını anlatacağım. Bunu ziftten daha iyi buluyorlarmış. Kıyılmış keneviri ve külü alıyorlar, sütleğen ağacı yağıyla havanda dövüyorlar. Bu üçü iyice dövüldükten sonra yapışkan oluyor, tutkal gibi yapıştırıyor. İşte bununla gemilerini ovalıyorlar, ziftten daha iyi oluyor.

Bu gemilerin bazısına üç yüz, bazısına iki yüz gemi adamı gerekli; yüz elli ile işi görülen de var; küçük ya da büyük olmalarına göre az ya da çok adam gerekiyor. Bizimkilerden daha fazla yük alıyor bunlar. Eskiden daha büyükmüşler. Fakat denizin şiddeti birçok yerde adaları öylesine parçalamış ki o eskilerin büyüklüğünde gemilerin gelip yanaşmasına yetecek su yok. Bu nedenle de boyutlarını şimdi daha ufak tutuyorlar. Fakat yine de beş bin, altı bin sepet biber taşıyacak büyüklükte şeyler. Bazıları kürekle işliyor; kürekleri büyük, her birine dört tayfa asılıyor. Bu büyük gemilerin sandalları da çok büyük, en az bin sepet biber alıyor. Kırk, elli, bazısında altmış, seksen gemi adamı çalışıyor, yüz adamı olan var. Duruma göre kürekle de işliyorlar, yelkenle de. Çoğu zaman da bu sandallar büyük gemi kürekle yol alırken onu bir yandan halatla da çekmeye yarıyor. Yelkenle işlerken de yapılıyor ama daha çok rüzgârın yandan esmesi durumunda olabiliyor bu. Çünkü ufaklar büyüğün önünden gidiyor ve onu halatlarıyla çekiyorlar; fakat rüzgâr pruvadan geldiğinde bu olamıyor, çünkü büyük geminin yelkenleri; rüzgârın, küçüklerin yelkenlerine erişmesine engel oluyor ve böylece büyük küçüklere yetişiyor. Bu sandallardan yanlarına iki tane alıyorlar, ancak biri ötekinden büyük oluyor. Küçük filikalara gelince, onlardan demir atmakta, balık avlamakta, büyüğün hizmetini görmekte kullanılmak üzere en az on tane oluyor. Bu filikalar, gövdenin yanlarında ve dışa bağlanıyor, gerektiğinde suya indiriliyor. Her birinin tayfaları, yelkenleri, her türlü gerekli düzeneği var. İki büyük sandalın da ayrıca kendi filikaları oluyor.

Büyük gemiler, denizlerde bir yıl geçirdikten sonra, onarılacağı zaman şöyle yapıyorlar: Var olan ikişer levhanın üzerine birer levha daha mıhlıyorlar, böylece her yerde üst üste üç levha oluyor, onun kalınlığı da üste binmiş olarak kalafatlıyor, yağla ovuyorlar. Onarmaları böyle. İkinci yılın sonunda, ikinci onarımda öncekilerin üzerine, bir levha daha mıhlıyorlar. Bu, her yıl böyle gidiyor, tâ altı kat levha oluncaya kadar. O zaman, gemi açık denize çıkmaktan alıkonuluyor, sadece kısa yolculuklara, o da hava güzelse çıkabiliyor. Fazla yük de almıyorlar. Bu, gemi bir işe yaramaz duruma gelinceye kadar böyle sürüyor; o zaman her şeyini söküp parçalıyorlar.

Şimdi size bir gemi yola çıkacağı zaman işlerinin iyi gidip gitmeyeceğini nasıl araştırdıklarını anlatacağım. Gemi adamları sazdan bir ızgara, yani kalburdan dört köşe bir mazgal kapağı alıyor ve bunun köşelerine ve her kenarına birer ip bağlıyorlar; sekiz ip ediyor. Bu sekiz ipin boştaki uçları hep birlikte uzun bir halata düğümleniyor. Sonra, salak ya da körkütük sarhoş bir adamcağızı tutup o halata bağlıyorlar. Aklı başında, ayık hiç kimse kendini böylesine tehlikeli bir işe atmaz. Çünkü bu işi şiddetli rüzgâr eserken yapıyorlar. Mazgal kapağı rüzgâra karşı yerleştiriyorlar. Rüzgâr kapağı havalandırıyor; uzun halatın ucundaki adam da birlikte. Şayet, kapak rüzgârın yönüne eğilirse halatı biraz kendilerine doğru çekiyorlar, kapak dimdik oluyor. O zaman halatı biraz bırakıyorlar, kapak yükseliyor. Yeniden inerse dikleşip yükselinceye kadar yeniden çekiyorlar. Sonra biraz daha halat bırakıyorlar; halat yeterince uzunsa kapak gözden yitirilinceye kadar bu işi sürdürüyorlar. Bu, kapağın dimdik gökyüzüne yükselmesi, sınanması yapılan geminin yolda vakit yitirmeyeceği, gönençli bir yolculuk yapacağı anlamına gelirmiş. O durumda tüm tacirler o gemiye binip yerlerini almak için koşarmış. Tersine, kalbur kapak yükselmezse hiçbir tacir o gemiye binmek istemezmiş; *çünkü* derlermiş, *bu gemi yolculuğunu tamamlayamayacak, başına bir sürü talihsizlik gelecek*. O kadar ki o gemi o yıl limanda kalırmış.

Tacirlerin Hindistan'a gidip geldikleri gemileri anlattığıma göre, artık bu gemi konusunu bırakıp Hindistan'ı anlatacağız size. Fakat her şeyden önce, size şimdi üzerinde bulunduğumuz şu Okyanus'taki pek çok adadan söz etmek istiyorum. Bunlar size yukarıda

anlattığımız bölgelerin doğusundadır. İlk önce Sipangu[382] denilen bir adayı anlatacağım.

CLX. Sipangu Adası'ndan Söz Eden Bir Bölümdür

Sipangu; doğuda, açık denizde, karalara bin beş yüz mil uzaklıkta bir ada; çok büyük. İnsanları beyaz tenli, davranışları güzel ve yakışıklı kimseler. Putlara tapıyorlar, kendi kendilerini yönetiyorlar, kendilerinden başka bir efendi tanımıyorlar.

Çok bol altınları olduğunu da söyleyebilirim, çünkü bu ülkede her türlü ölçüyü aşan altın var. Bu adanın dışına kimsenin altın çıkardığı da yok, çünkü karadan buraya ne tacir ne de başka bir kimse gelmiyor. Çünkü çok uzak, zaten başka ülkeden buraya gemi geldiğine seyrek rastlanıyor, çünkü burada her şey çok bol. Dediğim gibi, insanı şaşırtacak denli altınları var. Bunca altını ne yapacaklarını bilemiyorlar. Bir de ülkeyi tanıyanların bu adanın büyük efendisi olduğunu söyledikleri kişinin görkemli sarayını anlatayım. Gerçeği söylüyorum, tüm saray altın varaklarla kaplanmış. Nasıl biz evlerimizi ya da kiliseleri kurşunla kaplarız, bu saray da katıksız altınla kaplı. Öyle ki hesabı zor yapılır, zaten dünyada kimse de böyle bir şeyi satın alamaz. Odaların, oda sayısı epeyce, tabanları da iki parmaktan daha kalın katıksız altınla kaplı. Sarayın öteki bölümleri, salonlar, pencereler de altınla süslü. Dediğim gibi, bu saray öylesine ölçüyü aşar zenginlikte ki biri çıkıp da buna değer biçebilse tansık gibi bir şey olur bu.[383]

İncileri pek bol; kırmızı, çok güzel ve yuvarlak ve beyazlar kadar, hatta daha değerli. Bu adada ölenlerin bir kısmı gömülüyor, bir kısmı yakılıyor. Gömülenlerin her birinin ağzına o incilerden bir tane koyuyorlar. Âdetleri böyle. Başka değerli taşlardan da epeyce var. Öylesine zengin bir ada ki zenginlikleri sayılmakla bitmez.

Büyük Kağan, şu sırada tahtta bulunan Kubilay Han; kendisine anlatılan bu büyük zenginlikten ötürü, adayı alıp kendi egemenlik bölgesine katmak istemiş. Hemen en ünlü beylerinden ikisini atlı ve yaya asker yüklü birçok gemiyle buraya göndermiş. Bu beyler-

[382] Çince Je-pen Kouo (=doğan Güneş'in ülkesi). Batılıların Japon'a çevirdikleri ad.

[383] Marco Polo'nun bu anlatışı, Sipangu'yu Kristof Kolomb'un batıya giderek Hindistan'a varmayı amaçlayan yolculuğunun ana amaçlarından biri yapmıştır.

den biri Abakan, öteki Vonsaniçin[384] imiş. Bu iki bey bilge ve gözüpek kişilermiş. Sayton ve Kinsay'dan yola çıkıp denize açılmışlar. Bu adaya kadar gelmişler; burada karaya çıkıp ovaları, mezraları ele geçirmişler; fakat daha hiçbir kent ya da hisar almadan başlarına şu anlatacağım terslik gelmiş: Önce, şunu unutmayın ki bu iki bey birbirini hiç çekemez, birbirlerine hiç yardım etmezlermiş.

Bir de şunu söyleyeyim: bu adada poyraz çok sert eser ve büyük zararlar verir, çünkü liman azdır. İşte durum böyleyken, günün birinde öylesine şiddetli bir poyraz esmiş ki Büyük Kağan'ın ordusundakiler, hemen açılmazsak gemilerimiz parçalanacak, demişler. Bunun üzerine hepsi gemilerine binip denize açılmışlar, biri bile karada kalmamış. Dört mil kadar gittikten sonra, rüzgârın gücü artmaya başlamış; gemiler de öylesine çokmuş ki birbirlerine çarpıp parçalanıyorlarmış. Denizde dağılıp sağlam kalanlar, kazaya uğramaktan kurtulmuş.

Pek uzak olmayan bir yerde çok büyük olmayan bir ada bulmuşlar; onun çevresini dönebilenler kurtulmuş, dönemeyenler adaya çarpıp parçalanmış. Kazazedelerden birçok kişi yüzerek ya da tahta levhalara tutunarak adaya sığınıp canını kurtarmış. Fakat adaya kadar varamayanların hepsi boğulmuş. Rüzgârın şiddeti, fırtınanın hiddeti yatışınca iki bey, kıyıdan uzaklaştıkları için sağlam kalmış gemilerle adaya dönmüşler. O sağlam kalan gemilerin sayısı da az değilmiş. Rütbeleri, toplumsal düzeyleri yüksek olanları yani yüz erlik, bin erlik, on bin erlik birliklerin komutanlarını gemilerine almışlar, gerisini bırakmışlar, çünkü kalanlar çok kalabalıkmış. Sonra yola çıkıp rotalarını yurtlarına çevirmişler.

Bu adaya sığınmış otuz bin adam kalmışmış; kendilerini Sipangu'ya öyle yakın, öylesine büyük bir tehlike içinde bulunca, sonlarının geldiğini düşünmüşler; çünkü gemilerden kurtarabildikleri yiyecekleri yok denecek kadar azmış. Tehlikeden kaçamadıklarını,

---

[384] Bu kişilerin kimler olduğu kolay saptanamıyor. Gerçekten 1281 yılında Moğolların Japonya seferinde görevlendirilmiş bir Alakhan varsa da bu kişi sefer başlamadan ölmüştür. Von samjing (Çince Ts'an cheng = danışman sözcüğünün bir çevri yazısı) diye okunmasından, Danışman Fam-Wen-hu olduğu düşünülebilecek olan ikinci kişi 1293 yılında henüz sağdı. Zaten Marco Polo'nun bu bölümü 1281'de Japonya'ya açılmış savaşın oldukça özgür bir yorumuna benziyor.

kurtulan gemilerinse yurtlarına döndüklerini görüp büyük acılara düşmüşler. O gidenler, yerlerine dönmüş.

Ama biz gemileriyle sağ salim gidenleri bırakalım da adada kalıp kendini öldü sayanlara dönelim.

CLXI. Büyük Kağan'ın Adamlarının Denizdeki Fırtınadan Kurtulup Düşmanlarının Kentini Ele Geçirmesini Anlatan Bölümdür

Adadaki o kurtulmuş otuz bin kişi kendilerini ölüden de beter sayıyorlarmış, çünkü nasıl kurtulabileceklerini hiç düşünemiyorlarmış. Öfke ve acı içindeymişler, ne yapacaklarını bilemiyorlarmış.

Böylece, hiç ayrılabilme umudu kalmamış olarak adada duruyorlarken ne oluvermiş? Büyük adanın hükümdarı ve ahalisi, ordunun böyle çökmüş, bozulmuş olduğunu görerek bu adaya sığınanlar bulunduğunu anlayıp çok sevinmişler. Deniz yatışır yatışmaz kendi adalarında bulunan gemilerine binip doğruca küçük adaya gitmişler ve oradakileri yakalamak üzere hemen karaya çıkmışlar. Berikiler, o otuz bin er, düşmanlarının tümünün hiçbir şeyden ürkmeden karaya çıktığını, bu işlerden de pek anlamadığını, gemilerde nöbetçi bırakılmadığını görünce, akıllı davranmışlar. Adanın orta yeri pek dağlıkmış. Düşmanları hızla üstlerine gelirken bunlar kaçarmış gibi yaparak bir yandan ayrılıp adayı dolaşarak öte yana varmışlar; öyle ki artık gözden kaybolmuşlar ve hemen düşmanlarının gemilerine binmişler. Gemileri savunacak kimse bulunmadığından da bunu pek kolay yapmışlar.

Gemilere binince yelkenleri açıp adadan ayrılarak düşmanlarının adasını geride bırakmış bu gözüpek adamlar. Büyük adaya ora hükümdarının gemilerde buldukları armalarıyla, sancaklarıyla inmiş ve ana kente gitmişler. Ada halkı kendi gemilerini, kendi hükümdarının sancağını görünce yurttaşlarının dönmekte olduğunu sanmış. Kapıları açıp gelenleri içeri almışlar. Gelenler de içeride yaşlılardan başka erkek olmadığından, kenti alıp içeridekileri dışarı atmışlar. Sadece kendilerine hizmet etsin diye birkaç güzel genç kadını alıkoymuşlar. Onca insanı kovmalarının nedeni, ülkedeki yiyecek içeceğin uzun bir süre dayanmasını hesaplamalarıymış; ayrıca hıyanetten de

çekiniyorlarmış. İşte Büyük Kağan'ın adamları; kenti, duyduğunuz biçimde fethetmişler.

Ada'nın hükümdarı ve ahalisi; işin bu yola döküldüğünü, kentlerini ve donanmalarını yitirdiklerini görünce, böyle bir yanlışın, böylesine büyük bir talihsizliğin düşmanın gücünden değil, kendilerinin önlem almamasından ileri geldiğini algılayarak acılarından ölecek gibi olmuşlar. Yine de mert yurttaşlar, hükümdarlarını yüreklendirmişler; günün sızıldanma günü olmadığını, başka hiçbir şey düşünmeden, böyle büyük bir haksızlığa karşı hep birlikte kalkınıp öç almak gerektiğini söylüyorlarmış. Başka gemilerle adalarına dönüp kendi karılarıyla Tatarların birlikte olduğu kenti her yanından kuşatmışlar, öyle ki onlar istemezse hiç kimse ne kente girebilir ne de kentten çıkabilirmiş. Büyük Kağan'ın adamları o kentte yedi ay dayanmışlar; gece gündüz, durumu Büyük Kağan'a duyurmanın yollarını arıyorlarmış. Fakat tasaları bir işe yaramamış, herhangi bir ulak gönderememişler. Bunu yapamayacaklarını, yiyeceklerinin azaldığını, daha fazla dayanamayacaklarını iyice anlayınca, dışarıdakilerle bir anlaşma yapıp teslim olmuşlar. Yaşamları bağışlanmış, ama ölünceye kadar orada kalmışlar. Bu, Mesih'in insan görünümünde dünyaya gelişinin 1269. yılında[385] olmuştur.

Olay dinlediğiniz gibi olmuştur. Büyük Kağan iki komutanının anlaşmazlığını haber alınca, hemen o kadar alçakça korkaklık göstermiş olan ordunun başındaki beyin başını kestirmiş, ötekini de önemli suç işlemiş kişileri idam ettirdiği Çorça[386] denilen ıssız adaya göndermiş, orada öldürtmüştür. Birini öldürtmek üzere o adaya gönderdiğinde, adamın ellerini yeni yüzülmüş manda derisiyle sarmalatır, sonra deriyi sımsıkı diktirir. Deri kuruyunca ellerin çevresinde çekip küçülür, hiçbir biçimde çıkarılamaz duruma gelir. Adam öylece oraya bırakılır ve kendine bir yararı dokunamadığından, bir şey yiyemediğinden, ot yemek istese yerde sürünmek zorunda olduğundan can çekişerek ölür. İşte Büyük Kağan, komutanı böyle yok

[385] 1281 yılındaki büyük seferden başka bir de 1274'te sefer düzenlenmiştir ama 1269 yılına ait bir kayıt yoktur.

[386] Buradaki Çorça adı bugünkü Mançurya karşılığı olmalı. Issız ada aslında bir yarımada. Bir yanda Amur (=Heilong Ciang) Irmağı'nın aşağı bölümü ve ağzı, öte yanda Habarovsk bölgesinde (SSCB) Sahalin'in karşısında denize uzanmış bir yarımada. Moğollar buraya önemli tutuklularını gönderiyorlardı.

etmiş. Bunu yapmasının nedeni, komutanların bu işte kötü davranmış olduklarını bildiğinden.

Bu olaylar sırasında meydana gelen ve söylemeyi unuttuğum çok şaşılacak bir şeyi anlatayım. Büyük Kağan'ın o iki komutanı büyük adaya gönderdiğini, onların da ovayı aldıklarını anlatmıştım, biliyorsunuz. Bir köyden birçok erkek almışlar, adamlar teslim olmak istemeyince iki bey, bunların öldürülmesini buyurmuş. Başları kesilerek öldürüleceklermiş. Öyle de olmuş. Sekiz adam dışında. Ne yapılırsa yapılsın, bunların işi kılıçla bitirilemiyormuş. Adamları öldürmenin yolu bulunamıyormuş. Başları kesilememiş; nedeni, adamlardaki değerli taşlarmış. Tüm Tatar ordusu bunu bir tansık gibi görmüş. Sekiz adam soyulup üzerleri aranmış. Her birinin sağ kolunun altında, etle deri arasına dışarıdan görülmeyecek gibi dikilmiş bir taş varmış.

O taş öylesine sihirliymiş, öyle bir gücü varmış ki insan, o üzerinde olduğu sürece kılıçla öldürülemezmiş, hatta yaralanamazmış bile. Neden kılıçla öldürülemedikleri beylere söylenince onlar da gürzle öldürülmeleri yolunda buyruk vermişler; adamlar anında can vermişler. Bunun üzerine kollarındaki taşlar hemen çıkarılmış ve çok değerli birer nesne olarak saklanmış.

İşte bu olay size anlattığım gibi olmuştur. Size savaşı ve Büyük Kağan'ın adamlarının bozgununu anlattığımıza göre, bu konuyu bırakıp kitabımızda yola devam edebiliriz.

CLXII. Putların Hallerinden Söz Eden Bölümdür

Katay'ın, Manci'nin ve bu Hint Adalarının putları hem birbirlerine benziyor hem birbirlerinden çok değişik. Başka putataparlar gibi, Ada halkının da sığır, domuz, köpek, koyun başlı putları var; ayrıca çok değişik başka putları da bulunuyor. Dört yüzlü bir başı olan var. Bazıları ise üç başlı, yani öteki iki başı birer omuzun üzerinde. Dört elli put var. On ellisi, bin ellisi var. Bin elli olanlar en iyileri; en büyük saygı onlara gösteriliyor. Hıristiyanlar bu adamlara,

- *Neden birbirinden böylesine değişik putlar yapıyorsunuz*, diye sorduklarında şöyle yanıt veriyorlar:

- Bunları bize atalarımız bıraktı; böyleydiler; biz de onları oğullarımıza ve bizden sonra geleceklere bırakacağız ve böylece kuşaktan kuşağa geçecekler.

Bu putataparların yaptıkları öylesine yadırganacak, öyle şeytan işi şeyler ki kitabımızda sözlerini etmek iyi olmaz, çünkü bir Hıristiyanın işitemeyeceği denli kötü, tiksindirici şeyler bunlar. Bu putlar gerek sorulana yanıt olarak, gerek başka yolla öyle şaşırtıcı şeyler söylüyorlar ki duyan zor inanır. Bu nedenle o putataparları bırakıp size başka şey anlatacağız.

Fakat yine de size bilmenizi istediğim bir şey söyleyeceğim. Bu adalardaki putataparların çoğu pek korkunç bir şey yapıyor. Kendilerinden olmayan bir adam ellerine geçtiğinde, şayet adam kurtulmalığını ödeyemiyorsa yakalayan kendi eşini dostunu çağırıyor ve şöyle diyor:

- Benim konakta birlikte bir yemek yiyelim.

Bunun üzerine adamı öldürtüyor ve yakınlarıyla birlikte yiyor. Dikkat edin! Pişirtiyor da! İşte bu insan etini, sahip olabilecekleri en lezzetli yiyecek sayıyorlar. Fakat biz bunu bırakalım da konumuza dönelim.

Bu adanın bulunduğu denizin adı Çin Denizi'dir.[387] Bu, Manci eyaletinin önündeki deniz anlamına geliyor. Çünkü Manci bu denizin kıyısındadır. Bu doğu adası halkının dilinde Çin demek, Manci demektir. Bu Çin Denizi öylesine uzun, öylesine geniş ki bu denizde yolculuk yapan, bu denizi gerçekten tanıyan aklı başında kılavuzların ve gemicilerin dediğine göre, yedi bin dört yüz kırk sekiz adası varmış ve bunların çoğunda oturuluyormuş. Şunu da söyleyeyim, bu adada hiçbir ağaç yokmuş ki kendisinden bol ve iyi cins ıtriyat elde edilmesin ya da kerestesi sarısabır ağacı kadar, hatta daha çok yararlı olmasın. Ayrıca buralarda birçok değerli baharat da vardır. Bol miktarda kar gibi beyaz biber[388] ve aynı zamanda karabiber bu adalardan gelir. Bu beyaz biber başka hiçbir yerde yetişmez. Batı'ya getirtilmemesinin nedeni, buranın hemen hiç tanınmayan bir bölge olmasından ve karabiberin daha kolay, daha ucuza toplanabilmesin-

[387] Orta Doğu, daha sonra Batı, Çin'i bu adla tanımıştı. Bu ad aynı zamanda bugünkü gibi, Çin Denizi'ne de verilmiştir.

[388] Beyaz biber: Karabiberin meyvesinin bütün durumdayken sıcak suya batırılarak çanağından arındırılmış durumu (*Littre Sözlüğü*, 1872-76) -çn.

dendir. Altın ve mücevher vardır. Çok bol miktarda irili ufaklı inci çıkarılır. Bu adalarda altının ve öteki kıymetli maddelerin değeri, burada insanı şaşırtıcı bir düzeydedir. Fakat dediğim gibi bu adalar öylesine uzak, buralara öyle büyük güçlüklerle varılıyor ki... Fakat, bir de Kinsay'dan ya da Sayton'dan büyük gemilerle kalkıp geldiler mi kazançları öylesine büyük oluyor ki!.. Yineleyeyim ki bu iş, bir yıllarını alıyor çünkü yazın gidip kışın dönüyorlar. Rüzgâr sadece iki yönde esiyor; birinde gidiyorlar, birinde geliyorlar. Bunlardan birincisi kışın, ikincisi yazın esiyor. Buranın Hindistan'a da epeyce uzak olduğunu unutmayın. Bu denize Çin Denizi dediklerini söyledim, ama buranın Okyanus olduğunu da bilmenizi isterim. Fakat nasıl İngiltere Denizi, La Rochelle Denizi ya da Ege Denizi denilirse, bu da kıyısında bulunduğu değişik eyaletlere göre, Çin Denizi, Hint Denizi adlarını alıyor. Yine de bütün bunlar Okyanus'un bir parçasına verilen adlar.

Artık, bundan sonra bu yöreden de bu adalardan da size başka bir şey anlatmayacağım, çünkü buraları her şeyden fazlasıyla uzak ve biz de oralara gitmedik. Ayrıca şunu da diyeyim ki Büyük Kağan'ın buralarda bir işi yok, bura ahalisi ona ne vergi öder ne bir şey verir; bu nedenle Sayton'a dönecek, kitabımıza orada yeniden başlayacağız.[389]

CLXIII. Yazar Küçük Hint'ten ve Her Şeyden Önce Çamba Yöresinden Söz Etmeye Yeniden Başlar

Bir gemiyle Sayton limanından hareket edip de batıya doğru, az çok garbî[390] yönünde bin beş yüz mil gidilirse, Çeynam[391] adında büyük bir körfezden geçilir. Poyraza yelken açmış olarak bu kör-

[389] Marco Polo'nun dönüşte geçtiği yolu belirlemek daha önce geçtiği yerlerde olduğundan daha güç. Dönüş yolu, en az iki aşamada tamamlanmış olmalı. 1288 yılı dolaylarında Champa'ya, 1284 yılında Seylan'a gönderilen elçilik yolculuğu ve asıl dönüş yolculuğu. Fakat önemli olan, Marco Polo'nun kendisinin gördüğü şeylerle ona dönemin denizcilerince anlatılan şeylerin birbirlerine karışmış bulunması. Bu yüzden, önceki yolculuklarına oranla, dönüşte daha çok sayıda söylence ögesi bulunmaktadır.

[390] Fr. Le garbin; İt. Garbino. Doğu Akdeniz'de güneybatı rüzgârına ve ondan ötürü, güneybatı yönüne verilen ad.

[391] Tonkin Körfezi; bu noktada adını Hai-nan Adası'ndan alıyor olabilir.

fez iki ayda geçilir. Yol boyunca güneydoğu yönünde Manci eyaleti kıyısından geçilir, ama öteki yakada Amu ve Toloman[392] ile daha önce adı geçen birçok yer daha vardır. Körfez'in içinde pek çok sayıda ada bulunur. Hemen hepsinde oturulmaktadır. Burada akarsu ağızlarında deniz suyundan ayrıştırılarak büyük miktarda altın tozu elde edilir. Yine büyük miktarda bakır ve pirinç[393] ve daha başka şeyler vardır. Bir adada olup da ötekinde olmayan bu maddelerin ticaretini yapıyorlar aralarında. Aynı zamanda ana kara ile de ticaretleri var; oraya bakır, pirinç ve başka şeyler satıyor; oradan kendi gereksindikleri şeyleri alıyorlar. Bu körfez öylesine geniş, nüfusu öylesine çok ki adeta kendi başına bir dünya oluşturuyor. Fakat biz konumuza dönelim, yani Sayton'dan çıkıp bu körfezin çapını izleyerek bir kıyısından ötekine geçerek, yukarıda söylediğimiz gibi, bin beş yüz mil yol aldığımızı, böylece çok zengin ve geniş bir yöre olan Çamba'ya[394] vardığımızı yineleyelim. Burası krallarıyla yönetiliyor, ayrı bir dili var; nüfusun tümü putatapar. Her yıl Büyük Kağan'a yirmi fillik haraç öderler. Ödemelerini filden ve sarısabır ağacından başka bir şeyle yapmazlar. Kral'ın, Büyük Kağan'a bu haracı niçin ve nasıl ödediğini anlatacağım.

Mesih'in insan bedeninde yeryüzüne gelişinin 1278. yılında, Büyük Kağan Kubilay Han, komutanlarından Sogatu[395] adında birini eyaleti almak üzere birçok atlı ve piyadenin başında bu Çamba Kralı'na karşı gönderir ve Krallığa büyük zararlar vermeye başlar. Çok yaşlı olan Kral'ın, Büyük Kağan'ınkiler kadar silahlı gücü yoktur,

---

[392] Burada Toloman'dan denize kıyısı olan bir eyalet diye söz edilmesi, 45. notumuzda önerilen ikinci yorumdan yanadır. Marco Polo'nun gözünde bu adın Setchouan'dan denize kadar Kweichow ve Kwangsi eyaletlerinin tümünü gösterdiği düşünülebilir.

[393] Bakır+çinko karışımı -çn.

[394] Bugünkü Vietnam'ın güneyinde bulunan bir krallık. III. yüzyılda kurulup XV. yüzyılda son bulmuştur.

[395] Marco Polo'nun anlattıkları genellikle tarihsel olgulara uyuyor. Bir Moğol generali olan Scegetu, 1282 yılında Champa'ya karşı gönderilmiştir. Dağlara kaçan kral XI. İndravarman bir yıpratma savaşı sürdürmüş, bu savaş 1285'te Moğolların bozgunuyla son bulmuş, Scegetu idam edilmiştir. Fakat bununla birlikte, Kral; bir öç alma girişiminde bulunmasından korktuğu Kubilay Han'a bir elçi göndermiş; Kubilay Han da 1288'de, bu girişime içinde Marco Polo'nun olduğu heyeti göndermekle karşılıkta bulunmuştur.

savaş düzeninde çarpışamaz, ama kent ölçüsünde, hisar ölçüsünde savunma yapar; hisarlar da öylesine berkitilmiştir ki kimseden korkmazlar. Fakat ovalar, mezralar, ormanlar dışarıdan gelenlerce yıkıma uğratılır. Kral bakar ki krallığını dışarıdan gelen yabancı böyle yakıp yıkıyor, büyük acılara düşer. Hemen ulaklarını çağırır ve Büyük Kağan'a şimdi anlatacağım haberi gönderir. Büyük Kağan'ın huzuruna çıkıncaya kadar dur durak bilmeyen ulaklar, vardıklarında şöyle derler:

- Büyük Kağan, Çamba'nın kralı olan efendimiz size bağlılığını sunup saygı ile selamlıyor sizi. Kendisinin yaşlı bir kişi olduğunu ve kalan yıllarının sayılı bulunduğunu, yaşamını barış içinde bitirmek istediğini bildiriyor. Ülkesini uzun süredir barış ve dinginlik içinde tutmuştur ve o ülkenin yıkıma uğraması yüreğini parçalamaktadır. Size bağlanmayı istediğini, bunun için fil ve sarısabır ağacı olarak yıllık bir haraç ödemeye hazır olduğunu bildiriyor. Komutanınızı ve krallığına büyük zarar veren askerlerinizi topraklarından çekmenizi büyük saygıyla rica ederek aman diliyor.

Ulak, sözlerini böylece bitirip susar. Büyük Kağan, yaşlı Kral'ın kendisinden dileğini duyunca büyük bir acıma duyar ve komutanına ve askerlerine o saat haber göndererek o krallıktan çekilip başka toprakları fethe gitmelerini buyurur. Askerler hükümdarlarının buyruğunu yerine getirerek hemen oradan ayrılır, başka bir yere giderler. İşte o zamandan beri bu kral, her yıl Büyük Kağan'a ülkesindeki fillerin en güzel ve en irilerinden yirmi tanesini ve büyük miktarda sarısabır kerestesini haraç olarak ödermiş. Evet, duyduğunuz gibi, bu kral, Büyük Kağan'ın adamı olmuştur, aynen duyduğunuz gibi, haracını fil olarak ödemektedir. Şimdi bu konuyu bırakıyoruz ve Çamba Kralı'nın işleriyle topraklarından söz etmeye başlıyoruz.

Bu ülkede hiçbir soylu ve güzel küçük hanım, daha önce damat adayınca cinsel bakımdan denenmedikçe evlenemez. Delikanlı hoşuna gitmişse kızı alır, hoşuna gitmemişse kendi durumuna göre bir efendi bulsun diye kıza para verir.

Ben Marco Polo, Mesih'in 1285. yılında, bu kralın kız erkek üç yüz yirmi altı çocuğu olduğunu, bunlardan yüz elli erkeğin elinin silah tuttuğunu doğrularım.

Bu ülkede fil sayısı çok yüksek. Sarısabır ağaçları da pek bol. Kerestesi pek siyah ve değerli bir tür olan ve güzel siyah satranç tahtaları, hokkalar ve daha birçok başka şey yapılan Bonus[396] adlı ağacın ormanları da pek çok.

Kitabımızda yer almasına değer başkaca bir şey bulunmadığından yolumuza devam ederek size Cava adlı bir adayı anlatacağız.

CLXIV. Büyük Cava Adası'ndan Söz Eden Bölümdür

Çamba'dan hareket edip de güney ile güneydoğu arasında bir yönde bin beş yüz mil yol alınırsa Cava[397] dedikleri çok büyük bir adaya varılır. Burayı tanıyan deneyimli denizcilerin söylediğine göre, burası dünyanın en büyük adasıymış, çevresi üç bin milden uzunmuş. Ülkenin büyük bir kralına ait; halk putlara tapıyor ve hiç kimseye vergi, haraç ödemiyor. Çok zengin bir ada. Biberleri var, küçük Hindistan cevizleri var, nardları, galangaları, kubabaları,[398] karanfilleri var; dünyanın değerli baharat çeşitlerinin hepsinden var bunlarda. Adaya birçok gemi ve tacir geliyor. Adamların buradan geliri çok, kârı büyük. İnsan bu adanın zenginliğini saymakla da anlatmakla da tüketemez. Dediğim gibi, Büyük Kağan burayı hiçbir zaman alamamış. Arada çok uzak bir yol olduğundan ve o denizde gemi yolculuğunun tehlikelerinden ötürü. Bu adadan Sayton ve Manci'nin tacirleri daha önce de büyük kazançlar elde etmişler, bugün de bu kazançları sürüyor.

Bu adayı artık size anlattığıma göre, daha fazla bir şey söylemeyeceğim ve yolculuğun devamından söz edeceğim.

---

[396] Abanoz ağacı. Farsça *abanuz* sözcüğünden bozma olabilir.

[397] Gerçekten bugünkü Cava, fakat bu konuda kulaktan edindiği bilgiyi aktarması ve adanın doğu kesimlerinin o dönemin Arap gemicileri tarafından henüz bilinmiyor olması, Marco Polo'nun orantısız boyutlar vermesine yol açıyor: Moğolların buraya 1292-93'te düzenlediği sefer başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

[398] Farsçadan gelen nard, koku verme amacıyla kullanılan ve kediotunu andırır bir otun; Arapçadan gelen kubaba ise biber ağacına benzer ve tıpta kullanılır bir ağaççığın adıdır; galanga için bkz. dipnot 370.

CLXV. Sondur ve Kondur Adalarından Söz Eden Bölümdür

O Cava[399] Adası'ndan denize açılır, güney ve batı arasında bir yönde yedi yüz mil gidilirse biri büyük, biri küçük iki adaya varılır. Birinin adı Sondur, ötekine Kondur[400] diyorlar. Bunlar ıssız ada; bu nedenle daha fazla bir şey anlatacak değiliz.

Bu iki adadan ayrılıp Siroko yönünde aşağı yukarı beş yüz mil gidiliyor, ana kara üzerinde Lokak[401] diye bir eyalete varılıyor. Çok büyük ve zengin bir eyalet. Büyük bir kralları var; putlara tapıyorlar; dilleri ayrı bir dil. Kendi krallarından başka bir kimseye ne vergi ne haraç ödüyorlar. Öylesine uzak bir yerdeler ki kimse gidip onlara bir kötülük edemez. Gidebilseydi, Büyük Kağan bunları kısa zamanda kendi egemenliği altına alırdı. Çünkü pek çok kez, buralıları dize getirmenin yollarını ararken sıkıntılara düşmüş, kendisiyle birlikte başkalarını da üzmüştür ama hiçbir zaman bir şey yapamamıştır. Bu eyalette brezil[402] pek çok. Misk ve abanoz da çok. Altınları, görmedikçe inanılmayacak denli pek bol. Filleri, küçük ve büyük av hayvanları yeter miktarda. Bütün öteki eyaletlerde para yerine kullanıldığını size anlattığım porselenler bu krallıktan geliyor.

Yabanıl bir yöre olduğu ve buraya az kimsenin gittiği dışında, sözü edilmeye değer başka hiçbir şey yok. Kral'ın kendisi de kimsenin gelmesini, hazinesinin ve kendisinin durumunu öğrenmesini istemiyor.

Şu halde buradan ayrılıyoruz. Size şimdi başka şeyden söz edeceğiz.

---

[399] Burada Cava yerine Çamba konulursa yön doğru olarak saptanabilir.

[400] Söz konusu olan, Mekong deltası karşısındaki Pulo Condor ya da Con Son Adaları.

[401] Marco Polo'nun bindiği gemi, Vietnam'ın en güney noktasını döndükten sonra rotasını Malezya Yarımadası'na çevirir, bugünkü Tayland'ın en güneyinde bulunan noktaya varır. Burası Pattani Irmağı'nın bölgesidir ve Lengkasuka Krallığı'nın bu bölgede olması gerekir.

[402] Boya işlerinde kullanılan kırmızı bir kereste [Brezilya ülkesine adı, bu kereste çeşidinden ötürü verilmiştir -çn].

CLXVI. Pentan Adası'ndan Söz Eden Bölümdür

Lokak'tan hareketle beş yüz mil güneye gidildi mi çok dağlık bir adaya varılır; adı Pentan'dır[403] ve pek yabanıl bir yerdir. Tüm keresteleri, pek işe yarayan, yüksek değerde ve rayihalı ağaçlardan elde edilir. Kâfuru çok bulunur. Buradan pek uzak olmayan iki ada daha vardır. Fakat bunlar hakkında söyleyecek bir şey bulunmadığından, buradan ayrılacağız.

Bu iki ada arasında, gemimiz yaklaşık altmış mil yol alacak. Bu altmış mil boyunca birçok yerde derinlik ancak dört adım; bu nedenle buradan geçen gemiler, su kesimleri tam da dört adım olduğundan, dümen kolunu yükseltmek zorunda. Bu altmış milden sonra bir de otuz mil kadar daha güneydoğu yönünde gidilirse bir adaya rastlanır. Burası bir krallıktır, başkenti de Malayur[404] kentidir. Adanın kendisine Pentan diyorlar. Kendi kralları var, dilleri ayrı bir dil. Kent çok büyük ve görkemli. Her türlü malın, ticareti büyük çapta; en önemlisi de baharatın, çünkü baharatları bol. Sözünü etmeye değer başkaca bir şey yoktur; bu nedenle buradan ayrılıp yolculuğumuzu sürdüreceğiz ve size, işittiğiniz gibi, Küçük Cava Adası'ndan söz edeceğim.

CLXVII. Küçük Cava Adası'ndan Söz Eden Bölümdür

Pentan Adası'ndan yola çıkıp da yüz mil kadar Siroko yönünde gidildiğinde Küçük Cava Adası'na[405] varılır. Fakat bilin ki çevresi iki

---

[403] Söz konusu yer, Malezya Yarımadası'nın güney ucu ile karşı karşıya bulunan Bintan'dır. Bintan'ın batısında Batam Adası vardır ve bu adalarla ana kara arası, Marco Polo'nun geçtiği altmış millik yolu, Singapur Boğazı'nı oluşturur.

[404] Burada da herhalde bir sapma olsa gerek. Marco Polo, Singapur Boğazı'nı geçtikten sonra kuzeydoğu yönüne çıkmadan önce, bizleri Sumatra'nın güneydoğusundaki Djambi bölgesine götürüyor. Ancak yazar, herhalde, bu bölgedeki Malayu Krallığı'nın Sumatra'da olduğunu bilmiyor. Zaten bir sonraki bölümde o adanın krallıkları arasında adı geçmeyecektir. Malezya Yarımadası'nın uzantısında yer alan adaların hepsinin tek bir ada oluşturduğunu sanıyor ve onu o krallığın bulunduğu Bintan ile karıştırıyor. Malayu, o dönemde Cava krallarına bağlı Müslüman bir krallıktı.

[405] Yani Sumatra.

bin milden fazla olduğuna göre, öyle pek küçük bir yer değildir. İşte bu adanın tüm gerçeğini size anlatacağız.

Bu adada sekiz krallık bulunduğunu söylemekle başlayalım. Ben, Marco Polo, bunlardan şu altı tanesine gittim: Ferlek, Basman, Sumatra, Dagroian, Lambri ve Fansur; fakat geri kalanları görmedim. Sekiz tane krallık olduğu gibi, sekiz de taçlı kral var. Bu adada herkes putlara tapıyor ve kendilerine özgü bir dilleri var. Yani her krallığın dili ötekilerinkinden ayrı. Bu adanın zenginliği pek büyük, bütün pahalı baharat çeşitlerinden var, sarısabır ağacı, nard, brezil ve abanoz keresteleri ve yolun uzunluğu, tehlikeli güçlükleri nedeniyle bizim ülkeye hiç gelmeyen daha birçok çeşit mal var. Manci ve Katay yörelerinden getiriliyor.

Şimdi size bu insanların davranışlarını birbiri arkası sıra anlatacağım. Önce, herkese çok şaşırtıcı gelecek olan şunu söyleyeyim: Bu ada o kerte güneyde ki Kuzey Yıldızı burada hiç görünmez. Şimdi insanlara dönelim ve anlatmamıza Ferlek[406] Krallığı'ndan başlayalım.

Bu ülkede herkes, eskiden putlara taparmış, fakat gemileriyle gelen Müslüman tacirler yüzünden, hepsi Muhammed'in o kötü yoluna sapmışlar. Fakat söz konusu olan, sadece kentlerde oturanlar; dağlarda yaşayanların dini yok, hayvan gibiler.

Çünkü doğru söylüyorum, nasıl öldüğüne hiç bakmadan insan eti yiyorlar, iyi olsun kötü olsun her çeşit eti yiyorlar. Çeşitli şeylere tapıyorlar; sabahleyin kalktılar mı gördükleri ilk nesneye tapıyorlar, gün boyu da tanrı diye onu belliyorlar. İşte size Ferlek Krallığı'nı anlattım; şimdi Basman[407] Krallığı'nı anlatacağım.

Ferlek ülkesinden hareket edince, oranın çıkışında bulunan Basman ülkesine varılır. Bu Basman, kendi başına bir krallık. Ayrı bir dili var; fakat halkın hayvan yasalarından başka hiçbir yasası yok.

---

[406] Malezya dilindeki Perlak'tan gelme bu ad, Ada'nın kuzeybatısında bulunan ve Malezya Yarımadası'na bakan bugünkü Atjeh eyaleti içindeki Peureulak kenti ve yöresini karşılıyor. Orası, o dönemde bir Müslüman krallığıydı. Marco Polo, dönüş yolculuğunda, herhalde, Peureulak Adası'na çıkmış ve o adadan kuzeybatı uçta, Atjeh'te ayrılmış olmalı; bu yolculukta gerçekten gittiği krallıklar herhalde bu yol üzerindeydi.

[407] Burada Pasei Krallığı söz konusu. Daha sonra bugünkü Lhokseumawe kenti ve onun art ülkesi çevresinde, Pasei Irmağı Vadisi ve aynı adı taşıyan dağlarda kurulmuş Sumatra Krallığı ile karıştırılmıştır.

Büyük Kağan'ın hükümranlığını kabul ediyoruz, diyorlar, ama ona da ne vergi ne haraç ödüyorlar; çünkü öylesine uzaktalar ki Büyük Kağan'ın adamları oraya kadar gidemez. Hatta Ada halkı onun hizmetinde olduğunu iddia ediyor; sadece bazen, oralardan geçenler aracılığıyla, ona fil, gergedan gibi, özellikle de bir tür kara çakırdoğan gibi acayip şeyler armağan ediyorlar. Pek çok yabanıl fil, epeyce de büyüklükte filden pek aşağı kalmayan gergedan var burada. Gergedanları manda gibi tüylü, ayakları fil ayağı gibi, alnının orta yerine çok iri ve kara bir boynuzu var. Fakat insanlara da hayvanlara da o boynuzla bir zarar vermiyor da o işi dili ve dizleriyle yapıyor, çünkü dilinin üzerinde çok uzun ve sivri dikenleri var. Birine yıkım vermek istediği zaman, yere devirip dizleriyle eziyor, sonra diliyle acılar çektiriyor. Başı, yaban domuzu başı gibi, hep yere doğru eğik. Göllerle ormanlar arasında çamura yatmayı seviyor. Görünüşü pek çirkin ve iğrendirici bir hayvan.[408] Hiç de bizim buralarda dediğimiz, iddia ettiğimiz gibi kendini boynundan yakalatmıyor çocuklara. Sandığımızın tam tersi. Maymunlar da hem çok hem biçimleri çeşit çeşit burada. Karga gibi simsiyah çakırdoğanları var; pek iri hayvanlar ve ava çok iyi alıştırılıyor bunlar.

Şunu da söyleyeyim ki Hint'ten ufak adamlar getirenler var, diyorlarsa da bu, büyük yalan; bunların insan olduğunu söylerlerse büyük aldatmaca olur. Bunların insan olduğunu söyleyenlerin bir tane bile canlısını gördüğüne inanmam, çünkü gelenler ölü. Ayrıca da insan değiller, çünkü bu adada elle yapılıyor bunlar. Anlatayım. Gerçek şu ki bu adada vücudu pek ufak, çehresi insan çehresi gibi bir çeşit maymun var. İnsanlar bunları alıp kaynar suda haşladıktan sonra kıllarını özel bir macunla yok ederek çırılçıplak duruma getiriyorlar. Sadece sakal yerine çenedeki uzun kılları, bir de göğüstekileri bırakıp derilerini insan derisine benzetmek için boyuyorlar. Sonra kurutuyor, biçimlerini düzeltiyorlar; çürümeyi de safran, kâfur ve daha başka şeylerle sağlayıp bunların daha önce birer insan olduğuna inandırıyorlar. Büyük aldatmaca. Çünkü işler duyduğunuz gibi yapılıyor. Ne Hint'te ne de gittiğim o daha yabanıl yerlerde bunlar kadar ufak adam görülmemiştir; herhangi bir yerde olduğunu da işitmedim.

[408] Gerçekten kıllı olan Sumatra gergedanından söz ediliyor.

Artık bu Basman Krallığı'nı anlatmayı bırakacağım, sözünü etmeye değer başka bir şey yok. Bu konuyu bırakıp, Sumatra adında başka bir krallığa geçiyoruz.

CLXVIII. Sumatra Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür

Aynı adada Basman Krallığı'ndan sonra üçüncü olarak Sumatra[409] Krallığı'na varılır. Hava koşulları yolculuğu sürdürmeye elvermediğinden ben, Marco Polo, arkadaşlarımla birlikte beş ay süreyle orada kaldım. Bir kez daha söyleyeyim ki halk arasında Demirkazık denilen Kuzey Kutbu yıldızı oradan görülmez. Halkın "Araba" dediği Büyük Ayı'nın yıldızları da hiç mi hiç fark edilmez. Halk putlara tapar; zengin ve gözüpek bir kralları vardır. Bunlar da Büyük Kağan'ca tanındıklarını söylerler. Burada beş ay kaldık. Bizimle birlikte olan yaklaşık iki bin kişiyle gemileri karaya çektik. Kalas ve kütüklerden beş kale kurduk; tahta kullandık, çünkü burada yapı kerestesi bolluğu var. O beş ayın çoğunu adamlarımızla birlikte o kalelerde geçirdik. Çevremize Ada'nın içine bakar yönden uçları kıyıya kadar gelen derin hendekler kazdırdım. Hayvanlardan ve hayvanlar gibi insan eti yiyen kötü adamlardan korktuğumuz için yaptım bunu. Ancak, ada halkı bizimle yiyecek ve başka şeyler alışverişine alıştılar, böylece karşılıklı güven yerleşti.

Burada dünyanın en güzel balıkları var, hem de bol çıkıyor. Buğdayları yok, ama pirinçle geçiniyorlar. Size anlatacağım içki dışında, şarapları yok. Bir çeşit ağaçları var, şarap yapmak istediklerinde, ondan saplar kesip kesik dallardan bir sıvı akıtıyorlar, işte o sıvı, şarap; kesik yere büyük bir testi ya da küp bağlıyorlar; bir gün bir gece sonra o kap içimi pek hoş bir şarapla doluyor. Şifalı bir içki, vücuttaki şişlere, öksürüğe ve kara öde[410] iyi geliyor. O ağaçlar bodur hurma ağacına benziyor ve genellikle dört tane dalı oluyor bunların; dalların birini yılın belirli bir gününde kesiyorlar. Size dediğim gibi, size dediğim kadar şarapları oluyor; çok da iyi bir şarap. Bir şey

[409] Ada'ya adını verecek olan Samudra Krallığı. Toprakları Pasei Krallığı'nınkilerle karışmaktadır.

[410] Kara öd. Fr. la melancolie ya da la bile noire. İlk Çağ tıbbına göre insan vücudunu oluşturan dört salgıdan, fazlalığının üzüntüye, içe kapanmaya yol açtığına inanılan bir tanesi -çn.

daha söyleyeyim. Testileri boşalttıktan sonra yeniden dolsun diye koyuyorlar. Bu, birkaç gün böyle sürüyor. Dallar artık sıvı akıtmaz olunca, akarsulara açılan küçük kanallardan su alıp ağacın dibine döküyorlar; çok geçmeden dallar yeniden şarap veriyor. Hem beyaz hem kırmızı şarap. Çünkü ağaçların bazısı kendiliğinden beyaz, bazısı da kırmızı veriyor. Çok iri, insan başı kadar iri Hindistan cevizleri var: Taze yenmeye uygun; fakat taze cevizin etinin ortası şarabın ya da şurubunkine benzer bir tadı olan bir sıvıyla dolu. Bu adamlar bundan başka bir şey içmiyorlar. Hangi et olursa iyisi kötüsü her türlüsünü, yabanıl ve pis hayvanların etini de yiyorlar.

Bu ülke hakkında epeyce şey anlattık; artık orayı bırakıp size Dagroian'ı[411] anlatacağız.

CLXIX. Dagroian Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür

Dagroian kendi başına bir krallık. Bunların da kendilerine özgü bir dilleri var. Bunlar da aynı adadan, ama kralları ayrı. İnsanlar pek yaban; Büyük Kağan'ca tanındıklarını söylüyorlar. Putlara tapıyorlar. Her şeyden önce size pek kötü bir âdetlerini anlatacağım.

İçlerinden biri, erkek olsun kadın olsun, hasta düştü mü yakınlarını çağırıyorlar; o yakınlar da ermişleri ya da büyücüleri getirtiyor ve bunları hastanın iyileşip iyileşmeyeceğini, o hastalıktan ölüp ölmeyeceğini araştırmakla görevlendiriyorlar. Gerçekten de o büyücüler; büyüleri, şeytan işi becerileri, putları ile hastanın ölüp ölmeyeceğini öğreniyorlar. Yalnız, şeytan işi dedik diye, onlar da açıkça bunda şeytanlık bulunduğunu kabul ediyorlar sanmayın. Onların dediğine göre tanrıların acımasıyla ve kendi becerilerinin yardımıyla oluyormuş bu iş. Hastanın iyileşeceğini söylerlerse artık iyileşmiştir diyecekleri ana kadar hasta tedavi ediliyor. Hiç devası olmadığını, her ne olursa olsun öleceğini söylerlerse o zaman hasta yakınları özellikle insanları yani büyücülerce ölüm fermanı verilmiş kişileri

[411] Anlatma sırası içinde bir ayraç olabilir, çünkü bu krallığın sırası açıkça ötekilerden sonra belirtilmemektedir. Adın ne olduğu açıkça anlaşılamadı. Fakat halkın cenaze adetlerine bakılırsa; söz Konusu olan Batak kavmi olmalı. Bunlar, Sumatra'nın kuzeyindeki dağlarda, fakat daha önce anlatılan yörelerin çok daha güneyinde, Toba Gölü dolaylarında oturmaktaydılar.

öldürme göreviyle yükümlü olup bundan ötürü ücret alan kişileri getirtiyorlar ve bu adamlara şöyle söylüyorlar:

- Bu hasta ölüme mahkûm; yapılması gerekeni yapınız.

Hastaları çok kolayca, yumuşak biçimde göndermenin yollarını bilen bu adamlardan bir ikisi geliyor, az sonra ölecek olan hastayı alıyor, ağzına bir şey koyuyor, o şey de anında adamın soluğunu kesiyor. Hasta ölünce pişiriyorlar, tüm yakınları toplanıyor, bir eğlenti düzenleyip adamı tümüyle yiyorlar. Yineleyeyim, yiyorlar, kemiklerdeki iliğe kadar emiyorlar. Ne sıvı ne yağ, bir şey bırakmamacasına. Böyle yapmaları, bozulup çürüyecek bir şey kalmasını istememelerinden, çünkü dediklerine göre, kemiklerin üzerinde bir şey kalırsa kurtlanırmış, kurtlar yiyecek bulamayıp ölürmüş, o kurtların ölümünün acısını ölen insanın ruhu çeker, o yüzden büyük cezalara çarptırılırmış, kendi maddesinden çıkmış onca canın mahvolup gitmesi ona günah yazılırmış. İşte bu nedenle her şeyi yiyorlar. Her şeyi yiyip bitirdiler mi kemikleri alıp güzel bir tahta kutuya koyuyorlar, onu da götürüp dağdaki büyük mağaralarda bir kayaya asıyorlar. Öyle bir yere ki ne insan ne hayvan erişebilir; herhangi bir kötülüğün gelemeyeceği bir yere.

Bir de şu var. Kendi ülkelerinden olmayan kimseleri esir alırlarsa adamlar da kurtarmalık ödeyemezlerse onları da öldürüp hemen yiyorlar. Bunlar pek kötü pek çirkin âdetler.

Şimdi bu ülkeyi anlattığımıza göre, artık komşuya, Lambri'ye geçeceğiz.[412]

CLXX. Lambri Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür

Lambri; bir kralı, kendine özgü bir dili olan ve Büyük Kağan'ca tanındığını iddia eden bir ülke. Halk putlara tapıyor. Bol brezil kerestesi çıkarıyorlar. Kâfur, karanfil ve öteki değerli baharattan da çok var. Brezil elde etmek için tohum ekiyorlar, küçük bir değnek kadar oldu mu o topraktan söküp başka yere dikiyorlar. Sonra, üç yıl büyümeye bırakıyorlar; üç yılın sonunda tüm kökleriyle söküyor, birkaç kez daha yeniden dikiyorlar.

[412] Bu krallık, Atjeh kenti yöresinde, adanın kuzeybatı ucunda olsa gerek.

Gerçek şu ki biz bunun tohumundan Venedik'e getirip ektik toprağa ama hiçbir şey vermedi; bence soğuktan böyle olmuştur.

Çok şaşacağınız bir şey anlatacağım. Bu ülke insanları arasında, bir palmadan uzun ve çıplak yani kılsız bir kuyruğu olanlar var. Böyle olanlar çoğunlukta. Kentlerde değil, uzaklarda, dağlarda oturuyorlar. Kuyrukları köpek kuyruğu kalınlığında. Çok gergedanları, pek acayip hayvanları var. İrili ufaklı av hayvanları var ve kuşları bol.

Artık Lambri'yi anlattık, burayı bırakıp size Fansur'u[413] anlatacağız.

CLXXI. Fansur Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür

Fansur, kendi başına bir krallık; kralları var, puta tapıyorlar ve Büyük Kağan'ca tanındıklarını iddia ediyorlar. Yukarıda size sözünü ettiğimiz Cava Adası'nda bulunuyor. Dünyanın en iyi kâfuru bu ülkede elde ediliyor. Fansuri kâfuru diyorlar. Ötekinden çok daha pahalı. Tartı fiyatı altınla başa baş gidiyor. Ne buğdayları, ne başka tahılları var. Fakat pirinç yiyip süt içiyorlar. Daha önce anlattıklarım gibi, ağaç şarapları var. Pek şaşılası bir şey anlatacağım. Bu ülkede ağaçlardan un elde ediliyor, bakın nasıl. Çok kalın gövdeli ve yüksek bir çeşit ağaçları var. Bu ağaçların içi un dolu, kabukları da pek ince; odunları çepeçevre belki üç parmak kalınlığında. O odunun içindeki tüm fidan özü tahta talaşına benzer bir un. Bu ağaçlar öylesine kalın ki bir tanesinin gövdesini ancak iki erkek kucaklayabilir. İşte ağaçların içindeki o unu alıp su dolu teknelere bastırıyor, bir sopayla karıştırıyorlar. Suyun yüzüne çıkan topakları ve kabuk gibi parçaları atıyorlar; un dipte yığın halinde kalıyor. Bundan sonra su döküp hamur yapıyorlar; o hamurdan çeşitli yiyecekler yapılıyor. Tadı pek güzel şeyler. Böyle diyorum, çünkü ben, Marco Polo, bütün bunları gördüm; o hamurdan yedim, bizzat yaşayıp öğrendiğimizi söylüyorum. Hatta o undan bir miktar da Venedik'e getirdim; onunla yap-

[413] Fansur'un yeri Barus kenti yöresinde, adanın güneybatı kıyısında saptanmıştır. Şu halde, yazar burada da bir sapma yapmış oluyor; bu, anlattığı krallıkların tümünü görüp tanıdığı yolundaki beyanını yalanlamaktadır. Meğerki Toba Gölü'nün (Dagroian) kuzeybatı kıyısından başlayıp Barus'a giden bir yol izlemiş, bunu ya dönüşteki beş aylık kalışı sırasında ya da daha önce Seylan'a gelişlerinden birinde yapmış olsun.

tığımız ekmeğin tadı da görünümü de çavdar ekmeğini andırıyor.

Bu ağacın odunu demir gibi ağır. Suya atsan demir gibi dibi boyluyor. Ayrıca bu odun, kamış gibi tepeden aşağıya dikine yarılabiliyor, çünkü unu alındı mı dediğimiz gibi, ağaç üç parmak kalınlığında kalıyor. Buralılar bu odundan kısa kargılar yapıyorlar. Uzun değil, çünkü uzun yapsalar kargıyı, öylesine ağır olur ki kimse taşıyamaz, taşıyamayınca da bir işe yaramaz. Kargıların bir ucunu sivriltip ateşte biraz yakıyorlar. Böyle hazırlanan kargılar, hangi zırh olursa olsun demir kargıdan daha iyi deliyor.

Şimdi size Ada'nın bu yanındaki altı krallığı anlattık. Öte yandaki iki krallığa gelince, onlar konusunda hiçbir şey anlatmayacağız; çünkü oralara hiç gitmedik. Bu nedenle, bunları bırakıp size iki küçük adadan söz edeceğiz. Biri pek ufak, adı Gauenis pola,[414] öteki Neküveran.

CLXXII. Neküveran Adası'ndan Söz Eden Bölümdür

Küçük Cava'dan ve Lambri Krallığı'ndan ayrılıp[415] kuzeye doğru elli mil kadar gidildiğinde iki adaya varılır. Anlatmak istediğim bu iki adadan birine Nekuveran,[416] ötekine Angaman derler. Bu adada ne kral ne efendi vardır. Yabanıl hayvan gibidirler. Erkek kadın, hepsi anadan doğma çıplak gezer, sırtlarına hiçbir şey geçirmezler. Utanmadan, köpekler gibi yol ortasında, nerede olursa olsun birleşirler. Kimsenin kimseye, ne babanın kızına, ne oğlun anasına saygısı yoktur. Her biri nasıl isterse, nasıl elinde gelirse öyle yapar. Yasaları olmayan insanlar bunlar ve putlara taparlar.

Şunu da söyleyeyim ki ormanları pek görkemli ve değeri yüksek ağaçlarla doludur. Kırmızı ve beyaz santal, bizde firavun cevizi denilen Hindistan cevizi, cennet elmaları,[417] karanfil ağacı, brezil, daha başka birçok değerli ağaç. Çok güzel bezleri ya da en az üç arşın boyunda rengârenk ipek peştamalları var. Bunları buraya uğrayan tacirlerden satın alıyor ve evlerinde, bizim inci gerdanlık, değerli taş

---

[414] Bugün We adını taşıyan adacık; Sumatra'nın kuzeybatı ucunun karşısına düşer.

[415] Marco Polo, kendi gerçek yolunu anlatmaya Ada'nın kuzeybatı ucundan sonra yeniden başlıyor.

[416] Sumatra'nın kuzeyindeki NicobarAdaları. Bugün Hindistan'a aittirler.

[417] Bodur elma ağacının kırmızı meyveleri -çn.

ya da altın, gümüş kapları asmamız gibi, enine uzatılmış direklere asıyorlar. Kullandıkları falan yok, ama gösteriş için yapıyorlar bunu; çünkü kimin evinde daha çok ve daha güzeli varsa o kişi daha soylu, daha saygın görülüyor.

Sözü edilmeye değer başkaca bir şey yok; bu nedenle yola çıkacak ve size öteki adayı, Angaman denileni anlatacağız.

CLXXIII. Angaman Adası'ndan Söz Eden Bölümdür

Yukarıda sözü edilen iki adadan ayrılıp batıya doğru yüz kırk fersahtan biraz fazla yol alınırsa Angaman[418] adında çok büyük ve zengin bir adaya varılır. Kralı yoktur. Halk putlara tapar ve yabanıl hayvanlar gibi yasasız, düzensiz yaşar. Evleri de yoktur, başka bir şeyleri de. Kitabımıza almanın uygun olacağı bir şey anlatayım. Bu adadaki insanların kafası it kafası, gözleri, dişleri it gözü, it dişi; hiç kuşkulanmamanız gerekir, çünkü kısaca söyleyeyim ki kafaları tıpkı kocaman bir çoban köpeğininki gibi. Epeyce çeşit malları var. Pek acımasız insanlar; yakalayabildikleri insanları, yeter ki kendilerinden olmasın, çiğ yerler. Her çeşit mal bulunur bunlarda. Beslenmeleri pirinçten, Hint darısından ve süttendir. Her çeşit murdar eti de yerler. Buralarda firavun cevizi, cennet elması ile bizimkilere benzemez birçok çeşit gerek yetiştirme gerek kendi biten meyve bulunur.

Bu adanın bulunduğu deniz, akıntısı öylesine güçlü ve o derecede derin bir denizdir ki gemiler buraya ne demir atabilirler ne burada yol alabilirler; çünkü akıntı onları bir daha çıkamayacakları bir körfeze sürükler. Çıkamayışlarının nedeni, öfkeli günlerinde bu denizin tüm toprağı kemirmesi, ağaçları kökleriyle birlikte yere devirip o körfeze sürüklemesidir. Yani bu körfeze ağaç dolup bir daha dışarı çıkmazlar, bu da insan aklını şaşırtan bir şeydir. Aynı biçimde, buraya giren gemiler ağaçlara öylesine takılır ki artık kıpırdayamaz, orada öylece kalır.

Evet, size bu garip halkı kitabımıza yaraştığı için anlattık.

Artık onlardan ayrılıp size başka şeylerden söz edecek, Seylan dedikleri bir adayı anlatacağız.

---

[418] Nicobar Adaları'nın kuzeyindeki Andaman Adaları. Anlattıklarına bakılırsa Marco Polo'nun Nicobar Adaları'ndan sonra Andamanlara uğramadan rotasını batıya çevirdiğini düşünmek akla yakın geliyor.

CLXXIV. Seylan Adası'ndan Söz Eden Bölümdür

Angaman Adası'ndan yola çıkarak bin mil kadar batıya ve biraz daha kısa bir yol boyunca garbîye yani güneybatıya doğru gidildiğinde Seylan Adası'na[419] varılır. Burası, büyüklük bakımından dünyanın en önde gelen adasıdır. Bakın, anlatayım. Aşağı yukarı iki bin dört yüz mil çevresi var. Bu denizlerde sefer eden gemicilere bakılırsa eskiden çok daha büyükmüş, üç bin altı yüz milmiş çevresi. Fakat poyraz öylesine esmiş, birçok kez öylesine güçlü gelmiş ki bu adanın büyük bir bölümü sular altında kalmış. İşte bundan ötürü eskisi kadar büyük değilmiş artık. Şunu da söyleyeyim ki Ada'nın poyraza bakan yanı çok alçak ve dümdüz. Açık denizden gemiyle gelirken üzerine ayak basmadan kara fark edilemiyor.

Şimdi size bu adanın nesi var nesi yok, tümünü anlatacağız. Bu ada insanlarının ayrı bir dili var. Sendernam[420] adında ayrı bir kralları var. Puta tapıyorlar ve hiç kimseye vergi, haraç ödemiyorlar. Erkek ve kadınlar, mahrem yerlerini bir parça kumaşla örtmeleri dışında, çırılçıplak dolaşıyorlar. Pirinçten başka tahılları yok; bir de susamları var, ondan yağ çıkarıyorlar. Süt, et ve pirinçle yaşıyorlar. Daha önce size anlattığım ağaç şarapları var. Brezil keresteleri bol ve dünyanın, en iyi cinsinden. Fakat bunları bırakıp size dünyanın en değerli şeyini anlatacağız.

Bu adada çok temiz, çok iyi yakut çıkarılıyor; dünyanın hiçbir yerinde bu kadar iyisi bulunmaz. Ayrıca, safir, topaz, ametist, grena ve daha birçok iyi taş çıkarılıyor. Hatta şunu da söyleyeyim ki bu ülkenin kralı dünyanın hiç görülmemiş ve görülmeyecek olan en güzel ve en iri yakutuna sahip bulunuyor. Nasıl olduğunu size anlatayım. Uzunluğu bir palma kadar var, kalınlığı ise insan kolu kalınlığında. İnsan gözünün göreceği en parlak şey. Üzerinde hiç toprak yok, ateş gibi kırmızı. Öylesine bir değere sahip ki parayla zor satın alınır. Gerçeği diyorum, Kubilay Han bunun varlığını öğrendiğinde, buranın kralına elçiler gönderdi ve yakutunu satın almak istediğini bil-

[419] Bugünkü Sri Lanka -çn.

[420] O dönemin Seylan Kralı'nın adı Parakkama-bâhou IV idi. Bu kişi 1291-1326 yılları arasında saltanat sürmüştür. Marco Polo'nun verdiği ad, bir unvan gösteriyor olabilir.

dirdi, razı gelirse bir kent değerine satın alacaktı. Fakat Seylan Kralı dünyada hiçbir şey karşılığında vermeyeceğini, çünkü o yakutun bir zaman babasının, atalarının malı olmuş olduğunu, kendisinin de hak gereği, oğullarına ve onların oğullarına bırakmak zorunda olduğunu, bu mücevheri hükümdarlığının büyük bir nişanesi kabul ettiğini bildirdi. Elçiler, bu yanıtla ve yakutsuz olarak efendilerinin yanına döndüler ve ben Marco Polo, o elçilerden biriydim. Sözünü ettiğim yakutu gözlerimle gördüm. Kral, kapalı elinde tutarken taş yumruğuna sığmıyordu. Kral, taşı gözlerine ve ağzına sürüyordu.

Bu adanın erkekleri silah adamı değil, cılız, değersiz kimseler. Askere gereksinimleri olduğunda ücretli olarak başka bir yöreden, en çok da Müslümanlardan getirtiyorlar.

Sözünü edecek hiçbir şey olmadığından, buradan ayrılıp yolumuzu sürdürecek ve size Maabar dedikleri bir yöreden söz edeceğiz.

CLXXV. Büyük Maabar Ülkesinden Söz Eden Bölümdür

Seylan Adası'ndan hareketle altmış mil kadar batıya gidildiğinde büyük Maabar[421] ülkesine varılır. Buraya Büyük Hint denilir ve Hindistan'ın en iyi kesimidir. Burası bir ada değil, ana karanın bir bölümü. Burada birbirinin öz kardeşi olan beş tane kral vardır. Her birini anlatacağım size. Bu topraklar dünyanın en gösterişli, en zengin yöresidir. Nedenini anlatayım.

Kardeşlerden, ülkenin bu ucunda saltanat sürenin adı Senderbandi Devar:[422] Kendisi, başkan ve en yaşlıları. Krallığında çok iri ve güzel inciler bulunuyor; zaten, unutmayın ki en çok sayıda inci ve değerli taş Maabar ile Seylan'dadır. Bu incilerin nasıl bulunup çıkarıldığını anlatayım size.

Bu denizde, adayla ana kara arasında bir körfez ya da haliç var. Bu körfezin hiçbir yerinde derinlik on, on iki adımı aşmıyor. Bazı yerlerde iki adımdan fazla değil. İşte inciyi bu körfezden çıkarıyorlar; bakın nasıl!? Birçok tacir bir ortaklık kurmuş, sırf bu iş için hazırlanmış bir gemiyi donatıyorlar. Her birinin gemide kendine ait

---

[421] Arapların Hindistan'ın güneydoğu kıyısına verdikleri ad. Bugün, Koromandel Kıyısı denilen kesim. Malabar adıyla karıştırılmamalı.

[422] Tarih kaynakları, bu yörede 1268-1308 yılları arasında krallık eden kişinin adını, Maravarman Koulaçekhara olarak verir.

bir kamarası, kamarada su dolu bir leğen ve başka gerekli şeyler var. İnci avcıları irili ufaklı sandalları bulunan gemilere çıkıyor; sandalların demir atabilmek için çapaları da var. Nisandan mayıs ortasına kadar bu körfezde Bettala[423] denilen bir yere gidiyorlar. Oradan denize açılıp güneye doğru hiç sapmadan altmış mil yol alıyorlar. Orada demirleyip sandallara biniyorlar ve anlatacağım gibi inci çıkarıyorlar. Birbirine benzeyen birçok gemi var, çünkü bu inci avı pek çok taciri ilgilendiriyor. Birçok ortaklık kurmuşlar. Bir gemiye ortak olan tüm tacirlerin gemiyi körfez boyu çekecek birçok sandalı bulunuyor. Pek çok da iyi yüzme bilen, inci çıkarmakta becerisi olan adam kiralıyorlar, yani bu adamlara tüm nisan ayı ve mayıstan da yarım ay için ya da av ne kadar sürecekse o kadar ücret ödüyorlar.

Bu körfezde denize inen avcıları öldürebilecek irilikte pek çok balık var. Fakat tacirler bu tehlikeye karşı şöyle önlem almışlar. Yanlarına Braaman[424] dedikleri birtakım büyücüler alıyorlar. Bu adamlar, şeytana özgü sihirleri ve becerileriyle o balıkları afallatıyor, baskı altına alıyorlar, öyle ki balık artık kimseye kötülük edemiyor. İnci avına gece değil de gündüz çıkıldığından, büyücüler de sihirlerini gündüz yapıyor, bir sonraki gece için büyüyü bozuyorlar. Çünkü tacirlerden izin almadan gizlice inip denizde inci çalacak kimselerin bulunmasından korkuluyor. Fakat hırsızlar bu durumda balıklardan korkuyor, inme yürekliliğini gösteremiyor. Ücretleri tacirler tarafından verilen Braamanlardan başka da öyle sihir bilen yok. Tacirler o adamların hakkını inci ve sedef olarak nasıl ödüyor, size onu da anlatacağım. Her şeyden önce çıkarılanın onda birini krala veriyorlar. Sonra, balıklara büyü yapana incilerin yirmide birini. Şunu da söyleyeyim ki bu Braamanlar uçar kaçar her türlü hayvanı da afsunlayabiliyorlar.

Size dediğim yere geldiklerinde, gemi demir alıyor. Tacirlerce tutulmuş ve sandallara binmiş durumdaki adamlar sandallarından çıkıp suya girip kimi dört adım, kimi beş adım olmak üzere, dibe iniyorlar; on iki adım derine inenler de var. Kalabildiklerince dipte kalıyorlar. Daha fazla dayanamayacak duruma gelince yüze çıkıyor, biraz dinlenip yeniden dibe dalıyorlar. Bu, gün boyu böyle gidiyor. Denizin dibinde deniz istiridyesi denilen kabuklulardan bulup ön-

[423] Seylan'ın batı kıyısında bugün Puttalam denilen yer.

[424] Arap kaynaklarının akıl dışı güçler yakıştırdığı Brahmanlardan başka bir şey değil.

ceden vücutlarına bağlanmış olan bir ağ torbaya koyuyor, sonra bunu yukarı getiriyorlar. İşte ufağı, büyüğü, her türlüsüyle, inci bu istiridyelerin içinde bulunuyor. Sonra gemide kabuklar açılarak su dolu o leğenlere konuluyor; çünkü inci o hayvanların etinin içinde. Suda dururken vücutları çürüyüp ayrışıyor, yumurta akına benzer bir durum alıp su yüzüne çıkıyorlar. İncilerse tertemiz olarak leğenin dibinde kalıyor.

İşte inci böyle çıkarılıyor ve öyle büyük miktarlarda ki insan sayamaz. Bu denizde bulunan inciler tüm dünyaya yayılıyor; dediğim gibi, bu ülkenin kralı bu işten bol vergi alıyor, büyük hazineler dolduruyor.

İnci avını anlattım ama mayısın ortası geldi mi bu av biter, artık o kabuklu hayvanlardan bulunmaz, yani içinde inci olanlar bulunmaz demek istiyorum. Fakat buradan uzakta, aşağı yukarı üç yüz mil ötede, inci avı eylüle, ekim ortasına kadar sürermiş.

Şunu da söyleyeyim ki bu Maabar ülkesinin tümünde yıl boyu çırılçıplak gezdiklerinden terziye, kumaş kesip dikmeye gerek yok. Çünkü tüm mevsimleri ılık geçiyor, yani ne soğukları var ne sıcakları. Bundan ötürü, erkekler de kadınlar da mahrem yerlerini bir parça kumaşla örtüp vücutlarının geri kalanı çıplak olarak dolaşıyorlar. Kral da ötekiler gibi çıplak geziyor, yalnız o daha başka şeyler kuşanıyor. Anlatayım.

Kral, edep yerini örttüğü ötekilerinkinden daha güzel bir kumaş parçası bir yana bırakılırsa çırılçıplak, ama boynunda enli bir altın gerdanlık var, incilerle, yakut, safir, zümrüt gibi değerli taşlarla süslü bir şey. Öyle ki o gerdanlık çok büyük bir hazine. Ayrıca, Kral'ın boynunda bir adım kadar göğsüne sarkan katıksız ipekten bir urgan bağlı; bu urganın üzerinde yüz dört parça en irisinden, en güzelinden inci ve yüksek değerde yakut dizili. Neden bu urganda yüz dört tane değerli taş olduğunu söyleyeyim. Bu yüz dört taşı, her gün, sabah akşam, putlarına saygısını sunmak için yüz dört dua etmesi gerektiği için taşıyormuş. İnanışları, adetleri böyle gerektirirmiş; ataları da aynı şeyi yapmış ve öteki krallar ona ne yapması gerektiğini öğretmişler. İşte bu nedenle Kral boynunda yüz dört taş taşıyor. Her gün ettikleri dualara gelince, *"Pavka, pavka pakavka"*[425] diyorlar. Bunu yüz dört kez söylüyorlar da başka bir şey demiyorlar.

[425] Bu sözcüklerin ne olduğu belirlenememiştir.

Bu kral, bir de kolunun üç yerinde, son derecede pahalı taşlar ve yüksek değerde çok iri incilerle süslü bilezikler takıyor. Bacaklarında da üç ayrı yerde halhal taşıyor; halhallar da altından ve değerli inci ve taşlarla bezenmiş. İnsan görünce hayran kalıyor. Kral ayrıca, el ve ayak parmaklarının tümüne de yüzük takıyor ve yüzüklerin hepsi güzel inciler ve taşlarla süslü. Kral'ın üzerindeki bu servetin ne kadar ettiğini ne anlatabilen çıkmış ne de hesaplayabilen. Bu taşlar zengin bir kentten çok daha değerliymiş. Ancak, o inciler ve değerli taşlar kendi ülkesinde çıktığına göre, size anlattığım kadar şeye sahip olmasında şaşılacak bir taraf yok.

Bir şey daha söyleyeyim size. Hiç kimse ülkeden dışarı iri ve değerli bir taş ya da ağırlığı yarım saggioyu geçen bir inci çıkaramaz; bir yerde bulup da gizlice çıkarırsa o başka. Kral böyle davranıyor, çünkü hepsi kendisine ait olsun istiyor. Yılda birkaç kez, tüm ülkede tellallar çığırtıp kimin elinde güzel inci, iyi taş varsa saraya götürmesi gerektiğini, karşılığında kendisine teslim ettiği malın değerinin iki katı verileceğini ilan ediyor. Krallığın âdeti böyle iyi taşların değerinin iki katını vermekmiş. Tacirler ve tüm öteki kişiler, ellerine bu iyi taşlardan geçince, kendilerine iyi para verileceği için can u gönülden saraya götürüyorlar. İşte Kral'ın onca zenginliğe, onca değerli taşa sahip olmasının nedeni bu.

Size bunları anlattım ya, şimdi başka şaşılacak şeyler anlatacağım.

Bu kralın gerçekten de beş yüz karısı var; nikâhlı karısı demek istiyorum. Çünkü güzel bir hanım ya da genç kız görür görmez kendisinin olsun istiyor ve onu karısı olarak alıyor. Bu ülkede de çok güzel kadınlar var. Üstelik yüzlerine, vücutlarına özen gösterip süsleniyorlar. Bakın, bir gün Kral, kardeşinin yanında çok güzel bir kadın görüyor, kardeşinin karısıymış. Zorla kadını çekip alıyor, kendisinin oluyor kadın. Bilge bir kişi olarak atak davranışlardan sakınan kardeşi bundan acı duymuş ama patırtı çıkarmamış. Nedeni şu: Birçok kez karısını elinden aldı diye ağabeyine karşı savaş açmaya kalktıysa da anneleri memelerini gösterip *"Savaşırsanız, sizleri emzirmiş olan şu göğüslerimi keserim!"* demiş. Akan sular böyle duruluyormuş.

Bu kral konusunda yine şaşırtıcı bir şey daha söyleyeyim. Kral'ın atlıları, beyleri var; bunlara kralın sadık adamları deniliyor. Kendi dediklerine göre, bu dünyada da ahrette de Kral'a bağlıymışlar.

Pek şaşılacak bir şey. Bu sadık adamlar sarayda hükümdara hizmet ediyorlar ve onunla birlikte at biniyorlar; onun çevresinde büyük önemleri var; sarayda yetkeleri büyük. Kral nereye giderse beyler de oraya gidiyorlar. Kral ölüp de cesedi büyük bir ateşle yakılırken bu beylerin hepsi kendilerini ateşe atıp ahrette ona arkadaşlık etmek üzere onunla birlikte yanıyor. Çünkü bu dünyada arkadaşı olduklarına göre, ahrette de öyle olmaları, ona orada da hizmet etmeleri gerekirmiş.

Bu ülkede şöyle bir âdet hüküm sürüyor: Kral ölüp de arkasında büyük bir hazine bıraktığında, oğulları her ne pahasına olursa olsun o hazineye dokunmuyor, onu hiç eksiltmeden koruyor. Şöyle diyorlar:

- *Babamın tüm krallığına sahibim, tüm adamlarına da şu halde babam nasıl bunlarla yetindiyse ben de öyle yapabilirim.* Böylelikle, bu ülkenin kralları hazinelerine hiç dokunmuyor, hazineyi birbirlerine geçiriyorlar ve her biri bunu daha da artırıyor. Buranın böylesine zengin olmasının nedeni bu işte.

Burada hiç at yetişmiyor, bundan ötürü de her yıl gelirlerinin tümü ya da hiç değilse büyük bir bölümü at satın alımına gidiyor. Nasıl olduğunu anlatayım. Hürmüz, Kiski, Dufar, Şier ve Aden tacirleri -o diyarların savaşta ya da başka işte kullanılacak çok atı vardır- atları satın alıp gemilere yüklüyorlar ve bu kralla dördü de birer kral olan erkek kardeşlerine getiriyorlar. Bunları iyi fiyata, her biri beş yüz altın saggiodan satıyorlar ki yüz gümüş marktan fazla eder. Bir de bura kralının her yıl iki bin veya daha fazla at aldığını, kardeşlerinin de bir o kadar aldıklarını söylemeliyim. Ne var ki yıl sonunda bunlardan ellerinde yüzer taneden az kalıyor. Dediklerine göre, nalbantları yokmuş da ondan, hayvanlar bakımsızlıktan ölüyormuş. Ama bana sorarsanız, bu yörenin havası ata yaramıyor. Burada doğmadıkları için, burada yaşayamıyorlar. Bu atları getirip satan tacirler nalbant getirmedikleri gibi, gelmesini de engelliyorlar; kralın atları tez ölsün de istediklerince yenilerini satsınlar diye. Bundan da her yıl büyük servet kazanıyorlar. At ticareti öylesine büyük ki akıllara durgunluk veriyor.

Bu ülkedeki başka bir âdeti de anlatacağım. Bir adam, cezası ölüm olan bir suç işledi, kral da öldürülmesine karar verdiyse idam edilecek kişi, filanca putun aşkına ve onuruna kendini öldürmek

istediğini söylüyor. Kral *kabul ettim*, diyor. Bunun üzerine kendini öldürecek kişinin yakınları ve sevenleri adamı bir arabaya koyup eline de on iki tane bıçak veriyorlar. Arabayı tüm kentte dolaştırıp şöyle bağırıyorlar:

- Bu yürekli kişi, filan putun aşkına kendini öldürecek!

Öyle, dediğim gibi tüm kent dolaşılıyor. İnfaz yerine gelindiğinde, ölecek olan adam bir bıçak alıp bağırıyor:

- Filan putun aşkına kendimi öldürüyorum!

Bu sözleri söyledikten sonra, bıçağı koluna saplıyor, sonra, başka bir bıçak alıp öteki kolunu yaralıyor, bir üçüncüsünü karnına indiriyor. Kendini öldürme derecesinde yaralıyor. Bıçakların hepsi battıktan sonra birini, fıçı kemeri yontarken yaptıkları gibi, iki eliyle kavrayıp ensesine dayıyor ve sertçe aşağı çekip kendi boynunu kesiyor. Bıçak çok keskin olduğundan anında ölüyor. Adam ölünce yakınları cesedi alıp büyük bir ateşin üzerine koyuyor ve bizimki pek talihliymiş, diye şenlik, eğlence içinde yakıyorlar.

Bir başka adetleri daha: Ölen bir erkek yakılırken karısı kendini doğrudan doğruya ateşe atıp efendisinin aşkına kendini yakıyor; ahirete birlikte gitmek istiyormuş. Böyle yapan hanımlar halk tarafından övülüyor. Gerçeği söylüyorum, hepsi değil, fakat birçok hanım bu dediğimi yapıyor; efendisi ile birlikte ölmekten korkanlar ise pek ayıplanıyor.

Dediğim gibi bu ülkelerin insanları putlara tapıyorlar; çoğu sığıra tapıyor; sığırların çok iyi bir şey olduğunu söylüyorlar, tahılı veren toprağı onlar sürermiş. Bundan ötürü, ne pahasına olursa olsun etini yemiyorlar, dünyanın altını verilse o hayvanı öldürmüyorlar. Fakat şunu da söyleyeyim ki *gavi*[426] dedikleri bir çeşit adamlar var, onlar pekâlâ sığır eti yiyorlar. Ne var ki hayvanı öldürmeyi göze alamıyor, ancak kendiliğinden ölürse ya da bir kazaya kurban giderse o zaman gavi denilen bu adamlar sığırı yiyor. Bir de sığırın tersiyle ovunmaları var. Kendilerini ve evlerinin içini, sığırın kutsallığı yoluyla korunacaklarını düşünüp onunla ovuyorlar.

Başka bir adetlerini anlatayım. Kral, beyleri, öteki kişiler, doğrudan yere, toprağa oturuyorlar. Neden böyle yaptıkları, niçin edebiyle oturmadıkları sorulduğunda, toprak üzerine oturmanın da

[426] Söz konusu kastın ne olduğu belirlenemedi; Sanskrit dilinde gav kökü inek sözcüğünü karşılar.

yeterince edepli bir şey olduğu yanıtını veriyorlar. *Çünkü* diyorlar, *topraktan yapılmışız ve bir gün toprağa döneceğiz; şu halde toprak ne kadar onurlandırılsa yeridir, hiç kimse toprağı hor görmemelidir.*

Şunu da söyleyeyim ki o *gavi* denilen adamlar, yani sığır leşi yiyenler, havarilerden Aziz Thomas[427] Efendimizi öldürenlerin soyundan geliyorlarmış. Bir şey daha: Gavi adı verilen bu ırktan hiç kimse Aziz Thomas Efendimizin bu Maabar topraklarında, küçük bir kentte yattığı yere giremezmiş. Bilin ki on erkek bir Gavi'yi azizin yattığı yerde tutamaz, yirmi hatta daha fazla erkek bir Gavi'yi oraya sokamazmış, çünkü o yer, mübarek naaşın yüzü suyu hürmetine bunları reddeder, atarmış.

Bu ülkeye pirinçten başka tahıl gelmez. Hoş bir şey daha anlatayım. İki savaş atının çiftleşmesinden, ayakları çarpık, bir işe yaramayan, sırtına binilemeyen ufak bir beygir doğuyor. Ayrıca, bu adamlar savaşa giderken, çırılçıplak bir halde sadece bir mızrak, bir kalkan alıp yola çıkıyorlar. Öyle yürekli, gözüpek değiller, tersine, değersiz, ödlek adamlar. Yemek üzere ne etçil ne otçul hayvan öldürüyorlar. Koyun ya da başka bir hayvan, örneğin kuş yemek istediler mi Müslümanlara ya da bunların geleneği dışında kalan başka kişilere öldürtüyorlar. Bir başka adetleri de şu ki erkek olsun kadın olsun, herkes günde iki kez, sabah akşam, bol suyla tüm vücudunu yıkıyor, yoksa yıkanıncaya kadar ne yiyor ne içiyorlar. Günde iki kez yıkanmayana zındık gözüyle bakılıyor. Hani biz *patarinolara*[428] nasıl bakarız, öyle. Şöyle yıkanıyorlar: Daha önce de dediğim gibi, zaten çıplak geziyorlar. Öyle çırılçıplak ırmağa gidiyorlar, su alıp başlarına atıyorlar ve birbirlerini ovalıyorlar. Yemek yerken de yalnız sağ ellerini kullanıyorlar; yiyeceğe sol elle hiç dokunmazlarmış. Tüm iyi, güzel işleri sağ elle yapıyorlar, solun görevi burun deliklerini, alt tarafını temizlemek ya da bunlar gibi pis işleri görmek, hoş olmayan şeyleri yapmak. Ayrıca, sadece maşrapadan içiyorlar ve herkes kendininkinden içiyor, kimse başkasınınkini kullanmıyor. İçerken maşrapayı ağızlarına götürmüyor, havaya kaldırıp içeceklerini ağız-

[427] Yazılı olarak belgelenmemiş sözlü geleneklere göre, İran ve Hindistan'da Hıristiyanlığı yaymaya çalışan havari -çn.

[428] İt. patarino. XI. yüzyılda Kilise içindeki bozulmalara karşı kurulmuş bir tarikatın üyesi. Ters anlam yüklenerek zındık, dinsiz, imansız anlamınında kullanılmıştır -çn.

larına akıtıyorlar. Ne olursa olsun maşrapa ağızlarına değmeyecek. Kendi maşrapalarıyla bir yabancıya bir şey içirtmiyorlar. Yabancının yanında kendine ait bir tas yoksa ve adam bir şey içmek isterse, içeceğini, şarabı adamın eline döküyorlar, o da maşrapa yerine avucundan içiyor.

Bu ülkede adam öldüren, hırsızlık eden ya da başka bir zarar veren cezasını hakçasına buluyor. Borçlara gelince, buralıların usulü şöyle: Alacaklı tarafından birçok kez borcunu ödemesi rica edilmiş olan borçlu, ödeme tarihini erteleyip vaat etmekten başka bir şey yapmazsa alacaklı da bunu yakalayıp çevresine bir çember çizebilirse adam vereceğini ödemeden ya da alacaklıya o günün içinde ödemede bulunacağını bildirir bir senet düzenlemeden o çemberin dışına çıkamıyor. Şayet aklı başında olmayan bir borçlu, borcunu ödemeden ya da alacaklıya parasının o gün ödeneceği yolunda güvence vermeden çemberin dışına çıkmaya kalkarsa hükümdarın koyduğu hukuku ve adaleti çiğnediği gerekçesiyle ölümle cezalandırılıyor. Yukarıda adı geçen Marco Polo Efendi, dönüş yolculuğu sırasında bu ülkede bulunurken Kral'ın kendisini bu durumda görmüştür. Günün birinde bizzat Kral, kendisinden mal aldığı tacirin ricası üzerine birçok kez zorda olduğunu ileri sürerek ödeme tarihini ileri attığında, tacir; o gecikmenin kendi işleri için ne kadar zarar getireceğini görüp birden ortalıkta atla dolaşmakta olan Kral'la atının çevresinde yere bir çember çiziverdi. Kral bunu görünce atını dizginleyip durdu ve tacirin parası sonuna kadar ödenmedikçe oradan kıpırdamadı. Bunu görenler pek şaştılar ve şöyle dediler:

- Bakın, kral nasıl adalete uydu!

Kral'ın buna yanıtı şu oldu:

- Bu hakçasına yasayı koyan ben, bana karşı olduğu zaman onu çiğneyecek miyim? Ben, herkesten önce ona uymak zorundayım.

Bura halkının çoğu şaraptan uzak durur; şarap içen kişi tanık da olamaz, kefil de. Denize açılan da o işleri yapamaz. Çünkü diyorlar, şarap içen ya da denize açılan, umudu kalmamış bir kişidir; ölümden korkmaz. Onun için böyle bir kimsenin tanıklığını kabul etmiyorlar; onların tanıklığı geçerli değil. Fakat beden zevklerine düşkünlüğün hiçbir yönünü günah saymıyorlar. Çapkınlık, hovardalık da günah değil bunlarda.

Burası öyle sıcak bir yer ki akıl durur. Çıplak gezmeleri de bu sıcaktan. Yağmur, yılın ancak üç ayında yağıyor; haziran, temmuz, ağustosta. O üç ay gökten düşüp havayı, toprağı ıslatan su da olmasa buranın sıcağına kimse dayanamaz, herkes sıcaktan mahvolur. Fakat o yağmur sayesinde sıcak dayanılır duruma geliyor.

Bu kimseler arasında, adına fizyonomi denilen bir hünere sahip pek çok bilgili kişi bulunuyor. Bu hüner, insana erkek olsun kadın olsun, insanların huyunu suyunu, iyi mi kötü mü olduklarını, bulup çıkarmayı öğretiyormuş. Erkeğe ya da kadına bakar bakmaz, bunu hemen biliveriyorlar. Ayrıca hayvanlarla, kuşlarla karşılaşmanın ne anlama geldiğini de biliyorlar. Çeşitli belirtilerden, kuş uçuşundan, kuş ötüşünden dünyada hiç kimsenin bilmediğince anlam çıkarabiliyor, iyi mi kötü mü bilebiliyorlar. Her bir kişinin başına geleceği önceden söyleyebiliyorlar. Diyelim ki bir adam bir yolda gidiyor, birisinin horladığını ya da aksırdığını duyuyor, hemen yere oturuyor, daha ileri gitmiyor. Öteki bir daha aksırırsa beriki bunu iyiye işaret diye alıyor ve kalkıp yoluna devam ediyor. Yok, bir daha aksırık duyulmazsa yolcu kötüye yorumluyor, gerisin geri dönüp başladığı yolculuğundan vazgeçiyor ve evinin yolunu tutuyor.

Bir başka âdetleri de haftanın her gününün ayrı bir saatinin elverişsiz olduğunu söylemeleri. O saate koyaş[429] diyorlar. Örneğin pazartesileri *terza*'nın[430] yarısı böyleymiş, salı günleri terza vakti, çarşamba none[431] saati ve yılın her günü için böyle gidiyor. Bütün bunlar kitaplarında belirtilerek yazılmış. Günün saatini gölge adımlayarak biliyorlar. Adımladıkları da ayakta duran bir erkeğin gölgesi. Böylece, filan gün bir adamın gölgesi yedi kadem geliyorsa o saat uğursuz saat, yani koyaş; ölçü geçmişse gerek yukarı gerek aşağı doğru, -çünkü Güneş yükselirken gölge kısalır, Güneş alçalırken gölge uzar- o zaman artık koyaş değil. Başka bir gün, gölge on iki kadem olduğunda koyaş oluyor, o uzunluk geçerse koyaş da geçiyor. Bütün bunları yazıya dökmüşler. O saatlerde hiçbir alışverişte bulunmuyor, hiçbir şey yapmıyorlar. İki adam karşılıklı iş görüşürken,

---

[429] Bu terime bir açıklama getirilememiştir ama söz konusu âdet bugüne kadar sürmüştür.

[430] Fr. tierce. İt. terza. Sabah saat 9.00 dolaylarında edilen bir duanın adı ve edildiği saat -çn.

[431] Fr. nones. İt. none. Öğleden sonra 15.00'te edilen bir dua -çn.

bir başkası ışığa ya da güneş ışınına kadar gidip gölgeyi ölçecek. O gün bağlanacak işe göre, gölge o gün için saptanmış saatin sınırındaysa hemen berikilere:

- *Koyaş, hiçbir şey yapmayın,* diyor.

Adamlar duruyorlar. Sonra üçüncü adam bir kez daha ölçüyor, bakıyor ki vakit geçmiş, o zaman:

- *Koyaş geçti,* diyor, *ne istiyorsanız yapın.*

Bu hesabı pek iyi biliyorlar. Çünkü dediklerine göre, birisi o saatlerde bir iş bitirirse iki yakası bir araya gelmez, kötü durumlara düşermiş.

Evlerinde tarantula dedikleri kertenkele gibi duvara tırmanan bir çeşit hayvan var. Bu tarantulanın ısırığı zehirli ve ısırdığı kişiye çok zarar veriyor. Bir bağırışı var, "cıs" gibi bir ses çıkarıyor. Bu tarantulaların davranışından fal bakıyorlar. İki adam bunlardan bulunan bir evde alışveriş işi görüşürken, bir tanesi tacirlerin tepesinden bağırdı mı ses satıcının yönünden mi alıcının yönünden mi geliyor, diye bakıyorlar. Sağdan mı soldan mı geliyor; karşıdan mı arkadan mı yoksa başın üzerinden mi? Sesin geldiği yöne göre iyiye ya da kötüye yormasını biliyorlar. İyi ise işi bitiriyorlar, kötü ise o iş bırakılıyor, hiç yapılmıyor. Bazen satıcıya iyi, alıcıya kötü çıkıyor, bazen de satıcıya kötü, alıcıya iyi, kimi zaman her ikisine iyi ya da her ikisine kötü. Gidecekleri yolu, deneyimle edindikleri bu bilgilere göre saptıyorlar.

Şunu da söyleyeyim ki bu ülkede bir çocuk, kız olsun erkek olsun, bir çocuk doğunca, baba ya da anne doğumunu yazıya geçiriyor; saat kaçta, ayın kaçında, hangi ayda, gökteki ayın hangi aşamasında, bunları yazıp yıldız bakıcılarına ve birçok sihir, büyü, kum falı bilen bilicilere veriyorlar. Dediğim gibi yıldız falı bilenler var, bir de şeytan işi marifetleri olanlar. Bir adetleri daha, kimin oğlu varsa on üçüne bastığında çocuğu evden kovuyor, nafakasını kesiyor. Çünkü diyorlar, artık yaşamını kazanma, nasıl babası vaktiyle yapmışsa onun gibi iş tutma çağına gelmiştir. Baba, oğullarının her birine, işletip çoğaltsın diye yirmi ya da yirmi dört grosso veya buna yakın bir miktar para veriyor. Babalar bunu oğulları her şeyde hızla iş bitirici olsunlar, iş alışkanlığı edinsinler diye yapıyorlar. Gerçekten de o delikanlılar öyle oluyor; bütün gün oraya buraya koşuşuyor, bir şey alıp sonra onu satıyorlar. İnci avı mevsiminde limana seğirtip denize dalanlardan beş mi olur, altı mı olur, artık adam ne kadar

çıkardıysa inci satın alıyorlar, güneşin sıcağından korkup evinden çıkmayan tacirlere götürüp şöyle diyorlar:

- İster misiniz bunları? İnanın, bana şu kadara mal oldu. Ne kadar isterseniz üzerinin kârını siz kestirip verin.

Tacir incinin parasının üzerine ufak bir kâr koyup parayı veriyor; haydi delikanlı bir daha koşuyor. Ya da tacire şöyle diyorlar:

- Gidip sizin için bir şey alayım mı?

Böylece birçok şeye alışkanlık ediniyor, çok iyi, çok becerikli tacirler oluyorlar; fakat bu arada annelerine erzak getiriyor, ona çeşitli yemekler pişiriyor, ama babalarının kesesinden bir şey yemiyorlar.

Gerek bu ülkede gerek Hint'in tümünde, hayvanlar, -bıldırcını saymazsak- kuşlar da bizimkilerden değişik. Bıldırcınları tıpkı bizdekine benziyor ama ötekiler şaşılacak denli değişik. Yarasaları var. Gece uçan ve teleği de tüyü de olmayan kuşlar bunlar. Bizimkilerden çok daha büyük. Bayağı uçuyorlar, iyi yetiştiriliyorlar. Çakırdoğan kadar iri bunlar. Buranın çakırdoğanıysa karga gibi simsiyah ve bizdekilerden çok daha iri. Onlar da iyi uçuyor, iyi yetiştiriliyor. İlginç bir şey daha söyleyeyim. Bura insanları atlarına pirinçle birlikte pişmiş et veriyorlar, daha başka pişmiş birçok şey yediriyorlar; işte bu ülkede at neden yaşamıyor, nedeni bu.

Manastırlarında erkek dişi birçok put var; o putlara genç kızları sunuyorlar. Şöyle: Babalar, analar bir puta, hoşlarına en çok gidene kızını sunuyor ama kız baba evinde yaşamını sürdürüyor. Ne zaman putların manastırından keşişler küçük hanımın gelip putu eğlendirmeleri isteminde bulunursa kız hemen manastıra gidiyor; şarkılar söyleyerek, sazlar çalarak, dans ederek düzenlenen büyük eğlencelere katılıyor. Bu kızlardan pek çok var. Genç kız, sunulduğu puta haftada ya da ayda birkaç kez yiyecek getiriyor. Şimdi bu yiyecekleri nasıl getirdiklerini ve putun da onları yediğini söylediklerini anlatayım. Bu kızlardan birçoğu, et olsun başka iyi şeyler olsun, iyi yemek yapmasını biliyor. Manastıra gidip sofra kuruyor, getirdikleri tüm et yemeklerini koyuyor, epeyce bir süre orada bırakıyorlar. Bu sırada kızlar şarkı söylüyor, dans ediyor, saz çalıyorlar; büyük eğlenti oluyor. Onlar böyle eğlenti sunarken, bir beyzade keyfince karnını doyuruyor; o zaman küçük hanımlar putun ruhunun yemeklerin özünü yediğini söylüyorlar. Kalanı rahiplerle birlikte, hepsi bir arada, putların çevresinde, eğlentiyle, neşe içinde yiyorlar. Sonra her

biri kendi evine dönüyor. Bu ülke bu keşişlerle, rahiplerle dolu. Bu küçük hanımlar evleninceye kadar bu işi yapıyorlar.

Peki, putlar için bütün bu eğlenceleri neden düzenliyorlar? Çünkü putların rahipleri çoğu zaman şunu söylüyor: *"Tanrı, tanrıçaya kızıyor. Artık birleşmiyor, konuşmuyorlar. Kızgın ve öfkeli oldukları için, barışmazlarsa tüm işlerimiz ters gider, çünkü bizi kutsamazlar, iyiliklerinden yoksun bırakırlar."* Bunun üzerine, o genç kızlar, az önce anlatıldığı üzere, edep yerlerinden başka tüm vücutları çıplak olarak manastıra giderler ve tanrının ya da tanrıçanın önünde şarkı söylerler. Bu sırada tanrı, süslü bir tavanlığın altında sunakta, tanrıça da başka bir süslü tavanlığın altında başka bir sunakta durmaktadır. Buralıların dediğine göre, çoğu zaman tanrı tanrıçanın zevkini çıkarıyormuş, ikisi bir arada oluyorlarmış ama dargınken bir araya gelmiyorlarmış. İşte, genç kızlar barıştırma işi için geliyorlar, geldikten sonra da şarkıya, dansa, sıçrayıp takla atmaya, tanrı ile tanrıçayı neşelendirip barıştırmak için türlü şeyler yapmaya başlıyorlar. Eğlence gösterileri arasında şöyle diyorlar:

- Aman, efendimiz, neden tanrıçaya karşı kızgınsınız, neden artık ona bakmıyorsunuz? Güzel değil mi? Çekici değil mi? Lütfen barışın, ondan zevkinizi alın, çünkü gerçekten çok çekicidir kendisi.

Bunları söyleyen kız bacağını boynunun hizasına kaldırır ve tanrı ile tanrıçanın hoşuna gitsin diye kendi çevresinde döner. Bu eğlenceler bitince kızlar evlerine dönerler ve ertesi sabah, putların rahibi, tanrı ile tanrıçayı birlikte gördüğü, ikisinin barıştıkları müjdesini verir. Bunun üzerine herkes sevinir ve bu sonuca teşekkür ederler. Bu genç kızlar, kız kaldıkları sürece, etleri öylesine sıkıdır ki kimse bir yerlerini tutup çimdikleyemez. Ufak bir paraya bir adamın kendilerini istediği kadar çimdiklemesine izin veriyorlar. Evlendikten sonra da etleri sıkı kalıyor ama o kadar değil. Etlerinin bu sıkılığı sayesinde göğüsleri sarkmıyor, dimdik ve dolgun. Dediğim şeyleri yapan böyle kızlardan bu ülkede pek çok var.

İnsanlar bambudan yataklarda yatıyorlar; yattıktan sonra uyuyacakları zaman yatağın kolanlarını çekip yükseliyor, tavana bağlanıyorlar. Bunu ısırığı çok acıtan tarantulalara, sineklere ve başka böceklere karşı yapıyorlarmış. Üstelik böylece sıcağı hafifleten hava akımından da yararlanıyorlarmış. Hepsi böyle yapmıyor, sadece soylular, evleri olanlar; yoksa gerisi sokaklarda yatıyor.

Kral'ın büyük adaleti konusunda diyeceğiz ki insanlar gece yolculuk yaparken uyumak istediklerinde -gece yolculuk yapıyorlar, çünkü sıcak biraz hafif oluyor- eğer yanlarında bir torba inci ya da başka bir değerli şey varsa onu başlarının altına koyup uyuyorlar; kimsenin bir şeyinin çalındığı yok. Şayet herhangi bir kayıpları olursa bu kayıp kendisine derhal ödeniyor. Yeter ki sokakta uyumuş olsun, başka yerde uyumuşsa adamın kendisini suçluyorlar. Zaptiyeden ona şöyle diyorlar:

- Hırsızlık etme niyetiniz yoksa neden sokaktan başka bir yerde uyudunuz?

Bu durumda cezalandırılıyor ve yitirdiği şeyin karşılığını alamıyor.

Bu ülkenin gelenekleri, alışkanlıkları ve işlerinin çoğunu anlattık. Şimdi buradan ayrılacağız ve Mutifili adında başka bir krallığı anlatacağız.

CLXXVI. Mutifili Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür

Mutifili,[432] Maabar'dan yola çıkıp bin mil kadar batıya gidildiğinde varılan bir ülke. Bu ülke çok bilge bir eceye aittir. Hükümdar, efendisi, öleli en az kırk yıl oluyor; onu çok seven, iyiliğini içten isteyen ece, canından çok sevdiği adam öldükten sonra başka bir efendi almasını Tanrı'nın istemediğini söylermiş. İşte bu nedenle bir daha evlenmemiş. Gerçeği söylüyorum, bu ece; kırk yıl boyunca, ülkesini efendisi kadar büyük dürüstlük içinde, hakka uygun yönetmiş olup halkı tarafından kadın olsun erkek olsun herhangi bir hükümdarın hiçbir zaman görmediği kadar seviliyor.

Halk putlara tapıyor ve kimseye vergi veya haraç ödemiyor. Pirinç, et ve süt, balık ve meyve yiyorlar. Bu krallıkta elmas da bulunuyor. Nasıl olduğunu anlatayım.

Burada bir yağmur yağdı mı dağlardan seller akıyor, dereler ve çamur selleri oluşup her şeyi sürüklüyor. Fakat yağmur dinip de sular çekilince, adamlar sel yataklarındaki kumun arasından elmas

[432] Söz konusu olan, Koromandel kıyısının kuzey kesiminde, Madras ile Machipilatam arasında bulunan Telingana Krallığı'dır. Bir Hindu krallığı olan burası, Marco Polo'nun buradan geçişinden kısa süre sonra Delhi Sultanı tarafından alınmıştır. Kırk yıl tahtta kalan kraliçe, gerçek bir kişidir; ancak ölen kralın karısı değil, kızıdır.

arayıp epeyce de çıkarıyorlar. Yazın, bir damla su düşmezken de bu dağlarda bir miktar buluyorlar. Bu elmas arayıcıları dağ eteklerinde kulübelerde oturuyor. Fakat hava öyle sıcak oluyor ki insan zor soluk alır. Üstelik bu dağlarda bir sürü iri ve uzun yılan var. Adamlar oralara korku içinde gidiyor, çoğu zaman da onların kurbanı oluyor. Ne var ki şöyle ya da böyle, her gidişlerinde çok temiz, çok iri elmaslar buluyorlar. O yılanlar çok zehirli ve çok kötü, öyle ki insanlar bunların bulunduğu mağaralara girme cesaretini bulamıyor. Sanki hayvanlar elmasları korumak, insanların elmas çıkarmasını engellemek için orada; oturuyorlarmış gibi.

Şunu da söyleyeyim ki adamlar başka bir yolla da elmas elde edebiliyorlar. Burada, kayalarının sarplığından kimsenin en dibine kadar inemediği derin bir vadi var; fakat bakın nasıl yapıyorlar, anlatayım. Kana batırılmış et parçaları alıyor, parçaları ellerinden geldiğince ince kesip o derin vadiye atıyorlar. O et atıldığında elmasları buluyor, hem de bol miktarda. Elmas ete gömülüyor. O dağlarda da pek çok ak kartal var. Yılan yakalamak için oradalar. İşte bu kartallar, vadinin dibindeki eti görünce dalıyor, eti pençeleriyle kapıp başka bir yere götürüyorlar. O zaman, kartalların nereye gittiğini dikkatle izlemiş olan adamlar, kuşun konup da eti gagaladığını görür görmez olabildiğince hızlı gidip kartalın yanına varıyorlar. Kartal ise birden üzerine gelen adamlardan ürküyor, eti bırakarak başka bir yere uçuyor. Adamlar oraya bulunduğu yere varınca üzerine epeyce elmas gömülmüş olan et parçasını alıyorlar.

Bir de şu yolla elmas çıkarılıyor: Kartallar o dediğim etleri kapınca, bazen kimsenin kendilerini kovamayacağı bir yere gidip eti yiyor; öylelikle birkaç da elmas yutmuş oluyor. İnsanlar elması sindiremeyecek olan hayvanın nerede tünediğini biliyorlar. Gece kartal oraya gelince pisliğiyle birlikte yutmuş olduğu elmasları da çıkarıyor; ertesi sabah adamlar gidip o kartal gübresinin üzerine atılıyorlar; epeyce elmas kalmış oluyor, onları alıyorlar. Ayrıca, bir kartal yakalayabilirlerse hayvanı öldürüp hâlâ karnında olan taşları çıkarıyorlar.[433]

Elması nasıl bulduklarını duydunuz. Ancak, sanmayasınız ki tüm dünyada sadece bu ülkede elmas vardır. Hayır, bol ve iyi elmas

[433] Bu öykü, olduğu gibi Gemici Sindbad'ın gezilerinde geçerse de kaynağı belirtilmemiştir.

doludur dünyada. Hele bizim Hıristiyan topraklarına en iyisinin geldiğini hiç sanmayın. Onlar Büyük Kağan'a, bu çeşitli yörelerin, krallıkların hükümdarlarına, beylerine gider. Dünyanın büyük hazineleri onlarda olduğundan, en pahalı taşı onlar alır. Bizim ülkelerimize gelenler, onların artıklarıdır.

Size elmasları anlatıp bitirdim, şimdi başka şeyden söz edeceğiz.

Bu ülkede en iyi bokranlar[434] dokunuyor; en güzel, en inceleri, en değerlileri. Bu denli incesine başka hiçbir yerde rastlamadım. Rens'in[435] keten bezleri gibi. Soylulukları, güzellikleri için bundan giyinmeyecek kral, kraliçe yoktur. Epeyce hayvanları var; dünyanın en iri koyunları bunlarda. Her şeyin bolluğu, zenginliği içinde yaşıyorlar.

Başkaca sözü edilecek bir şey yoktur. Bu nedenle buradan ayrılacağız ama Havari Aziz Thomas Efendimizin yattığı yerden söz etmemek doğru olmaz, sanırım.

CLXXVII. Havari Aziz Thomas Efendimizin Yattığı Yerden Söz Eden Bölümdür

Havari Aziz Thomas Efendimizin naaşı Maabar ülkesinde, küçük bir kentte[436] toprağa verilmiştir; çünkü orada hemen hiç kimse oturmayıp tacirler de gitmezler, gitmemelerinin nedeni alıp götürecekleri mal bulunmadığından. Üstelik pek ücra, yollardan uzak bir yer. Ancak birçok Hıristiyan ve Müslümanın buraya hacca geldiği de bir gerçek. Bu yöre Müslümanlarının Aziz Thomas'a inancı büyük, onun kendilerinden olduğunu, büyük bir peygamber olduğunu söylüyorlar, ona kendi dillerinde *avarium*[437] diyorlar, yani 'mübarek zat' demek.

Kiliseye bakan Hıristiyanların pek çok ağacı var; şarap çıkarılanlardan ve firavun cevizi[438] verenlerden. Bu cevizlerin bir tanesinden

---

[434] Bkz. dipnot 58.

[435] Fransa'daki Reims kenti.

[436] Söz konusu olan yer, Mailapuram kentidir; XVI. yüzyılda Portekizliler adını São Thomé olarak değiştirmişlerdir. Aşağı yukarı IV. yüzyıldan kalma olan *Aziz Thomas'ın Edimleri*'nden kendisinin Hindistan'da *İncil*'i tanıtma ve yayma etkinliğinde bulunduğunu öğreniriz; ancak ona ait bir mezarın o kentte saptanmasına götüren süreç bilinmemektedir.

[437] Arapça havari sözcüğünün çoğulu: havariyyun.

[438] Hindistan cevizi ağacının meyvesi.

insan hem yiyeceğini hem içeceğini sağlıyor. Önce, dışta üzeri lifli bir kabuk var. O lifleri çeşitli yerlerde kullanıyorlar, birçok işe yarıyor. Bu ilk kabuğun altında insanı doyuracak bir besin var. Lezzeti güzel ve şeker gibi tatlı, süt gibi beyaz, biçimi de dış kabuğun biçimi gibi çanağa benziyor. Bunun tam orta yerinde duru, tadı kusursuz bir su var; öyle de bol ki bir şişe dolduracak gibi. İçerisini yedikten sonra suyunu içiyorlar; böylece bir kişi bir cevizden yiyeceğini de içeceğini de tıka basa almış oluyor. Bu ağaçların her biri için Hıristiyanlar, Maabar ülkesinin dört kardeş kralından bir tanesine her ay bir grosso ödüyorlar. Şimdi bakın, size nasıl şaşılacak şeyler anlatacağım.

Oraya hacca giden Hıristiyanlar, Aziz'in vücudunun öldürüldüğü yerden toprak alıyor, kendi oturdukları yerlere götürüyorlar ve suyla ya da başka bir sıvıyla karıştırıp sıtmalı ya da ona benzer bir şey çeken hastalara içiriyorlar. Hasta içer içmez iyileşiyor. Tüm içenler böyle. Şunu da söyleyeyim ki toprağın rengi kırmızı; Marco Efendi bu topraktan yanına alıp Venedik'e götürdü ve onunla birçok kişiyi iyileştirdi.

Mesih'in insan bedenine bürünüşünün 1288. yılı dolaylarında burada meydana gelen bir tansıktan söz edeceğim size. Bu yörede büyük bir ağanın elinde çok miktarda pirinç varmış, bu pirinci kilisenin çevresindeki evlere koydurmuş; o evlerdeyse genellikle, Aziz'in naaşını ziyarete gelen hacılar kalırmış. Kiliseye ve mübarek zatın mezarına bakan o Hıristiyanlar, putatapar hükümdarın evleri böyle pirinçle doldurduğunu, hacılara geceleyecek yer kalmadığını görünce pek öfkelenmişler, adama yakarmışlar, yaptığından vazgeçsin diye. Fakat hem acımasız hem burnu havada olan adam, yalvarmalara kulaklarını tıkamış ve tüm evleri istediğince doldurmuş. Kendi isteği doğrultusunda ve kilise korucusu Hıristiyanların isteğinin tersine. Ağa, tüm Aziz Thomas evlerini pirinçle böyle doldurup rahipleri kızdırınca işte size anlatacağım o büyük tansık meydana gelmiş. Putatapar ağanın evleri doldurduğu günün gecesi, Havari Aziz Thomas Efendimiz adama görünmüş, elinde bir dirgen varmış, dirgeni ağanın gırtlağına dayamış ve:

- *Ey Filanca,* demiş, *eğer evlerimi hemen boşaltmazsan, kötü ölümle can vereceksin!*

Bunları söylerken ağanın boğazını dirgenle öyle sıkıyormuş ki adama gerçekten canı çok acıyor gibi gelmiş, az kalsın ölüyormuş.

Aziz Thomas Efendimiz, böyle yaptıktan sonra çıkıp gitmiş. Ağa ertesi gün erkenden kalkmış, hemen o evlerin tümünü boşalttırmış ve Aziz Thomas Efendimizle başına geleni herkesin içinde anlatmış; bu da büyük bir tansık diye görülmüş. Hıristiyanlar pek sevinmişler; Aziz Thomas Efendimize bağlılık duyup büyük neşe içinde saygılarını sunmuşlar ve adını kutsamışlar.

Tüm yıl başka tansıklar da görülüyor burada. Hele topal ya da başka bir vücut sakatlığı bulunan Hıristiyanların iyileşmesi gibi şeyleri kim duysa çok şaşar.

Şimdi bunları anlattığımıza göre, Aziz'in öldürülüşünü rahiplerin nasıl anlattıklarını ve bunun efsanede anlatılana benzemediğini söyleyelim. Benim duyduğum şu: Aziz Thomas Efendimiz çilehanesinin dışındaymış; ormana gitmiş duasını ediyormuş. Çevresinde de birçok tavus kuşu varmış. Çünkü söyleyeyim ki bu yörede başka herhangi bir yerde olduğundan çok tavus kuşu görülüyor. İşte, Aziz Thomas Efendimiz duasını ederken bir putatapar, *gavi*'lerden biri, azizin çevresindeki o kuşlardan birini vurmak üzere bir ok atmış; Aziz bunu görmemiş. Adam kuşu vuruyorum diye Aziz Thomas Efendimizi sağ yanından vurmuş.

Efendimiz de Tanrı'sına kulluğunu sessizce bildirip oktan aldığı yarayla ruhunu teslim etmiş. Nubiye'de[439] birçok insanı hak yoluna getirdiği gerçek ama nasıl, ne yolla olduğunu bu kitapta yeri geldikçe sırasıyla anlatacağız. Aziz Thomas'dan söz ettik; bundan sonra başka şeyleri ele alacağız.

Oğlan olsun, kız olsun, çocuklar doğduğunda, kara doğuyorlar, ama onları sonradan daha fazla karartıyorlar. Çünkü çocuk doğduktan sonra haftada bir kez susam yağıyla ovuyorlar, böylelikle epeyce daha kararıyor. Çünkü ne kadar karaysa o kadar değerli kabul ediliyor, o kadar siyah olmayanlara oranla daha güzel sayılıyor.

Şunu da söyleyeyim ki bu insanlar tüm tanrılarının ve putlarının resmini siyah yaptırıyorlar; şeytanlarıysa kar beyazı. Çünkü Tanrının ve tüm azizlerin siyah, şeytanların da beyaz olduğunu söylüyorlar. İşte bunun için resimleri dediğim gibi yaptırıyor, dediğim gibi boyatıyorlar. Dediğim gibi, putlarının resimleri kapkara.

---

[439] *Edimler* içinde Nubiye'nin Hıristiyanlaştırılması diye bir şey geçmez; Etiyopya Hıristiyanlarının varlığının açıklanması gerektiğinde bu nokta *Edimler*'e eklenmiştir.

Bu yörenin insanları; savaşa gittiklerinde, sığıra iman ettiklerinden, onu kutsal bir şey saydıklarından başlarına, yukarıda anlattığım o yaban öküzlerinin kılından bir başlık giyiyorlar. Asker atlıysa o sığır kıllarını atının boynuna ve ayaklarına düğümlüyor. Yaya askerse sığır kıllarını, kalkanına ya da kendi saçlarına bağlıyor. Bunu yapıyorlar, çünkü bu sığır kılıyla düşmanlarının saldırılarına karşı daha iyi korunacaklarına, her çeşit badireden kurtulacaklarına inanmışlar. Askere giden herkes bunu yapıyor.

Bilin ki bu nedenle, yaban öküzü kılı çok pahalıya gidiyor; çünkü kendisinde bu kıldan bulunmayan kişi kendini güvende bulmuyor.

Size bunu anlattık; şimdi buradan ayrılarak Braaman diye bir eyaleti anlatacağız. Dinleyin.

CLXXVIII. Tüm Braamanların Çıktığı Lar Eyaletinden Söz Eden Bölümdür

Lar[440] batıda bir eyalettir ve Havari Aziz Thomas'ın naaşının bulunduğu yerden hareket edildiğinde hemen bu eyalete girilir. Dünyanın bütün Braamanları[441] bu eyaletten çıkıyor. Çünkü ilk önce buraya gelmişler. Bu Braamanların dünyanın en iyi ve en dürüst tacirleri olduğunu söyleyeyim size; ne olursa olsun yalan söylemiyorlar; öldürseler, adamlar doğrudan başka laf etmiyor. Bilin ki yabancı bir tacir, bölgenin yolunu yordamını, alışkanlıklarını bilmeden buraya gelirse bu Braamanlardan birine gidip parasını ve malını emanet ediyor ve bölgenin âdetlerini bilmemesinden ötürü zarara uğramaması için tüm işini onun yürütmesini rica ediyor. Tacir Braaman da yabancı tacirin mallarını alıp bunları gerek satışta gerek alışta adamın kendisinin yapacağı derecede aklı başında, hatta kendi malına göstereceği özenden fazlasını göstererek kullanıyor; kendine de herhangi bir tellâliye istemiyor, meğerki yabancı nezaket gereği bir şey versin. Bu Braamanlar ne et yer ne şarap içer. Kendi kurallarınca

[440] Gucarat'a yani bugünkü Hindistan'ın kuzeybatısıyla çakışan Lar adı altında bilinen bölge, Pakistan ile sınırdaş olup Marco Polo'nun bildirdiği yere denk düşemez. Şu halde, orayı Madura bölgesinde, güney Koromandel kıyısının iç kesiminde aramak yerine olur.

[441] Söz konusu olan yine Brahmanlar, fakat tacir diye nitelenmeleri, açıklığa kavuşturması zor bir karışıklık.

çok dürüst bir yaşam sürerler. Sadece kendi eşleriyle cinsel ilişkiye girerler. Kimsenin bir şeyini çalmaz, hiç hayvan öldürmez, kısaca günah saydıkları hiçbir şeyi yapmazlar.

Braamanlar, taşıdıkları bir işaretten belli oluyorlar. Her Braamanın sağ omzunda bir pamuk urgan var; adam bunu öteki koluna bağlıyor, öyle ki urgan göğsünden ve sırtından geçiyor. Nereye gitseler bununla tanınıyorlar. Zengin, hazinesi dolu bir kralları var ve bu kral bol inci ve değerli taş satın alıyor. Ülkesinin tüm tacirleriyle anlaşma yapmış; Soli[442] denilen Maabar Krallığı'ndan -orası Hint'in en iyi, en parlak kesimi olup en iyi inciler orada bulunur- kendisine getirdikleri tüm incilere iki katı para veriyormuş. İşte bu Braaman tacirler, Maabar Krallığı'na gidip orada buldukları iyi incilerin tümünü satın alarak krallarına getiriyor, gerçek fiyatı neyse onu da olduğu gibi söylüyorlarmış. Kral hemen, o fiyatın iki katını ödetiyormuş. Hiçbir zaman daha azı geçmemiş ellerine; bu nedenle de hep çok iyisinden, irilerinden ve bol mal getirmişler.

Bu Braamanlar putlara tapıyorlar. Kimsenin yapmadığı kadar fallara göre, hayvanların, kuşların göstereceği işaretlere göre hareket ediyorlar. Yaptıklarının bir bölümünü size anlatayım.

Bunlarda şöyle bir adet var: Haftanın her günü için bir işaret bellemişler. Diyelim, herhangi bir maddenin alım satımı var; alacak olan ayağa kalkıp aydınlığa düşmüş gölgesine bakıp şöyle soruyor:

- *Bugün günlerden nedir?*

- *Filanca gün.*

Bunun üzerine gölgesini ölçtürüyor, o gün olması gereken uzunlukta çıkarsa pazarlığı bitiriyor; yok, gölge yeterince uzun değilse işi yarıda bırakıyor ve bekliyor; bekliyor ki gölge ora yasalarının öngördüğü noktaya gelsin. O gün için size ne dedimse haftanın her günü için de durum aynı, gölgenin uzunluğunun ne kadar olacağı günlere göre saptanmış. Gerektiği uzunlukta olmadıkça, hiçbir iş bağlamıyorlar, başka bir şey yapmıyorlar; fakat gölge gerekli uzunluğa geldi mi tüm pazarlıklarını, işlerini bağlıyorlar.

Daha önemlisini söyleyeyim size. Bir evde ya da başka bir yerde iş görüşürken duvarda bir tarantula, orada öylesine bol bulunan o hayvanlardan birini fark ederler de müşteri hayvanın kendince uy-

[442] Anlatılan, X. yüzyıldan başlayarak güney Hindistan'a egemen olan, fakat 1220'den sonra ortadan kalkan Çola İmparatorluğu'nu andırıyor.

gun yönde yürüdüğünü görürse malı duraksamadan alıveriyor; fakat tarantula ona iyi görünmeyen bir yöne gidiyorsa hiçbir şey satın almadan görüşmeyi bırakıyor.

Bir de şu var, evlerinden çıktıklarında birinin aksırdığını işitir de bu kendilerine iyi bir şey olarak görünürse giriştikleri işi sürdürüyorlar; tersine, adamın aksırmasını iyi görmüyorlarsa duruyorlar, daha ileri gitmiyorlar. Bu Bramaanlar, bir de yolda giderken karşıdan ya da sağdan veya soldan doğru bir kırlangıcın üstlerine geldiğini gördüklerinde, kendi inanışlarına göre, iyi yandan sayıyorlarsa, keyiflerini bozmadan ilerliyorlar; ama bir de kırlangıcın kötü yönden geldiğini görmüşlerse gerisin geri evlerine dönüyorlar. Böyle birçok inanışları var, bir bölümü iyi, bir bölümü kötü olan öyle çok rastlantıya önem veriyorlar ki insan işin içinden çıkamaz. Bu bakımdan *patarino*lara taş çıkartırlar.

Bu Braamanlar dünyadaki herkesten çok yaşıyorlar; bu da az yemelerinden, az içmelerinden, hiç aşırıya kaçmamalarından ileri geliyor. Dişleri, özel bir ot çiğnedikleri için, çok güzel ve sağlıklı. Bu ot, adamların yediklerini iyi sindirmelerine yarıyor; insan vücuduna pek iyi gelen bir şey. Ayrıca, bu Braamanlar ne damarlarından kan aldırıyor ne başka bir yerlerinden hacamat ettiriyorlar kendilerini. Aralarında tarikat mensubu yeminliler var; bunlara *çugi*[443] diyorlar. Herhalde herkesten çok yaşarlarmış, çünkü aralarında yüz elli iki yüz yaşına gelenler var; o yaşa geldiklerinde de güçleri kuvvetleri yerinde; istedikleri yere gidip gelebiliyorlar; manastırlarının, putlarının her hizmetini görüyorlar. Ayrıca, her ne kadar yaşlı iseler de genç gibi okuyabiliyorlar. Bu, dediklerine göre, yiyip içmekte çok ölçülü davrandıklarındanmış. Gerçekten de pek az, fakat iyi yiyorlar: Her şeyden çok ekmek, pirinç ve süt. Bu kadar uzun yaşayan bu çugilerin dediğim kadar uzun yaşadıkları sürece yedikleri bir şeyi söyleyeyim, size acayip gelecek. Çünkü cıva ve kükürt alıp bunları karıştırıp suyla bir içki yapıyorlar. O içkiyi içiyor, yaşamı uzattığını söylüyorlar. Bu işi ayda iki kez yapıyorlar; unutmayalım ki daha çocukluklarında bu içkiyi içmeye başlıyorlar; daha uzun yaşamak için. Yanlış duyduğunuzu sanmayın. Dediğim kadar uzun yaşayan o insanlar, bu kükürt ve cıva karışımı içkiyi içiyorlar.

[443] "Yogi" teriminin bir çevrimyazısı olsa gerek.

Bu Maabar Krallığı'nda başka bir din daha var; ona da *çugi* diyorlar. Bunun mensupları da aynı biçimde kendilerini birçok şeyden yoksun kılıyor, putlarının aşkına pek sert, çok çetin bir yaşam sürüyorlar. Örneğin, sırtlarına hiçbir giysi geçirmeden çıplak geziyorlar. Ne edep yerlerini ne başka bir yerlerini örtüyorlar. Sığıra tapınıyorlar. Aralarından çoğu alnının ortasında bir sığır pöstekisi ya da köseleden kesilmiş ufak bir öküz veya yaldızlı bronzdan bir öküzcük taşıyor. Bunları oraya tutturuyorlar. Ayrıca, sığır gübresini yakıp bunu toz haline getiriyorlar; o tozla çeşitli merhem yapıyorlar. Sonra bu merhemlerle vücutlarının çeşitli yerlerini büyük saygıyla ovuyorlar. Hıristiyanlar okunmuş suya nasıl saygı gösterirse aynen öyle. Yolda karşılaştıkları bir kimse selam verdiğinde o kişinin alnına sanki pek kutsal bir şeymiş gibi o tozdan sürüyorlar. Ne masada yemek yiyorlar, ne kâseden. Cennet elması ağacı yaprağının ya da başka çeşit bir yaprağın içinden yiyorlar yemeklerini. Ancak, yaprak yeşilken değil, kuruyken. Çünkü yeşillerin, dediklerine göre, bir ruhu varmış, zaten tüm yaratılmışların ruhu var ya, o zaman günah olurmuş. Çünkü dediğim gibi, dünyada her yaratık, günah olduğunu düşündüğü şeyi yapmaktan kaçınır; günah dediği şeyi yapmaktansa ölümü yeğler. Başkaları bunlara neden böyle çıplak dolaştıklarını, neden edep yerlerini göstermekten utanmadıklarını sorunca, şöyle diyorlar:

- *Çıplak dolaşıyoruz, çünkü bu dünyadan hiçbir şey istemiyoruz, çünkü bu dünyaya sırtımızda, hiçbir şey olmadan çıplak geldik; edep yerimizi göstermekten utanmıyoruz, çünkü onunla hiçbir günah işlemiyoruz. İşte bu nedenledir ki nasıl siz hiç günah işlemeyen ellerinizi, yüzünüzü ya da kolunuzu, bacağınızı göstermekten utanmıyorsanız biz de oramızı göstermekten utanmıyoruz. Fakat sizin edep yeriniz günah işleyeceğinden, sizler orayı örtüyor, ondan arlanıyorsunuz. Bizim içinse bu, insanın parmağını göstermesi gibi bir şey, çünkü onunla herhangi bir günah işlemiyoruz.*

İşte neden o organlarını göstermekten utanmadıklarını sorana ileri sürdükleri neden böyle. Bir de şunu söyleyeyim ki bu adamlar hiçbir yaratığı, sinek olsun, pire olsun, solucan olsun hiçbir hayvanı öldürmezler. Çünkü diyorlar, onların da bir ruhu var ve günah olacağı için de bunları yemediklerini söylüyorlar. Ayrıca yeşil olan hiçbir şeyi de yemiyorlar; ne ot ne meyve ne kök, kurumadıkça bunları yemiyorlar. Çünkü dediklerine göre, yeşil olan şeylerin bir ruhu varmış.

Bağırsaklarını ferahlatmak istediklerinde kumsala ya da deniz kıyısına gidiyorlar ve orada suyun yanında, kumun içinde işlerini yapıyorlar, sonra da suyla iyice yıkanıyorlar. Yıkandıklarında, küçük bir dal ya da çöp alıp hacetlerini dağıtıp oraya buraya yayıyorlar, ortada görünecek bir şey bırakmıyorlar. Neden böyle yaptıkları sorulduğunda, şöyle yanıt veriyorlar:

- Çünkü kurtlanır; bundan varolan kurtçuklar da besinleri güneş tarafından tüketilince, açlıktan ölürler; bu madde bizim vücudumuzdan çıktığına göre, biz de yiyeceğimiz olmayınca öldüğümüze göre, bizden çıkmış bunca canlının ölümü bize çok büyük bir günah yükleyecektir. Şu halde, kurtçuklar var olmasın, sonra yiyeceksiz kalınca bizim kusurumuzdan, ihmalimizden ötürü ölmesinler diye bu maddeyi yok ediyoruz.

Bu dindar adamlar kel toprak üzerinde çırılçıplak uyuyorlar.

Ne altlarında bir şey var ne üstlerinde. Nasıl ölmediklerine, nasıl dediğim gibi o kadar uzun yaşadıklarına insan çok şaşıyor. Yiyeceklerinde de çok ölçülü, hiç aşırıya kaçmıyorlar. Her yıl oruçlarını tutuyor, sadece ekmek yiyip su içiyorlar.

Bu adamlar hakkında bir şey daha söyleyeceğim. Manastırlarda oturan, putlara hizmet eden rahipleri var. Bunlara bir rütbe, bir görev verileceği zaman şöyle bir sınavdan geçiriyorlar. Aralarından biri ölüp de bir başkası onun yerine seçildiğinde, bir süre adamı manastırda alıkoyup kendi yaşamlarını sürdürüyorlar. Sonra, puta adanan kızları getirtiyorlar ve kızları söz konusu adama dokundurtuyorlar. Kızlar adamın orasına burasına dokunuyor, adamı kucaklayıp öpüyorlar, her türlü zevki veriyorlar. Kızlar tarafından böyle ellenen adamın erkeklik organında hiçbir değişiklik olmamışsa kızlar gelmeden önceki gibi kalmışsa adam iyi ve temiz demek; o zaman adamı tarikatta, kendi yanlarında alıkoyuyorlar. Fakat kızların dokunduğu adamın erkeklik organı kıpırdar, dikilirse adamı alıkoymuyor, böyle şehvetli birini tutmak istemediklerini söyleyip hemen keşişlerin yanından kovuyorlar.

Bu insanlar öyle katı ve imansız putatapar ki yaptıkları şeytan işi. Ölülerini yakıyorlar, yakmazlarsa cesedin kurtlanacağını, o kurtların kendilerini yaratan cesedi yedikten sonra yiyecek bir şeyleri kalmayınca öleceklerini, bu nedenle cesedin sahibinin ruhunun büyük günaha gireceğini söylüyorlar. Ölülerinin cesetlerini yakmaları bundanmış. İşte böyle, kurtçukların da bir ruhu olduğunu söylüyorlar.

Bu putataparların âdetlerini anlattık, şimdi burayı bırakıp size Seylan'dan söz ederken unuttuğumuz bir öyküyü anlatacağız. Dinleyince, önemli bir şey olduğunu anlayacaksınız.

CLXXIX. Seylan Adası'ndan İkinci Kez Söz Eden Bölümdür

Bu kitapta, daha önce de söylediğim gibi, Seylan büyük ve güzel bir ada ve bu adada çok büyük, yüksek bir dağ var. Kayaları öylesine sarp ki anlatacağım yoldan başka kimse tırmanamaz. Bu dağdan aşağı iri halkalı birçok demir zincir sarkıyor; öyle koymuşlar ki insanlar bu zincirlerle dağa tepeye kadar çıkabiliyor. Bu dağın, ilk atamız Âdem Baba'nın anıtı olduğunu söylüyorlar. En azından Müslümanlar Âdem'in mezarı diyorlar, ama putataparlara göre de Sagamoni Burkan'ın[444] anıtıymış.

İşte bu Sagamoni Burkan, adına put yapılan ilk insan olmuş. Bunların âdetlerine göre, içlerinden çıkmış en iyi insanmış, aziz kabul ettikleri ve adına putlar yaptıkları ilk kişiymiş. Büyük, zengin, güçlü bir kralın oğluymuş; yine de böylesine rahat bir yaşamın çocuğu, dünya nimetlerinin adını duymak istememiş, kral olmak istememiş. Babası bakmış ki oğlu kral olmak istemiyor, dünya işlerinden hiçbirini öğrenmek istemiyor, büyük öfkeye kapılmış ve oğlunu yolundan caydırmak için büyük şeyler vaat etmiş. Huzuruna getirtip büyük bir ödül vereceğini söylemiş; vereceği ödül krallıkmış, istediğince hükümdarlık edeceğini söylemiş oğluna. Tahtını ona bırakacakmış, o efendi olsun yeter, başka bir şey buyurmayacakmış. Fakat oğul hiçbir şey istemediğini söylemiş.

Hükümdarlığı ne pahasına olursa olsun istemediğini görünce babası çok kızmış; neredeyse üzüntüsünden ölecekmiş. Bu da pekâlâ anlaşılabilir bir şey, çünkü adamın ne başka oğlu ne krallığı bırakacak herhangi bir kimsesi varmış. İyice düşünüp tarttıktan sonra kral, öyle bir şey yapacağım ki demiş, kendi isteğiyle dünya işlerine yönelecek, tahtı da krallığı da alacak. Oğlunu çok güzel bir saraya götürmüş, hizmetine otuz bin tane çok güzel ve hoş genç kız vermiş; kızlara gece gündüz onunla oynamalarını tembihlemiş

[444] Buda; bkz. dipnot 236.

ve onunla yatmayı başaracak olan kıza da onun karısı ve kraliçesi olacağı sözünü vermiş. Hiçbir erkek oraya gitmeye cesaret edememiş; sadece kızlar varmış. Yatağa yatıran da onlar, sofrada hizmet gören de yanında arkadaşlık eden de. Kralın buyruğu uyarınca, şarkı söylüyor, çeşitli çalgılar çalıyor, olabilecek her türlü eğlenceyi sunuyorlarmış. Fakat kızlar ne yaptılarsa kral oğlunun kendini vücut zevklerine kapıp koyuvermesini sağlayamamışlar. Eskisinden de sıkı, yasak sevgiye eskisinden de uzak davranıyor, ora âdetlerine göre çok temiz bir yaşam sürüyormuş.

Küçüklüğünde, öylesine gözü açılmamış bir çocukmuş ki, babasının sarayından hiç çıkmamış; hiç ölü, hiç sakat görmemişmiş. Çünkü babası, oğlunun önüne ne yaşlı ne çökük adam çıkartırmış. Çocuk, günün birinde, babasından soylu nedimlerle birlikte saraydan çıkma izni isteyip bir gün boyunca kentte at sürmüş. Gömülmeye götürülen bir ölü ve peşinde birçok kişi görünce, böyle bir şeye hiç rastlamamış olduğundan şaşakalmış. Yanındakilere bunun ne olduğunu sormuş, ölü demişler.

- *Peki,* demiş kral oğlu, *her insan ölür mü yani?*

- *Evet, elbette,* demişler berikiler.

Şehzade bir şey dememiş bunun üzerine; atının sırtında, düşüncelerle dolu yoluna gitmiş. Pek fazla uzaklaşmadan, yılların etkisi altında iki büklüm olmuş, adım atamayan, ağzında diş kalmamış bir adama rastlamış. Adamı gören kral oğlu, bunun ne olduğunu, niçin böyle iki büklüm durduğunu, niçin yürüyemediğini, dişlerinin niçin döküldüğünü sormuş. Yanındakiler, adamın yaşlılıktan iki büklüm kaldığını, yürüyemediğini, dişlerinin döküldüğünü söylemişler. Çocuk buna karşı:

- *Delikanlı adam nasıl yaşlanır ve böyle beli bükülür,* diye sormuş.

Görevliler buna şu yanıtı vermişler:

- *Efendimiz, bu dünyada uzun süre yaşayanların tümü bu adam gibi yaşlanacak, sonra da ölecektir.*

Kral oğlu, ölü adamla yaşlı adam konusunda söylenenleri duyduktan sonra, sarayına dönmüş ve kendi kendine bu eksikli dünyada daha fazla kalmayayım, gidip ölmeyen adamı ve onu yaratanı arayayım, demiş ve dediğini yapmış. Bir gece gizlice babasının sarayından ayrılıp dağlara çıkmış; orada sonuna kadar dürüst, beden zevklerinden uzak, isteklere kapılmayan bir yaşam sürmüş. Vaftizli

bir Hıristiyan olsaymış, hiç kuşkusuz İsa Mesih Efendimiz gibi bir büyük aziz olurmuş.

Kral oğlu öldüğünde, babası krala getirilmiş; canından çok sevdiği oğlunun ölüsünü gören kralın ne büyük kızgınlık ve acıya kapıldığını söylemeye hiç gerek yok. Çok büyük yasa gömülmüş ve oğlunun gerçeğe çok benzer bir tasvirini yaptırmış; sırf altından ve mücevherden. Tasvir bitince, krallığının tüm halklarına göndermiş ki ülkede oturanların hepsi ona tanrı gibi tapınsın. Diyorlar ki tanrı olmuş ve hâlâ tanrıymış ve ayrıca seksen dört kez ölmüş; çünkü diyorlar, ilk öldüğünde sığıra dönüşmüş, sonra bir kez daha ölmüş, bu kez at olmuş, sonra maymun ve işte böyle, diyorlar, seksen dört kez ölmüş, her seferinde köpek ya da başka bir hayvana dönüşüyormuş ama seksen dördüncüsünde tanrılaşmış. Putataparlar onu tanrıların en iyisi, en büyüğü kabul ediyorlar. Tasvirine tapıyorlar. Bu putataparların ilk putunun onun tasviri olduğunu unutmayın; bu yörelerin tüm öteki putları ondan geliyor. Evet, bütün bunlar, Hint'in Seylan Adası'nda olmuş.

İşte, ilk putun nasıl ortaya çıktığını duydunuz. Bir de şu gerçeği söyleyeyim ki putataparlar çok uzak yörelerden oraya hacca geliyorlar. Tıpkı Hıristiyanların Galicia'da Aziz Yakub[445] Efendimizi ziyarete gitmeleri gibi. Bu putataparlar diyorlar ki o dağın tepesindeki anıt, öyküsünü dinlediğiniz kral oğluna aitmiş; orada törensel biçimde gösterdikleri dişler, saç, aş çanağı da Sagamoni Burkan adlı kral oğlununmuş. O ad da kendi dillerinde Aziz Sagamoni demekmiş. Ne var ki Müslümanlar da buraya kalabalık kafileler halinde ziyarete geliyor, burası için ilk atamız Âdem Baba'nın anıtı diyorlar. Onlara göre, dişler de, saç da, aş çanağı da Âdem'inmiş. Hâlbuki duydunuz işte, putataparlar nasıl kralın oğlunun ilk putları olduğunu, ilk tanrılarının o olduğunu söylüyorlar. Müslümanlara göre de ilk babamız Âdem'miş ama Tanrı bilir kim ya da kimdi? Bizler, gerçekte anıtın Âdem'e ait olduğuna inanmayız, çünkü Kutsal Kilise'mizin kitabı, Âdem'in dünyanın başka bir yerinde olduğunu söyler.

1281 yılında günlerden bir gün, Büyük Kağan'ın Müslümanlardan Âdem'in anıtının, dişlerinin, saçının, içinden aşını yediği

[445] Dört *İncil* yazarından Yuhanna'nın kardeşi ve İspanya'nın Compostela kentinde onurlandırılan ve Fransızca konuşulan ülkelerde Saint Jacques de Compostelle olarak bilinen aziz -çn.

çanağın o dağda olduğunu öğreneceği tutmuş. Kendi kendine *ben o dişleri, aş çanağını ve saçları alsam iyi olur,* demiş. Bunun üzerine, Seylan Adası Kralı'na bu şeyleri istemek üzere kalabalık bir elçi heyeti göndermiş. Yıllardan Mesih'in insan bedeninde dünyaya gelişinin 1284.süymüş. Nasıl anlatsam bilmem ki? Şunu gerçek bilin ki Büyük Kağan'ın o elçileri pek kalabalık bir heyetle yola çıkarılmış, karadan gidip denizden gidip Seylan Adası'na varmışlar. Kral'ın huzuruna çıkıp öylesine dil dökmüşler ki iki azı dişini -iri ve uzunmuş dişler-, saçların birazını ve çok güzel bir yeşil renkte porfirden olan aş çanağını elde edebilmişler. Büyük Kağan'ın elçileri bunları alınca yeniden yola koyulup hükümdarlarının yanına dönmüşler; Büyük Kağan'ın bulunduğu Kambaluk kenti yakınına vardıklarında, döndükleri ve ısmarladığı kutsal nesneleri getirdikleri haberini iletmişler kendisine. Büyük Kağan pek hoşnut olmuş ve dinsel kimliği olsun olmasın herkesin gidip bu kutsal emanetlere karşıcı çıkmasını buyurmuş. Bunların Âdem'e ait olduğunu da ilan ettirmiş. Niye size bunları anlatıyorum? Dikkat edin, Kambaluk halkı, eksiksiz, bu emanetleri büyük saygı içinde karşılamaya gitmiş ve onları Büyük Kağan'a getirmiş. O da kıvanmış ve büyük sevinç ve saygı ile almış bunları. Meğer bunların kitabında yazarmış ki o aş çanağına bir kişilik yiyecek konulsa beş kişiyi doyuracak kadar olurmuş. Büyük Kağan bu bilgiyi sınamak istemiş ve gerçeğin de öyle olduğunu görmüş.

İşte bu olayı da böyle sırasınca ve gerçeğe uygun anlattık. Bu nedenle, artık bu konuyu bırakıyor, başka şeylere, hepsinden de önce görkemli Kayl kentine geçiyoruz.

CLXXX. Görkemli Kayl Kentinden Söz Eden Bölümdür

Kayl,[446] Maabar topraklarının daha önce sözünü ettiğimiz beş tane kardeş kralının ilki olan Aşar'a[447] ait görkemli ve büyük bir kenttir. Batıdan yani Hürmüz'den, Aden'den, Kişn'den ya da Arabistan'ın herhangi bir yerinden büyük miktarlarda mal ve beygir

[446] Döneminde önemli ticaret merkezi olan Kail kenti; bugün Hindistan'ın güney ucundaki Tirunelveli bölgesindeki Palayakayal köyü.

[447] Bu kişinin kim olduğu saptanamamıştır. Yukarıda sözü edilen "Maabar Kralı" gibi bu da Hindistan'ın güneyini yöneten Pandya Hanedanından olabilir.

yüklü olarak gelen her gemi, bu kente yanaşır. Tacirlerin buraya gelmelerinin nedeni, konumunun iyiliği ve ticaret etmek için uygun bir piyasası bulunması. Her, yönden tacirler gelip mal, at ve başka şeyler alırlar. Buranın kralının hazineleri pek zengin olup kendisi de üzerinde birçok değerli mücevher taşır. Debdebeli yaşar ve ülkesini barış ve adalet içinde tutar. Başka yörelerden gelen, yani yabancı olan tacirleri sever, onlan destekleyip çok dürüstçe korurmuş. Bu sayede de tacirler kendilerini koruyan o dürüst kraldan ötürü oraya seve seve gidiyorlar. Elbette gelirlerinin, kârlarının yüksek olduğu da bir gerçek.

Şunu da söyleyeyim ki kralın üç yüz tane, hatta daha fazla karısı var; bunları pek şaşaalı yaşatıyor. Çünkü kadınlara bakmak, onları kayırmakla kendine saygı göstermiş oluyor. Aynı babadan, aynı anneden doğmuş öz kardeş olan bu beş kral arasında bir anlaşmazlık çıkıp da çatışmak istediklerinde hâlâ hayatta olan anneleri araya girer, yatıştırırmış. Hatta birçok kez, oğulları yalvarmasını dinlemezler de her ne olursa olsun çatışmaya kalkarlarsa anneleri eline bir bıçak alır şöyle dermiş:

"Bu kavgayı bırakıp barışmazsanız, şu an kendimi öldürürüm. Hepsinden önce sizi emzirdiğim şu memelerimi keserim!" Ayrıca, bağırsaklarını deşeceğini de söylermiş. Annelerinin böyle karalar bağladığını gören oğulları; ricalarını da dinleyince, aynı zamanda kendi çıkarlarına da uygun olduğundan barışırlarmış. Bu, birçok kez yinelenmiş. Fakat bence anneleri bir kez ölmeyegörsün, oğulları; aralarında büyük patırtı çıkarır ve birbirlerini yıpratırlar.

Bu kentin halkında, tüm Hint'te olduğu gibi şöyle bir adet var: Alışkanlıktan ve keyif olsun diye ağızlarında, adına *tambur*[448] denilen bir yaprak bulunduruyorlar. Gezip dolaşırken bunu çiğniyor ve ağızlarında biriken salyayı tükürüyorlar: Bunu en çok soylular, büyükler, krallar yapıyor. O yapraklar kâfur ve başka hoş kokulu baharattan yapılıyor, limon da karıştırıyorlar. Bana dediklerine göre, kendilerini sağlıklı tutuyormuş. Bir adam bir adamla alay etmek, ona hakaret etmek isterse sokakta karşılaştıklarında, ağzında çiğnediği o yaprağı ağzından çıkarıp adamın yüzüne atarak:

- *Sen bunun kadar etmezsin,* diyor.

[448] Sanskrit dilinde tanbula; Tr. tembul. [Hindistan'da yetişen bir tür tırmanıcı biber ağacı. (red.n.)

Yani attığı şey kadar. Öyle bağırıyor işte. Fakat öteki, bunu büyük hakaret saydığından, hemen krala koşup filancanın kendisiyle alay ettiği, kendini hiçe saydığı yolunda yakınıp öç almak için izin istiyor. Özellikle saldırgan, adama yakınlarını de katarak hakaret etmişse saldırıya uğrayan, öç izni isterken aile bireyleriyle birlikte hakareti edenin karşısına dizilmek istediklerini, böylece hakareti hak edip etmediğine bakacaklarını söylüyor. Fakat saldırgan, sadece şahsını hedef almışsa o zaman teke tek dövüşme izni istiyor. Ve kral, tarafların her ikisine de izin veriyor. Eğer klan klana dövüşeceklerse her biri yakınlarıyla birlikte hazırlanıyor, zırh kuşanıyor; korunmak için analarının başlangıçta kendilerine verdiği postu da alıyorlar. Çarpışacakları alana gelince dövüşmeye, birbirlerine vurmaya, birbirlerini yaralamaya, öldürmeye başlıyorlar. Gerçekten kılıçları çok keskin ve herhangi biri kolayca yara alabiliyor. Kral da birçok kişiyle birlikte bu çarpışmada hazır bulunup durumu gözetim altında tutuyor. İki taraftan da epeyce kahramanın öldüğünü ve taraflardan birinin üstün geldiğini gördüğü zaman, sırtındaki giysinin yakasını dişlerinin arasına alıyor, yakanın öteki ucunu da eliyle tutuyor. O an çarpışanlar duruveriyor, tek bir vuruşta bile bulunmuyorlar. Dövüş teke tekse adamlar âdetleri üzere çırılçıplak geliyorlar ve silahlarını kral veriyor. İkisine de bir kılıç, bir de kalkan. Herkes görmeye koşuyor. Birinden biri ölüp düşünceye kadar çarpışma sürüyor. Birbirlerine kılıcın ucunu batıramıyorlar; kral bunu yasaklamış. Kılıç ucunun değmesinden kaçınmasını çok iyi biliyorlar. Kılıçlarıyla hem kendilerini koruyor hem karşıtlarına çok beceriklice saldırıyorlar. Bakın, nasıl yapıyorlar. Gördüğünüz gibi, bu adamlar siyah. Biri, ötekinin vücudunda istediği bir yere beyaz bir çember çiziyor ve şöyle diyor:

- Bil ki sana bu çemberin içinde dokunacağım, başka yerinde değil. Elinden geliyorsa korun!

Öteki de buna aynı şeyi yapıyor. İyi yapana ne ala, kötü yapan kendi düşünsün. Çünkü karşıtı nereye dokunursa dokunsun, acıyı epeyce duyacaktır.

Evet, bu kral hakkında bir şeyler söyledik. Şimdi onu bırakalım, çünkü bu krallıkta anlatacak başka bir şey yok; sizlere Koylum Krallığı'nı anlatalım.

CLXXXI. Koylum Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür

Maabar'dan yola çıkıp da garbîye doğru beş yüz mil gidince Koylum[449] Krallığı'na varılır. Halk putlara tapar ama Hıristiyan, Müslüman ve Yahudi de vardır içlerinde. Dilleri kendilerine özgüdür. Kral kimseye haraç ödemez. Şimdi sizlere bu ülkede bulunan ve yetişen şeyleri anlatmak istiyorum.

Koylum brezili yetişir ki pek iyi cinstir; Koylum zencefili de vardır. Tüm kırsal alanda biber bol miktarda bulunur; toplama işini mayıs, haziran ve temmuz aylarında yapıyorlar. Biberi veren ağacı kışın dikip sık suluyorlar; bunlar kendi biten değil, yetiştirilen ağaçlar. Bu biber bizim oralarda dendiğinin tersine, fırınlanmıyor. Zaten, elde ettikleri o çok büyük miktarlardaki biberi fırınlamak da dünyanın fırınını ister. Biberin biçimi de kendiliğinden kıvrım kıvrım. Buralarda biberi gemilere, bizim buğdayı yüklediğimiz gibi, dökme yüklüyorlar.

Bol miktarlarda çivitleri de var. Bir otun özsuyundan yapılıyor. Gerçekten o otu alıyor, kökleri olmaksızın, büyük bir kazana koyup üzerine su döküyorlar. Ot suyu emip liflerine ayrılarak, paralanıncaya kadar bekletiyorlar; özsu suda kalıyor. Onu alıp güneşe koyuyorlar. Hemen hemen kuruyuncaya kadar o sıcakta kalıyor. Eğri büğrü bir durum alıyor ve güneşin etkisiyle koyulaşıyor, macun gibi oluyor. Kurumaya devam etsin diye yayıyorlar; kuruyunca biçimiyle kesiyorlar, bildiğiniz çivit kalıpları ortaya çıkıyor.

Bu yörede sıcak o kertede, güneş öylesine ısıtıyor ki insan zor durur. Sular o kadar sıcak ki güneş tepedeyken, bir dereye yumurta koysanız, arkanızı dönünceye kadar pişiyor. Gemilerle bu ülkeye Manci'den, Arabistan'dan ve Akdeniz'in doğusundan[450] tacirler geliyor, getirdikleri mallarla ve yine gemilere yükleyip kendi ülkelerine götürdükleriyle büyük kazanç sağlıyorlar.

Bu ülkede başka yerlerdekine benzemeyen pek çok hayvan var.

---

[449] Hindistan'ın batı kıyısının güney ucunda, Kerala eyaleti içinde Quilon kenti. Marco Polo Malabar kıyısını kuzeye doğru çıkmaya Quilon'dan başlar. Bu nedenle garbî (güneybatı) yönünden söz etmesi yanlış; kuzeybatı olarak kabul edilmeli.

[450] Metindeki 'il Levante' adı geleneksel olarak 'Akdeniz'in doğusu' olarak karşılandığından bu sözcükleri kullanıyoruz; gerçekte yazarın Arap Yarımadası kıyılardan söz ettiği düşünülmeli -çn.

Örneğin kapkara, üzerinde başka renk, ya da bir işaret bulunmayan kara aslanlar var. Denizin bu yakasında papağanın birçok çeşidi, bizim oralara getirilenlerden daha güzelleri bulunuyor. Böyle diyorum, çünkü kendi kar gibi beyaz da ayakları ve gagası koyu kızıl olanları var. Dünyanın en güzel şeyi bunlar. Çok ufakları da bulunuyor, aynı zamanda pek de güzeller. Bizdekilerden daha büyük, daha güzel ve bizdekilerin çeşidinden olmayan tavus kuşları var. Tavukları da bizimkilere benzemiyor. Daha ne desem? Her şeyleri bizimkinden başka. Daha güzel, daha iyi. Hiç bizimkilere benzer meyveleri yok. Hayvanları da kuşları da benzemiyor. Bu, dediklerine göre, buranın çok sıcak olmasındanmış.

Kamış şekerinden şarap yapıyorlar. Kamış bol. Yaptıkları şarap iyi bir içki; üzüm şarabından daha tez hoş ediyor insanın başını. Âdemoğlunun vücuduna ne gerekliyse hepsi bol var bunlarda hem de çok ucuz. Yalnız, pirinç dışında tahılları yok. Epeyce iyi yıldız falcıları ve insanların vücudunu sağlıklı tutmasını pek iyi bilen tabipleri bulunuyor. Erkeği, kadını, çocuğu, tümü simsiyah ve çırılçıplak dolaşıyorlar. Sadece edep yerlerini çok güzel bir kumaşla örtüyorlar. Şehveti hiç günah saymıyorlar, cinselliğin günahı diye bir şey yok bunlarda. Evlilikler de bakın nasıl yapılıyor: Kimi isterlerse karı diye alıyorlar; herhangi bir akrabalık bunları durdurmuyor. Hatta amca kızı, teyze kızı. Ölmüş babalarının ya da erkek kardeşlerinin karısı, bunlarla evleniyorlar. Anladığıma göre, tüm Hint'in insanlarında bu âdetler varmış.

Bu krallığın bir bölümünü sizlere anlattık. Başkaca bir şey kalmadı anlatmaya değecek. Şimdi buradan ayrılıp, Komari diye bir yöreyi öyküleyeceğiz.

CLXXXII. Komari Kentinden Söz Eden Bölümdür

Komari[451] Hint'in kendisinin bir yöresi olup Küçük Cava Adası'ndan beri görmediğimiz Kutup Yıldızı buradan biraz görülebiliyor. Bu yıldızı görmek istediğinizde buradan ayrılıp, denizde otuz

[451] Hindistan'ın güney ucundaki Comorin (Sanskrit dilinde kumari= el değmemiş, balta girmemiş) yöresi. Bu bölümün Koylum'dan sonra yer alması bir önceki notta sözü edilen yön yanlışlığını açıklıyor. Herhalde Marco Polo'nun belleğinde Koylum, doğu kıyısı üzerinde bir kent diye kalmış olacak.

milden fazla ilerliyorsunuz; ancak o zaman Kutup Yıldızı'nı görüyorsunuz. Su üzerinde yaklaşık bir *arış*[452] yükseliyor. Burası pek uygar bir yer değil, daha çok yabanıl. Çeşitli hayvanları, özellikle maymunları var. Özellikle, dedim, çünkü aralarında bazıları öyle acayip ve öyle iri ki insan dersiniz. Büyüklükleri başkalarınınkinden şaşılacak kadar büyük leoparlar var. Aslan, pars, vaşak ve ayı pek bol. Bunlardan başka sözü edilecek bir şey olmadığından, buradan ayrılıp şimdi de Eli Krallığı'nı anlatacağız; dinleyin.

CLXXXIII. Eli Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür

Eli,[453] Komari' den yaklaşık üç yüz mil kadar batıda bir krallıktır. Bir kralları var; putlara tapıyorlar; kimseye haraç ödemiyorlar; ayrı bir dil konuşuyorlar. Adetlerini ve ülkede neler yetiştiğini size bir bir anlatacağız. Bunları daha kolay anlarsınız, çünkü gittikçe uygar yörelere yaklaşıyoruz. Bu ülkede, büyük bir ırmağın çok elverişli ağzından başka herhangi bir liman yok. Biber bol yetişiyor, zencefil de öyle. Başka baharattan da epeyce var. Kralın hazineleri pek zengin. Fakat askeri çok değil. Neyse ki ülkesinin girişi, kimsenin kötü niyetle gelip adamlarıyla birlikte içeri giremeyeceği biçimde berkitilmiş. Bunun için de kimseden korkmuyor.

Başka bir şey söyleyeyim: Ola ki kazara bir gemi gelip sözünü ettiğim o ırmak ağzına demirledi; özellikle kendilerine gelen bir gemi değilse her şeye el koyuyorlar, her şeyi alıp götürüyor ve şöyle diyorlar:

- Başka yere gitmek istiyordun, ama Tanrı ve talihimiz seni buraya gönderdi, bunun için de her şeyini alıyoruz.

Evet, gemide buldukları her şeyi alıp kendi malları sayıyorlar ve bunu yapmakla kendilerini hiç de bir günah işlemiş saymıyorlar. Fakat gemi kendi ülkelerine geliyorsa büyük saygı ile karşılıyor ve iyi koruyorlar. Hint'in tüm eyaletlerinde durum bunun aynı: Eğer herhangi bir gemi, elverişsiz hava koşullarından ötürü, gitmek isteme-

---

[452] Fr. La coudée. Dirsekten orta parmağın ucuna kadar olan uzaklıkta bir ölçü birimi -çn.

[453] Müslümanların Hili dedikleri kent. Malabar kıyısında, Cannanore'un yirmi kilometre kadar kuzeyinde bulunan bugünkü Kerala eyaleti içinde bulunduğu sanılırsa da günümüzde buradan hiçbir iz kalmamıştır.

diği bir yere giderse yakalanıyor ve mülkiyetinde ne varsa hepsine, tüm ticaret mallarına el konuluyor. Gemicilere şöyle diyorlar:

- Başka yere gitmek istiyordun, ama talihim ve kısmetim seni buraya gönderdi; öyle ki neyin varsa benim olacak.

Manci'den ve başka yerlerden gemiler buraya yaz mevsiminde gelir, üç ya da dört veya belki sekiz gün boyunca mal yükler ve ellerinden geldiğince kısa sürede ayrılırlar; çünkü burada liman olmadığından kalmak tehlikelidir; gerçekten buraları kumsal olup limana elverişli değildir. Yine de Manci gemileri, ötekilerin tersine, kumsallara kadar gitmekten korkmazlar, çünkü onların tahtadan çapaları öylesine büyüktür ki gemileri büyük fırtınaların tümünde de sıkıca tutabilir.

Bu ülkede aslan ve daha birçok yabanıl hayvan ve kuş bulunur. Küçük ve büyük av hayvanları epeycedir. Başka bir şeyleri yoktur.

Sizlere Eli Krallığı'nı anlattık, duyacağınız üzere, şimdi de Melibar Krallığı'nı anlatacağız.

CLXXXIV. Melibar Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür

Melibar,[454] batıda çok büyük bir ülkedir. Ayrı bir kralları ve ayrı bir dilleri var. Putlara tapıyorlar ve kimseye ne vergi ne haraç ödüyorlar. Kutup Yıldızı burada daha çok görünüyor, çünkü galiba su düzeyi üzerinde iki arış kadar yükseklikte. Bu Melibar ülkesinden ve yakınlardaki Gucarat denilen bir ülkeden her yıl yüzden fazla gemi korsanlığa çıkar. Öteki gemilere el koyarlar, bura denizlerinde sefer eden tacirlerin her şeyini çalarlar, çünkü bunlar azılı deniz haydududur. Şunu da söyleyeyim ki karılarını, çocuklarını da yanlarına alır; bütün yaz tacirlere, deniz yolcularına büyük zararlar verdirerek korsanlık ederler. Bu uğursuz haydutların gemilerinin çoğu oraya buraya dağılıp geçen ticaret gemilerini bekler ve yakalarlar. Bir başka kötülükleri daha vardır. O da şu ki hiçbir ticaret gemisi kaçamasın diye, yirmi otuz yelkenli birlikte dolaşır ve denizde bir dizi oluştururlar, yani aralarında beş altı mil kadar uzaklık bırakarak birbirlerinden uzaklaşırlar; böyle saf tutmuş yirmi gemi deniz üzerinde

[454] Marco Polo'nun geçtiği zamanda, Malabar'ı kaplayan Hindu Hoysala Krallığı. Bu ülke Delhi Müslüman devletinin saldırılarına uğruyordu ve bir sonraki yüzyılın başlarında yok olmuştur.

yüz mil yayılmış olur. Bir ticaret gemisi görür görmez, ateş ya da dumanla bir işaret verirler; bunun üzerine hepsi bir araya gelip saldırır ve her şeyi ele geçirir. İşte, bu denizden hiçbir gemi geçemez ki bunlar hemen haber alıp da el koymasın. Fakat bu uğursuz korsanların yordamını yakından tanıyan ve kaçınamayacaklarını iyi bilen tacirler, kalabalıkla ve çok iyi silahlanmış, çok iyi hazırlanmış olarak sefer ederler ve onlarla karşılaştıklarında korkmadan, yüreklice kendilerini savunur ve çoğu zaman, onlara büyük kayıp verdirirler. Ancak, korsanların zaman zaman gemi ele geçirmesi kaçınılmazdır. Gemiyi ele geçirince gemiyle birlikte malları da alırlar, ancak insanlara dokunmazlar; onları üstlerinde başlarında bir şey bırakmadan karaya çıkarıp şöyle derler:

- Yurdunuza geri dönün de başka mallar kazanın. Ola ki onları da bize verirsiniz.

Bu ülkede pek bol biber ve zencefil yetişiyor. Epeyce tarçın ve başka baharat da var. İlaç yapılan bir bitki olan turbit[455] de Hindistan cevizi de bulunuyor. Epeyce de bokran dokunuyor, en incesinden, dünyada olabilecek en güzelinden. Ayrıca, çok değerli işler de yapıyorlar, ama ben size başka yörelerin tacirlerinin bura mallarını satın almak üzere gemiyle gelirken getirdiklerini anlatmak istiyorum. Tacirler gemilerle buraya doğudan gelen bakır taşırlar; Manci gemileri de bu bakırı safra diye kullanır. Ayrıca, altın işlemeli kumaş, ipek kumaş, sandal bezi, altın, gümüş, karanfil, nard ve Melibar'da bulunmayan başka çeşit baharat getirirler ve bunları bu yörede yetişen mallarla değişirler. Gemiler tek yerden değil, çeşitli yörelerden, yani büyük Manci eyaletinin çeşitli limanlarından gelir; tacirler malları çeşitli yönlere götürürler. Fakat batıya giden ve gemisine Aden yolcusu tacirleri alanlar, sonra İskenderiye'ye gider; doğudaki limanlara giden gemiler onda bir bile değildir. Bu da dediğim gibi pek önemli bir sorundur.

Sizlere Melibar Krallığı'ndan söz ettik; şu halde burayı bırakır, Gocurat[456] Krallığı'nı anlatırız. Siz de dinlersiniz. Yalnız bilin ki

---

[455] Turbit adı ilaç yapımında kullanılan, müshil etkisine sahip, tahriş edici gerek mineral gerek bitkisel birçok maddeye verilir.

[456] Kathiawar Yarımadası'yla ona bitişik topraklardan oluşan bugünkü Goudjerat (Gucerat) bölgesi. O dönemde Delhi Sultanlığı'nın güçlü baskısı altında kalmış bir Hindu krallık oluşturmaktaydı.

krallıkların tüm kentlerini anlatmıyoruz, çünkü öyle bir şey fazlasıyla uzun olurdu. Yalnız, şunu söyleyelim ki her krallıkta epeyce kent ve köy vardır.

CLXXXV. Gocurat Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür

Gocurat da büyük bir krallık; halk putatapar, bir kralları ve ayrı bir dilleri vardır. Kimseye vergi ya da haraç vermezler; büyük Hint toprakları üzerinde, batıda bir ülkedir. Bu krallıkta Kutup Yıldızı'nın su düzeyine olan yüksekliği daha da fazla, altı arış kadar. Dünyanın en berbat korsanları ve en büyük hırsızlarından bu krallıkta da var. Tacirleri yakalıyor, mallarını almakla yetinmeyip adamlara işkence ediyor, kurtulmalık istiyorlar. Kurtulmalığı hemen ödemeyene dünyayı öyle bir dar ediyorlar ki aralarından birçoğu ölüyor. Hatta bakın nasıl bir kötülük daha işliyorlar: Bir taciri yakalayıp da adamda taş da inci de bulunmadığını görünce, hemen demirhindi[457] diye bir ilacı bol deniz suyuyla karıştırıp adama içirtiyorlar. Öyle ki adamın bağırsakları boşalıveriyor, karnında ne var ne yoksa ortaya dökülüyor. Korsanlar tacirin tüm hacetini alıp içinde inci ya da mücevher var mı diye arıyorlar. Çünkü tacirler yakalanırken incileri ve öteki değerli taşları korsanların eline geçmesin diye yutuyorlarmış; bunu söyleyen, korsanlar. Bu nedenledir ki adamlara o berbat şeyi içirtiyorlarmış; o kötülüğü yapmak için. İşte zavallı tacirlerin hiçbir biçimde kurtulamayışlarının ve yakalanınca her şeylerini yitirmelerinin nedeni bu. Olur mu bunca kötülük!?

Bu ülkede büyük miktarlarda biber üretiyorlar; epeyce de zencefilleri var; çivit bol. Pamukları da çok; pamuk veren ağaççıkları pek uzun, boyları altı adıma varıyor, bu ağaçların yirmi yıl ömrü var. Gerçi o denli yaşlı olanlar eğirmeye uygun pamuk vermiyor, ama onların verdiği pamuktan da minder kıtığı olarak ya da başka kaba işlerde yararlanılabiliyor. Ağacına bağlı; on iki yaşına kadar iplik yapmaya uygun pamuk alınıyor; on ikiden yirmiye kadarsa verdikleri pamuk eskisi kadar iyi olmuyor.

Bu ülkede, çok büyük miktarlarda deri işleniyor, yani keçi ve manda, yaban sığırı ve gergedanın, daha başka birçok hayvanın de-

[457] Ar. Temr-i Hindî =Hindistan hurması. Meyvesi müshil olarak kullanılır. Fr. Tamarin; İng. Tamarind; Alm. Die tamarinde (çn.)

risinden kösele yapılıyor. Bu büyük miktarlarda kösele ve deri, yılda birçok gemi dolusu mal tutuyor. Arabistan'a ve daha birçok başka ülkeye gönderiliyor. Gerçekten, birçok krallık ve eyalet, gereksinimini bu krallıktan sağlıyor. Burada, ayrıca, kırmızı ve mavi deriden pek güzel hasırlar örüp üzerine kuş ve hayvan örneği süsler oturtuyor, altın ve gümüş iplikle pek ince işliyorlar. Bunlar o kadar güzel ki insanın aklı durur. Dikkat edin, hasırlar deriden, diyorum. Müslümanlar bu hasırların üzerinde uyuyor; pek rahat olduğunu söylüyorlar. Bunlardan başka, bir de altın işlemeli minderler yapılıyor. Tanesini altı gümüş marka satıyorlar. Sözünü ettiğim hasırlara gelince, tanesi on gümüş mark değerinde. Daha ne anlatsam, bilmem ki? Bu krallıkta deri, dünyanın herhangi bir yerinde olduğundan daha iyi, daha ince işleniyor. Çıkan işler de hepsinden daha değerli.

Evet, bu ülkenin hallerini sırasıyla anlattık; şimdi burayı bırakıp size başka ülkeler anlatacağız. Tana dedikleri bir krallıkla başlıyoruz.

CLXXXVI. Tana Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür

Tana,[458] Gocurat'tan ayrılıp da deniz yoluyla batıya doğru gidildiğinde varılan çok büyük ve güçlü bir krallıktır. Batı deyince, Marco Polo Efendi'nin o sırada doğudan dönmekte olduğunu ve yolculuğu boyunca geçtiği ülkelerden söz ettiğini unutmamak gerekir. Tana'nın ayrı bir kralı var ve kimseye vergi ya da haraç ödemiyor. Halk putlara tapıyor ve kendilerine özgü bir dilleri var. Daha önce sözünü ettiğimiz yörelerdeki kadar bol biber ve başka baharat yok burada. Fakat buraya buhur geliyor; akgünlük değil de esmerimsi bir buhur. Ticaret pek canlı, epeyce gemi, o gemilerle epeyce tacir geliyor; çünkü çeşitli biçimlerde işlenmiş deri, kösele alıyorlar; iyisinden, güzelinden. Epeyce de iyi cins bokran alıyorlar; pamuk da. Gemiyle gelen tacir; yanında altın, gümüş, bakır ve ülkeye gerekli birçok mal da getiriyor ye bu ülkenin mallarının arasında hangisinden kâr edeceğine aklı keserse alıp götürüyor.

---

[458] Thana, bugün Bombay'ın bir banliyösüdür; onunla aynı ada üzerinde olup yirmi kilometre kadar kuzeyindedir. O dönemde, Delhi sultanına bağlı bir Hindu prense aitti. Yine sıralamada bir yer değiştirme ile karşı karşıyayız, çünkü Thana, Goudjerat'ın güneyindedir.

İyi olmayan bir şey de söyleyeyim. O da şu ki bu ülkeden pek çok korsan denize açılıyor ve tacirlere büyük zarar veriyor; üstelik bu, kralın isteğiyle yapılıyor. Kral, korsanla malı paylaşıyor. Gerçekten, ele geçirdikleri atların hepsini krala bırakacaklar diye çapula çıkanlarla önceden anlaşmış; çok da at geçiyor ellerine; çünkü daha önce anlattığım gibi, tüm Hint'te at ticareti geniş. Tacirler bol miktarda getiriyorlar satmaya; öyle ki Hint'e gelip de at getirmeyen gemi pek az. İşte bundan dolayı, dediğim gibi, kral korsanlarla uyuşmuş; atları krala veriyorlar, tüm öteki mallar, altın olsun, gümüş olsun ya da mücevher, hepsi korsanlara kalıyor. Çok kötü bir şey bu; üstelik kral yapıyor bunu.

Tana Krallığı'nı anlattık, yola çıkıyoruz. Sizlere Kambaya Krallığı'nı anlatacağız.

CLXXXVII. Kambaya Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür

Kambaya,[459] Büyük Hint'in batısına düşen çok büyük bir krallık: Ayrı bir kralları ve kendilerine özgü bir dilleri var. Kimseye vergi ya da haraç ödemiyorlar. Putlara tapıyorlar. Kutup Yıldızı bu ülkeden bakıldığında daha yüksek görülüyor. Çünkü ne kadar batıya gidilirse Kutup Yıldızı o kadar iyi fark edilir. Bu krallıkta ticaret zengin; iyi cinsinden bol çivit bulunuyor. Ayrıca bokran ve pamuk da büyük miktarlarda olup birçok yöreye, birçok krallığa ihraç ediliyor. Sepilenmiş ve işlenmiş deri ticareti de zengin; gerçekten öteki ülkelerdeki kadar iyi işliyorlar burada da deriyi. Daha başka birçok mal varsa da pek uzun olacağı için kitabımıza almayacağım. Birçok gemiyle tacirler gelip öncelikle altın, gümüş, bakır ve tutya getiriyorlar. Kendi ülkelerinden mal getirerek buradan mal götürüyorlar; büyük kâr elde edeceklerine inandıkları çeşitleri. Öyle bol kâr etmelerinin nedeni, bu krallıkta korsan bulunmaması; ticaret ve zanaatle yaşıyorlar; iyi insanlar bunlar.

Anlatmaya değer başka bir şey kalmadığından buradan çıkıp gidecek ve size başka yerlerden, yani Semenat Krallığı'ndan söz edeceğiz.

[459] Kathiawar Yarımadası'nın doğusunda, aynı adı taşıyan körfezin ucunda bugünkü Cambay kenti. 1297 yılında Delhi sultanı tarafından fethedilmiştir.

CLXXXVIII. Semenat Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür

Semenat[460] batıda bulunan büyük bir krallık. Halk putlara tapıyor; bir kralları var; kendilerine özgü bir dil konuşuyorlar. Vergi ya da haraç ödedikleri bir kimse bulunmuyor. Korsan yok; iyi insanların yapmaları gerektiği gibi ticaretle ve zanaatla geçiniyorlar. Gerçekten de burada ticaret zengin. Birçok yöreden tacirler geliyor; şu ya da bu yolla mallarını getirip satıyor, buradan da mal alıp götürüyorlar. Hâlbuki şunu da söyleyeyim, putlara tapanların pek acımasız, pek yabanıl gâvurlar olduğunu duymuştum.

Başkaca sözü edilecek bir şey olmadığından buradan ayrılıyoruz. Bundan sonra sizlere Kesmakoran adında başka bir krallığı anlatacağız.

CLXXXIX. Kesmakoran Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür

Kesmakoran,[461] bir kralı ve ayrı bir dili bulunan bir krallık. Aralarından bazıları putlara tapıyor, ama çoğunluk Müslüman. Ticaret ve zanaatla yaşıyorlar. Epeyce pirinç ve başka tahılları var. Beslenmeleri pirinç, et ve sütle. Çok tacir geliyor buraya. Karadan da denizden de geliyorlar. Çeşitli mallar getirip buradan mal alıyorlar. Başka dikkate değer bir şeyleri yok. Şunu da söyleyeyim ki bu krallık, batı ile Maestro[462] ortası bir yönde[463] gidildiğinde Hint'in son kesimidir.

---

[460] Burası, Kathiawar Yarımadası'nın güneybatı kıyısında bulunan eski bir kent olup o dönemde bir Hindu krallığına aitti.

[461] Bu, Kedj ve Mekran adlarının kaynaşmasından oluşmuş bir ad. Mekran, bugünkü Pakistan'ın batıdaki İran Bülucistanı ile sınırdaş olan kıyı eyaletinin adıdır; Kedj ise o bölgenin doğu kesiminde bir kent iken yaşamını bugüne kadar sürdüremiştir. Adın tümünün doğu Mekran için kullanılmış olduğu düşünülebilir. O dönemde bu bölge, İran'daki İlhanlılar ile Delhi Sultanlığı arasındaki sınırı oluşturuyordu.

[462] Maestro (İt.). Mistral (Fr.) kuzeybatı yönü ve o yönden esen rüzgârın adı -çn.

[463] Bu noktadan sonra, Marco Polo uzun bir sapmaya başlıyor; bu sapma, anlatısının en söylenceli bölümünü oluşturacaktır, çünkü baştan aşağı kulaklan dolma bilgilerle yazılmıştır.

Unutmayın ki Maabar'dan başlayarak buraya kadar size anlattığım tüm krallıklar, eyaletler, dünyanın en iyi ülkesi Büyük Hint'e aitti. Bilin ki aslında, bu Büyük Hint'in ancak deniz kıyısındaki kentlerini anlattık size. İçtekilere gelince, hiçbir şey söylemedik onlar hakkında; çünkü o çok uzun bir iş olurdu. Bundan ötürü, bu ülkeden ayrılıp size yine Hint'e dâhil birkaç adadan söz edeceğiz. Birine Erkek Adası, ötekine Kadın Adası[464] denilen iki adayla başlıyoruz.

CXC. Erkek ve Kadın Adalarından Söz Eden Bölümdür

Erkek Adası; açık denizde, Kesmakoran'dan güneye doğru beş yüz mil kadar uzakta. Halk vaftizli Hıristiyan, *Eski Ahit*'in inanç ve kurallarını izliyor. Örneğin, bir adamın karısı gebeyse çocuk doğuncaya kadar karısına yaklaşmadığı gibi kırkı çıkıncaya kadar da dokunmuyor. Fakat o kırk gün bitince, karısına gönlünce yaklaşıyor. Ancak şunu da söylemeliyim ki bu adada ne erkeklerin eşleri ne başka hanımlar oturur. Kadınların hepsi Kadın Adası denilen başka bir adada yaşarlar. Erkek Adası'ndaki erkekler kadınlarınkine gider, üç ay kalırlar: Mart, nisan, mayıs aylarını orada geçirirler, çünkü kadınlar hiç Erkek Adası'na gelmez. O üç ay boyunca erkekler öteki adada karılarıyla kalır, zevkini alır. Her erkek, kendi karısıyla ve onun evinde olmak üzere. O üç ayın sonunda kendi adalarına döner, dokuz ay boyunca çalışıp ekmek parası kazanırlar.

Bu adada çok ince, çok iyi ve güzelinden akamber üretilir; çünkü denizde balina çoktur. Adamlar süt içer, pirinç, et ve balık yerler.

---

[464] Amazonların olsun olmasın, Mançurya'dan Brezilya'ya kadar, Kafkasya dâhil, her yerde ve eski Yunanlılardan yerkürenin son durumuna kadar her dönemde aranılan bu ada "kadınlar krallığı" denilen yerin sayısız görünümleri arasında yer alır. Erkek Adası denilen yere gelince, bunun da soyun süregitmesi için gerekli bir uzantı olduğu düşünülebilir. Burada sorun, bu adaları Hint Okyanusu yakınlarında bir yere yerleşmeye olanak verecek bir anaerkil toplumun gerçek bir tarihsel çekirdek oluşturup oluşturmadığıdır. Ne var ki bu, hâlâ yanıt alamamış bir soru olarak kalmakta. Geriye içerikten yoksun bir yerleştirme kalıyor; o da bu adalarla Umman kıyısı açıklarında, Mekran ile Socotra arasında aşağı yukarı yarı yolda, fakat Marco Polo'nun dediği gibi güney değil de güneybatı yönünde bulunan Kuria Muria Adaları ile çakışması. Anlatılan öyküye gelince bu, bize daha çok göçmen işçilerin koşulları konusunda bir masal gibi geliyor.

Çok iyi balıkçıdırlar. Adanın denizinde iyi ve bol balık çıkar. O kadar çok avlarlar ki büyük miktarda balığı da güneşte kurutup bütün yıl yiyebilir, bir bölümünü de taze ya da tuzlanmış olarak başkalarına satabilirler. Balık almaya gelen tacirler var, onlara da satıyorlar. Balıktan, hele akamberden çok kâr ediyorlar.

Başlarında bir piskopostan gayrı kimse yok. O da Skotra Adası diye bir başka adada oturan başpiskoposa bağlı. Ayrı bir dilleri var. Bu adayla karılarının oturduğu adanın arası yaklaşık otuz mil. Bütün yıl orada kalmayışlarını orada geçinecek şey bulunmamasıyla açıklıyorlar. Anneler, doğan çocuklarını kendi adalarında emzirip besliyorlar. Doğan çocuk kızsa anne kızını evlenme yaşına kadar yanında alıkoyuyor ve zamanı gelince erkek adasından bir kimse ile evlendiriyor. Fakat erkek çocuk, on dördüne gelir gelmez annesi öteki adaya, babasının yanına gönderiyor. İşte bu iki adanın gelenekleri, duyduğunuz gibi böyle. Gerçekten, kadınları çocuk yetiştirmekten başka iş yapmıyor; çünkü erkekler onların her türlü gereksinimini karşılıyor. Erkekler kadınların adasına gittiğinde tohum ekiyorlar, sonra toprağı işleme ve hasat kadınlara kalıyor. Ayrıca meyve de topluyorlar; adalarında bin bir çeşit meyve var.

İşte hepsini anlattık; sözü edilecek daha başka bir şey yoktur. Bu nedenle bu iki adayı bırakıp size Skotra Adası'nı anlatacağız.

CXCI. Skotra Adası'ndan Söz Eden Bölümdür

O iki adadan ayrılıp aşağı yukarı beş yüz mil kadar güneye inildiğinde, Skotra[465] Adası'na varılır. Bilmenizi isterim ki bu ada sakinlerinin tümü vaftizli Hıristiyandır ve bir başpiskoposları vardır. Buraya bol miktarda amber getirilir. Amber, deniz balıklarının en büyük ikisi olan balina ve kaşalotun karnından çıkarılır. Bu bölgelerde balinanın nasıl avlanıldığını size anlatacağız. Burada çok da ton çıkıyor; onu sadece şu nedenle avlıyorlar. Çok yağlı bir balık bu. Kesip parçalıyorlar ve büyük küplerde tuza bastırıyorlar. Bol bir salamura oluyor. Bu iş bitince birçok adam, belki on iki kişi ufak bir gemiye biniyor, o salamura içindeki balığı da alıp denize açılı-

[465] Afrika'nın boynuzu karşısına düşen Socotra Adası. Hıristiyanlık burada Ada'nın, Habeş hükümdarlarınca alınması sırasında yayılmış ve XVIII. yüzyıla kadar tutunmuştur. Bugün, Yemen'e bağlıdır.

yorlar. Ayrıca, yanlarında biraz da didiklenmiş parça, atık kırıntılar da oluyor. Bunları bağlayıp demet yapıyor, o çok yağlı salamuraya batırıyor, sonra da bir halatın ucuna tutturup denize atıyorlar. Yelkenlerini fora edip bütün gün açık denizde dolaşıyorlar; salamuranın bıraktığı yağlı iz de peşlerinde ve iyice görünür durumda. Balina olan bir yerden geçerlerse ya da şu veya bu yolla geminin geçtiği bir yere gelip de balina ton yağının kokusunu alırsa gemi yüz mil uzakta bile olsa duyduğu o ton kokusunu izliyor. Tona erişme hırsıyla bütün o yolu yapıyor, adamların göreceği kadar gemiye yaklaşınca iki üç parça ton atıyorlar hayvana. Yer yemez sarhoş oluyor, tıpkı şarap içmiş bir adam gibi sarhoş.

O zaman aralarından birkaçı üzerine çıkıyor; ellerinde ucu çengelli bir demir çubuk var, öyle ki hayvanın vücuduna girerse çubuk o çengelden ötürü bir daha çıkmayacak. Adamlardan biri balinanın başına saplıyor demiri, bir başkası da tahta çekiçle mıhlayıp sonuna kadar batırıyor. Balina sarhoş olduğu için üzerindeki adamları ya duyuyor ya duymuyor; onlar istediklerini yapıyorlar. Demir çubuğun açıktaki ucunda bir kalın ip bağlı, uzunluğu bir üç yüz adım var; elli adımda bir de düz bir tahta parçası ve bir şişe bağlanmış. Şişelerin üzerinde birer fener oturtulmuş, altında da bir ağırlık, öyle ki şişe devrilemiyor, fener hep dik kalıyor. Kalın ipin ucu yanlarında getirdikleri sandala bağlı. Birkaç denizci sandalda kalıyor ki balina yaralandığını fark edip de kaçarken, sırtındaki adamlar denize düşerse yüzüp sandala çıkabilsinler. Sandala çıkınca üzeri fenerli bir şişe atıyorlar suya; balinanın elli adım ipi oluyor o sırada; hayvan suya dalıp kaçarken ipin bağlı olduğu sandalı da sürüklüyor. Fazlaca batabiliyorsa bir şişe daha atıyorlar, çünkü şişeleri su altına sürükleyemiyor; peşinde sürüklediği bütün bu şeylerden öylesine bitkin düşüyor ki yarasının da güçsüzleştirmesiyle ölüyor hayvan. Ufak gemi fenerlere bakarak bunları izliyor, hayvan ölünce gemiye alıyorlar, oradan da kendi adalarına ya da yakındaki bir başka adaya götürüyor, orada satıyorlar. Karnından akamber çıkarılıyor; başındansa fıçılar dolusu, aşağı yukarı bin liralık[466] yağ. İşte balinayı böyle avlıyorlar buralılar.

Bu adada çok güzel pamuklular, başka epeyce çeşit mal da var.

[466] Fr. la livre. Eski bir para birimi; ilk kullanımında (XII. yüzyıl) bir libre ağırlığında gümüş değerindeyken zamanla yerine göre değişik değerlere sahip olmuştur -çn.

Özellikle büyük ölçüde iri ve lezzetli tuzlanmış balık ticareti yapılıyor. Pirinç, et, balık ve sütle besleniyorlar. Çünkü pirinçten başka tahılları yok. Kadın erkek çıplak dolaşıyor; sadece önlerini, arkalarını örtüyorlar, tıpkı öteki putatapar Hint insanları gibi. Şunu da söyleyeyim ki bu adaya pek çok gemi geliyor. Gemilerle birlikte birçok tacir, bol da ticaret malı. Mallarını satıp bu adada bulunan şeylerden alarak götürüyorlar. Bununla kâr ediyorlar. Aden'e gitmek isteyen tüm gemiler ve tacirler bu adaya uğruyor.

Buradaki başpiskoposun Roma'daki Havari'yle[467] bir ilgisi yok, ama Bağdat'ta oturan bir başpiskoposa[468] bağlı. Bu adanın başpiskoposunun atamasını, bu Bağdat başpiskoposu yapıyor. Böyle, dünyanın birçok yerine atamalar yaparmış, tıpkı bizim burada Roma'daki havarinin yaptığı gibi. Yani buradaki rahipler de yüksek kilise adamları da Roma Kilisesi'nden buyruk almıyor, hepsi Bağdat'taki o büyük din adamına bağlı; onu papaları biliyorlar. Bu adaya gemileriyle birçok da korsan geliyor. Burada bir süre kalıyor ve denizde çaldıkları her şeyi satıyorlar, çok da iyi satıyorlar; çünkü Hıristiyanlar bütün bunların Hıristiyanlardan değil de Müslümanlar ya da putataparlardan çalındığını biliyor. Bu nedenle, kendilerinde bu nesneleri satın alma hakkını görüyorlar. Bir de şu var, bu Skotra Adası'nın başpiskoposu ölünce, yerine geçecek kişinin Bağdat'tan gelmesi uygun görülüyor. Yoksa başpiskoposuz kalacaklar; ya da kendileri birini seçerlerse o kişinin katolikos[469] tarafından onaylanması gerek.

Bu adanın Hıristiyanları, dünyanın en becerikli büyücü ve sihirbazları. Gerçi başpiskopos bu büyüleri yapmalarını istemiyor, onları azarlıyor, cezalandırıyor ama bunun bir yararı yok, çünkü diyorlar, atalarımız da böyle yaparmış; ondan ötürü kendileri de bu âdeti sürdürmek isterlermiş. Başpiskopos, adamlara yapmak istediklerinden fazlasını yaptıramıyor. Elinden bir şey gelmediğinden razı oluyor. Günahkâra bir şey öğretemiyor. Aforoz ediyor, ama bir yararı ol-

---

[467] Papa -çn.

[468] Görev yeri 1268 yılında Bağdat'tan Musul'a nakledilmiş olan Nasturi katolikosu. XXIV. bölümde Marco Polo bu kişinin Musul'da oturduğunu yazar; fakat burada, herhalde birinci bilgiyle örtüşmediğini fark edemediği bir başka bilgi üzerine, görev yeri olarak Bağdat'ı gösterir. Zaten Nasturilerden de söz etmemektedir.

[469] Eskiden Ermeni, Nasturi, Gürcü gibi bazı doğu kiliselerinde patriğe verilen san -çn.

muyor. Böylece, bu adanın Hıristiyanları; istediklerince, gizli ya da gerektiğinde açık, büyülerini yapmayı sürdürüyorlar.

Bunlar hakkında bir iki şey söyleyeceğim. Bu sihirbazlar pek çok şey yapıyor, istediklerinin çoğunu gerçekleştiriyorlar. Bir korsan adaya bir zarar vermişse eğer, adamı sihirle orada tutuyorlar, öyle ki gemisi Ada'dan ayrılamıyor, tâ ki adam aldığını yerine koysun. Gerçekten, bir gemi yelkenlerini açmış, rüzgâr da uygun, istediği rotada denize açılıp gidecekken bir ters rüzgâr estirip gemiyi gerisin geri döndürüyorlar. İstedikleri rüzgârı estirmek ellerinde. Canları isterse denizi yatıştırıyor ya da fırtınalar estiriyorlar. Daha başka birçok şaşırtıcı tansık yaratıyorlar. Kitabımıza almamız uygun düşmeyecek şeyler. Çünkü bunlar işiteni pek afallatacak şeyler doğuruyor. Bunun için, artık bırakıp daha fazlasını anlatmayalım.

Bu adada sözünü etmeye değecek başka bir şey kalmadığından, buradan ayrılıp Mogedakso Adası'na geçecek ve orayı anlatacağız.

CXCII. Mogedakso Adası'ndan Söz Eden Bölümdür

Mogedakso,[470] Skotra Adası'ndan güneyle garbî arasında bir rota tutturup bin mil kadar gidildiğinde varılan bir adadır. Halk Müslüman; Muhammed'i tanıyorlar. Kralları yok, ama dört tane şeyhleri[471] var. Bunlar tüm adayı yöneten dört yaşlı adam. Dünyanın en büyük, en görkemli adalarından biri. Büyük diyorum, çünkü çevresinin dört bin mil kadar olduğu söyleniyor. Ticaret ve zanaatla yaşıyorlar. İnanın, bu adada dünyaya gelen fil sayısına başka hiçbir ülkede ulaşılamaz. Çeşitli yerlere fil gönderiyorlar. Dünyanın geri kalan

[470] Burada coğrafya açısından en önemli uymazlıklardan biriyle karşılaşıyoruz. Yazmaların çoğunda Madeigascar diye yazılan bu sözcük; sonunda Ada, Avrupalılar tarafından bulununca Ada'nın adı olmuştur. Hâlbuki Marco Polo tarafından toplanmış bilgiler, Mogadişu'ya yani bugün Somali'nin başkenti olan yere yakışmaktadır. Bu, tanınmayan topraklara yakıştırılan ada nitelemesi bir yana bırakılırsa develeriyle, filleriyle anlatılan bu yöre Madagaskar'dan çok Somali'ye uygun düşer. Marco Polo'dan önce kaleme alınmış hiçbir metinde geçmeyen bu ad, daha sonra onun kitabındaki bilgilere göre haritalara oturtulmuş olup XVI. yüzyıl başlarında Portekizlilerce keşfedilen Ada'nın adı olmuştur.

[471] Metinde 'esceqq' biçiminde geçen bu sözcük 'şeyh' sözcüğünün biçim değiştirmiş durumu olmalı. Bu da Mogadişu varsayımını güçlendiriyor. Mogadişu o dönemde gerçekten de şeyhler tarafından yönetiliyordu.

bölümünün tümünde, buradaki ve Zengibar'daki kadar fildişi alınıp satılmaz. Sayısını duyan inanmaz. Ayrıca, bu adada sadece fil ve deve eti yenilir. Her gün bu hayvanlardan o kadar çok öldürüyorlar ki görmeden insanın inanası gelmez. Bu deve eti, tüm bu bölgede bulunanların en lezzetlisiymiş; onun için yıl boyu bunu yerlermiş.

Bu adada yetişen kırmızı santal ağacı bizim oranın ağaçları kadar yüksek oluyor. Başka bir ülkede olsa epeyce pahalı olur. Bizim yaban ağaçlara yaptığımız gibi bunlar da ondan kereste çıkarıyorlar. Epeyce de amberleri var, çünkü bu denizde balina bol, kaşalot da az değil. Bu balina ve kaşalotlardan epeyce avladıkları için büyük miktarda amber elde ediyorlar. Bilirsiniz ki amber balinadan çıkarılır. Leopar, panter, kurt ve başka hayvanlardan istemediğiniz kadar. Geyiği var, karacası, alageyiği, daha başka onlara benzer hayvanları var. Çeşitli kara hayvanlarını ve kuşları bol bol avlıyorlar. Çok büyük de sürüleri var. Bir de bizdekilerden çok değişik, şaşılası kuşları var. Ticaret malları zengin ve birçok gemi geliyor, mal yüklü; altın işlemeli kumaşlar, çeşit çeşit ipekliler getiriyorlar. Tüm bu malları satıyorlar ya da Ada'daki mallarla değiş tokuş yapıyorlar. Daha pek çok şey getiriyorlar ama artık burada anlatmayacağız. Gelen gemi bunları satıp Ada'nın mallarını yükleniyor; yüklendiler mi de denize açılıyorlar. Dediğim gibi, tacirlerin kazancı büyük oluyor.

Şunu da söyleyeyim ki gemiler güney yönünde daha uzağa; bu Ada, bir de Zengibar Adası dışında öteki adalara gidemiyor. Çünkü denizin güneye doğru öylesine hızlı bir akıntısı var ki gitseler zor geri dönerler. İşte bundan ötürü oralara gitmiyorlar. Hatta Maabar'dan bu adaya gelen gemiler yirmi, yirmi beş günde varıyor buraya. Fakat Maabar'a geri dönerken, bin zahmet, üç ayda alıyorlar aynı yolu. Suyun akıntısı hep güneye doğru da ondan; güneyden başka bir yöne akıntı yok.

Şimdi de pek şaşılacak bir şey. Bilin ki güneyde sayıları pek çok olan öteki adalara, hani gemilerin akıntıdan ötürü gitmeye hiç gönüllü olmadıkları o yerlere giden adamlar söylüyorlar ki oralarda çok korkunç kartal başlı aslanlar[472] varmış; bunlar yılın bazı aylarında güneyden gelip insana görünürmüş. Fakat inanın, bunlar bizim burada insanlarımızın sandığı ve resimlerini, kabartmalarını yaptığı gibi hiç

[472] Lat. Gryphus. Griffon. Tarih boyunca birçok toplumun yontu sanatında betimlenmiş, Anadolu'da birçok örneğine rastlanan masal yaratığı -çn.

de yarı kuş yarı aslan değil. Görenleri dinlersek bu gerçek değil. Fakat açık söyleyeyim ki ben, Marco Polo, önce bunların lafını duymuş ve kartal başlı aslan sanmıştım; sonra bunları gördüğünü söyleyenlere sorup soruşturdum. Görenler, ısrarla dediler ki bunlar hiçbir kara hayvanına benzemiyormuş ve kuşlar gibi sadece iki ayakları varmış; tıpkı kartalmışlar ama alışılmamış büyüklükte birer kartal.

Size bunu görenlerin söylediklerinden ve kendi gördüklerimden söz edeceğim. Dediklerine göre, bu canlı öyle büyük, öyle güçlüymüş ki bir fili kapıp, başka hiçbir kuşun yardımı olmaksızın havalandırabilirmiş. Havalandırır, sonra da yere atarmış; yere düşen fil ölürmüş. Bunun üzerine kuş; hayvanın üzerine iner, onu parçalar, canının istediğince karnını doyururmuş. Görenler, bunların bazısının kanatlarının açık durumda otuz adımdan daha fazla bir genişliği olduğunu söylüyorlar; kanat telekleri de on iki adımmış. Şişmanlıkları da uzunluklarına göreymiş. Kendi gördüğümü, sizlere başka bir yerde anlatacağım, çünkü kitabımıza öylesi daha uygun geliyor.

İşte sizlere sadece o kuşu görenlerin söylediklerini anlattım. Fakat Büyük Kağan'ın bu adalar hakkında bilgi almak üzere elçiler, sonra bir kez de o elçilerden tutsak alınmış olan bir tanesini kurtarmak için yenilerini gönderdiğini biliyoruz. İşte bu ikinciler ve tutsak kalan, Büyük Kağan'a bu acayip adalar konusunda pek çok şaşılası şey anlattılar. Eski tutsak; Efendisi Büyük Kağan'a, Rok[473] denilen kuşun bir tüyünü getirdi, ben, Marco Polo, kendim ölçtüm, doksan karış buldum, çevresi de iki palma idi. Bunu da herhalde bir tansık diye kabul edebiliriz. Hükümdar çok hoşlandı ve getirtene büyük armağanlar verdi.

Yine o elçiler Büyük Kağan'a her türlü kıyaslamayı aşan büyüklükte yaban domuzu dişleri getirdiler. Hükümdar bir tanesini benim yanımda tarttırdı; bizim ölçülere göre on dört libreyi aşıyordu. Artık böyle bir dişe sahip yaban domuzunun büyüklüğünü varın gözünüzde siz canlandırın.

---

[473] Orta Çağ'ın geleneksel hayvan öyküleri içinde yer alan ve Arapçada 'ruh' denilen kuş; Madagaskar'da yaşamış ve insan eliyle yok edilmiş üç metre yüksekliğinde bir uzunbacaklı olan 'aepyornis'in masal akrabası olabilir. Madagaskar'a ilk yerleşmeler 1000 yılı dolaylarında başladığına göre, Marco Polo'nun gördüğü kalıntılar bu türe ait olabilir. Fakat herhalde, efsanenin tümü sadece bu kuşa dayanıyor olmasa gerek.

Dediklerine göre, bu adadaki yaban domuzları manda büyüklüğündeymiş. Ben, Marco Polo; elçileri, tüyü ve dişleri gördüm. Elçilerin anlattığına göre, adada zürafa ve yaban eşeği bolmuş. Kısacası, bu adamların bizimkilere benzemeyen hayvanları ve kuşları var ve bunları dinlemesi de görmesi de tansık gibi bir şey.

Fakat şu kartal başlı aslana dönelim biraz. Bu ada halkı buna rok diyor; başka bir ad da vermiyorlar. Asıl kartal başlı aslanın nasıl bir şey olduğunu bilemiyorlar; ama galiba o kuşa yakıştırdıkları büyüklüğe bakılırsa, o kuş kartal başlı aslan olmalı.

Bu adada yapılıp işlenenin ve adanın âdetlerinin büyük bölümünü sizlere anlattık. Anlatacak daha başka bir şey olmadığından burayı da geride bırakıp sizlere yakındaki Zengibar Adası'nı anlatacağız. Dinleyin.

CXCIII. Zengibar Adası'ndan Söz Eden Bölümdür

Zengibar[474] çok büyük ve pek görkemli bir ada. Çevresi en az iki bin mil tutar. Halkın tümü putlara tapıyor. Bir kralları var, ayrı bir dilleri var. Kimseye ne vergi ne haraç ödüyorlar. İnsanlar uzun boylu ve şişman. Aslında, şişmanlıklarına göre boyları pek uzun değil. Çünkü öylesine şişkolar, kolları bacakları öylesine kalın ki bir de boyları ona göre olsaymış herhalde bir dev olup çıkacaklarmış. Ayrıca, bu adamlar hiçbir kıyaslamaya sığmayacak gibi güçlü. Bu adanın yabancısı dört kişinin ancak kaldıracağı yükü taşıyor bir tanesi. Buna şaşmamak gerek, çünkü bunların her biri başka bir ülkedeki beş kişinin tayınını bir oturuşta yiyorlar. Hepsi kapkara, hepsi çıplak; sadece edep yerlerini örtüyorlar. Hacetleri de görmeye değer; koskocaman, çirkin, hatta görüntüsü bile korkunç. Saçları öylesine kıvırcık ki insan suyla zor düzler. Ağızları öylesine büyük, burunları maymun burnu gibi öylesine yassı ve kalkık, burun kanatları öylesine etli ki insan şaşmadan edemez. Kulakları geniş, dudakları o kadar kalın ve dışa dönük, gözleri o kadar iri ve fırlak ki korkunç görünüyorlar; bunları başka bir yerde gören şeytan bunlar, der. Fakat aslında önemli tüccar bunlar, büyük ticaret yapıyorlar.[475]

---

[474] Verilen boyutlardan anlaşıldığına göre, bu ad küçük Zengibar Adası değil, ana kara üzerindeki art ülke için kullanılıyor.

[475] Şayet Zengibar adının Müslüman âlemin tümü içinde "kara köle" anlamında kul-

Epeyce filleri oluyor ve büyük çapta fildişi ticareti yapıyorlar. Başka yerlerdekine benzemeyen aslanları, oldukça fazla Sibirya parsı ve panterleri de var. Daha başka ne desem ki? Hiçbir hayvanları dünyanın başka yörelerindekilere benzemiyor. Tüm koç ve koyunlar birbirinin eşi; hepsi beyaz, hepsinin kafası kara. Bu adada böyle olmayan ne koç bulabilirsiniz, ne koyun. Epeyce de zürafa var; görüntüsü pek hoş şeyler bunlar. Nasıl bir hayvan olduğunu anlatayım. Arkası basıkça kısa bir vücudu var. Arkası basık, çünkü arka ayakları daha kısa. Ön ayakları uzun ve ince. Boyun çok uzun, öyle ki başı yerden üç adım yükseklikte. Güzel, ufak bir başı var ve hayvan hiçbir kötülük etmiyor. Rengine gelince, kızıl ve beyaz, güzel halkaları var; görünümü hoş bir şey.

Fil konusunda unuttuğum bir şeyi de ekleyeyim. Erkek fil, dişiyle birleşmek istediğinde toprakta kocaman bir çukur kazıyor, dişiyi oraya sırtüstü, karnı havada yatıracak derinliğe kadar iniyor. Tıpkı kadın gibi. İşlerini böyle yapıyorlar, çünkü dişinin malum yeri karnına doğru, epeyce yukarıda. Erkek fil, adammış gibi[476] dişinin üzerine çıkıyor. Bu arada şunu da söyleyeyim ki bu adanın kadınları pek çirkin; çünkü ağızları çok büyük, gözleri patlak, burunları iri, yayık ve kısa. Memeleri, başka kadınların memelerinden dört kat büyük, görüntüsü pek çirkin bir şey, çünkü memelerini sırtlarına atıyorlar, sırtta taşıdıkları çocuğa değecek kadar.

Pirinç, et, süt ve hurma ile besleniyorlar. Üzüm şarapları yok, ama pirinçten, şekerden ya da başka kokulu ve keskin lezzette maddelerden içki yapıyorlar. İyi bir şey oluyor ve en az üzüm şarabı kadar sarhoş ediyor. Ticaret çok geniş, çünkü pek çok tacir ve pek çok gemi geliyor. Çeşitli mallar getirip bu adada satıyorlar; bu adadan da epeyce mal alıyorlar, en çok da fildişi. Amberleri de az değil, çünkü burada epeyce balina avlanıyor.

Ada'nın beyleri bazen aralarında savaşa tutuşuyorlar; adamlar çok iyi savaşçı, pek iyi savaşıyorlar, çünkü çok yürekli kişiler, ölümden hemen hiç korkmuyorlar. Atları yok, ama deve ve fil üzerinde savaşıyorlar. Gerçekten, filin üzerine tahtadan kale gibi bir mah-

---

lanılmış olan zenci sözcüğünden geldiği düşünülürse Marco Polo'nun Arap tacirlerden edindiği bu güya antropolojik betimlemenin altında nasıl bir sosyolojik görünüm yattığı görülür.

[476] Bu düşünce XVIII. yüzyıl sonlarına kadar geçerli kalacaktır.

fe yapıyorlar, o mahfeyi yaban hayvanı postu ya da tahtayla iyice örtüyorlar. Sonra on altı asker, yirmi asker, ellerinde mızrakla, kılıçla, taşla oraya çıkıyor. Fil sırtında kıran kırana bir savaş oluyor. Silah olarak ellerinde meşinden kalkanlar, mızraklar ve kılıçlar var. Bunlarla birbirlerini pekâlâ öldürüyorlar. Bir de şunu söyleyeyim ki fillerini savaşa sürmek istediklerinde, kendi şaraplarından yani kendileri için yaptıkları baharat içkisinden içiriyorlar hayvanlara; öyle yapıyorlar, çünkü bundan içen fil daha bir kendini beğenmiş, daha bir gözüpek oluyor ve savaşta da değeri artıyor.

Şimdi, bu adanın her şeyini, insanlarını, hayvanlarını ve mallarını anlattık. Sözünü edecek başka bir şey yok. Bu nedenle buradan ayrılıp büyük Habeş topraklarına geçeceğiz. Fakat daha önce, size Hint ülkesi hakkında başka bir şey söyleyeceğiz. Unutmayınız ki adaların en büyük ve en parlak eyaletleri, krallıkları dışında, size Hint Adalarını anlatmadık, çünkü dünyada hiç kimse Hint Adalarını tam olarak anlatamaz. Size anlattığım, Hint'in en iyisi, en seçkini. Aslında, size sözünü etmediğim bütün öteki Hint Adalarının çoğu, size sözünü ettiklerime bağlı. Bu Hint Denizi'nde, bu yörelerin denizcilerinin büyük kılavuzlarının dediğine, bilge denizcilerin pergelinin ve yazdıklarının belli ettiğine göre, on iki bin yedi yüz ada var; bazılarında oturuluyor, bazılar ıssız ada. Şimdi Maabar'dan Kesmakoran'a uzanan ve on üç çok büyük krallığından onunu sizlere kısaca anlattığımız Büyük Hint'ten ayrılacağız. Şunu da bilin ki Küçük Hint, Çamba'dan Mutifili'ye kadar uzanır, burada sekiz tane büyük krallık vardır; hepsi ana kara üzerindedir. Çok büyük krallıklar oluşturan adaları anlatmıyorum size.

Şimdi Habeş toprakları denilen ve Orta Hint'te bulunan bir ülkeyi anlatacağız.

CXCIV. Orta Hint'te Bulunan Habeş Topraklarından Söz Etmeye Başlayan Bölümdür

Biliniz ki Etiyopya da denilen Habeş,[477] Büyük ile Küçük arasında ve ana kara üzerinde olduğu için Orta ya da İkinci Hint sayılan çok büyük bir ülkedir. Bütün bu ülkenin en büyük kralı Hıristiyan-

[477] Sözcük, Arapçada Etiyopyalı için kullanılan Habeş adından gelir.

dır ve bu topraklardaki öteki kralların hepsi ona bağlıdır. Bunlar altı tane, üç Hıristiyan, üç de Müslüman. Bana denilene göre, bu ülkedeki Hıristiyanların yüzünde üç işaret varmış: bir tanesi alında olup burnun ortasına kadar inermiş, öteki ikisi de her bir yanakta. Bu işaretler kızgın demirle yapılırmış; bu, onların vaftizi demekmiş. Önce vaftiz suyuna batırıyor, sonra bu dediğim dağlamayı yapıyorlarmış. Bir incelik işaretiymiş. Vaftizi iyilikle tamamlamak anlamına gelirmiş. Sağlıklarına da çok yardımı oluyor. Şunu da söyleyeyim ki pek çok da Yahudi var ve Yahudiler iki işaret taşıyor: yanaklarının üzerinde birer uzun çizgi. Müslümanlara gelince, onlarda tek işaret var; alından burnun ortasına kadar inen. Fakat hepsi de bu işi kızgın demirle yapıyorlar. Büyük Hıristiyan kral ülkenin ortasında oturuyor; Müslümanlar Aden tarafındalar.

Havari Aziz Thomas Efendimiz bu topraklarda vaaz etmiş ve bu insanların bir kısmını din yoluna getirdikten sonra Maabar'a gitmiş, orada ölmüş ve bu kitapta daha önce anlattığımız gibi naaşı orada kalmış.[478] Bu Habeş ülkesinde erkeklerin eli iyi silah tutuyor ve iyi at biniyorlar, çünkü epeyce atları var. Bu da pek gerekli, çünkü Aden sultanıyla, Nübye'de oturanlarla[479] ve sınır bölgelerinde yaşayan daha başka epeyce kimseyle savaş durumundalar. Bundan ötürü, bunlar tüm Hint topraklarında en iyi savaşçı diye nam salmışlar. İsa'nın insan bedeninde görünüşünün 1288. yılında hacca gitmeye kalktığında bu Habeş kralının başına geleni anlatacağım.

İşte, Habeş ülkesinin hâkimi, efendisi olan bu kral, hacca gidip Mesih'in Kudüs'te bulunan mezarı önünde secdeye kapanmak istediğini beylerine söylemiş. Bunun için de düşmanlarının oturduğu Aden topraklarından geçmek zorunda. Beyleri demişler ki kendisi giderse çok tehlikeli bir şey olur. Onun yerine bir piskopos ya da başka bir büyük din adamını göndermeliymiş; ne armağan sunmak isterse onu da onlar aracılığıyla yapmalıymış. Kral razı gelmiş beylerin öğütlediklerine ve tam aziz yaşamı süren bir piskoposu çağırtmış, kendi yerine Kudüs'e gidip Efendimiz İsa Mesih'in mezarı önünde dua etmesini istediğini bildirmiş. Beriki de efendisinin buy-

[478] Bkz. dipnot 436.

[479] İtalyanca ve İngilizce baskılarda 'Nübye'de oturanlar', Fransızca baskıda 'Nübye'ninki (Nübye sultanı)' sözcükleri geçmektedir. Yazarın anlatısına en yakın olduğunu düşündüğümüz İtalyanca baskı yeğ tuldu -çn.

ruğunu yerine getireceğini söylemiş. Kral, adamın elinden geldiğince çabuk hazırlanıp yola çıkmasını istemiş.

Bakın, ne olmuş? Piskopos, kralın yanından ayrılıp hazırlanmış ve hacıların yaptığı gibi, ama pek onurlucasına yola koyulmuş. Epeyi zahmet çekerek karadan, denizden yolculuk ederek Kudüs'e varınca dosdoğru mezara gidip duasını etmiş, o derecede seçkin yüce bir şey önünde her Hıristiyanın yapacağı gibi saygı ile secdeye varmış. Aynı zamanda kendisini gönderen kral adına büyük armağanlar sunup yine onun adına dua da etmiş. Piskopos aklı başında bir adam olarak, hangi iş için geldiyse o işi akıllı uslu yerine getirip yanındakilerle birlikte dönüş yoluna koyulmuş. Gitmiş, gitmiş, Aden'e varmış. Fakat unutmayın ki o krallıkta Hıristiyanlardan pek nefret edilirmiş; Hıristiyanları görmek istemezler, can düşmanları sayarlarmış.

Aden sultanı, bu piskoposun Hıristiyan olduğunu ve Habeş ülkesi büyük kralının bir elçisi olduğunu öğrenince hemen adamı yakalatmış. Piskoposu önüne getirdiklerinde, Hıristiyan olup olmadığını sormuş adama. Piskopos da gerçekten Hıristiyan olduğunu söylemiş. Sultan, Muhammed'in dinine gelmezse onu aşağılayacağını, utanç içinde bırakacağını anlatmış. Piskopos da böyle bir şey yapmaya kalkılırsa kendini öldüreceğini bildirmiş, hem de yüksek sesle. Sultan bu yanıtı alınca, bunu büyük hakaret bellemiş ve adamın zorla sünnet edilmesi yolunda buyruk vermiş. Hemen piskoposu yakalayıp, Müslüman usulünce sünnet etmişler. İş bitince, sultan bunu Hıristiyan inancını ve piskoposun Hıristiyan efendisini aşağılamak için yaptığını söylemiş; o sözlerden sonra da adamı yoluna salıvermiş.[480]

Böyle aşağılanan piskopos büyük acılara kapıldıysa da bunun Hıristiyan inancı uğruna başına geldiğini, düştüğü durumdan ötürü öteki dünyada Tanrısının kendisini cömertçe ödüllendireceğini düşünerek acısı hafiflemiş.

Size bunu neden böyle uzun boylu anlattım? Şunun için ki piskopos iyileşip de at binecek gücü bulunca yanındakilerle birlikte yola koyulmuş, yine karadan denizden aynı yolu yapıp Habeş ülkesi-

[480] Bu öykü XV. yüzyıl başlarından kalma bir Etiyopya metninde de anlatılır. Orada, Etiyopya Kralı Yagbea-Sion'un (1285-1299) Aden değil, Etiyopya yüksek yaylaları ile Kızıl Deniz arasındaki ovalarda kurulu Adal Krallığı'na karşı verdiği savaşlar söz konusudur.

ne, efendisi kralın yanına dönmüş. Kral, piskoposu görünce sevinçle ağırlamış, sonra kutsal mezarın bulunduğu yerden haberler sormuş. Piskopos ne gördüyse olduğu gibi anlatmış. Kral, işittiklerini kabulle, orayı pek kutsal bellemiş. Piskopos mezar hakkında söyleyecekleri bittikten sonra, kendisinin Aden sultanı tarafından nasıl sünnet ettirildiğini anlatmış, bundan nasıl utanç ve öfke duyduğunu söylemiş. Kral, piskoposunun onurunun böyle çiğnenip öfke ve utanç içinde bırakıldığını duyunca çok kızmış; o kadar ki az kalsın, acısından ölüyormuş. Bunun öcünü almazsa bir daha başına o tacı geçirmeyeceğini, topraklarını bırakacağını yüksek sesle, çevresindeki herkese işittirerek söylemiş. Öyle bir öç olacakmış ki bu, cümle âlem sözünü edecekmiş.

Kral, yanına pek çok atlı ve yaya asker alarak elinden geldiğince tez hazırlanmış; sırtında kale gibi mahfesi bulunan, her birine on iki ya da on dört silahlı bindirilmiş fillerden de çok sayıda götürüyormuş. Mahfeler öyleymiş ki savaş olmasa her birine yirmi adam rahat sığarmış. Hazırlığı tamam olunca, hep birlikte yola koyulmuş ve Aden Krallığı'nın kapısına dayanmışlar.

Aden hükümdarı; Habeş kralının hazırlıklarını haber alınca kendisinin, Habeş'in büyük ordusuna dayanamayacağını düşünerek, komşusu büyük Müslüman hükümdarlardan ikisini imdadına çağırmış. Bu Adenli krallar, topraklarını savunmak, düşmanı sokmamak için savaş alanına çok kalabalık atlı ve yaya Müslüman askerlerle gelmişler.

Habeş kralı çarpışma yerine vardığında bu büyük düşman kalabalığını bulmuş. Kıran kırana, korkunç bir savaş başlamış, fakat öyle bir an gelmiş ki üç tane olan Müslüman hükümdarları, Habeş kralının büyük gücü karşısında tutunamamışlar, çünkü kralın ordusu hem büyük hem iyi orduymuş. Gerçekten, Hıristiyanlar Müslümanlardan açıkça üstündür. İşte bu nedenle Müslümanlar kaçmaya başlamış; Hıristiyanların kralı, askerleriyle Aden topraklarına zorla girmiş. Fakat bu karşılaşmada hem pek çok Müslüman hem onun kendi adamlarından çok kişi ölmüş.

Daha ne desem? Habeş kralı, adamlarıyla Aden krallığına girdikten sonra, üç ya da dört yerde Müslümanlar bunların yolunu kesip çarpışmışlar, ama boşuna. Kendilerini savunamamışlar. Çok ölü vermişler. Hıristiyanların kralı düşman toprağında bir ay kalıp

da oraları yıkıma uğrattıktan, birçok Müslüman öldürdükten sonra, artık piskoposunun uğradığı hakaretin öcünün alındığına, ülkesine dönebileceğine karar vermiş. Bundan ötürüdür ki artık kendisine zarar verebilecek çok az kişinin kaldığı Aden topraklarından çıkıp yola koyulmuşlar, hiç mola vermeksizin kendi ülkelerine yani Habeş topraklarına varmışlar.

İşte piskoposun öcünün şu Müslümanlardan nasıl alındığını duydunuz. Onlardan sayılamayacak kadar çok kişi öldürülmüş. Üstelik birçok yer de yakılıp yıkılmış. Bunda da şaşılacak bir şey yok, çünkü Müslümanların Hıristiyanlardan üstün olması yakışık almazdı.

Size bu olayı anlattığımıza göre, artık bu konuyu bırakıp yine bu Habeş ülkesi hakkında başka şeylere geçeceğiz. Yaşamak için gerekli her şey bu ülkede bol bol var. Pirinç, et, süt, susamla yaşıyorlar. Susamın tanelerinden yağ çıkarıyorlar. Filleri var, ama yerli değil, Hint'in öteki adalarından getirtiyorlar. Ne var ki burada zürafa yetişiyor, hem de bol. Epeyce aslan, leopar ve panter bulunuyor. Hem bizde rastlananlardan, hem değişik birçok başka hayvanları da var. Pek çok yaban eşeği var, yerli. Bizimkilerden çok farklı binbir çeşit kuşları var. Dünyanın en güzel tavukları bunlarda; koca koca devekuşları, en az bir eşek iriliğinde şeyler. Daha başka birçok şey var, ama uzun olacağı için anlatmıyoruz. Av için de küçük ve büyük hayvan, kuş bol. Papağanları pek güzel, maymunları çeşit çeşit. Değişik vaşakları var; sivri burunlu maymunları öylesine garip ki neredeyse insanla karıştırılacak. Ülke altın bakımından da zengin.

Artık bu konuyu sürdürmeyeceğiz ve sizlere Aden ülkesini anlatacağız. Fakat daha önce, bu Habeş toprakları hakkında bir şey daha söyleyeceğiz size. Bu ülkede pek çok kent ve köy bulunuyor. Pek çok tacir var, geniş çapta ticaret yapılıyor. Güzel pamuklu kumaşlar, bokranlar dokunuyor. Epeyce şey daha var, ama kitabımızda yer vermeyeceğiz. Bu nedenle buradan ayrılıp Aden'i anlatacağız.

CXCV. Aden Ülkesi Konusunda Söyleyeceklerimiz Burada Başlar

Habeş ülkesinden söz ettikten sonra, şimdi sizlere Aden ülkesini anlatacağız. Bu ülkede Aden sultanı denilen bir hükümdar vardır.

Halkın tümü Müslümandır, Muhammed'i tanırlar; Hıristiyanların kötülüğünü isterler. Kent ve köy pek çok sayıdadır.

Hint'in tüm gemilerinin olanca mallarıyla geldiği, Hint'ten karabiber ve başka baharat getirdiği en iyi liman, bu Aden ülkesindedir. İskenderiye'ye götürmek üzere baharat almış olan tacirler, malı bu limanda büyük gemilerden küçüklere aktarıyor, bir ırmağın kaynağına doğru havanın durumuna göre aşağı yukarı yedi gün kadar sürecek bir yolculuğa çıkıyorlar. O sürenin sonunda bir limana varmış oluyor ve mallarını gemiden indirip develere yüklüyor, karada otuz gün kadar gidiyorlar. Otuz günün sonunda, adına Nil dedikleri İskenderiye Irmağı'na varıyor, orada malı *çerme*[481] adı verilen küçük teknelere yükleyip o Nil Irmağı'ndan rahatça Kahire'ye götürüyor, Kahire'den de insan eliyle yapılmış Kalizen[482] denilen bir su yolundan dosdoğru İskenderiye'ye indiriyorlar.

İşte İskenderiye'deki Müslümanlar, Hint karabiberini ve öteki değerli baharatı Aden'den başlayan bu yollardan geçirerek elde ediyorlar. Bu malın İskenderiye'ye varması için bundan kısa, bundan iyi bir yol yok. Taşıma güven içinde ve fazla zahmet çekmeden yapılıyor. Yine o Aden limanından gemiler birçok çeşit mal yükleyip Hint Adalarına götürüyor; şunu da söyleyeyim ki tacirler Hint'e pek çok güzel ve değerli savaş atı da götürüyor ve bundan büyük kâr ediyorlar! Unutmayın, Hint ülkesinde iyi bir atı en az yüz gümüş marka satıyorlar. Aden sultanının bundan elde ettiği gelir büyük. Uğrayan gemilerden de topraklarına gidip gelen tacirlerden de yüksek vergiler alıyor. Böylece, dünyanın en zengin krallarından biri durumunda. Çünkü burası bu yörelerin en büyük ticaret limanı.

Bu sultanın yaptığı ve Hıristiyanların çok zararına sonuç veren bir şeyi söyleyeceğim sizlere. O da şu: 1291 yılında, Babil sultanı[483] kuşatmak üzere Akra kentine yürüyüp orayı alınca Hıristiyanlara çok büyük zararlar vermişti. İşte o sırada bu Aden sultanı otuz bin atlı ve en az kırk bin deve ile koşup Müslümanlara çok yardım etmiş, Hıristiyanlara da büyük kayıp verdirmiş. Adam, bunu Babil sultanının iyiliğini istemesinden ya da ona olan sevgisinden çok, Hıristiyanlara duyduğu büyük kinden ötürü yapmış.

---

[481] Aynı anlamdaki Arapça cerm sözcüğünden.

[482] Bu sözcük Nil'deki kanallar için kullanılan Arapça halic sözcüğünden gelir.

[483] Memluk Sultanı El-eşref Halil (1290-1293).

Ayrıca, size Aden, Hürmüz ve Kişm'den kalkarak Hint Denizi'nde sefer eden gemilerin dayanıksızlıkları yüzünden pek sık kazaya uğradıklarını söyleyeceğiz. Bu deniz bizim oralarda görüldüğü sıklıkta hareketli ve zorlu bir deniz olsaydı bu gemilerin hiçbiri yolculuğunu sağ salim bitiremez, insanlarını da mallarını da yitirirdi. Peki, bu gemilerle yola çıkan tacirlerle yolcular ne yapıyor? Yanlarına birçok deri tulum alıyorlar; baktılar ki hava bozuyor, deniz kötüye gidiyor, yanlarında inci, mücevher varsa onları, ayrıca giysilerini, cüppelerini kendilerine gerekli biraz yiyecekle birlikte o tulumlara tıkıştırıp hepsini birden bir sandal ya da sal oluşturacak biçimde bağlıyorlar; öyle ki gemi fırtınaya dayanamayıp batarsa yolcuların hepsi tulumlarının üzerinde kalıyor. Sonra, çok açıklarda da olsalar, kıyıdan iki yüz mil uzakta bile olsalar rüzgârın etkisiyle her gün biraz daha karaya yaklaşıyorlar. Bu arada, denizde tulumların üzerinde yalpalarken acıkıp susadılar mı o tulumlardan yiyecek içecek çıkarıyor, sonra onları yine üfleyerek şişiriyorlar. Böylece paçalarını kurtarmış oluyorlar ama gemi de büyük hacimli yükler de gitti gider.

Artık bu sultanlığı bırakıp yine kuzeyde ve aynı Aden topraklarına ait bulunup küçük bir kralı olan pek büyük bir kentten, Şihr'den söz edeceğiz.

CXCVI. Şihr Kentinden Söz Eden Bölüm

Şihr,[484] Aden limanından dört yüz mil uzakta ve Büyük Ayı yönünde çok büyük bir kent. Kentin topraklarını hakçasına yöneten bir bey var. Birçok kent ve köy bu beye bağlı, fakat elbette kendisi de Aden sultanının yetkesi altında. Müslüman bu adamlar, Muhammed'i tanıyorlar. Kentin çok iyi bir limanı var, böyle diyorum, çünkü Hint'ten buraya pek çok gemi, o gemilerin yükleriyle pek çok tacir geliyor; aynı şekilde buradan da oraya yüklü gemiler gidiyor, tacirler gidiyor. Tacirler buradan Hint ülkesine savaş atları ve orta karar, yani bodurla savaş atı arasında irilikte beygirler ihraç ediyorlar; bunlar çok değerli şeyler, epeyce pahalıya gidiyor. Büyük kâr ediyorlar. Bu topraklarda akgünlük yetişiyor. Hurmalıklar da geniş.

[484] Arabistan Yarımadası'nın güneyinde, Hadramaut bölgesinde bir liman olan Şihr, komşusu Mukalla limanıyla birlikte küçük bir emirlik oluşturmuş, bu emirlik bölgede İngiliz egemenliğinin yerleşmesiyle son bulmuştur. Bugün, Yemen'e aittir.

Pirinç dışında tahılları yok. Pirinç de az. Fakat dediğim gibi, başka ülkelerden getirtiyorlar ve büyük de kâr ediyorlar. Adamlar iyi balıkçı, balıkları da bol. Hele iri ton balığı çok çıkıyor. Öylesine bol ki bir Venedik grossosu verince iki tane ton alabiliyor insan. Pirinç, et ve balıkla besleniyorlar. Üzüm şarabı yok ama şeker, pirinç ve hurmayla yapıyorlar. Bir şey daha söyleyeyim, inanın, buralarda kulaksız koyun yetişiyor. Başka hayvanların kulak deliği olan yerde, bu hayvanda o bile yok. Fakat kulak olması gereken noktalarda birer ufak boynuz var; kulak yerineyse biraz daha aşağıda, burna doğru bir yerde iki ufak açıklık var. Bunlar küçük ve güzel hayvanlar.

Şaşacağınız bir şey daha anlatayım: buralıların hayvanları -koyun, sığır, deve ve enenmemiş tombul beygirleri- balık yemeye alışık; hayvanların günlük besinlerinin büyük bölümünü balık oluşturuyor. Çünkü ne tüm ülkede ne çevresinde yeşil ot yok. Burası dünyanın en kurak yöresi. Ayrıca, unutmayın ki hayvanların yediği balıklar pek ufak şeyler ve bunlar mart, nisan ve mayıs aylarında, akıl almaz miktarlarda avlanıyor. Adamlar bu balıkları kurutup depolara koyuyor, sonra yıl boyu hayvanlarına yediriyorlar. Ayrıca, hayvanların balığı sudan çıkarıldığında diri diri yedikleri de oluyor. Büyük, güzel ve ucuz balıkları olduğundan balık peksimeti yapıyorlar. Şöyle: Balığı yarımşar libre gelecek gibi ince dilimler halinde kesip kaynatıyor, sonra sıkıp suyunu çıkarıyorlar; biraz iyi elenmiş un katıp bir şerbet yapıyor ve dilimleri o şerbete yatırıyor, bir araya getirerek buğday unu karar gibi karıyorlar. Arkasından, bunu yoğurup balık somunları yapıyor, güneşte pişirerek kurutuyor, sertleştiriyorlar. Ondan sonra depolara koyuyorlar, orada çok iyi saklanıyor. Yıl boyu peksimet yer gibi afiyetle yiyorlar. Bol miktarda yetiştiğini daha önce de söylediğim günlüğe gelince, buranın beyi bunu kantarı on altın *bisante*'den satın alıyor, sonra başkalarına, başka tacirlere kantarı kırk *bisante*'den satıyor. Şihr kentinin beyi bu alışverişi Aden sultanı hesabına yürütüyor. Topraklarında bir kantar günlüğü on *bisante*'den alıp dediğim gibi kırka satan, Aden sultanı. Yani bu kentin beyi, bu maddeden büyük kar ediyor; bundan geliri yüksek.

Bu kentte sözü edilmeye değer başka bir şey olmadığından buradan ayrılıp Dufar adında başka bir kente gideceğiz.

CXCVII. Dufar Kentinden Söz Eden Bölümdür

Dufar[485] güzel, büyük ve gösterişli bir kent. Şihr kentinin Büyük Ayı yönünde aşağı yukarı beş yüz mil kadar uzağında bulunuyor. Bunlar da Müslüman, Muhammed'i tanıyorlar. Başlarında bir bey bulunuyor ve Aden sultanına bağlılar. Unutmayın ki bu kent de Aden toprakları içinde yer almaktadır.

Deniz kıyısında bulunuyor ve büyük miktarlarda ticaret malının, pek çok tacirin gelip gittiği, birçok geminin girip çıktığı pek iyi bir limanı var. Bu limandan birçok yöreye pek çok iyi Arap atı ihraç ediliyor; savaş atları. Bu at ihracı tüccara iyi kâr bırakıyor. Bu kente bağlı kent ve köy sayısı hiç az değil. Burada da akgünlük bol elde ediliyor. Nasıl çıkardıklarını size anlatayım. Pek yüksek olmayan birtakım ağaçlar var. Bunlar bodur çama benziyor. Bunların kabuğunu birkaç yerinden bıçakla yarıyorlar. Günlük, o yarıktan bir sıvı gibi ya da zamk gibi damla damla, ama bol miktarda sızıyor. Bazen, ülkedeki yüksek sıcaklık nedeniyle, yarık açılmamış ağaçlardan da günlük sızdığı oluyor. İşte bu sızan madde katılaşıp günlük oluyor. Burada hurma ağacı da bol; hurmaları da iyi cins. Kente başka yerlerden iyi Arap savaş atları gelip buradan gemiyle Hint'e sevk ediliyor. İyi kâr bırakan, kazançlı bir iş.

Sözünü etmeye değer hiçbir şey kalmadığından, yola koyulup size Kalatu Körfezi'ni anlatacağız.

CXCVIII. Kalatu Kentinden Söz Eden Bölümdür

Kalatu,[486] Dufar'ın altı yüz mil batısında, Kalatu Körfezi[487] denilen körfezde büyük bir kent. Denize bakan gösterişli bir yer. Ahalinin hepsi Müslüman; Muhammed'i tanıyor. Hürmüz'e bağlılar; ne zaman Hürmüz sultanı kendinden güçlü biriyle savaş durumuna düşse bu kente gelirmiş. Çünkü kent, kimseden korkmasını gerek-

[485] Bu kent artık yok ama, adı Umman Sultanlığı'nın doğu kesimini oluşturan Dhofar bölgesinde yaşıyor.

[486] Umman Sultanlığı içinde, Maskat'ın güneydoğusunda, bugünkü Sur'un yerine yakın eski bir kent.

[487] İngilizce çeviride (XIX. yüzyıl başı) Kentin adı Kalayati, Körfez'inki Kalatu olarak verilmiştir -çn.

tirmeyecek kadar iyi berkitilmiş, fethedilmez bir yer. Burada hiçbir çeşit tahıl yok, fakat başka yerden sağlıyorlar; tacirler gemileriyle tahıl getiriyor.

Kentin çok iyi bir limanı var; Hint'ten gelen pek çok gemi, çeşitli mallar taşıyor ve bu malları çok iyi satıyorlar; çünkü baharat ve öteki mallar buradan içerilere sevk ediliyor. Bundan başka, buradan da Hint'e çok iyi Arap savaş atları satılıyor; tacirlerin bu ihracattan kârı büyük. Bu yöreden ve size daha önce sözünü ettiğim yerlerden Hint'e sevk edilen at sayısı öylesine yüksek ki neredeyse sayılamayacak kadar.

Dediğim gibi, bu kent Kalatu Körfezi'nin ağzında kurulu, öyle ki buralıların izni olmaksızın hiçbir gemi ne girebilir ne çıkabilir. Kentin meliki, Hürmüz'ün de melikiymiş ama kendisinin bağlı bulunduğu Kirman sultanından pek çekinirmiş. Çünkü sultan, Hürmüz melikine ya da kardeşlerinden birine bir vergi salıp da berikiler ödemezlerse zorla tahsil ettirmek için ordu gönderirmiş. Buralılar da Hürmüz'den gemilere binip bu Kalatu kentine gelir ve hiçbir geminin Körfez'e girmesine izin vermezlermiş. Bundan da Kirman sultanı büyük zarar edecek; çünkü Hint'ten ya da başka yerlerden gelen mallardan aldığı vergi ve harçlardan yoksun kalmış oluyor. Durum böyle olunca, Hürmüz melikiyle barışması, istediği parayı aza düşürmesi gerekirmiş. Şunu da söyleyeyim ki Hürmüz melikinin oturduğu hisar, Kalatu kentinden daha güçlü berkitilmiş, Körfez'i ve denizi daha iyi denetleyebilecek konumda. Adeta oraları kilit altında tutuyor, çünkü geçen gemiler hisardan bakınca, günün her saatinde görülebiliyor.

Yöre halkı hurmayla, tuzlanmış balıkla besleniyor; bunlardan istemediğiniz kadar bol var. Ne var ki daha iyi beslenen, daha iyi şeyler yiyen beyzadeler, zenginler de hiç eksik değil. Böylece, size Kalatu kentini ve Körfezi'ni anlatmış oluyoruz.

Şimdi burayı bırakıp Hürmüz'ü anlatacağız. Çünkü Kalatu'dan çıkıp üç yüz mil Büyük Ayı ile Kuzey Yıldızı arasında bir yönde gidilirse Hürmüz kentine varılır. Kalatu'dan çıkıp beş yüz mil Büyük Ayı ve batı arasında, bir yönde gidildiğinde ise daha önce sözünü ettiğimiz Kişi dedikleri kente varılır. Kişi'yi bırakıp size Hürmüz'ü anlatacağız.

CXCIX. Hürmüz Kentinden Söz Eden Bölümdür

Hürmüz, deniz kıyısında büyük ve görkemli bir kent. Melik unvanı taşıyan bir kişi tarafından yönetiliyor. Bu melike bağlı pek çok kent ve köy var. Halk Müslüman, Muhammed'i tanıyor. Havanın çok sıcak olması nedeniyle evlere havayı dolaştırıp rüzgâr sağlayacak düzenekler koymuşlar. Rüzgâr hangi yönden eserse düzeneği o yöne çeviriyorlar, evin içi esintili oluyor; bunu yapmasalar o sıcağa başka türlü dayanamayacaklar. Fakat artık burayı daha fazla anlatmayacağız, çünkü kitabımızda, yukarılarda sırası geldiğinde buradan, aynı zamanda Kişi ve Kirman'dan söz etmiştik. Fakat başka bir yoldan devam ettiğimiz için, buraya dönmemiz gerekiyordu. Ne var ki dediğim gibi, mademki bu yöreyi anlattık, artık buradan ayrılıp açıkça duyacağınız gibi, Büyük Türk İli'ni anlatacağız.

Hint ve Etiyopya'nın başka bölgeleriyle ilgili olarak anlattıklarımı bitirdiğime göre, bu yapıta son noktayı koymadan önce, bu kitabın başlarında sırasıyken gereksiz bir kısa kesme tasası içinde sözünü etmeden geçtiğim, kuzeyin en uzak noktalarında bulunan ve birbirlerine hiç benzemeyen bazı bölgelere bir kez daha dönmek istiyorum.[488]

CC. Büyük Türk İli'nden Söz Eden Bölümdür

Büyük Türk İli'nde Kaydu[489] adında bir kral hüküm sürüyor. Bu kişi Büyük Kağan'ın kardeşi Çağatay'ın oğlunun oğlu olduğuna göre, Büyük Kağan'ın bir yeğeni oluyor. Birçok kenti ve köyü var, pek büyük bir hükümdar. Kendisi Tatar, adamları da öyle; elleri iyi silah tutuyor. Bunda da şaşılacak bir şey yok, çünkü hepsi savaşa alı-

[488] Kitabın üçüncü bölümü ve onunla birlikte, Marco Polo'nun geçtiği yolların öyküsü burada son buluyor. Geriye kalan, iki tür bilginin karıştığı bir çeşit son söz. Bu iki çeşit bilgiden birinciler Rusya ve Kuzey Kutbu yakınları gibi hiç ziyaret edilmemiş ülkelerle ilgili, ikinciler ise yazarın Çin'de kaldığı süre içinde, hatta son bölümde Nogay'ın ölümünden söz edildiğine göre, Avrupa'ya dönüşünden sonra meydana gelmiş olaylarla bağlantılı. Nogay'ın 1299 yılında öldüğü dikkate alınırsa yazmanın Marco Polo'nun Cenova Hapishanesinden çıkmasından sonra tamamlandığı anlaşılır.

[489] Bkz. dipnot 498 ve Soykütüğü Tablosu.

şık. Şunu da söyleyeyim ki bu Kaydu hiçbir zaman Büyük Kağan'la barışık olmamış, hep kanlı bıçaklı kavgada. Bu Büyük Türk İli, size anlattığımız Hürmüz'den hareket edildiğinde Büyük Ayı yönünde, Yon Irmağı'nın ötesinde, batıya doğru Büyük Kağan'ın topraklarına kadar uzanıyor.

Bu Kaydu'nun, bugüne kadar Büyük Kağan'a karşı birçok kez savaş açtığını söylemiştim ya; şimdi anlaşmazlıklarının nedenini anlatayım. Kaydu hep Büyük Kağan'a başvurup fethettikleri yerlerden pay ister, en çok da Katay eyaletinin bir bölümü ve Manci eyaleti üzerinde dururmuş. Büyük Kağan, verdiği yanıtta ona da öteki oğullarına yaptığı gibi pay vermeye hazır olduğunu, ancak bunun için her çağırdığında sarayına gelmesini, kurullara katılmasını istediğini bildirirmiş. Ayrıca, Büyük Kağan bu adamdan da oğullarının ve beylerinin yaptığı gibi uysalca boyun eğme beklermiş. Fakat büyük amcasına güvenmeyen Kaydu, oraya gitmek istemediğini, ama durduğu yerde boyun eğmeye hazır olduğunu söylermiş. Ne pahasına olursa olsun, saraya gitmek istemezmiş; çünkü orada öldürüleceğinden korkuyormuş. İşte Büyük Kağan ile Kaydu arasındaki anlaşmazlık buymuş ve bundan büyük savaşlar, birçok çarpışma çıkmış. Şunu söyleyeyim ki Büyük Kağan, topraklarını ve halkını Kaydu'nun şerrinden korumak için ordularını, yıl boyu, onun hükümdar olduğu topraklar çevresinde tutar. Fakat Kral Kaydu, Büyük Kağan'ın tüm silahlı kuvvetlerine karşın, ara sıra onun topraklarına girmekten geri kalmıyor; birçok kez üzerine gelen ordularla çarpışmış. Gerçek diyorum, Kral Kaydu tüm gücünü ortaya koysa son derece usta, savaşa alışık yüz bin atlı sürebilir çarpışmaya. İmparator soyundan birçok bey var onun safında yer alan. İmparatorluğu başlatan, hükümdarlığı kuran, dünyanın bir bölümünü fetheden Cengiz Han olduğuna göre bu insanlar, onun sulbünden geliyor; bu nedenle Cengiz Han ailesine imparator soyu diyorum. Şimdi bunu bırakıp size Kral Kaydu'nun Büyük Kağan'ın adamlarına karşı verdiği bazı savaşlardan söz edeceğiz. Fakat daha önce, Tatarların savaşa nasıl gittiğini anlatayım.

Her birinin yanında altmış tane ok götürmesi zorunlu; bunun otuzu uzaktan delip geçebilen küçük oklardan, otuzu da yakından çehreye ya da kollara saplanan, düşmanın yay iplerini keserek büyük zarar veren, demiri geniş tutulmuş çeşitten. Oklarının tümünü

atıp bitirdiler mi ellerini kılıçlarına ya da gürzlerine atıyor, bunlarla pek güçlü darbeler indiriyorlar. Savaşa nasıl gittiklerini anlattığımıza göre, artık konumuza dönebiliriz.

Mesih'in insan bedeninde bu dünyaya gelişinin 1266. yılında, bu Kral Kaydu; birinin adı Cezudar[490] olan amca oğullarıyla birlikte, pek çok asker toplayıp Büyük Kağan'ın beylerinden ikisinin üzerine yürür. Onlar da kendisinin akrabasındandır ama Büyük Kağan'ın toprakları üzerinde beylik etmektedirler. Birinin adı Çubay, öteki Kuban.[491] Bunlar, büyük Kubilay Han'ın kardeşi olan vaftizli Hıristiyan Çağatay'ın torunlarıymış. İşte Kaydu, altmış binden az olmayan atlısıyla o iki amca oğluna karşı savaşmış. Onların ikisinin kuvvetleriyse yüz bin asker dolaylarındaymış. Çok sert çarpışılmış. Her iki taraftan da ölenler olmuş, fakat sonunda Kaydu yenmiş ve karşı tarafa çok kayıp verdirmiş. Ne var ki Kaydu'nun amca oğlu olan o iki kardeş, başlarına bir iş getirtmeden beladan sıyrılmışlar, çünkü çok iyi atları varmış, o sayede hızla uzaklaşmışlar.

Böylece, savaşı kazanan Kaydu olmuş. Bu durumda, burnu daha da büyümüş, kibri daha da artmış. Fakat bu işittiğiniz utkudan sonra ülkesine dönmüş ve iki yıl boyunca asker toplamadan, savaşmadan barış içinde yaşamış. Büyük Kağan da o süre içinde hiç sefere çıkmamış, hiç savaşmamış.

O iki yıl bitince, Kral Kaydu kalabalık bir ordu, pek çok atlı toplamış. Büyük Kağan'ın Nomogan[492] adındaki oğlunun Karakurum'da bulunduğunu biliyormuş. Rahip Jean'ın oğlunun oğlu George da onunla birlikteymiş. Bu iki beyin elinin altında da pek çok atlı bu-

---

[490] Kaydu'nun bu adda ik amca oğlu vardır [bkz. Soykütüğü Tablosu].

[491] Çubay ve Kuban, Çağatay'ın alt soyundan [bkz. Soykütüğü Tablosu]. Burada anlatılan savaş, o tarihteki temsilcisi Kaydu olan Ogedey soyu ile o Çağatay soyu arasında geçmiştir. Çağatay ailesinin o tarihteki temsilcisi ise bir önceki kuşak (baba ve amca) Poloların birinci geçişlerinde Amu Derya doğusundaki toprakların hükümdarı olan Barak'tır. 1267 yılında yapılan savaş Kaydu'nun Barak'ı kendine bağlamasıyla son bulmuştur.

[492] Kubilay'ın dördüncü oğlu olan Nomogan, Kaydu'ya ve Çağatay soyundan Douwa'ya karşı yürütülen harekâtla görevliydi. Bu harekât 1275-76'da çok kızışmıştı ama Marco Polo'nun anlattığı gibi büyük bir meydan savaşına vardığı yolunda bir bilgi de yoktur. Üstelik Oengut George'un [bkz. dipnot 209] bu olaya karışmadığı anlaşılmaktadır. Tersine, bu prens 1298 yılında Kaydu'ya karşı başka bir savaşta öldürülmüştür; fakat Marco Polo bunu bilemezdi.

lunuyormuş. Kral Kaydu bütün adamlarını toplayıp tüm ordusuyla birlikte ülkesinden ayrılarak yola koyulmuş, günlerce söz etmeye değer bir olay çıkmaksızın gitmiş ve iki beyin büyük bir orduyla bulundukları Karakurum önlerine varmış. İki bey, Büyük Kağan'ın oğluyla Rahip Jean'ın torunu, Kaydu'nun onlarla savaşmak üzere büyük bir orduyla ülkelerine geldiğini öğrenince şaşkınlığa düşmemişler; tersine, yürekli ve gözüpek olduklarını göstermeye koyulmuşlar. Altmış bin atlıyı geçen tüm askerleriyle çok iyi hazırlanmışlar. Hazırlıkları tümüyle bitince düşmana karşı yürümüşler. Gitmişler, gitmişler, Kral Kaydu'nun on mil yakınına varmışlar. Orada, usulünce konaklayıp yerleşmişler. Unutmayın ki Kral Kaydu da o sırada tüm adamlarıyla birlikte, aynı ovada, çadırının içindeymiş. Tarafların ikisi de dinlenir ve savaşa elinden geldiğince iyi hazırlanırmış.

Size bütün bunları uzun uzadıya neden anlatıyorum? Büyük Kağan'ın oğlu ile Rahip Jean'ın torununun gelişinden sonra, üçüncü günün sabahı erkenden taraflar silahlarını kavrayıp olabilecek en iyi biçimiyle savaşa hazır duruma geçmişler. Orduların hiçbirinin ötekine bir üstünlüğü yokmuş. Hiçbirinde silahlı sayısı altmış binin altına düşmüyormuş; donanım ise ok, yay, kılıç, gürz ve kalkanmış. Tarafların her birinin altışar savaş birimi varmış. O birimlerin her birinde on bin atlı ve usta komutanları bulunuyormuş. İki taraf çarpışma düzenine girip hazır duruma geçmiş ve savaş davulunun işaretini beklemeye başlamışlar. Bekliyorlarmış, çünkü Tatarlar hükümdarları savaş davulunu vurmadan çarpışmaya başlamazlar. Savaş o vurur vurmaz başlar. Tatarların bir âdeti daha vardır: Çarpışmayı beklerken şarkı söyler, hafiften iki telli çalgılarını çalarlar. Şarkı söyler, çalar ve kıvanırlar savaşı beklerken, işte o gün de bu âdetlerine uyarak davulların vuruşunu beklerken çok güzel çalıp söylüyorlarmış.

Davullar vurmaya başlar başlamaz, bir an beklemeden birbirlerine saldırmışlar. Yaylarını gerip oklarını yağdırmışlar. Gökyüzü ok yağmuru altında kalmış. Onca asker, onca at düşüp ölmüş. Bağırış, çığırış, uğultu, Tanrı gürlese duyulmayacak gibiymiş. Birbirlerinin can düşmanı oldukları görülüyormuş. Sözü uzatmayayım. Yalnız şu kadarını bilin ki sağ salim olanlar, ellerinde ok olduğu sürece atmaktan geri durmamışlar. Ölüler varmış, ölecek yaralılar varmış ve

bunların sayısı pek çokmuş; öyle ki bu savaş iki taraf için de kötü başlamış; her iki cepheden de aynı derecede adam ölmüş. Tüm oklar atılıp bitirilince, yaylarını sadaklarına yerleştirip, ellerini kılıçlarına ve gürzlerine atarak birbirlerine saldırmışlar. Kılıç ve gürzlerin olanca gücüyle indiği acımasız, vahşi bir çarpışma başlamış. Gürzler savrulurken kesilen eller, kollar görülüyormuş. Çok geçmeden sadece kılıçla çarpışmaya başlanılmış, yerler ölü ve az sonra ölecek yaralı doluymuş.

Kuşkusuz, Kral Kaydu savaşta büyük kahramanlık göstermiş; o orada olmasaymış askerleri çoktan bozguna uğrayıp kaçmış olurmuş. Fakat o öylesine iyi, öylesine gözüpek çarpışıyor, adamlarını öyle yüreklendiriyormuş ki onlar da korkusuzca dayanıyorlarmış. Fakat karşı tarafta, Büyük Kağan'ın oğluyla Rahip Jean'ın torunu da çok başarılıymışlar.

Son olarak şunu söyleyeyim ki bu, bugünkülerin dediğine göre, Tatarlar arasında yapılmış en acımasız savaşlardan biri olmuş. Askerlerin çıkardığı gürültü, kılıçların şakırtısı, gürzlerin savrulurken çıkardığı ses o kertedeymiş ki Tanrı gürlese duyulmazmış. Tarafların her ikisi de karşısındakini bozguna uğratmaya bakıyor, gücünü aşan bir çaba gösteriyormuş. Fakat çabalar boşa çıkmış, çünkü hiçbiri karşısındakini bozguna uğratamamış. Hava karardığında çarpışma sürmekteymiş ve daha savaş alanından sürülen taraf yokmuş. Fakat o kadar çok ölü varmış ki yürek dayanmaz. Savaş, her iki tarafın da talihinin ters gittiği bir zamanda başlamışmış. Birçok adam ölmüş, birçok kadın dul, birçok çocuk yetim kalmış; ayrıca ölenlerin anaları, yavukluları da ağlarlarmış.

Dediğim gibi, çarpışma böyle uzayıp da güneş battığında, onca insan öldüğünde savaş kendiliğinden durulmuş. Çarpışan taraflar ayrılmış, her biri kendi konakladığı yere dönmüş. Öylesine yorgun ve bitkinmişler ki hepsi aynı derecede olmak üzere, hiçbiri dinlenmekten başka bir şey düşünmüyormuş. Gece, o korkunç ve öldürücü çarpışma gününde çektikleri acıları dindirmek için dinlenmeye yatmışlar ve bundan hoşnutmuşlar. Fakat Büyük Kağan'ın kendisine saldırmak ve esir almak üzere yeni bir ordu gönderdiğini duyan Kral Kaydu, sabah olduğunda bu kadar dinlenme yeter demiş kendi kendine. Ortalık ağarırken tüm askerleriyle birlikte silahlarını kuşanmış, hepsi at binmişler ve yurtlarına dönmek üzere yola ko-

yulmuşlar. Büyük Kağan'ın oğluyla Rahip Jean'ın torunu, Kral Kaydu'nun tüm askerleriyle gittiğini görünce, peşine düşmemişler ve ses etmeden bırakmışlar ki gitsin. Çünkü kendileri de yorgun ve bitkinmiş. Kral Kaydu ve askerleri durmadan yol alıp kendi krallıklarına, yani Büyük Türk İli'ne varmışlar; orada, Semerkant kentinde, bir süre savaşmadan, Büyük Hükümdara verdikleri zarardan ötürü herhangi bir tedirginliğe kapılmadan oturmuşlar.

CCI. Kaydu'nun Verdiği Zarar Konusunda Büyük Kağan'ın Söyledikleri

Büyük Kağan hem askerlerine kayıp verdiren, hem topraklarına zarar veren bu Kaydu'ya, çok öfkelenmişti. Kendi kendine; *yeğenim olmasaydı, ben bunu çok kötü bir biçimde idam ederdim*, diyordu. Fakat aralarındaki kan bağı, kralı da topraklarını da ezip yok etmesini engelliyordu. Daha önce de dediğim gibi, Kral Kaydu, Büyük Kağan'ın elinden sıyrılıyor ve öldürülmekten kurtuluyordu.

Artık bu konuyu bırakacağız ve sizlere Kral Kaydu'nun kızı hakkında çok şaşılacak bir şey anlatacağız. Dinleyin.

CCII. Kaydu'nun Kızının Ne Denli Güçlü ve Gözüpek Olduğunu Anlatan Bölümdür

Kaydu'nun Aycaruk[493] adlı bir kızı varmış; bu ad, Tatar dilinde "parlak ay" anlamına gelir. Bu küçük hanım öylesine güçlüymüş ki tüm ülkede onu yenebilecek ne bir beyzade çıkarmış ne bir uşak. O, hepsini alt edermiş. Kral, kızını evlendirmek istermiş, ama kız razı gelmezmiş. Tüm gücüyle kendisini yenecek bir bey çıkmadıkça evlenmeyeceğini söylüyormuş. Babası kızına bir ayrıcalık tanımış: Gönlünce evlenebilecekmiş.

[493] "Parlak ay" anlamına gelen bu ad, Kaydu'nun kızının adına uymuyor; söz konusu kız Koutouloun (talihli) adıyla bilinir: Ne var ki kızın çevresinde Müslüman yazarlarda bile devam eden birtakım söylenceler dolaştığına göre bu, halk arasında takılmış bir ad olabilir. Marco Polo'nun burada anlattığı öykü, halk öykülerinin büyük dizisi içinde yer alır; fakat önceden var olan bir öykü mü yaşamış bir kişiye yakıştırılmaktadır, yoksa öykü o yaşamış kişiden mi kaynaklanmıştır, bunu kestiremeyiz.

Kız babasından bu izni alınca çok sevinmiş. Dört bir yana haber salmış ki soylu bir delikanlı çıkıp da kendisini dövüşte yenerse onunla evlenecek. Bu haber birçok ülkeye yayılınca, çeşitli bölgelerden birçok soylu adam çıkagelmiş ve kızla boy ölçüşmüşler. Karşılaşmaların nasıl yapıldığını sizlere anlatayım. Hükümdar, ecesi ve kadın erkek birçok kimse sarayın büyük salonunda toplanırmış. Sonra, Kral'ın kızı zırhının üzerine zengin işlemeli sandal bezinden üstlük giymiş olarak gelirmiş. Ondan sonra da delikanlı; onun da sırtında sandal bezinden üstlük olurmuş. Delikanlı, kızı yenmesi yani sırtını yere getirmesi durumunda onu alacağı yolunda anlaşmışlar. Kral kızı uşağı yenerse uşak kıza yüz at veresiymiş. Kız böyle birçok bahiste hasmını yenmiş; kazanmış. On binden fazla at kazandığı söyleniyormuş. Çünkü kendisini yenen hiç uşak ya da beyzade bulamamış. Bunda da şaşılacak bir şey yokmuş, çünkü kızın güçlü kuvvetli kolları bacakları, uzun boyu neredeyse dev ölçülerine varıyormuş.

Mesih'in insan bedeninde görünmesinin 1280. yılında zengin ve kudretli bir kralın yakışıklı ve genç oğlu çıkagelmiş; bu küçük hanımın gücünden çok söz edildiğini duymuş, onunla evlenirse pek mutlu olacakmış. Kızla yarışmaya gelirken, yanında seçkin kişiler ve bin tane at getirmiş. Bu kral oğlu, vardığında, kral kızıyla güreşmek istediğini söylemiş. Kral Kaydu pek kıvanmış, içinden *damadım bu olsa* diye geçiriyormuş. Çünkü delikanlının Kral Pumar'ın[494] oğlu olduğunu biliyormuş. Bu nedenle kızına gizlice, yenilmesi gerektiğini bildirmiş, ama kız bunu yapmayacağını kesinlikle söylemiş.

Sonra efendim, bir gün Kral, kraliçe, kadın erkek birçok kişi, büyük salonda toplanmışlar. Kral kızı ve Kral oğlu gelmişler. Öyle güzel, öyle alımlıymışlar ki görmeye değer. Şunu da söyleyeyim ki bu beyzade öylesine güçlü kuvvetliymiş ki babasının kral olduğu ülkede kimse onun gücüne yetişemezmiş. Yani bu işe kendine çok güvenerek başvurmuş. Kral kızıyla Kral oğlu, anlattığım gibi büyük kalabalık bulunan salonun ortasına geldiklerinde, yenilmesi durumunda beyzadenin sırf bu amaçla getirdiği bin atı yitireceğinde kavilleşmişler. Bir elde bin at yitirmek büyük şey ama delikanlı gücüne çok güveniyor, hemen kazanacağını düşünüyormuş.

---

[494] Bu ad belirlenememiştir.

Anlaşmadan sonra kızla oğlan kapışmışlar; seyredenlerin tümü de beyzadenin yenip kızın kocası olmasını istiyormuş. Kral'la kraliçenin isteği de o yoldaymış. Neden bunları size böyle uzun anlatıyorum? Bilin ki iki soylu genç böyle birbirlerini el ense edip de biri bir yana öteki bir başka yana çekerek pek güzel başlamışlar işe; uzun bir süre hiçbiri ötekine üstün gelememiş. Fakat sonunda Kral kızı adamı sarayın taşlarına sererek altına alıp yenmiş. Adam kendini kızın altında bulunca hem çok öfkelenmiş hem utanmış. Kalkar kalkmaz da ilk işi yanındakilerle birlikte çıkıp gitmek olmuş. Babasının yanına döndüğünde, bir kıza yenilmiş olmaktan ötürü utanç içindeymiş. Kral oğlu yenildiği gibi, bin atını da yitirmiş. Prenses'in babası ve annesi de üzgünmüşler, çünkü Kral oğlunun kazanmış olmasını istiyorlarmış. Hatta diyebilirim ki tüm salonda sonuca canı sıkılmayan kimse yokmuş.

Kral Kaydu bir kral oğlunu yenen bu kızını birçok savaşa götürmüş; tüm çarpışmalarda ondan yüreklisi bulunmazmış. Evet, dediğim gibi, o soylu kız birçok kez düşman saflarına girmiş, bir atlı savaşçıyı kuş avlar gibi kolayca yakalayıp esir alır, kendi saflarına getirirmiş. Bu, birçok kez böyle olmuş.

İşte, Kral Kaydu'nun kızının öyküsünü anlattığımıza göre, artık bu konuyu bırakıp sizlere başka şeylerden söz edeceğiz. Kral Kaydu ile doğu hükümdarı Abaka'nın oğlu Argun arasındaki savaşı anlatacağız. Dinleyin.

CCIII. Abaka, Oglu Argun'u Savaşa Nasıl Gönderdi

Bilin ki doğu ülkesi hükümdarı olan ve imparator sulbünden gelen Abaka, Kral Kaydu'nun, İskender'in kitabında Kuru Ağaç denilen Yalnız Ağaç'ın ötesindeki topraklarına bitişik birçok toprağa sahipti. Bu iki kralın ülkesini geniş Yon Irmağı ayırır. Kral Kaydu ve adamlarından kendi topraklarına ve halkına bir zarar gelmemesi için Kral Abaka, oğlu Argun'u kalabalık bir atlı ve piyade kuvvetiyle Kuru Ağaç yöresine, Yon Irmağı'na kadar gönderir; Argun yanındakilerle birlikte orada yerleşip çevredeki kent ve köyleri korur.

O sırada Kral Kaydu pek çok atlı toplar ve başlarına kardeşlerinden birini, pek aklı başında, pek bilgili bir kimse olan Barak'ı geçirip ona Argun'u yenmesini istediğini söyler. Barak yanıtında komutayı

alacağını, Argun ve askerlerine elinden geldiğince zarar vereceğini bildirir ve pek kalabalık olan birliğiyle yola koyulur. Günlerce at sırtında giderler, bu arada kayda değer bir olay çıkmaz, sonunda Argun'un bulunduğu yerin on mil berisine, Yon Irmağı'na varırlar.[495]

Sonrasını anlatayım. Barak'ın bu kadar askerle geldiğini öğrenen Argun, tüm adamlarıyla birlikte çok iyi hazırlanır. Üç güne varmadan iki taraf da savaş durumuna girmiştir; Argun kendi yanındakilerle, Barak kendisininkilerle. Konumlarını alıp düzene girdiklerinde, davullar çalınmaya başlar; hiç vakit geçirmeden birbirlerinin üzerine atılırlar. Oklar öylesine fırlatılır ki gökyüzü yağmur altında gibi görünür. Tarafların her ikisinin de okları bittiğinde, birçok adam, birçok at öldüğünde, eller kılıçlara, gürzlere gider. Bu kez birbirlerinin üzerine öyle atılırlar. Hiç acımasız, çok vahşi bir savaşa başlarlar. Birbirlerinin ellerini, kollarını keserler, bineklerini öldürüp, canavarcasına saldırırlar. Gürültü, bağrış çığırış Tanrı gürlese duyulmayacak kertededir. Birkaç saat sonra tüm yerler ölülerle ve az sonra ölecek olanlarla dolmuştur.

Lafı uzatmayayım. Sadece bilin ki Barak ve askerleri Argun'un gücü karşısında tutunamaz, gerisin geriye ırmağı geçerler. Argun ve adamları bunları kovalar, epeycesini öldürür.

İşte bu savaş böyle olmuş. Duyduğunuz gibi, Argun üstün gelmiş, Barak ancak kendisini hızla pek uzaklara götüren becerikli atının gücüyle kurtulabilmiş. Madem size Argun'dan söz etmeye başladım, tüm olanları, nasıl yakalandığını ve babası Abaka'nın ölümünden sonra nasıl başa geçtiğini de anlatacağım.

CCIV. Argun Tahtı Ele Geçirmeye Nasıl Gitti

Argun, Barak'a ve Kral Kaydu'nun askerlerine karşı yaptığı çarpışmayı kazandıktan kısa süre sonra babası Abaka'nın ölüm haberini alır. Çok üzülür ve babasının sarayına dönüp hükümdarlığı devralmak üzere tüm ordusuyla birlikte yola koyulur.

Ne var ki oraya varması kırk gün sürer.

---

[495] Bu öykünün kaynağı herhalde Kaydu'nun vasalı Çağatay soyu ile Kubilay'ın müttefiki İran İlhanlıları arasındaki çatışmalara dayansa gerek. Anlatılan çarpışma ancak Barak'ın Kaydu'ya boyun eğerek bağlandığı 1267 ile öldüğü 1271 yılı arasında geçmiş olabilir. Hâlbuki Abaka kısa süre sonra değil, 1282'den sonra ölmüştür.

Bir de bakarız ki Abaka'nın kardeşlerinden Ahmed Sultan[496] adında Müslüman olmuş biri, ağabeyi Abaka'nın öldüğünü duyar duymaz, yeğeni Argun da uzaklarda olduğuna göre, kendi kendine *hükümdar pekâlâ ben olabilirim*, der. Çok büyük bir ordu toplayıp dosdoğru ağabeyi Abaka'nın sarayına Argun'dan önce varır, hükümdarlığı ele geçirip tahta oturur. Adamın sarayda bulduğu hazineler öylesine zengindi ki değerini işiten kulaklarına inanamaz. Bunlardan zadegâna, beylere o kadar cömertçesine dağıtır ki akıl almaz. Ahmed Sultan'ın kendilerine böylesine eli açık davrandığına bakan zadegân ve beyler de onun iyi bir hükümdar olduğuna karar verirler, hepsi onu sever, ondan başka hükümdar istemediklerini söylerler. Gerçekten de Ahmed Sultan çok iyi bir hükümdar olur, herkesi hoş tutar. Ne var ki çok kimsenin istemediği bir de kötü şey yapar: Ağabeyi Abaka'nın tüm eşlerini alır, kendi kadını yapar.

Sonrasını söyleyeyim. Aradan az bir zaman geçer, Argun'un pek kalabalık bir orduyla babasının sarayına gelmekte olduğu haberini alır. Hiç vakit yitirmeden, herhangi bir şaşkınlık göstermeden, pek yüreklice beylerini, adamlarını çağırmış, hilafsız söylüyorum, bir haftada kalabalık bir atlı ordu toplamış; bunlar, Sultan'ın aşkına seve seve Argun'un üzerine gitmişler; her fırsatta da Argun'u yakalayıp çektirerek öldürmekten fazla istedikleri bir şey olmadığını söylüyorlarmış.

CCV. Ahmed, Ordusuyla Argun'u Yenmeye Nasıl Gitti

Ahmed Sultan altmış bin atlıyı hazır ettiğinde, Argun ile adamlarına karşı çıkmak üzere yola koyulurlar. On gün boyunca, dur durak bilmeden giderler. Sultan, bu on günün sonunda Argun'un yaya yolu beş günlük yakına geldiği haberini alır ve bunun üzerine, ordusunu çok geniş ve elverişli bir ovada durdurur, Argun'u orada bekleyeceğini, oranın teke tek dövüşler için çok uygun olduğunu söyler. İyice yerleştikten sonra tüm adamlarını toplar ve onlara şöyle der:

- Beyler, kardeşlerim! Biliyorsunuz ki ağabeyim Abaka'nın sahip olduğu her şeyin bana ait olması gerekir. Çünkü ben onun babasının oğluyum,

[496] Moğol dilinde adı Teküdar olan bu kişi, Müslümanlığı kabul eden ilk İlhanlıdır. Marco Polo tarafından Teküdar Ahmed ile Argun arasında geçtiği anlatılan çekişme, tarihteki olaylara uygundur.

çünkü elimizdeki toprakların, ülkelerin fethi sırasında hep onunla birlikteydim. Gerçi Argun, Abaka'nın oğludur ve bazı kimseler tahtın ona geçmesi gerektiğini düşünürler ama kusura kalmasınlar, bu ne akla uygun bir şeydir ne üzerinde durmaya değer bir şey. Çünkü babası, bildiğiniz kadar uzun bir süre, yani ömrünün sonuna kadar, hükümdarlığı elinde tuttuğuna göre, benim de onun ölümünden sonra, tahta sahip olmam uygun düşer; yaşamında saltanatın yarısının bana düşmesi hakçasına olurdu; fakat ben, iyiliğimden, tümünü ona bırakmıştım. Şimdi, mademki işler size anlattığım bu duruma geldi; sizlerden rica ediyorum, Argun'a karşı hakkımızı koruyalım da krallık, saltanat bizlerde kalsın. Çünkü dediğim gibi, ben sadece onur istiyorum, çıkar ve varlık sizlerin olsun, topraklarımızın hükümranlığı sizlerin olsun istiyorum. Artık başka bir şey söylemeyeceğim, çünkü iyice biliyorum ki sizler bilge kişilersiniz ve hak yolunda gidersiniz; herkesin onuru ve iyiliği ne gerektiriyorsa onu yapacaksınız.

Susar ve başka bir şey eklemez sözlerine. Zadegân ve beyler ve orada bulunan başka kişiler Ahmed'in ne dediğini iyi dinlemişlerdir ve tek bir ses olarak yanıt verirler ki yaşadıkları sürece ona hıyanet etmeyecek, dünyada herkese, özellikle de Argun'a karşı ona yardım edeceklerdir. Kendisini yakalayıp Argun'a teslim etmelerinden korkmamasını da söylerler. İşte, Ahmed, adamlarına bu duyduğunuz lafları söylemiştir ve onların iyi niyetini öğrenmiştir. Artık sadece Argun'un askerleriyle gelip kendileriyle savaşmasını beklemektedirler.

Şimdi Ahmed ile adamlarını bırakalım da Argun ile adamlarına dönelim.

CCVI. Savaşa Gitme Konusunda Argun Beylerine Nasıl Danıştı

Argun, Ahmed'in savaş alanında onca kalabalık orduyla kendisini beklediğinden emin olunca büyük öfkeye kapılmıştı, ama yine de kendi kendine *kötümserliğe kapılmam, düşmanlardan korktuğumu göstermem davaya zarar verir,* diyordu; zarar verirdi, çünkü adamlarının durumu da kendisininkinden daha iyi değildi. Yani gözüpek, korkusuz davranması gerektiğini söylüyordu kendi kendine. Aklı başında, ölçülü bir kimseydi, adamlarını yüreklendirmek için karşıdakilerden hiç korkmuyormuş gibi davrandı. Hemen kendine bağlı tüm beyleri, düşünceli, aklı eren kişileri çağırdı. Hepsi karargâhın-

da toplandığında -pek güzel bir yerde konaklamışlardı- söz aldı ve şunları söyledi:

- *Soylu kardeşlerim, dostlarım,* dedi. *Babamın sizleri ne kadar içten sevdiğini elbette bilirsiniz. Yaşadığı sürece, sizleri birer kardeş ve oğul saydı. Onun yanı başında ne çok savaşa katıldığınızı, sahip olduğu toprakları fetihte ona nasıl yardım ettiğinizi kendiniz biliyorsunuz. Sizleri böylesine seven o adamın oğlu olduğumu da biliyorsunuz. Ben de sizleri canım gibi severim. İşte, mademki gerçek böyle dediğim gibi, sizlerin hakka ve sağduyuya karşı gelen ve elimizden malımızı almak, bizleri ve ailelerimizi toprağımızdan sürmek isteyen kişiye karşı bana yardım etmeniz doğru ve akla uygun bir iş olur. Ayrıca biliyorsunuz ki o bizim yasamızdan değil; yasamızdan çıktı, Müslüman oldu, Muhammed'i tanıyor. Bir Müslümanın Tatarlara efendilik etmesi olacak iş mi? İşte, soylu kardeşler, dostlar, bütün bu nedenler ortadayken bu felaketi önlemek için yapılması gerekeni yapacak yürekliliği ve iyi niyeti göstermeniz gerekir. Bunun için, her birinizden gözüpek bir erkek olmasını, savaşı kazanmamızı, hükümranlığın Müslümana gitmeyip bizde kalmasını sağlayacak biçimde, yüreklicesine ve her türlü ölçünün üzerinde çarpışmasını rica ediyorum. Tanrı'nın onu öldüreceğine umudum büyük ve elbette, herkes savaşı kazanacağımızdan emin olmalı, çünkü hak bizde, haksız olan düşmanlarımız. Artık daha fazla bir şey söylemeyeceğim. Her birinizden iyi olanı yapmayı düşünmesini rica ediyorum.*

Gerçekten de sustu ve daha fazla bir şey söylemedi.

CCVII. Beyler, Argun'u Nasıl Yanıtladılar

Orada bulunan zadegân ve beyler, Argun'un güzelce ve bilgece söylediklerini duyunca, her biri, içinden *bu savaşı kazanmak için elimden gelen her şeyi yapmazsam öleyim daha iyi,* dedi. Herkes sessiz ve hareketsiz dururken, bir büyük ayağa kalkıp şunları söyledi:

- *Soylu Efendimiz Argun, bize gerçeği anlattığınızı pekâlâ biliyoruz. Bunun için, bu savaşı yürütmek üzere yanımızda bulunan tüm askerlerimiz adına size yanıt vereceğim. Size açıkça diyoruz ki yaşadığımız sürece sizden ayrılmayacağız, savaştan geri kalmaktansa ölmeyi yeğleyeceğiz. Biz tümden haklı ve onlar haksız oldukları için, savaşı kazanacağımızdan emin olmamız gerekiyor. İşte bu nedenle sizin arkanızdayız ve elden geldiğince tez olarak düşmanla karşılaşmak üzere yola çıkmamızı size öneriyoruz ve ben tüm ar-*

kadaşlarımızdan tüm dünyanın bizden söz etmesine yol açacak kadar büyük çaba göstermelerini rica ediyorum.

Bu bilge kişi diyeceklerini burada bitirdi ve başka söz etmedi. Ondan sonra kimse söz istemedi, fakat hepsi onunla aynı fikirdeydi, düşmanla savaşmaktan başka bir şey istemiyorlardı.

Ertesi gün, Argun ve adamları erkenden kalkıp düşmana kayıplar verdirme isteği içinde yola koyuldular. Düşman çadırlarının bulunduğu ovaya kadar at sürdüler ve Ahmed'in bulunduğu yerin on mil berisinde düzenli biçimde konakladılar. Yerleşmeden sonra, Argun adamlarından çok güvendiği ikisini seçip amcasına gönderdi. Neler söylettiğini dinleyin.

CCVIII. Argun, Ulaklarını Ahmed'e Nasıl Gönderdi

Yaşları pek ilerlemiş olan bu iki bilge kişi, hükümdarları tarafından görevlendirilince, hiç vakit yitirmeden veda edip at binerek yola çıktılar. Dosdoğru Ahmed'in konak yerine vararak onun çadırı önünde atlarından indiler. O sırada beyleriyle birlikte oturmakta olan Ahmed'i yakından tanırlardı; o da onları iyi bilirdi. Adamı saygı ile selamladılar; o da onlara iyi davrandı, *hoş geldiniz*, dedi, çadırda karşısına oturttu. Bir süre sonra, ulaklardan biri ayağa kalkarak şöyle konuştu:

- Soylu Efendimiz Ahmed, yeğeniniz Argun yaptığınızdan ötürü büyük şaşkınlığa düşüyor. Saltanatı kendisinden çaldınız, üstelik amansız bir savaşla karşısına çıkıyorsunuz. Bu hiç de iyi bir şey değil. İyi bir amcanın yeğenine davranacağı gibi davranmadınız. İşte o da bizim aracılığımızla, amcası ve babası sıfatıyla bu kötü girişimi bırakmanızı, aranızda ne çarpışma ne de kötülük geçmemesini rica ediyor. Sizi büyüğü, babası gibi görmek istediğini, sizin de onun tüm topraklarının efendisi olduğunu kabul etmenizi söylüyor. İşte yeğeninizin gönderdiği haber, bizim ağzımızla sizden ricası budur.

Ulak sustu ve artık başka laf etmedi.

CCIX. Argun'un Ulaklarını Ahmed Nasıl Yanıtladı

Ahmed Sultan, yeğeni Argun'un gönderdiği bu haberi dinledikten sonra şöyle yanıt verdi:

- Ulak beyler, yeğenim kulak vermeye değecek bir şey söylememiş, çünkü toprak benimdir, onun değil. Babası kadar ben de bu topraklar için savaştım. Bu nedenle, yeğenime söyleyin, isterse onu büyük mevkie getiririm, yeterince toprak veririm; oğullarımla eşit düzeyde olur, arkamdan gelen beylerin en yükseği olur. İstemezse elbette onu öldürtmek için elimden geleni yapacağım. İşte, yeğenime yapmak istediğim. Benden başka bir şey, başka bir anlaşma koparamazsınız.

Ahmed sözlerini böyle bitirdi ve başka bir şey eklemedi. Ulaklar, Sultan'ın dediklerini dinledikten sonra, bir kez daha ona şunu söylediler:

- Dediklerinizden başka bir duygu yok mu içinizde?

- Kesinlikle yok, diye yanıtladı Sultan. *Tüm yaşamımca da olmayacak.*

Ulaklar, bunu duyunca, daha fazla kalmayıp yola koyuldular ve hükümdarlarının konakladığı yere kadar at sürdüler. Çadırının önünde atlarından inip Argun'a amcasından duyduklarını anlattılar. Amcasının gönderdiği haberi dinleyince Argun büyük öfkeye kapıldı ve çevresindeki herkesin işitebileceği kadar yüksek sesle şöyle dedi:

- Amcamdan böylesine büyük bir hakaret ve kötülük gördükten sonra, herkesin sözünü edeceği kadar büyük bir öç almazsam yaşamak istemem; topraklarda da gözüm olmaz.

Bunları söyledikten sonra, zadegân ve beylere dönerek konuştu:

- Bekleyecek vaktimiz yok. Hemen gidip hainleri, nankörleri öldürelim. Yarın sabah saldırıya geçmemizi, onları ezmemizi istiyorum.

Sonrasını söyleyeyim; bütün gece bir ova çatışması için ne gerekiyorsa onu hazırladılar. Argun'un ertesi sabah saldıracağını casuslarından öğrenen Ahmed Sultan da çok iyi hazırlandı ve adamlarına gerekeni yapmalarını, gözüpek davranmalarını tembihledi.

CCX. Argun ile Ahmed Arasındaki Büyük Çarpışmadan Söz Eden Bölümdür

Ertesi gün olduğunda, Argun tüm adamlarıyla birlikte silahlandı ve çok iyi bir biçimde savaş düzenine geçerek adamlarına son derecede yumuşak komutlar verdi. Tüm bunları yoluna koyduktan sonra düşmana karşı yürüyüşe geçti.

Ahmed Sultan da aynı şeyi yapmış, yani askerlerini savaş düzeni-

ne sokmuştu. Argun'un kendi konak yerine varmasını beklemeden tüm askerleriyle ve düzen içinde yürüyüşe başladı.

Argun ve ordusuyla karşı karşıya gelmeleri çok sürmedi. İki ordu birbirini görünce, savaşma istekleri de pek büyük olduğundan, hiç vakit yitirmeden hemen birbirlerinin üzerine atladılar. Oklar yağmaya başladı, öyle sık atılıyordu ki oklar, gökyüzünden yağmur yağıyor gibiydi. Çok acımasız, pek vahşi bir çarpışma başladı. Atlılar sendeleyip yere düşüyordu. Ölüm derecesinde yaralanıp yere düşenlerin feryatları duyuluyordu. Tüm oklar atılıp bitince sıra kılıç ve gürzlere geldi. Amansızca birbirlerinin üzerine saldırıp keskin kılıçlarını savurmaya başladılar. Eller, kollar, omuzlar, başlar kesiliyordu. Bağırış ve öteki gürültüler o kertedeydi ki Tanrı gürlese duyulmazdı. Çünkü şunu söyleyeyim, bu savaş her iki taraf için de kötü günde başlamıştı. Birçok bilge kişi bu savaşta öldü; birçok kadın yaşamının sonuna kadar yaslı kaldı.

Lafı uzatmanın ne yararı var? Yalnız, şunu söyleyeyim ki o gün Argun yapacağını çok iyi yaptı, büyük kahramanlık gösterdi ve birçok kez adamlarının önünden gidip iyi örnek oldu. Fakat bütün bunlar bir işine yaramadı; çünkü yazgı ona öylesine karşıydı ki onun payına düşen bozgun oldu. Adamları artık tutunamaz duruma düşünce, ellerinden geldiğince uzağa kaçmaya başladılar. Ahmed ve askerleri onları kovaladı ve epeycesini öldürüp büyük ziyan verdirdi. Bu kovalamada Argun yakalandı. Onu esir alır almaz, kovalamayı kesip coşkun bir şenlik içinde çadırlarının bulunduğu karargâha döndüler. Ahmed yeğenini zincire vurdurup hapsetti. Beden zevklerine düşkün bir erkek olduğu için saraya gidip oradaki güzel kadınlarla gününü gün etmeye karar verdi. Tüm orduyu ve Argun'un gözetimini büyük bir melikin[497] ellerine bıraktı ve ona da askeri yormamak için kısa süreli yürüyüşlerle saraya dönmesini tembihledi. Melik de ona buyruğunun yerine getirileceği yolunda yanıt verdi. Bunun üzerine Ahmed, saraya gitmek üzere çevresindekilerle birlikte yola çıktı.

Dediğim gibi, Ahmed ordusundan ayrılmış oluyordu. Yerine sizlere sözünü ettiğim o meliki bırakmıştı. Argun ise bu sırada zincire vurulu bekliyor, öylesine acı çekiyordu ki ölmek istiyordu.

---

[497] Arapçada 'kral' anlamına gelen melik sözcüğü Müslümanlar arasında birçok büyük mevkideki kişi için kullanılır; bu kişinin gerçek sanının ne olduğu saptanamıyor.

CCXI. Argun Nasıl Tutuldu ve Beyler Nasıl Onu Salıvermekte Anlaştılar

Bu arada, Tatar beylerinden pek yaşlı biri, Argun'a çok acıyarak, efendilerini tutsak bulundurmanın kendileri için büyük kötülük, büyük sadakatsizlik olduğunu düşünüyordu. Onun özgür kalması için elinden geleni yapacağına kendi kendine söz verdi. Arkasından da hiç vakit yitirmeden gidip başka birçok beyle görüştü ve onlara hükümdarlarını tutsak olarak bulundurmakla ne büyük bir kötülük ettiklerini, onu hemen özgür bırakıp aklın gerektirdiği gibi efendileri mevkiine getirirlerse doğru olanı yapmış olacaklarını söyledi. Öteki beyler oradakilerin en bilgelerinden biri olarak tanıdıkları bir kimseden bu öneriyi duyunca, doğruyu söylediğini de bildiklerinden akılları yattı ve ona, dediğini seve seve kabul ettiklerini bildirdiler. Anlaşmaya vardıklarında, öneriyi yapan Boga ve onunla birlikte Elçiday, Togan, Tegana, Tagaçar, Ulatay ve Samagar,[498] Argun'un tutsak durduğu çadıra gittiler. Oraya vardıklarında, önce en yaşlıları olan ve bu işin önüne düşen Boga söz aldı ve şöyle dedi:

- Soylu Efendimiz Argun, açıkça biliyoruz ki sizi tutsak almakla kötü iş yaptık. Bunun için, deriz ki doğru yola gireceğiz, yani sizi özgür bırakacağız ve siz bizim -hakkınız olduğu üzere- hükümdarımız olacaksınız.

Boga bunları dedikten sonra sustu ve sözlerine hiçbir şey eklemedi.

CCXII. Argun Nasıl Özgür Bırakıldı

Argun, Boga'nın söylediklerini duyunca elbette kendisiyle alay edildiğini sandı ve büyük öfke içinde, şöyle yanıt verdi:

- Soylu beyler, benimle alay etmekle büyük günaha girersiniz. Beni hükümdarınız tanıyacak yerde, bunca kötülük ettiğiniz, zincire vurduğunuz yetmez mi? Bu yaptığınızın büyük bir kötülük ve büyük günah olduğunu kuşkusuz biliyorsunuz. Bu nedenle, rica ediyorum, yolunuza gidin ve bir daha beni alaya almayın.

---

[498] Elçiday, Togan, Tögöne, Tagaçar, Ukaday ve Semager'in İlhanlı İmparatorluğu büyüklerinden olduğu belirlenmiştir. Uladay, Prenses Kököçin/Gökşin'i almak üzere Kubilay'ın sarayına gönderilen kişi olabilir. (bkz. Bölüm XVIII).

- *Soylu efendimiz Argun,* dedi Boga, *kesinlikle inanın, sizinle hiç de alay etmiyoruz. Bütün dediklerimiz gerçektir, bunun için size dinimiz üzerine yemin ederiz.*

Bunun üzerine, beylerin hepsi onu efendileri kabul edeceklerine and içtiler. Argun'un kendisi de onlara kin beslemeyeceğine yemin etti; onları babası Abaka'nın sevdiği kadar sevecekti. Duyduğunuz bu yeminler edildikten sonra, Argun'un zincirlerini çözdüler ve onu hükümdarları kabul ettiler. Argun şöyle dedi:

- *Şu çadıra bu ordunun komutanı olan ve beni tutsak alan melik can verinceye kadar ok atılsın.*

Bu sözden sonra, hiç vakit geçirmeden o çadıra pek çok ok atıldı, sonunda melik öldü. Bu iş bitince, Argun hükümdarlığı aldı ve hükümdar sıfatıyla, istediğini buyurdu ve buyruklarına uyuldu. Unutmayın, *melik* dediğimiz kişi sultan sanını taşıyordu ve Ahmed'den sonra en büyük mevkide o vardı.

İşte Argun, duyduğunuz gibi, hükümdarlığı eline yeniden böyle aldı.

CCXIII. Argun Hükümdarlığı Nasıl Aldı

Argun, iyice her şeyin, herkesin efendisi olduğunu görünce, bir baskınla Ahmed'i yakalamayı umarak tüm orduyla birlikte saraya yürünmesi buyruğunu verdi. Hiç vakit yitirmeden dönüş yoluna koyuldular.

Bir gün Ahmed hükümdarlık sarayında büyük bir eğlentideyken bir ulak gelip şu haberi verdi:

- *Efendimiz, istemeyerek pek kötü haberler getiriyorum size. Bilin ki beyler Argun'u kurtardılar ve onu hükümdarları olarak tanıdılar. Aziz dostunuz meliki de öldürdüler. Şunu da söyleyeyim ki sizi yakalamak ve öldürmek üzere yapabildiklerince hızla buraya geliyorlar. Yani en iyisi neyse öyle yapın.*

Ulak bunları söyleyerek susup başka bir şey eklemedi. Ahmed kendisine bağlı olduğunu bildiği adamın bu sözlerini işitince, öylesine afalladı, öylesine büyük korkuya kapıldı ki ne yapacağını, ne diyeceğini bilemedi. Fakat yine de gözüpek, yürekli bir adam olarak konuştu ve haberi getirene, bunları hiç kimseye söylememesini tembihledi. Ulak, buyruğa uyacağını söyledi. Bunun üzerine Ah-

med hemen atına atlayıp güvendiği kişileri de yanına alarak canını kurtaracağını sandığı Babilonya Sultanı'nın[499] yanına gitmek üzere yola koyuldu. Yakınlarından başka hiç kimse nereye gittiğini bilmiyordu.

Altı gün boyunca yol aldıktan sonra, dar bir geçide vardı; yola devam için oradan geçmek zorundaydı. Geçidi bekleyen kişi, Ahmed'i tanıdı, kaçtığını da anladı, kendi kendine *ben bunu yaklarım*, dedi. Pekâlâ da yapabilirdi, çünkü Ahmed'in yanında pek fazla asker yoktu. Her şey geçidi tutan adamın düşündüğü gibi oldu, gerçekten de hemen yakaladı Ahmed'i. Ahmed aman diledi; kendisini bırakması için adama bir hazine vaat etti. Fakat Argun'u çok seven bir adam olan beriki, yalvarmanın bir işe yaramayacağını, dünyanın hazinesini verseler Ahmed'i efendisi Argun'a teslim etmekten onu alıkoyamayacaklarını söyledi. Sonra efendim, geçidi bekleyen bu adam Ahmed'i yakalayınca hiç vakit yitirmeden çevresine güvenilir kişiler toplayıp saraya gitmek üzere yola çıktı. Ahmed'i de kaçamayacağı gibi sıkıca koruma altında götürüyordu. Hiç durmadan yol alıp saraya vardılar; Argun oraya geleli daha üç gün olmuştu ve Ahmed'in elden kaçırıldığını sandığından büyük öfke içindeydi.

CCXIV. Argun, Amcası Ahmed'i Nasıl Öldürttü

Sözünü ettiğimiz geçit bekçisi huzuruna çıkıp Ahmed'i de getirdiğinde, Argun son derecede büyük bir sevince kapıldı. Amcasına binlerce kez *hoş gelmemişsin*, dedi. Akıl ne buyuruyorsa onu yapacağını söyledi. Bunun için de kimseye danışmadan, onun gözünün önünden götürülmesi, öldürülerek cesedinin yok edilmesi yolunda buyruk verdi. Argun'un bu işle görevlendirdiği kişi, Ahmed'i alıp öyle bir yere götürdü ki adamı bir daha gören olmadı. Bunda şaşılacak bir şey de yok; çünkü Ahmed'i öldürüp cesedini kimsenin görmediği bir yere attırmıştı.

İşte Argun ile amcası Ahmed'in serüveni, duyduğunuz gibi bitti.

---

[499] Memluk Sultanı Kalavun (1279-1290).

CCXV. Beyler Argun'a Nasıl Saygılarını Sundular

Argun, bütün bu duyduklarınızı yaptıktan sonra, iktidara sahip olarak hükümdarlık sarayında yerini aldı; babası Abaka'ya bağlı kalmış tüm beyler gelerek bir hükümdara yapılması gerektiği gibi, ona saygılarını sundular, bağlılıklarını bildirdiler. Argun hükümdarlığı aldıktan sonra, oğlu Gazan'ı toprağını ve adamlarını korumak üzere otuz bin atlı ile Kuru Ağaç'a, yani o yöreye gönderdi.

İşte duyduğunuz gibi, Argun hükümdarlığını yeniden eline geçirdi; bilin ki bu iş, İsa Mesih'in insan bedeninde gelişinin 1286. yılında oldu. Ahmed Sultan'ın saltanatı iki yıl, Argun'unki altı yıl sürmüştür.[500] Altı yılın sonunda Argun hastalıktan öldü; fakat içtiği bir şeyden öldüğü yolunda güçlü bir söylenti vardır.

CCXVI. Argun'un Ölümünden Sonra Saltanatı Kiyakatu Nasıl Aldı

Argun ölür ölmez, babasının kardeşlerinden biri olan Kiyakatu[501] saltanatı aldı; bunu kolayca yapabildi, çünkü Gazan uzakta, tâ Kuru Ağaç'taydı. Kiyakatu'nun hükümdarlığı ele geçirdiğini öğrendiği zaman Gazan'ın duyduğu öfke, babasının ölümüne duyduğu acıyı bastırıyordu. Düşmanların korkusundan bulunduğu yerden de ayrılamıyordu. Fakat babası nasıl Ahmed'ten öç aldıysa kendisinin de uygun zemin zamanı bulunca öç alacağına ahdetti. Sonrasını anlatayım. Kiyakatu saltanatı ele geçirince, Gazan ile birlikte olanlar dışında herkes ona boyun eğdi. Beden zevklerine pek düşkün bir adam olduğundan yeğeni Argun'un karılarını da alıp kendine ayırmıştı. Bu Kiyakatu iki yıl saltanatta kaldıktan sonra sunulan bir şerbetle sonu getirildi.

---

[500] Tarihler için bkz. Soykütüğü Tablosu.

[501] Bkz. dipnot 42.

CCXVII. Kiyakatu'nun Ölümünden Sonra Baydu Saltanatı Nasıl Aldı

Kiyakatu öldüğünde, hükümdarlığı Hıristiyan olan amcası Baydu[502] aldı; bu, Mesih'in insan bedeninde yeryüzüne gelişinin 1294. yılında oldu. Gazan ve ordusu dışında herkes onun hükümdarlığını tanıdı. Fakat Gazan, Kiyakatu'nun nasıl öldüğünü ve Baydu'nun hükümdarlığa nasıl el koyduğunu öğrenince pek öfkelendi. Artık ondan öç alamayacağı için Kiyakatu'nun ölümüne çok üzüldü; Baydu'dan cümle âlemin sözünü edeceği bir öç alacağını söyledi. Kendi kendine, *ben buralarda durmam, Baydu'nun üzerine çullanır, onu öldürürüm*, diyordu. Bu durumda, tüm askerleriyle hazırlandı ve geri dönüp saltanatı almak için yola çıktı. Gazan'ın üzerine gelmekte olduğunu işiten Baydu da pek çok kişi topladı ve onunla karşılaşmak için yürüyüşe çıkıp on gün yol aldı. Çadırlarını kurup konakladı ve tepelemek üzere Gazan'ı ve askerlerini beklemeye koyuldu. Adamlarına iyice tembihte bulunup nasıl davranacaklarını anlattı.

Neden böyle uzun uzadıya anlatıyorum? Bilin ki Baydu'nun oraya varışının üzerinden iki gün geçmemişti, Gazan ve tüm askerleri de oraya geldiler. Hemen o gün acımasız ve vahşi bir çarpışma başladı. Ne var ki Baydu, Gazan'ın güçlerine karşı uzun süre dayanamadı. Çünkü Baydu'nun yanındaki birçok kişi de Gazan'ın safına geçip Baydu'ya karşı savaşmaya başlamıştı. Bu nedenle Baydu yenildi, hatta öldürüldü. Yani savaşı Gazan kazandı, hükümdar oldu, herkesin efendisi oldu. Çünkü savaşı kazanıp da Baydu'yu öldürtünce saraya dönerek saltanatı aldı. Tüm beyler ona saygılarını sundular ve efendileri olarak bağlılıklarını bildirdiler. İşte Gazan'ın hükümdarlığı o zaman yani İsa Mesih'in insan bedeninde görülmesinin 1294. yılında başladı.

Abaka'dan Gazan'a kadar olaylar işte böyle, dinlediğiniz yolda gelişmiştir. Ayrıca, biliniz ki Bodak'ı fetheden ve Büyük Kağan Kubilay Han'ın kardeşi olan Ulau size şimdiye kadar adını söylediklerimin ilkidir, çünkü Abaka'nın babasıdır; Abaka ise Argun'un babası-

[502] Geyhatu'nun kuzeni olan Baidou 1295 yılında beş ay süreyle tahtta oturmuştur. Hıristiyan değildi ama Hıristiyanlara tutumu, Müslümanlaşmamış Moğolların geleneksel siyasetine uygun olarak olumluydu.

dır; Argun'a gelince o, günümüzde hüküm sürmekte olan Gazan'ın babasıdır.

Size Tatarlar ülkesinin bu doğu kesimini anlattığımıza göre, artık burayı bırakacak ve yine Büyük Türk İli'ni anlatmayı sürdüreceğiz; iyi dinleyin. Fakat aslında, Büyük Türk İli'ni, Kaydu'nun nasıl kral olduğunu size anlatmıştık. Demek ki anlatacak bir şeyimiz kalmamış. Şu halde, burayı bırakıp batıdaki yöreleri ve kişileri anlatacağız.

CCXVIII. Batıdaki Kral Konçi'den Söz Eden Bölümdür

Batıda Konçi[503] adında bir kral vardır. Kendisi Tatardır ve ona bağlı tüm Tatarlar pek kaba bir şey olan gerçek Tatar töresine bağlıdırlar ama hiç değilse Cengiz Han ve öteki gerçek Tatarlar gibi yürütürler o töreyi. Size bununla ilgili bir şey anlatacağım.

Bütün bu Tatarlar putlara tapar. Bezden bir tanrı yapmışlar kendilerine, adına da Natigay diyorlar; bir de karısı var bunun. İşte bu iki tanrı, Natigay ile karısı, yeryüzünün tanrılarıymış, bunların hayvanlarını, ürünlerini, bu dünyada ne malları varsa hepsini korurmuş. Onlara tapıyorlar; iyi bir şey yediklerinde tanrılarının ağzına da sürüyorlar o şeyden; sonra, *o da yedi bundan*, diyorlar. Evet, tam hayvan gibi yaşıyorlar.

Kral Konçi, gerçi Cengiz Han'ın soyundan, yani imparator ailesinden ve Büyük Kağan'ın yakını ama kimseye bağımlı değil. Ne kenti ne köyü olan bir kral bu. Hep mevsimine göre geniş ovalarda, derin vadilerde ya da yüksek dağlarda çadır altında yaşıyorlar. Hayvan ve sütle geçiniyorlar. Tahılın hiçbir çeşidi yok bunlarda. Kralın uyruğu çok ama kimseyle çatışmıyor da savaşmıyor da. Adamlarını barış içinde yaşatıyor. Hayvanları pek çok: Deve, at, sığır, koyun ve başka hayvanlar. Bembeyaz ve çok iri, boyu yirmi palmayı geçen ayıları var. Tilkileri de kapkara ve pek büyük. Yaban eşekleri, kedi iriliğinde gelincikleri var. Kürkünden o size sözünü ettiğim tanesi bin *bisante*ye giden erkek paltolarını yaptıkları kakım da pek bol.

[503] Coçi soyundan [bkz. Soykütüğü Tablosu] olan Koniçi ve onun alt soyu, Rusların Batı Sibirya'yı XVI. yüzyılda fetihlerine kadar orada hükümrandılar.

Gümüş rengi sincap, firavun sıçanı denilen yırtıcı ufak hayvan bol bulunuyor. Yaz mevsiminde bu sonuncunun avı çok bol olduğundan, ondan başka et hemen hiç yemiyorlar; çünkü becerikli avcıdır bu adamlar. Kısaca, bunların pek çok yabanıl hayvanı var, çünkü kendileri yabanıl, her şeyden uzak bir yaşam sürüyorlar.

Bu kralın ülkesinin sınırlarına yakın bir yerde, hiç oturulmayan, ıssız bir toprağı var; öyle bir yer ki hiçbir at ya da sığır, eşek, deve gibi iri hayvanlar gidemez oraya; çünkü orada pek çok göl ve pınar bulunuyor. Bu yüzden o yöre bataklık gibi. Hava çok soğuk olduğu için, epeyce kalın bir buz katmanı var, tekneler geçemez. Fakat buz, üzerinden araba ya da iri hayvan geçecek kadar da kalın değil. Ovanın geri kalan kesiminde, göllerin çevresinde öyle çok buz, batak ve çamur var ki bir ufak arabanın ya da irice bir yük hayvanının geçebileceği veya bir beygirin gidebileceği tek bir yol görülmüyor. Bunca kötü bu yöre on üç gün sürüyor. Değerli kürk çok olduğu, bunların ticareti önemli yer tuttuğu, o ticaretten büyük kâr edildiği için, buranın insanları başka yörelerin tacirlerinin gelebilmesi için bir çözüm bulmuşlar. Yolun her aşamasının bitiminde yere oturtulmuş tahta evlerden oluşan bir köycük kurmuşlar; malını getiren de mal satın alan da oraya geliyor; dışarıdan iş için gelenler o köycüklerde rahatça kalabiliyor; ayrıca bu köycüklerin her birinde mola dedikleri bir yer var, tüm yöre içinde haber götürüp getirenler o molada kalıyorlar. O postaların her birinde en az kırk tane iri, eşekten biraz daha ufak köpek bulunuyor. Bunlar bizdeki öküzler gibi çekmeye alıştırılmış, ulakları bir moladan ötekine kızaklarla götürüyorlar. Bakın, anlatayım, nasıl.

O on üç günlük yol boyunca buz ya da çamur nedeniyle at sürmek olanaksız; çünkü geçilecek yer iki dağ arasında, derin bir vadide; tekerlekli araba geçirilse tekerlek ya çamura saplanacak ya da buzda kayacak. Bunun için, tekerleksiz bir taşıt olan kızak yapmışlar; çok hafif bir tahtadan ve alt kesimleri düz ve kaygan, iki uçları yarım çember biçiminde kalkık, öyle ki buzda, kuruca ve sulu çamurda gidebiliyor bunlar. Köpekler çok güçlü ve bu işe alışık olduklarından, ağırca bir yük de konulmadığından, zahmetsizce, iyice batmadan çamurun üzerinde çekip götürüyorlar kızağı. Bu ülkede bu kızaklardan epeyce var, özellikle dağlık yörede oturanlarda, kırsal kesim halkında; çünkü çok yağmur yağıp çamur arttı mı o insanların

kışlık otu, sazı bu kızaklarla taşınıyor. Kızağın üzerine bir ayı postu seriyorlar, sonra üzerine bir haberci biniyor. Görevliler altı köpek koşuyor kızağı çeksin diye, o size anlattığım iri köpeklerden, ikişer ikişer. Köpekleri yeden kimse yok. Kızağı buzdan da çamurdan da rahatça geçirerek bir moladan ötekine dosdoğru gidiyorlar. Mola yerinin bekçisi de bir kızağa biniyor ve kendini köpeklere çektiriyor. Köpeklere en kısa ve en iyi yolu gösteriyor. Yolcular bir sonraki molaya vardılar mı vardıkları yerde kendilerine yolu devam ettirecek olan başka köpekler, başka bir kızak ve başka bir rehber buluyorlar. Mola yerine varan köpekler, kızak ve rehberse geri dönüyor. On üç günlük yol böyle alınıyor, hep köpekler götürüyor.

O vadilerde ve o dağlarda on üç gün geçiren insanlar öyle usta avcı ki samur, kakım, gelincik, kara tilki ya da sincap benzeri birçok değerli hayvan avlıyor, bunların pahalı kürklerinden büyük kâr ediyorlar. Kapanla avlıyorlar ve kapanları hiçbir hayvanın kaçamayacağı biçimde yerleştiriyorlar. Ayrıca, şunu da söyleyeyim ki bu insanların evleri şiddetli soğuktan ötürü yer altında yapılmış ve hep orada oturuyorlar. Yoksa zor yaşarlar; öyle pek kalıplı kıyafetli adamlar da değiller.

Kayda değer bir şey bulunmadığından burayı bırakıp sürekli karanlığın egemen olduğu bir yerden söz edeceğiz.

CCXIX. Karanlıklar Vadisi'nden Söz Eden Bölümdür

Bu ülkenin ötesinde, batıda Karanlıklar Vadisi[504] denilen bir yer vardır. Denilebilir ki adına yakışan bir yer burası, çünkü sürekli loş; ne güneş ne ay ne de yıldızlar aydınlatır burayı. Bizim oralardaki akşamın alaca karanlığı gibi, insan görmekle görmemek arasında kalır. Hep oralara inen yoğun sis yüzünden; ne yırtabilir ne dağıtabilir insan. Bu adamların başında bir hükümdar yoktur; yontulmamış, barbar insanlar bunlar; hayvan gibi yaşıyorlar. Başka bir hükümdara bile bağlı değiller. Yine de şurası gerçek ki komşuları olan ve pek yakınlarında yaşayan Tatarlar ara sıra bunların bulunduğu yere ge-

[504] Bu ad, Kuzey ve Doğu Sibirya'nın o dönemde Novgorod ticaret sitesinin elinde bulunan ve bilinen ilk kesimleri Uralların doğusunda Obi ve Yenisey havzaları olan herhangi bir "no man's land"ine uyuyor.

lip hayvanlarını ve başka mallarını çalıyorlar, büyük zarar veriyorlar bunlara.

Alaca karanlıkta ve siste yurtlarına nasıl döneceklerini bilemeyecek bu kişiler, buraya yavrulu kısraklar üzerinde gelip tayları sınırda bırakıyor, bölgenin girişine yerleştirdikleri bekçilere de tayları gözetme görevini veriyorlar. Kısraklar yolculuğun sonunda yavrularına doğru geri dönüyorlar, tayların kokusu sayesinde insanların bilemedikleri yolu kolayca buluyorlar. İşte Tatarlar böylece kısrak sırtında bölgeye gelerek tayları dışarıda bırakıyor, bulduklarını çalıyorlar. O loş ülkede çalacaklarını çaldıktan sonra, ışıklı ülkelerine dönmek istediklerinde kısraklarının gemini gevşetiyor, bırakıyorlar hayvan dilediği yere gitsin. Onlar da kişneyerek hiç şaşırmadan yavrularına dönüyorlar, yolları çok iyi biliyorlar. Sırtlarındaki binicilerin tek başlarına olsalar dönemeyecekleri yere dönmelerini kısraklar işte böyle sağlıyorlar.

Bu adamlarda pek çok değerli post bulunuyor; çünkü dediğim gibi pek değerli samurları, kakımları, sincapları, gelincikleri, kara tilkileri ve postundan değerli kürk yapılacak daha pek çok hayvanları var. Çok iyi avcılar; topladıkları onca postu akıl almaz. Hatta değerleri Tatarlarınkinden de yüksek. Bu nedenle Tatarlar onlardan çalıyorlar. Işıklı yörelerde oturan komşu topluluklar onlardan bütün bu postları satın alıyorlar, çünkü loş yörede oturanlar, onlara yazın aydınlıkta mal getirip satıyorlar. Şunu da söyleyeyim ki onlardan bu postları alanlar büyük kâr ediyorlar. Bu insanlar çok iri, kolları bacakları güçlü ama hep çok renksiz, çok solgun, bu da gün ışığı görmemelerinden. Ayrıca, büyük Rusya bu yöre ile sınırdaş; duyduğuma göre, postların bir bölümü o sınırdan Rusya'ya girermiş.

Anlatmaya değer bir şey kalmadığından buradan hareketle yolumuza devam edeceğiz. Her şeyden önce, size Rusya ülkesinden söz edeceğiz.

CCXX. Rusya Ülkesinden ve İnsanlarından Söz Eden Bölümdür

Rusya[505] batıda çok büyük bir ülke. Halk Hıristiyan ve Yunan töresini izliyor. Birçok kralları var ve kendilerine özgü bir dil ko-

[505] O dönemde çeşitli Rus prenslikleri Altın Orda Devleti'ne bağlıydı. Marco Po-

nuşuyorlar. Sert adamlar ama erkeği de kadını da pek yakışıklı, pek güzel; çünkü bembeyaz ve sarışın insanlar. Ülkeye birçok yerden, birçok geçitten giriliyor. Kimseye vergi ödemiyorlar. Yalnız, Toktay[506] adında bir Tatar olan ve batıda oturan bir krala ara sıra haraç veriyorlar. Onu vermeleri, onun doğu komşusu durumunda olmalarından. Daha doğrusu, ona haraç ödemeleri gerekiyor, ama hemen hiç vermiyorlar. Burası bir ticaret yöresi değil; hâlbuki çok değerli kürk hayvanları, örneğin samur, kakım, gelincik, sincap ve tilki pek bol hem de dünyanın en güzellerinden. Balmumu var; birçok gümüş yatağı olup buralardan epeyce gümüş çıkarıyorlar. Sözünü etmeye değer başka bir şey yok; bu nedenle Rusya'yı bırakıp sizlere Büyük Deniz'den, onu çevreleyen kentler ve eyaletlerden söz edeceğiz, oralarda nasıl kimselerin oturduğunu anlatacağız ki iyice öğrenesiniz. Konstantinopolis kentinden başlıyoruz.

Fakat daha önce batı ile Büyük Ayı arasında kalan bir yöreyi anlatacağız. Orada, Rusya'ya komşu Lak[507] denilen bir yer vardır. Buranın başında bir kral var ve nüfus Hıristiyan ve Müslümanlardan oluşuyor. Epeyce iyi kürkleri var; tacirler bunları alıp pek çok bölgeye götürüyorlar. Halk ticaret ve zanaatla geçiniyor. Sözünü etmeye değer başka bir şey olmadığından buradan ayrılıp size başka yerleri anlatacağız.

Fakat size Rusya ile ilgili olup da söylemeyi unuttuğum bir noktayı anlatacağım. O ülkede dünyanın en soğuk havası, insanın yakasını zor kurtarabileceği bir soğuk hava egemen. Dünyanın hiçbir yöresinde böylesine şiddetli bir soğuğa rastlanmaz. Pek çok buhar hamamları var, onlar olmasa adamların soğuktan öleceği kesin. Fakat gerçekten pek çok buhar hamamı var; bunları soylular, güçlü kişiler hayrat diye yaptırıyormuş; tıpkı bizim burada hastane yaptıranlar gibi. Ne zaman gerekse bu buhar hamamlarına koşup sığınılabiliyor. Soğuk bazen öylesine bastırıyor ki insanlar işleri için

---

lo'nun babası ve amcasının Altın Orda hükümdar sarayını ziyareti Aleksandr Nevski'nin saltanat yıllarına (1236-63) rastlar.

[506] Metnin kaleme alındığı sırada (1290-1312) Altın Orda hükümdarı olan Toktaga.

[507] Marco Polo'nun burada açtığı ayracı belirlemek zor. Hâlâ Büyük Deniz'den yani Karadeniz'den mi söz ediyor, yoksa Rusya'nın genel anlatımına mı girmiş bulunuyoruz? Birincisi kabul edilirse söz konusu edilenler kendilerini "Laki" diye adlandıran bir Kafkas kavmi yani, Lezgiyenler olabilir.

bir yerden bir yere giderken bir buhar hamamından çıkıp ikincisine vardıklarında neredeyse donmuş oluyorlar. Hâlbuki dediklerine göre, hamamlar birbirine o kadar yakınmış ki araları altmış adımı bulmazmış. Demek ki bir adam iyi ısıtılmış bir hamamdan çıkınca bir sonrakine doğru giderken soğuktan kakırdar durumda kendini ikinciye atıyor ve orada ısınıyor; iliklerine kadar ısınıp yeniden yola koyuluyor, bir sonrakine kadar, orada bir daha ısınıyor; böyle böyle varacağı yere kadar gidiyor. Zaten hep koşarak gidiyorlar, bir buhar hamamından ötekine kendilerini atıncaya kadar donmasınlar diye. Çoğu zaman, sıkı giyinmemiş ya da yaşlı olduğu için hızlı yürüyemeyen veya başkalarına oranla çelimsiz olan yahut evi pek uzaklarda bulunan biri, bir sonraki hamama varmadan yere düşse gelip geçenler imdadına yetişip bir hamama götürüp soymazlarsa soğuktan donup ölür. Bu durumlarda öyle yapıyorlar da adam ısındıkça vücut işlevlerini yerine getirmeye başlıyor ve yaşama dönüyor.

Sözünü ettiğim buhar hamamları şöyle yapılıyor: Kalın dört köşe direkleri birbirinin üzerine aralığından bir şey görülmeyecek biçimde koyuyorlar; ek yerlerini kil ya da başka bir şeyle çok iyi tıkıyorlar, öyle ki hiçbir yerinden ne rüzgâr girebiliyor ne soğuk. Tavanın üst kesimine bir pencere açılıyor; insanları ısıtmak için ateş yakıldığında duman buradan çıkıyor. Büyük miktarda odun yığıyorlar üst üste; bunlar yanıp da duman oldu mu tepedeki pencereyi açıyorlar, duman oradan çıkıyor. Dumanın ardı kesilince, pencere kalın bir keçeyle kapatılıyor; hamamı çok sıcak tutan iri közler kalıyor. Daha aşağıda yani hamamın duvarında çok iyi cins ve çok kalın bir keçeyle kapanan bir pencere bulunuyor. Aydınlık istediklerinde rüzgâr yoksa bu pencereyi, rüzgâr eserken tepe penceresini açıyorlar. Girilen kapıya gelince, o da keçeden. İşte buhar hamamları böyle yapılmış. Her soylu ya da zenginin kendi buhar hamamı oluyor. Tüm evler, soğuktan korunmak için, sımsıkı kapalı.

Şimdi size bu yöre halkının bir âdetini anlatacağız. Bal ve darıdan *kerevisia*[508] dedikleri çok lezzetli bir içki çıkarıyorlar; bu kerevisia ile pek büyük içki âlemleri yapıyorlar. Anlatayım. Kadınlı erkekli, çoğunlukla soylulardan, eşraftan otuz, kırk, hatta elli kişilik büyük bir kalabalık bir araya geliyor. Her topluluk kendine bir baş seçiyor, bir-

[508] Fr. cerrvoise. Orta Çağ'da arpa ve buğdayla yapılan, şerbetçi otu içermeyen bir çeşit bira. (çn.)

takım kurallar saptıyor. Örneğin, aralarından biri çıkıp da uygunsuz bir söz söylerse kural dışı bir şey yaparsa o seçtikleri baş tarafından cezalandırılıyor. Bir de meyhaneci dedikleri adamlar var; kerevisia satıyorlar. Topluluk hep birlikte bir meyhaneye gidiyor ve günün tümünü içerek geçiriyor. Bu toplantılarına *straviza*[509] diyorlar. Fakat akşam meyhaneciler içilen içkileri sayıyor ve herkes payına düşeni, karısı, çocukları gelmişse onlarınki de içinde olmak üzere ödüyor. Bu straviza ya da içki âlemindeyken çocuklarına karşı yabancı tacirlerden para aldıkları oluyor. Bu tacirler en çok Hazar[510] ülkesinden, sultanlar ülkesinden ve dolaylarından oluyorlar. Adamlar bu parayı içkiye veriyor ve böylece çocuklarını satıyorlar.

Bütün gün içki âleminde oturan kadınlar, hacetlerini etmek için meclisten uzaklaşmıyorlar. Hizmetçileri büyük havlular getirmiş oluyor yanlarında; bir tanesi hanımıyla konuşur gibi yaparken, bir ikincisi gizlice, kimse fark etmeden, hanımın altına havluyu sürüveriyor. Böylece, hanım oturduğu yerde havlunun içine işini görüveriyor. Sonra ikinci hizmetçi dolmuş havluyu çekip alıyor. Böylece hanım nerede isterse orada görmüş oluyor hacetini. Orada olan bir şeyi daha söyleyeceğiz sizlere. Bir akşam vakti, bir adam karısıyla birlikte o içki âlemlerinin birinden evine dönerken kadın yola çömeliyor, işini görmek üzere. Fakat o korkunç soğuk yüzünden apış arasındaki kıllar donuyor ve kadın temizleneyim derken, elindeki otla birlikte kılların hepsi sökülüveriyor. Zavallı kadın acısından kıpırdayamıyor ve avaz avaz imdat istiyor. Çok sarhoş olan, fakat yine de karısının başına gelen şeye çok üzülen koca, çömelip ellerini yere dayıyor ve soluğunun sıcaklığıyla buzu eriteceğini umarak üflemeye başlıyor. Fakat o bir yandan üflerken soluğunun nemi de donuyor, sakalının kılları kadının apış arası kıllarıyla iç içe giriyor; bu kez o da acıdan kıpırdayamaz oluyor. Bir de iki büklüm kalması caba. Karı kocanın yola koyulabilmeleri için oradan birilerinin geçmesi ve buzu kırmaları gerekmiş.

---

[509] Rusça "şerefe" anlamında zdravitsa sözcüğünden.

[510] Hazar ülkesi, Marco Polo'nun zamanında herhalde Kırım'ın kuzey kesimiyle sınırdaş olup bugünkü Odessa'nın doğusunda bulunuyordu. Hazarlara gelince, VIII. yüzyılda Museviliği kabul etmiş ve Don, Volga ırmaklarıyla Kafkas Dağları arasına yerleşmiş bir Türk boyu olan bunlar, X. yüzyıldan başlayarak ulus niteliğini yitirmiştir.

Bu adamların paraları kocaman; yarım kadem uzunluğunda altın çubuklar. Her biri belki beş *grosso*[511] *soldo*su eder. Bozuk paralara gelince onlar, zerdeva başı.[512]

Burası Okyanus'a kadar uzanan büyük bir ülke. O denizde birçok ada var; o adalarda birçok akdoğan, şahin bulunuyor; bu kuşları dünyanın pek çok ülkesine ihraç ediyorlar. Rusya'dan Norveç'e[513] hemen hiç yol yoktur. Bu aşırı soğuk olmasa kısa sürede gidilebilir o yol ama soğuk nedeniyle kolay gidilemiyor.

Şimdi bunu bırakacağız ve sizlere, yukarıda dediğim gibi, Büyük Deniz'i anlatacağız. Gerçi orayı bilen pek çok tacir ve başka kişi vardır ama bilmeyenler daha çoktur. Onlar için bunu yazmak yararlı olur; yazacağız da. Her şeyden önce Konstantinopolis'in girişi ve boğazı ile başlayalım.

CCXXI. Büyük Deniz'in Girişinden Söz Eden Bölümdür

Büyük Deniz'in girişinde, batı yakasında Fener[514] denilen bir dağ var. Fakat herhalde, her ne kadar sözü buraya getirmişsek de yazdığımıza pişman olacağız, çünkü birçok kimse bunu ezbere bilir. Bu nedenle bu konuyu bırakıp başka şeyden söz etmeye başlayacağız; sizlere Batı Tatarlarından ve başlarındaki hükümdarlardan söz edeceğiz.

CCXXII. Batı Tatarlarından Söz Eden Bölümdür

Batı Tatarlarının ilk hükümdarı Sayın[515] adında biriymiş; önemli, kudretli bir kralmış bu kişi. Kral Sayın şuraları fethetmiş: Rusya'nın

---

[511] On sekiz grosso bir altın Venedik dukası ederdi.

[512] Ugriyenler ve Samoyedler yani "karanlıklar vadisi"nin insanları, para yerine hayvan postu kullanmaktaydılar.

[513] Norveç ile belki tüm İskandinav ülkeleri kastedilmektedir.

[514] İstanbul Boğazı'nın Karadeniz ağzındaki Rumeli Feneri.

[515] Günümüz Türkçesinde de kullanılan bu sözcük, ilk Altın Orda hükümdarı Batu'nun lakabıydı.

bir bölümü, Kumanlar[516] ülkesi, Alanlar[517] ülkesi, Lak adı verilen topraklar, Mengiar,[518] Çie,[519] Gotlar[520] ülkesi, Hazar ülkesi. Bütün bu toprakları Kral Sayın fethetmiş. Fetihten önce bu topraklar Kumanlarınmış. Fakat bir araya getirilmiş değillermiş, birlik oluşturmuyorlarmış; bu nedenledir ki topraklar Kumanların ellerinden çıkmış, kendileri geniş topraklara dağılmışlar. Bir yere gitmeyip orada kalanların hepsi, Kral Sayın tarafından köleleştirilmiş.

Kral Sayın'dan sonra Kral Batu saltanat sürmüş; Batu'dan sonra Kral Berke; Berke'den sonra Kral Mengütimur gelmiş; onu Tudamengü izlemiş; Tudamengü'den sonra Toktay'ın saltanatı başlamış. Bugün de sürüyor.[521]

İşte Batı Tatarlarının krallarını saydık. Bundan sonra Doğu Hükümdarı Ulau ile Batı Hükümdarı Berke arasında geçen büyük bir çarpışmadan söz edecek ve sizlere o çarpışmanın nedenlerini, nasıl olduğunu, ne yolla yürütüldüğünü anlatacağız.[522]

---

[516] Macarların Hun, Rusların Poloveç, Bizanslıların Kuman dediği bu halk kendini Kıpçak diye adlandırırdı. Güney Rusya'da Hazarların yerini almışlar ve daha sonra Moğollar tarafından sürülmüşlerdir.

[517] Hint-Avrupa öbeğinden olan yani Türk göç dalgasından önceki dalgadan olan Alanlar, İS ilk yüzyılda Güney Rusya'yı işgal etmişlerdi. Hunların gelişiyle Kafkasların kuzeyine itilmişler, Hazarların baskısı altında ise Terek Vadisi'ne sıkışmışlar, sonunda günümüzde Osetler diye bilinen kavme dönüşmüşlerdir. Bizanslıların etkisi altında Hıristiyan Ortodoks olan bu halk, Moğollarca Çin'de paralı asker olarak kullanılmıştır [bkz. dipnot 352].

[518] İlk yerleşmeleri Volga Havzası'nda olan Magyarlar söz konusu. Batıya doğru itilen bir öbek IX. yüzyılda Macar halkına dönüşecek, Uralların güneyine çekilen bir başka öbek de Türk ögelerle karışıp Başkır halkını yaratacaktır. Burada söz konusu edilen bu sonuncular olabilir.

[519] Strabon'un zamanından beri aynı yörede yani Kafkasların kuzeybatısında bulunan Çerkezler. Bunlara gerek Strabon garek Bizanslılar Zikhi adını verirdi.

[520] IV. yüzyılda Hunların bir öncü birliği gibi Güney Rusya'dan geçen Gotlar orada birtakım öbekler bırakmışlar, bunlar zamanla Kırım'ın güneyinde dağlarla deniz arasına itilmiştir. Marco Polo'nun zamanında Gotlar ülkesini oluşturan o yörenin adı XVI. yüzyıla kadar değişmemiştir.

[521] Kısa saltanatları almayan bu dizinin tümü için bkz. Soykütüğü Tablosu.

[522] Bölüm III'te sözü geçen bu çarpışma burada daha ayrıntılı biçimde yer alıyor. 1262-1263 yılları arasında yaşanmıştır.

CCXXIII. Ulau ile Berke Arasında Çıkan Savaştan ve Bu Savaşın Çarpışmalarından Söz Eden Bölümdür

Mesih'in insan bedeninde gelişinin 1261. yılında Doğu Tatarlarının başı Kral Ulau ile Batı Tatarlarının kralı Berke arasında büyük bir uyuşmazlık baş gösterir. Bu, her ikisine de sınırdaş olan bir yöreden ötürü çıkan bir anlaşmazlıktır. Her ikisi de o yöre kendinin olsun ister, kendinde bu hakkı görür; ne biri ne öteki söz konusu toprağı karşısındakine bırakmaktan yana olmaz. İkisi de çekişme konusu toprağı alacağını, buna kimsenin karşı çıkamayacağını ileri sürerek meydan okur. Bu meydan okumadan yani savaşa çağırmadan sonra, taraflar adamlarını toplar ve o zamana kadar hemen hiç görülmemiş bir hazırlık başlar. İki taraf da bu çatışmadan zaferle çıkabilmek için olanaklarını zorlamaktadır.

Meydan okumanın üzerinden altı ay geçmeden tarafların her biri en aşağı üç yüz bin atlı toplamıştır. Toplanan atlıların da tümü usulünce bir savaş yürütecek her türlü donanıma sahiptir.

Her şey iyice hazır olunca, doğunun başbuğu Ulau tüm adamlarıyla yola koyulur. Günlerce kayda değer bir olaya rastlamadan at sürerler; sonunda Demirkapılar ile Saray Denizi[523] arasında büyük bir ovaya varırlar. Ulau, bu ovada konaklayarak çadırlarını düzenli bir biçimde kurdurur; çadırlar hem çoktur hem de zengindir. Varlıklı kişilerin konak yeri olduğu bakar bakmaz anlaşılır. Berke'nin gelip gelmeyeceğini görmek için orada bekleyeceğini söyler Ulau. Orada kalarak düşmanlarını beklerler. Dikkat edin, konakladıkları yer, iki halkın ortasında, sınırdaş oldukları yerdedir.

Fakat şimdi Ulau'yu bırakıp Berke ile adamlarına bakalım.

CCXXIV. Berke ve Ordusu Ulau'nun Üzerine Nasıl Yürüdü

Kral Berke tüm hazırlıklarını yapıp, tüm adamlarını topladıktan ve Ulau'nun silahlı kuvvetleriyle yola koyulduğunu öğrendikten sonra, daha fazla beklemenin tehlikeli olabileceğini düşünüp vakit

[523] Hep Hazar Denizi'nden söz ediliyor. Marco Polo daha önce de Ghilan Denizi ve Baku Denizi adlarını kullanmıştı.

geçirmeden yola düşer. Tüm mola noktalarından geçip düşmanlarının yerleştiği büyük ovaya varırlar. Ulau'nun bulunduğu yere on mil uzakta çadırlarını kurarak konak düzenince dizilirler. Onların konak yeri de Ulau'nunki kadar güzel ve zengindir; altın işlemeli ipek otağları görenler hiç daha zengin ve daha güzel bir kamp görmediklerini söylerler. Askerlerin sayısı da Ulau'nunkinden fazladır. İnanın, Berke'nin tam üç yüz elli bin atlısı bulunmaktadır; bu adamlar çadırlara girince iki gün boyunca dinlenirler.

Üçüncü gün, Berke adamlarının önünde bir konuşma yapar; şöyle der:

- Soylu efendiler, herhalde biliyorsunuz ki topraklarımı yönetmeye başladığımdan beri sizleri kardeşim ve oğlum gibi sevdim. Aynı zamanda biliyorsunuz ki aranızdan pek çoğu benimle birlikte birçok savaşa katıldı; elimizdeki toprakların büyük bölümünün fethinde sizlerin yardımı vardır. Sahip olduğum her şeyin benim olduğu kadar sizin de olduğunu bilirsiniz. Gerçek böyle olduğuna göre, her birimiz onurumuzu ayakta tutmak için son gücümüzle çaba göstermeliyiz, şu ana kadar da bu işi iyi yaptık. Bilin ki o büyük ve güçlü Ulau bizimle savaşmak istiyor ama iyi etmiyor. Gerçek şu ki o haksız; hak bizden yana. Herkes bilsin, savaşı biz kazanacağız. Bizim askerimizin onlarınkinden çok olduğunu düşünüp bundan emin olabilirsiniz; çünkü kesinlikle biliyoruz ki onların ancak üç yüz bin atlısı var, bizimse onlar kadar iyi, hatta onlardan daha iyi üç yüz elli bin atlımız. Şu halde soylu beyler, söylediğim bütün bu nedenlerden ötürü, savaşı kazanan bizim taraf olacak. Mademki o kadar uzaklardan sırf savaşmak için buralara geldik, isterim ki bu işi üç günde bitirelim. Aklımız başımızda olarak, düzen içinde hareket edelim de her şey iyiye gitsin. Her birinize elimden geldiğince rica ediyorum, gözüpek olun, bu işte öyle davranalım ki herkes ileride bizden çekinsin. Artık daha fazla bir şey söylemek istemiyorum; sadece her birinizden saptanan günde hazır olmanızı, iyi hareket etmenizi, yürekli birer erkek olmanızı rica ediyorum.

Berke diyeceğini bu sözlerle bitirdi ve başka laf etmedi.

Durumlarının bir bölümünü anlattığımız için Berke ve adamlarını burada bırakıp Ulau ile adamlarının onların o kadar yakına geldiğini öğrendiklerinde nasıl davrandıklarından söz edeceğiz.

CCXXV. Ulau Askerleriyle Nasıl Konuştu

Anlatılanlara göre, Berke'nin öylesine büyük bir orduyla geldiğinden emin olan Ulau, pek çok değerli kişiden oluşan danışma kurulunu toplamış. Hepsini karşısında görünce söz almış ve şöyle konuşmuş:

- Soylu kardeşler, evlatlar, dostlar, biliyorsunuz ki tüm yaşamımda bana hizmet verdiniz, yardım ettiniz. Bugüne kadar, birçok savaşı kazanmamda bana yardımcı oldunuz. Kazanmadığımız tek bir savaş yaşanmadı. İşte bugün buraya şu büyük Berke ile dövüşe geldik. İyice biliyorum ki onun elindeki askerler de bizimkiler kadar, belki daha çok ama bizimkilerin değerinde degil. İnanın, şimdikinin iki katı da olsalar elimizdeki değerli askerlerle biz onları bozguna uğratırız. Üç güne kalmadan buraya geleceklerini casuslarımızdan öğrendiğimiz için -buna pek seviniyorum- her birinizden o gün hazır olmasını; âdetimiz üzere elinden geleni yapmaya çalışmasını rica ederim. Sizlere sadece şunu anımsatmak istiyorum: Yenilmektense -elden başka bir şey gelmiyorsa- ölmek daha iyidir. Şu halde her birimiz öyle hareket edeceğiz ki onurumuz zedelenmeyecek ve düşmanlarımız bozguna uğrayıp telef olacak.

Ulau sözlerinin burasına gelince susmuş.

İşte iki büyük komutan bu duyduğunuz biçimde konuşmuşlar. Savaş gününün gelmesi beklenmiş, tarafların ikisi de gerekenleri elinden geldiğince iyi hazırlamış.

CCXXVI. Ulau ile Berke Arasındaki Büyük Savaştan Söz Eden Bölümdür

Savaş için saptanan gün geldiğinde, Ulau erkenden kalkmış, tüm adamlarına silah kuşandırmış. Düşünceli, uzağı görür bir kişi olarak savaş düzenini ustalıkla kurmuş. Gerçek diyorum, tam otuz tane birlik oluşturmuş. Her birinde on bin atlı varmış. Dediğim gibi, üç yüz bin atlı çıkarabiliyormuş. Birliklerin her birine iyi yol gösterici, iyi komutan getirmiş. Düzenini ustalıkla, aklı başında kurduktan sonra, birliklerine düşmana karşı yürüme komutu vermiş. Adamları komutu yerine getirerek hemen yola koyulmuşlar ve acele etmeksizin iki konak arasında orta yere varmışlar. Orada durup karşıdan düşmanın gelmesini beklemeye başlamışlar.

Aynı sabah, karşı tarafta Kral Berke, kalkmış, tüm adamlarıyla birlikte silahlanmış; çok iyi hazırlanmışlar. Birliklerini çok iyi, çok hesaplı bir düzene koymuş. Otuz beş tane savaş birliği oluşturmuş. Ulau'nun yaptığı gibi, her birliği iyi yol göstericili, iyi komutanlı on bin atlıdan oluşturmuş. Böylece Berke her şeyi bitirdiğinde, birliklerine ileri yürüme komutu vermiş. Askerler bu komutu dikkatle, ölçülü biçimde yerine getirmişler ve düşmanlarına yarım mil yaklaşıncaya kadar ağır adım ilerlemişler. O noktaya varınca, bir an durup yeniden düşmana karşı ilerlemişler, Ulau'nun askerleri de onlara karşıcı gelmiş.

Sonrasını anlatayım. İki ordu iki Tatar oku atımı yaklaşınca birbirine, bir kez daha durmuşlar ve birlikler durdukları yerde saf tutmuşlar. Bulundukları ova çok güzelmiş, gerek yakında gerek çok uzaktaki ovaların en güzeli, pek kalabalık atlı orduların savaşmasına elverişliymiş. Elbette, bu ovanın böylesine güzel ve geniş olmasının yararı varmış; çünkü o zamana kadar o kadar çok sayıda asker tek bir savaş alanında çarpışmamışmış. Gerçekten de yalanı yok, altı yüz elli bin atlı, hem de dünyanın en güçlü adamları, Ulau ile Berke orada. Dediğim gibi, bunlar yakın akrabaydı, her ikisi de Cengiz Han'ın imparator soyundan geliyordu.

CCXXVII. Yine Ulau ile Berke Arasındaki Savaş Konusunda

Bu iki büyük kral, tüm askerleriyle, birbirlerine size dediğim kadar yakın olarak biraz beklemişler, savaşın başlamasından başka bir şey beklenmediği ve savaş davulunun vurması çok istendiği için, fazla beklemeden davulun sesi duyulmuş. Davulların vurduğunu duyar duymaz, taraflar daha fazla beklememiş, hemen birbirlerinin üzerine yürümüşler. Ellerini yaylarına atıp, oklarını yerleştirerek atışa başlamışlar; gökyüzü öyle olmuş ki oktan başka bir şey görünmezmiş. Birçok da asker ve beygir ölüp düşermiş. Atılan okların çokluğu düşünülürse başka türlüsü de olamazdı. Neden uzun uzadıya anlatayım? Yalnız, bilin ki sadaklarında ok tükenmediği sürece yay germekten geri kalmamışlar; yerler ölü ya da ölmek üzere yaralıyla doluymuş.

Oklarının tümünü attıktan sonra kılıçlarını, gürzlerini kavrayıp birbirlerinin üzerine yürümüş ve şiddetle vuruşmuşlar. Öylesine acımasız ve vahşi bir çarpışma başlamış ki yürek dayanmazmış. Kesilmiş eller, kollar, başlar görülüyormuş. İnsanlar sendeleyip düşüyor, atlar ölüp yere seriliyormuş. Savaş uğursuz günde başladığı için başka bir çarpışma alanında hiç görülmemiş böylesine büyük kayıplar veriliyormuş. Bağrış çığrış o kertedeymiş ki Tanrı gürlese duyulmazmış. Kanla kıpkırmızı olmuş yerlerde ölülere basmadan yürünmüyormuş. Çok uzun bir zamandan beri böylesine bir çarpışma, bu kadar çok ölen asker görülmemişmiş. Ölüm derecesinde yaralanarak yere düşüp de kalkamayanların ağlayış, bağırışları yürek paralıyormuş. Elbet bu savaş her iki taraf için de kötü başlamış; birçok kadın dul, birçok çocuk yetim kalmış. Bu münasebetle anlaşılmış ki iki taraf birbirinin iyiliğini hiç mi hiç istemiyor, birbirlerinin can düşmanı.

Çok aklı başında bir adam ve güçlü bir savaşçı olan Kral Ulau, bu çarpışmada o kadar becerikli davranmış ki toprakları elinde tutacak, tacı başında taşıyacak kişi olduğunu iyice göstermiş. Büyük kahramanlıklarda bulunmuş, gözünü budaktan sakınmamış, askerlerini yüreklendirmiş; onlar da başlarının böylesine iyi, böylesine yürekli davrandığını gördükçe güç buluyorlarmış. Her birini yüreklendiriyor, her birine gerektiğince davranma ateşi aşılıyormuş. Hiç yalanı yok, büyük bir silahlı tansık olmuş; düşman olsun dost olsun, onu gören herkes hayran kalıyormuş; sanki insan değil de yıldırımmış, fırtınaymış.

İşte Ulau savaşta böyle dinlediğiniz biçimde davranırmış.

CCXXVIII. Berke Nasıl Gözüpekçe Davrandı

Kral Berke'nin de nasıl davrandığını size söyleyeceğim. Bilin ki çok iyi çalışmış, çok kahramanca yürütmüş işini. Gerçekten, öyle iyi olmuş ki tutumu, herkesin övgüsünü almış. Fakat yürekliliği o gün bir işe yaramamış, çünkü adamları ölünce, yaralanınca ya da yere düşürülünce artık dayanamıyorlarmış. Çatışma sürerken akşam duası saati olduğunda, Kral Berke ve adamları artık tutunamıyorlarmış; savaş alanından uzaklaşmak zorunda kalmışlar. Öylesine hızlı kaçıyorlarmış ki atlarını süremiyorlarmış. Ulau ve adamları düş-

manlarının kaçmakta olduğunu görünce, peşlerine düşüp yenerek, öldürerek kovalamışlar onları. Öyle büyük kayıplar verdirmişler ki gören acırmış. Fakat bir zaman sonra, kovalamanın ardı kesilmiş ve Ulau'nun adamları çadırlarına dönmüşler. Silahlarını çıkarmışlar, yaralılar yıkanmış, yaralar tımar edilmiş. Öylesine yorgun, öylesine bitkinmişler ki değil savaşmayı, dinlenmekten başka bir şeyi düşünen yokmuş aralarında. O gece, hiç yürüyemeyip kendilerini dinlenmeye atmışlar.

Ertesi gün olduğunda Ulau, dost olsun düşman olsun, tüm cesetlerin yakılması yolunda buyruk vermiş ve buyruğu hemen yerine getirilmiş. Bu iş bitince, Ulau savaştan sağ çıkan tüm askerleriyle birlikte ülkesine dönmüş. Unutmayın ki bu zaferi kazanabilmek için pek çok askeri ölmüş, fakat düşmanın kayıpları daha çokmuş; öyle ki sayısını duyan inanmazmış.

Duyduğunuz gibi, bu savaş böyle yapılmış, Ulau zaferi böyle kazanmış. Şimdi artık Ulau'yu ve bu konuyu bırakacak, Batı Tatarlarının arasındaki bir savaştan söz edeceğiz. Dinleyin.

CCXXIX. Tudamengü Batı Tatarlarına Nasıl Baş Oldu

Batıda Tatarların Mongutimur adlı başbuğu ölünce yerini genç bir kişinin, Tolobuga'nın[524] alması gerekiyordu. Fakat pek güçlü bir adam olan Tudamengü, onu Tatarların Nogay adında başka bir kralının yardımıyla öldürdü. İşittiğiniz gibi, Nogay'ın yardımıyla Tudamengü başbuğluğu eline geçirdi.

Bir süre saltanat sürdü, ama pek uzun bir zaman değil. Tudamengü öldükten sonra, pek bilge, pek aklı başında bir kişi olan

[524] Marco Polo'nun CCXXII. bölümde verdiği listede adı bulunmayan Toula Bougha, burada karşımıza çıkıyor ama olması gereken yerde değil. Tolobuga'nın amcası ve öncülü olan Todamengü, 1287 yılında, onun lehine tahttan feragat etmek zorunda kalmıştır. 1287'den 1290'a kadar Altın Orda Devleti'nin hükümdarı olan Tolobuga, Cuci soyundan önemli bir kişi olan ve o dönemde kralları tahta çıkaracak güçte bir kişi olan Mihal Paleologos'un damadı bulunan Nogay tarafından tahttan indirilmiş, ailenin tahtta iddiası bulunan başka bir üyesinin, Toktaga'nın eline bırakılmış, o da Tolobuga'yı öldürüp yerine geçmiştir. Tarih böylece saptanınca, kurbanın oğullarının baba katilinden intikam talebinde bulunmaları akla yakın gelmiyor. Fakat birtakım ittifaklar olmuş olabilir; ilerideki bölümlerde açıklanacağı üzere, Toktaga kendisine iyilik eden Nogay'a karşı cephe alacaktır.

Toktay başbuğ seçildi ve yönetimi eline aldı. Yani saltanat süren, Tudamengü'nün yerine oturan o oldu. Öldürülen Tolobuga'nın iki oğlu bu arada büyümüş, eli silah tutar yaşa gelmişti. Aklı başında, ölçülü adamlar olmuşlardı. Bu iki kardeş, yani Tolobuga'nın oğulları, hazırlanıp seçkinlerden oluşan bir heyetle birlikte yola koyularak Toktay'ın sarayına gittiler: Oraya vardıklarında kendisini gerektiği gibi saygıyla selamlayıp önünde diz çöktüler. Toktay *hoş gelmişsiniz*, deyip ayağa kalkmalarını istedi. İki delikanlı kalktılar, büyüğü söz alıp şunları söyledi:

- *Soylu hükümdar Toktay, önünüze gelmemizin nedenini elimden geldiğince anlatmaya çalışacağım. Bildiğiniz gibi, bizler Tudamengü ve Nogay tarafından öldürülen Tolobuga'nın oğullarıyız. Tudamengü için bir şey diyecek değilim, çünkü zaten öldü; fakat Nogay hakkında adaletin yerine gelmesini istiyoruz. Bunun için de sizin -haksever bir başbuğ olarak- babamızın öldürülmesi sorununda bizden yana olmanızı rica ediyoruz. Onu huzurunuza getirtmenizi ve babamızın ölümüyle ilgili olarak onun hakkında adaleti uygulamanızı rica ediyoruz. İşte sarayınıza gelmemizin nedeni, bunu yapmanızı rica etmektir.*

Delikanlı bundan sonra sustu ve başka bir şey söylemedi.

CCXXX. Tolobuga'nın Ölümüyle İlgili Olarak Nogay'ı Toktay Nasıl Getirtti

Toktay çocuğun söylediklerini işitince, gerçek olduğunu da bildiğinden, şöyle yanıt verdi:

- *Soylu dostum, Nogay'a sana karşı hesap verdirmemi istiyorsun; bunu seve seve yaparım. Sarayımıza getirtip huzuruma çıkartacağım onu ve hakkın gerektirdiği her şeyi yapacağız.*

Bundan sonra Toktay, Nogay'a iki ulak gönderdi ve sarayına çağırtarak Tolobuga'nın ölümünden ötürü onun oğullarına hesap vermesini istedi. Ulaklar bu haberi kendisine götürdüklerinde Nogay alay etti ve o çağrıya uyma niyetinde olmadığını söyledi. Nogay'ın bu yanıtını alan ulaklar oradan ayrılıp yola koyuldular ve başbuğlarının sarayına kadar at sürerek huzura çıktıklarında Nogay'ın hiç de oraya gelmeyeceğini söylediğini anlattılar. Toktay, Nogay'ın yanıtını duyunca hem üzüldü hem öfkelendi ve herkesin duyacağı kadar yüksek bir sesle şöyle dedi:

- Tanrı'nın yardımıyla, ya Nogay buraya gelir ve Tolobuga'nın oğullarına hesap verir ya da ben tüm halkımla gidip onu ezerim.

Bunun arkasından, hiç vakit yitirmeden iki ulak daha gönderdi. Onların ne dediklerini şimdi dinleyeceksiniz.

CCXXXI. Toktay, Ulaklarını Nogay'a Nasıl Gönderiyor

Toktay'ın bu görevi verdiği iki ulak yola koyulup Nogay'ın sarayına ulaşıncaya kadar at sürdüler. Yanına varınca, kendisini saygıyla selamladılar. Nogay da onlara *hoş gelmişsiniz*, dedi. Sonra, ulaklardan biri söz aldı ve şöyle konuştu:

- Soylu bey, Toktay der ki siz onun sarayına varıp Tolobuga'nın oğullarına hesap vermezseniz o sizin malınıza ve canınıza olanca zararı verecektir. Şu halde yapacağınızı iyi düşünün ve yanıtınızı bizim aracılığımızla verin.

Toktay'ın gönderdiği haberi duyunca Nogay pek öfkelendi ve ulağa şöyle karşılık verdi:

- Ulak beyler, şimdi efendinizin yanına dönün ve ona tarafımdan deyin ki onun savaşından korktuğum yok benim. Bir de şunu söyleyin ki bana karşı yürüyüşe geçerse topraklarıma girmesini beklemeden ben ona karşıcı gider, yarı yolda önüne çıkarım. İşte benim diyeceğim, başbuğunuza yanıtım budur.

Sözlerini böylece bitirip sustu.

Ulaklar Nogay'ın kendilerine söylediğini dinledikten sonra durmayıp yola koyuldular ve efendilerinin sarayına varıncaya kadar at sürüp Nogay'ın yolladığı haberi, savaşı ciddiye almadığını, onunla karşılaşmak üzere yolun yarısına kadar gideceğini söylediğini aktardılar.

Toktay bütün bunları dinleyip de savaşın kaçınılmaz olduğunu görünce, hiç vakit geçirmeden kendisine bağlı olan kişilerin bulunduğu birçok yere haberler ulaştırarak Kral Nogay'a karşı yürümek üzere hazırlanmalarını istedi. Sonrasını anlatayım. Dünyada görülmüş hazırlıkların en büyüğü yapıldı; Öte yandan, Nogay da Toktay'ın saldıracağını kesinlikle anlayınca büyük hazırlıklara girişti; ne var ki onunki Toktay'ın hazırlıkları kadar büyük çapta değildi, çünkü onun elinde o kadar asker yoktu, o kadar güç yoktu. Yine de iyi hazırlandı.

CCXXXII. Toktay'ın Nogay ile Çatışmaya Gidişi

Kral Toktay iyice hazır olunca hareket etti ve tüm askerleriyle birlikte yola düzüldü. İnanın, yanında en az iki yüz bin atlı götürüyordu. Sözü edilmeye değer herhangi bir serüvene girişmeksizin birçok mola yeri geçtikten sonra, çok geniş ve güzel bir yer olan Nergi Ovası'na[525] vardılar. Nogay'ı beklemek üzere orada konakladılar. Çünkü Toktay onun elinden gelen güç ve hızla savaşa koşmakta olduğunu biliyordu. Şunu da söyleyeyim ki Tolobuga'nın iki oğlu, yanlarına pek seçkin bir atlı birliği alarak babalarının öcünü almak üzere gelmişlerdi. Fakat biz Toktay ve adamlarını burada bırakıp Nogay ile adamlarına döneceğiz.

Toktay'ın yola çıkmış, üzerine gelmekte olduğunu öğrenen Nogay, hiç vakit yitirmeden tüm askerleriyle savaş durumuna girmişti; unutmayın, onun da yüz elli bin atlısı vardı ve bunlar güçlü, yürekli ve Toktay'ınkilere açıkça üstün askerlerdi. Sonrasını söyleyeyim, Toktay'ın o ovaya gelişinin üzerinden iki gün geçmemişti ki Nogay da tüm askerleriyle birlikte oraya vararak düşmanlarının bulunduğu noktanın on mil uzağında konaklama düzenine girdi.

Konaklama işi bittiğinde, altın işleme ipekten birçok otağ ve güzel çadır ortaya çıkmıştı. Zengin bir kralın konak yeri olduğu belliydi; Toktay'ınki de bundan geri kalmıyordu, hatta daha güzel ve daha zengindi, çünkü orada öylesine zengin otağlar ve zengin çadırlar vardı ki gören şaşkınlığa kapılıyordu.

İki hükümdar da o Nergi Ovası'na geldikten sonra, savaş günü dinç ve dinlenmiş durumda olmak amacıyla bir süre orada kaldılar.

CCXXXIII. Toktay'ın Askerlerine Söyledikleri

Başbuğ Toktay adamlarını topladı ve onlara büyük bir söylev verdi. İşte dedikleri:

"Beyler, Nogay ve adamlarıyla çarpışmak üzere buraya kadar geldik. Savaşmakta da çok haklıyız; çünkü bütün bu kin ve düşmanlığın Tolobuga'nın oğullarına Nogay'ın hesap vermek istememesinden geldiğini biliyorsunuz.

[525] Buranın neresi olduğu belirlenememiştir. Nogay'a bağlı bölge Don Irmağı Havzası içindeydi. Savaş herhalde 1297 yılında yapılmıştır.

Adaleti alaya aldığına göre, bu savaşın bizim utkumuzla son bulması, onun ezilip öldürülmesi uygun düşer. Bu nedenle, herhalde her biriniz düşmanları yeneceğine güven ve umut besliyordur. Fakat ben yine de elimden geldiğince rica ederim ki her biriniz gözüpek kişiler olarak davranın ve düşmanlarımızı yok edip öldürmek için elinizden geleni yapın."

Bunları söyledikten sonra sustu ve başkaca laf etmedi.

Fakat karşı tarafta da Başbuğ Nogay söylev veriyor ve şunları diyordu. Dinleyiniz:

"Soylu kardeşler ve dostlar, şimdiye kadar pek çok savaş kazandığımızı, bundan daha korkutucu birçok orduyla karşı karşıya gelerek alt ettiğimizi biliyorsunuz. Sizlerin de bildiğiniz üzere, gerçek bu yolda olduğuna göre, bu savaşı da kazanacağımızdan emin olabilirsiniz. Üstelik hak bizden yana; haksız olan onlar. Çünkü pekâlâ biliyorsunuz ki Toktay, benim üstüm olmamasına karşın, huzuruna çıkarak başkalarına hesap vermem yolunda bana buyruk verdi. Artık daha fazla bir şey söylemek istemiyorum; sadece hepinizden tek tek rica ederim, yaptığınızı iyi yapın ki bu savaşta herkesin bizden söz edeceği gibi bir iş çıkaralım, bizden de soyumuzdan gelenlerden de korksunlar."

Bunları söyledikten sonra Başbuğ Nogay sustu ve başkaca laf etmedi.

İki başbuğ söylevlerini verdikten sonra vakit yitirmeyip hemen ertesi gün harekete geçerek savaş düzenine girdiler. Toktay yirmi savaş görmüştü, bu savaşların her birine iyi yol göstericiler, iyi komutanlar atamıştı. Nogay on beş savaş görmüş, her birine onar bin atlıyla gitmiş, o da bu savaşlarda iyi komutanlar, iyi yol göstericiler görevlendirmişti. Daha ne desem? İki başbuğ düzenlerini kurup adamlarına buyruklarını verince, birbirlerine bir Tatar oku atışı yaklaşıncaya kadar at sürdüler. O noktaya gelince durdular; fakat uzun süre beklemediler, çünkü savaş davulu vurmaya başlamıştı. Davulun sesi duyulur duyulmaz, taraflar birbirlerine saldırdı; oklarını takıp fırlattılar. Her iki taraftan da oklar uçmaya başlamaz mı? Ortalık, yağmurlu havada olduğu gibi kararmıştı. Binekler, biniciler düşü düşüveriyordu, kimi ölmüş, kimi ölecek derecede yaralı. Her yerden çığlıklar duyuluyor, gözyaşlarına tanık olunuyordu. Tüm oklar atılıp bitince eller kılıçlara, gürzlere gidip taraflar birbirinin üzerine yürüyerek vurmaya başladı. Artık acımasız ve vahşi bir kapışma yaşanıyordu. Birbirlerinin ellerini, kollarını, omuzlarını kesiyorlar-

dı. Atlılar ölü ya da ölecek kadar yaralı, yerlere düşüyordu. Bağırışlar, uğultu, kılıç şakırdaması öylesine yükselmişti ki Tanrı gürlese duyulmazdı. Hiçbir savaşta görülmediği kertede ölü verildi; şurası kesin ki Toktay'ın Nogay'ınkilere oranla daha çok askeri öldü; çünkü bu sonuncuların eli ötekilere oranla daha iyi silah tutardı.

Ancak, gerçek ki Tolobuga'nın iki oğlu bu savaşta çok iyiydi ve silahla büyük kahramanlıklar gösterdiler, çünkü tüm güçleriyle babalarının ölümünün öcünü almak istiyorlardı. Ne var ki yaptıkları sonuç vermedi, çünkü Başbuğ Nogay'ı öldürmek kolay iş değildi. Ne desem, bilmem ki?.. Bu çok acımasız, çok vahşi savaş uğursuz günde başlamıştı. Sabahleyin dipdiri olan birçok insan savaşta ölüp gitmişti, birçok gelin dul kalmıştı. Şaşılacak şey de yok bunda, çünkü savaş pek kötü savaştı.

Başbuğ Toktay tüm gücüyle adamlarını ve onurunu kurtarmaya çalışıyordu; silahıyla da pek çok kahramanlıklar gösterdi. Elbette, herkesçe övülecek şeyler yaptı. Yaşamını hiçe sayıp düşman safının ortasına attı kendini. Sağlı sollu vuruyordu; karşısındaki adamları kaçırıyor ya da yakalıyordu. Öyle savaştı ki dost düşman pek çoğuna zarar verdi. Düşmanlarına zarar, çünkü kendi eliyle birçok kişi öldürdü. Dostlarına zarar, çünkü kendi safındakiler onu bu kadar ustaca savaşırken görüp yürekleniyor düşmanın üzerine koşup öyle gözüpek şeyler yapıyorlardı ki sonunda ölüyorlardı.

CCXXXIV. Başbuğ Nogay'ın Yürekli Davranışı

Başbuğ Nogay hakkında sizlere bir şey daha söyleyeyim. O kadar iyi savaştı ki o gün her iki orduda da ondan daha iyi savaşan tek kişi yoktu. Savaşı hem başlatan hem kazanan kişi o oldu. Düşmanın arasına vahşi hayvanlarla savaşan aslan gibi atılıyordu. Vurarak, öldürerek gidiyor, çok büyük zararlar verdiriyordu. Sanki çevresindekiler küçük hayvanlarmış gibi oraya buraya savuruyordu. Askerleri de komutanlarının böyle yapışına bakıp düşmanın üzerine çullanıp büyük kayıplar verdiriyorlardı.

Lafı uzatmayayım; iyice bilin ki Toktay'ın adamları onurlarını korumak için ellerinden geleni yaptılar ama sonuç alamadılar, çünkü karşılarındakiler onlardan iyi, onlardan güçlüydü. Çok zarar görmüşlerdi, orada daha fazla kalırlarsa hepsinin öleceğini anladı-

lar. İşte bundan ötürüdür ki artık dayanamayacaklarını görünce ellerinden geldiği kadar hızla kaçtılar; Başbuğ Nogay ile askerleri de peşlerine düşüp vurdu; sonunda kan gövdeyi götürdü.

Duyduğunuz gibi, savaşı Nogay kazanmış oluyordu. Her iki taraftan en az altmışar bin asker ölmüş, ancak Başbuğ Toktay ile Tolobuga'nın iki oğlu kurtulmuşlardı.

Şunu da bilmelisiniz ki Başbuğ Toktay bu savaş için elindeki tümü gücü harekete geçirmemişti. Nogay'ı topladığı kuvvetle bozguna uğratacağını sanıyordu; çünkü o çarpışmaya kendisininkinden dörtte bir eksik güçle gelmişti. Ancak, duyduğunuz gibi, Nogay'ın askerleri Toktay'ınkilere oranla hem daha yürekli hem de savaşa daha alışık olduğu için bu savaşta Toktay alt oldu, tümden bozguna uğradı. İşte bundan ötürüdür ki Başbuğ Toktay ancak sonradan elindeki gücün tümünü toplayıp ordusunu eksiksiz olarak Başbuğ Nogay'ın üzerine salmış ve onu yenerek gözüpek ve deneyimli adamlar olan dört oğluyla birlikte öldürmüş.[526] Böylece, Tolobuga'nın ölümünün öcünü almış.

Artık Tatarlar ve Müslümanlar, yaşamları, âdetleri hakkında anlatılabileceklerin tümünü dinlediniz. Dünyadaki çeşitli yöreleri, gezip tanıyabildiğimiz kadarıyla anlattık. Sizlere sadece Büyük Deniz konusunda hiçbir şey söylemedik, anlatmadık. Hepsini gördüğümüz halde çevresindeki yerlerden de söz etmedik. Bunları anlattıklarımın dışında tuttum, çünkü başkalarının iyice tanıdığı yerlerden söz etmeyi ilginç bulmam, yararsız derim. Başkalarının tanıdığı diyorum, çünkü herkes bilir ki Venedikliler, Genovalılar, Pisalılar ve daha başka birçok kimse her gün oralara gider, dolaşır. O yörelere öyle çok gidilir ki, herkes oraları bilir. Bundan ötürü susacak ve size oralardan söz etmeyeceğim.

Ayrılışımızı, yani Büyük Kağan'dan nasıl ayrıldığımızı, bu kitabın başında Mafeo, Nicolò ve Marco efendilerin Büyük Kağan'dan izin almada çektikleri güçlüğü anlatan bir bölümden öğrenmiştiniz. O bölümde yola çıkmamızda talihin nasıl yardımcımız olduğu gösteriliyordu. Unutmayın ki o uğurlu olay olmasaydı, Büyük Kağan'dan ayrılmak için çok zorluk çekerdik, hatta sanırım yurdumuza hiç dönemezdik. Ancak herhalde dünyadaki çeşitli şeyler öğreni-

[526] Nogay 1299 yılında, yani Marco Polo hapishanedeyken ölmüştür.

lip bilinsin diye dönmemizi Tanrı istemiş olacak. Gerçekten de bu kitabın ilk bölümünde söylediğimiz gibi, Venedik kentinin soylu ve önemli yurttaşı Nicolò Polo'nun oğlu Marco Efendi'nin gezip gördüğü yerlere gitmiş olan hiç, -Hıristiyan olsun, Müslüman, Tatar, putatapar olsun- hiç kimse yoktur.

Tanrı'ya şükür olsun. Âmin!

DİZİN

Abaka 28, 56, 412-415, 421, 423-424
Abişka 61
Aden 353, 374, 381, 389, 396-403
Afganistan 16, 22, 93, 107-111, 115-116
Akbalık 232, 239
Akka 11, 15-16, 52-56
Alaaddin 95, 102, 106
Alaaddin Mahmud 95
Alanlar 290, 433
Alau 51
Aleksandr Nevski 429
Altay 144-145, 154
Altın Kral 139, 233-236
Altın Orda 14, 45, 145, 428-429, 432, 439
Amu 27, 73, 109-111, 115, 265-266, 335, 407
Amu Derya 27, 73, 109-111, 115, 407
Angaman 346-348
Annam 265
Apuska 61
Aral Denizi 73
Ararat 70
Arçingan 69
Argun 17, 61, 63-65, 155, 159, 246, 412-425
Arsissa 69
Asidin Soldan 95
Avarium 363
Aycaruk 410
Aziz Thomas 22, 355, 363-366, 396
Babilonya 422
Bağdat /Baudak 12, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 85, 119, 389
Bağırtlak 154
Baian 278-279, 281, 290-291, 293, 305
Bailo 191, 193
Baktra 107
Baktriane 107, 110
Baldistan 117
Balkaş Gölü 67
Balthazar 85
Barak 47, 407, 412-413
Bargu 139, 154
Barscol 177
Barsuma 78
Basman 340, 342
Batu 45, 145, 432-433
Baybars 55-56, 67
Baykal Gölü 139, 154
Bedahşan 22, 109-110, 113, 115-116
Belor 117
Bengala 257-259, 261, 263-264, 266
Berke 14, 45-46, 433-438
Bettala 350
Beyaz Şenlik 199, 201, 209
Birmanya 59, 253, 257-258, 261-262, 266
Bisante 241, 402
Bogomiller 102
Bokran 244, 381, 383, 384
Bolgana 61
Bolgara 45
Bonus 337
Braaman 350, 366-367
Brius 249
Bucephale 111-112
Buda 168, 179, 371
Buhara 14, 47, 69, 118
Bundukdari 56
Büyük Deniz 45, 65, 73, 429, 432, 445
Büyük Kağan 11, 13-14, 17, 21, 30, 44, 47-49, 51-66, 94, 106, 117-119, 132, 134, 145, 184, 232, 240, 244, 246-247, 249-250, 253, 257-258, 261-271, 274-278, 281-293, 296-302, 304-311, 313-317, 328-332, 334-338, 341-345, 363, 373-374, 392, 405-410, 424-425, 445
Caccia Modun 206
Calacian 158
Camadi 92-93
Cambay 384
Camelot 158, 159
Campçio 136-138, 155

Camul 131-133, 135, 138
Canosalmi 95
Cantaro 288
Cathay 74, 124, 152, 155-156, 158, 160, 173-174, 185, 188-190, 192-193, 202, 211, 222-223, 227, 229
Cava 63, 337-339, 345-346, 378
Cençu 192-193
Cengiz Han 8, 12, 20, 139-145, 158-159, 164, 171-172, 184, 406, 425, 437
Cenova 17, 44, 405
Ceyhun 73
Cezudar 407
Chantung 270, 274
Chardin 97
Cha-Tcheou 128
Chekiang 292, 307-308, 316
Cheng-du 240, 268
Chen-si 232
Chisci 89
Ciandu / Chang-tou 57, 162-163, 178, 192, 209, 219
Ciarcian 124-125
Cielstan 88
Ciorcia 139, 177
Cipingu 33
Ciruft 95
Clement (IV.) 52
Cobinan 99-101
Coçi 425
Cocu 231-232, 268
Comorin 378
Compostela 373
Cuci 141, 145, 439
Cugiu 267, 309
Cuiucci 204
Curmos 89
Çağatay 14, 47, 50-51, 94, 118-119, 173, 193, 405, 407, 413
Çamba 334-338, 395
Çancu/ Changzhou 290
Çangan 292
Çangli 270
Çanglu 269-270
Çardandan 253-254, 261
Çekçer 142
Çerkezler 433
Çeynam 334
Çie 433
Çingiyanfu 289-290
Çinkim 184, 188, 192-193
Çin Ling Dağları 239
Çola 367
Çorça 331
Çubay 407
Çucu 276
Çugi 368, 369
Dagova 108
Dagroian 340, 343, 345
Dağın Şeyhi 102, 104, 106
Daryus 12, 27, 101, 108, 110
Dezhou 269-270
Dhofar 403
Dilivar 95
Djurtchet 279
Don 431, 442
Douwa 407
Dufar 353, 402-403
Duka 305
Dunhuang 128, 131
Eçina 137-138
Egrigaia 8, 157
Ejinaqi 138
Elburz 70
Elçiday 420
El-eşref Halil 400
Eli 379-380
Encyclopediae Universalis 34
Erciş 69
Ergiuul 155, 157
Ermeni 66, 69, 389
Ermenistan 12, 16, 43, 51, 55-56, 66-67, 69-71, 73-74, 77, 94
Erzurum 69
Eski Ahit 21, 23, 386
Etiyopya 365, 395, 397, 405
Fagfur 277, 281, 303, 305
Fansur 340, 345

Ferlek 340
Fırat 27, 67, 73
Filistin 11, 52
Fou-kien 309, 315
Fransa 13, 62, 89, 363
Fucu 309, 311, 313, 315, 317
Galanga 309, 310, 337
Ganpu 300
Ganzhou 136
Gaspard 85
Gauenis pola 346
Gavi 355
Gendu 245-247, 249
George 158-159, 407
Ghinghin Talas 133, 135, 138
Gıyaseddin Uluğ 95
Gilgit 117
Giyucu 307-308
Gobi Çölü 127
Gocurat 381-383
Gotlar 433
Gökşin 420
Gregoire (X.) 52, 54, 58
Grosso 237
Guasmul 159
Guazhou 288
Guillaume de Tripule 55
Guillaume Bouchery 13
Guillaume de Rubruck 13, 138
Güyük 13
Habeş 10, 387, 395-399
Hami 131
Han Vadisi 239
Hanbalık 138, 173, 178, 185, 188-190, 192, 194, 205, 208-212, 214-217, 219, 224, 226, 229-230
Hangzhou 279, 292, 300, 307, 309
Hanzhong 240
Harezmşahlar 12
Haşhaşiler 105-106
Hazar Denizi 72-73, 102, 434
Heijan 268
Hetian 122
Hıristiyan 12, 15, 19-23, 26, 28, 43, 49, 50, 52, 54, 55, 61, 62, 66-68, 74, 75, 78, 79, 80, 82-84, 117, 118, 134-136, 139, 143, 145, 147, 155, 158-160, 177, 179, 180, 199, 226, 282, 289, 290, 304, 313, 314, 315, 363, 373, 377, 386, 396, 397, 407, 424, 428, 429, 433, 446
Hian-Sian 239
Hindistan 22, 43, 62, 74-76, 78, 89, 95-97, 99, 115, 165, 211, 213, 251-252, 262, 264, 279, 294, 300-301, 306, 311, 313, 315-317, 325, 327-328, 334, 337, 343, 346, 349, 355, 363, 366-367, 374-375, 377-378, 381-382
Hint 22, 62-63, 75-76, 89, 91, 93-94, 97, 114, 245, 264, 315, 332, 334, 341, 347, 349, 359, 367, 373, 375, 378-379, 382, 384-386, 389, 395-396, 399-401, 403-405, 433
Hint Denizi 62-63, 75-76, 89, 97, 114, 334, 395, 401
Hoca 61
Ho-kou 277
Hopeh 160, 231-232, 268-269, 284
Horiat 164
Hotan 122, 124
Hoysala 380
Huaian 277
Hun 433
Hülagu 12, 14, 17, 46-47, 75-77, 102, 106-107
Hürmüz 78, 95-99, 353, 374, 401, 403-406
Ishkashem 109-110
İç Moğolistan 162
İncil 20-21, 79-81, 159, 178, 363, 373
İpek Yolu 107, 118, 131, 158
İsa 44, 50, 52-54, 58, 66, 68-69, 76-79, 83, 85, 87, 106, 119, 135, 137, 140-141, 171, 176, 179, 373, 396, 423-424
İsfahan 88, 92
İskandinav 432
İskender 21-23, 27, 72, 101, 108, 110-111, 113, 159, 412
İslam Ansiklopedisi 34
İsmailîler 102, 106

İspanya 62, 313, 373
İstanbul Boğazı 432
Jean du Plan Carpin 13
Jianou 310
Jiaxing 292
Jining 274
K'ai-p'ing fou 57
Kaçan 63-65
Kaçonfu 237-238
Kafiristan 113
Kafkaslar 14, 16, 70, 433
Kaguy 277
Kakanfu 9, 268-269
Kalatu 403-404
Kalayati 403
Kalizen 400
Kambaluk 269, 289, 374
Kambaya 384
Kan-sou 128, 135-136
Kaplan 46
Karacan / Karacang 249-250, 253, 255, 257
Karadeniz 13-14, 45, 429, 432
Karahoço 133
Karakurum 13, 138, 154, 407-408
Karamoran 237, 277, 281
Karamuren 237
Karonas 93-95
Kasyonfu 232, 237
Kaşgar 117-118, 122, 124
Katay 61, 231-232, 237, 239, 257, 268-273, 275-277, 301, 304, 317, 332, 340, 406
Kathiawar 381, 384-385
Kaucigu 264, 266
Kauyu 282
Kaycu 288-289
Kayçu / Chiehsien 232-233, 237
Kaydu 118, 172-173, 180, 405-413, 425
Kayl 374
Kayseri 67-68
Kazvin 88, 102
Kcekcetchu 250
Kedj 385
Kerevisia 430, 431
Kerman 90-92, 96, 98-100
Kerulen 144
Kesmakoran 385-386, 395
Keşmir 95, 114-115, 117, 165
Khalkis 53
Khamil 131
Kımız 148
Kırım 13, 45, 431, 433
Kiakatu 63-65
Kiang-sou 276, 282, 284, 289-290, 292
Kiang-su 16, 275
Kiansu 240
Kin-çe 253
Kinler 139, 233
Kinsay / King-tsai 279-280, 291-293, 295-296, 298, 300-301, 304-305, 307-309, 317, 329, 334
Kiski 353
Kişn 374
Kitanlar 61
Kiyakatu 10, 423-424
Koca 61, 63, 261
Kogasin 250
Kokasin 61, 65
Komari 378-379
Konça 311
Konçi 425
Konstantinopolis 11, 13-14, 24-25, 44-46, 53, 65, 429, 432
Konya 67-68
Koromandel 349, 361, 366
Koutouloun 410
Koygancu 277-278, 281
Koylum 376-378
Köçiktan 194
Kökötşin 61
Kösitan 194, 198, 201
Kral Davut 12
Kubaba 337
Kuban 407
Kubilay 14-17, 30, 44, 47-49, 54, 56-57, 65, 76, 137-138, 145, 160, 162, 168, 171-173, 175, 182, 184, 188, 191, 198,

201, 241, 249, 278, 290, 328, 335, 348, 407, 413, 420, 424
Kuencanfu 237-238
Kuhbonan 99
Kuicu 266-267
Kuman 433
Kunkun 238-239
Kunkun Dağları 239
Kunming 249, 266-267
Kuru-Ağaç 22-23, 26-27, 33, 64, 89, 101
Kürdistan 88, 106
Kürt 75
Laias 51-52, 54-57, 67, 70
Laki 429
Lambri 340, 344-346
Laos 264, 266
Lapis lazuli 111, 159
Lar 366
Latin 13, 34, 44-45, 47-48, 53, 62, 78
Lengkasuka Krallığı 338
Lezgiyen 429
Lhokseumawe 340
Libre 93, 270
Liitan 271
Lincu 275-276
Lokak 338-339
Lombardiya 210, 317
Lop 124-125, 127, 131
Lor 88
Irrawady Irmağı 262
Maabar 349, 351, 355, 361, 363-364, 367, 369, 374, 377, 386, 391, 395-396
Maestro 385
Mafeo Polo 11, 45, 50
Magyarlar 433
Makkabiler 23
Malabar 349, 377, 379-380
Malayur 339
Manci 231, 239-240, 245, 257, 273, 275-278, 280-284, 289-292, 299-305, 308-311, 315, 317, 332-333, 335, 337, 340, 377, 380-381, 406
Mançurya 20, 139, 172, 176-177, 331, 386
Mandalay 262
Mangalay 238-239
Manzi 65, 239
Maravarman Koulaçekhara 349
Mardin 71, 75
Maskat 403
Mecrit 154
Mekong 253-254, 338
Mekong Vadisi 254
Mekran 385-386
Melchior 85
Melibar 380-381
Mengiar 433
Mengü / Möngke Han 132, 145
Mengütimur 433
Merkit 154
Metz 13
Michel Paleologue 14, 46
Mien 257-259, 261-263
Miglio 231
Mihal Paleologos 439
Mingan 204
Min Irmağı 309-310
Mogedakso 10, 390
Mongatay 271
Moğol 11-14, 16-18, 20-21, 30, 34, 44, 46, 51-52, 59, 65, 67, 71-72, 88, 94, 132, 139, 141-142, 144, 148, 159-160, 167, 194, 232, 237, 335, 414
Moğolların Gizli Tarihi 30
Moğolların Tarihi 106
Muhammed 12-13, 74-76, 78, 80, 85, 90, 97, 100-105, 107-110, 115, 117, 119, 122, 124-125, 134, 136, 152, 155-156, 159-160, 179, 249, 313, 340, 390, 397, 400-401, 403, 405, 416
Musul 71, 74-75, 78-79, 389
Muş 71, 75
Mutifili 10, 361, 395
Mülahitçi 102
Müslüman 11-13, 43, 52, 55, 71, 139, 258, 313, 339-340, 377, 380, 385, 390, 393, 396-399, 401, 403, 405, 410, 414, 416, 446
Nabukadnezar 23

Naian 171-178, 180
Namgin 284
Nanping 310
Nard 337, 340, 381
Natigay 425
Nasreddin Mahmud 95
Nasturi 13, 19-20, 54, 75, 79, 117-118, 122, 128, 133-135, 139, 155-156, 158, 160, 249, 282, 285, 289-290, 304, 389
Negrepont 53, 65-66
Negüdar 94-95
Neküveran 346
Nicobar Adaları 29, 347
Nicolo de Vicense 55
Nicolò Polo 45, 50, 446
Nil 400
Ning-hia 128, 157-158
Nogay 405, 439-445
Nomogan 407
None 115
Norveç 432
Nubiye 365
Nuristan 22, 113
Nübye 396
Obi 427
Odessa 431
Oengut 21, 158-159, 407
Ohsson 106
Okyanus Denizi 154-155, 205-206, 209, 230
Ong-Han 139, 141, 144, 158-159
Ong Han 21
Onggirat 164, 182
Osetler 433
Osmanlı 150, 237
P'ei-chou 276
Palma 242, 251, 307, 348, 392
Pamir 48, 115-116
Papa 13, 15-16, 49-50, 52, 54-56, 58, 179-180, 389
Pasciai 94, 113
Pasei Krallığı 340, 342
Paskalya 73, 178, 208-209
Passo 241
Paşai 113
Patariniler 102
Pattani Irmağı 338
Paugin 281-282
Paul Pelliot 32
Payas 51
Peixian 276
Pelliot 31, 32, 184, 452
Pem 122, 124
Pentan 339
Pers 12, 16-18, 22-28, 30, 43, 47, 51, 64, 73, 77, 85, 88, 90-93, 101, 108
Pincu 275-276
Pisa 44, 67
Piyanfu 232-233
Poloveç 433
Ponte de Venise 44
Pumar 411
Putatapar 364
Puttalam 350
Qiemo 124
Qinghai 156
Quenlinfu 310
Quxian 307
Rahip Jean 20-21, 33, 139-144, 158-159, 233-236, 277, 407-410
Rens 363
Reobar 93, 95, 98
Rok 392
Rusya 14, 56, 72, 139, 405, 428-429, 432-433
Rükneddin Ahmed 96, 99
Sagamoni Burkan 371, 373
Saggio 181, 248, 250, 251, 254, 261, 305, 306
Saint-Balsamo 78
Saint Jacques de Compostelle 373
Saluen Vadisi 254
Samagar 420
Samoyedler 432
Sangon 271
Sapurgan 107
Saray 45, 434
Sarı Irmak 158, 237, 239, 276

Sarrazen 43, 68, 74, 79-80, 102, 104, 110, 119, 143, 145, 158, 191-192, 199, 226, 313
Save 85, 88
Sayanfu 279, 284-286
Sayın 432-433
Sayton 268, 313, 315-316, 329, 334-335, 337
Scassem 109-110
Scieng 216
Seçuan 241, 249
Semenat 384-385
Semerkand 7, 117-118
Sendernam 348
Sevasto 66-67
Seylan 16, 334, 345, 347-350, 371, 373-374
Shangrao 309-310
Siang-yang 28, 284
Sichintingiu 177
Silingiu 156
Sincu Matu 9, 274-275
Sindaciu 160
Sindufu 240-241, 268
Sinkiang 117, 122, 124, 131, 133
Sipangu 328-329
Siroko 231, 281-283, 286, 290, 307-309, 315, 338-339
Sivas 67-68
Skotra 386, 387, 389-390
Sogatu 335
Soldanya 45
Soli 367
Soncara 88
Sri Lanka 348
Strabon 433
Straviza 431
Succiu 135, 138
Sucu 291-292
Suğdak 13-14, 45
Sumatra 17, 29-30, 63, 339-343, 346
Suzhou 131, 135, 291-292
Szechwan 240
Şemeinfu 57, 162
Şier 353
Şihr 401-403
Şiraz 88
Şonşa 309, 311
T'ai-tou 189
T'ien-tseu 27
Tagaçar 420
Taizhou 282-283
Taklamakan Çölü 122
Talikhan 108
Tana 383-384
Tangut 128, 131, 135-136, 138, 155-158
Tanpicu 306-307
Tansık 255
Tatar 43, 45, 47, 50-51, 62, 66, 68-69, 72-73, 91, 94, 124-125, 140, 146, 154, 156, 158, 172, 182, 185, 188, 192, 258-259, 263, 278, 301, 332, 405, 410, 420, 425, 429, 437, 443, 446
Tayanfu 231-232
Tchaghan-nor 160
Teald 52-53
Tebet 241, 244-246, 248
Tebriz 26, 70, 77-78, 85, 99
Tegana 420
Teküdar 414
Temuçin 139
Tenduc 142-143, 158-159
Tengri 148
Teobaldo Visconti 15, 52
Tibet 122, 128, 165, 241, 249
Ticu 282-283
Tien-shan 48
Tiflis 74
Tigiu 282
Todamengü 439
Togan 420
Toghril 139
Toktaga 429, 439
Toktay 429, 433, 440-445
Tolobuga 439-442, 444-445
Toloman 266-267, 335
Tonkin Körfezi 266, 334
Tonkin Krallığı 264

Tolobuga/ Toula Bougha 439-442, 444-445
Tsin Ling Dağları 240
Tudamengü 433, 439-440
Tula 144
Tundinfu 270, 274
Tunukain 88, 101
Turbit 381
Turfan 133
Tu-tsung 279
Türk 20-21, 44, 67, 71, 117, 133-134, 139, 160, 173, 405-406, 410, 425, 431, 433
Türkiye 43, 51, 56, 65-69, 71, 124, 172
Türkmen 67-68
Ugriyenler 432
Ukaka 46
Uladay 61, 420
Ulan Bator 142
Ulatay 61, 420
Ulau 424, 433-439
Umman 386, 403
Uncan 139, 141, 144, 159, 233
Unçan 254-255, 257-259
Ungrat 182
Urumçi 133
Uyguristan 133
Vançu 192-193
Vekilabad 95
Venedik 11, 13-15, 17, 43-46, 53, 66-67, 156, 191, 212, 231, 237, 248, 250, 282, 291, 294, 309, 316, 345, 364, 402, 432, 446
Vietnam 17, 264-265, 335, 338
Visconti de Plaisance 52
Vocan 115
Volga 27, 45-46, 73, 431, 433
Vucu 292, 307
Vugen 310-311
Vugin 292
Wakhan 115-116
Xining 156
Xuanhua 160
Xuzhou 275-276
Yaççi 249-250, 255
Yakubi 75, 79, 122
Yalnız-Ağaç 22, 24-27, 89, 101
Yangiu 283
Yangtze 239, 240, 249, 251, 267-268, 283-284, 287-290
Yangzhu 16
Yarkent 122
Yasa 90, 152-153
Yenisey 427
Yesügey 21, 139
Yezd 90
Yıldız 43, 48, 57, 67, 71, 73-74, 88-89, 99, 101, 133-134, 137-140, 186, 188
Yunan Rüzgârı 246
Yunnan 16, 249, 253, 257, 266
Yutian 122
Zaitoun 315
Zardandan 253
Zebur 314
Zengibar 391, 393
Zeus Ammon 22
Zhengding 232
Zhengjiang 289
Zikhi 433
Zülkarneyn 21-22, 110